

HET ELFDE BOEK

VAN DE

GELDERSCHEN
GESCHIEDENISSEN,

Vervattende het leeven en bedrijf

VAN

KAREL VAN EGMOND, achtsten ende
laetsten van dien stam Hertogh van Gelder en Gulich
ende Grave van Zutveen.

I N H O U D.

1. **M**aximiliaen bekiest Karel, den Grave van Meurs, ende de Geldersse.
2. Karel word te Doesburgh gewillekoemd, ende veroveret Wageningen
en Lichtenbergh. 3. Karels verdediginge. De Kaesenbroodse werven in Gelder-
land. 4. Dan geklopt zijnde zoeken ende verwerpen vrede. 5. Karel beiegent
den vyand, ende wint Bueren. 6. Het Slot te Beesd overweldighd, ende het Drost-
ampt van Zutveen beleend. 7. Amersfoord beloerd zijnde dedicht met Karel,
die de Borgoensse stroopers nyt sijne paelen drijft. Sacken van Wageningen. 8. Karel
wijkt naer Lotringen, verwackert de sijne, ende spreekt met Keyser Maximiliaen
binnen de Grave. 9. Gaet verscheide verbonden in. 10. Der Keur-Vorsten
vlucht-oordeel tegens Karel. De Keyser wint Ruermond, doch moet voor Nymegen
opkraemen. 11. Chalon schrijft aen de Geldersse. Karel vermeestert Nykerk. Ver-
geeffse aenslagh van de Geldersse op Amersfoord. 12. Karel wil den Grave van
Meurs lossen, ontbied schutters, ende maect een bestand met de Burgondisse. 13. De
Doesburgers zeggen de Heeren van Baer den eed op. Baer ingenoomen en geslecht.
14. Oproer te Venloe beslicht. De Geldersse op den Rijk-dagh. Die van Wageningen
verzuymigh. 15. Karel vergeld den vyand sijn stroopen. Philips trouwt met de
dochter van Spanien. De Bisschop van Vtrecht ende Catharine van Gelder steruen.
16. Leerdam gewonnen ende verlooren. De vyand slaet een brugge over de Maes,
ende veroveret Batenburgh. 17. De slagh tusschen Ysselsteyn ende die van Bommel.
Lauwijk. van Hemert. 18. Voor waerden van de stille-zaet tusschen Karel en den
vyand. 19. Karel met den Bisschop van Vtrecht klopt de Saxisse bende. Dapper-
heyd van Ritmeester Bell. Water-leydinge tot Nykerk. 20. 21. De Clevenaer en
Gulicher verbinden sich met den Keyser tegens Gelderland. Karels toe-rustinge.
22. De Keyser neemt Nieuwstad ende Stralen in. 't Slot by Echt by de Geldersse weder
overrompeld. 23. De Fransse bieden Karel de hand; 't welck de Vorsten doet ver-
flauwen. 24. De Geldersse door Ysselsteyn geslagen, hervatten hun inval in 't land

Rent-
 at, dat sy
 n Hasselt
 h waren,
 ofte men
 len. Van
 ds vesten,
 oo onge-
 en anders
 id men ze
 Ende of
 e verboon-
 n tot dat
 eeft *Adolf*
 verlies van
 o de munt
 hals-sterk
) te doen
 t'ergeene
 , nochte
 lan na den
 der-richter
 en daer op
 van de Bur-
 waerdy te
 en goede-
 duyrdet en
 van de zelve
 verbeuren.
 n *Clermont*
 oed-gezelle
 oningh van
 halk zeecket
 i neve *Karel*
 le Koningh
 , ende van
 Welk wan-
 er *Hofst* den
 n met eygen
 m grootlijc
 anken, ende
 , zoo haest
 vas beland,
 n sy bereeds
Moers over-
 elschapt en
 ppen, waer
 het gezagh
 d van *Luyk*
 raght, ende
 nd te *Ruer*
 rtzeggelijc
 en en gewil-
 onder den
 iaeren in 't
 d geweest,
 e van *Meurs*
 Gelderland
 geld by een

van Cleve, ende ontzetten alzoo Dotechem. 25. Vredes-verdragh tusschen de Hertogen van Gelder, Cleve, ende Gulich. 26. Het afgedankt volk scheept af naer Vriesland. 27. Besluyt van de Geldersse Staeten. De Fransse Coningh bevreedighet de Vorsten van Gelder ende Gulich. Dood van Vincent van Meurs. 28. De Saxenaer en Keyser beoorlogen de Vriesen. Karel betaelt in Vrankryk sijn los-geld. Dood van den iongen Grave van Meurs. 29. De Coningh van Schotland doet een bezendinge aen Karel. Geboorte van Keyser Karel. Claghten van den Vorst tegens den Clevenaer. 30. Eelosten van den Hertogh aen de landtschap. 31. Opschorsinge van wapenen tusschen Gelderland ende Cleve. 32. De Clevenaer verstroyt de Geldersse. 33. Besteck met die van Groningen, ende bestand met Cleve. 34. Oorlogh tusschen Karel en den Bisschop van Vtrecht, doch voort neder-geleghd. 35. 't Verbranden van Harderwijk. 36. Philips van Oostenryk ontzeyt Karel. Karels bescheyd. 37. De Geldersse knevelen in Holland. 38. Besoeken de Hollanders ter Zee. Boemel belegerd. 39. De Gravin van Hoorn in schut genoomen. Vreemdigheeden van Engelbert van Nassouw. 40. De Geldersse rooven in Goyland, beloeren Vtrecht, ende staeken 't beleg van Uckermeer. 41. 42. Coningh Philips neemt Arnhem ende andere Sieden in. De Witte Roos een Engelsch Heer gevanghen. 43. 44. Karel gaet den Coningh begroeten ende met hem vrede maken. Henrick van Nassouw Coninghlyk Stad-houder in Gelderland. 45. Karel treckt (sluynder wyze) naer sijn land, ende de Coningh naer Spanien. 46. Karel herwint eenige Sieden. De vyand verlaet Wageningen ende wint Ravenstwaey. Philips leght den Franssen Coningh te last Karels af-valligheyd ende sterft. 47. De Geldersse en Fransse moes-koppen in Brabant. De Fransse geslaegen. 48. Geldersse Zee-kruysers. Wildenburgh. Doesburgh koemt weder aen de rechte hand. De Hollanders loopen een blauwe scheen voor Puderoyen. 49. Karel klaeght over de Over-Yffelse. Puderoy verlooren. 50. 51. Muyden ende Wesop door de Geldersse verrast, ende by verdragh weder ontruymd. 52. De Geldersse met den Bisschop van Vtrecht in vede, dan voort weder verzoend. 53. Die van Vtrecht naer Karel hellende beoorloghen den Yffelsteyner. 54. Vergelyken zich met den Bisschop, ende Hattem met Karel. Anne van Egmond. 55. De Burgoensse winnen Gribbefurt en Baerle in Gelderland. 56. Dan stooten het hoofd voor Venloe. Vroomigheyd van Swartzenburgh. 57. Karel verkloekt Harderwijk en Bommel. Wreedheyd des vyands tegens Robert van Heusden. 58. Karel veroveret Workum ende Thiel, slaet de Brabanders by Thuyl ende vervaert de Amsterdammers. 59. Sluyt Wassenaer in een kouw, ende een zoen met Ian van Wisch. 60. Vrankryk, Gelderland, ende Schotland spannen te zamen tegens de Engelsse. 61. Karel verrast Arnhem, ende maekt een stille-zaet met Burgondien. Voor-slagh van houwelijk met Anne van Cleve en Isabelle van Oostenryk. 62. 63. Krygh tusschen de Saxise ende die van Groningen, die Karel om hulp vergen. 64. Karel maekt met haer een besteck ende schickt volk. 65. De Saxenaer wint Dam, ende bedrijft alle baldaedigheyd. 66. Pooght Karel af te leyden, die de Groningers door brieven vertroost. 67. 68. Karel in sijne belofsten vertraeghende, hont die van Groningen een besteck voor. 69. Waer in sy, ende, na veel spartelens, Grave Edsard bewillighen. 70. Karel vord bezwooren ende Edsard vertreckt. 71. Het Slot te Groningen af-gebrooken. 72. De Geldersse onvoorsiens Vriesland invallende, bekoemen Sloten, Ylst, Sneek, Bolswaerd ende andere plaetsen. 73. Waer over de Saxenaer Vriesland ruymt. Langhe Pier. 74. Karel reyft tweemaal vermomd naer Vrankryk, ende vord van den nieuwen Coningh Francois in 't Burgondische verdragh beklemd. 75. Karel dient den Coningh in Lombardien, ende verdraeght met Benthem, Vtrecht ende Cleve. 76. De Geldersse neemen Dockum in. Karel verbind sich stracker met Groningen. 77. Onluit tusschen Edsard ende de Geldersse, die vut vrees van de Swarte Bende Dockum verlaeten, dan daer na weder

weder inneemen en versterken. 78. Langhe Pier vermeestert achtiën Hollandse
 schepen. Edsard in sijne gissingh bedroogen. 79. Karels bekommernis voor die
 van Groningen. De Saxenaer verkoopt sijn recht op Vriesland aen Burgondien.
 80. Edsard gestild. Floris van Egmond dwinght de Staeten te Leeuwaerd op den
 Keyzerlijken eed. 81. Karel treckt naer Frankrijk, vvaer heen ook de Gelderse
 Vriesen gezanten schicken. 82. 83. Edsard vwordt over 't inmaenen der schat-
 tinge door Karel belet. 84. Bezendinge der Vriesen aen Karel, die ook andere
 aen hunne zijde trecken. 85. Het Slot Wardenbrasse geslecht. Pier maekt de Zuy-
 der-Zee onveyl. 86. Karel van Oostenr. dreyght de Vriesen, die hem Bolswaerd
 weder af-neemen. 87. De Gelderse scheyden vwt het belegh van Leeuwaerd
 ende Franeker op de komst van den vyand, die Dockum inkrijght. 88. Edsard valt
 in de armen van de Burgoense, die Stavoren, Hinlopen ende Worcum vermeeste-
 ren. Strafheyd van Felix van Oostenrijk. 89. Karel zoekt het inneemen van
 Nieupoort in Holland van sijn hals te schuyven. 90. Verbintenisse der Vorsten van
 Lunenburgh ende Oldenburgh met Karel teghens Oost-Vriesland. 91. De hooge
 vloet drijft den vyand van Sloten. Bolswaerd aen hem verkoft, maer Sneek van
 Pier ende de Gelderse tegengehouden. 92. Hulkesteijn door de Burgoense ver-
 woest. Edsards besteck met de zelve. 93. De Gelderse en Burgondisse berouwen
 hun recht op Vriesland voor Coningh Francois. 94. Of de Vriesen onder Holland
 staen, dan op haer zelve? 95. De Burgoense Hinlopen onder 't bestand vast mae-
 kende vworden door Pier verstoord. Karel vverft. 96. De Gelderse veroveren
 Dockum. Pier plondert Medenblyk ende Alkmaer. 97. Bolswaerd weder
 Gelders. Nieupoort en Langerack verbrand. Asperen gewonnen, ende na veele
 gepleegde growelen weder verlooren. 98. De Burgoense ruymen de Velouw.
 Philips van Burgondien vwordt Bisschop van Vtrecht. 99. Vredes-voorslagh tus-
 schen Karel ende de Burgondisse, 't welck hy vveygert aen te neemen. 100. Pier
 geeft den Hollanders spottelyk bescheyd. Karel handelt met Michiel van Bombergen
 ende Schenk. 101. Heer-loose knechten door de Gelderse en Burgoense verstroyd.
 102. 't Verdragh met Groningen vernieuwd. 103. De Vriesen houden den Vorst
 eenige hoofd-stucken voor, die sich daer aen stoot. 104. Houwelijx-besteck tusschen
 Karel ende Elizabeth van Lunenburgh. 105. Pier verlaet de Hollanders op Zee,
 ende haelt een roof vwt Hoorn. 106. Maximiliaen sterft, vvaer over Karel naer
 Frankrijk reyft. 107. Karels bruyd koemt prachtelyken in Gelderland. 108. De
 Vriesen vveygeren Karel voor Erf-heer aen te neemen, daer onlusten vwt spruyten.
 109. De Grave van Meurs Karels Stad-houder over de Vriesen. De Zee-schuymer
 Bredenbach gestraft. 110. Karel van Oostenrijk vwordt Keyzer. De Vorst vertoont
 op den Rijx-dagh sijn onseylbaer recht op Gelderland. 111. De Bisschop van Vtrecht
 en Grave van Ysenburgh twistigh. Piers aenlagh op Emmerick. De Burgoense
 Vriesen vraeghen den Keyzer om hulp. Strafheyd van den Grave van Meurs.
 112. Campen ende Zwol krackeelen onder een over den tol. 113. De Fransse
 vallen in Navarre. Besteck met Raesveld. Langhe Pier sterft. 114. Karel laet
 Ienke Douma met den sijnen over al na-spooren ende verschryven. 115. Klaeght
 over den Clevenaer, ende zend volmaghtigers op den Rijx-dagh. 116. Wordt van
 de Ommelanden voor hem ende sijne erven bezwooren. 117. Campen en Zwol
 al noch twee-spaltigh. Karel vverpt een twiist-bal tusschen beyden. 118. ende
 119. De Zwolse kieser op zekere voorvvaerden Karel tot hun Over-heer, ende
 flooren de vergaderingh tot Ommen. 120. De Gelderse hervatten 't belegh van
 Hasselt, ende maeken Geelmuyden vast. De Keyzer laet over al zorghvuldige vvaacht
 houden. 121. De Over-Ysselisse by Apperloer geslaeghen. Wassenars kouw. Op-
 roer te Deventer. 122. Karel vernielt den tooren by Deventer, ende verbrand de
 brugge. 123. De Bisschop koemt na langh vertoewen te Campen, ende troost de
 sijne.

de Her-
 af naer
 reedight
 de Saxe-
 d. Dood
 een be-
 gens den
 hortinge
 stroyt de
 4. Oor-
 d. 35.
 Karels
 ollanders
 . Vrem-
 Goyland,
 ngh Phi-
 sch Heer
 n vrede
 45. Karel
 n. 46.
 Ravenf-
 de sterft.
 reslaegen.
 r aen de
 9. Karel
 de Wesop
 Gelderse
 Die van
 yken zich
 De Bur-
 het hoofd
 Harder-
 8. Karel
 de Am-
 an Wisch.
 Engelse.
 voor-slagh
 3. Krijgh
 54. Karel
 Dam, ende
 ngers door
 st die van
 s, Grave
 ckt. 71.
 esland in-
 73. Waer
 mael ver-
 in 't Bur-
 ljen, ende
 n Dockum
 dsard ende
 en daer na
 weder

sijne. 124. Roggendorp stroopt in Vriesland. Krijgh tusschen Frankrijk ende den
 Keyzer. 125. Douma by den Keyzer. 126. Vorstelyke Krijghs-vvetten. Die
 van Groningen vervolghen Twijkel. 127. De Bisschop vword gelasterd, ende
 zoekt heul aen den Keyzer. 128. Bombergen blijft voor Steenwijk. De Bruyn
 om sijne bloodigheyd opgehangen. 129. De Gelderse ontzetten Geelmuyden, ende
 kloppen den vyand. 130. Sneek vveeffelt, ende hoe de Gelderse dit pooghen te
 beletten. 131. Begeerte van die van Sneek, die ook de Gelderse in hunne Stad
 het vverven verbieden. 132. Ende na verdragh-middelen vveynigh luysteren.
 133. De vyand beuvalt Staveren. De Gelderse rooven in Vriesland. 134. Nee-
 men ten deel de Oosterse vloote. 135. Vermeesteren Coeverden. 136. Vorde-
 ren schattingh van de Omlanden. Karel stelt Cornelis de Veer tot sijn Zee-Overste.
 137. Douma traght Vriesland aen den Keyzer te brenghen. 138. 't Versoek der
 Vriesen aen den Keyzer. 139. 140. Over-Yffel verdraeght met Karel, die over
 desen oorlogh van Paus Adriaen vword berispt. 141. Karel stilt de Groningers
 ende ontfanght op nieuws den eed. 142. Set Merwijk aldaer tot Stad-houder.
 143. Schenk zuyvert hem binnen Bruyssel. De Grave van Meurs versterkt
 Worcom. Douma in hechtenis. 144. Waffenaer neemt Worcum in. Karel vverft.
 145. Marwijk en Waffenaer trecken tegens den anderen in 't veld. 146. Waffe-
 naer vuint Dockum, vvaer over de Groningers Gofsteyn gijzelen. 147. Bolswaerd
 geeft sich mede. De Gelderse rooven tot in 't binnenste van Holland. 148. 't Be-
 legh van Sloten. 149. De Gelderse verrassen Steenwijk. 150. Sloten, de Lem-
 mer, en Steenwijk aen Waffenaer over-gegeeven. Sijne vvreedheyd tegens Hubert
 van Rossen ende Wyard van Bolswaerd. 151. Vriesland zweert den Keyser. On-
 lusten tusschen Karel ende die van Nymegen. 152. 153. Die van Groningen zoeken
 ende treffen, in vveder vville van Marwijk, een bestand. Cornelis van Veer aen 't
 leeven gestraft. 154. De Gelderse en Hollanders stroopen over ende vveder,
 't Gelders verbond met Denemarken. 155. De Zwolffe sluyten Karel en sijn volk
 buyten. 156. Hy belegert ze te vergeefs. Deventer, Campen, ende Zuul ver-
 eenighd. 157. 158. Na dood van Philips van Burgondien bezet Karel de vve-
 ghen naer Vtrecht; vele slaen na de opene stoel. 159. Henr. van Beyeren vword
 Bisschop. De veruverde staet van Over-Yffel. 160. Om die te redden vword hem
 een bede toegeleghd. Karels verzoek op die van Campen ende Deventer. Sijn besteck
 met Oldenzeel. 161. Klaeght over Adriaen van Rede. Onrust binnen Vtrecht
 en Groeningen. 162. De haperingh tusschen Nymegen ende Venloe veressend.
 Karels bitterheyd tegens de Lutherse. 163. 164. 165. Ende tegens de gezanten
 van Groeningen, om dat sy geen volle last hadden, vvelke sy na vveele moeyten bekot-
 men. Slagh van Paric. 166. Het Trierse verdragh tusschen Karel ende den
 Bisschop van Vtrecht, Hulsbergen. Paelscheydinge der landen van Gelder ende
 Hoern. 167. De Gelderse en Stichtse schouwen den Yffel. 168. Beginzelen
 van onheylen tot Vtrecht. 169. Het grauwv te Groeningen drvingt haer Overig-
 heyd de ongelden af te schaffen. 170. Rekeningh te doen van des Stads inkom-
 sten. 171. Karel vvil hier over erkennen. Marwijk oorzaak van dit treur-spel.
 172. De vrede t Vtrecht verbrooken. De Bisschop koemt ende vertreckt vveder.
 173. De twiit rijst hooger en hooger. Lingen aen Gelderland vast gemaect. 174.
 Groningen vverft volk om de vreedde stroopers vut te keeren. Des Stad houders
 maght vrotgestreckt. 175. Coningh Francois los gelaeten. Arend Slindevvater.
 De zaak van Groeningen. 176. Op het schrijven van Karel vword het huys ter
 Meyden van de Bisschopse aen Brederode vveder ingeruynd. 177. Karel claeght
 over die van Over-Yffel. 178. Sy zoeken hem te vermorvven. Karels voorslagh
 over de ervenis sijner landen. Borbon vuint Romen. 179. Karel beschuldighet
 den Bisschop, die hem antvvoord. 180. De Bisschop met geuwapende naer
 Vtrecht

Vtrecht koemende vword buyten geslooten. 181. De Stad vleyt Karel om hulp. 182. Neemt Gelderse volken binnen. Den burgeren vword verboden te verhuysen. 183. De vergaderingh te Beverweerd. De gezanten te onvreeden. 184. Des Bisschops beklagh ende Karels tegen-opperingh. 185. De Bisschop timmert een Schants aen de Vaert. Weder-zijdsse strooperen. Karel verrast Hasselt. 186. Soent met die van Doesburgh ende bouwt daer een nieuw Block-huys. 187. Vtrecht verzeuert den Bisschop, die over Amersfoort is bekommerd. Eemnes geplonderd. 188. De Amersfoorders over dese schenderen klaegende krijgen van Karel goed bescheyd. 189. De Bisschop vuint Vredendael. 190. Word door een loosen vond van Karel vveder vut sijn voordeel geiaeghd. 191. Schalkwijk vut-geroofd. Die van Vtrecht morren tegens de Gelderse. 192. De Bisschoppe vutgelockt ende verslaeghen. Rossens aenslagh gebrooken om de steegheyd van 't krijghs-volk. 193. 194. 195. De Clevenac stelt sich als middelaer, voor vuien de Bisschoppe, Gelderse en Vrechtse gezanten hunne zacken mondelingh verdedighen. 196. Voor-slagh van vrede, maer van den Bisschop af-geslaeghen. 197. De vergaderingh scheyd vruchteloos. 198. Wreedheyd der Gelderse te Gelle'om, door de Bisschoppe gevrooken. 199. De Gelderse vallen in Abkoude. De Bisschop ontbied den Grave van Bueren. 200. Dedinght met den Keyser ende verkoopt sijn recht op Vtrecht. 201. De Gelderse vvinnen Rhenen met verrassingh; het Huys ter Eem ende andere met verdragh. 202. Des Bisschops laeghen op Vtrecht. Hy ende Karel vrien de Amersfoorders. 203. Over Tssel geeft sich onder den Keyser. De Gelderse vvinnen eenighe Sloten ende Koeburgh. 204. 205. Beloeren Schoonhoven. De vergaderingh van Dort ende des vjands sterke toerustingh maekt haer ende die van Vtrecht verslaeghen. 206. Karel vergeeft eenighe ampten. 207. Rossen verstout de sijne tot den Haeghs'n tocht. 208. De Hagenaers vluchten voor hem verbaesdelyk. 209. De Gelderse bekoemen een onwaerdeerliken roof. Een kluchtighe brief van Wees. 210. Rossen brenghet den buyt naer Vtrecht en Arnhem. 211. Schenk slaet het volk binnen Koeburgh dood. 't Welk de Bisschoppe vveder moeten misgelden. 212. Karel keurt een nieuwen Bisschop. schrijft op Amersfoort, ende maekt besteck met Grave Floris. 213. Die van Deventer blijven zelf-vvilligh en by den Bisschop, ende lacken den Hertogh. 214. 215. 't Beleggh en overgaen van Hasselt, 't vveld Rossen te vergeefs tracht te ontzetten. De Gelderse schaeren verstroyd. 216. De Bisschop van Karel heerlijken bedroogen. Doet de Amersfoorders bedanken. 217. Floris van Bueren vuint het Slot ter Eem, ende beleght Hattem. 218. 't Welk sich na groot geveld opgeeft, als mede Levendael ende Elburgh. 219. Daer na eenighe Sterkten omtrent Deventer, neffens Harderwijk. 220. Die van Vtrecht laeten haer kerken-zieraed smelten om het krijghs-volk te voldoen. 221. De Amersfoorders overvallen de Gelderse. Verraed binnen Vtrecht. 222. De Bisschoppe ende Gelderse kampen heftighlijken in de Stad. 223. 224. De Bisschoppe krijgen de overhand, ende bedrijven groote vvredeheyd ende trots tegen de burgeren. Rhenen vveder verlaeten. 225. De oproer-mackers met het swaerd ende anders gestraft. 226. De Bisschop en Keyser geeven aen die van Wageningen een vry-brief. 227. De Burgoense belegeren ende bestormen Thiel. 228. Doch moeten met schande vvijken. Amersfoort keert de Gelderse. Keyserlyke boodschappers 't Vtrecht. 229. 230. 231. Verspreck ende inhoud van den vrede tusschen den Keyser ende Karel. 232. De vrede vword be-eedighd, ende de Gelderse volmaghtigers in Brabant vveld outhaeld. Vtrecht zweert den Keyser. 233. Karel vverft een ridderlyke bende voor den Keyser. 234. Ende geeft een bloedigh Plackaet vut tegen de Lutherse. 235. Mengel-moes. 236. Tefteck tusschen Groeningen ende den Bisschop van Munster. Vonnis tegen den Heer van Wisch: ende de Stad Wachtendonk. 237. Van alles. 238. Oorloggh bygeleghd ende vveder hervat tusschen Enno Grave van Embden, ende Balthasar van Esens, die Karel te baet neemt. 239. Enno en Balthasar

nde den
en. Die
l, ende
Bruyn
en, ende
ghen te
ne Stad
yfteren.
4. Nee-
Vorde-
Overste.
fock der
die over
oningers
l-houder.
versterkt
vverft.
5. Wasse-
Bolswaerd
8. 't Be-
de Lem-
us Hubert
fer. On-
en zoeken
veer aen 't
vveder.
sijn volk
vveld ver-
el de vve-
ren vword
vword hem
Sijn besteck
en Vtrecht
vereffend.
le gezanten
ten beko-
ende den
elder ende
Beginzelen
er Overig-
aads inkom-
treur-spel.
et vveder.
aekt. 174.
ad houders
ndevater.
et huys ter
arel claeght
s voorlagh
eschildigbt
pente naer
Vtrecht

Balthasar vereenighd. Noch yet anders. 240. 241. Besluit van de land-daghen tot Nymegen en Wageningen. 242. Mengel-stof. 243. Balthasar sluyt Meynard Ham met een goede maght naer Reyde, die de Graven verkloekt. 244. De Gelderſe slaen de Oost-Vriefen op het hoofd. 245. Grave Enno beſchuldighet Karel, ende Balthasar den Grave. 246. De Gelderſe rinkelroyen in Oost-Vrieſland ende belegghen Greeſh. 247. 't Welk door vvee-moedighbeyd van den Slot-vvaerder vvoord gewonnen. 248. De Oost-Vriefen rooven mede te land ende te vvaeter. Enno ſlaet na vrede. 249. Hoofd ſtucken van 't vredes beſteck. 250. Enno ontbied na Karels vville Paepſſe leeraers. 251. Arnhem. Batenburgh, Emmerick. Schenk van Niddegen. 252. Karel draeght ſijne landen heymelyken op aen den Koningh van Frankryk. 253. Verſtoort ſich over de hulp-vweygeringh van die van Groeningen. 254. Munſter door ſijn eyghen Biſſchop, Karel, ende andere Vorſten belegherd, ende den Weder doopers ontvuldighd. 255. Deenſſe oorloghen. Liſtigheyd van Peter van Gelder. Karel kraeckeelt met de Borgoenſſe over ſijne land-pae en, ende krijgth door Roſſem kondſchap. 256. Karel baſtaerd van den Hertogh verlaet van zelfs ſijne Stad-houder ſchap ende de Stad van Groeningen. 257. Verbond van Koningh Chriſtiaen van Denemarken met Karel. 258. De Groeningers, door Karel op den naem der Deenen beoorloghd, begeeven ſich vut ſijne tot des Keyſers gehoor ſaembeyd. 259. Schenk vuint Delfzijl, ende ſlaet de Holſteyners. 260. Oorloghs keuren van Karel. Schenk verovert Dam en 't Huys te Wedde. 261. Karel beloert de Amersfoorders. Schenk vermeestert Koeverden, Diepenheym ende Kinkhorſt. 262. Vredes-verdingh tuſſchen den Keyſer ende Karel. 263. Veelerhande ſtoffen. 264. Brand ende land-dagh tot Nymegen. Balthasar neemt de Breemſſe ſchepen. 265. Karel arrebeyd Enkhuyſen neffens andere Steden te verraffen, ende de Staeten te dvinghen op den eed des Koninx van Frankryk. 266. 't Welk ſy met den Steden rond vut vweygeren, ende ſijne Blockhuysen ſlechten. 267. 268. Karel verdraeght met de landſchap, die hem menigerley feylen te laſt leght. 269. 270. 271. Eenwighe vvillekeur door Karel ende de Staeten betekend, vvaer by onder anderen Willem oudſte zoon van Cleve Karel tot een erfgenaem vword geſeld. 272. Verſcheyde voorſlaghen aen Karel gedaen, die over de inhuldingh van Willem zeer ontroerd is. Verzoek van die van Elburgh. 273. 274. 275. Karel ſterft van hartzeer. Sijne oorloghen, heerlykheyd, aert en kleedinghe. De voor-spook van ſijn dood. Sijne vutvvaerd, graf ſchriſten, vierſte vville ende koſteſte huys-raed.

Afſter aen volghen de Stam boomen der Graven ende Hertoghen van Gelder, ende hunne verwantſchap met andere Vorſten ende Koninghen van 's Chriſtendom.

K A R E L

KAREL VAN EGMOND,
Achtste ende laetste van dien stam Hertogh van
Gelder en Gulich ende Grave van Zutveen.

1492. **H**ertogh KAREL na zoo veele doolingen rampen en ongelijken ten laetsten in sijne landen belandende, ende te Nymegen niet min eerbiedelijken ontfangen zijnde, had voor eerst geen meerder bekommernis dan om de Oostenrijke Land-vooghten en Ampt-luyden, daer hy moght, een voet te lichten, ende alle syne onderzaeten in 't gebied van Gelder en Zutveen, die met de ziel en gedachten hem altoos hadden aengehangen, door eed en woorden naerder aen synen dienst te verplichten. Maximiliaen dit eerlangh wijs wordende, schreef in arren moed aen die van Ruermond, Venloe ende andere Steden, beziggende den Grave van Meurs als een aenbinder en roer-vink van dese verwerringh en treur-speelen; ende dat van Karels langhwylige hechtenis de oorzaak was niet hy, maar de Fransse zelve, die door op-veydige van Vincent na geene billijkheyt wilden huyfteren, en op den rugge te spreken waren: alzoohy, wanneer Karel eerst effen gevangen was ende noch in 't geweld van den Franssen Maerschalk, 60000. goud-guldens voor sijne lossinge had aengebooden, waer mede een Vorst geene landen bezittende, na 't algemeen kuyghs-gebruyk, behoorde te volstaen; daer nu de Maerschalk niet minder had willen hebben dan de volle 200000. goud-guldens; 't welk by

voor Me-vrouw van Bourbon ende den Hertogh van Lotringen, de nicht en broeder van Karel, ook niet en had verborgen: weshalven hy sijn neve en de Staeten van Gelder woude gewaerschouwd hebben; om geene nieuwigheeden noch onrusten aen te richten, ende te verwachten wat men hem genadelijken zoude vergumen en toe-leggen. Ondertusschen deed Karel mildelijken gestand alle de voorrechten en keuren van Ruermond, beloovende de zelve, om hunne ongemeyne trouwhertigheyt, noch te vermeerderen, ende noyt te dulden deze syne Stad van de andere Vier-deelen afgezonderd te werden. Van de vernaemde Steden was 'er ook zonderlingh geene die hem wederstond, dan alleen Buren, Leerdam, Goch, Wachten-donk, ende eenige andere plaetsen kleyn van naem en gewicht, door tegen-streeven vanden Vry-heer van Ysselsteyn en die geene, die den Roomssen Koningh om andere oogh-merken en eygen genot meest aenkleefden. Die van Arnhem dorsten Maximiliaens Stad-houder Adolf Grave van Nassouwe rond wt ontbieden, dat sy hun Erf-heer Karel, gelijk in voor-tijden sijn vader Adolf, hadden bezwooren, ende den eed aen Maximiliaen wt enkel bedwangh gedaen van onwaerden hielden, hoewel de Nassouwer dese opzegginge geensins aen en nam.

2. Tegen den † wt-gangh van de Lentemaend is Hertogh KAREL met een ongewoon geuych en hand-geklap binnen syne Stad van Doesburgh onthaeld, ende door die van de wet met een heerlijck kleynood beschonken: die ook weder, om syne byzondere genegenheyt te uyteren, by syne intrede heeft doen wt-roepen gemeyne vergiffenis voor zoo meenige † misdaders als 'er zouden bevonden worden onder eenen dicken linde-boom staende aen de plaetz daer syne Genade eerst voor by quam te rijden.

† *Hoc caput ex archiis Doesburgensibus & aliunde concinnatum est.*

† — *mitissima fors est Regnorum sub Rege novo, zeght elders Lucanus. De gewoonte van misdadigers los te laeten, wanneer een nieuw Vorst sijne heerschappy effen aenvingh ofte eene vrouw trouwde, en is niet van heden ofte gisteren. Ovidius getuyghet (2. de Ponto Eleg. 8.) van den Roomssen Keyzer: Caesaris adventu tutus gladiator arena Exit, & auxilium non leve vultus habet. In dese en d'aengrenzende landen plaght als een teyken van genade gehouden te worden, de ballingen alsdan in 't begryp van een touw gestooten gaende, in de Stad ende voor 't aenzicht van den Prins te leyden. Desgelijx is ook wel gebeurd ten opzichte van eenighe hooge tijden ofte byzondere saeren. Op het vijftighste jaer wierden by den looden de slaeven als by hand-lichtinghe vry-gesteld, ende tegen Paessen (gelijk eenyegel. k. wi het Nieuwe Verbond kan meeten) d'een ofte d'ander boosdoender op den bals gevangen zittende door den Stad-houder in der tijd ontbonden. In den aen-*

C c *wangh*

1492.

vangh van de winter-maend, Saturnalibus optimo dierum, dienden de Romeynffe Heeren hunne flaven zelve aen tafel. Dat de Romeynen wt klucht en spottery deeden, doen nu eenige Grooten wt een waen van beyligheyd en verdienften, wanneer fy op zeekeve ftonden ofte in nood zijnde de armfte ende allergebreekelijxte luyden alle gerack doen en zelfs de voeten waffen. Doch hier van op dit mael genoegh.

In fijn gezelfchap zagh men fijne moeye de Princeffe Catharine, behalven Frederick Heervan Bronkhorft, Henrick Heer van Ghemen, Jacob de Croye, Gysbert Heer te Wifch, Reyner van Wye Heer tot Hynen, den Ionk-heer van Voorft, Albert van Lawick Camerlingh, en andere meer, die, al een rey glinfterende fterren, rondom dezen Son verfeheenen, en tot op den drieden dagh aldaer huys houdende op des Stads beurs verteerden 394. guldens, doemaels gerekend tot 30. ftuyvers. Want hoewel die van Doesburgh neffens de andere inzaeten van de Burgoentlie zoeter behandeld waren, hielden fy 't echter voor een weldaet en een groot deel van hunne vryheyd door hun eygene Land-heeren beftuyrd te worden. Karel van daer treckende heeft op den volgenden dagh den Raed verzocht op ftaande voet omtrent Wageningen te willen fchicken 35. raffe zoo boogh- als buffe- fchutten wel gewapend met kruyd en bouten, om onder de hooger hand van de Heeren van Bronkhorft, Ghemen en Wifch met etlijke ruyteren en knechten de gedachte Stad dien zelven avond noch te berennen. Ende alzo kort daer na de Heer van Yffelsteyn wt het huys van Egmond Gelderland voor-hebbende was over te trecken en na fijn befte vermoegen te plaegen, begeerde de Vorft dat men wt Doesburgh en fijn ampt dadelijken alle maght naer Arnhem zoude ftuyren, ende middeleerwyl de poorten wel verzeekeren en gade flaeen. Op deze beveelen zijn de burgers dan wt-ge-toogen, ende, neffens andere, in 't zelve iaer geweest voor Wageningen met hunne bevel-hebbers den Burgemeester Ian Haek, Geeraert Gruyter en Sander van den Grootenhuys, als Overfte van drie roeden. Ende aldus is Wageningen (vermits de ingezetene door nood hunne lichaemen wel binnen de veften en by den vyand hadden, doch hun gemoed buyten by hunne lands-luyden) na een kort-wijligh belegh den Heer van Yffelsteyn ontweltighd, die om de wille van een wtheymsen Hertogh een vyand en quel-geeft was geworden van onsen Hertogh, fyne eygene maeghschap. Daerna heeft ook het Huys te Lichtenbergh ('t welk van de Burgoentlie, na alle giffingh, is bezet geweest, hoewel anders in 't begriip van 't land van Utrecht ende binnen de vleecke Wou-denbergh geleegen) moeten hayr laeten, ende zonder merkelijken weder-ftand fich op-geeven. Om de menighvoudige dienften van wijlen Gysbert Heer tot Bronkhorft, heeft Karel omtrent dien tijd des zelfs na-zaet en zoon Frederick tot Drofflaet van de Velouw aengenoomen, met maght om de Vorftelijke penningen en breuken aldaer in te vorderen, onverkort nochtans een yegelijk fyne verfehrijvingh aen 't zelve ampt.

3. In die dagen liet Karel den Keyfer een wijd-loopigh † bericht toe-koemen, waerin hy oo-

† Vide, nam operae pretium est, literarum harum exemplum apud auct. pag. 596. & seq. Nos properamus.

gen-fchijnelyken fijn recht op de landen van Gelder, Gulich, en Zutveen aenwees, ende fich op de befte wijze verfehoonde dat hy zelf niet over en quam-om den leen-eed te doen; bid-dende voorts, hy wilde hem daerom niet verbannen ofte voor-vyand houden, indien hem de nood pranghde, fijne wettlyke erenis (welke hy over-boodigh was tegens yeder een met recht ftaande te houden) tegens fijn zoon en neve Maxmiliaen ende Philips met beztael weder te haelen. Dan alzo Frederick, dien de huyl naerder was dan het hembde ende het voordeel liever dan de gerechtighyde, fijn naefte bloed in 't ongelijk niet en wilde ftellen ofte met eenigh voor-ordeel bezwaeren, heeft Karel met dit fijn fchrijven weynigh op-gedaen, ende de deuren van de Keyferlijke genade toe gevonden. Waer over hy een op-zet nam van de nood een deughd te maeken ende fijn vaderland met kragt van wapenen te befchutten, vertrouwende naeft God, op fijn goed recht en getrouwe onderzaeten, ende met fchrick en yinghe denkende op fyne vorige ballingfchap, banden, flaverny, ende oneyndighe leeden, hem en fyne voorvaderen van de Burgondiffe aengedaen. De landen waren doen rond-om gewickeld in den gloed van burgerlijke oorlogen, waer van Gelderland mede niet vry en was om de wille van Philips van Cleve, die Maxmiliaens onderdaenen elke klap door een fchielijken over-val ont-roerde: gelijk mede de Hoexen en Kabelianwiffe in Holland om-fprongen: waer van de eenen Clevenaer, en d'andere den Roomffen Koningh mede ftonden. Op defen tijd ontftond' er een nieuw gefpuys van menfchen, die, als voorbouden en verwanten van de dulle weder-doo-pers, fich Kaefenbroodffe lieten noemen, quansuys om dat fy den rijken Hansfen haere leckernyen hier mede wilden verwijten, ofte van enkel armoede fich met dese fpijze moefften behelpen, ende om kaes en brood, 't welk fy ook in hunne vaendels af-maelden, krijgh voeren. Dese wt Kenemerland naer Haerlem treckende (daer de ftapel is van wevers ende van allerley kleyn volxken) ftelden fich met hulp van eenige burgers in 't bezit van die Stad, ende floegen de Overigheyd, ende zoo wie met hen weygerde in te spannen, ter neder. Binnen Leyden verhoopten zy gelijke parten te fpeelen. Maer Egmond Stadhouder van Holland met etlijk krijghs-volk en een groot getal Leydffe burgeren wt de Stad vallende, heeft den wilden en brood-dronken hoop op verfehede plaetsen aengegreepen. In den eerften weerden fy fich dapper; dan vermits Egmond haer t'elkens met fyne ruytery op 't lijf ftiet, racten fy eyndlijken op de vlugh, ende, alles in de loop laetende, zaghen alleen om een goed heen koemen. De Kaefenbroodffe die te Haerlem weder binnen quamen, zonden na deze neder-lage een burger van Haerlem met brieven en des Stads zegel naer Gelderland, om 1200. ruyteren te werven. Dan om dat fyne beurs niet welen was geftofferd, konde hy met fyne brieven weynigh wt-richten.

4. Hertogh Karel, die de Burgondiffe in fijn hert niet te wel en vermoght ende voor wolven van fyne fchaeps-koy aenzagh, ftond deze wervingh niet ongaerne toe; op wiens woord eenige Ampt-luyden bereeds ruyters begonnen te verzaemelen. Doch alzo de meefte hoop naer Utrecht koemende aldaer een maend leeninge op de hand meynden te ontfangen, ende, deze hoop

1492. hoop haer mis-luckte, koozen sy hun wegh weder naer Gelderland. Echter heeft de boodschapper van *Haerlem* noch 200. ruyteren met goede woorden na Noord-Holland gebraght. Alfloen riep *Egmond Albert van Saxon* te baet, die ze te *Haerlem*, te *Leiden* ende op alle oorden zoo aenrandste en ril-oorde, dat veele een vrede, veele wt stijf-zinnigheyd den oorlogh voor best keurden: eenige nieden, noch meer Geldersse ofte Hollanders voor een tijd in huer aen te neemen. Het spel liep zoo verre, dat sy eerst een wapen-bestand voor etlijke daegen verworven bebbende, daer na om een volkoemene vrede door hunne volmaghtigers in den Haegh aenhielden. Middeler-wij quam 'er tidinge, dat de op-toerige op nieuws van *Alkmaer* waren versterkt, ende nu over de 3000. voet-knechten by een hadden. Hier op is van stonden aen de Overste *Obersteyn* haer teghen getooghen, ende wierden de legers over en weder by *Heemkerken* slag-haerdingh gemaakt. De over-winninghe stond eerst wat kamperlijk, tot dat de Kennemers op 't laetste onder de voeten raekten. 2000. Vtiefen, de neder-slag van hunne maekers van verren aenkijkende, hadden de buyk haest vol ende voeren daedelijken met scheepen weder naer huys. De *Haerlemmers* lieten doen haere hoop en wapenen teffens vallen, ende ontbooden daerom hun gezanten in den Hage, zonder vrede niet van daer te scheidt. Met een riepen sy te rugge die op nieuws in Gelderland waren geschickt om ruyteren op te lichten, ende verdeyden het geld onder malkanderen. 't Verdragh wierd alzoo geslooten, dat den onnozelen geen quaed, en den schuldigen, op het goed-dunken van *Albert*, beoorlyke straffe zoude weder-vaeren; behalven dat sy tot de onkosten van den oorlogh 200. ende 50000. goud-guldens zouden wibeusen. Voort daer na is *Albert van Saxon* met syne Duytslers en eenige Grooten van Nederland te *Haerlem* binnen gereeden, daer hy (om dat het de gantsse menighe met den hals niet en konde bezuyren) alleen drie van de vermaerdste bel-hamels en Oversten een voet korter heeft gemaakt.

5. Op desen tijd heeft *Karel* de Staeten van sijn Vorstendom ende Graeffschap by een gelaeden, ende der zelve meeninge wt-vissende, aen bequaeme plaetsen hier en daer volk bestelt, om de Hollandisse en Brabandisse wt-loopers, die onder *Frederick van Yffelsteyn* sich in Gelderland met heele zwermen quamen wt-storten, in band te houden; liever liebbende voor dien tijd het schild in handen te neemen dan het rappier; alzoo hy syne landen in de vorige oorlogen ende door gulzigheyd van de vreemde Stad-houders, die meer hun eygen dan des land-heers ofte der onderzaeten oorbaer hadden na-geiaeght, t'eenemaal vond wt-gemergeld. Te vooren had *Yffelsteyn*, doen hy *Wageningen* noch in had, met den *Viy-heer van Bronckhorst* en *Wisch* een korte wapen-rust beracmt, waer in die van *Nymegen* *Zutveen* *Arnhem* ende *Adolf van Nassouw* mede zouden beklemd zijn, zoo sy wilden. *Karel*, om sich met wtheymsse verbonden te steuwigen, zond Ridder *Reyner van Broekhuysen* diethalven naer *Vrankrijk*, ende beloofde hem schadeloosheyd van alle syne reys-kosten. Gelijk hy mede zyne moeye *Catharine* toe-liet buyten kommer en ongemack te bezitten den Burght met de Stad en onder-hoorige Vooghd van

Gelder. Dit hadden neffens den Vorst bezeghelt sijn verwant *Vincent Grave van Meurs* en *Sarwerden*, Heer *Jacob de Croye*, *Frederick* Heer te *Bronckhorst* en *Borkeloe*, *Gijbert van Wisch*, *Evert van Willip* Ridder, *Reyner van Wye* Heer van *Hirn*, met *Albert van der Lauwick* Vorstelijken Kamerlingh. *Maximilian* speurende, dat *Frederick van Yffelsteyn* (die van Hertogh *Arnald* met de Heerlijckheyd van *Bueren* was beschonken) syne aenlagen grootelijx konde voortzetten en vorderen, verhief hem op dezen tijd tot eersten Grave van *Bueren*. *Frederick* daer na de zaak van den Roomssen Koningh met yver en lust by de hand vattende, had te voren wt *Vlaenderen* en *Braband* een maghtigh heyr opgelicht, waer mede hy op 't volgende iaer de Geldersse aen boord is gekoemen. Maer door dien *Karel* hem met een onvertsaeghd hert en rappe troppen onder oogentrock, ende het *Stedeken Bueren* daer behalven in-neemende, het *Slot* daer ghing vernielen, heeft sich *Yffelsteyn* tegens de nabuerige *Stichten* gekeert ende benaertight om de * lid-teykens van zyne verleedene schande door een beter geluck, als hy ook dede, wt te wilsen. Want na dat hy de voor-stad van *Utrecht* de *Weerd* had bemaghtight, ende alle wt-weegen der Stad wel nauw beslooten, wierd de vrede op dien voet gemaakt, dat sy de onkosten zoo van den kuygh als andere zouden boeten met 25000. goud-guldens, ende de lichaemen der geener die voor de poorten waren opgehangen zonder vertrack doen begraven.

6. Heel vroegh † op dit iaer 1493. was 'er een aensienlijke maght wt de roede van *Albert van Saxon* schier t'eyndens de Geldersse Betouw tot *Beesde* gekoemen (welk *Slot* ofte onder hun geweld stond ofte doenmaels gebraght is) die daer ende in de aengrenzende vleckken van hunne bloed-gierigheyd en onzaedelijke gulzigheyd veele teykens hebben gelaeten. Daer behalven schuylden 'er hier ende daer onder de land-zaeten noch veele die den vyand onder duym's handhaefden ofte van verraed zwaer ginghen, waer van zommige elders aengetast ende opentlijken gerecht zijn ofte wt den Steden verbannen. Derhalven nam de Vorst een moedigh zoo wel als noodzaekelijc voor-neemen van den Burght van *Beesde* door een belegh te besluuten, ende daer door de Betouw, zyne beste melk-koey, van alle straet-roovers te zuiveren. Sijn Maerschalk *Willem van Aeswijn* als oudste hop-man had desen last op sich geschort, mits dat men hem drie ofte vier bestendige mannen zoude byvoegen om de moeyten met hem te deyen, ende, zoo noodigh, in syne stede te treden. Hy verzocht daer en boven een Schut-meester, neffens een Schants-meester, die steeds 125. spitters by sich hadde, bereyd zijnde om nacht en dagh te arrebeyden: ook 200. gewapende te paerd ende 600. kamp-knechten boven den dienst van de Steden: dat mede die van *Nymegen*, *Zutveen* en *Arnhem* met den kleynen Steden etlijke kartouwen, hoofd-stucken, voghelaers, beste slanghen en bufsen verschaffen en steeds aen den gangh zouden houden, ende die van *Thiel* en *Bommel* kruyd daer toe bestellen; behalven vier drijf-schirmen ende twee ponten. In 't byzonder hadden de *Velouwsse* Steden, op den

† Dit hoofd-stuck hebben wy meest wt de oude brieven van *Wageningen* by een geraept.

1493.

* Siet op het iaer 1491.

nden van
ende sich
zelf niet
en; bid-
verbannen
prangde,
was te-
n) tegens
ps met het
ick, dien
ende het
sijn naeste
ofte met
Karel met
ende de
gevonden.
nood een-
land met
rouwende
we onder-
denkende
slaverny,
evoor-va-
De lan-
id in den
r van Gel-
wille van
derdaenen
r-val ont-
belianwffe
le eene den
n Koningh
nd 'er een
als voor-
eder-doo-
quantuys
eckernyen
enkel ar-
behelpen,
k in hunne
Dese wt
(daer de
leyn volx-
ge burgers
n de Ove-
erde in te
erhoopten
zond Stad-
is-volk en
t de Stad
d-dronken
epen. In
; dan ver-
ytery op 't
aght, ende
en om een
dffe die te
en na deze
et brieven
om 1200.
e beurs niet
: syne brie-
lisse in sijn
oor wolven
deze wer-
oord eenige
nen te ver-
hoop naer
d leeninge
nde, deze
hoop

1493. Land-daghvaert in 't voor-iaer binnen Nymegen gehouden, tot voort-zettinge van dit beleggen en onderhoud van de knechten, 200. enkele gulden in-gewillight. De Raed van Nymegen was gebeden hunne halve burgery, die van *Zurveen* om 300. gewapende derwaerts te schicken; die van *Doesburgh* hadden over de 43. in-gezeetene daer toe wt-gelevert onder 't beleyd van *Rudolf Steyntiens*, ende *Wageningen* niet veel minder. De Vorft, die om de zyne te beschutten geen gevaer noch moeyten en ontzagh ende sich binnen Thiel bevond, en vernam zoo haest niet dat de Saxiffe sich daer toe stelden om hem te verbeyden en *Beesd* wt den anxt te helpen, ofte heeft van alle hoeken noch al meer volx by een geroepen, ende *Ian van Kel*, bewaerder des Droft-ampts van *Zurveen*, gelast, sich met den gantsfen klokken-slach van sijn ampt naer Thiel te verwoegen, en allen over-val te helpen verhoeden. Hier over is 't gebeurd dat het Slot van *Beesde*, zoo sel gepranghd en met alle maght bestreeden zijnde, zich op het laetst onder sijn ouden Heer heeft moeten begeeven. Nademaal *Everwijn* Grave te *Benthem*, Heer te *Steinvoorde*, ende *Ian* Grave te *Schouwenburgh* en *Holsteyn*, als erf-genaemen van wijlen *Henrick* Heer te *Ghemem* voor 4230. Rhijnffe guldens, 19. kronn-stucken en driedehalf oortgen op *Hattem* zekere pandschap hadden, welke nu, met believen van Vorft *Karel* en beyde Graven, was verloghd ende op het Droft-ampt van *Zurveen* verschreeven; beloofden *Zurveen* en *Arnhem* met haere kleyne Steeden door den Vorft onder toe-zegginge van vryinghe daer toe genoodighd, de voor-zeyde Heeren ofte hunne erven noyt van dit Droft-ampt te ontzetten ofte daer in te stooren, al eer sy van het hoofd-geld met den renten van 106. iaerlijxe guldens waren vernoeghd, noch, na de aflijvighheyd vanden Vorft in der tijd, synen na-zaeten huldingh ofte eed te doen, sy en hadden eerst desen ampts-brief gestadicht.

7. In die daghen had *Wittenborst* een oogmerk op *Amersfoort*; dan alzoo 't bedrogh te vroegh wt-brack, was hy gedwongen de wijk te neemen, ende after te laeten de ledderen, die bereeds aen de mueren stonden gehecht. 't Krijgsvolk * van den Hertogh van Saxen, bestaende in 1500. ruyteren en 3000. oude voet-knechten, liet niet na alhier en tegens de Gelderffe insgelijx te pleegen. Waer over die van *Amersfoort* met Hertogh *Karel* zoo een verbond in-gingen, dat, *blijvende in 't geheel de vorige bond-genooschap met het Sticht, tusschen de Vorstelijke landen en haere Stad een vrede, vrye handel en doorgangh zouden wesen, en beyde voorts arbeeyden om alle straets-schenderij ende brand-stichtingh, zoo veel doenlijk, van des anders bedrijf af te weeren. De keuren van yeder landschap zouden ongekenke blijven, ende de voorvallende verschillen door weder-zydffe vrede-maekers geslecht worden. Daer na is 'er te Senlis tusschen Maximiliaen met sijn zoon Philips ende Koningh Karel van Frankrijk al mede eene vrede betaemd, daer duydelijken in bedongen wierd, dat de Roomffe Koning en Hertogh Karel van Gelder voortaan alle vyandlykheyd zouden op-schorten, ende yeder sijne zaak rechtelyken vervolghen.* De Vorft bericht zijnde, dat, ten tijde † *Wageningen* stond onder den vyand ende de Richtier

† *Ex variis Ducis autographis.*

en Schepenen vast meestendeels moesten ruymen, de overige vijf ofte ses met den burgeren etlyke brieven hadden bekent ten behoeve van eenen *Peter Tap* en after-deel van des Stads renten, heeft die van den Raed bevoolen, terstond met gespannen bank dese bedwongene over-gift dood en magteloos te willekeuren, ende niet alleen de teykeners van dit onredelijk verbond ten eeuwighen daghen quijt te wijzen, maer ook de gezeyde renten deshalven los en ledigh aen te vangen ende tot des Stads oorbaer en vestenis te keeren. Verstaende daer na, dat de waeke van de poorten aldaer niet te deghe wierd waergenoomen, maer onweeraftighe luyden daer toe geschickt, die te laet op ende te vroegh weder af-ginghen; heeft in een op-loop van zinnen en opene hooghe verbeurte belast, de verzuymighe ofte weygerighe te breuken ende met niemant altoos door de vingers te sien. Ende alzo de Vorft seer behoefte van geld was, had hy met toe-stemminge van 't gemeyne land een bede over de *Velouw* in-gevoert, om van stouiden aen door syne schat-meesters *Geeraert van Mckeren*, *Brand van Deelen* en *Ian van Hulsse* gebeurd te worden. Ende hoewel die van den Raed van *Wageningen*, voor-wendende dat sy onder *Maximiliaen* eenfdeels waren over 't hoofd gezien, zich wat zwaer-hoofdigh aenstelden, wierd hen echter gebooden deze schattinge, in 't by-wesen van *Henrick van Doornick* en *Geeraert van Dolre*, wt te zetten, ende, gelijk ten tijden van syne voor-zaeten, daer toe zoo wel te geeven als de andere burgers: van gelijken ook 300. Vlaemffe guldens, welke hunne Stad, ter zaake van de ongelden op den drank, aen *Henrick van den Dorenborst* hadde geloof. Wanneer de vreedde knaepen wt kraght van de Franffe vreedde in Nederland Vlaenderen en Brabant waren af-gedankt en ontgordeld, wierden die door *Yffelsteyn*, *Albert* en andere Overften niet alleen weder aengenoomen, om dat quanzuys *Karel* onlanx in zyne gewesten de Kaesenbroodffe paerde-volk te werven had toe-gestaen, maer ook, tegens 't voorige besette, op den Gelderffen bodem gevoerd; met naemen het volk van *Albert*, 't welk onmenschelyken met den land-man te schatten en te villen te werk gingh, steevende veele dorpen in brand, ende het edele Klooster van *Marieneerde* schandelyken wt-roovende. Maer *Karel* gingh dese grijp-voghels met toe-doen van syne Franffe hulp-troppen weder het gat wt-iaeghen, ende syne wraek haelen op de Brabanders; zoo dat deze rouwe vennooten Gelderland in rust moesten laeten, ende sich by *Utrecht* met *Yffelsteyn* vervoeghen. Keyser *Frederick*, denkende op sijn ziek-bed noch op de grootsheyd des werelds, vermaende Hertogh *Karel* en de Steden van Gelder een weynigh voor sijn dood, sich voor des Rijx-vierfchaer te recht te stellen, ende de landen van Gelder te verantwoorden, welke sijn zoon *Maximiliaen* sich meynde toe te koemen. *Karel*, om door erghheyd desen slach te breeken, waerfchouwde op deze maere de Steden, dat dese brieven door in-geeven van sijne vertrouwde vrienden in 't Keyserlyke Hof alzoo waren in-gesteld, ten eynde de verschillen tusschen hem en *Maximiliaen* liever met minne dan verderf der landen mochten eyndighen: waer over hy van sijn was, sich met Rechts-geleerden en den Bisschop van *Colen* wijder te beraden.

1493. 8. Na dat tegens den Herfit het volk van Hertogh *Albert* en andere met sterke roeden eenige Steden aen de Zuyder-zee na de grenzen van Vriesland en Over-Yssel te vergeefs hadden beloerd, drongen sy met een groot gedruys in Gelderland, daer sy te zwaerd en te vuur alles af-liepen, ende *Nieuftad* in de Vooghdy van *Ruermond* over-ylden. Hier tegens hebben de Geldersse op de Hollanders en Brabanders hun wrack en verhael gezocht. *Karel* ongeraedzaam en bezorgelijk vindende den nieuwen Keyfer, die doen na Nederland dreyghde, by honk te verwachten, was omtrent Pinxteren na sijn zwager *René* en zuster *Philippe* in Lotringen geweeken. Doch aldaer niet langh huys houdende schreef in den winter-maend wt *Ruermond* naer *Nymegen*, hoe de Heeren van *Rennebergh* en *Schouwenburgh* van wegen den Roomssen Coningh hem met oorlogh en vervolpinge dreyghden, ende badze om de naburige Hoofd-steden hier van te verwittigen, en meerder venden wt te maeken tot behoudenis van 't bovenste Vierdeel; zeggende, dat by diergelyke brand-brieven na de Hoofd-steden van Brabant had af-gezonden, ende de Hollanders mede zoo wilde geesselen en ribbezaken; alzoo by 'teenemaal beraeden was sijner vyanden onrechtvaardigh gepoogh met alle maght en middelen te sluyten; ende daarom wijder hulp te gemoet zagh van den Aller-Christelijxten Coningh en den Heer van *Arenbergh*, aen welker goede gunste hy niet en had te wijffelen. Na 't in-neemen van *Nieuftad* liet *Wilbold* van *Schouwenburgh* die van *Ruermond* aendien, hoe hem was voor-gekoemen, dat sy dagh op dagh van *Maximiliaens* krijghs-volk grooten over-last en hinder loeden, ende wel zouden wenschen de zaak op een anderen voet te zijn begonnen; maer toe by haer sijn dienst aanbod, beloovende by *Rennebergh* ende sijn neve *Jurriaen* van *Schouwenburgh* zoo veel te verwerven, dat sy op zeeke voorwaerden van alle stroopersen zouden ontlust wesen. Maer na dat *Maximiliaen* te *Insbrough* voor de tweede reys was getrouwd met de dochter van *Galeas Sfortia* Hertogh van *Milanen*, niet zonder mompelingh en after-klap van veele die dit voor een heel slecht en onefien houwelijk hielden, ende nu volle vijf iaeren en ses maenden gemist de Nederlandse lucht, reysde hy cyndelyken met syne nieuwe bruyd op *Kolen*, ende zoo voorts op *Maeftrecht*, daer hem sijn zoon *Philips* met den defighiten adel van *Neder-Duytland* heeft begroet. Van *Maeftrecht* trock hy naer de *Grave*, nu een Stad in *Brabant* ende wel eer in *Gelderland*; op welke plaats hem Hertogh *Karel*, door tusschen-spreeken van de *Koningin*, gingh verwelkekoemen, toonende wtetlijken welen vroolijk gelaet doch een mis-trouwend en vyandlijk gemoed verbergende: aengesien hy door mackelaery van haer en *Albert* van *Saxen* by den Keyfer het rustelijc bezit van syne landen hoopte wt te werken. Eenige verhaelen, dat hy te voren binnen *Aken* twee honderd wden adel tot riddersen had verheeven, ende onder andere mede onsen *Karel* van *Gelder*.

1494. 9. Eer de Keyfer zoo wijd was gekoemen, had *Karel* verscheide handelingen in-gegaen, ende met *Cornelis* van *Bergen*, Heer te *Eurlem*, *Sevenbergen* en *Grevenbroek*, Hof-Maerschalk van den Keyzer en sijn zoon, ende *Ruwaerd* der Stad *Grave* en 't land van *Kuyk* af-gesproken, dat by met sijne Ampt-luyden alles in *Gelderland* onbejeerd en zonder leed zoude bezitten; hoewel de Keyfer sijn zoon ofte Stad-houder *Gelderland* moghte

beoorlogen, zoo 't maer bleek, dat noch de *Ruwaerd* noch sijne onder-dieuaers ofte yemant der in-zaeren van de *Grave* of 't land van *Kuyk* daer van hadden geweten. Dit verdragh was, neffens van den Hertogh, bezegeld van sijn verwant *Jacob* van *Bronkborst* Heer van *Batenburgh* en *Anholt*, ende van den Raed van *Nymegen* zoo voor haer zelve, als voor de onder-hoorige *Ridderschap* en *Steden*. Tusschen *Karel* en *Frederick* van *Ysselsteyn* *Grave* van *Bueren* wierd mede een stille-zaet getroffen, mer bedingh, dat yeder sijne geleedene schade zoude aen 't been binden, ende de gevangens, opleggende alleen hunne verteerde kosten, vry gaen; wegezondert dat de Heeren *Eilhard* van *Bemmel*, *Diederick* van *Meerthen*, en *Arend* van *Tuyt* de rechte helfte van hunne los-penningen zouden hebben op te brengen. Daer wierd mede gemagh gemaekte van *Lambert* van *Buren*, *Willem* van *Gent*, *Caspar* van *Bair* en andere. Hierover stonden, behalven den Hertogh, *Frederick* van *Egmond* met sijn zoon *Floris* van *Ysselsteyn* Heer van *S. Mariens-dijk*, *Oswald* *Grave* van den *Berge*, *Frederick* Heer van *Bronkborst*, *Jacob* van *Bronkborst* met sijn broeder *Gijsbert* van *Wisch*, ende de vier Hoofd-steden aen de zijd van *Karel*: aen de andere zijd *Jans* *Grave* van *Egmond* en Heer te *Bair*, Stad-houder van *Holland*, *Everwijn* *Grave* van *Benthem*, *Willem* broeder van *Egmond* Heer van *Buxmeer*, ende *Bavel* *Tork*. Tusschen de Geldersse en Clevenaers was mede rechtevoort veylighe handel, tochten scheep-vaert. Dan zoo haest *Maximiliaen* van boven quam, gingen die van *Egmond* de huyk om-keeren ende haer woord te buyten, waer van *Karel* sijn Hof-meester *Geeraerd* Heer van *Weerdenburgh* ende sijn Maerschalk *Willem* van *Aelwijn* by tijds onderwees. Want *Egmond* sijn plaats-bewaerder op het Slot te *Baer* wel strengelyken beval, het Keyferlyke krijghs-volk met de Geldersse buyt aldaer te herbergen, ende hem vorders naer den *Huge* ontbood, om breeder last wt sijn mond te ontfangen. 't Eyndens dit iaer hielden die van 't *Velouwsse* Vier-deel binnen *Arnhem* een vergader-dagh, en onderlingh verspreck over de los-penninghen van den iongen *Grave* van *Meurs*, die voor *Karel* by de *Fransse* in gyzelingh was gebleeven, ende over andere zaken raekende de hoogheyd en hof-houdinghe van den Land-vorst. Dan de landschap vond sich by dese tyden zoo maghteloos en verzwackt, ende had elders zoo veele zwaerigheden van 't lijf te keeren, dat haer eer de maght dan de geneegenheyd ontbrack om haer plicht wt te voeren.

10. De Keyfer had te voren binnen de *Grave* beloofd, *Karel* in geenerley wyze tegen te wesen, indien hy slechts sijn recht op *Gelderland* met goed bescheyd wift vast te maeken. Doch het was een al te taffelyke mis-slach en onvergeevlyke lichtvaardigheyd voor zoo een geslepen Heer, als onse *Karel* was, dathy ofte wt ontzagh des Keyfers ofte wteen onwankelijc vertrouwen op de gerechtigheyd van syne zaak, de wt-spraak van dit hooghwichtigh dingh-tal zoo blindelinx gingh binden aen vier *Keur-Vorsten*, die hy wel wift alle door zoo een nauwen strick van verbintenis aen den Keyfer te zijn gehouden, ende zonder de zelve voor heen door een hooghen eed af te schricken, van yet door gunst ofte andere in-zichten, tegen hun eygene weetenschap en de bloote waarheid te vonnissen. Ten zy men de schuld daer van wil werpen eerder op de tegenwoordighe nood en ongeleegenheid dan op hem,

ten ruy-
burgeren
oeve van
tads ren-
terftond
over-gift
ende niet
verbond
naer ook
digh aen
n vestenis
de wacke
erd waer-
n daer toe
gh weder
zinnen en
ruymighe
niemand
alzo de
ad by met
een bede
ouden aen
Mekeren,
ebeurd te
Raed van
der Max-
id gezien,
wierd hen
by-wesen
van *Dolre*,
van syne
even als de
Vlaemisse
van de on-
den *Doren*
vreemde
vreede in
aren af-ge-
r *Ysselsteyn*,
vederaen-
onlanx in
aerde-volk
ok, tegens
boden ge-
rt, 't welk
te schatten
vele dorpen
in *Marien-*
Maer *Karel*
n van syne
t-iaeghen,
ders; zoo
ind in rust
t met *Yssel-*
denkende
yd des we-
de Steden
f, sich voor
i, ende de
welke sijn
e koemen.
te breeken
len, dat dese
uwde vrien-
gesteld, ten
Maximiliaen
en moghten
ts, sich met
Zolen wijder

1494.

hem, die (moegelijk) hier mede niet anders heeft gefocht dan tijd te winnen, ende de dreygende werrel-winden door laveeren te breeken. Deze verklaerden, dat noch Karel noch sijne voorouders eenigh recht hadden gehad op het Hertogdom van Gelder ende 't Graefschap Zutveen; nademaal de oude stam der Vorsten op het iaer 1427. in Reynald den vierden was wt-gestorven: dat sijn grootvader Arnald en vader Adolf, als van den Keyzers niet beleend zijnde, by de 50. iaeren de wapenen tegen 't Rijk hadden gedaegen, ende overzulx van 't leenwaren verstoeken. Dat Karel voortaan den naem niet van Gelder, maer blootelyken van Egmond zoude voeren. Met dit hard en ongekneed vonnis konden echter noch de Keur-Vorsten noch de Keyser verletten, dat Karel van den synen voor Hertogh van Gelder niet en wierd erkend, en 't bezit sijns Vorstendoms, in spijt van alle benijders, tot den ionghsten oogeblick van sijn leeven vast en hield. Alzoo dese wtspraak die van Gelderland en Zutveen zoo zwaer op de borst viel en zoo zeer verbitterde, dat sy de hoofden meer als voorheen by een staken, ende een stijf-zinnigh opzet namen van hun goederen en leeven voor Karel op te zetten. Hier over verhinderden sy niet alleen de Keyserlijke troppen den Gelderschen bodem te betreden, maer verhoegen al-om syne bezettinge. De Keyzer een geweldigh heyr op de been brengende, ende niet alleen met maght maer ook met dreygementen en vinnigheyd gewapend, gingh syne eerste hutten slaen voor Ruermond, 't welk voor zoo een hoop volx beevende sich dadelijken over-gaf. Van daer nam hy sijn loop terstond op Nymegen, een plaets van werken en gelegentheyd ongelijk sterker om aen te taften. Dan dese weynigh verbaefd voor het geweld van buyten keerden den vyand r'elkens van de vesten, ende, metuighen in-breuk doende in des Koninx leger, hieuwen een onge-loovelijke menighte ter neder: zoo dat Max-miliaen sich benoedighd vond op te kraemen, en sijn aengevangen beleggh te staeken, afterlaetende daer behalven verscheyde zwaere stuc-ken, en allerhanden ballast, die men in der yl niet en had kunnen mede neemen. 't En verliep niet langh of de Keyserlijke volken hebben het hoofd noch al eens gestooten. Want wanneer sy tegen over Elten met schepen en geweld sich in de Over-Betouw meynden over te zetten, om aldaer in gras-duynen te gaen, zijn sy door de Geldersche tweemaal after een gestuyt en rugghe-waerts gedreeven. Wanneer Aerts-hertogh Philips daer na over geheel Nederland, wt-ge-noomen in Gelderland, in 't by-zijn sijns vaders, als toe-koemende Erf-heer was in-gehuld, schickte sich de Keyser tot syne reyze naer Worms, om den wt-geschreeven Rijx-dagh by te wonen.

11. Omtrent den middenzomer deses iaers † schreef Ian van Chalon Prins van Orange en gezant van den Koningh van Vrankrijk, die een groote zucht toonde tot onsen Hertogh en de welvaert van Gelderland, wt Colen aen de Ridderschappen Steden tot Nymegen verzameld, dat de Roomse Coningh, op sijn vermaen en aenhouden,

† Dese brief was omtrent twee maenden iongher dan het vonnis der Keur-Vorsten, ende als een voor-bereydinghe van 't zelve. Du vermaen ick, om dat de Heer Pontanus van den tijd is twijffellende.

had beloofd de vrede * van Senlis, zoo verre die den Hertogh van Gelder betref, te onderhouden; dan dat de Geldersche evenwel, boven 't bespreek ende na den tijd van 't bestand, t'zaemen roerende, de wapenen hadden aengenoomen, ende al noch niet na en lieten de bazuyn te ontfteeken ende de sijne over al te verstoeten. Echter wilde hy de gemelte vrede na-koemen, indien de Geldersche, after-volgens het zelve verdragh, hem ses pands-luyden lieten wt-kiesfen ende behouden, tot dat de heele zaek door een volkomen eynd-oordeel zoude zijn af-gedaen; en hem daer behalven de langh-beloofde schattinge ten vollen lieten in-beuren, om daer mede sijne vorige dienraers genoegh te doen. Hier by doende, dat hy, belangende sijn recht op Gelderland, voor sijns vaders dood, aen den Aerts-Hertogh, het huys van Burgondien, ende alle Rijx-Heeren sijne hand had over-gegeeven van sijne eynden vast te zullen houden, ende al noch niet gesind was sijne op-spraak op Gelderland af te staen. Na de verhuizinghe des Keyzers, was echter het volk van Hertogh Albert van Saxon op verscheyde oorden in Gelderland blijven legghen. Onder andere had hy de Vestinghe van Nykerk op het eynd van de Velouw door langheyd van tijd heel sterk gemaekt, ende als een loop-plaets en een stoel van oorlogh wt-gekoofen, om van daer steeds onverhinderd in de Velouw te stroopen. Hertogh Karel, om alhier sijn meester-stuck te toonen, is zonder wt-stel met eenige troppen van wtschor daer heen getrocken. Derwaerts wierden mede ontbooden de Ionkheer van Bronckhoest ende de burgemeesters van Arnhem Brand van Delen en Herman van Wyhe met het tweede deel van de burgeren; die menighte van koor en andere eet-waeren mede voerden. De reekeningh die Geeraert Gaymans Rent-meester hier van gehouden heeft brought mede (ziet hier, hoe haest de tijden kunnen veranderen ende de lijf-neeringe op-slaen) het var biers niet duynder in-gekost te zijn dan 14. stuyvers, ende yeder pond boter voor een halven bras-penningh. Na dat hy dan de Stede van Nykerk rond-om wel vast had beslooten, door vuur-werken ten meesten-deel geschonden, ende etlijke maelen bestormt, heeft hy de Vestinghe eyndelijken in sijn geweld gekreegen, ende daer na de buyten-werken, die overal waren op-geworpen, doen slechten. Geduerende dit beleggh was 'er binnen Amersfoord een heftighe brand ontstaen, welke over de 300. huysen, ende, neffens andere, 30. brouwerijen en 't Minder-broeders Klooster t'eenemaal vernielde. Men doet 'er by, dat de Geldersche by dese gelegenhed daer op wt waren, om de Stad, van voor-stand ontbloot en beshigh zijnde om de vlam te lessen, schielijken tegens gemaekt * besteck te beklimmen. Maer * Siet op bet iaer 1493. de burgers, door een ick en weet niet haestigher ofte spits-vinnigher vond, gaven aen haere vrouwen last om den brand te dempen, ende weerden sich ondertusschen zoo dapper, dat de Geldersche met schimp en schade moesten af-wijken. Hoewel des Stadsboeken dese geschiedenis wat laeter stellen, te weeten op den elfden van de Lente-maend des volgenden iaers.

12. In den aenvangh des iaers was het te Thiel land-dagh, alwaer meest gearrebeyd wierd over de vry-koopighe van den iongen Grave van Meurs, die, wt een loffelike trouwigheyd ende tot smert en merkelijke kosten sijns vaders, de gevangenis en boeyen van Hertogh Karel op hem hadde genoomen. Karel ver-toonde,

* Siet op bet iaer 1493.

* Siet op bet iaer 1493.

1495.

1495. toonde, dat hy, verlaetende syne landen en onderdaenen, liever zelf op nieuws in hechtenis wilde gaen, dan zoo een lief pand, tot syne eeuwige schande en hert-zeer, langer ongeloft en in den druck laeten. Derhalven heeft men de twee pond-schattingen terstond in-gewillight en overde landen wt-gezet, daer arme noch rijke, Banner-heer, Ridder, hoofd-man, huys-man, Ampt-luyden, noch yemant altoos, vry van zonden wesen; met vermeldinghe van luyden, om de zelve over de Vierdeelen en dorpen in der haest in te maenen. Alsdoen wierd mede wt de gemeene lands-middelen den Hertogh tot sijn Hof-staet een eerlijke penningh toe-geleghd, ende den huys-luyden over 't platte land verbod gedaen van geene bieren te brouwen, wt-ge-noomen de eygen-geerfde en Vry-heeren, tot behoef alleen van haer en haer huys-gefinde. Als'er daer na een gerucht liep dat de vyand hetoogh op de Velouw had, ende Karel het Opper-deel van Gelderland van volk niet meer en dorste ontblooten, ontbood hy omtrent Agathen dach 200. schutters, ten deel met buffen ten deel met staele booghen voorfien, om 'sanderen daeghs met der sonnen op-gangh van Nymegen by hem t'Arnhem te koemen, ende met sijne andere krijgsh-benden by de acht daghen wt te blijven; alzoo hy liever had den vyand van verre dan van na by en op sijn eygen grond af te keeren, en het loopend vuur by tijds te smooeren. Op desen tijd had de Aerts-hertogh van Oostenrijk Philips de Staeten van de Nederlanden naer Mechelen gelaeden, om met hun raed den verwerden staet der landen weder te heelen en op te richten. Met een wierd doen tusschen Karel en hem een stille-zaet geraemd slechts voor eenige maenden, ende daer na weder hervat en verlenghd; waer aen de Keyfer nochtans noch de Saxifse stroopers geen genoegen hadden. Weshalven hy sijn zoon daer na in Duytsland by hem ontbood, om sich met hem te bespreken van een dubbel houwelijk tusschen hem ende Iohanne dochter van Ferdinand Koningh van Spanien, ende wederom tusschen Jan eenighen zoon van Ferdinand en syne zuster Margriet, die door den Koningh van Vrankrijk den vader weder was t'huys gezonden. In 't byzonder zoude hy Philips op het hert gebonden hebben, om immers niet te vergeten Gelderland aen syne andere landen te hechten, waer toe hem de hulp van 't Rijk niet en zoude ontbreken.

13. Karel beval op dien tijd den Richter Werner Lerink en den geheelen Raed van Doesburgh, van nu voortaan geen eed meer te doen aen de Vry-heeren van Baer, gelijk sy een wyl herwaerts hadden gepleeght, ofte manschap van ledighe leenen, alzoo sy daer aen waren onverplicht, ende sijn vader Adolf dit in-gesloopen mis-bruyk in 't geheel had af-geschaft; hoewel de Burgondifse Vorsten Geeraert Gruter, Sander Grottenbuys, Jan Goltfmit, ende Jan van Middachten daer toe weder hadden gedwonghen; van dewelke alzoo de drie eerste noch in 't leeven waren, gebood hy ze ende hun vordere Raeds-geuooren, dien eed zonder vertoef op te schrijven, ende die brieven op het Slot van Baer te bestellen. † Dit aldus besichickt zijnde heeft wijder de Hertogh, achtende raedzaemer aenleggende dan verweerende wapenen te gebruy-

† Ex scriiniis Doesburgensibus.

ken, sich daerna gestelt om het steeuwighe Slot van Baer, vertoonende sich anderhalf uyr gaens boven Doesburgh aen den oever van de Yssel, ende by den Heer van Egmond en Yffelsteyn bezeeten; als ook om te gelijk de Stad Elburgh, staende onder den Hertogh van Saxen, hem onderdaenigh te maeken. Weshalven hy in 't voor-iaer met den Heer van Bronckhorst en de Overigheyd van Zutveen en Doesburgh aldus verdongh, dat beyde die Steden alle noodwendigheyd van kryd, lood, yzer, behoef van schepen ende wat'er meer ontbrack, zouden verschieten. Maer terwijl onder den hoofd-man Henrick Sijdewind en meest door de in-zaeten van 't Graeffschap, Baer meer en meer wierde benauwd; hebben Orbo van Buyren omtrent Palmen in de Kleeffse gewesten, ende aen een anderen hoek de Heer van Yffelsteyn in de Velouw eenighe knechten by een gezaemelt, om daer mede den Gelderssen het hoofd te bieden. Op dese tijdinghe heeft Karel wt de Vierdeelen van Nymegen en Arnhem een degelijk getal landzaeten, als mede wt het Graeffschap en de Stad Doesburgh meerder voor-raed van voet- en paerde-volk, behalven slangen, strijd-buffen en allerley oorloghs-tuygh doen ontbieden. Onder dit heeft zich de vyand over het vlacke land van Zutveen wt-gefpreydet, ende niet alleen den Onder-drofftaet Jan Mom met etlyke Geldersse in een schermutzel ofte anders gegreepen, maer ook sijn Huys te Kel aen koolen geleght, ende door gauwigheyd meer bezettinghen binnen Baer gebracht. Welke maere den Hertogh, die doen tot Nykerk een vliegend legerken by een had, dadelyken wierd over-gedraeghen. Defen onaengefien heeft men met het belegh voort-gevaeren, ende Baer stijver, als te vooten, aengetaft: zoo dat'er een tooren en daer na noch een groot gevack van de muyr door het on-ophoudelijk vuur geeven neder-geveld zijnde, het Slot op † Hemelvaerts dach sich heeft moeten op-geeven, ende voorts (vermits het van louter gegooten steen was t'zaemen gebouwd) door de metzelaers van Zutveen en Doesburgh met voor-dacht tot den grond af-geworpen. Ende nademael de gedachte Steeden tot dit belegh yet merkelyk hadden verstreckt ende als haere buylen wt-geschuddet, is de Vorst met hzer vergeleeken, dat sy wt handen van Bavend van Holthuisen Schoutet tot Zutveen en Warner Lerink Richter en Schar-meester te Doesburgh zouden op-beuren den halven ontfangh van de over het Graeffschap wt-gezette pond-schattingh, ter tijd sy van haer verschoot waren voldaan.

14. In die dagen was de gemeente te Venlo, in tegenwoordigheyd van Karel, aen 't hollen geraekt, wt zaeke van Albert van der Lanijk Vorstelyken Raed en Camerlingh, die voor zyn hoofd, ende andere Raden after rugge sterk van het grauw gedreyghd en leelyken wt-gemaekt wierden. Dan de Hertogh door de burgermeesteren bericht zijnde, dezen op-loop meer door mis-verstand dan wt boos-willigheyd tegen syne Raden te zyn veroorfaekt, heeft haer, ten opficht van de vorige trouwigheyd, dese feylen gaerne vergeeven. Alzoo de Geldersse het vonnis van de vier Keur-Vorsten, onlanx tot nadeel van hun Hertogh * gegeeven, geenfins konden verzwelghen ofte aenneemen, wierd den Keyfer op de

† Gebria Baer cepit, cum Christus ad aethera scandit.

C c 4

verga-

* Siet op het vorige iaer.

erre die den * Siet op
; dan dat het in
de na den 1493.
k wapenen
a en lieten
al te ver-
de na-ke-
het zelve
kiesen ende
volkoemen
m daer be-
ollen lieten
ienaers ge-
ngende sijn
d, aen den
, ende alle
n van sijne
niet gesind
en. Na de
er het volk
verscheyde
n. Onder
erk op het
d van tijd
p-plaets en
m van daer
stroopen.
er-stuck te
roppen van
aerts wier-
Bronckhorst
Brand van
weede deel
koorn en
De reeke-
eester hier
(ziet hier,
n ende de
et duyder
nde yeder
ingh. Na
id-om wel
n ten mee-
naelen be-
iken in sijn
le buyten-
pen, doen
s'er binnen
en, welke
ndere, 30.
Klooster
y, dat de
op wt wa-
ntbloot en
hielijken
nen. Maer * Siet op
haestigher het iaer
aen haere 1493.
pen, ende
per, dat de
noefsten af-
se geschie-
den elfdien
ters.
was het te
gearebeyd 1495.
len iongen
te trouwig-
coften sijns
n Hertogh
Karel ver-
toonde,

1496.

vergaderingh te *Worms* een geld-bede door het gantse Rijk toe-geftaen, om daer mede syne weder-spannighe onderzaeten en vyanden een toom in den mond te legghen. Op desen Rijxdagh, die ook op 't volgende iaer duerde, hadden de Geldersse mede hunne zoo geestlijke als wereldlijke gezanten; na allen schijn, om het recht van *Karel* (indien maer de Keyzer en de Rijx-Vorften het recht en de reden voor betaelingh hadden willen aenneemen) te beweerden en vast te maeken; ende te verzoeken dat de Keyserlijke maght van hun bodem moghte af-trekken. In die daghen is 'er tusschen de Vorsten van Gelder, Gulich, en Kleve, door aendrijven van *Herman* Bisschop van Kolen, gedeelinghd, dat alle vyandschap over en weder zoude berusten, ende yeder sijn op-spraak op d'ander in het wit aen den Bisschop over-langhen, om van hem na billijkheyd wt-gesproken te worden. De Hertogh, die † van arrebeid en bekommernis niet een oogeblick ledigh en was, verneemende dat 'er zommighe tot *Wageningen* de waeke in eygen hoofd niet en hielden, dan ionghe kinderen op de wal schickten; onaengesien de spraek gingh dat de vyand de zelve Stad beooghte; ende met hertzeer herkauwende wat een last en schade sy ende de landschap door dese mis-waeringh wel eer hadden geleeden; heeft *Albert van der Lawick* derwaerts af-gezonden om hier op scherpe acht te neemen, ende de over-treeders, zonder aensien ofte genade, anderen toreen spiegel te tuchtigen. *Karel* had mede in dien tijd syne Raeden by die van *Utrecht* en andere doenmaels by een zijnde volmaghtigers, welke onder een hebben bewillight gemeyner hand te willen straffen en intuegelen de huysen van *Besde* en *Gellichem*, die zich tegen de landen weder-berstigh aenstelden.

15. Omtrent desen tijd was 'er in Holland een hoop volx by een, 't welk van *Sparendam* varende, ende beneden *Haerlem* de *Zuyder-zee* kiefende, vermoeden gaf, als of het *Vriesland* ofte *Groeningen* had willen beloeren. Maer dat sy op dien hoek van de *Velouwe*, die naest 't *Sticht* van *Utrecht* bel'nd, waren geankerd, vernamen wt den op-loop der huys-luyden, die sich eerst te weer stellende daer na door het krijghsvolk ende de ruytery overheerd wierden, ende ten deel gevangen ofte dood geslaegen. Daer na braghten sy de schueren en stallen aen brand, ende een sterken drift beesten mede neemende, wandelden door het *Sticht* van *Utrecht* naer *Woerden* in Holland, alwaer sy den roof, na der krijghs-luyden gebruyk, door het keel-gat ioeghen, ende als een hoop brood-dronkene back-beesten een wijl tijds herbergden. De Geldersse, niet twijfelende of dit volk was van de Burgondisse ofte *Albert van Saxon* geleerd en op-gemaakt, vielen by gelegenheyd weder in *Goyland*, schonden by *Naerden* eenige huysen en vlecken door den brand, ende trocken, zonder een eenigh man after te laeten, met veel buyts en gevangens weder huyswaerts. Ende om diergelyke onheylen en dagelijxe over-greepen namaels voort te koemen, werd 'er op den landdaghvaert tot *Arnhem* vast gesteld, tot der landen bescherminge steeds een zeecker tal knechten in dienst te houden. In *Zeeland* was bereeds de Spaensse vloot van 130. schepen aengelant, mede brengende *Iohanne van Arragon*, dochter

† Ex archiis urbis *Vageninge*.

van *Ferdinand* en *Elizabeth* Koninghen van Spanien, ende bruyd van Aerts-hertogh *Philips*, die doen effen wt *Duytland* was weder gekoemen. Dit trouwen ende de daer aen volgende bruyloft van *Ian van Arragon* Prins van Spanien met *Margriet van Oostenrijk*, ende wat hier meer aen vast was, gaven *Philips* zoo veel te doen, dat hy tot den Gelderssen oorlogh syne gedachten voor dat mael niet en konde ledigh houden. Behalven dat Keyser *Maxmilien* door den Paus, Venetiaenen, en Hertogh van Milanen, volgens verdragh naer Italien wierd genoodighd, om de Fransse gelijker hand te beiegenen, die, na 't overoveren van *Napels*, geheel Italien hadden in roer en bangigheyd gebraght. Ten welken tijde de Spaensse, *Napelsse*, ofte Fransse pockens (hoewel langh te voeren onder andere † naemen eeniger maeten bekend) door het gulzigh hanteeren van lichte vrouwen ofte der Spaeniarden om-gangh met den Indiaenen, zoo zeer zijn op-gekoemen en aengegroeyd, dat het gantse Christenrijk daer van de smette ofte schrick heeft gevoelt. Op dit iaer is *David van Burgondien* Bisschop van *Utrecht*, na dat hy over de 30. iaeren den stoel had bekleed, ende meesten tijd, vermits sijn slappen en droomaghtighen aert, met Gelderland vrede gehouden, overleeden; die in syne oude daghen zoo kindsch en beduylend van zinnen was geworden, dat hy heden yet beval 't welk hy morgen, op de wijze van Keyser *Claudius*, weder op-zeyde. Sijn na-zaet wierd *Frederick van Baden*, tot wiens verkiezinghe onse Hertogh mede syne stem, neffens d'andere, heeft geleent. Gelijk mede wt de wereld is verhuysd die edele heldin *Catharine van Gelder*, wiens moeder *Catharine van Cleve* dochter was van *Moris* en *Ian den Onversaeghden* Hertogh van Burgondien. Sy had voor desen met Hertogh *Frederick van Brunswijk* in ondertrouw gezeeten, welke nochtans door op-koemende krank-finnigheyd is verbrooken; hebbende, na de af-lijvigheyd van haer vader *Arnald* en broeder *Adolf*, de landen van Gelder eenige iaeren after een, niet zonder lof van ongemeyne heusheyd toe-verzicht en wackerheyd, in die quaede en bezorgelyke tijden bestuert; tot dat sy moettende duyken onder de hooger hand van *Karel den Stouten* de Stad *Gelder* in lijf-tocht en tot een rustelijc verblijf heeft verworven, alwaer sy ook eerlijken doch zonder groote pracht is begraven.

16. Daer na was *Frederick van Egmond*, wt bestel van Hertogh *Philips*, met een sterke schaet Thiel-er-weerd in-gebrooken, alwaer hy drie ofte vier dorpen tot as verbernde. Die van *Nymegen* hun nabueren leed als haer eygen op-neemende, schickten sich tot spoedighe wraek. Dan alzo haer de *Ysselsteyner* laghen had geleght, zijn daer aen weder-zijden veele in de knip gekoemen, maer meest van de onse, ende ook zommighe gevangen. Hier tegens hebben de Geldersse tegens den Herft over-vallen de Vestinge en 't Slot van *Leerdam*, 't welk wonderlijken wel geleegeen was om de Burgondisse en Hollanders als door een heck van Gelderland af te sluyten, ende den onsen als een luyk opende na veele plaetsen in Holland, die ook de vreesse van overvallinghe met groot geld moesten af-koopen. Om wijder inbruk te belletten, heeft de Hertogh

† Vid. auct. or pag. 607. 35 seq. Nobis non licet esse tam prolixus.

1497. van Saxon, zich met een tamelijke maght naer *Gorichem* begeevende, de *Stedekens Heuklem* en *Asperen* vol volx gestopt, ende dit noch niet genoogh achtende, een steuwigh Block-huys omtrent *Leerdam* op-geworpen, zockende daer door de *Gelderse* aen alle kanten te benauwen, ende allenxkens, als 't ook gebeurde, tot het overgeeven te dwinghen. Want sy onlanx daer aen, bedingende slechts haer leeven ende zoo veel sy teffens moghten mede draegen, het *Stedeken* voor hem in-ruymden. Daer na zijn sy wt waekluft de *Meyery* van den *Bos* overgetrocken, ende alles wijd en breed verwoestende, met rijken buyt weder binnen hun paelen gekeerd. Ende vermits dese moedwillen alle daghen nieuw waren, zijn de *Gelderse* by *Plackaet* van den *Aerts-Hertogh*, als vyanden van 't huys van *Burgondien*, verbannen, ende hunne middelen over al aengeslaegen. Daer behalven had *Albert van Saxon*, een sel en bedreeven krijghs-man, den *Brabander* een wegh naer *Gelderland* gebaent, door een konstige brugge van balken over de *Maes* te legghen, die aen weder-zijden op de kanten anker-vaft gemaekt was, ende daer by zoo ruym, dat 'er tien ofte elf ruyters zijd aen zijd met gemak konden over-rijden. Alsdooen wierd *Gelderland* door-gaens, ende voor al de streck tusschen *Maes* en *Wael* by nacht en dagh gequeld en af-geloopt. Gelijk hy ook tegen den winter de nabuerige *Vestinghe* van *Batenburgh* in den morgen-stond met lederen heeft beklommen, ende na eenighe daghen het *Slot* (niet tegenstaende de *burgery* tot tegen-weer niet luy en was) door het gestadigh los-branden van 't geschut in sijn geweld gekreegen, 'twelk hy liet hermaeken, ende met volk en nieuwe voor-werken wel degelyken voorfien. Waer over de gewesten aen de *Maes* van de *knevelaers* dagelijx grooten overlast hebben wt-geftaen.

17. Die van *Bommel* hadden mede, inden eersten tocht van den *Saxenaer* op *Leerdam* en sijn in-val in *Boemeler-weerd*, geen kleynen aenftoot geleeden. Want het buyten-Klooster, 't welk *Karel* met sijn volk beslaegen had, ende andere plaetsen en vlecken van den vyand wierden ingenoomen. Waer over sy den *Hertogh* ter ooren liepen, ende opstaende voet 1000. ponden kruyd met 40. busfen verzochten. De *Boemelaers*, om hun verlos in te haelen ende de dorpen omtrent *Bueren* onder het iock te houden, zijn daer na by lotinge onder den burgemeester *Hagestaet*, nefsens de burgers van *Wageningen* en andere, wt-getrocken, ende *Yffelsteyn* (die van syne be-nijders om sijn quaed gesicht de *Scheele Gijs* in de wandelingh wierd geheeten) by *Ravensteyn* tegen gegaen, die aldaer met een deel gewapende verhoelen leggende, haer alle luyender wijze zoude neder-gehackt hebben, wt-genoomen eenighe weynighe die zich met de vlucht hebben gebergh. Men doet 'er noch by, dat men ter zaek van dit geluck dien dagh (zijnde den achtsten van den *Soemer*-maend) iaerlijx naderhand tot *Bueren* plaght te vyeren. Hoewel de *Bommelisse* *Gedenk-boeken* in tegendeel getuygen, dat hunne burgers alsdoen *Yffelsteyn* in 't open veld hebben geslaegen. Een treffelijk bewijs, dat de waerheyd der zaeken, na den gunst ofte nijd der *Tijd-schrijvers*, menigh maelen word verbafterd ofte bedeckt. Terwijl het in *Gelderland* over en weder zoo heet van den roofter gaer, ende d'een zoo wel als d'ander den krijgh ende

kostenmoede word, is 'er in den Winter-maend tusschen *Philips* en *Hertogh Karel* een stille-zaet voor ses maenden beslooten. Andere verhaelen, dat *Dort* ende heel *Zuyd-Holland* (daer in mede begreepen het *Slot* van *Puderoyen* en *Leerdam*) met *Karel* een twee-iaerigh bestand, in-gaende met den eersten * dagh van den *Gras*-maend) hebben beraemt, met bedingh van veylighen handel en sloop-vaert zoo te land als over de stroomen. In den *Herfit* wierd 'er t' *Arnhem* een land-dagh gehouden, ende gehandelt, om de schattingen en ongelden, over de *Steden* en dorpen wt-gezet, tot betaelinge meest van 't krijghs-volk te bestaeden, als mede een af-scheyd gemaekte, dat men geene plaetsen zoude moegen verpanden, dan met gemeene toe-stemmingh der *Ridders* en *Steden*. Die van *Nymegen* waerschouwden den *Vorft* mede van de wantrouw ofte quaede bedieninge der ontfangers, ende dat de *Vooghdy* van *Gelder* niet veel goeds en sprack van *Albert van der Lawick*. *Karel* verschoonde sich, dat hy, als een nieuwe-lingh in syne landen, noch slechte kennis had van luyden en zaeken, ende tot syne *Kamerlinghen*, *Raeden* en *Hovelingen* genoomen, die hem van syne moeye *Catharine* en den *Grave* van *Meurs* waren toe-gevoeghd en aengepreefen; begeerende ondertusschen, sy wilden doch de quijtinge der soldaeten voor alle dinghen behertighen, zonder de welke het vaderland moest verlooren gaen en in den grond zeylen. *Ian van Hemert*, geevende voor heen genoeghsacme boete, verkreegh in die daghen met syne vrouw *Sophie van Byland* en huys-gefinde, over alle mislaeden tegen het *Vorftendom* begaen, eer het vonnis daer van was wt-gesprooken, volle vergiffenis, ende, om sijn hoogen ouderdom, daer en boven vrygheyd van alle dienften die hy den *Hertogh* schuldigh was. Die van *Emmerick* baden die van *Zurveen*, haere tollenaers en bezettinge te *Ravensteyn* te belasten, om hun burgers doch niet meer af te schatten dan recht toe; te min vermits *Karel*, om zulx voor te koemen, hen noch had beloofd om nieuw volk aldaer in de plaets te leggen.

18. Op den † 21. van de Winter-maend defes iaers 1497. is 'er een aenftand van oorlogh beraemd ter zee; te land, en over de stroomen, tusschen de *Hertoghen* van *Oostenrijk* ende van *Gelder*, ingaende op den naesten *Kerft*-dagh, zonder eenighen benoemen wt-gangh, dan dat het een van de *Vorsten* onder sijn eyghen handteyken ses weeken te vooren mocht op-schrijven. Binnen welken tijd voor hun lijf en goed zeekerheyd zouden genieten *Dirck van Haefien*, tot *Herwijnen*, *Robert van Malsen*, *Willem van Oy*, *Arend van Broekhuysen* met het Huys te *Brakel*, de *Heeren* van *Asperen* en *Heukelom* met hunne *Steden* en *Burghten*, de *bastaerd* van *Hemert* met sijn *Slot* *Hemert*, *Wolter* en *Iasper van Baex*, ende voort alle andere die sich, loopende den oorlogh en tot den dagh van de af-kondinghe defes, gestelt hadden ofte noch zouden in schut van den *Aerts*-hertogh. De twee *Vorsten* moghten mond-spraek en handel houden, gelijk ook alle in-zaeten over en weder, binnen ofte buyten de *Steden* en *Vestinghen* hunne vertieringh en koopmanschap doen, op gewoonlijken tol en wegh-geld; zonder daer toe byzonder geleyde

* Siet het volgende hoofdstuck.

† Getrocken wt een af-schrift berustende op het Raed-buys van *Wageningen*.

te ver-

ten van
Philips,
gekoe-
olgende
Spanien
ier meer
oen, dat
dachten
houden.
en Paus,
volgens
, om de
na 't ver-
n in toer
tijde de
(hoewel
te eniger
eren van
n-gangh
koemen
rijk daer
lt. Op
hop van
den stoel
mits sijn
elderland
yne oude
n zinnen
twelk hy
us, weder
erick van
Hertogh
geleent.
die edele
eder *Ca-
is* en *Ian
gondien.*
erick van
like noch
igheyd van
heyd van
de landen
et zonder
rzicht en
zelyke tij-
ken onder
de *Stad*
k verblijf
ken doch

mond, wt
rke schaer
y drie ofte
Nymegen
eemende,
dan al zoo
ght, zijn
ip gekoe-
k zommi-
Gelderse
estinge en
lijken wel
ollanders
e sluyten,
na veele
van over-
f-koopn.
Hertogh

licet esse

van

1497. te verzoeken, ook ongeacht eenige brieven van
 „marke ofte andersins: doch zoo dat een yeder
 „wegen sijn eygen schuld en ondaed te recht zoude
 „hebben te antwoorden. Die aen dese ofte geene
 „kant om des krijghs wil waren wt-geweeken,
 „ende met naemen de Heeren van *Egmond* en
 „*Ysselsteyn*, moghten weder aenvaerden hunne
 „roerlyke, onroerlyke, havelike en ervelyke goe-
 „deren, daer van sy zedert *Karels* over-komst in 't
 „land van Gelder waren ontzet, in zulk een staet
 „als zy ze vonden; blyvende echter *Batenburgh*
 „met sijn aenkleeven daer in onbedongen, ende
 „de ampten als sy rhans waren, onverminderd een
 „yegelijk sijn op-spraak t'eyndens de wapen-rufte.
 „De af-winningsen, afterbax en door hardneckigh
 „wt-blyven verkreeghen op de onderdaenen ofte
 „hun vaste goederen onder den twee Vorsten ge-
 „leeghen, zouden af-wesen, ende elk staen op zulk
 „recht als hy had voor de aenvaerdinghe van den
 „krijgh en *Karels* in-huldiginghe. Hier in zouden
 „beklemd worden die van hoogh en laegh *Beesd*
 „en *Gellichem*, zoo sy drie daghen na de wt-roe-
 „pinghe des bestands zulx begeerden, ofte anders
 „staen tot de genade ofte ongenade van *Karel*,
 „noch in de Burgoensse landen geleyde onderstand
 „lijf-tocht ofte verblijf moegen hebben. *Oyen*
 „en *Puderoyen* zouden gesteld worden, het eene in
 „bewaerder hand van den Bisschop tot Utrecht,
 „en 't andere in handen van *Iob van Grimbergen*,
 „ende beyde zweeren, van die Vestingen vier
 „maenden na de op-zegginge van het bestand, op
 „gelijke kosten van beyde Vorsten doch tot behoef
 „van *Karel*, te bewaeren, noch den weder-zijdissen
 „onderzaeten daer wt schade te doen ofte te lae-
 „ten geschieden. Heer *Cornelis van Bergen* zoude
 „blijven by het besteck aengaende syne goederen
 „te *Vredesteyn* met *Karel* en de Stad *Nymegen* tot
 „'s *Hertogen-bos* geslooten; ende in dese stille-zaet,
 „van wegen den Aerts-hertogh *Philips*, mede sijn
 „in-geslooten de Hertoghen van *Sassen*, *Gulich*,
 „*Bergh* en *Cleves*, indiensy sich binnen ses weeken
 „uyterden: als mede de Heer van *Batenburgh* die
 „zich binnen 14. daghen moest aengeeven, op
 „straffe van anders met den sijnen te ontbeeren
 „alle hulp en voor-stand van beyde Vorsten. De
 „voorheen gemackte brand-schattinghen en ver-
 „dinghen zouden van waerden blyven; insgelijx
 „de weder-zaet van de landen van *Kuyk* en *Kessel*.
 „'t Was ongeoorloofd, de Sloten tot *Gellichem*, *Her-*
 „*wijnen* en andere in de Thielse en Bommelisse
 „weerden, die *Karel* waren af-gevallen, binnen
 „desen stil-stand te vestighen. De Vorsten zouden
 „een yegelijk syne gevangens behouden, ende
 „geen volk van wapenen, dat des anders gewesten
 „beleedighen wilde ofte had beleedight, in ofte
 „door hun gebied t'zaemen rotten ofte trecken
 „laeten; noch aen geene vyanden verzeekeringh
 „ofte huys-vestingh vergunnen, dan die door de
 „Ampt-luyden, op der Vorsten bloot verzoek,
 „doen aengrijpen ende vast houden ter tijd sy het
 „veroorzaekte ongelijk hadden gebetert. Door
 „eenighe nieuwe over-greepen en zoude het be-
 „stand niet gebrooken worden, dan dese schade
 „en schillinghe binnen de naeste maend weder
 „op-gericht en gesleeten na het zeggen van bey-
 „der-zijdse Raeden, ofte, zoo deze zich niet en
 „konden vergelijken, vanden Bisschop tot Utrecht.
 „Dit verdragh zoude be-eedighd, ook by twee
 „ofte drie van den Banner-heeren ende de vier
 „moeder-steden van Gelder bezegheld worden,
 „ende op den H. Kerst-dagh af-gekondighd, eerft

binnen den Bos, de Grave, Gorichem en Tricht,
 „behalven tot Nymegen, Ruermond, Thiel,
 „Bommel, ende daer na ook in andere Steden.
 „19. Soo haest dit verdragh was geklonken,
 „heeft men de groote * lijf-wacht, waer over * *De*
 „Hertogh *Albert van Sassen* voor heen het bevel *grote*
 „plaght te hebben, voor sijn dienft bedankt, sterck *gide.*
 „zijnde by de 4000. koppen. Dese door aenstoo-
 „ken meest en onder 't beleyd van den Heer van
 „*Wisch* ende de *Vossen* (die om eenige vermeynde
 „* schuld op het Sticht van Utrecht, ende doen * *Sin*
 „ter tijd ook op die van *Deventer* een ouden wrock *bes*
 „hadde) sloeghen sich in 't gebied van *Deventer* *1490.*
 „ongenoodighd neder, na dat sy te vooren de *Ve-*
 „*louw* en andere Geldersse gehuchten in haer
 „door-tocht schandelyken hadden bedorven.
 „Die van *Deventer* braghten dese maere terstond
 „aen hun Bisschop *Frederick van Baden*, die hen
 „sonder langer vertoef de hand reykte, en by syne
 „vertrouwde rond-om, maer byzonder by den
 „Vorst van Gelder, om bystand aenhield. *Karel*
 „wt eygen drift ende meer wt haet van dese heere-
 „loofse quanten dan wt liefde van het Sticht daer
 „toe geneegen, gingh syne troppen onder die van
 „den Bisschop dadelyken vermenghen, begeerigh
 „om het Sticht van Over-Yssel te roer aen syne
 „landen leggende van dese hane-veeren en grijp-
 „voegels te ontlaffen. Het opper-bewind van 't
 „heele leger wierd, zoo ten op-zicht van syne
 „krijghs-weeten-schap als ontzagh, aen *Karel*
 „op-gedraeghen, die moedighlyken met den
 „Bisschop op den vyand aenzettende, den ge-
 „heelen hoop of neder-hackte ofte verstroyde.
 „Wanneer de nood nu aen den man quam, wey-
 „gerde des Bisschops voet-volk, 'k en weet niet
 „wat blauwe verschooninghen voor-wendende,
 „tekanssen, ende zich na hunner Oversten gebied
 „te schicken. Dan de Hertogh hier om niet
 „treurende ried den Bisschop met de blooteruy-
 „tery de stroopers aen te vallen. Hy zelve in de
 „voorst geleeden gaende, heeft de syne zoo
 „dapper aengement, dat der vyanden (die gauwer
 „op den roof en straet-schendery als tot den strijd
 „waren) slagh-ryen wierden gescheurd, ende
 „eenige over den Rhijn tot onder de vesten van
 „*Cleve* vervolghd en neder-gemact. 't Is denk-
 „waardigh, dat zeecker Gelders Rit-meester met
 „naemen *Belle* alleen met 60. ruyteren op den
 „vyand aengestooten, ende 150. voet-knechten
 „gevangen wederom heeft gebraght. Men zeght,
 „dat des Bisschops voet-volk, om dat men quan-
 „zuys dese gevangens op staende voet met haere
 „los-penningen niet en wilde ontslaen, daer wt
 „een schorsde oorzaak nam om haer eygene
 „bloedigheyd te verbloemen en een doek op te
 „zetten. Aen dese zijd Rhijns wierden 'er menige
 „in de vlucht gegrepen, maer de meeste hier van,
 „wanneer de Bisschop van Kolen kortst daer aen
 „naer beneeden reysde, op syne voor-bede los
 „gemackt. Die van *Deventer*, die meer als 100.
 „gevangens hadden, lieten se alle door des beuls
 „handen sterven, ende, tot yfingh van andere, daer
 „behalven opraden legghen. In dese tijden had
 „de Vorst van Gelder † een in-val gekreeghen
 „van een *water-leydinghe* te maken, zullende den
 „naem draeghen van den ouden Rhijn, ende van
 „*Hulkesteyn* en 't *Roodde huys* door het Ampt
 „*Nykerk* strecken tot aen *Wageningen* in den Rhijn,
 „daer die van *Nykerk* een *scheep-brugghe* over

† *Ex actis ac relatu Neoclesensium.*

zouden hebben. Het oog-wit hier van was, om door desen breydel de stroopers van Holland en 't Sticht niet alleen buyten syne grenzen te houden, maer ook, zoo 't nooddede, beyde landschappen te water aen te tasten, ende wt de Zuyder-zee lanx dese grift alle noodwendigheyd den sijnen mede te deyllen. Derhalven had hy sijn Rent-meester *Mauritz Pannekoek* gevolmaghticht, om den kerspel-luyden van Nykerk op hunne kosten een wegh te wijsen naer den afterdijk, ende te gelijk een lijk-en nood-wegh voor den in-gelanden te naefte land en minste schade: die echter, om den after-klap te ontgaen van quaede toe-verficht ofte van des Ampts oorbaer gequetst te hebben, eenighe van de kloeste ingezeetenen tot syne raeds-luyden begeerde. Doch dit werk is wel aengevanghen, ende bereeds een deel staetighe landeryen in de Arke-meente door-gegraeven, dan naderhand (gelijk het veeltijds gebeurde) om de menigerley moeylijckheyd, onkosten en op-staende oorloghen, streekende gebleeven.

20. Noch was het bestand tusschen *Karel* en Aerts-hertogh *Philips* qualyken ge-cyndighd, wanneer *Maximiliaen* sijn zoon al weder aenprickelde en moede maekte, om de Gelderse te beoorloghen. Die van Zutveen wisse kondschap hebbende dat *Maximiliaen* aller-eerst *Grol* dreyghde aen te tasten, baden die van *Arnhem* en *Nymegen* om spoedighen bystand; nademael het gevaerlijk was de overighe Stedekens in 't Graefschap van haere slechte bezettingh meer te ontblooten. De Vorsten *Willem van Gulich*, en *Ian van Cleve* lieten den Bisschop van Kolen mede aendien, dat de Keyfer niet open hield haer door menigerhande beloften, booden en brieven tot den Gelderssen krijg op te hiffen, ende sy, als onderdaenen van 't Rijk, hem geen dienst en heyrvaerden konden ontzeggen. Derhalven wierden *Henrick van Hompesch* Heer van Wykenraede, en *Ioban Pallant* Ruwaerd van Willensteyn en Hertzogenraede, wt last van *Willem*: ende *Diderick van Bronkhorst* en *Batenburgh* Heer van Rijmberge Vorstelyke Drost, met *Govers Tork* Hof-maerichalk en Stadhouder van *Goch*, van weghen den Klevenaer, in de Lente naer den Keyfer heen gezonden. Aldaer versochten sy (tot verzoetinge van de merkelijcke schaede en blijkelyke gevaeren die hun landen wegen den Gelderssen krijg over 'thoofdingen) af-doeninge voor eerst van alle Rijxlasten en beeden hunne onderzaeten op-geleghd, daer behalven een Keyferlijk verbod, dat niemant van de nabueren de op-roerige Gelderse met toe-voer, raed, ofte daed, zoude onderstutten, noch op het Vorstendom handelen, op zwaere breuken; dat mede de Keyfer, sijn zoon, ofte Hertogh *Albert* van haren 't wegen, ende een yeder van hun beyden acht daghen na Pinxteren aen verscheyde oorden, alle behoeflijckheyd en genoeghaeme troppen by de hand hebbende, teffens op Gelderland zouden aenvallen, en het zwaerd niet af-binden voor dat de Gelderse den Aerts-hertogh waren onderdaenigh gemaekt; ten ware sy onder een van be-raed moghten veranderen. Tot desen oorlogh zoud de Keyfer aen yeder Vorst 500. ruyteren en 1000. voer-knechten by-zetten, mits dat zy ze op hun eygen beurs zouden betaalen, elk ruyter ter maend met acht Utrechtsse goudguldens, en yeder voet-knecht met vier; op

zulke voorwaerden, dat alle Vestingen die sy den Gelderssen af-namen haer zouden volgen, ter tijd toe de Aerts-hertogh hunne onkosten zoude hebben geboet: waer toe hy evenwel gehouden zoude zijn binnen 'siaers na dat de vyandschap was op-geheeven, schoon sy ook den Gelderssen niet en hadden af-gewonnen.

21. Daer behalven bedongh de Gulicher de Stad *Erkelens* met het Slot van *Montfoort* by *Ruermond*; de Klevenaer de Vestinge *Dotechem*, en de op-komsten van *Zutveen*; welke plaetsen de Keyfer ofte sijn zoon hunne erfgenamen weder zouden moegen af-haelen voor 25000. goudguldens. Sy begeerden mede dat hy, buyten hun voor-weeten, met *Karel van Egmond* niet en zoude dedighen, ende in allen gevalle voor de schadeloosheyd en kommer van haere landen vast staen; gelijk ook *Wassenburgh*, *Borne* en *Hertzogewade*, als boven haer waerdy verpand zijnde, Hertogh *Willem* niet dan met zeeker bedingh weder ontnemen: des gelijk heeft *Ian van Cleve* bescheyden aengaende de Gelderse erf-gronden, als *Wachtendonk*, *Goch*, en *Lobeth*, ende dat de tol te *Gennep* van Gelderland af-gezonderd aen sijn Vorstendom zoude koemen. Alzoo waren de vreemde vast doende om het schoone kleed van Gelderland aen lappen en flaters te scheuten, ofte, om de nagel op het hoofd te slaen, de huyd onder een te deyllen eer de beer noch was gevangen. Met zoodaenen last en onderrichtinghe wierden dan de gezanten (gelijk een groote hoope altijd grooten haest heeft) dadelyken naer den Keyfer af-gevaerdighd. Doch het was 'er zoo wijd af, om voort na Pinxteren de legers gereed te hebben, dat zelf dit verbond niet voor den wt-gangh van den Soemer-maend en wierd onder-geschreeven. Maer de Keyfer speurende, dat hun eyfch in eenige deelen strijdigh was teghen sijns zoons hoogheyd, eed en der landen vryheeden, waer in hy buyten der Staeten believen geen veranderingh en konde maeken, besnoeyde alzoo haere begeerlijckheyd, dat hy den Vorst van *Gulich* *Wassenburgh*, *Born*, en *Hertzogewade* slechts voor sijn leeven toe-liet, ende den *Clevener*, voor sijn ende sijns zoons leeven *Wachtendonk*, *Goch*, en *Lobeth*, zoo verre de Aerts-hertogh hier in mede bemillighde. Ondertusschen en sluymerde Hertogh *Karel* met syne Raeden niet om sich schrap te stellen tegens den vyand die hem zoo hard dreyghde, ende, als een eghel, tegen de tanden van de rondom hem balfende dogghen syne vinnen en borstels op te steeken. Hier over heeft men te Zutveen van stonden aen het kalfs-vel beginnen te roeren, ende den dienst van *Willem van Broekhuysen* voor een maend, ofte, na vereysch van zaeken, langer gehuyrt: daer neffens hop-man *Ian van Vladorp*, wt bestel van den Vorst, met 100. mannen van *Nymegen* binnen *Venloe* gezonden. Een yeder man te voet wierd voor sijn hoofd ter maend toe-geleghd een leeninge van vier Davidse ofte Utrechtsse goud-guldens, ende aen de ruyters noch eens zoo veel. Die van *Zutveen* bedongen, dat sy by dagh en by nacht op haer bevel moesten gereed staen. De Hertogh gebood mede geen kooeren wt de Steeden te laeten voeren, ende de lorren-dracyers door strenge straffen in te toomen.

22. *Maximiliaen* syne gedachten slaende op het verdragh met de Vorsten van *Gulich* en *Cleve* te *Frisburgh* in *Brifgouw* in-gegaen, is in den

en Tricht, Thiel, eden, geklonken, vaer over het bevel nkr, sterck acnstoo- Heer van armeynde nde doen len wrock Deventer 1490. en de Ven in haer bedorven. e terstond, die hen en by syne er by den d. Karel lese heete- richt daer ler die van begeerigh aen syne en grijp- ind van 'e van syne aen Karel met den, den ge- erstroyde. im, wey- weet niet vwendende, en gebied r om niet looteruy- zelve in de syne zoo ie gauwer den strijd rd, ende vesten van 't Isdenk- eester met n op den -knechten men zeght, en quan- met haere, daer wt er eygene bek op te er menige e hier van, s daer aen r-bede los r als 100. des beuls idere, daer tijden had ekreeghen llende den ende van het Ampt den Rhijn, ghe over zouden

1498. den Wijn-maend naer Nederland af-gedaeld, ende over * *Munster-eyffel* op Aken getoogen. * *Rigedulion*. Hy was omringhd met een sterk heyr, en veele groote Heeren, waer onder de slechtste niet en was *Luisaen van Beyeren* toe-genaemd de *Rijke*. Wanneer hy t'Antwerpen een luttel had stille gestaen, ende sijn volk van alle kanten by een gezamelt, is hy neffens den Beyer-Vorft en *Albert van Saxon*, waer by sich de Hertogen van Gulich en Kleve vermengden, met een yffelijk gewoel in Gelderland gevallen, om *Karel van Egmond*, zoo sy hem doopten, syne landen t'effens te ontweidighen. Alldoen stond de vyand in twijffel en als opeen kruys-wegh, niet wetende aen wat kant best te beginnen. De Hertogh van Saxon, ende *Adolf van Nassouw* certijds wt den naem van de Burgondiers Ruwaerd van Gelderland, vonden goed *Arnhem* eerst aen te grijpen; den Vorft van Gulich docht het geraedzaam een aenvangh te neemen van *Ruermond*, den *Yseltfeyner van Tiel*, den *Klevenaer van Dotechem*: een yeder na den last van *Maximiliaen*, ofte de gelegentheyd syner landen. Voor eerst sloegh de Keyzer zich neder voor het maghtige Slot staende by het dorp *Echt*; 'twelk hy eenige dagen after een niet zonder gevaer en verlies bevechtende eyndelijken veroverde, na dat de burgery de zeeckerheyd van een duyftere nacht waer-nemende sich tevooren had wegh gepackt. Onlanx daer aen, alzo de maght van den Roomsken Koningh gesplitst was, gaf sich *Nieuwstadt* mede over. Beyde Vestingen bezet zijnde, trocken de Vorsten van Saxon en Gulich op *Sralon*, 't welk sy zonder verpoozingh met groote stucken als plat schooten, en ten laetsten gereedschap maekten om storm te loopen: tot dat het krijs-volk daer binnen, na eene wt-geharde belegeringh van drie weeken, behoudende hun lijf en goed, het Stedeken in-ruymde. Sommige willen, dat ook doen de Vestinghe van *Batenburgh* door de Keyfersse zoude zijn vermeerder. Die van *Doesburgh* een gerucht hoorende, dat *Maximiliaen* in eygen hoofd binnen *Kleefstadt* ende van meyninghe was haer te bezoeken, en verzuymden niet een goeden hoofd-man en troost in desen toe-val van syne Vorstel. Genade te verzoeken: welke op *Thomas* dagh de Overigheyd weder verzeekerde, in tijden van nood met de alinge landtschap, iae met sijn eygen lijf en bloed, hen te willen by-staen: sy zouden immiddels wel gemoed, ende in het stercken van haere Stad, die by den winter, om sijn kleyachtigen grond en gewoonlijke water-vloeden, niet wel te beleggen ofte winnelijk en ware, niet slaperigh wezen. Ondertusschen hadden de Geldersche met het wt-schor van hun ruyterye en voet-knechten het aangrenzende Graeffschap van *Meurs* aengesprooken, waer over doen de Vorft van Gulich als Vooghd stond. Sy vergaten ook niet de *Hensbergers* op het vinnighste te plaegen, aldaer met blaeken en rooven voort te vaeren, ende veel buyts en gevangens weder na huyste sleepen. De Geldersche hier door verwackerd, ende haere troppen keerende tegens de Vestinghe omtrent *Echt*, hebben de zelve gewapender hand weder den vyand wt de hand gebrooken. Daer op laghen, behalven de andere, 200. Koninxen tot bezettinge: welker Overste, een gebooren Henegouwer, met syne kleppers ende een leckeren buyt den Gelderschen levendigh in handen viel: de overighe waren ofte verslaeghen, ofte door

de vlucht verstroyd. Het dorp aen 't Slot leggende wierd van de Geldersche verlaeten, ende onlanx van de Gulijxe in brand gesteecken. Effen te vooren was *Erkelens* by Hertogh *Willem* ingenoomen, zoo nochtans dat de burgery in 't minste geen leed en weder-voer.

23. Terwijl sich de zaeken alzo tot een droeviger oorlogh en meerder verwerringe lieten aensien, had *Lan* de tweede, zoon van *Karel* den eersten Hertogh van *Borbon*, de oom van onsen *Karel van Egmond*, om te toonen dat het bloed kruypt daer 't niet en kan heen gaen, sijn neve in desen nood eenige gewapende toe-geschiedt; te meer vermits de Geldersche Vorft aen den Koningh van Frankrijk *Lodewijk* den twaelfden, die kortelingh de plaetz van *Karel* den sevenden ende te gelijk den ouden haer tegen het Huys van *Oostenrijk* had be-erft, nauw was vermaeghschap van moeders wegen. Dit volk koos door het land van *Luyk* sijn wegh op *Ruermond*, onder de opper-hoofdy van den balttaerd van *Borbon*, ende *Robert van Arenbergh*, welken de *Luyknaers* door het aentellen van 10000. goud-guldens van haere voor-steden af-keerden, ende daeren boven, wt zacke van onbetaelde schuld, aen den Vorft van Gelder iae op iae beloofden 1000. goud-guldens. Dese maght veroorzaekte inde Hertogen van *Beyeren*, *Saxon*, *Gulich*, en *Cleve* zoene ontseltenis, dat sy van stonden aen haere moedigheyd en oude plaetsen verlieten, ende als in haer schelpen kroopen. De Keyzer was voor de aenkomste der Franssen, om de Rijkszaeken gade te slaen en by te woonen, al in 't begin van den Winter-maend op *Kolen* ende van daer hoogher aen vertrocken. Behalvendat de onrusten in *Vrieland* den *Sax* alhier niet langher en konden lijden: alzo hem de Keyzer had verhooght tot een Veld-heer van den Nederlandtschen krijs, ende daer neffens tot een Erf-*Stad*-houder van Oost- en West-*Vrieland*; gelijk hem ook *Edard* Grave van *Emden* onder duyms gunst toe-droegh, ende daer na geen kleyne aenleydingh gaf tot den *Vriessen* tocht. Maer schoon *Willem van Gulich*, wt in-zicht van de Fransse, sich in het Over-vierdeel van Gelderland niet zaeer en rept, ende, om syne kraekelen met den Hertogh van Gelder af te maeken, syne last-hebbers tot den Franssen Koningh loofde te schicken en sich onder sijn vonnis te buyghen; zoo liet de *Klevenaer*, dien het vuyr zoo na niet aen de voeten lagh, echter niet na, die van *Zutveen* door bekoorlijke brieven en boodschappen te ondertaften. De *Zutveense* volmaghtigers in 't Hof van *Philips* schreeven mede naer huys, het om-helzen van des Aerts-hertoghs genade het eenighe middel te zijn van haer welstand en behoudenis; die in zulk een geval met syne Raeden had gewillekeurt, *Karel van Egmond* een groot stuck gelds iaerlijx tot sijn staet en onderhoud toe te leggen, ende den iongen Grave van *Meurs*, die in Frankrijk voor *Karel* gegijzeld zat, wt syne boeyen vry te koopen, als mede de onderzaeten by hunne goederen, leeven, en oude vrydommen te handhaeven. Dan die van *Zutveen* na de koomst vande Fransse vaenen nieuwen moed grijpende, hebben voor desen zangh de ooren gestopt, en op de *Kleefse*, als aenhevers van deze oorloghen, toe-gestaft: te meer nade-mael de Vorft aen haere getrouwigheyd de spooren geevende over-boodigh zeyde te wezen met den Keyser en Aerts-hertogh, volgens het begereen

1499. begeren van den Klevenaer, vrede te pleeghen, ende alles te doen wat recht was; ende om dese in-zicht in korte daghen binnen *Doesburgh* ofte *Dotechem* met de Ridderfchap dacht gefpreck te houden; waer heen hy haer-luyden mede beriep.

24. De Klevenaer fiende fijn voor-flagh verworpen, beftond *Dotechem* tegen de Lente met fijn volk te befuyten. De Gelderffe, in 't byzonder die van *Nymegen*, om den vyand te verfpreyden en af te locken, hebben dadelijken te weeten op *Mathijsdag* een inval in 't land van Kleve gewaecht, een ontallijke fchaer beeftten wt de weyden wegh gehaelt, *Quaelbergh* aengeftecken, ende het *Begijnen huys* te *Bedbergen* neffens andere plaetzen geplondert. Dan de Vry-heer van *Yffelsteyn* zulx gewaer wordende, heeftze met fyne Klevenaers den wegh, die fy noodzaakelijken moesten keeren, heymelijken af-gefneeden. Sy op geene laghen verdacht ende zonder eenighe geleeden met den buyt voortgaende, wierden by *Moldeck* zonder moeyten omringeld, na een kleyn fchermtuzel hier en daer verftroyd, ende fchier van al hun roof beroofd. Behalven de dooden, zouden de Kleeffffe zich doen verrijkt hebben met 1500. gevangens. *Karel* van *spijt* en rouw ontroerd over dit ongeval, ende korts daeraen met andere fchaeren het gebied van Kleve door-weydende, deed onder de dieten en menschen een vreesfelijken neder-flagh, ende wierp vuyr-pijlen binnen *Kyenenburgh*, verplettende voorts al wat hem ontmoetede, ende een grooten fleep van gevangens aen banden met fich voerende. Omtrent dien tijd zijn 'er by de 3000. mannen van de Gulichffe en Kleeffffe aen den Hertogh van Gelder over-gelopen, die onder wegen de Kleeffffe gehuchten, Kloofsters, en vleecken grouwelijken bedorven. By de Stad *Santen* verbernden fy niet alleen de moelens ende huysen, maer namen ook verfcheyde burgers (die noch op oorlogh noch op zoldaenten verhoed, ofte, zoo andere willen, t'zeventigh in 't getal tegen de onfe waren wt-getooghen) gevanghelijk mede. De Veftinge *Beek* buyten de poorten, en andere Huysen en boerfchappen, die fich niet vry hadden gekoft, wierden onder de voeten gefmeeten ofte door 't vuyr vernield; ende het Kloofter te *Marienboom* op groot geld gebrandschat. 't Selve volk gingh de Stad Kleve en de plaets de *Caemer* daer omtrent zoo benauwen, dat de Kleeffffe Vorft het beleggh van *Dotechem* door nood staekende, alle kraghten moefte in-spannen, om dit gefpuys van sprink-haenen fich wt het hert van zyne landen quijt te maeken. Aldus wierden de Gelderffe, om in geene hoopeloosheyd ofte onmaght te vallen, door de Goddelijke hand hier neder-geftooten, ende daer wederom opgebeurd.

25. Onder dese oorloghs-buyen, vergaderden binnen *Aken* de laft-hebbers van den Koningh van Vrankrijk en Sicilien, als mede van den Hertogh van *Borbon*, *Karels* zwagher en oom, die zoo veel wt-werkten, dat 'er ten laetften door toedoen en ontzagh van *Borbon* ende *Robert* van *der Mark*, Vry-heer van *Esdain*, *Iamay*, *Florifchinge*, &c. tuffchen de Vorften van *Gulick*, *Cleve*, *Saxen* en *Beyeren*, mitsgaders *Karel* van *Gelder*, op den 15. van de Somer-maend wierd gedinghd, dat fy alle, God ter eeren en den Aller-Christelijxten Koningh te gevalle, de wapenen

zouden dael leggen, van den 15. des Soemer-maends tot den eerften dagh van de zelve maend des volgenden iaers, hunne verfchillen aengaende *Goch*, *Lobet*, *Wachtendonk*, de *Duyffel*, *Elten*, *Erkelens*, zetten tot de wt-fpraek van den Koningh van Vrankrijk, ende tegens den 15. Oogft zich te gader aen 't Koninghlijke Hof vertoonen, om aldaer, na genoomene kennis van zaeken, haer eyndelijck vonnis te ontfanghen, 't welk niemant, op verbeurte van 300000. goudguldens, en moght wraeken ofte verwerpen, zullende de eene helft daer van vervallen tot voordeel van den Koningh, ende d'overighe helft tot baet van den geenendie hem met het gewijfde zoude vergenoegen. Aen weder-zijden wierd vreedzaeme handel en door-tocht bedongen: ende in dese vrede mede begreepen *Oswald* Grave van den *Berge*, *Jacob* van *Bronkborst* Heer van *Batenburgh* en *Anholt*, *Ian* van *Wifch*, en *Ian* van *Voorst* Heer te *Keppel*; doch voor alle *Frederick* van *Egmond* Heer van *Yffelsteyn*; welkers onderlinghe twift met den Hertogh van Gelder over etlijke gewesten op gelijk een voet zoude worden vereenighd. De Vorften van *Gulich* en *Kleve* zouden het beffe doen, dat de Sloten van *Aerffen* en *Walbeek*, als mede *Flafraid* en *Raide* weder aen de rechte hand moghten koemen, ende de Veftinge *Hellenraide* aen *Robert* van *der Mark* als Kerfpeel-vooghd van *Montfoort*, waer onder het te huys behoorde. In 't byzonder wierd 'er geflooten, indien yemant van de Vorften dit verdragh te buyten gingh, ofte de af-gedankte knechten tot hinder van gemelte Hertogen ofte den *Yffelsteyner* yet voor-namen, dat alsdan de Koningh met den onder-houder van 't verbond tegen de andere zoude inspannen, ende de t'zaementlijke Vorften tegen de ongebondenheyd en over-moed der zoldaeten. Hier onder stonden de handen van de gedachte Vorften Heeren, neffens de naemen van *Frederick* van *Bronkborst* Heer te *Barkeloe*, *Gijbert* van *Wifch*, *Willem* van *Aefwijn* Erf-Hof-meefter, *Ian* van *Boerbergen* Erf-Maerschalk, Ridderen, ende *Droft* *Mathijs* van *Meerwijk*: *Philips* Grave van *Wijnenbergh* en *Nivenaer*, Vry-heer van *Saffenbergh*, *Godschalk* van *Hetne* Heer te *Alfdorp*, *Bertraem* Heer te *Neffelraide* en *Erensteyn* Erf-Maerschalk, *Henrick* van *Hompelch* Hof-meefter, Ridderen: *Egmond* van *Pallant* Ampt-man, *Diderick* van *Bronkborst* en *Batenburgh*, Vry-heer, Land-droft van *Kembergen*, *Adolf* van *Wylaik* Erf-Hof-meefter, *Henrick* *Stael* van *Hölfteyn* Maerschalk, Ridderen; *Wessel* van *Loë*, en *Gover* *Tork* Ampt-luyden.

26. Voort daer aen zijn devreemde gasten in Gelderland, sterk omtrent by de 2000. hoofden, beurende voor heen een maend leeninghe, van den dienft ontslaeghen ende hun vaendels gefcheurd. De hop-mans hier van waren *Iwriaen* *Koevelaer*, *Ian* van *Wexel*, *Arend* en *Simon* *Krantz*, *Thomas* *Kompaen*, *Claes* van *Bazel*, *Peter* *Wijbroet*, *Willem* van *Tongeren*, ende *Burchard* van *Thienen*. Alleen Rit-meefter *Herman* van *Velen*, quijtingh hebbende van de Stad *Zutveen*, dan noch niet van den Richter ofte Stad van *Doesburgh*, noch ook van de Richters van *Zelhem*, *Hengel*, *Lochern* en *Dotechem*, beftond op het mes te fpreeken, indien hy in weynighe daghen niet en wierde af-betaeld. Maer dat in deze vrede-handelingh noch *Maxmiliaen*, noch fijn zoon de *Aerts*-hertogh word op-gehaeld, fchijnt met voor-dacht

D d alzo

Slot leg-
ten, ende
ken. Effen
Willem in-
urgery in't

do tot een
ringe lieten
Karel den
van onfen
het bloed
fijn neve in
fchickt; te
n den Ko-
telfden, die
endenende

Huys van
vermaegh-
ck koos door
ond, onder
van *Borbon*,
Luyknaers
guldens van
daeren bo-
d, aen den
fden 1000.

zaekte inde
n *Clee* zoo
n aen haere
ieten, ende
Keyzer was
m de Rijx-
en, al in't
Solen ende
Behalven dat
ier niet lan-
de Keyzer
den Neder-
or een Erf-
lelland; ge-
bden onder
er na geen
effen tocht.
n-zicht van
van Gelder-
krackeelen
aeken, fyne
gh loofde te
buyghen;
zoo na niet
die van *Zut-*
odfchappen
maghtigers
naer huys,
ghs genade
weftand en
t fyne *Rae-*
Egmond een
er en onder-
n Grave van
gijzeld zat,
is mede de
en, en oude
tie van *Zut-*
en nieuwen
n zangh de
aenheever
meer nade-
yd de fpo-
te wezen
volgens het
begrepen

1499

1499. alzoogedaen. Aengeſien op't voorige iaer na den wt-gangh van Koningh *Karel*, *Maxmilien* (na dat hy in Switserland een redelijk heyr had geworven om daer mede het Hertoghdom van *Burgondien*, ſijns zoons moederlijke ervenis, weder te haelen, en dit ſijn voorneemen doen ter tijd, vermits de Switzers om geld en haer afſcheyd riepen, hem miſſede) met Koningh *Lodewijk* een verdragh had geſlooten. Waer in alzoogedaen de zijd van *Lodewijk* Hertogh *Karel* mede was in beklemd, alſeen bond-vriend van hem en ſyne voor-zaeten; en is het niet ongeloovelijk, dat de Koningh op deſen tijd alles doende tot voor-ſtand van den Gelders-man, noch den Keyſer noch den Aerts-hertogh, ten op-ſicht van de gemelte dedinghe, zeer tegen heeft gehad. De *Klevenaer* was mede geen breek-ſpel ende liet ſich te eer gezeggen, vermits hy doenter tijd zwanger gingh van een oorlogh teghen die van *Utrecht*, ſpruytende over het in-maenen van een groot getal penningen, wel eer * by ſijn broeder *Engelbert*, als *Ruwaerd* van die kerk, aen hen verſtreckt. In welke ſyne hevighheyd, na 't inneemen van *Rhenen* en wt-plonderen van menighe vlekken, hy niet en was te ſtillen, al eer de *Biſſchop*, over *Rhijn* en *Wael* gaende, de *Vestinghe Gennep* door een belegh had beſlooten, ende hem ſyne moed-wil weder te paſſe gebraght. Na de vorige wapen-ruft was *Albert van Saxon*, met ſijn zoon *Henrick* ende een bende van 300. mannen wt *Gelderland* te ſcheep gaende, in de *Oogſt-maend* te *Harlingen* in *Vrieland* beland, hebbende met *Edſard* *Grave* van *Emden* een heymelijk verſtand. Hier tegens zat *Ulrick van Doornum*, welken de *Groningers* tegens hem hadden op-geworpen, ook niet gebonden, die de zwarte bende welke op de grenzen van *Gelderland* noch *pannekoekte* wt *Drent* en *Over-Yffel* tot hem af-riep, ende voor twee maenden in huer-dienſt aennam. Ende alzoogedaen is allenckens al het vreemd geſwerm, 'twelk ook de nabuerige volkeren in ſchrick en after-denken hield, wt oorzaak van het voorzeyde beſtand, wt *Gelderland* en *Gulich* naer *Vrieland* af-gezackt, en zonder worm-kruid gelofft.

27. Ondertuſſchen was de *Ridderschap* met de hooge en laege *Steden* in *Gelderland* valt beſigh, om ſich nauwer met Hertogh *Karel* te vermaetſchappen; beſluytende onder een, dat ſy een yeder eenpaerigh recht wilden doen ende met den anderen en hun *Erf-heer* eens weſen, zonder te gehenghen dat de landen, *Steden*, ofte gemoederen wierden van een geſcheydeld, ook d'een, buyten raed en toe-ſtaen van d'ander, vrede noch verzoeningh te zullen in-gaen, hoedaenigh die ook moghte weſen. In deſen wierden wt de *Ridderschap* ende *Steden* wt-bedongen alle zulke, welke in de verleezene oorloghen haer ſchuldige plicht ende trouw aen den Vorſt niet en hadden beweeſen; die effenwel, in gevalle ſy berouw hadden ende dit verbond begeerdente teykenen, de kraght daer van zouden genieten. Deſe brief was bezegeld by *Frederick* Heer van *Bronkborſt* en *Borkeloe*, *Evert* van *Hekeren*, ende *Jacob* van *Hackfort*, daer neffens by de *Overgheyd* van de groote ende kleyne *Steden*. Maer of volgens den zin van 't beſtand de Vorſten in den *Oogſt-maend* naer *Vrankrijk* zyn ge-gaen, ofte hunne volmaghtigers derwaerts hebben gezonden, daer

van en vind ick geene † vaſtigheyd. Alleen verhaelen de *Franſe* in 't wild, dat de Hertogen *Karel* van *Gelder* en *Willem* van *Gulich*, terwijl ſy te *Troyes* Koningh *Lodewijk* wt *Italien* tegen zaghen, onder een oneenigh wierden om haere ſtam-teykens, ende de *Gulicher* niet en konde op-eeten, dat *Karel* gelijke wapens met hem voerde. Hier tegens was *Karel* te onvreedden, dat *Willem* de *Vestinghe Erkelens*, den *Gelderſſen* ont-trocken, zonder degelijke aankomſt bezat. Doch de Hertogen op *Orleans* gereyſd ende de zaak aldaer bepleyt zijnde, heeft de Koningh zoo een vonnis geſtreken, dat de *Gulicher* *Erkelens* aen *Karel* zoude ontleedighen, ende *Karel* ſich weder onthouden van de ſchilden van *Gulich* te gebruyken. De Koningh de Vorſten aldus neder-gezet hebbende, trock naer *Loches* in *Touraine*, *Willem* naer *Parijs*, ende Hertogh *Karel* voort op *Moluis* de hoofd-ſtad van 't Hertoghdom *Bourbon*, om de Vorſten van *Borbon*, ſyne moederlijke verwanten, aldaer ter loop te bezoeken. Eenige doen hier by, dat de *Frans-man* beyde Heeren meeft daerom had ontboden, om de *Duytſſe* Vorſten ende met naemen de *Switzers* Keyſer *Maxmilien* tegen te maeken, ten eynde hy met de *Duytſſen* in oorlogh verſtrickt zijnde den Hertogh van *Milanen* te minder onder-ſtand zoude konnen doen. Ick bevind mede dat de volken welke *Maxmilien* wt *Gelderland* en *Gulich*, doch meeft wt *Gelderland* had op-gelicht, alſdoen dapper voor den Keyſer tegen de *Switzers* zyn ſlaeghs geweeſd voor *Dornach*, daer ſy de meefte *Switzers* voeten hebben gemaekt ende tot aende poorten van *Bazel* vervolghd. Hoewel ook de *Maxmilienſſe* daer na by de *Steden* *Munſterthal* en *Mansfeld* dapper het hoofd hebben geſtooten. Op dit iaer is *Vincent* *Grave* van *Meurs* en *Sarwerden*, een van de getrouwſte vrienden van *Karel* van *Gelder*, als de welk ſijn eygen zoon om ſijnen 't wille in *Vrankrijk* te pand had gelaeten, deſer wereld overleeden. Sommighe vertellen daer nevens, wanneer men het lijk naer *Meurs* zoude voeren, dat Hertogh *Karel* deſe kans waer-neemende den *Burgh* met het *Graeffſchap* van *Meurs* te overrompelen, ende alzoogedaen de *inomberschap* met geweld te aenvaerden, zoude gedreygh hebben: ten ware hy door *Grave* *Ian* van *Meurs*, die als naefte bloed-vriend door hand-biedingh van den *Klevenaer* en *Gulicher* de *Stad* bewaerde, in dit ſijn gepoogh ware geſtuyt geworden; ende dat daerom *Vincent* in de *Pantaleons* kerk te *Kolen* bezijden ſijn vader *Frederick* ende *Engelbert* van *Cleve* wierd neder-geleghd. Doch de loſheyd van den * *Schrijver* geeft my wegen de waerheyd van de zaak eenigh na-denken. * Taf. mach.

28. Hoewel de *Klevenaer* de *Gelderſſe* altoos een af-keerigh hert had betoont, ende noch op't

† De oude brieven van *Doesburgh* zeggen ia, ende dat het *Graeffſchap* *Zutveen*, vermoogens het beſluyt van den land-dagh op dit iaer in 't begin van den *Oogſt* te *Arnhem* gebolden, om des Hertoghs reys te bevoorderen, van de *Stad* *Deventer* heeft op-genoomen haer aendeel van 500. guldens, daer ſich voor ſterk hadden gemaekt *Frederick* Heer te *Bronkborſt* die den Hertogh op ſijn reys gezelſchap hield, *Evert* van *Hekeren*, *Jacob* van *Hackfort*, met de *Steden* van *Zutveen*, *Doesburgh* en *Dosechem*.

vergangen

* Siet op
het iaer
1483.

1500. Alleen Hertogen b, terwijl lien tegen om haere en konde met hem eeden, dat erffen ontst bezat. Id ende de ningh zoo r Erkelens d sich weder gebruyken. gezet hebbe, Willem op Molou urbon, om rlijke ver. Eenige de Heeren de Duytse ers Keyser nde hy met zijnde den nderstand iede dat de derland en had op-ger tegen de ornach, daer n gemaakt vervolghd. r na by de dapper het r is Vincent van de gelder, als de e in Vrankereld overevens, wanpoeren, dat mende den rs te overhap met geht hebben: ars, die als ngh van den rde, in dit ; ende dat rk te Kolen ngelbert van de losheyd n de waer- * Taf- mach. lersse altoos e noch op't en ia, ende gens het be- begin van des Hertoghs venter heeft yldens, daer derick Heer n reys gezet. Iacob van veen, Doer-

vergangen iaer die van Zutveen al wederom getracht te verleyden tot de onderdanigheyd van Maxmiliaen, om sijn eygen rock noch meer met vreemde lappen te stoffeeren; stond hy echter toe, dat op t volgende iaer, wanneer men schreef anderhalf duyzend, de krijgsh-maght wt dese daghelijx naer de Vrieste gewesten vertrock. Want behalven de zwarte bende, ende die Albert van Saxon vergezelschapt, ook Frederick van Yffelsteyn, met den by-naem van den Scheelen, Grave van Egmond en Bueren, een vinnigh tegenkanter van sijn neve Karel van Gelder, op dezen tijd met sijn zoon Floris ende een grooten zwier van edelen en zoldacten, wt Gelderland naer Holland, ende van daer met een vloote van 19. schepen naer Vriesland was af-gesteeken. Dan niet verre van Workum het oever naerde-rende wierd gewaer, dat de dijk doorgaens met gewapende mannen was beslaeghen die op hem paffen. Waerover hy de strand houdende ende by de twee dagen om-zwervende, wanneer hy nerpents een vryen wt-gangh en vond, na het lossen van 't geschut, naer Embden sijn loop nam, om aldaer den Saxenaer in te wachten, die wt Vriesland wegh ende weder op Duytsland reyzende Grave Edvard van syne weder-komst al hadde verwitticht, ende sijn schoon-zoon Erick van Brunswijk voor wt-geschickt. Hy zelve quam met een sterck en wel geschickt leger op een sprongh volghen, om sijn zoon Henrick, die binnen Franeker was belegerd, by tijds te ontzetten. Alshem dit geluckte, heeft hy daer na ook Laeuwaerden bemaghticht; daer de burgers door syne te groote strengigheyd zoo schuw en af-keerigh wierden, dat elijke daer van naer Holland, Groeningen, ende ook veele naer Gelderland sich wegh maekten. Daer na wierd Groeningen berend. Dan alzoohy die Stad met list noch geweld konde gewinnen, ende daer voor ook een schamp-schoot in sijn hoofd ont-singh, is hy hier van ende van ouderdom kortz daer na gestorven, na dat'er in Hongaryen, Oostenrijk, Duytsland, Italien en Nederland nauwlijx eene krijgh was gedreeven, die hy niet en had by-gewoont ofte veel eer bestuert. De Maerschalk van Vrankrijk Vry-heer van Rofne en Gye, beleed op desen tijd, in vierstooten gebeurd te hebben 20000. goud-guldens, herkoemende van Karels after-stallige los-penningen. Wanneer daer na aen Ian van Boys 35000. goud-guldens wt de zelve oorzaak waren geteld, ontloegh hy den Hertogh van Gelder van sijn vorigen eed, ende sijn pands-man Grave Bernard van Meurs van syne gijzelinge, die echter niet langh daer na in 't leeven bleef. Hier toe had René Koningh van Ierusalem en Sicilien ende Hertogh van Lotringen aen sijn zwager Karel van Gelder eenige penningen verstreckt, waer voor Karel met zyne vier Hoofd-steden de landen van Gelder te pande stelden.

29. In die daghen verbonden de Vorst van Gelre en Grave Oswald van den Bergh hunne verschillen aen het goed-dunken van goede mannen. De burgemeesters van Arnhem betuyghden gesien te hebben zeecker hand-vest, waer by Hertogh Reynald de vierde aen de Iuffrouwen, dochters, ende weduwen in de gemeene huysingen t' Arnhem over de † beek had vergoest vrydom van alle tollen en lasten; ende dat sy, op haer begeeren, als belijdfers moghten gehouden, ende aldaer, na de wijze van de Roomse kerk, eyndelijken beslooten worden. Hier over stonden als getuygen de Vorstelijke Raeden Engelbert van Orsbeke krijgsh-man, Gijsbert van Mekeren Land-Rent-meester, ende Diderick van Vlodorp Maerschalk, Schild-knaep van 't Hof. In die dagen had Iacob devierde, Koningh van Schotland, sijn wapen-drager † Patrick Hamelton, een man van Koninghlyke af-komst, met een zeer minnelijk verzoek af-geschickt aen sijn bloed-verwant Karel van Gelder; alzoohy sijn vader Iacob de driede wt Karels moeye Marie, dochter van Vorst Arnald, was ter wereld gekoemen. De waerom was, om na den staet ende gezondheid van Karel te verneemen, tot wiens eer en hulp hy sich heel geneegen en bereyd toonde. Op dit lubel-Iaer den 24. der Sprockel-maend is Karel, naderhand de vijfde van dien naem Roomsch Keyser, zoon van Aerts-hertogh Philips, binnen Gent gebooren. Op het iaer van syne geboorte zoo wel als van syne dood, zijnde het iaer 1558. glinsterde een Stert-gesternte aen den onder-hemel, een voor-looper van syne toekoemende heerlijkheyd, ende van de zeldzaeme en groote veranderingen die onder ende na hem zijn op-gekoemen. Op sijn doop-dagh wierden hem treffelyke geschenken en pilligiften zoo door sijn vader als andere aengebooden, op yeder een van d'welke de nieuws-gierige geesten een inwendighe † beduydingh hebben toe-gesapt. Onder dit bracht Karel van Gelder tegens Ian van Cleve, die meer na den Keyzer en Burgondier dan na de vrede luyfsterde, menighe en zwaere klaghten in; hoe onder andere sijne groot-moeder Catharine van Cleve Vorstin van Gelder, na dood van haere ouders de Vorsten van Cleve, noch na dood van haere zuster en haer oom Geerard van der Mark, yet van de kleynoodien, edele gesteenten, geld, ofte gereede had gelaeten. Dat, niet tegenstaende na onderlinge vyandschappen tusschen Ian van Cleve ende Adolf van Gelder, ten laersten was verdraghen, dat sijn vader Adolf de Duyffel en Wachstendonk voor een zeekeren penningh zoude moogen in-lossen, ende de Vorst van Cleve binner acht iaeren daer na geene Gelderse Steden ofte Sloten altoos in-neemen; de Clevenaer echter, met een gierighe en onbeschaemde hand toe tastende, de Duyffel, Goch, Wachstendonk en 't Ampt van Elten omrent den iaere 1473. als mede het Tolhuys, tot verkortinghe van die van Nymogen, had over-weldight, ende de vruchten van alle die plaetsen al noch op-beurde. Niette min wierd 'er tusschen beyde Vorsten op 't volgende iaer een bestand, om te duyren vanden 19. des Lente-maends tot aen den vier-dagh van Michiel, ende met een beslooten, dat men daer binnen dese verschillen, door de weder-zijdsse Raeden ende gezanten in 't wit gestelt, te 't Heerenbergh zoude zien te vereffenen. Dese over-komst, waer in Frederick van Yffelsteyn mede was begreepen, hadden bezegelt Frederick broeder te Wisch, Frederick van Voorst Heer van Keppel, Ian van Eyl Heer te Koeysteyn, Diderick Heer van Blitterswijk, van wegen de Ridder-schap: als mede Reyner van Gelder bastaerd, Drost van Velouwen, Herman van Velen, onder-Land-drost van Zutveen, en Henrick Vyge Burggrave van Nymegen, neffens de vier Hoofd-steden.

† Inter professas, uti vocant.

† Vid. auctor pag. 619. Es seq.

† Vid. auctor pag. 619.

1501.

1501.

30. Na gehouden land-dagh gaf de Vorst een Plackaet wt, waer by hy beloofde zich te benaertighen, dat de keuren, vryheeden, ende 't geen hy meer ten tijde van syne in-huldighe had gezworen, zouden ongeschend blyven, ende de gerechtigheyt en 'trecht op alle plaetsen plaets grijpen; dat ook alle wtvorderingen en peyndingen in Steden, dorpen, ofte onder 't krijghs-volk, niet dan in 't by-zijn ende met weten van de Ridderfchap en vier Hoofd-steden ofte haere gezanten, zouden in 't werk gaen, als mede geene ervelyke op-komsten, buyten haere voor-kennis, aen yemant vervreemden. Hy verbond sich, zonder haer geene Ampten ofte Heerlijkheden aen yemant te schenk ofte te pand te geeven, geen veede op sijn zelven aen te vangen, noch eenige nieuwigheyt in syne landen ofte omtrent de munten in te voeren, ende voor alle dingh de wegen ende stroomen voor den reyzenden en handelenden man vry te maeken; 'twelk hy ook haer ende den Steden ernstlyken op het hert druckte. Hy wilde mede, zoo ver doenlijk, niet dan loutere in-zaeten tot Ampt-luyden ende tot harders van Sloten en Steden neemen, ende sijn zegel aen niemant dan in-geboorene Geldersse vertrouwen. 't Welk wel bezwaerlijk, doch voor dien tijd, wanneer hy niet alleen den Keyser maer ook andere tot vyanden en verspieters had, nootwendigh was, om de landen in geen hapery en gevaer te brengen. Voor 't laetste deed hy de Staeten bedanken voor de hem toe-geleghde iaerlijxe 8000. goud-guldens, behalven de ongelden op de bieren gesteld, die hy voor ses iaeren zoude innen, om daer mede syne schulden te redderen; dat te weten op yeder vat ofte tonne biers door Gelderland in de dorpen gebrouwen, een penningh, ofte (zoo men het doen noemde) een vier-zyer, ende voor elke tonne van wt-heym's bier twee vier-zyers zouden betaeld, ende over de Steden en vrye Heerlijkheden der dorpen insgelijx gegeeven worden, na den aert en gelegenheyt van 't bier ofte den drank. Twee daghen na de af-kondinge van desen brief hielden de Staeten den Vorst voor ooghen, hoe zeer de landzaeten in de vorige oorloghen waren verarmd ende diep verschuldighd, de Steden, mueren, poorten, en torens ofte gescheurd ofte bouw-valligh geworden, die noodzakelijken dienden op-gemacke, ende dat daer over de onderzaeten geen meerdere lasten boven de voorgaende en konden draeghen. De Hertogh alles in bedenken neemende stond milde-lyken toe, dat sy loopende den tijd van ses iaeren de bier-schattingh tot haer eygen behoef zouden aenlegghen, om daer mede de loopende schulden af te leggen ende de Steden weder in wesen te brengen.

31. Nademael het bestand onder de Vorsten van Gelder ende Cleve ten eynden schoot, was Alabry van Saulbe gezant des Koninx van Vrankrijk in de Herfst-maend tusschen beyden gekoemen, ende door hem zoo veel te weege gebracht, dat beyde Vorsten de onderlinge kraekeelen aen een kant zettende, op nieuws in een iaerighe stille-zaet bewillighden, aenvangende met den eersten dagh des volgenden maends, op hoope om haer middeler-wijl van eente helpen. De Clevenaar verbond sich by geschrift, dese vrede degelijken te onderhouden, ende niet aen te richten dat tot binder van sijn neve den Vorst van Gelder ofte sijnne landen moght strecken. Met een wierd af-gesprooken, dat beyde Vorsten op het ontbieden des Koninx

sich in Vrankrijk zouden in-stellen, en hune zaak voor-doen en bediffelen; mer zulk een bedingh, dat, indien het Koninghlyk bescheyd hen binnen een vierdeel iaers niet en wierde behandighd, het bestand alsdan tegens toe-komstige Nieuwe Iaer zoude wgaen. De wapen-rust met den Aerts-hertogh Philips, en Frederick van Egmond wierd al mede vernieuwd, ende de Bisschop van Utrecht Frederick van Baden, tot scheyds-man gekoozen van de knibbelingen en donkerheyden die hier wt moghten rijzen. Karel liet in die dagen weeten, hoe dat hy Anne van Vladorp (ten op-zicht van haer en haer kind by Iooft van Hemert zal. verweckt) in 't bezit had gestelt van de Heerlijkheden Hemert en Sinderen: dan alzooy sy buyten sijn raed en tegens den inhoud van haer bescheyd op nieuws was getrouwd met Ian Schuyffert van Meraide, oudsten zoon van Hemerslach, ende daer door de mond-burgfchap had gebrooken, ende het Huys te Hemert met haer man overweldigh, ook in weder-wille van hem in-gehouden; zoo betuyghde hy, dat sy hier over van haer boedelrecht was verfteeken, ende het Slot Hemert met al sijn toe-behoor ende des overleedens schulden naer en op hem was neemende, ende daerom den Drossaet, Ampt-mannen en Richters verbood, haer wegen dese schuld voortaan te moeyen. Doch in den iaere 1517. heeft ze de Vorst, op het voor-bidden van syne vrienden, alle de goederen wederom laeten toe-koemen. Op dit iaer is Aerts-hertogh Philips met syne gemaelin Johanne van Aragon, op het begeeren van Koningh Lodewijk ende om ter zee geen gevaer te loopen, door Vrankrijk naer Spanien verreyfd, om sijn schoonvader Koningh Ferdinand gezelschap te houden; wiens eenigh zoon Ian man van Margriet zuster van Philips al te voeren was over-leeden. Hy had over de Nederlanden tot Stad-houder gelaeten Grave Engelbert van Nassou, ende tot syne Raeden Ian van Hoern Bisschop van Luyk, ende Cornelis van Bergen, Heeren van Bersel en Chievre. Dit wt-blijven van den Aerts-hertogh, 't welk over de twee iaeren duerde, gaf de landen van Gelder groote adem-tocht en verlichtenis, indien maer de Clevenaar syne rust had willen houden.

32. Want door dien de Koningh van Vrankrijk, andere zaeken om de hand hebbende, het vorige bestand door verzuymenis niet tijds genoeg gestand en deede, heeft men de wapenen weder in de vuyft genoomen, ende over al in de Steden Nymegen, Zutveen, Arnhem een wt-keur van volk gehouden. Ende hoewel aen die van Harderwijk een grooter getal ruyteren als recht toe was op-geleghd, hebben sy echter niet min dan 30. mannen wt- en weerbaer gemackt. Het Iaer-boek van Holland verhaelt, dat dese maght by Hueffen sich neder-sloegh, ende dit Stedeken meteen belegh dreyghde; tot dat de Clevenaar met een scheeps-vloot schepen den Rhijn af-quam, ende sijn volk omtrent Hueffen aen land zettende na een wijl vechtens de Geldersse verstroyde, zoo dat Hertogh Karel door de menighe overheerd zijnde (gelijk veele honden der haesen dood zijn) sijn tros heeft moeten after laeten, ende ter nauwer nood, vergezelschapt alleen van een Moriaen, met een bootgen over Rhijn den dans ontsprongen. Maer onze hand-vesten luyden anders, dat te weten dit schemurtzel by het dorp Elden in de Betouw is voor-gevallen, ende behalven veele burgers van Arnhem die daer dood bleeven,

1501.

1502. bleeven, ook twee Burgemeesteren levendigh lijfs van den vyand wierden gevangen. De Kleeffse † Schrijvers maeken het noch bonter en meeten dit verlos breeder wt, zeggende schier aldus: De stille-zaet verstreken zijnde, heeft *Jacob van Bronkhorst* Heer te Batenburgh en Anholt, door aenporren vanden Keyser en hand-sterkingh van den Klevenaer, den Gelderssen allenthalven veel leeds aengedaen. Waer over Hertogh *Karel*, gebaer maekende van het Slot *Anholt* te willen bevechten, sich naer den Hetter begaf, ende, vermits de Clevenaer op een stel en sprongh niet en konde in 't harnas koemen, het belegh van *Huyssen* by de hand nam. De Cleeffse, na dat de voor-raed door die van *Emmerick* daer in geschickt op was, zich toerustende om dit Stedeken wt den druck te helpen, verzamelden omtrent den middel-zomer, ende leyden zich elders ter schuyt, terwijl die van *Emmerick* zich tegen over *Huessen* verschantsten en bloot gaven. Doch wanneer *Karel* dese dacht te bespringhen, hebben de Kleeffse onder *Raban van Bueven* met 700. ruyteren sich wt de muysten ende by de aenkommende vloot van die van *Wezel* en *Rees* gegeven, de Geldersse geklopt, al hun geschut en tros geplondert, ia den Hertogh zelve by 't hoofd gevat, die echter door de gauwe trouwigheyd van een Moor sich weder redderde. Onlanx daer na is door de bezettinghen van *Huessen* het Slot te *Keppel* aengerandsd: 't welk wanneer die van *Zurveen* meynden te ontzetten, hebben de Cleeffse Heer *Frederick van Voorst* met 600. andere en al hun sleep gevangen en naer *Emmerick* gevoert. Welk geluck haer zoo op-blies, dat sy zelfs een bod na *Arnhem* derfden bieden, ende by die gelegenheyd *Elst*, *Randwijk*, en andere dorpen wt-roofden; daer behalven de burgers van *Nymegen* en *Arnhem*, die hen de plunderingh pooghden te ontiaeghen, in de vleeke *Elden* verioeghen. Ook zouden de zelve *Huyssensse* in den Winter-maend een Gelderssen hoofd-man, die met 1500. knechten in de *Lijmers* was ingevallen, 200. mannen hebben af-gevanghen ende overighe op de loop gedreeven.

33. Wanneer die van *Groeningen*, geduerende den doodlijken oorlog tusschen haer en de zoonen van *Albert van Saxon*, *Henrick* en *Iuriaen*, ook met de Geldersse wegen den koop-handel ende daer wt geboorene weder-zijdsse strooperyen waren kraekelende geworden, maekten sy met de zelve zoo een besbeck: Dat de burgers en alle die onder beschuttinghe zaten van die van *Groeningen*, in Gelderland; ende de Geldersse weder in *Groninger-land*, voor yeder paerd, runder ofte ander beest, in des anders gebied gekoft, verkoft ofte door-gemend, hoven de gewoonlyke tollen, een viert-yzer zouden betaelen. Daer behalven zouden die van *Groeningen*, tellende aen Hertogh *Karel* 1000. Rhijnsse goud-guldens, yeder stuck getreckend tegens twee Horensse guldens, alsdan in de landen van *Gelder* vry moegen verkeerren en handelen; gelijk mede de Geldersse in 't land van *Groningen*. Ondertusschen zoud een yeder voor sijn eyghen bedrijf in 't byzonder in-staen, ende d'een tegen d'ander van wegen schaede en schuld syne op-spraak behouden, de Geldersse tegens de *Groningers*, de *Groningers* tegens de Geldersse. Dit was bezegeld by de Burgemeesteren *Herman Leinter*, *Th. Larges*, *Ian Schaffer*, en

† *Tefmaker op het 296. en volgende blad.*

Koers Koenraeds. Op desen tijd is 'er doortoedoen en onder-handelingh van den Franssen gezant *Francois Taligny* Ampt-man van *Montaigne*, tusschen de Geldersse en Kleeffse een nieuw wapen-bestand getroffen, op den 13. des Winter-maends met klimmende zonne ingaende ende eyndigende met den 2. van de Hoy-maend naest-volgende. *Beide Vorsten beloofden in eyghen lijf tegens den eersten Meert in Vrankrijk voor den Koningh te verschynen. Hier in waren vervat edele ende onedele, die aend' eene ofte d' andere zyde hadden gedient, met naemen Jacob van Bronkhorst Vry-beer van Batenburgh, die sijn op-spraak op Karel mede aen den Koningh zoude zeuten. Yeder een mogte sijn goederen in des anders gebuchten geleezen weder aenvaerden; wt-gezonderd alleen dat de Grave van Schouwenburgh (die neffens den Batenburger in dese oorlogen zich tegens Karel had laeten gebruyken, ende den Clevenaer met volk en geld gestijft) sijn Droffsachschap van 't Graeffschap *Zurveen* middelertijd niet weder en zoude aenvaeten.*

34. Na dat het van den geheelen winter laeuw en verdraghelijk weder had geweest, is daer in 'teynd zoo een vinnige vorst op-geltaen, dat de *Zuyder-zee* schier den gantzen Meert door, met ys bestremd en geslooten zijnde, fleeden, paerden, en zwaere vracht konde draegen, 't welk zelden om dien tijd 's iaers aldaer was gebeurd of van oude luyden beleefd. Tusschen *Aerts-hertogh Philips* en *Karel van Gelder* was doen meenighe hapery over *Dalem*, *Beest*, *Oyen* ofte *Renoyen*: over welk dingh-tal al zoo het vonnis aen *Frederick van Baden* Bisschop van *Utrecht* tegen sijn dank was op-gedraeghen, die niet alleen het Slot van *Renoy* een tijd langh had bewaert, maer ook de tegen-dingers menighmaelen te vergeefs aengesprooken, om het volk van bezettinge aen haere leeninghe ende hem weder aen sijn verschor te helpen, heeft eyndelyken *Cornelis van Sevenbergen* Stad-houder van de *Grave* (door toe-laetingh, zoo men giste, van den *Aerts-hertogh* ende aenhiffen van die van den *Bos*, die zomwijlen daer wt waren bespronghen) *Renoy* bemaghticht. Hier over is 'er tusschen den Bisschop ende *Karel* verdeylinghe en onlust gebooren, die op de verffe daed ook de *Vestinge de Kuynder* in *Over-Yffel*, van sijn door-loopend water al zoo geheeten, gingh in-neemen. Wanneer de Bisschop onlanx daer na dese Sterkte weder in-kreegh, zochten de Geldersse sich voor de tweede werf daer van te verzeekeren: doch de brouwers van desen aenslagh wierden door die van *Campen* ondervangen, ende wt des Bisschops bestel onthoofd. Wt deze oorzaak zijn vijf aensienlyke mannen wt het *Sticht*, die volgens hun ampt om den *Leeken-dam* by *Utrecht* te schouwen waren wt-gegaen, van de Geldersse beloerd, ende gebonden na 't Slot van *Haatem* op de kant van de *Yffel* wegh gevoerd. Geduerende dese vinnigheeden, zijn ook *Oldenzeel* en *Diepenheim*, dan door de Geldersse, dan weder door den Bisschop verkloekt: ende onlanx daer na het vaste Slot *Wolde* in 't gebied van *Over-Yffel* over-weldigh, ende tot de vloet gesecht. Hier tegens heeft *Frederick* het Vorstendom van *Gelder* wederom niet gevyert, maer sich tegen die van *Arnhem*, *Zurveen* en de *Velouw* gekeert, ende over al aengevangen te rooven en te blaeken. Het Slot te *Helle* tusschen *Nykerk* en *Puten*, hoewel belegerd en aengevochten, heeft sich niet te min vroomelyken tegen-gehouden en verweert.

D d 3

Doch

vanne zaak
ingh, dat
nien een
het bestand
zoude wi-
s-hertogh
d al mede
cht *Frede-*
oozen van
ie hier wt
en weeten,
-zicht van
zal. ver-
Heerlijk-
sy buyten
bescheyd
vijffert was
ende daer
ken, ende
rweldigh,
iden; zoo
ter boedel-
temet met
s schulden
laetom den
s verbod,
e moeyen.
orft, op het
egoederen
dit iaer is
lin *Iohanne*
ingh *Lode-*
open, door
yn schoon-
te houden;
griet zuster
n. Hy had
er gelaeten
t syne Rae-
, ende *Car-*
en *Chievre-*
h, 't welk
landen van
enis, indien
villen hou-
van *Vrank-*
vende, het
t tijds ge-
le wapenen
ver al in de
1502. en wt-keur
aen die van
n als recht
er niet min
maekt. Het
lese maght
it Stedeken
Clevenaer
Rhijn af-
n aen land
ldersse ver-
e menigthe
der haesen
sfer laeten,
t alleen van
r Rhijn den
vesten luy-
utzel by het
llen, ende
daer dood
bleeven,

1503.

Doch alle dese hevighbeyd is door tusschen-gaen van de burgery van Utrecht, die haer in desen krijgh onzijdigh en gerust had gehouden, eer langh met zoetigheyd geslecht.

35. Doen ter tijd heeft de Stad van *Harderwijk*, beslaende t'eyndens de Velouwen den wterstedenboord van de Zuyder-zee, een deerlijk ongeval getroffen. Alzoo een schielijke brand, waer van niemant den oorsprongh en wist, op den helderen middagh dese plaets, die onder de mindere Steden van Gelderland de minste niet en is, binnen drie uyren tijds in 't geheel heeft omgekeert en zoo vernielt, dat daer over de drie ofte vier huysen niet overigh en bleeven; on-aengefien de zelve meest van gebackten tichelsteen waren op-gemetzeld, ende doorgaens met pannen bedeckt. Die sich inde gewelfzelen der kelders hadden gebergh, wierden schier alle onder den slag van de kraekende huysen verplet. Andere, naementlyken de kinderen met den onnoofelen hoop waren naer de kerk geloopt; hoewel sy onder wegen ten deel onder den inval der mueren dood bleeven, ofte door de vliegende vonken ende damp verstickten. De snelighheyd van den brand gaf den burgeren geen ledighen tijd om het vuur te lessen, ofte te ontschuylen. De Stad is naderhand fraeyer herbouwd, zonder dat daer nu stroye ofte rietdaeken, houte gevels, ofte mueren van leem binnen de vesten zijn te vinden. De Raed verzocht na dit onzaligh voor-val eenighe burgers van *Arnhem* tot bewaer van hunne Stad, die daer zoo langh huys hielden, tot dat de huysen wederom eensdeels in wesen waren gebragt. Dan vermits de *Arnhemmers* eerlangh naer de Vesting *Persingen* wierden ontboden, hebben dit de *Harderwijkers* zeer euvel genoomen ende sich wt ongeduld laeten verluyden, dat den Hertogh en 't gantse Vorstendom veel meer aen haere Stad was belanghd, dan aen het Slot van *Persingen*. Maer schoon die van *Arnhem* na *Persingen* volk af-zonden, riepen sy nochtans het zelve t'elke reyse te rugghe. Op den wt-gangh van 't iaer was *Aerts-hertogh Philips* wt Spanien weder naer Nederland gekoemen, tot kleyn vermaek van de Geldersse, neemende syne reyze over *Narbone* door *Savoyen* ende *Switser-land* naer *Insprugh*, van waer hy voort den *Rhijn* af op *Kolen* ende voorts op *Brussel* vertrock. Terwijl hy te *Insprugh* by sijn vader den Keyser vertuckte, zoude hy op des zelfs ernstigh begeeren sijn woord hebben over-gegeeven, van *Karel van Egmond*, zoo haest hy weder in Nederland zoude beland zijn, wt sijn bezit te verstoeten, ende met geweld in den Gelderssen tuyn sien in te breeken.

1504. 36. Derhalven heeft *Philips* op 't volgende iaer in *Holland*, maer meest t' *Amsterdam* bevelen doen aenslaen, dat niemant van zyne onderzaeten met de Geldersse handel ofte gemeynschap zoude houden, maer een yeder in syne paelen verblijven. Dese maere in Gelderland over-vliegende verweckte over al een groot mis-baer en verlaegenheyd. Hertogh *Karel*, na dat sijn Cancelaer en d'andere Heeren van den hoogen Raed wt het Hof van den *Aerts-hertogh* naer huys waren gekeerd, liet tegens den *Mey* de *Ridderschap* met de geschickte der grooter en kleynere Steden voortnaer *Nymegen* op den landdag verschrijven, ende eensdeels, om de onvey-

ligheyd der staeten, door de *Betouw* met syne ruytery over-haelen: alwaer alleen die van *Harderwijk*, om de erbarmelyke gestaltenis van hunne Stad, te zoeken waren. Die van *Haerlem*, na 't verscheyden van den *Nymeeegsen* daghvaert naer *Arnhem* geroepen zijnde, ontschuldighden haer insgelijx, wt zaeke sy stadighe wachten aen de poorten moesten houden en bestellen, ende de helft van haere Stad al mede door een hemelsch vuur was af-gebrand. De *Aerts-hertogh* met de zaeken voort-vaerende, is laet in den *Soemer* met al sijn oorloghs-tuygh ende een geweldigh heyr 's *Hertogen-bos* genaedert. Terwijl hy aldaer vertoefde, en krijghs-raed hield hoe men Gelderland op de gevoegelijxte wijze zoude aengrijpen, begon het allenxkens *Herft* en laet in 't iaer te worden. Hier over besloot men, dat *Philips* best te huys blyven en desen tocht syne *Maerschalcken* ende *Oversten* op den hals zoude legghen. Dien volghende waerschouwde hy door brieven den hoogen Raed en alle Geldersse in-zaeten, sich wt den eed van *Karel* te ontslaen, ende verhaelde in 't breed sijn aental op Gelderland, 't welk hem van sijn groot-vader *Karel den Stouten* ende sijn vader *Maximiliaen* was aengeerfd. Dit gedaen zijnde heeft hy af-gevaerdicht sijn oorloghs-boode, die *Karel* voor hoofd ontzeyde, ende de landen van *Gelder* en *Zutveen*, waer van hy onwettigh bezitter was, beval af te staen en in te ruymen. Mer een wierd 'er verbod gedaen van geen kooren ofte geweer naer Gelderland ofte *Over-Yssel* te voeren: ende te gelijk gebod aen die van *Enkhuysen*, *Hoorn*, *Edam*, en *Amsterdam*, om met eenighe wel-bemandeschepen op de *Zuyder-zee* ende elders op te passen en zulx te verhoeden. De boode, hoewel snuyvende dreygementen en meerendeels onwaere klachten over-brengende, wierd echter van *Karel* heuffelyken beieghend, en daeren boven met een kleed, na de wijze, beschonken, ende gelaft dit mondelingh bescheyd sijn Heer zonder bewimpelen aen te dienen: dat hy te weten zoo zeer voor sijne wapenen niet en was beschoemd, als wel verwonderd over dese wijze van doen, ende voor sijne vaderlijke boeyen, en goedhertigheyd, die sijn bloed tot behoef van de *Burgondisse* sijne quade-doenders had wt-gegoeten, ook voor sijne eygene langh-wijlighe gevangenis ende rampen (waer wt hy nochtans buyten haer kosten en toe-doen was verlost) een heel ander loon had verdient ende verwacht, immers van 't Huys van *Burgondien*, wt het welke hy zoo van 't vaders als moeders wegen was gesprooten: des te meer, nademael hy noch onlanx sijn en sijnre onderzaeten dienst den *Aerts-hertogh* had aengeboden, indien hem alleen ongemoeijde beheersinge sijnre erf-landen wierde vergoest: 't welk voorwaer eerlijker ia ook voordeeligher voort sijn meester zoude wesen, dan den luyden met kragt en ondank het gebit in den mond te willen legghen: daer hy nochtans met behulp van God en sijnre vrienden hoopte voor te wesen, liever hebbende sijn leeven dan sijne onderdaenen den vreedenden ten roof te geeven: dat mede de *Aerts-hertogh* (niet zoo zeer wt eygen drift dan door het op-rockenen van sijne quade Raeden) tegens het verbond zondighde, waer in bedongen was, dat men de wapenen niet dan een geheel half * iaer na den wt-gangh van 't bestand weder * Siet of moght aenwaeten: ende zulx mede te kunnen blyken het iaer wt het getuyghenis van den *Bisschop* tot *Verecht*. 1497. Hierom wilde hy sich naest God op sijn goed recht verlaeten.

1504. verlaeten, ende die van Arnhem, aen welker vrouwe en hulp-vaerdigheyt by niet eens en twyffelde, vermaenen, om haere Stad en vryheyt kloekelyken te verdedighen.

37. Doch alsoo den teerlingh bereeds geworpen en alles tot den oorlogh was geschickt, trocken des vyands Overste *Versy, Burgondier, Cornelis van Sevenbergen*, en *Ysselsteyn*, te zaemen Nederlanders, met haer heyt bestaende in 3000. mannen over de Maes: namen de Huysen van *Hemert, Terfeel*, ende, na veel weers, ook *Middelaer* in, door hand-leeninghe van den Clevener, die *Goovert Turk* in dit belegh verloor, ende aldaer *Reynersbastaerd van Gelder* gevanghen, die naer Brabant werd wegh gevoerd. Dan vermits het bereeds begon te winteren, begaven sy zich weder over de Maes in de winter-rust. Aen een anderenhoek (gelijk men wt oude bewijsen kan vatten) was de Clevener mede in de wapenen ende loerende op het Graeffchap van Zutveen: zoo dat de Vorst van Gelder noodigh vond tot stuytinghe der zelve in 'r midden van de Oogstmaend met 300. paerden en 1000. lands-knechten naer *Doesburgh* over te koemen. Dese hapery zoude daer wt gebooren zijn dat de Clevener het gebied van *Wachtendonck* weygerde af te staen. Ondertusschen en zaten de Geldersse mede niet gekluyfterd: aengesien *Karel* het wt-schot van zyne burgers en knechten door de Heerlijckheyt van *Vianen* wt-zond, om de vryheyt van *Dort* te door-stroopen. Voor eerst quam hen een Sterkte voor, leggende op den dijk tot beschuttinge van de Dortsse weerden noch niet te dege volmaect, ende met luttel volx onder hop-man *Ian van Bloxem* bezet, die ook armelyken van bus-kruyd was voorsien. Maer de Geldersse en hadden hier van geen kennis. Om die van binnen nochtans te veriaeghen, braghten sy drie voederen met hoy zoo dicht als 't moegelyk was aen de mueren van 't werk, en staken ze daer na in den brand, met die meeningh, om de verweerders door de bangigheyt van den rook of vlam te doen verhuysen; te meer om dat de onstuytmighe wind den damp sterker aendreef. Doch terwijl de zoldaeten zich ofte te weer stelden ofte verberghden, quam *Ysselsteyn* haer ter rechter tijd ontzetten, die doen binnen *Gorichem* lagh, ende, na 't legghen van den wind die hem zoo langh had op-gehouden, met eenige ruyters en voet-knechten den stroom over-scheepte. De Geldersse dese lucht verneemende, gaven sich op de loop. Doch wt zaek de dijk, die sy weder over moesten, door de geduerighe stort-vlaeghen zeer dreckerigh en slibberigh was geworden, hadden sy, om te eerder voort te spoeden ende vaster stappen te zetten, de schoeyen van de voeten gesmeeten, waer van 'er over de 1000. paeren naderhand wt her slijk zijn op-geraep. Onlanx daer na ginghen op nieuws by de 500. mannen, zich met ponten over de Maes zettende, door de vryheyt van *Heusden* rinkel-royen. *Floris van Ysselsteyn*, die van plaets was veranderd ende doen ter tijd binnen 's *Hertogen-bos*, wt het gekerm en verloop der land-luyden gewaer wordende dat de vyand op de been was, heeft met een deel licht-gewapende wt-gevallen ende de Geldersse op den vlucht gedreeven, waer van menighe gevanghen ofte ontlijfd wierden, en ook eenighe in 't water verzoopen. Die het ontlieden berghden haer op het Slot van *Ponderoyen*, 't welk zy daer na veel vaster hebben gemackt, ende vol volx gepropt, alzo men daer wt met gemak op de naest-geleegene Hollanders konde stroopen.

38. Dan vermits het doen een zeer weekelyke winter was, ende hun aenflaghen teland niet te wel wt en vielen, wierden de Geldersse belust om te sien, of hen de zee en wind beter wilden dienen. Derhalven wierden 'er meest tot *Harderwijk* in alle spoed en stilligheyt etlyke groote en kleyne schepen door een wt-geruft, ende met 700. mannen van oorlogh verzorghd, om op de oevers van Holland en Waterland te kruysen, ofte eenige Zee-steden, als *Edam* ofte *Monickedam* te over-rompelen. Dese maght van *Harderwijk* 't zeyl gaende kreegh voor eerst een *Hamburger* schip te buyt, met bieren en andere waeren geballast. Daer na in 't krieken van den dagh *Monickedam* naerderende, wierden eerst van de Waterlanders ontdeckt, die terstond een op-loop maekende en de klokken over al treckende, teykens gaven van onraad. Hier over raekte metter tijd al het volk in 't geweer, waer van een deel met heele hoopen in de schepen vielen, zoo veele 'er by de hand waren: de overige schickten sich om den strand en zee-kufft te hoeden. Eenige Hollandse wt-leggers laghen daer en boven dichte by aen anker, om dien streek voort de zee-schuymers te beschutten. Na dat nu de Waterlanders haere koggen by dese oorloghs-schepen hadden verwoeght, is 'er over en weder een heete strijd en groote neder-slagh gevolghd; tot dat de Hollanders van uyr tot uyr sterker by een rottende, eyndelyken by de 130. Geldersse gevangen ende met een het koop-vaerdy-schip van *Hamburgh* in hun geweld kreeghen. Waer over de Geldersse voet voor voet begonnen te wijken, ende met een goede wind weder in hun vorige haeven te keeren. In die dagen schickte Keyfer *Maximilien Rudolf van Anhalt* een kloek Vorst ende bedreeven krijghs-man met 1500. ruyteren en voet-knechten naer Gelderland, die van stonden aen *Boemel* gingh belegghen, en 't nabuerige † *Klooster* met wallen en graften verschantzen; behalven dat hy rond-om veele arme luyden heeft gemackt, de *Thieler*-en *Boemeler*-weerden gebrandschat, ende het kostle dorp van *Driel* 't eenemael onder den voet vertreden. Op den zelve tijd lagh te *Naerden* in bezettingh *Robert van Arenbergh*, die dagelijx wt *Goyland* de inzaeten van de *Velouw* met toe-raffen en wt-loopen quam verftooren en plaeghen; zoo dat de Geldersse als van yeder een verlaeten tegenwoordigh onder de wt-heymse dwinge-landen moesten suchten; hoewel *Karel* in dezen nood een mans hert openbaerde, noch yver ofte moeyten en spaerde, belastende en raed schickende onder andere, dat sijn krijghs-volk hier en daer tot be-waer van de *Velouw* leggende verdeyld, geen kommer moght lijden, ende de zoetelaers vaerdighe betaelinghe van hen erlangen, om den land-luyden geen over-last te betoonen.

39. De bloed-vaene aen weder-zijden wt-gesteeken zijnde, liet *Karel* af-kondigen, boehy in sijne beschuttinge had aengenoomen sijne nichte *Margriet van Croy* Gravin van *Horn*, met haere onderzaeten ende de Stad van *Worinchem*, neffens de landen van *Altena*, *Monikerland* en *Mase-land*,

† *Regularium Canobium vocant.*

D d 4

mez

met syne die van Hattem, den dagh-ontschulden en benede door De Aertste, is laet ygh ende enaeder. tighs-raed toegelijxte allenkens Hier over blyven en Oversten volghende hooghen wt den eed in 't breed in van syn sijn vader laen zijnde hs-boode, de landen onwetigh te ruymen. van geen ofte Overd aen die erdam, om de Zyder-verhoeden. ementen en brengende, beieghend, de wijze, lelingh beaen te die-ve wapenen rd over dese ijke boeyen, rboef van de vt-gegoeten, angenis ende ter kosten en bad verdient Burgondien, eders wegen ael by noch den Aertste alleen ongeerde vergest: eeligher voor n met kragt den legghen: sijner vrienle sijn leeven roof te gee-zoo zeer wt sijne quade waer in beaen een geheel estand weder * Siet 9 men blyken het wat tot Verrecht. 1497. n goed rechte verlaeten,

1504. met al hun toe-behoor, inwoonderen, huys-geſinden, paerden, koeyen ende andere beeften, die ofte den Brabanderen, Hollanderen ofte Zeeuwen eygen waren. Deſe mond-burghſchap zoude zoo langh ſtand houden als de oorlogh; wel verſtaende, zoo ſy met haere onderzaeten den vrede wederom geen deer en deed. In deſen vry-brief waren mede in-geſlooten haere neven de ionge Graven van Horn, na dat ſy band-taſtinghe gedaen hadden, het Slot van Pude-royen ofte des Hertoghs volk daer binnen ongemoyd te laeten. Op dit iaer ſtierf de ſchoon-moeder van Philips van Ooſtenrijk Elizabeth ofte Isabelle Koningin van Spanien: aen de welke alzo de Rijken van Caſtilien, de byzonderſte en grootſte rack van heel Spanien, hadden toe-gekoemen, waren wt haere wterſte wil verſchillen ontſtaen tuſſchen Philips ende ſijn ſchoon-vader Ferdinand, die Philips met ſyne gemaelin Iohanne van Arragon voor de tweede maal de Spaenſſe reys deden aenneemen. Effen te vooren was Engelbert van Naſſouw wt de wereld geſcheyden, een grootmoedigh ende zeer beſcheyde Vorſt, die den Aerts-hertogh altoos den Gelderſſen oorlogh had tegen gemaakt en ontraeden. Hy was eertijds met Karel van Gelder by Bethune van de Franſſe gevangen, ende een wijtjids voor hem vry gelaeten. 't Is kluchtigh en yet ongemeens 't geen hem word na gegeven. Koningh Karel de achtſte had ſich laeten verluycden, hy wilde hem zoo een duer los-loon op-leggen, dat het ſyne vrienden met een korf op den rugge zouden moeten bedelen. Wanneer hy daer na de gevorderde penninghen met noch eens zoo veel by een had gegadert, quam hy met ſyne edel-luyden voor den Koningh, draegende alle te zaemen een korf, met een naeld op de ſchouderen vaſt gehecht. Als Karel beſtond te vraeghen wat doch deſe vreemde draecht en vertooninge te beduyden hadden, gaf Engelbert tot antwoord, dat noyt te voren, ſijns weetens, eenigh Frans Koningh op logen-tael was after-haeld, ende hy, om des Koninx woord niet onwaertachtigh te maeken, ſteds en altoos bereyd was een mande te draeghen; vraegende met een, zoo het den Koningh geliefde te dobbelen, of hy om niet ofte om noch eens zoo veel gelds zoude vry koemen. Wanneer Engelbert daer na den deſtigſten adel van Parijs te gaſt had gelaeden, ende de Koningh redenen begeerde waerom hy onder zoo vele Groote hem alleen had te huys gelaeten, nam de Naſſouwer tot ſijn onſchuld; dat hy als veel geringer van ſtaet zulx niet en had derven onderſtaen, maer het voor de grootſte eer ſich zoude rekenen, indien de Koningh on-genood op ſijn maal verſchijnen wilde. Wanneer de Koningh daer na binnen Parijs verbod dede, dat niemant eenigh hout om de ſpijs gaer te maeken aen Naſſouw zoude verkoopen, heeft Engelbert, in plaets van gemeynen brand, kaneeel, zoet-hout, en andere drooge waeren gebruykt, om alzo de keuken te doen rooken. De Koningh merkende ſijne edelen aert, heeft hem niet alleen ſijn geheel los-geld quijt-geſcholden, maer ook een iaerlijxe vereeringh toe-gelegh.

1505. 40. Op 't volgende iaer trock Aerts-hertogh Philips, na dat hy met zonderlinge pracht voor Koningh van Caſtilien, Leon, Toledo, en Granade was wt-geroepen, met een vlucht naer Duytſland, ende deed te Hanouw aen ſijn vader den eed wegen het Vorſtendom van Gelder en Graef-

ſchap Zutveen, ende te gelijk wt den naem van ſijn zoon Karel, aengaende het land van Luxemburgh. De Hertogh van Gelder deſe kans wikkippende, deed een in-val in Goyland en in het dorp Hilvershem. Dan vermits de inwoonders bereeds met zack en pack waren wegh gevlught, heeft hy, het ledighe neſt vindende, haer met branden meer af-breuk gedaen, dan ſijn zelve voordeel met rooven. Hertogh Karel was doen ter tijd om-zweevende op de Bilt niet verre van Utrecht, hebbende by ſich een vaerdighe maght van omtrent 2000. mannen. Eenige burgers van Utrecht, die de Gelderſſe droeghen, waren met hem verſprooken, om de Stad door een zonderlingen ſtreek in ſyne handen te leveren. Om het welk te volbrenghen eenige turf-ſcheepen alzo waren toe-bereyd, dat het bovenſte deel met torven was toe-gedeckt, ende de buyk van 't ſchip, gelijk het paerd van Troyen, met gewapende. Deſe op een af-gepaelden tijd in de Stad vaerende zouden na zekere looſe wt haer hol geſprongen, ende met hulp van de be-eede burgers voor den Hertogh de poorten hebben ontlooten. Maer deſchalkheyd aen den dagh koemende (gelijk het gemeenlijken gebeurde wanneer daer veele kennis van een zaak hebben) is niet alleen Karel weder te rugghe getrocken, maer ook een goed deel van de ſchuldige burgery wt vrees terſtond verlopen. De winter deſes iaers, die in 't begin op geen winter en geleek, braght eyndelijken zoo een ſtrenghe koude by, dat het ys in de zee en ſtroomen doorgaens tae genoech was om alles zonder gevaer te draeghen. Waer over de Hollanders voor een haefſtighen in-breuk van de Gelderſſe niet weynigh waren beteuterd, houdende by nacht en dagh over al zorghvuldighe ſchilder-wachten. Voort daer na liep 'er door Holland en Rhijn-land een gerucht, dat de Gelderſſe ſterk in de wapenen waren ende wat groots voor hadden. Hier over was heel Holland in laſt, ende in 't byzonder de Leydenaers in de weer, die door wtgeſchickte kondſchappers ten laetſten verſtonden, dat ſy Goyland waren in-getrocken, om de Stad Weſop met kragt ofte behendigheyd in te neemen, ende na een vruchteloofen aenſlagh nu haer hadden neder-gelaeghen om de Veſtinge Ucker-meer, een plaets van kleyne ſterkte en aenſien. Hierom zijn ſy met de andere Hollanders, zaemende by een wat ſy immers konden, recht naer de Gelderſſe toe-geſtrecken. Dan deſe zich te maghteloos bevoelende, hebben het aengevangen belegh geſtaekt, zoo veel ſy laeden moghten mede geſleept, het ander bedorven, endena't verbranden van de ſchuer van 't Slot en etlijke huysen, weder naer huys gehaef. Daer na wierd Pude-royen van wegen den Koningh van Caſtilien aengetaſt, met zwaere ſtucken 'elkens doch zonder baet beſchooten, ende laetſlijken, om die van binnen het wt-loopen te beſpeeren, hier en daer met tegen-werken ook met een ſchut-wal af-geſlooten. Dit alles nochtans en konde niet verhinderen, dat de Gelderſſe daer wt niet in Brabant, Holland, iac zelfs tot onder Dort gingen moes-koppen.

41. De Koningh die van ſins was op het eynd van 't iaer met ſijn wijf Iohanne van Arragon naer Spanien te verreyſen, om de erveniſſe van zoo veele Rijken aen te vaerden, vond eerſt geradz-zaam Gelderland met ernſt te beſtormen, om

1505. van afieren geene zwaerigheyd na te laten. Te vooren hadden eenige vrede-lievende, te weeten *Henrick de Savane Drost*, ende *Henrick van Enfe* gezeghd *Suydewind*, Maerschalk van Gelderland, voordood van *Engelbert van Nassouw*, openingh gedaen van eenige middelen, om den Koningh van Castilien met Hertogh *Karel* te bevreedigen: dat te weeten de Koningh, stellende *Engelbert* tot een gyzelaer, sich vrijelijken door *Karel* zoude laeten aenspreken, ende *Karel* alsdan het Hertogdom van Gelder met sijn aenhangh als een leen wt de hand van *Philips* ontfangen ende bezitten. Dan *Karel* weygerde het eerste te doen, voor ende al eer daer yet zoekers was beslooten: tot het ander scheen hy met dit bedingh te willen verstaen, zoo hem *Philips* bestendighe waerschap wilde geeven, dat hem en syne na-zaeten als vazallen van 't Rijk zulx by den Keyfer en Keur-Vorsten niet after-deeligh zoude wesen. Niet te min gaf hy ze maght, om zich in desen wijders met de Raeden van *Philips* te bespreken. Maer *Philips* dringende op sijn voor-neemen, heeft tegens den Soemer naer alle gewesten van Nederland brieven laeten af-gaen, van alle syne leen-mannen geld ofte volk begeert, ende de naelaetige met een groote boete gedreyght. Als hy door dit middel een steuwigh heyr by een had gezaemelt, is hy daer mede tegen Gelderland opgetooghen. Eenighe verhaelen, dat de Stad *Grave* aller eerste hem heeft in-gelaeten, ende, na haer, zommige andere Steden. Het *Brabantse* Iaer-boek meld, dat hy over de *Maes* gaende, by den *Elter-bergh* sich had gelegeert, ende aldaer sijn vyand in 't gemoet zagh, doch na een weynigh tuckens van daer op-kraemde om *Arnhem* te belegeren. 't Gemeen gevoelen is, dat *Philips* wt *Brabant* den eersten in-val heeft gedaen in *Boemeler-weerd*, en de Stad *Boemel* zelf een tijd langh beslooten, ende sterck beschooten, daer en boven met eenige bol-werken zoo benauwt, dat 'er niemant in ofte wt en wist te koemen. Doch vermits hy hier veel tijds en volx verspilde, ende de burgery met den zoldacten wel gemoed vond, toogh hy van daer met de meeste maght naer *Arnhem*, 't welk, na een sterck gedonder van 't geschut en twee mannelijken af-geweerde stormen, door tusschen komen van den Bisschop van *Utrecht*, den Koningh heeft in-gelaeten, en den drieden storm met 8000. goud-guldens af-gekocht. De lustighe *Wild-baen*, die aende *Velouwsse* zijd niet boven een schoot weeghs buyten de poorten piaght te pronken, wierd by gelegenheyd van dit beleggh aen den grond af-gekapt, ende zoo veeler iaeren wasdom in korte daghen vernield. Men zeght, dat *Philips*, laetende *Boemel* met een deel volx geblockeerd, des te meer naer *Arnhem* had gehaest, alzoohy bericht was dat etlike burgers, treffelijke bedieningen en giften van syne mildigheyd verwachtende, op Hertogh *Karel* een haet hadden gevat, ende niet en twijffelde, of veele leeden zouden in dit stuck haer Hoofd-stad volgen.

42. Onlanx daer na zouden de *Velouwsse* Steden *Wageningen*, *Harderwijk* en *Elburgh* ook met hem sijn verdraeghen. Maer *Hattem* wierd door gauwigheyd ende onvoorsien van syne eygene bezettelinghen over-heerd: by welken toestand de *baftaerd* van *Gelder* sich na 't Slot begaf, ende daer wt een wyl tijds dapperen weerbood; in voegen dat hy een deel van de Stad

bereeds onder de voet had geschooten, ende de beleggers schier genoodzaekt hunne plaetsen te verlaeten; ten waere sy een aerden wal in de hooghte op-werpde, onder dat verdeck hunne hooffden hadden heel gehouden. Dan aengescien die van binnen op eenigh ontzet mis-hoopten, ende ook vier maenden te goed hadden, berademden sy eendrachtelijken het Slot voor hun afterstandighe leeningh aen den Koningh van Castilien te verkoopen. De *baftaerd* van *Gelder* zulx verneemende, hoewel hy met handen en voeten besigh was om het krijghs-volk een anderen sin in te spreken, kreegh echter geen gehoor, te min wanneer de vyand hen de volle leeninghe beloofde goed te doen. Alsdoen wierd *Reyner van Gelder*, een man die geene dapperheyd noch beleyd gebreck en hadde zoo maer 't geluck hem had willen dienen, voor de tweede te yse in de hechtenis geleyd t'zaemen met den Engellsen Hertogh *de Witte Roos* genoemd, die een zoon was van den Hertogh van *Suffolk* den broeder van wijlen Koningh *Eduard*. De Hertogh van *Gelder* had hem, van wegen den Koningh in *Engeland*, aldaer een tijd langh bewaert, na dat hy in die daghen met sijn broeder wt *Engeland* was ontloopen, wanneer Koningh *Hendrick* de sevende *Richard*, zoon van Koningh *Eduard*, ende met een den zoon van den Hertogh van *Clarence* (gelijk doch de Groote aldaer gemeynlijken tegen den bijl op-wassen) te *Londen* liet afhouden. *Karel* had hem zyne verlossingh verzeekert, indien hy in weynighe daegen by den Engellsen Koningh geen genade voor hem en konde bedinghen. Soo dat hem dese gevanghenis vry wat zuer en kommerlijk viel; gemerkt hy van daer wt bevel van *Philips*, naer *Namen*, en voort naer *Engeland* vervoerd wierd, ende aldaer naderhand door *Henrick* den achtsten, na-zaet van desen Koningh, door een bloedigh vonnis in sijn ouderdom onthald. Men zeght, dat doen ter tijd de Steden *Dotechem*, *Lochem*, ende *Grolin* 't *Graeffschap Zutveen* mede sijn over-gegaen: ende in 't Over-vierdeel, *Sralen* en *Wachtendonk*. De Koningh had zich op dat pas met syne hooffd-maght te gelegert tusschen *Arnhem* en *Doesburgh* in het dorp *Reden*. Die van *Doesburgh* gedreyghd en van hunne buyr-luyden rondom begeeven zijnde, moesten mede het hooffd in den schoot legghen, ende schickten in de Hoy-maend tot den Koningh *Gerlach Putsler* en *Henrick van Eschede*, die aldus met hem af-sprooken: dat sy, beboudende hunne voor-rechten, in geenen tijd tot vordere schattingen ofte diensten zouden verknecht zyn, dan de hooffd-stad *Zutveen*, ende zulx ook na gelyk-maetigheyd: neffens los en vry van alle beloften, van wegen den oorlogh in de verleedene iaeren by hen, zonder onderscheyd aen wien, gedaen: ende ten laetsten met haer Ampt nemmer van 't *Graeffschap* worden vervreemd, maer de onderzaeten van 't Ampt in desen zoen zoo wel beklemd zyn als die van *Velouwen* in het besteck der Stad *Arnhem*. De Stad *Zutveen* insgelijx op-geeycht zijnde, bleef niet te min onvertzaeghd en vol-standigh. Het Slot van *Persingen*, waer van doen ter tijd Heer was *Henrick van Appeltorn*, wierd hem op dese voorwaarden door *Karel* weder-gegeeven, dat hy, slechtende rond-om de voor-werken, het bloote Slot zoude behouden, ende na sijn wel-gevallen weder op-macken.

† Ex archivis ejusdem urbis.

43. Terwijl

naem van
n Luxem-
e kans wt-
en in het
woonders
gevlught,
haer met
sijn zelven
was doen
verre van
ghe maght
e burgers
en, waren
door een
te leveren.
urf-schee-
t bovenste
de de buyk
s, met ge-
tijd in de
se wt haer
je be-eede
en hebben
den dagh
n gebeurd
ek hebben)
getrocken,
ge burgery
inter deses
en geleck,
koude by,
rgaens taey
te draegen.
haestighen
igh waren
igh over al
voort daer
nd een ge-
enen waren
r over was
der de Ley-
ckte kond-
at sy Goy-
Wesop met
nen, ende
aer hadden
Ucker-meer,
o. Hier om
aemelende
aer de Gel-
te maghten
gen beleggh
iten mede
't verbran-
ke huysen,
vield *Pude-*
stilien aen-
och zonder
om die van
ier en daer
-wal af-ge-
le niet ver-
iet in *Br-*
dors gingen
opheteynd
ragon naer
se van zoo
st geraed-
men, om
van

1505.

43. Terwijl de Koningh op de Velouw en in 't Graeffſchap dit alles door ſyne dienaers beſchickte, onthield hy zich zelf op het Huys te *Rofendael* omtrent *Arnhem*. Sijn vader de Keyſer was ook niet verre van de hand; alzoo die met een deel volx wt *Duytſland* te *Santen* in 't gebied van *Cleve*, meeft om den *Gelderſſen* oorlogh voort te drijven, ende mede om andere inſichten was aengekoemen, ende op dien tijd ſyne gezanten ook had op de by-een-koemſt te *Haſtem*, alwaer de Biſſchop van *Utrecht* te vinden was, neffens de volmagtigers van den Koningh van *Caſtilien*, van *Groeningen*, ende van *Edzard* Grave van *Emden*. De waerom was, dat de *Groeningers*, vermits ſy ſich onder Hertogh *Juriana van Saxen*, zoon van *Albert*, weygerden te buyghen, doorden Keyſer waren verbannen. Effen te vooren had Hertogh *Karel* ſchier aen alle *Duytſſe* Vorſten, ende met naemen aen den *Brunſwijker*, ſyne zaek ſchriftelijken geopen ende aengepreeſen, betuygende ſijn hertelijk verlanghen, dat men alle verſchillen tuſſchen beyden rechtelyken moghte beſlechten. De Staeten van *Gelder* ſpraken met hem wt eene mond; daer bydoende, dat deſe onheylen niet by haere ſchuld, maer door op-reyden en oorblaefery van des Hertoghs benijders den landen waeren over-gekoemen. Dan alzoo ſy tegens den Keyzer niet dorſten noch ook en konden, nam *Karel* den Koningh van *Vrankrijk* als ſijn wterſte toe-verlaet by de hand, van wien hy geld en volk verwierf, ende met wien hy een onbezwykelyk ende eeuwigh verbond trof zoo voor hem als ſyne na-zaeten. Doch aengeſien de Koningh van *Caſtilien* de over-hand had, ende hem met zoo een geweldigh heyr en zoo ſchielyken over-ftelpte, was *Karel* gedwongen de minſte te weſen ende onder de hoogher hand te duyken. Derhalven is, door tuſſchen-werkinghe des Biſſchops van *Utrecht*, vanden Heer van *Montfoort* ende andere Vorſten, die by den Koningh in 't leger waren, ſyne zaek, na 't over-gaen van *Arnhem*, zoo wijd verhandeld, dat *Karel*, vergezelschap met *Ian van Montfoort* en *Philips Naturell*, op vry-geleyde den Koningh in 't leger te *Rofendael* in eygen hoofd van *Nymegen* heeft koemen begroeten. De *Doesburgiſe* hand-veſten leeren ons, dat 'er een zit-dagh tegen den 17. van de Herft-maend was beſtemd binnen *Doesburgh*, waer op de Biſſchop, onder voorgaende zekerheyd, met de geſchickte van de vijf Gods-huysen van *Utrecht*, als mede met de Ridderen en Steden van beyde ſyne *Stichten* tot in 't getal van anderhalf honderd hoofden zich zoude in-ſtellen. Soo dat de geene ſich vergiffen, die de leefers wijs maeken, dat hy binnen *Arnhem* beſlooten was, ende 't effens met de Stad in handen van *Philips* over-gegeeven. In den eerſten ſtoot ſprack hy den Koningh aldus aen: *Ich ben, mijn Heer, uwe ootmoedige dienaar, ende hier gekoemen om te betuyghen, dat my de maght ontbrecke om geweld weder te ſtaen: derhalven leggh ick mijn moed en de wapenen neder, ende ſmeek u om een billike vrede. De Vorſten van Burgondien hebben my van mijn ſevende iaer tot mijn vijftiende op-getrocken: daer na ben ick van de Franſſe by Bethune gegreepen, tot mijn twintighſte iaer in een ſchickelyke gevangenis bewaerd, ende als een Vorſt op-gepaſt. Nochtans en ben ick niet zoo zeer aen hen verplicht, als wel aen u geſlacht.* De Koningh heeft *Karel* met een half-lachen den mond van de aerd op-gebeurt, by de hand

op het Slot te *Rofendael* geleyt, ende aen ſyne zijd laeten ſitten.

44. Alſdoen wierd tuſſchen haer een twee-iaenighe ſtille-zaet gemaekt, dat te weeten Koningh *Philips* ſijn krijghs-heyr wt *Gelderland* af-voeren, ende voor ſyne onkoſten *Arnhem*, *Tiel*, *Haſtem*, *Harderwijk*, *Elburg*, en *Boemel* zoude behouden. Middelcer-wijl zoude men over en weder een effen getal Richters verkiefen, om loopende het beſtand, binnen een iaer ofte ten langhſten twee iaeren een volkoemene vrede te beraemen en wt te ſpreken: ende wie alſdan by dat vonnis voor Hertogh van *Gelder* en Grave van *Zutveen* erkend wierd, dien zouden ook alle de *Standen* van *Gelderland* bezweeren; weſhalven beyde Heeren binnen twee maenden, al hun beſcheyd en blijk moeften over-langhen, op ſtraffe van dadelijk verſteek en verlos van hun recht. Een yeder zoude ſyne *Vefftingen* vaſt houden, Hertogh *Karel* den Koningh tegens alle vyanden dienen, ende van hem leeninghe ontfanghen. De Keyzer zoude deſe voor-waerden mede beteykenen; ende de Vorſten van *Cleve*, *Gulich*, de Grave van *Meurs*, de Biſſchoppen van *Utrecht* en *Luyk*, met *Robert* van der *Mark*, zoo ſy wilden, in deſen vervat weſen. Die burgerlijke bedieningen hadden, zouden ze behouden, ende in de *Steden* blijven wonen. Die wt hunne goederen waren verdreeven ofte van zelfs in ballingſchap gegaen, zouden het haere weder moegen aenvaerden, zoo ſy het vonden, ende de andere onderzaeten vry over en weder reyſen, ende onderlinge koopmanſchap drijven. Hertogh *Karel* zoude den Koningh met een eerlijk gevolgh naer *Spanien* volgen, ende tot voortzettinghe van ſyne reys 3000. goud-guldens binnen *Bruyſſel* ofte *Antwerpen* te ſchenk ontfanghen. Op dien tijd was den Koningh mede toe-gevallen de aenzienlijxte adel van *Gelderland*, de Heeren van *Bronckhorſt*, *Wijſch*, *Sevenbergen*, en *Otho Sebenk* Stad-houder te *Wachtendonck*. Ia het geheele land hingh als aen een zijden draed, indien de Koningh ſyne overwinningen had vervolgh en het geluck by 't hayr gevat. Dan door aenſtooken van de geene die naer *Spanien* verlangden, heeft hy zoo een zot en hinderlijk verdragh in-gegaen. Die van *Arnhem*, die den Koningh half goedwilligh ende eenſdeels met verlanghen hadden in-gelaeten, ſtonden dit verdingh gaerne toe. Alleen die van *Boemel*, die nu een beleggh van drie maenden hadden wt-geſtaen, ende daerom van *Karels* milde hand een betaemelyken loon verwachteden, waren zeer quaelijken te bepraeten om het iock van *Caſtilien* op te neemen. Doch alzooze de Hertogh met bidden en ſchier (zoo men zeght) met traenen daer toe verzocht, hebben ſy eyndelijken hun eygen-zinnigheyd aen kant gezet ende van de nood een deughd gemaekt. *Karel* en liet de ſyne mede niet verleegeen ofte onbeloond; want hy *Willem van Roſſem* Ampt-man van *Boemel* doen ter tijd een zeker ſtuck gelds ende te gelijk de maght gaf, om het *Dijk-graeffſchap* van *Dalen* op *Henrick van Gent* over te zetten. De Koningh van *Caſtilien* gaf de *Gelderſſe* tot een Stad-houder en op-ziender Grave *Henrick van Naſſouw*, Vry-heer van *Dieft* en *Breda*; aen wien die van *Arnhem* klaghten deden over den overlafſt die ſy ende *Velouwiſe* leeden van de *Wageningſſe* ruytery, biddende daerom, dat hy ofte een beſtand wilde maeken, ofte de ruyters binnen haer beſteck

bestek en mueren doen verblijven: dat mede des Stads Richter Frans Vos, zoo wel als d'andere Overrijbeyd, de leuren van 't Carbarijnen Gast-huys zoude bezweeren, ende de 1200. goud-guldens, waer mede het Richter-ampt ten behoeve van 't Gast-huys was beleend, wederom vergoeden. De Koningh gaf in 't leger te Brimmen mede sijn woord en hand over, dat hy nergens dan binnen Arnhem een munte wilde bestellen.

45. Daer na heeft sich de Koningh op het eynd van den Oogst naer de Stad Santen in 't land van Cleve begeeven, om sijn vader den Keyfer te bezoeken. Terwijl sy aldaer wegen hooghe zaeken ende de ervenisse van Castilien over en weder rede-kavelden en raed pleegden, kreegh Philips een boodschap, dat hem op den 16. van de Herfst-maend gebooren was syne dochter Marie. Alsdoen trock Philips recht op Brabant, ende neffens hem Hertogh Karel, die mede den Keyfer met een bedwongene wil en op-gepronkt gelaet was koemen begroeten. Daer na maekte men toerustingh tot de Spaensse reyse, ende zijn binnen Antwerpen (zoo men wil zeggen) den Hertogh de beloofde 3000. goud-guldens op de hand gegeven. Maer terwijl Koningh Philips zich met het wt-rusten van syne vloote ende andere dingen befigh hield, heeft sich Karel van Antwerpen (alwaer hy een wijl stiel had geleegen, ofte om dat hy ziek was ofte den ziekert maekte) stiel-zwijgens, vermomd † in een slecht en vreemd kleed, wegh gestoolen, ende op een vollen loop naer Gelderland gereeden, telkens van paerden veranderende die hier en ginsvoor hem gereed stonden. Want hy niet zonder reden op Philips een ergh vermoeden had, ende met yfinghetē rugge dacht, hoe Karel van Burgondien sijn vader Adolf in voor-tijden insgelijx onder een degelyken schijn ontbooden, ende tot sijn sterf-dagh toe had vast gehouden. Niet te min heeft Philips, vertrouwende aen Willem van Croy Heer van Chevre en Aersshot de hooghste op-sicht over de Nederlanden, op het volgende iaer, met de Koningin Johanne ende alle syne Hovelingen, van Arnhemden in den winter af-gefteeken. Als sy Engeland in 't gesicht hadden, raekte het Coninghlyk schip by geval in den brand, die zoo haest niet gesmoord en was, of de zee begon zoo onstuytigh en verbolghen te worden, dat'er drie schepen met menschen ende alles te grond gingen, de meeste gins en herwaerts op genade van de baeren om-zwierden, ende de Koningh ter nauwer nood met weynige schepen de haven van Hampton ofte (zoo andere voor-geeven) van Plymuden bezeylde. Gelyk als of dit yfelijk onweder hem van Spanien, daer hy eerlangh syne ooggen zoude sluyten en den geest geeven, had willen af-schrieken en ruggewaerts dryven. Na dat Philips by de drie maenden by den Koningh van Engeland had vertoest, stack hy weder van land ende voer zoo voorspoedelyken, dat hy in vier daghen te Corunna in Galiciende zeylenstreek. Wanneer die van * Groeningen op desen tijd aen het Sticht van Utrecht ofte Over-Yssel geen heul en vonden, dwongh haer de nood, om Grave Edvard van Embden wt een walgh van de Saxisse heerschappy in de armen te neemen; dien sy van stonden aen met een goed deel volx binnen de Stad lieten, ende maght gaven om aldaer (doch

† Cretizandum cum Cretensi.

zonder after-deel van den Bisschop en kerk van Utrecht) een Block-huys op te werpen. De Bisschop, niet konnende lijdē dat men hem sijn licht betimmerde ende het gras voor de voeten af-maeyde, deed hier oversyn beklagh aen den Keyzer, met een nederigh verzoek, dat hy hem doch weder wilde helpen aen het vredigh bezit van syne landschap, welke voor desen van Albert en Iuriaen van Saxon zoo zeet was geplaeghd, ende nu door Grave Edvard, die wt eygen baetzucht den Saxenaer de schop had gegeven, onwettelyken in-genoomen en over-heerd.

46. Maer de Hertogh van Gelder te huys koemende, ende geen grooten heyligen dagh maekende van het gedwongen verdragh van Rosendael (alzoohy zich liet dunken, meer gelijx te hebben syne landen door een eerlijc ofte immers verschoonlijc bedrogh te behouden, als wel Philips had om de zelve te bekrygen) begon de banken te stellen, ende nam terstond eenighe Vestingen, als Lochem, Grol en Wageningen met geweld ofte loosheyd weder in; na dat de Koningh van Vrankrijk, op het smecken van Karel, Robert van der Mark hem met eenige hulp-tropen had toe-gezonden: door welker by-stand hy de Hollanders ende Brabanders met geduerighe tochten en wt-vallen op nieuws moede en bangh heeft gemaekt. De Vry-heer van Aersshot zulk wijs wordende, braght zoo een groote maght als 'timmers moegelijc was by een, om daer mede Wageningen weder in sijn bezit te krijgen. Doch wanneer hy de Stad † etlyke daghen after een met al sijn leger beslooten had, ende die van binnen zoo stijf-zinnigh en wel gemoed vond, dat sy 't elke mael wt-vallende met de syne schermutzelden, ende tot den laetsten man en droppel bloeds sich dachten te verweeren; is hy op-gebrooken, laetende de belegerde in ruste. Als de Velouwsse en in 't byzonder die van Arnhem onder dit beleggh van de stroopers menigen over-moed en ongemack verdroeghen, klaegghden sy haer nood aen Philips van Burgondien, opperften Ruwaerd des Koning van Castilien in Nederland: 't welk ook buyten twijffel des vyands vertreck, zoo niet veroorzaekt, immers heeft verhaest. Gedachte Stad-houder heeft in den wt-gangh van de Wijn-maend binnen † Doesburgh en elders de gemaekte stillestaad doen * af-kondigen, doch, merkende dat hy een gladden ael by den staert ende als een wolf by de ooren had, den synen middeler-wijl af-geraeden sich op dit bedrieghlyk vonder te verlaeten ofte bloot te geeven, eer die van Nymegen, Zutveen, Wageningen en andere Steden aen de over-zijd op sijn schijven een wterlijc bescheyd hadden gegeeven. Duyrende welke haperinghen het gantse land in groote benauwdheyd was steekende; aengesien de Stenden gedeyld, ende d'een land-zaet tegen d'ander gekant waren: hier by noch koemende den zwaeren last van de wtheymsse bezettingh ende de schaertheid van allerley lijf-neeringhe. Die van Doesburgh stonden in 't byzonder, dat sy door den Castiliaenssen bevel-hebber in recht wierden getrocken, eensdeels door Ian Grave van Egmond

† Ick vind elders een oude aenteekeningh meldende, dat de vyand voor de Stad gekomen is op H. Sacraments avond ende af-getooghen op Victors avond.

‡ Ex archivis curiae Doesburgensis.

wegen

1506.

* Siet op
het 44.
hoofd-
stuk.

* Siet op
het 44.
hoofd-
stuk.

aen syne
en twee-
eten Ko-
elderland
em, Tiel,
zoude be-
over en
sen, om,
r ofte ten
vreedete
ie alsdan
en Grave
n ook alle
n; wef-
tenden, al
ighen, op
van hun
ngen vast
egens alle
ie ontfan-
-waerden
an Cleve,
oppen van
ark, zoo
ie burger-
behouden
wt hunne
n zelfs in
ere weder
en, ende de
er reysen,
n. Her-
een eerlijc
tot voort-
d-guldens
henk ont-
ingh mede
in Gelder-
Sevenber-
achtendank
den draed,
en had ver-
Dan door
anien ver-
derlijc ver-
ie den Ko-
ls met ver-
it verdingh
lie nu een
vt-geftaen,
een betae-
zeer quaer-
Castilien op
rtogh met
et traenen
elijken hun
de van de
en liet de
ond; want
van Boemel
de te gelijk
schap van
ten. De
sse tot een
Jenrick van
; aen wien
den over-
de Wage-
et by ofte een
binnen haer
bestek

1506.

wegen het Gericht van *Lathum*, ende anderdeels tegens den *Clevenaer* wegen het kerfjel van *Angerloe*: welke op draght eertijds by Hertogh *Arnald* gedaen, by den Koningh fcheen te zijn bevestigd; tot geen kleynen hert-zeer en afbreuk van de Gemeynthe, die daerover menighe doch vruchteloofe klachten en bezendinghen heeft gedaen. Daer na is de Vry-heer van *Yffelsteyn Floris van Egmond* met een sterk gevolgh naer *Ravenwaey* gekoemen, een dorp tuffchen *Kulenburgh* ende *Wijk te Duersteden* aen den lichter boord van de *Leck* op den *Gelderffen* bodem gelegen, alwaer op het iaer 1415. † een maghtigh Block-huys was gebouwd, om daer mede de aenpaelende Stichtenaers en Hollanders in fchrick en teugel te houden. Na dat *Yffelsteyn* ende *Aerschos* dit Slot eenighe daghen hadden bevochten, ende de mueren met zwaer gefchut heel door-boord, zijn sy meesters van de plaats geworden. In dientijd heeft *Karel* eenighe Heeren, fyne onderdaenen, die te vooren wt nood ofte vrees van nood de *Burgoenfche* kruyffen hadden aengebeeden, weder in zyne genade en fchut genoomen, te weeten *Diderick van Keppel* Heer van *Vervolde*, en *Lodewyk van Lijnendael*. *Frederick van Bronkborst* Vry-heer van *Borkeloe*, leverde niet alleen fijn Slot en Stedeken van *Bronkborst* met zeeker bedingh in handen van den Hertogh, alseen pand en waer-borgh van fyne roekoemende trouwigheyd, maer beloofde daer en boven fich voortaan aen fyne kant te houden. Die van *Lochem* en andere Steden, die wt geene ergheyd ofte ontrouw maer door louter bedwangh hem hadden begeeven, hadden mede niet veel voor-biddens van nooden. *Philips* hier van verwittighd (gelijk de Groote langhe ooren hebben en veele boodfchappers) liet den Koningh van *Vrankrijk* door de dreed hand weeten, hoe *Karel van Egmond*, steunende op des zelfs bystand ende belofren, tegens het ionghste beftand, om de *Spaenffe* reys te ontgaen, zich ziek maekende, was ontsloopen, ende nu fyne onderzaeten wt *Gelderland* dagelyx beoorloghde. Indien de Koningh het laefte vredes-befteck niet beter aen fyne zyde wilde betraachten, was hy gefind en ook vermoegend genoegh dit ongelijk t'fijner tyde met God te wrecken, wiens rechtwaerdigheyd de moedwillige bond-breekers noyt en liet onghetruygbd. Doch onlanghs daer aen, te weeten op den 24. vande Herft-maend, is de Koningh van *Castilien* binnen *Burgos* in *Spanien*, ende met hem fyne dreygeryen, verftorven, op het 28. iaer fijns leevens, na dat'er weynighe daghen te vooren een fterf-sterre aen den onderhemel had geblaekt, ende een on-voldraeghen kind te *Beverwijk* in *Holland* in 's moeders lijf volle twee weken, in 't by-wefen van eenighe duyzend menschen, gehuyt. Het hert is op fyne begeerte naer *Ierusalem* in 't graf van fijn over-groot-vader *Philips van Burgondien* befteld, het ingewant naer *Bruggen* in *Vlaenderen* by fynes moeders beenen, ende het lichaem in een *Carthuys*er Kloofter omtrent *Burgos* begraeven.

1507.

47. Hoewel de Vorften van *Gelder* en *Cleve* op desen tijd onder een vrede ofte beftand hadden, was 'er echter over het lossen van de gevangens en anders eenighe hapery en onecnig-

† Ita veteres quaedam quae penes me sunt membrae.

heyd † over-gebleeven. Maer *Karel* schuyvende de zorg hier van op de *Steden-gezanten*, nam voor al in acht (alzoohet fyne beurt nu eens geworden was) om de *Oofstrijke* en *Brabanders* hier ofte gins een voordeel af te loeren, moediger niet alleen over den dood des *Koninx van Castilien*, die van niemand minder dan van hem beschreyd en wierd, ende fyner kinderen iongheyd, maer ook over des *Keyzers* af-weesen, die zoo veele spillen t'effens had af te halspen. Daer behalven waren de *Fransse* troppen door 't beftel van den Hertogh van *Borbon* omtrent *Ruermund* al aengekoemen, beftaende in 400. ruyteren en 2000. mannen te voet, waer van de aenleyder en het hoofd was *Robert van der Mark*, die kortfs daer na by 't *Spuy* (waer omtrent *Schenkenfchans* sich nu op-doet) zouden hebben geartebeyd om in de *Betouw* in te breeken, zooze de *Clevenaer* niet by tijds en hadde geftuyt. Als nu de *Gelderffe* en *Fransse* benden in een waren gefmolten, deden sy gelijkerhand een storm op *Braband*. In den eerften aenftoot wierd *Turnhout* in-genoomen en wt-geplonderd, daer behalven een groot gefpuys van wijven wegh gevoerd, ende niet dan na aentellinge van haere lospenningen, zonder vordere mishandelingh, vrygelaeten. Daerna is *Diest* met geweld aengetaft; doch vermits *Grave Jan van Nassouw* met een steeuwige bezettinghe daer binnen als voor fyne eygene ervenis de waeke hield, ende de onse hun meeste geluck stelden in de haestigheyd, lieten sy die plaats vaeren, ende veroverden middeler tijd *Dalem*, *Hall*, ende de onzaelige Stad van *Thienen*, alwaer een *Grave* van aensien dood bleef. Na het wt-rooven van de kerken en kloofteren van *Thienen*, wierden de landen van *Kempen* en *Hesbay* af-gelooopen; tot dat sy zad van buyten over-laeden met gevangens weder naer *Ruermund* in-floegen. De Vorft van * *Arnolt*, vergezeld met *Grave Adolf van Nassouw* ende *Floris van Yffelsteyn*, gaven zich naer *Ruermund*, ophoope, om de *Gelderffe* en *Fransse* de boxen opte binden en den wegh af te snijden. De *Fransse* dese lucht ruykende ende haer keer neemende door het woud van *Ardenne*, kooften omtrent *S. Hubert* hun rust-plaetz, om aldaer, als aen een veyligen hoek, aensien te fcheppen, ende voort zeekerlyken de plunderagie naer huys te draegen. Het krijgsvolk van *Namen* kondfchap hebbende, dat de *Fransse* aldaer meer op het brassen en slempen dan op den vyand of 't geweer dachten, vielen ze stoutelyken met eengroot gebaer en maght op 't lijf. Die van *Namen* hadden hun pzerden en ruyteren voor-hoofden, gelijk ook de heimen ende hoeden van 't voet-volk, met boomen-loof en meyen besteecken, om vyand van vriend in 't gewoel te beter te onder-kennen. Ende alzooh

† Nochtans schijnt *Tefmacher* dit te beneenen; zeggende dat de *Burgoenfche* des *Clevenaers* hulp al wederom hebben verzocht, ende ook (hoewel by klaeghde voor fyne voorige dienften niet na dankbaerheyd geloond te zijn) verworven; die daer na het Huys te *Perfingen* zoude hebben vermeertert ende alle vleecken in *Maeswael* en de *Betouw* wt-gerooft. Ick en kan dit niet straffen noch toestaen. Dan dat by daer by verteld, dat doen ter tyde *Arnhem* door de *Gelderffe* wederom is bemaghtighd, in dat stuck weet ick dat by de waerheyd een oortband geest, ende met speck schiet.

zijn

1507.

* Sien
het jaar
1504.

1507. zijn de Franfse schilder-wachten eerst bekroopen en te slaepen gelegd, daer na alle die sich te weer stelden, ofte met geweer voor den dagh quamen. De andere gaven zich over, ofte op de vlucht. De gevangene mans en paerden waren over de 450. behalven een ryken buyt ende den tros, en den overigen huys-raed van wapenen. De Vorst van *Anholt* after aen volgende, was op dese tydingh weder naer *Meebelen* gekeerd, en schickte de burgers en zoldaeten, vermits 'er niet meer te doen ende de winter voor de borst was, naer huys. Eenige vermelden, dat de Franfse en Geldersse van een waeren gescheyden; meest, om dat *Karel* niet gelds genoegh by de beurs en had tot quyttinghe van de Franfse, ende mede dat hy, als genoegh te worstelen en den hals vol werx hebende met den *Castiliaenen*, *Roberts* broeder *Eberhard* den Bisschop van *Luyk* na syne vorige toe-zegginge geen nieuwen oorlogh ofte moeyten begeerde aen te doen. Dan dit laetste wil ik in syne waarde laeten.

48. Daer behalven zijn *Ian Chaperon* ende sijn maet *Anthonis van Auton*, twee beruchte vrybuyters, onder 't beleyd en dooraendrijven van Hertogh *Karel*, in zee gelooopen, die tusschen *Spanien*, *Engeland* en *Holland* alles onveyl maekten, doende ofte lijdende aen alle kanten groote schade. Daer na gingen sy met haere iachten door den streek van *Gibraltar* en op de kusten van *Genua*, *Sicilien* en *Toscana* kruysfen, ende haelden een ongeuoelyken schat by mal-kander: Waer wt ten langen laetsten zulk eene verdeydinghen weder-willigheyd ontstond, dat hunt zaemen-zweeinghe en gezelschap (want zelfsook de straet-roovers en nette-boeven niet en konnen by een schoolen, veel min bestaen, zonder eenige wetten en evenheyd) daer door een eynde nam; tot dat sy, te rugge geevende 't geen sy den Franfisen hadden ontaught, door gunst en oogh-luykingh van den Koningh een yegelijk weder na syne mael-steden zijn gekeerd. Een weynigh te vooren was het vaste Slot van *Wildenburgh* in 't Graeffschap niet verre van *Lochem* gelegghen, daer de Heeren van *Witich* eygendomaen hadden, door *Rogelof van Anhalt* belegerd en bestreden, die den Zutveenssen toe-stond delichamen der geener wegh te haelen tot de begravenis die in 't by-gelegen werk waren gebleeven. Maer of *Wildenburgh* met een gewonnen zy, daer van en vind 't ick geene bestendigheid. De onder de *Burgoensse* heerschappy staende Steeden, zoo haest sy goede kans enden Gelderssen haen Koningh zaghen, zochten zich wt het bangh en verdrietigh loek van de vreemde dwinge-landen zelve, elk om zeerft, te ontwickelen: zoo dat de Hertogh zonder rappier te trecken ofte een droppel bloeds te plenghen, † *Doesburgh* wederom tot sijn wille kreegh; ende

† *Tefinacher* schijnt de inneeminghe vast te stellen, ende verhaelt daer by, dat *Karel*, om dit Huys allen toevoer te beneemen, een schut-wal daer rond-om heeft op-geworpen; ende dat de *Burgoensse* en *Clevenaers* *Goor* daer na aentastende, vele bouweren, die omtrent *Hengel* tegen-weer doerft bieden, hebben neder-gebouwen, ende niet alleen de *Geldersse* werken omtrent *Wildenburgh* om verre gesmeeten, maer ook 70. gevangens te buyt gemaekt.

† *Anthon Egbertus Trichtius* frater eo et eo sodaliter *Gregorians* apud *Doesburgen* for.

onlanx daer na, te weeten in 't af-gaen van den Oogst-maend, een al-gemeynen ommegangh beval door sijn bedrijf op de aller-ootmoedighste wijze gehouden te worden, drie Vry-daghen after een; om den almoegenden zoo voor de beweene weldaeden te danken als hem om de toe-komende ende om een volkoemene land-vreede vuyrighlijken te bidden. De *Geldersse* hadden *Puderoyen* op de *Maes* in hun geweld, waer wt sy steeds gewoen waren in *Holland* op roof te loopen, ende noch onlanx het treffelijke dorp van *Bodegrave*, om dat het de gevorderde brand-schattinghe ongraegh was op te brenghen, aen roode koolen hadden geleght. Van dit Slot was rechtvoort bewaerder *Henrick van Ens* gezeghd *Suyde-wind*, Maerschaik van *Gelder*, een oud krijghs-man, ende by de *Hollanders* en *Brabanders* niet anders dan een onweder ofte donder gevreesd. Waer over op kosten niet alleen der *Hollanders* maer oock van die van 's *Hertogen-bos*, wt de in-zaeten eenige waard-gelders by een ziju gezaemeld, ende onder 't bewind van *Ian Grave van Eymond*, die in *Holland* over de kinderen van *Philips* als vooghd stond, voor dit Slot gevoerd. In 't begin had hy met kleyne moeyten voor den belegerden alle wegghen van toevoer af-zeslooten. Die van binnen, minder in getal doch meerder van moed zijnde, ende, dat meer is, van langer hand in den oorlogh gesleeten, bestonden daer tegens d'een voor en d'ander na van de *Hollanders* neder te hacken; zoo dat door deze harde slagghen de *Hollanders* geleerd wierden sich een weynigh buyten schoots te houden ende wat vlijtigher te verschantzen. Middeler-wyl had onse *Karel*, om den vyand van dit sijn beleggh af te locken, op de *Strad* van *Oudewater*, gelegen als in 't hertien van *Holland*, een aenslagh gemaekt. Dan al zoo by hier de scheenen striet, toogh hy met sijn gantsse maght naer *Puderoy*, ende dwongh sijn neve *van Eymond* in groote verbaefdheyd en verwerringhe op te breeken. Ende hoewel 'er eenige ballast in de schepen, die de *Hollanders* by de hand hadden, wierde geberghd; zoo is echter de meeste tros, neffens de vernaemdste stucken, den *Gelderssen* te buyt gevallen: het overighe geschut wierp de vyand in de *Maes*. De *Hollanders* (wy spreek hier wt den mond van zeeker Schrijver van die eeuw *Adriaen van Baerland* een gebooren *Zeelander*) een geslacht van menschen meer deugende om kroesen wt te lecken dan om de wapens te handelen, gaven sich, op de bloote aankomst van de *Geldersse*, op de loop; 't welk des te schandigher was, demyl sy onder een door-trapt ende wel bedreoven *Veld-heer* zout verdienen, die den voor-vluchtigen en ongeoeffenden hoop noch door aenmaenen noch door smeeken zoo veel herts en konde in-spreken, om in 't beleggh te volharden. Aldaer wierd allerhande greedschap after gelaeten, ende zoo veele bedden, daer men als een beele grast mede zoude gevult hebben. Laet nu de wijze (dit zijn syne vordere woorden) meer werx maeken van een kudde schaepen door een leeuw aen-gevoerd, dan van een leeuwen-beyr 't welk een schaep tot een hoofd heeft; nademaal zoo een wineemend Vorst ende bevoemd krijghs-beld zoo eene bloode menighe niet weder na haer leger en hutten heeft woeeten te brenghen.

49. *Karel* sprack op dien tijd de *Over-Yfselfse* ende in 't byzonder die van *Deventer* aen, om vergoedinghe te hebben van dat sy een tijd langh berwaerts van haere *Velouwsse* landerijen de gewoonlyke

E e thieners

1 Schuy-
gezanten,
beurt nu
nrijxe en
af te loe-
des Ko-
inder dan
kinderen
f-weesen,
halspelen.
en door 't
rent Roer-
400. ruy-
in de aen-
Mark, die
chenken-
n gearre-
zoo ze de
uyt. Als
een waren
storm op
erd Turn-
daer be-
wegh ge-
haere los-
gh, vry-
aengetaft;
met een
voor syne
onse hun-
l, lieten sy
ddeler tijd
n Thijnen,
eef. Na
steren van
mpen en
an buyten
Ruermond
vergezeld
Floris van
op hoope,
op te bin-
anffe dese
ende door
S. Hubert
n veyligen
tekerlyken
het krijgs-
; dat de
n slempen
, vielen ze
naght op 't
zerden en
de heimen
omen-loof
vriend in 't
nde al zoo

benemen;
aers hulp al
'hoewel by
et na dank-
die daerna
vermeesters
de Betouw-
n noch toe-
oen ter tijd
maghtighd,
d een oor-

zijn

thiensen en schattinghen hadden geweyert; *sijn*
 * *Inqui-* * *Geweldigher van Arnhem neffens eenighe sijne*
 sitor, *krijghs-luyden en hovelingen in sijn gebieden op sijne*
 Prevoost. *stroomen gespannen, ende daer na op een rad geleght.*
 Hy gedacht mede, dat sy de door den Koningh van
 Castilien over de Velouw wt-gezette ongeden te voo-
 ren na haer aendeel hadden betaelt, maer bem, wan-
 neer hy ze over eenen kam wilde scheeren, naderhand
 af-gezeyt; ende aenhet leed zeeker man met naemen
 den kleynen Enderlin aengedaen; als mede aen de
 schade, die hy van die van Campen, Emmel-oort en
 Hasselt had geleeden. Hy liet mede allen ge-
 eriden en onderzaeten te Putten, Nykerk, ende
 van de Arkermeente op strenghe dreygementen
 aenzegghen, dat sy niemand voor een Dijk-
 grave zouden kennen dan synen dienaer Herman
 Schraffert, dien hy in de vergangene iaeren daer
 toe hadde gestelt, gelijk hy ook naderhand dede
 Orbo Schraffert. Ende nademael gedachte Herman
 te vooren twee paerden in 'slands dienst hadde
 verlooren, gaf hy last aen Claes van Nulde sijn
 peynder tot Nykerk, wt de eerste pond-schatting-
 ghen die men naect de ruyter-penninghen zoude
 wt-zetten, 50. enkele guldens aen Schraffer
 daer voor te hand-reyken. Dan alzoo die van
 Puderoy niet af en lieten hunne over-bueren, ende
 de koop-luyden, die wt Braband, 's Hertogen-bos
 en de naeste gewesten naer de markten van
 Duytland wilden, daghelijx meer ende meer te
 ribbezacken, heeft men eenhelliglijken bestemt
 dit roof-nest met alle geweld te verstooren. Hier
 over trock Rudolf van Anhalt op het volgende
 1508. iaer alle de syne omtrent den Bos by een; alwaer
 hy twaelf van de aller-grootste stucken, gedoopt
 na de twaelf heylighe * gezanten, had laeten
 maeken, behalven eenige steen-stucken, die de
 zwaerste steenen en bouten om hoogh ende
 daer na zonder feyl op de bestemde plaets neder
 schooten, met zulk eene kragt dat in weynighe
 daghen schier alle daeken en zolders van 't Slot
 door den slagh in duygen vielen. Daer behalven
 had hy by de 1000. ruyteren en 12. vaendelen
 voet-volx, ende sloegh sijn leger meest omtrent
 de Wael, door dien hy kondschap had de Vestinghe
 aldaer op sijn zwaxte te zijn. Dit quam
 Suderwind heel vrend voor, die aen die zijd geene
 belegeringh en hadde verwacht, nemaer zich,
 zoo 't scheen, verliet op de eughte van de plaets.
 Hier en boven had Anhalt aen alle wt-weghen
 volk geleght, daer de Gelderse eenighsins moghen
 wt-vallen ofte aenkommen. Terwijl het
 groot geschut alzoo op de mueren speelt, en de
 vuyr-pijlen rondom snuyven, is de Slot-harder
 Syde-wind (die by eenighe 'onrecht Snewingh
 ofte Snewind heet) door het neder-storten van
 een balk, daer hy tot allen ongeluck onder stond,
 dood op de vloer gevallen, ende geensins (gelijk
 zommighe averechts voor-geeven) door den
 vyand naderhand geworghd. Hier wt rees'er
 onder het krijghs-volk zulk eene flauwte, dat
 sy geraedzaem vonden de Sterkte over te geeven;
 te meer, alzoo sy bereeds nergens dan in de kel-
 ders ende onder-aerdse hoolen verzeekerd waren.
 Het verdragh wierd alzoo getroffen, dat alle
 Gelderse genade, dan de twaelf over-loopers een strop
 tot haer loon zouden ontfanghen.
 50. Maer terwijl de Hollanders vastt'zaemen
 knibbelden, en tot de onkosten van dese beleger-
 ingh, als buyten hun wille geschied, yet wey-
 gerden wt te legghen, zamelde Hertogh Karel
 in der haest sijn volk by een, ende trock, na een

vruchteloofen aenflagh op Harderwijk, midden
 in Goy-land, alwaer hy voor eertit het Stedeken
 Muyden in brand stack. Daer na riep hy den
 Slot-waerder af, die voorwaer van goed geloove
 ende nergens na de kloexte van syne vrienden
 schijnt geweest te zijn; want terwijl sy met den
 anderen woorden en weder-woorden gebruyk-
 ten, maekten sich de Gelderse met behendigheyd
 meester van het Block-huys. Wanneer hy wijder
 vernam, dat de naest-gezeetene burgery van
 Wesop boven de tegenwoordighe geene wijdere
 bezettinge in wilde neemen, hebben de Gelderse
 aen eenen hoek van de Stad brand gestookt;
 waer heen wanneer die van Wesop met een los
 hoofd liepen om het vuyr te blussen, hebben de
 onse door de zeive poort in de opene Stad ge-
 dronghen, ende de burgers buyten geslooten.
 Na 't vermeerteren van beyde Vestingen, hadden
 de Amsterdammers den vyand daghelijx op de
 hacken, die overfulx met de Hollanders nieuwaerts
 meer na en verlangden, dan om desen splinter
 wt haer voeten te trekken. Op den zelve tijd
 was 'er binnen de Keyserlijke Stad van Camerick
 een dagh geleghd, daer de gezanten van den
 Paus, Keyzer, Vrankrijk, en Spanien onder een
 eene verbintenis maekten, om den staet van
 Venetien teffens den bodem in te slaen; 't welk
 alles zoo stillekens in sijn werk gingh, dat de
 Venetiaenen de hier van loopende maere geen
 gehoor of plaets en gaven; alzoo het wterlyken
 den naem had, dat dese vergaderingh beschree-
 ven was, om tusschen den Koningh van Castilien
 en den Vorst van Gelder een zoen te treffen;
 die ook beyde hunne † twijffel-stucken aen
 goede mannen stelden, binnen een maend naem-
 kundigh te maeken by den Keyser, ende de Kon-
 ings van Vrankrijk, Engeland en Schotland,
 en al voorens te be-eedighen; ende een bestand
 van 40. dagen slooren, waer in mede bedongen
 wierd, dat Karel de Stad Wesop en 't Slot van
 Muyden aen den Castiliaenssen Koningh weder
 zoude in-ruymen: ende de Franse Koningh de
 handen van Karel af-trekken, indien hy by dese
 wt-spraek in 't ongelijk wierd gesteld. In dit
 verdragh en was de Clevenaer niet te deege
 * bedacht, om dat hy (moegelijk) de Burgoense * *Tefna-*
 met slechter yver en maght, dan hy te vooren *doer.*
 plaghte, had by-gestaen; die daerom veele van
 zyne kleynoodien en Sloten heeft moeten ver-
 zetten ofte verkoopen, om syne knechten de
 hand te vullen. Ende wanneer hy sijn vershot
 van Margriet, Stad-houderesse van Nederland,
 wedervorderde, heeft men hem 17000. guldens
 voor syne in-gebrachte schade af-getrocken,
 ende de overighe penninghen ter nauwer nood
 aengetelt. Doen ter tijd verlieten mede de Gel-
 derse, vermits de strenghe aenvechtinghe van de
 burgers, het Roode Block-huys binnen Amsteldam,
 't welk by de Haerlemer-poort op paelen geheyd
 stond. Gelijk wederom Floris van Yffelsteyn by
 den Muder-bergh van de Gelderse dapper wic-
 de geroskamd en om den neus gestooten; alwaer
 de Heer van Embry met een hoop Waelen in den
 loop bleef. Een weynigh te vooren had Karel,
 om de Hollanders des te beter by de hand te
 leeren gaen, een acht-iaerighe stille-zaet in-ge-
 gaen met die van Amerfoort, ende de oude ven-
 nootschap met het geheele Sticht op nieuws be-

† *Vid. de boeliteras Maximiliani pag. 637. 638.*
 § 639.

vestight.

vestigt. Hy beloofde mede aen yeder Frans ruyter, boven de iaerlijxe leeninge van hun Koningh, elke vierdeel iaers eene toe-gift van tien goud-guldens, yeder goud-gulden geschat op 40. stuyvers. Aen sijn bastaerd-broeder *Ian van Gelder* Drost van Willep, schonk hy om syne trouwe verdiensten het Slot van Willep, te bezitten en verheer-gewaeden op de wijze van *Zurveense* leenen. Op dit iaer was 'er binnen *Doesburgh* een yffelike sterfte ende daer overzoo een verloop van in-gezeeten, dat men noodwendigh vond, om de Stad voor gevaer en wt-roovingh te bevrijden, met 100. krijghs-knechten dit gebreck en de ledighe plaetzen te vervullen.

1509. 51. Op den eersten maend van 't volgende iaer zijn (op het aendrijven van *Albert Grave van Carpo* Franssen gezant) door *Henrick de Groef* Rentmeester van Erkelens en Opper-stadhouder der Stad *Wesop* en 't Slot *Muyden*, ende door *Steven van den Capelle* Hop-man van 't gedachte Slot van wegen de Gelderse, beyde plaetsen, wt-wijsens de *handelingh van Kamerick*, onder zeeker bedingh over-geleverd aenden Heer van *Montigny* en *Laurens van Blouil*, Hof-schrijver van Aerts-hertogh *Karel*; ende zulx om de nieuws verteezene vorit, waer over de bezettinghen met den tros niet eerder met gemak en hadden konnen wt-trecken. Maer de handel van Kamerick, om dat sy opgeen goeden grond en lagh, was daerom van korten duer; ende wierd ook niet degelyken na-gekoemen; wt zaake de *Hollanders* op nieuws het wer-gaern zochten, ende die van *Boemeler-weerd* voor *Burgondisse* ende voor hunne onderzaeten begerden gehouden te hebben. 't Welk alzoo de Gelderse in 't minste aen de tanden niet en konden verdraeghen, racten beyde volkeren daer door weder in oorlogh en kraekeel. Gelijk ook *Floris van Yffelsteyn*, die schier de heele *Velouw* met haere moeder-stad noch in sijn bewaer had, die van *Arnhem* wt *Zeeland* door brieven tot getrouwigheyd verwackerde; daer by voegende, dat hem sijn vedder Hertogh *Karel* te onrecht over-zeyde, als of hy sich meer zocht aen te trekken dan hem toe-quam: welk gebreck *Karel* nochtans meer eygen was, dien hy ook eerlang verhoopte te muyl-banden. Na dat *Karel* ende *Frederick van Baden* Bisschop tot *Utrecht* een wijltijds onder een hadden gekneekt en geknibbelt over de Sloten van *Renoy* en de *Kuynder*, zijn sy in dese daghen wederom vereenighd, ende wegen een een-iaerighe wapen-rust verdonghen. Vorst *Ian van Cleve*, voelende de genegenheyt van de *Burgoensse* 't zynewaerts verkoeld, loofde insgelijx met den Hertogh van *Gelder* in onderlinge rust en vriendschap te leeven. In den voortijd viel 'er tusschen de *Fransse* en *Venetiaenen* by *Geradade* een hard en heet gevecht voor; alwaer de *Fransse* op het vlacke tegen het *Venetiaense* voet-volk treffelijke eer behaelden, ende de *Venetiaenen* schier op de knyen braghten. By desen slaghe bevond zich mede de Heer van *Teligny* als opperste *Veld-maerschalk* van Hertogh *Karel van Gelder*, ende *Rit-meester* over een vleugel van 50. paerden. Ick bevinde, dat die van *Nymegen* over langh tot behoef van 't *Marien-klooster* te *Dusseldorp* een rente van 30. goud-guldens hadden verschreeven, die nu zoo menighe iaeren onbetaeld was gebleeven, dat de heele schuld tot 289. goud-guldens rechtvoort

was op-gelopen, waer voorze het *Klooster* nu t'zaemen heeft gemaent. Op dit iaer zijn makanderen in een korten tijd naer d'andere t'wereld gevolghd *René* Hertogh van *Lorriek* en *Koningh* van *Sicilien*, ende Hertogh *Hans van Beyer*: waer van d'eerste zwagher en d'ander neve was van onsen *Karel*; die derhalven al-om in *Gelderland*, zoo door demoedighe omme-gangen, als klock-luydinghe, kerk-diensten, nacht-gebeden en andere *Paulelijke* gewoonten, aen beyde *Heeren* de ionghste eer heeft doen bewijfen.

52. Op het volgende iaer was 'er tusschen de Deenen en die van *Lubeck* te water en te land een onstuymighe oorlogh: welke wanneer voor een zeecken tijd was in slaep gewieghd, quamen wt *Denemarken* 2000. knechten onder onsen *Karel van Gelder* dienst zoeken. Dese omtrent *Geelmuyden* in *Over-Yssel* zich neder-leggende, scheenen met voor-kennis en als met stomme bewilligingh van den Hertogh het oogh half te hebben op de Stad *Campen*. Die van *Campen* door verklickers bericht zijnde dat dese gasten niet de Stad niet veel goeds in den sinen hadden, hebben de Deenen, zoo sy vast doende waren om het geschut ende ander oorloghs-tuygh by een te stommelen, in 't weder-keeren by het eyland van *Ens* over-ylt, een van de *Overste* neffens etlijke knaepen gevange, met het zwaard geslaegen ende tot waerschouwingh en troz van de andere op een rad gestelt; te weeten *Diderick van den Bergh*, *Eilbard Vriese*, *Luitger van Mark*, en zommige meer. *Karel* hier over zeer ontroerd en verbitterd, heeft dese en syne vordere troppen by een getrocken en t'zaemen voor *Deventer* gevoert. Dan alzoo wel by de 600. leer-linghen, aldaer ter schoolen leggende, met de burgerij in-spande ende dapper van sich beetten, trock de Vorst wat dieper in, vermeerterende *Diepenbeym*, *Goor*, en *Oldenzeel*; 't welk die van *Utrecht* van verre ende met goede oogen aanzaghen. Maer de *Bisschop*, die dit leed met de *Over-Yssel* niet en kond verdouwen, gingh aen alle kanten volk op-lichten, ende *Diepenbeym* en *Goor* met het geweer weder haelende, bevocht mede *Vervol-den*, een plaets niet wijd van *Lochem*, van werken en grond heel vast. Daer na heeft hy, mede neemende den *Oversten Yffelsteyn*, syne maght te werk gestelt tegen het *Stedeken Oldenzeel*, 't welk hy niet dan met groot verlies en groote kosten weder maghtigh wierd; alwaer die van *Utrecht* hem insgelijx alleen lieten betijden. Daer na won en verbernde hy het Slot van *Keppel*, toogh by *Deventer* over den *Yssel*, ende quam, na 't verwoefften en schenden van 't *Graeffchap Zurveen*, voor de tweede mael in de *Velouw*, daer hy *Nykerk* over-weldighde, ende met een vernielde 't geen aldaer van de voorige bezettinghen te goede was gelaeten. Nochtans wierden de goederen en erven van die van *Arnhem* en *Harderwijk* (die zulx zoo door hun Stadhouder *Ian van Termonde* als door byzondere brieven den *Bisschop* hadden voor-gehouden) als sittende rechtvoort onder 't gebied van den Aerts-hertogh, zoo veel als moegelijk, verschoond en onbezeeerd gelaeten. Eyndelijken is tegens den winter de vyandschap, die eerst wt een geringe en vergeevelijke oorzaak ende eer wt wreack-dangeld-gierigheyt was geboren, vermits het vuyl

† Ex archivis Doesburg.

, midden
Stedeken
ep hy den
d geloove
vrienden
y met den
gebruyk-
ndigheyt
hy wijder
gery van
e wijdere
Gelderse
gestookt;
t een los
ebben de
Stad ge-
zellooren.
n, hadden
lijx op de
niewaerts
en splinter
zelve tijd
n *Camerick*
i van den
onder een
staet van
o; 't welk
i, dat de
aere geen
wterlyken
beschree-
n *Castilien*
e treffen;
acken aen
end naem-
de de *Ko-*
ichotland,
n bestand
bedongen
't Slot van
gh weder
onningh de
hy by dese
l. In dit
te deepe
burgoensse
te vooren
veele van
oeten ver-
echten de
n verschot
Nederland,
p. guldens
getrocken,
wer nood
de de *Gel-*
che van de
Amsteldam,
en geheyd
Yffelsteyn by
pper wier-
en; alwaer
len in den
had *Karel*,
le hand te
aet in-ge-
oude ven-
ieuws be-

637. 638.

vestight.

weder, noodzaekelijken op-gefchort, ende over en weder eene vrede ofte ten minften een beftand van wapenen in-gewillighd.

53. Maer dewijl de Keyzer in Italien beyde de handen vol werx had, namen die van Utrecht een op-zet, *Floris van Yffelstejn* wederom op den reeuw te treden, die hun meermaels had getrotft ende den Biffchop in den onlanxen tocht tegen de Gelderfche de hand geboden. Waer over fy onder een raed floegen om het Stedeken *Yffelstejn* door een turf-fchip, van onderen met krijghsvolk gelaeden, te verraffen. Doch alzoo de aenflagh buyten hoop averechts wt-viel, heeft *Floris* alle fyne troppen en wapen-tuygh by een gezaemelt, ende op Pontiaens dagh sich naer *Utrecht* gefpoedet, met defe meeninge, om by het vorftweder de Stad met ledere en ander gereedschap onvoorfiens te beklimmen. Dan de Gelderfche ruytery daer omtrent om-zwierende, heeft het verraed ontdeckt, geftuylt, ende ook eenighe legher-wagens onder-fchept. Als wijders de burgers, wt erkentenis van defegenade, een goed deel van de Gelderfche ruyters te baet en in de Stad namen, keerde sich *Egmond* naer de *Vaert* (zijnde een wt-waeteringh ofte haven van den Rhijn een uyre gaens geleegen na 't zuyden van de Stad) ende van daer, na 't verbranden van eenige huysen, naer *Yffelstejn*. Dese fchade woude de burgery den Biffchop wijten en op het brood legghen, als die met *Floris* eene lijn trock; zonder eens acht te neemen dat des zelfs onderdaenen ook geen kleynen aenftoot hadden geleeden, ende by dese weder-willigheeden geene zijde gefponnen. Waer over fy wt verfoormis den Biffchop af-ende een nauwer vennootfchap met de Gelderfche hebben in-gegaen. Want fy niet alleen Hertogh *Karel* een deftighe vereeringh toe-zeyden, maer ook buyten des Biffchops believen geld lieten staen, 't welk aen de eene zijde de ftam-wapens van *Karel*, en aen d'andere de bloote af-beeldingh van *H. Marsen* vertoonde. Daer na is † *Derwijck* (zoo het de Hollandfche Tijd-boeken heeten) snellijken in-genoomen, ende den Gelderfchen weder-gegeeven, gelijk ook † *Bömmel*. Die van Utrecht ftaken de handen mede wt den mouw, ende gingen *Nyenroe* overvallen en flechten, ende *Willem Tork* gevangen mede packen. Om vorder te openbaeren wat hert fy den Biffchop toe-droegen, ende om noch platter Duyts te fpreken, zijn fy met *Karel* wt-getrocken, om *Yffelstejn*, alzo 't bedrogh niet en had willen gelucken, met geweld in haer geweld te brenghen. Na dat deze belegeringh drie weeken (andere zeggen wel van drie maanden) had tegen-gehouden, is *Egmond* met eenige Ridderen van 't gulde vlies wt de latten gekoemen, die fyne Stad wt den nood hielp, ende de beleggers ruggewaerts op *Montfoord* dedde wijken. 's Anderen daeghs heeft de Hertogh alle de vaendels ten deel in de Stad, ten deel in de voor-burghen van *Utrecht* verdeylt, ende 1700. voet-knechten binnen *Iutfaes*; in fijn gemoed daer over graelende dat het heck van den oorlogh nu eens was verhanghen, ende hy nu den vyand op fyner nabueren bodem moght beoorloghen en te keer gaen. Ten leed nietlangh, dat *Karel*

2511.

wt *Iutfaes* by de 400. mannen op-lichtende, daer mede het Slot te *Beef* aen 't ftroomken de *Linge* in de Gelderfche *Betouw* heeft vermeertert, ende *Cornelis Piek* met den fynen af-geroft en veriaegt, keerende van daer naer fyne vorighe leger-ftede te *Iutfaes*. Doch korts daer na zijn de Heeren van *Yffelstejn* en *Waffenauer* met 200. ruyteren en 600. voet-knechten dese troppen op het onverdachtfte in-gevallen, die 'er veel daer van nederfloeghen ofte gevanghen kreeghen, ende ook eenige tot onder de veften van *Utrecht* te water dreeven.

54. Doch eerlangh zijn alle dese zijdigheeden, door onder-handelingh van *Margriet van Oofftenrijk*, dochter van den Keyfer, die de Nederlanden voor haer neve *Karel* waer nam, ende door *Maximiliaen Heer van Hoern* en *Gaesbeck*, tuffchen den Biffchop en burgery neder-geleghd. Dese onaengefien hebben die van *Utrecht* den Hertogh van *Gelder* grootelijx en eerbiedelyken bedankt voor de byftand, goede zucht en getrouwigheyd hen beweezen; hem verwittigende door *Ian Krist* Deken van *Severin* binnen *Colen* ende *Wimand van Arnhem* beyde Rechts-geleerde, dat fy haere vorrige verbonden af-getreeden, ende beloofst hadden sich ten dien aensien tuffchen de *Burgondiers* ende *Gelderfche* geruft en onzijdigh te draegben; biddende voorders fyne Hoopbeyd, by wilde *Adriaen Thijffen* en 't overighe volk zich verbouddende op de *Sierke aen de Vaert*, met een letterken belaften, fy zouden, mids ontfangende hun volen aften-ftal, lijdén, de zelve *Vestinghe*, volgens 't overdragh, eerst-daeghs geflechts te werden. 't Welk alles de Hertogh, om in het toe-koemende de gunft en hulp van dese goede nabuyren niet te verliefen, haer toe-fchickende fijn *Kamerlingh Ian Folquier* en *Peter van Suchtelen*, van ftonden aen toeftond. Een weynigh te voeren, te weeten op den 27. des *Soemer*-maends, heeft *Philips van Someren*, gezeyd van den *Reck*, Drost van *Hattem*, het maghtighe Slot aldaer, door bekuypinghe van *Willem van Rossen* en *Henrick van Mervelt*, in handen van *Karel* over-gedaen; met bedingh dat hem fijn verichot van 8000. goudguldens daer tegens weder zoude te goed koemen. Hier op zijn *Philips* 3000. goudguldens aengeteld, ende de Sloten van *Kyckhout* en *Krevelt* met haer aenhangh hem tot een onderpand gelaeten, tot de volle af-loffinghe van de fchuld. Dese brief was, neffens van den Hertogh, beteykend by *Reyner van Gelder* bastaerd Heer te *Arsfen*, Drost, ende *Willem van Rossen* Heer te *Zoelen*. In 't byzonder betuygde *Karel*, dat hy op de voor-bede van *Someren*, met den Raed en alle in-zaeten van *Hattem* door de vingeren wilde fien, van dat fy noch in des vyands bedwangh zijnde fyne Hoogheyd tegen haer zin en dank hadden vertoorn. Infgelijx was *Anne van Egmond* (wiens voor-leede man *Willem Grave van den Berghen* Vry-heer van *Bylans* met de *Burgondiffe* en den *Koningh van Castilien* t'zaemen gedaen ende de Gelderfche niet weynigh en had beschaedighd) dienstigh achtende door een tijdelijke voor-zorghe in de dreyyende roede te vallen, wt den naem van haer minder-iaerigen zoon *Oswald van den Berge* een wijl te voeren met den geftoorden *Karel van Gelder* alzo gezoend, dat fy ende haers zoons landeryen en onderzaeten, zoo buyten als binnen *Gelderland*, van allen overlaf en plonderingh van zoldaeten zouden vry wesen, mits betaelende voorheen aen den Vorft 1000. goudguldens

† *Harderovicum*, credo, quod haecenus Burgundis obediabat.

† *Atqui Salt-bommelia*, ut videbimus, anno demum sequente intercepta, ut & *Harderovicum*.

1511. *Gulden* boven 1000. molders haveren; met dit voor-bedingh; dat indien sy naderband met yemant wandes Hertoghs vyanden betrouwde, dit verdragh zich niet verder en zoude wt-breyden dan tot haers zoons goederen; ende in 't geheel te niet wesen, in gevalle Oswalds ervenis op sijn oom Frederick van den Berge Heerte Hedel quam te versterven.

55. Als middelerwijl de Gelderse niet na en lieten klap over klap op de grenzen van Brabant te stroopen, ende noch onlanx de van de Frankfoorder markt weder-koemende koop-luyden hadden af-gezet en wt-getoogen, quam haer op desen tijd op nieuws een onzaeligh maere ontstellen, dat Margriet van Oostenrijk beslooten had Gelderland met allen ernst aen te taften. Waer over Karel de beevende Staeten en Steden van Gelder doorgaens tot eendragt en volstandigheyd aenporde, ende de flauw-hertige door beloften en brieven weder op-hefte; behalven dat de Koningh van Vrankrijk, mischien door Karel aengestooten en op-gemaekt, zekere vertroostingh gaf, van de landen van Gelder ende sijn bloed-verwant Hertogh Karel in allen gevalle niet te zullen begeeven, ofte onder 't mes laeten; op wien hy sich ook niet minder en vertrouwde dan op eenigen Vorst van sijnen bloede, als wozende onder de maghtigste Heeren van Duytsland geensins de geringste; 't sy men aenschouw woude neemen op sijn groot-bertigheyd en sryd-baerheyd, 't sy ook op de voordeelige gelegenheyt sijnre landen, die te dier plaetsen zich verzoonden, alwaer de Wael, Maer, Rhyen, en Yssel, de troefte stroomen van Duytsland, naer de zee toe schooten; langhs de welke hy beruchte ende in getal en vastigheyd wt-sieekende Steden ende Vestingen bezat, als door-gangen ofte hecken voor alle die geene, die wt de zee te scheep naer Duytsland, ofte van Duytsland weder zeewaerts wilden. Onder tusschen liet Margriet tot dienst van haer neve Karel wt de Spaniard en andere volken een geweldig leger by een gaderen, 't welk wanneer wt Brabant naer het Over-vierdeel was op-getrocken, sijn by de 2000. Engelse (andere stellen 1500. voet-knechten) wt bevel van den Koningh in Engeland haer te baet gekoemen, waer over Eduard Poyning een geslepen krijghs-man ende by sijn Heer wel gezien het bewind had. Dese gingen eerst het sterke Slot Gribbesluis by Venloe aangrijpen, ende met kragt van wapenen inneemen; daer Kessel, bewaerder van den Burght, een vroom zoldaat, na den eersten ofte tweeden storm is gefruykeld. Een weynigh laeter is de Vesting Baerle mede veroverd; waer over de Brabanders vreughde-vuyren en bazuynen ontstaken. Daer na dieper binnen-waerts in trekkende hebben het Huys te Aerffen en 't Stedeken Stralen, onweerbaere en onhoubaere plaetsen, lichtelijken bemaghticht. Het opper-gezagh van 'theyr was in handen van Rudolf van Anhalt, een Vorst in de krijghs-kunst zoo wel bedreeven, als yemant van syne eeuw zoude moeghen wezen.

56. Op Augustijnen-dagh heeft zich de gantse maght met een ernstigh op-zet voor Venloe gelegert, 't welk rond-om aen de landzid als in een kringh wierd beslooten. Zonder langhet om-zien begonnen sy op de vesten en huysen met zwaere stucken zonder op-houden te blixemen, ende eyndelijken op Willebrordsdagh voor noens een storm te waeghen. Ende alzoo de vyanden in een schielijken en heftighen aenloop op de Stad quamen aendringen, sijn sy

met een door de mueren gebrooken, ende van daer tot aen het eerste wacht-huys onverhinderd voort-gevaeren. Doen is eerst de Stad-houder Swartzenburgh met syne ruyters en de burgery den vyand flux onder ooggen getrocken, die de geheele schaer op de vlucht dreef, ende tot aen den Lichtenbergh, een heuvel die deun by over de Stad hanghd, na-ioegh en vervolghde. Hier omtrent was een kuyl van groote verdiepinghe, waer wt het arrebeysd-volk de aerde tot het effenen en verhooghen van de wal had wt-gekroodet. Wanneer de vyand door den schrick verblind losselijken hier na toe reide, sijn de sparren ofte spaenders, waer mede het bovenste deel was bedeckt, in-gevallen, de Burgondisse met menighen in de putten gezonken, ende door de wrack-gierige burgers d'een na d'ander gepriemd: de overige die de wallen hadden beklommen wierden met merkelyk verlies aerffelinx geiaeghd. Swartzenburgh siende de Stad half redde-loos en als in den wtersten nood, is met den sijnen, daer het meeste gedrangh was, op den vyand aengestooten, ontfteekende boven maeten door syne heldachtighe daeden en aanspraek de herten van syne rot-gezellen; ende hoewel door het onbezuysd aenvallen sijn eene ooggh met een bout wierd wt-geschooten, liet hy zich echter niet eerder in de Stad draegen, eer hy van de nederlaege der beleggers zekker bericht ontfingh. Als onlanx daer na de vyand niet en vergat voor de tweede en driede mael storm te loopen, hebben de burgers die met ongemeene wackerheyd af-geweert, ende nacht en dagh de wallen in-gehouden: zoo dat de wijven op het wterste haer af-getalmde mans niet alleen met kost en drank verquickten, maer ook zelve de wapenen in de vuyft namen. Onder haer vond men eene † helle-veege, die een zekker vaendraeger in het stormen met een steen alzoo wellekoemde, dat sy het vaendel, 't welk hem door de pijn was ontgleeden, van zelfs aangreep ende onbezeerd naer huys droegh. In desen drien aenval zoude de Stad (moegelyk) gevaer hebben gelooopen; ten ware de Gelderse, den donkeren nacht te baet neeuwende, nieuwen voor-raed van volk en bus-kruyd hadden binnen de vesten gebraght. Hier op sijn de Brabanders, staekende de belegeringh, zonder veel gewoels ofte pochery naer huys gestreken: ende de Engelse haer op den eersten van de Winter-maend gevolghd. Eenige van het getal der geener, die door cygen liefde vervoerd geen lof ofte deughd konnen ofte willen sien in hunne vyanden, geeven de schuld van desen af-tocht aen de eergierigheyd en twee-spalt van de Overste, zeggende dat sy ook wt nijdigheyd niet teffens maer allenxkens wt de belegeringh sijn gescheyden: andere wederom aen de winterse koude en 't byfter weder. Doch men magh het

† *Super haec, magna Venlonae munimenta Venlonenses ipsi, strenui pugnacesque, quorum vel foemina militibus curis gloriarentur; recentis adhuc memoria, quum earum una, ante annos septuaginta, hostibus urbem invadentibus, vexillum ferum manibus jam insistentem aggressa, signum e manibus extorsit ac domi victrix appendit. Verba sunt politissimi Scriptoris Stradae in Alex. Parmense lib. 7. ad ann. 1586. ubi & Pontanum nostrum, Nortomunque & alios auctores citat.*

nde, daer
de Linge
ert, ende
veriaegz,
ger-Itede
le Heeren
yteren en
et onver-
an neder-
ende ook
te water

igheeden,
an Oosten-
derlanden
oor Max-
tusschen
d. Desen
den Her-
lyken be-
en getrou-
vringende
nen Colen
ts-geleer-
reden, ende
in de Bur-
gh te drae-
; hy wilde
sh verbou-
n letterken
hun volken
gens 't ver-
Welk alles
e de gunst
te verlic-
lingh Jan
onden aen
te weeten
eft Philips
Droft van
or bekuy-
erick vers
aen; met
oo. goud-
goed koe-
d-gulden
ekouw en
en onder-
be van de
Hertogh,
d Heer te
n Heer te
rel, dat hy
n Raed en
eren wilde
sedwangh
n en dank
Anne van
lem Grave
iet de Bur-
t'zaemen
gh en had
door een
e roede te
r-iaetigen
poren met
gezoend,
derzaeten,
n over-last
ry wesen,
100. goud-
gulden

igheeden,
an Oosten-
derlanden
oor Max-
tusschen
d. Desen
den Her-
lyken be-
en getrou-
vringende
nen Colen
ts-geleer-
reden, ende
in de Bur-
gh te drae-
; hy wilde
sh verbou-
n letterken
hun volken
gens 't ver-
Welk alles
e de gunst
te verlic-
lingh Jan
onden aen
te weeten
eft Philips
Droft van
or bekuy-
erick vers
aen; met
oo. goud-
goed koe-
d-gulden
ekouw en
en onder-
be van de
Hertogh,
d Heer te
n Heer te
rel, dat hy
n Raed en
eren wilde
sedwangh
n en dank
Anne van
lem Grave
iet de Bur-
t'zaemen
gh en had
door een
e roede te
r-iaetigen
poren met
gezoend,
derzaeten,
n over-last
ry wesen,
100. goud-
gulden

1511.

voor gewis houden, dat sy geen harder tegenstoot hebben gevonden dan den fellen wederstand en onbuighzaeme moedigheid van de belegerde zelve, daer hunne maght, als tegen een onverzettelijken klip, met sterke doch vergeeffse geweldens is tegen aen gelooopen en in stukken gestooten. Van de Engelsse zijn 'er omtrent 100. in de kaers gevloogen: de andere wierden bedankt, en haere moeder weder t'huysgezonden; na dat *Karel*, naderhand Keyser, vier van de hopmans, wegen hunne dapperheyd, tot Ridders had gemaekt, te weeten *Ian Norton*, *Ian Fogge*, *Ian Schot*, en *Thomas Lijnd*. *Anhalt* had in zijn Almanach aengeteykent, hoe de Keyser loopende het belegh, hem door een af-geluyden boode had gelast, om *Venloe* en den Gelderssen krijgsvordienst te laeten vaeren, zonder nochtans de knechten te ontslaen; ende dat hy daer op half grijnigh, ende echter dese bevelen niet dervende versmaeden, had geantwoord, dat de goede Keyser al weder door den Frans-man was verkloekt en om den thuyt geleyd.

57. Hertogh *Karel*, zoo haest de vyand sijn bodem had verlaeten, ende hem ruyme straet gemaekt, is voort daer na met een vrolijk en huppelend heyr over de Maes getoogen; alwaer hy de burgery van 's *Hertogen-bos*, die mede met het geweer op zijd was wt-gegaen, gevangelijck wegh sleepte, ende op grootgeld liet schatten. Het getal van de gezeckerde burgers word by zommighe vergroot op duyzend mannen. Daer na heeft hy, het rad van 't geluck eenmael keerende, veele tot nu toe met Burgondisse bezettingh bezwaerde plaetzen, den vyand met zoo groote gauwigheyd als voorspoed wt de hand gewrongen, te weeten *Harderwijk*, *Bommel*, *Tiel*, en meer andere. *Bommel* en *Harderwijk* zijn beyde door een loofen oorloghs-streek onderschept. Alzoo de Burgondisse ruytery door een brief en boode (welken de Geldersse hadden betrappt, ende een ander in syne plaats gestelt) wt *Harderwijk* gelockt, ende door *Karels* volk wt verhoole hoeken bespronghen en verslaeghen zijnde, den Gelderssen by deze gelegenheyd de Stad in handen leverde. *Bommel* is onder 't beleyd van *Diderick van Haefstien*, die staetige landeryen en Heerlijckheden in de Boemeler- en Thiel- weerden bezat, den Burgondissen op dese wijze af-handigh gemaekt. Dees had een veer-schip met rijzen alzo bevracht, dat 'er een deel mannen van wt-schot in 't ruym laghen verborghen, de welke wanneer vroegh in den morgenstond aen de water-poort waren geland, is hy zelve wt-getreden, in een koop-man vermomd zijnde. Wanneer de poort-waerder bestond te vraeghen wat syne ladingh was, riep hy luyder-keels, *Rijzen*; welk woord in onse tael een tweevoudighe beduydenis heeft, te weeten van een bundel houts, ende ook van op-staen. Het volk op dese looze wt het schip springende, heeft den poortier dael geworpen, de sleutelen wt de vuyt gebrooken, ende aldus onvoorfiens in de Stad gedrongen. De burgets dit verneemende, waren van vreughde niet by haer zelve, ende schreeuwden wt eenen mond *Gelre Gelre*. De bezettinghe op het Slot was, in stede van de Stad te bewaeken, ter quaeder uyre elders op roof wt-gelooopen. Hier over is de brugge van 't Slot, die buyten de Stad wt-quam, van de Geldersse door hand-leeningh van de burgery met een vaert in twee gebrooken; 't welk de

overige Burgondisse fiende, wt bangigheid den Burgh op-gaven. Een weynigh te vooren had *Robert van Heusden*, een man van een oud en meer dan burgerlijck geslacht, het Burgemeesterschap der Stad bedient. Als dees in den bestandtijd te *Nymegen* by ongeval onder syne bekenden, gelijk de eene praet de andere wt-haelt en voortbrengh, sich een woord had laeten ontslippen aengaende de zwackheyd van *Bommel*, is hy hier over door eenige luyfter-vinken en Castiliaensse wind-honden verlickt, naer *Hedel* gebraght, ende ongeacht synen ouderdom ofte waerdigheid, bitterlijken geledede-braekt, zoo zeer dat die onschuldige en vroomme ziel wt enkel smert en ongeduld sijn hert en gedachten beliggende, als een verraeder tot een oneerlijcke dood wierd geleyd: ende sijn hoofd boven op het Slot aen een staek te pronk hangende, alle de burgers door het aenschouwen van desen grouwel met inwendigen spijt en hert-zeer, ende ook de naefte maeghen met traenen vervulde. Dan de Geldersse in de Stad koemende hebben dit ooghen-terghzel af-genoomen, ende het hoofd met behoorlijcke eer in syner voor-ouderen graven geleght.

58. Het een geluck sleepte het ander by de hand. Op desen tijd ofte (zoo andere meynen) op den eersten dagh van 't Nieuwe Iaer, hebben de Geldersse daer behalven, met eene vloot den Wael-stroom af-drijvende, *Workum* in Holland, ende daer binnen den *Grave van Horn* verkloekt; die sich, hoewel onzijdigh, met veele schijven nadethand moeste vry-kooopen; alleen om dat hy hem te vooren, door een ziekte van toe-kijken en nieuws-gierigheid, in 't leger voor *Venloe* hadde laeten sien. Weynige daghen daer na zijn sy van *Workum* over 't ys naer *Herdisveld* gestreken, hebben het dorp door 't vuur geschonden ende veele land-luyden neder-gehouwen ofte gevangen mede gepackt: des-gelijck pleegden zy in de edele vleecken van *Haestrecht* en *Aertsburch*. Maer de Brabanders sich op-schortende om den Gelderssen wederom af-brek en leed te doen, braghten in der haest wt de burgers, krijgsh-luyden en boeren by de 3000. mannen in 't geweer, waer mede sy Bommeler-weerd zijn in-gevallen, roovende elk om zeerft, ende de dorpen van *Roffem* en *Driel* aen koolen leggende. Doch na dat de Geldersse, onder de aenvoeringhe van den *Grave van Serbera*, *Karels* dienst-man, de Vettinge *Thuyt* aen den rechter-boord van de Wael tegen over *Bommel* in 't krieken van den dagh hadden vermeerft, zijn sy de knevelaers onvoorfiens op de hielen na-geftapt, die zonder geleeden en after-denken hier ende daer omzwerfden. De Bommelsse geschriften, ende die dit voor-val met hunne ooghen hebben aengesien, betuyghen ons, dat de Brabanders den eersten in-brek van de Geldersse niet en konden weder-staen, ende schier alle levendigh met hun meesten roof den Boemelaers in handen vielen. Over dese zoo onverwachte als ongemeyne zegeningh bedreef het krijgsh-volk niet alleen groote vreughd, maer kreegh ook de handen vol plunderagie; vermits de meeste maght dervyanden wt land- en koop-luyden bestond, die wt lichtvaerdigheid en met een dollen kop in den oorlogh waren gelooopen, ende nu geen minder onlufft en rouw-koop daer van gevoelden. Van de zoldaeten zijn 'er by de 800. aen banden geleyd ofte verslaeghen, ende omtrent 500. zoo burgers

1512

1511

1523

1512. burgers als bouw-luyden in verzeekingh gebraght. Daer na heeft *Yffelsteyn*, om sijn gekrenke eer weder te haelen, zich naer Gelderland begeeven, ende de Sloten den *Rooden-toorn*, *Perfingen*, en *Hoemen* met geweld, ende eenfdeels met verdragh overheert. Ondertusschen heeft *Karel*, op schalkheyd toe-leggende, de Stad van *Tiel* (hoewel zommige dit een iaer vroeger stellen) behendelijken veroverd, ende het dorp *Boodegraven* in Holland aengesteeken. Onlanx hier na trad hy dieper in 't naburige Holland, voerende een maghtigh leger voor de poorten, paelen en haven van *Amsterdam*; alwaer hy niet alleen de gras-burgers en de voor-stad met een yzeren roede heeft getuchticht, maer ook 22. binnen ofte omtrent haer haven, die sy *de Wael* heeten, anker-vaft leggende schepen in de lucht doen op-springhen, ende een leckeren roof van alle hocken by een gehaelt.

59. *Karel* huys-waerts gaende heeft een deel volx op de *Bilt*, ende ook een deel in 't *Carthuys*er Klooster by *Utrecht* in-gelagert. De *Vry-heer* van *Wassenaer*, een strijdbaar en levendigh man ende wel een onder de vernaemste van Holland, die de Gelderse zoo trotz niet en kende, ende over de ionghft tot *Amsterdam* gepleegde moedwilligheyd vergrimd was, heeft een hoop knechten op-gelicht, waer van de hoofden waren *Caspar van Olm*, *Hans Beck*, *Ian de Jonge* van *Delft*, ende *Ian van Eer*, ende daer mede de Gelderse weder wt het Klooster gedreeven, en weynige van hun neder-geleghet. Die desen rey waren ontspronghen, ontdekten aen haere mackers de zwackheyd van den vyand, ende zijn daerom tot sich treckende het volk aen de *Bilt* gelijkerhand na het Klooster toe-gestreeken, ende van daer op een draf naer 't *Luffrouwen-Klooster Dalen*; alwaer sy *Wassenaer*, die op de Gelderse, zoo weynigh als op sijn sterven, verdacht en onbewaerd was, hebben aengepackt, ende met veele andere ende een kostelen schat wegh gevoert. De Hertogh (ick en kan niet bevroeden wt wat reeden daer toe bewooghen, ten zy, mogelijck, *Wassenaer* wt wangunstigheyd hem of sijn vaderlijck stam-huys te na hebbe gesproken) liet op voordeel een hanghende kouw toe-rusten, ende daer in *Wassenaer* binnen *Hattum* besluyten, die derhalven ook * *Wassenaers kouw* is genoemd geworden. *Karel* schiet alle daghen met zulke palm-tacken behanghen zijnde, liet in 't byzonder over den slagh van *Thuyt*, over de in-neeminge der Steden en Sloten van *Anbolt* en *Tiel*, als mede aengaende de nederlaegh en gevangenis der vyanden in de gemelde plaetzen, eenighe dank-daghen wt-schrijven, om dienst te doen ende den Heer der heyr-schaeren te voet te vallen, dat hy doch syne landen voort-aen wilde genaedigh zijn, ende eenmael met een gemeene vrede bekroonen. In die daghen is *Ian Vry-heer van Wisch*, meer wt nood dan wt liefde, met den Hertogh verzoend, van dat hy menige iaeren herwaerts met *Maxmiliaen*, *Philips* en *Karel van Oostenrijk* had t'zaemen gedaen; ende wijders bellooten (ten over-staen van des Hertoghs volmaghtigers *Henrick Heer van Gent* erf-Hof-meester, *Carfelis van Scherpenzeel* Richter van *Arnhem*, *Herman van Velen* Land-droft van *Zutveen*, ende *Michael Opper-hopman*) dat de Heerlijckheden en Vestingen van *Wisch*, te weeten *ter Burgh*, daer *Ian van Selsbach* Droffaet was, ende *Wildenburgh* met de onder-hoorige

dorpen in allen voor-val zoo wel voor *Karel* als voor *Wisch* zouden open staen. *Floris van Yffelsteyn*, Stad-houder over *Arnhem* ende een hoek van Gelderland wt den naem van *Karel van Oostenrijk*, der onderdaenen ongemack en gekerm ter herten treckende, sprack die van *Nymegen* aen over de schade welke sy die van *Arnhem* hadden aengedaen, ende waerschouwde ze, zulke schoeyen niet meer aen te trecken, gelijckhy ook de syne wederom streng in den band wilde houden, ende het onderlingh verdragh na den letter onderhouden. Onder dit en vergaten de Gelderse niet op de Hollanders toe te tasten, ende veele gehuchten omtrent *Schoonhoven* in d'as te leggen. Wanneer hopman *Ian van Delft* met een kleyne maght een grootere zocht te stuyten, heeft hy wel mannelijken doch onvoorspoedelijken gestreden, ende syne stontigheyd met de dood bezuyrt.

60. Op dien tijd heeft *Lodewijk* Koningh van *Vrankrijk* Hertogh *Karel* door byzondere zend-brieven gezeekert, met niemant van de rond-om gezeetene Vorsten vrede ofte verbonden te willen maeken, waer in hy niet mede en ware beklemd. Dit was omtrent die tijden, wanneer de Koningh door nijdigheyd van den Paus en Keyser buyten het onderlingh * verdragh was gelooten, ende na den slagh van *Ravenne* schier wt geheel *Italien* gestooten. Dat meer is, Koningh *Henrick van Engeland*, door den Paus en Keyser op-gereyd, heeft hier over met een geweldigh heyr naer *Cales* over-gescheept, ende *Teroane* met *Doornijk* over-weldicht. *Lodewijk*, die, behalven 2500. ruyteren, 10000. Franse ende ook zoo veele *Duytsche* knechten onder den Hertogh van *Gelder* ende sijn *Maerschalk Taligny* by een had, heeft daer beneffens *Iacob Stuart* den vierden Koningh van *Schotland*, den bloed-vriend van *Karel van Gelder*, aen sijn zeel getooghen ende van afteren den Engeland op het lijf gehift. Onder de oorzaeken, waerom *Iacob* den Engels-man ontzeyde, stelde hy dese, dat *Henrick* hem ongelijck ende de landen van den Koningh van *Vrankrijk* en Hertogh *Karel van Gelder* sijne bond-geuooren en verwanten, alle quellingen had aengedaen ende al noch aendeed, ende daer beneffens het huys van *Burgondien* buyten recht voorstond. Op deze tijdingh heeft Koningh *Henrick Thomas Howard* met 6000. mannen van wtschot wt *Vrankrijk* naer *Engeland* te rugghe gezonden. Dien volgende heeft *Iacob*, een in-val doende in *Engeland*, menighe Sloten en Vestingen omtrent de *Schottsche* grenzen in-genoomen, geslecht, ende *Northumberland* wijd en breed af-gelooopen. Daer na quamen de Engelse gezanten op den Koningh begeeren, hy wilde een stfond en plaets beraemen, om met den anderen een hoofd-slagh te waeghen. Ende hoewel de *Schottsche* Raedsheeren dit wijselijken af-rieden, voor-geevende dat hy nu den Franffen de maet had vol gemeeten, ende den meesten hoop van de Engelse tot *Vrankrijk* verlichtinghe tegens hem af-gelockt; moght het echter niet baeten, alzoohy veegh ende sijn tijd gekoemen was. Ende aldus is Koningh *Iacob* t'zaemen met sijn t broeder *Alexander* Opper-bischof van *S. Andries* door de Engelse in den slagh met het zwaerd omgebraght, ende sijn volk met de broek op het hoofd t'huys gekoemen. De Keyfer en Koningh van *Engeland* naderhand in *Nederland* wijs wordende, dat de *Switzers* in *Burgondien*, daer sy

1515.

* Siet op het iaer 1508.

† Vid. autor pag. 648. seq.

gheyd den ooren had en oud en gemeester bestanden bekenden, t en voort-ontslippen nel, is hy en Castir Hedel gerdom ofte ackt, zoo el wt enkel hten belie-rijke dood en op het e, alle de lefen grou-ende ook lde. Dan hebben dit het hoofd ideren gra-

der by de te meynen) er, hebben te vlooden n Holland, verkleekt; die schijven ten om dat toe-kijken oor *Venloe* daer na zijn eld gestree-eschonden uwen ofte k pleegden e en *Aerts*-schortende tuk en leed e burgers, o. mannen eler-weerd ft, ende de e leggende. voeringhe lienft-man, ord van de n van den knevelaers die zonder daer om- i, ende die en aenge-ers den eer- en konden h met hun len vielen. ngemeyne niet alleen anden vol t der vyand, die wt op in den en minder den. Van anden ge-500. zoo burgers

1512.

* Siet op het iaer 1523.

hare hoop op hadden gebouwt, door de Fransse om-gekocht ende in stulte waren gewieghd, zijn na onderlinghe omhelsingh van een gescheyden, de Keyser naer Duytland, ende Henrick naer Engeland. In die daghen heeft Hertogh Karel aen sijn bastaerd-broeder *Reyner van Galder*, wt over-denkingh van syne trouwigheyt en nauwe maeghschap, alle landeryen en erven, die *Henrick van der Stege* in de Vooghdy van *Ruermond* had leggende, mildelijken wt de vuyft geschonken; aengesien *Henrick*, zoo om syne hals-sterkheyt, als om dat hy den *Carthusianen* en 't *Benedictijner* gezelschap te *Ruermond* alle hinder en vyandschap had beweezen, hier over niet alleen syne goederen, maer ook sijn leeven by vonnis van de Vorstelijke vier-schaer hadde verbeurt.

61. Als Hertogh *Karel*, die noyt van gedachten en aenflaghen ledigh was, met verdriet en hoofd-zweer te rugge dacht, dat *Arnhem* van de vordere leeden van Gelderland noch bleef afgezonderd, ende nu by de acht iaeren met *Burgondisse* bezettingh besaeden, verzinde hy eyndelijken alle middelen om dese *Velouwsse* Hoofdstad door d'een ofte d'ander quink-slagh te verkloeken. In de Stad waren verscheyde burgers, die hem onder-duymse gunst toe-droegen; welke hy niet en liet verkoelen, dan haer op bequaeme stonden door vertrouwde tolken t'elkens waerschouwde en verwittighde om sich ten allen tijden gereed te houden; alzoohy ze eerlangh de *Burgondisse* kluyfters van de beenen wilde binden. Dien volgende is hy op *Benedicten* dagh zijnde den 21. van de Lente-maend des volgenden iaers, eer de Sonne noch wt sijn bedde was op-gestaen, aen de zijd (daer de *Molen-beek*, tusschen de *S. Ians* en *Velper* poorten, door eenighe yzere staeketten, die effenwel tegens groot geweld niet te dege waren verzeekerd, in de Stad loopt) door-gebrooken, ende onvoorziens op den grooten Oort by het *Wijn-huys* met sijn volk gezien, eer noch yemant van de *Burgondisse* hem had vernoomen. Daer na riepmen luyds keels door alle hoeken der Stad: *Dat alle die 't met de Geldersse houden zich verschijnighen, alzooh de Hertogh binnen de poorten is.* Op dit geschal zijn de burgers van alle hoeken blijdelijken naer de *Geldersse* toe-gelooopen, ende schier alle huysen van de *Burgondis-gefinde* wt-geplonderd, zonder zelfs met de *Overigheyt* der Stad door de vingers te zien. Sommighe * vertellen, dat van te vooren zeker *Molenaer* buyten de poorten woonachtigh op syne kar veele *Geldersse*, in hoppe-zacken ofte onder de kooren-zacken vooelen leggende, by horten en sluypender wijse had binnen de Stad gebraght, die zich te gelegener uyre los geevende hunne spits-broeders den wegh hebben gebaent en de gerievelyke hand geleent. Na dese schoone en onbloedighe over-winningh had *Karel* de armen weder ruym, ende bykants alle plaetsen van aensien in sijn bewaer. De Staeten en adel van *Holland*, fiende dat sy een harden ram tegen hadden, ende een vyand die meer stevens dan schoeyen versleer, vonden niet alleen raedzaam maer ook noodigh met onsen *Karel* en de *Geldersse* eene wapen-rust vast te stellen, ende alzooh de spietsen voor een tijd langh aen den haek te hanghen. Derhalven heeft *Margriet van Oostenrijk*, weduwe van *Philibert* Hertogh van *Savoyen* en Vooghdesse van *Nederland*, wt last ende op den naem van haer vader den Keyser en Prins *Karel*, met *Willem van*

1514.

* Ex fama publica crivium

Langh Wet-geleerden en last-hebber van onsen Vorst gespreck gehouden, ende, na een kort be-raed en mond-geschil, een vier-izerighe stille-zaet in-gewillight, zullende aenvangen met den 10. van den Oogst-maend op *Laurensdagh*: wanneer de *Geldersse* noch twee daghen te vooren den *Hollanderen* de vaek wt de ooghen hadden gekeert ende in 't gebied van *Dordrecht* tot aen 't eyland van *Alblas* gestroopt. Sommighe † willen, dat by dit verdingh *Gelderland* voor sijn leevens daghen aen *Karel* zoude zijn gezeekerd; die daerom (te meer, vermits de *Clevenaer* in dese handelingh was buyten bescheyden) syne handen begon te slaen aen den tol te *Lobeek* ende inkomsten van 's *Graven-meerd*; tot groot misnoeghen van de *Cleefse*, die de vrede zochten te koppelen met onsen *Karel* te koppelen aen *Luffrouw Anne van Cleve*, welke naderhand, in ondank van haere ouders, met *Philips* den drien-Grave van *Waldeck* is op de loop geteegen: daer de vader niet ongraegh toescheen te wesen, ten ware *Karel* meer op het neft dan op het vogeltien hadde gesien, ende tot een bruyd-schat begeert al wat de *Cleefse* wt den boezem van *Gelderland* te pand ofte te schenk bezaten, als *Gorh*, *Lobeek*, de *Dryffel* en 't *Rijx-wald*, ende 't en ware de Keyser en syne dochter *Margriet* desen slagh hadden gebrooken en het uyt-werk op-gehouden, die doen den mond vol hadden van een houwelijk tusschen de zelve *Anne* en *Lodewijk van Beyeren*. Van gelijken was tot zottigheyt geworden de voor-slagh van de *Burgoensse*, die alvoor heen een knoop dachten te maeken tusschen *Karel van Gelder* ende *Izabelle van Oostenrijk*, tweede dochter van wijlen *Koning Philips*, welke met toe-stemminghe des Keyfers tot een houwlijx-gift aen hem zoude brengen heel *Gelderland*; doch met dese bepaelingh, dat, indien 'er wt dit bedde geene lijfs-erven ende van desen boom geen aert en quam, het Vorstendom aldan aen 'thuys van *Burgondien* voor altoos zoude vervallen zijn.

62. Op dit iaer liet de Keyser te *Groeningen* aen de *Martens kerk* harde beveelen aenplacken, waer by *Edzard Grave van Embden* openlijken in den acht wierd gedaen, ende de Raed en Gemeente mede op straffe van den ban gelast, hem zonder verroef af te gaen, *Iurien van Saxon* met sijn Stad-bouder ende een genoeghsaem getal krijghs-volx binnen de Stad te herberghen, de by *Edzard* op-geworpene *Vestingh* in te ruymen, ende hem onderdaenigheyt te zweeren, tot dat de rechten zouden wt-wijzen wie tot de heerschappy van de Stad was gerechthid. *Middelwyl* versloften beyde vyanden niet de best-geleegene plaetsen te versterken, ende den land-luyden zonder erbarmenis geld en goed af te haelen. Voort daer na zijn de *Brunswijker* en *Saxenaer* wt het *Graeffschap van Oldenburgh* naer *Oost-Vriesland* op-getrocken. Aldaer is *Edzard* met 500. knechten en 1600. ruyteren, behalven eene menigte van land-luyden, den vyand gevolghd ofte eer onder ooghen gegaen. Korts daer na quam hem een onverhoopte tijdinghe vervaerden, dat *Henrick van Brunswijk*, die beroemde oorloghs-held, met een steeuwigh heyr in aentocht was, ende Hertogh *Iurien* bereeds, mede voerende eene maghtighe vloot van tien schepen, op de *Bemse* gesien. *Edzard* hier over sijn eersten raed veranderende braght de syne

† Horum omnium fides sit penes Tejmacherium. wedet

1514. weder binnen *Groeningen*, van waer hy, de Stad eerst een moed in-gesprooken ende voor haer goede zucht en trouw bedankt hebbende, na twee daghen op *Dam* is vertooghen. Wanneer hy hier van den Brunswijker naerder kondschap ontfingh, is hy, bezorgende de plaetzen eerst met noodige bezettinge, voortnaer *Embden* verreyfd. Aldaer in alle yl eene vloot toe-rustende, heeft daer mede de Saxisse bezocht, hunne schepen wt de Eemse verdreeven, ende ten deel vermeertert. Aen d'andere zijd gingh de Brunswijker etlijke Sloten over-weldighen, veele der zelve slechten en verbranden, ende alle wt-plonderen. *Edzard* sich te maghteloos voelende week met bequaemigheyt op *Aurick* ende van daer op *Embden*. De burgers van *Aurick* siende den vyand na *Edzards* vertreck op haer metvliegende vaenen aentrecken, zijn, na 'tverlaeten en wt-rooven van haere Stad, door een onbadaerden schrick den Grave na-gevlucht. Maer devolken op het Slot staeken de Stad zelve inden brand, ende namen een op-zet van den Burght tegen te houden. De Brunswijker merkende hier veel tijds en werx aen vast te zijn, trock met een grimmigh gemoed van daer, ende verwoestede het gantse gebied van *Aurick*. Van daer nam het leger, na 'tveroveren van *Mormeer* en *Steckbuysen*, sijn loop op *Lingen*, ende is die geheele streek welke aen *Oldenburgh* aengrensd, den vyand doen in handen gevallen. Wijders koozen sy, laetende *Dam* op de rechter hand legghen, haer wegh naer *Delfzijl*, waer omtrent sy eene Vettinge over-weldighden. Voort daer na heeft de Saxenaer een deel huys-luyden met schuppen tot sich ontbooden. Hy zelve beschoot met alle maght het Slot van *Hoekkerk*, zoo dat die van binnen het hoofd niet derfden wt-steeken. De Groeningers dit hoorende zijn om den verdruckten de hand te bieden wt-gevallen, ende stonden van verre in de wapenen, zonder echter dicke by te komen; 's anderen daeghs deeden sy insgelijx, ende keerden tegens den avond weder in de Stad. Hier over lieten die van 't Slot den moed sinken, ende zochten noch op den zelve dagh t'zaemen-spraek. Dan de Saxisse met menighden de wal beklimmende hadden de Schants al wegh, eer die van binnen tijd hadden om op voor-waerden te denken.

63. Wanneer de zaeken zoo over stuer liepen ende het land van *Groeningen* rond-om in schrick en als in een lichte vlam van oorlogh stond, ende daer behalven sich een gerucht verhief, dat des vyands vloot al weder de Eemse zocht, heeft hier op *Edzard*, met over-groote droeffenis ia schier met mis-troostigheyt zijnde in-geuomen, den Raed en Gemeents-luyden by een gelaeden, sijne onschuld ende der vyanden trots en onstuymsigheyt wt-geleghet, ende vorders om-gevoerziche was 'er meer diende gedaen; toonende sich effenwel over-boodigh goed en bloed by 't vaderland op te zetten. Hier tegens begonnen sy hem alle moed te geeven, zeggende, dat God de Heer leefde, een wrecker van alle onrecht en hoogmoed, die hunne zaek, wanneer der menschen raed ten eynde ende het water op de lippen was, by de hand zoude neemen ende buyten alle schijn en verwachtinghe wel doen wt-vallen. *Edzard* voelende sijn hert hier door wat verlicht, Och of God gave, zeydehy, en het ware my troosts genoegh, dat ick dese uwe standvastigheyt en goede gunst doch terecht moghte beloonen! Daer na hielden sy de hoofden by een, om

raed wt te vinden. Een yeder wterde sijn gevoelen, voor al in zoo een zwaer-wichtighe en verwerde zaek. De hooge nood en konde geen wt-stel liiden: de vyanden waren zonder getal, de Keyzer verstoord en onverzoenlijk, het land van alles wt-geput; echter der vyanden iock op te neemen docht hen voor al hard en onverdouwelijk. Alleen scheen de gedachtenis van Hertogh *Karel van Gelder* de hoope-looze gemoederen wat op te richten. Dan het stuck dieper in-gesien zijnde gaf hen weder geen kleyn after-denken; alzoo hy om syne nauwe maetschap met *Vrankrijk* by de Duytse min bemind was; behalven dat sy van syne wille ofte ook bestandighe maght geene verzeekeringh en hadden. 's Anderen daeghs zijnde den tweeden van *Pinxteren*, wanneer sy over-woogen dat men ofte de Gelderse te hulp moeste roepen ofte onder den vyand bucken, wierd 'er beslooten, dat *Edzard* zelf sich in der yl op den wegh zoude geeven naer Gelderland. Als hy aldaer eerst met *Henrick van Gent* Hof-meester ende voort binnen *Zutveen* met den Vorst mond aen mond had gesprooken, was echter sijn hert noch niet gerust. Want *Karel* op den Keyfer en 't huys van *Burgondien* gebeeten zijnde, zocht niet anders dan haer aen alle kanten de vleugels te korten; wel wetende dat het geluck van de Saxisse onverscheyden was van dat van de Burgondisse. Hier over weygerde hy wel geen bystand, maer pooghde den Franssen Koningh den Grave aen te prijfen: dat het boven sijn vermoeghen was, zoo veele Vorsten ende schier heel Duytland te trotzen en op sijn hals te haelen: ende, om zoo veele schernin-slagen af te keeren, het Fransse bystand en verbond, zoo hy hem des niet en schaemde, van nooden waren. Doch *Edzard* niet gefind wesende sich onder een wtheemissen Koningh te begeeven, dan alleen met *Karel* als een Rijx-Vorst in billijkheyt te handelen, gaf tot antwoord, wel te moeghen liiden zoo hy van buyten meerder maght wilde ontleenen.

64. De Hertogh een door-trapt Heer, die meer in het hert dan op de tonghe had ende altoos zaeken van geheymenis door syne herssens rolde, sich in-beeldende dat het daer na van zelfs wel koemen zoude 't geen hy voor dien tijd quaelijken konde door-drijven, veranderde hier op van raed, ende liet (om by sonne-schijn hoy te maeken) door den Heer van *Gent* sijn ver-naemdsten dienaar en minder-vriend op desen voet met hem verdraeghen: *Edzard* zoude den Vorst 40000. goud-guldens toe-schicken, de helfte dadelijken, de overighe penningen metten allereersten; om hier mede een genoeghzaam leger te werven en de Saxisse wt *Vriesland* te doen verbuysen, zullende de andere oorloghs-kosten koemen tot last van den Hertogh ende Koningh van *Vrankrijk*. *Edzard* zoude *Groeningen* met de Om-landen en 't vorder gebied der *Vriesen* tot aen 't *Wise* van *Karel* te leen bezitten, ende *Karel* wederom, dochts het hem goed, van de Fransse. Dit aldus besteld zijnde, wierden 'er strax voor het geld 't welk hy by de beurs had 250. ruyteren ende ook zoo veel volx te voet aengenoomen. Daer behalven is *Michael van Bombergen* wt *Pomeran*, een Overste by den Koningh niet onbekend, door *Karel* naer *Vrankrijk* af-gevaardighd, om mannen en geld by een te haelen, ende zich wijders met den Koningh te bespreken. Doen is *Edzard*, tijdinghe hebbende dat de Brunswijker voor *Norden* wt het Slot

van onsen
en kort be-
stille-zaet
et den 10.
gh: wan-
te vooren
en hadden
tot aen
iommighe
land voor
sijn gezee-
Clevener
(den) syne
beek en de
groot mis-
le zochten
spelen aen
erhand, in
en drien
gen: daer
refen, ten
t vogelien
at begeert
Gelderland
b, I. oboek.
n ware de
esen slagh
op-gehou-
len van een
n *Lodewijk*
zottigheyt
ensse, die
maeken tuf-
van *Oosten-*
ngh *Philips*,
ers tot een
n heel Gel-
t, indien 'er
van desen
dom aldan
zoude ver-

Groeningen
enplacken,
enlijken in
s Gemeente
nder verroef
stad-bouder
binnen de
ropene *Ven-*
enigheyt te
sien wie tot
od. Mid-
iet de best-
den land-
goed af te
swijker en
burgh naer
er is *Edzard*
, behalven
den vyand
ten. Korts
t: tijdinghe
k, die be-
wigh heyr
en beréeds,
ot van tien
hier over
t de syne

herum.
weder

1514.

Slot was dood gefchooten, met grooten ſpoed weder naer huys verreyſd. Ondertuſſcheningh de roep, dat *Edzard* met een hoop Gelderſe in aentoght was, ende hem bereeds etlyke ruyters en voet-knechten te gemoet gezonden. Op deſe maere deden de Saxiſſe hun Vorſt door een rijdenden boode aendienē, *hoe ſterk de vyand na de ſpraek wierd gehouden; wat ſy in deſe gelegenheyd zouden hebben te doen, ende aen welken boek ſich neder te slaen; dat het krijghs-volk om geld ſchreeuwde, welkers ſchaersheyd wel licht eenighe mis-noegendheyd en op-loop konde verwecken.* Dan alzoo deſe brief wierde op-gevangen ende naer *Groeningen* gebracht, hebben ſy, in twee daghen geen beicheyd krijgēde, alles rond-om vernielt. In dien tijd was door de Saxiſſe vloot de Eemſe en handel wederom geſlooten, ende *Dam* en *Emden* vaneen geſcheyden. Doch *Edzards* onderdaenen met een taemelijk getal ſchepen wt *Emden* loopende hebben den vyand by *Delfziel* met ernſt aengegreepen, verſtroyt, ende na een geluckighe kans 300. zoldaeten aen land gezet, om ſich binnen *Groeningen* te begeeven. Onlanx daer na is *Edzard* neffens een cieriijken ſleep ruyteren met een blijde gebaerte in de Stad gereeden, ende immers zoo blijdelyken van de burgery onthaeld. De ruyters, ſterk by de 700. waren alle treffelijken wt-geruſt, ende hier onder 250. Gelderſe aengeleyd door *Roelof van Lennep*; de andere hadden den Grave te vooren gedient.

65. Middeler-wijl gingh de oorlogh langhzaem voort, de ſchat-kilt des Hertoghs van *Saxen* wierd ydel; *Meysſen* konde niet langer tegens de koſten, noch *Vriesland* tegens de ſchattinge. Het gerucht van de Gelderſſe hoewel by hem in den wind geſlagen, veroorzaekte echter in ſijn boezem eenighe ontſeitenis: want wat raed, dacht hy, indien *Karel*, een Vorſt niet min liſtig dan onruſtig ende boven al driftig, zonder iock de oorlogh by de hand nam? *Iuriaen* dit alles herkauwende, vond dienſtig hier over krijghs-raed te houden. De vergaderingh ſtemde over een, dat men, om koſten te ſpaeren ende om den Gelderſſen in 't vaer-water en in de voorbaet te welen, geenſins met gebondene handen moette zitten, maer der vyanden leger en Steden met alle geweld aentaſten en voor den voet innemen. Onder en voor alle andere ried *Henrick van Brunſwijk* de ionge, die van aert en iaeren heet was ende onverduſdigh over ſijns vaders dood, dat men, indien men † de hoofd-ſtad *Groeningen* ongeſtoord wilde laeten, ten minſten *Dam* zoude aengrijpen, ofte de Ooſt-Vrieſen over de Eemſe wederom aen boord koemen. 't Beleg van *Dam* beſlooten zijnde, is daer opeen haeltighe toerustinge gevolghd, ende wt alle legers het meeſte volk vaerdighlijken naer *Selverd*, daer *Iuriaen* ſich verhiel, neffens de grooten kleyne ſtucken, by een gevoerd. Daer na trock de heele ſchaer op *Dam*, welke Veſtingh mereen middelmaetige wal en 800. zoldaeten, behalven de burgers die in tal en moedigheyd den zoldaeten niet toe en gaven, was bewaerd; waer over *Otho van Diepholt*, ende onder hem *Cornelis Fink*, *Geeraert van den Clooſter* ende *Evert Ripperda*, dappere mannen het opzicht hadden. De wal wierd hier en gins en over al door-geboord, ende de Sterkten reddeeloos gemaekt; tot dat eyndelijken de veſten aen drie hoeken op eenen tijd zijn beſtoemd.

† Si bovem non poſſis, aſinum agas.

De burgers en krijghs-knechten weerden zich onder een ridderlijken, ende drieven de *Saxenaers* driemaal met merkelijke ſchade ruggewaerts. Maer gemerkt de Vorſten het volk van aſteren aenſtouwden, ende de *Brunſwijker* yffelijken beſtoond te ſchreeuwen; bequamen die van buyten de overhand, rennende lanx de ſtraeten; ende niemand verſchoonende, zelfs niet die in de kerken waren geloopen ende de outaers omhelsden. In 't begin hadden zich 150. mannen over de graſten met de vlught geberghd: 't getal der gevangenen en was niet over de 200. Het krijghs-volk kreegh de handen vol buyts: alle huysen van de Veſtingh wierden als verbeurd aengeſlaeghen. Te vooren was het de *Utrechtiſſe* Biſchop *Frederick van Baden* onder de hand eens met de *Saxiſſe*. Dan zoo haelt *Edzard* naer *Gelderland* gegaen; ende de *Saxenaer* met inwendighe vrees en quaed vermoeden was bezeeten, heeft hy het moment aenſicht af-geworpen, ende de *Over-Yſſeliſſe* in deſe verbintenis mede betrokken. *Edzard* hier over vergald beſtoond de *Drentenaers* als vyanden brand-ſchattingh af te eyſſen. Die van *Groeningen* lieten die van *Utrecht* mede aendienē, dat ſy ze, om het verbond met den *Saxenaer* hun bitterſten tegen-ſtreever, voor vyanden hielden ende verbanden.

66. Des Hertoghs van *Gelder* hert en handel waren by den *Saxenaer* inſgelijx verdacht. Want ſijn vader *Albert* had langh tegens hem geoorloght, ende hy zelf was *Maximiliaen* en 't huys van *Burgondien* meer toe-gedaen, als *Karel* wel lief ofte nut was. Wanneer hy nu wijs wierd, dat *Edzard* met hem te raed had gegaen ende bereeds etlijk volk in *Gelderland* op-gelicht, begon hy mis-trouwend en bangh te worden ende *Karel* door brieven te onder-taſten. *Karel*, die mede niet ſlinx noch van hoofiſſe greepen onvoorſien was, wierp hem voor zaeken van geweld, ongelijk en geweygerden handel; meer om ſijne zwaerhoofdigheyd te vergrooten dan om ze wegh te neemen. Als de *Saxenaer* hier op diende, dat van hem niet dan vrienſchap was gekoemen ofte voortaan ſtand te vermachten, zeggende vorders, over-hoedig te zijn wyders met hem te handelen, en begeerēde daer toe brieven van vaſt geleyde; heeft hem de Hertogh al wederom met een duyſter en twee-zinnigh beſcheyd af-gezet. Ondertuſſchen wiſt *Edzard* na ſyne weder-komſt het geld qualijker by een te krijgen, als hy wel hadde verhoopt ofte met onſen Hertogh af-geſprooken. Echter heeft men 14000. Rhijnſſe guldens ten laetſten naer *Gelderland* geſchickt, ende het verloop van den tijd met het geen aen de penningen te kort ſchoot op de beſte wijze verſchoont. Alſdoen is de ruytery, die na 't af-legghen van den * *Franken* oorlogh door den Koningh van *Engeland* was ontſlaeghen, door de Gelderſſe aengenoomen. Voorders ſchreef de *Vry-heer* van *Gent*, die by onſen Vorſt in 't beſte blaediē ſtoond, aen die van *Groeningen*: *hoe de Vorſt, door ſijn tuſſchen ſpreken en onder-werkingh, met Edzard een verbond had getroffen ende noodighe hulp beloofte, indien hy het be-donghen geld ontſingh, 't welk nochtans zeer langhzaem ende noch maer ten halven was over-gemaekt; waer na ſijn Heer van ſtonden aen de Engeliſſe in ſijn dienſt had verplicht, en eenige volmaghtigers naer den Koningh van *Vrankrijk* ende andere ſijne vrienden af-gezonden, om zonder vertoef volk zoo te voet als te paerd te verzamelen; zoo dat de Grave eerlangh*

* Saet 4
bet jaer
1513.

1514. zoo een magtig bystand had te verwachten, waer mede by de Stad Groeningen ende sijn vaderland van den vyand zoude konnen ontlasten ende in stilte brengen. Vorders bad hy, sy wilden om 't verlies van Dam niet te zeer treuen noch daerom den Grave begeeven, maer de slap-moedighe en oproer-maekers versterken ende op den rechten wegh leyden. Hy beloofde haer als onder een hand-schrift, dat sijn Heer noch den Grave noch henbyden in den druck zoude laeten, zoo verre de Grave het verdragh niet te buyten gingh. Het op-schrift hield aen de Gemeents-luyden; wt zaek het volk verdrietigh en half mis-moedigh over 't langh wachten ende half wt-gehongerd, nauwlijx in den teugel was te houden, ende het krijghs-volk geene penningen by de beurs hebbende tot geene ergetlijke aen-slaghen moght vervallen.

67. Edzard laevende de burgers en zoldaeten met de hoop van het Geldersse bystand, maer bekommerd over al het draelen, gingh zich zelven door allerley gedachten ontruften. Wt Gelderland koemende had hy met sich genoomen Iouft Grave van Hoey, die door Henrick van Brunswijk wt sijn land gestooten zijnde ende het Rijk goede nacht zeggende, mede heul en steunzel zocht aen Frankrijk. Dees wiert van Edzard naer Hertogh Karel geschickt om te bidden, dat hy doch met de zaeken wilde voortvaeren, alzo men rechtvoort met een geringe maght, zoo die by de hand was, wat groots en zonderlingh zoude konnen verrichten: indien de Vorst sich met een goed heyr op den wegh gaf, zoude by de overwinningh daer mede verbaesten. na de welke men voor de betaelinghe niet en derfde te vreesen; doch alles was aen den spoed geleezen. Karel sloegh den bal te rugghen, ende woude het Edzard wyten, dat het geld niet tijds genoegh ende ook niet ten vollen was over-gemaek, ende daer door de beste kans was verkeerd ofte voor by gegaen, de wervingen verbindeerd, de vyand in sijn voor-neemen gestijfd, ende alles bezwaerlijker geworden. Ondertusschen om syne goede meeninge te doen blijken, liet Karel hem volk volghen, doch weyniger dan hy verzocht ofte behoefde, te weeten slechts 4000. voet-knechten ende 400. paerden. Dese met den Grave van Hoey zich over 't gebied van Benthem wtstortende ende Edzards maght te gemoet siende, bestonden middeler-wijl dit geheele land; vermits Grave Ewerwijn den Saxenaer diende, leelijken te verwoesten. De vyand dit verneemende heeft met de volkeren van 't Sticht ende den * Swarten hoop, die hy wt Oost-Vries-land in alle yl naer Benthem liet af-gaen, den wegh bezet, ende daerna de Geldersse getracht in de knip te krijgen. Dan dese waren, wegen haere zwackheyd, om het gevecht te ontwijken, naer Twent geweeken: een deel van haer vermeerderde Oermarsen en Delden: de overige ontsloopen weder naer Gelderland. Alsdoen legerde sich de Saxenaer omtrent Coeverden, om op Edzards volk te passen; ende die van 't Sticht, om den Gelderssen een been te lichten in de Twent. Hier over was Edzard niet weynigh bedeeft: behalven de dunheyd van geld zagh hy de syne dagelijx door-druypen ofte over-loopen, ende vreesde voor een gemeynen op-roer; aen d'andere zijd waren syne hulp-troppen veriaeghd, ofte van de syne af-geslooten. Ende hoewel hy met een half oogh Karels aenslaghen wel merkte, endorft hy ze echter, om hem niet af-keerigh te maeken, in 't openbaer niet laeken. Eyndelijken

ziende waer den Hertogh de schoey wrongh, ende liever hebbende een deel te behouden dan alles teffens te verliefen, liet den Raed vergaderen; alwaer hy rond wt vertoonde, dat men, om de Geldersse graegh te maeken en wt den slaep te wecken, Karel tot Opper-vooghd van de Stad ende tot Leen-beer over hem moest maeken, alzo de zaek niet langer op-geschort ofte op eenige andere wijze konde herfeld worden. Wanneer de heele vergaderingh desen voor-slagh voorgoed keurde, is de Rit-meeftter Rudolf van Lennep van stonden aen, wt heymelijc beftel vaneenige wt de Stad, door om-woeghen naer Gelderland gereeden.

68. Hertogh Karel over dese tijdinghe niet weynigh vervroolijkt zijnde, liet het kalfs-vel op de daed roeren om meerder volk te werven, zond op nieuws aen den Koningh van Frankrijk om geld ende luyden van oorlogh, streelende syne gedachten met de heerschappy van Groeningen niet alleen maer van geheel Vriesland. Daer na beval hy Willem van Gent van Oyen sich in alle haest met de verffe maght naer Groeningen te spoeden, ende alles wt-wijzens sijn last te verrichten. Hy gaf hem brieven mede, waer by het langh wachten wierde verschoond, ende alle op-gekoemene beletzelen niet hem maer Edzard op den hals geschooven. De Saxenaer onder-tusschen, die allenxkens om penninghem meer benoodighd ende voor de Geldersse bevreesd wiert, liet niet na de burgers te ondertaften en aen te zoeken, ende dese en geene middelen van vrede voor te wenden. Gelijk ook bereeds binnen Essen een dagh was aenbestemd; alwaer nochtans, vermits het gerucht liep dat de Geldersse op wegh en by de hand waren ende de Vorst de Stad wel meende, niet dat tot de zaek diende wiert beschickt. Want de Geldersse Maerschalk van Oeyen voort daer na met de oude troppen in Drent aenquam, legerende sich omtrent Rolden en op de nabuerighe vleecken. Hier van daen begaf hy sich, doch zonder gevolgh van knechten, zelf in de Stad, ende den Raed by een laedende, leverde aen Edzard ende de Heeren sijn bescheyd, waer by de Vorst te kennen gaf; hoe hy, volgens hunne vorige bezendingh, sijn erf-Maerschalk met een leger hen te baet zond, ten eynde om de Stad in sijn schut te neemen, welke hy, gelijk sijne andere landen, zoo tegens alle geweld en over-moed als by haere oude vryheyd, keuen ende rechten loofde te beschermen. Na af-leezingh van de brieven, deed de gezant een na-reden, ende van sijns meesters goed-gunstigheyd een aenvangh maekende, als mede vande vyandschap des Keyfers ende 't over-maghtige huys van Burgondien 't welk by hier mede zich op den hals zoude baelen, alle sijne schatten, vrienden ende landen in gevaer stellen, ende tegens zulke stooten geensins konnen bestaen, ten waere by van elders ende zonderlingh van den Franssen Koningh hulp ontleende; besloot eyndelijken, dat, om de voor-verhaelde redenen, Edzard de heerschappy der Stad ende 't geheele land van de Eems tot de Lauwers dadelijken af-treedon, ende alle onderzaeten van sijn eed ontslaeghen zijnde den Hertogh van Gelder met sijne erven ende den Koningh van Frankrijk voortaan zouden hebben te hulden. De Stad zoude alle haere voor-rechten behouden, ende het vlacke land alleen onder den Vorst staen, om door de Hooft-mans ofte wt de burgerij gekoozene Richters, met by-voeyinge van sijn Stad-bouder, bediend te worden. Hy begeerde het Slot, als een beck en toom van de burgerlijke vryheyd, gestecht,

Legio
1514.

* Siet
1513.

erden zich
de Saxe-
le rugge-
volk van
ijker yff-
namen die
lanx de
de, zelfs
ende de
lden zich
de vlucht
was niet
ch de han-
Vestinghe
Te voeren
derick van
fe. Dan
aen, ende
en quaed
het mor-
Yffelse in
dzard hier
als vyan-
Die van
de aendien
Saxenaer
anden hiel-

en handel
cht. Want
m geoor-
en 't huys
s Karel wel
vijs wiert,
gaen ende
op-gelicht,
te worden
en. Karel,
se greepen
van geweld,
sijne zwaer-
te neemen.
an hem niet
raen stond
-boodigh te
erende daer
n de Her-
t twee-zin-
schen wist
d qualijker
thoopt ofte
chter heeft
etsten naer
op van den
kort schoot
in is der uy-
* Frankien
eland was
genoomen.
nt, die by
aendie van
ben spreken
ond had ge-
nt hy het be-
zoer langh-
er-gemaek;
velse in sijn
gers naer den
ne vrienden
oo te voet als
ave eerlangh
zoo

geflecht, ende in de ftede een Vorftelijk Hof zonder grafien en wallen gebouwd hebben; ende daer en boven een iaerlijxe beede, zoo groot ofte kleyn als hem de gezanten der Stad en Om-landen zouden willen toe-legghen. Indien ben dit beviel, wift de Vorft naeft God middel om den vyand door beel Vriefland bet gat wt te iacghen; zoo niet, had by laft met het ganiffe heyr weder naer huys te wandelen. Daer na sprack hy Edzard in 't byzonder aen, vraegende of by wel gefind was onder Vrankrijk ende fijn Heer te fchrylen, die hem aldan niet alleen wilden verdedighen maer ook wederom aen fijn vorigh bezit helpen.

69. Dit verzoek wierd verfcheydentlijken op-genoomen. De meefte burgers die 't beffe hoopten waren hier niet tegen. Edzard was in fijn boezem verftoord, dan en dorft niet wt de borft fprecken, ende zeyde alleen met beknoopte woorden, met een andere meeninge naer Gelderland te hebben gereyft, met den Hertogh beftreck gemaeck, geld gezonden ende om byftand aengebouden. De Maerfchalk diende hier op, dat (onaengefien het driede deel alleen van 't geld, ende zulx ook veel te laet door den Grave was befteld) de Vorft van Gelder echter een goede menighte en prik van volk had over-geschickte, ende daer toe over de 25000. goud-guldens gefpilt: in voegen, dat zoomen flechts de beele helfte der penninghen by tijds hadde beftelt, noch Dam zoude zyn veroverd, noch de vyand miffchien rechtvoort den Vriefsen bodem beftaen. Als Lennep hier by voeghde, dat de Hertogh noch onlanx tot fijne over-groote koften een beel leger had geworven, ende noch meer, zoo 't nood dede, wilde doen; gaf de Grave dit befcheyd, dat fy al te feer op het eerste verdragh drongen, alzo 't hem niet aen de wille maer aen de maght en 't geluck had ontbrooken, ende de Hertogh te vooren wel veel meer had konnen te weegh brenghen. Hy begeerde, wat het voordere belanghde ende het moght 'er mede gaen zoo 't wilde, den Vorft geenfins tot een Leen-heer te kennen, maer, zoo by aen den menschen geen trooft en vond, fijne hoop op God veften. Hier op wierd een nieuwe vergaderingh gehouden en 't volk by de Gilden om-gevraeghd. Dese vonden nergens groote zwaerigheyd, zoo Edzard maer het ia-woord woude over-geeven. Op den zelven tijd wierd met den Maerfchalk naerder gehandelt over de Hovet-mans, ende beraemd, dat die aen de keur van den Raed zouden ftanen, ende alle Veftinghen in de Om-landen geeffend worden. Doen was 'er noch overigh, om Edzard met haer in een fchip te brenghen. Als nu de gemaghtighde van den Raed en 't volk dit hem voor-leyden, klaeghde hy door fijn Cancelaer bitterlijken over het voorgaende, zeggende niet dan na vennootfchap en befchuttinghe getracht te hebben, ende grootelijx beducht te zyn dat Karel meer fijn zelven dan eens anders voordeel zocht, ende met hulp der Vriefen de bereeds af-gesloofde Saxiffen lichtelijken wt de landen over de Lauwers zoude verdrijven, en fich daer over Heer macken. Wanneer een van de burgers hier op in alle nederigheyd aenwees den tegenwoordighen nood ende het hertelijk verlanghen van de ganiffe Gemeente, ende Edzard een weynigh was bezijden geweeken om zich met den fynen te befprecken, trad hy daer na weder voor, zeggende teghen haere finnelijcheyd en begeerte niet langher te willen worftelen, ende te verhoopen, dat hem de Hertogh in andere dinghen weder een flagh voeghen en des te gunftiger soude wesen.

70. Dit wierd den Raed ende de gekoozene van ftonden aenvoor-gediend, wt welker beftel de Stad voort eenige mannen tot den Gelderffen laft-hebber af-vaerdighde, om te boodfchappen dat men hier in hadde bewillight, en wijders beflooten dat 's anderen daeghs vroegh de Raed en 't zaementlijke Gemeente den Hertogh van Gelder zouden bezweeren. Hier van is aen de burgers op hun verzoek een fchriftelijk ende by den Heer van Oeyen bezeegeld befcheyd geleverd. Op den befprooken dagh, zijnde den drieden na Aller-heylighen, hebben die van Groeningen Hertogh Karel in de Walburgskerk, daer de Heer van Oeyen voor het groote outhes ftond, met op-geheevene vingeren trouw en gehoorfaemheyd gezeekert, ende met een (zoo zommighe willen voor-geeven) den Koningh van Vrankrijk, doch met bewimpelde woorden, om den gemeynen man te verbyfteren. Dit verricht zijnde, heeft Edzard Harke van Suderhuys Rechts-geleerden naer Gelderland laten af-gaen, om met den Vorft van dinghen te fprecken die hem meeft in 't byzonder aengingen. Die van Groeningen verwittighden Karel in de van den eed, hem dankende voor fyne hulpvaerdigheyd, en biddende om fpoedighe voldoeningh van hun vorder voor-ftel. Ondertuffchen was de Gelderffe maght in 't leger te Laer; ende de Swarte bende van den Saxenaer nam voor het Slot van Wardebrasse alle daghen toe in moed en fterkte. De Gelderffe fchroomende voor dien rauwen hoop, ontbooden by haer eenige Rit-meefteren met van Oeyen te Groeningen zijnde, ende onder andere Werner Spiegel met de ruyterye, ende teghen alfdoen gelijk hand naer Gelderland, zonder dat haer de Saxiffe konden after-haelen. Als de Stad hier over eenighfins ontfeld was ende niet weetende wat te gifsen, heeft de Maerfchalk den Raed ende Gemeents-luyden naer boven geroepen, ende onder-richt, dat dit ver-treck, hoewel buyten fijne voor-kennis gefchied, niet alleen niemant after-deeligh zoude wesen, maer de Vorft zelf in korte daghen met een goede heyr-kragt over koemen, om den vyand over al haere pael-fteden te doen ruymen. Middeler-wijl is Edzard, fyne voorighe maght en waardigheyd nu wt-getrocken hebbende, in 't kriecken van den dagh wt den Burgh van Groeningen naer Embden verreyd, om fyne landfchap en eygene zaeken waer te neemen. Die van Groeningen gingen zich door de burgery terftond van 't Slot verzeekeren, op dat Edzards after-gelaetene gereedfchap niet moghte verlooren gaen. De Grave daer na, wijs wordende dat de vyand in de vryheyd van Lenge Vafstel-avond hield ende moy weder fpeelde, is in aller fpoed daer heen geruckt, mede neemende, behalven den Grave van Hoey, fijn hop-man Robert van Keppel een edel-man wt Gelderland; alwaer hy met fyne troppen een degelyke overwinningh behaalde, ende fchier den heelen hoop neder-lieuw ofte op de vlucht braght; zondertlinghe alzo fy alle niet anders en meynden, dan wt Gelderland een groot heyr aengekoemen, ende noch meer volx onder wegen te ziju.

71. Onlanx daer na is Edzards Slot binnen de veften van Groeningen af-gebrooken, vermits het zelve tot veel quaeds aenleydingh hadde konnen geeven; te meer door dien de Gelderffe hulp-benden alle uyren wierden tegen-gefen, en 't volk in de Stad om geld riep, waer van ook eenighe gebreekelijk ofte den Saxiffen waren goed-

1514. goed-gunftigh, die met groote ongeduld slechts na een wt-komst vanden oorlogh verlangden. Soo dese het Slot in-namen ofte yet anders voor-namen, zoud alles in vrees en gevaerlijkheyd hebben gestaen. Hier overschreef de Raed aen *Edsard*, ende begeerde ofte meerder bezettelingen ofte oorlof om de wallen te slechten. Dan alzoo *Edsard* vermits sijn langh wt-blijven rechtevoort veelerley zaeken om de hand hebbende vertraeghde te antwoorden, wierpen de burgers de mueren in de graft met zoo eene gauwigheyd, dat een werk van menighe maenden in weynige daghen (na dat men de stucken ende *Edsards* huys-raed eerst hadde gebergh) tot den grond wierd geeffend en vernield. Hier toe heeftze noch meer aengepoert, dat Hertogh *Karel*, na 't zeggben van den Maerschalk, eerlangh in de Stad dreyghde te koemen. Ende hoewel hy dit zelf had aengeraeden, nochtans gemerkt der Vorsten gedachten wankeligh zijn en altoos haekende naer 't gebied, vonden zommige verreffende goed dit oogen-terghzel, als een steen van aenstoort, te voeren wegh te neemen. *Edsard* dit namaels hoorende zoude de Geldersse van verzuymenis en onbedachtzaamheyd hebben beschuldigh, dat sy den grond-vest en stoel van hunne toe-koemende heerschappy zoo lichtelijken hadden laeten wt-roeyen. Hertogh *Iuriaen van Saxen*, die om de wan-betaelinghe sijn volk qualijken in den band witt te houden, heeft onder dit al wederom die van *Groeningen* een locke-brood van vrede en t'zaemen-spraak voor-gelegh. Doch dese brieven zijn over al door de Stad wt-gelacht, vermits sy niet langer hun eygene meesters en waren. *Karel* liet ze mede schriftelijken aendienne syne ongeveynsde meeninge, dat hy mede haer vorigen handel van waerden hield, ende wt Gelderland nieuwen voor-raed van volk naer *Vriesland* had gezonden. Middeler-wijl was de Saxenaer te *Leenuerden* op den land-dagh, meest om eene schattinge over het land wt te zetten. Terwijl sy aldaer met den anderen knibelden, quam het krijghs-volk wt Gelderland in 't Geester-gebied in-vallen. Dit gerucht voort naer *Leenuerden* over-vliegende siet de vergaderingh en gheheelen raed-slagh om verre. Den oorsprongh hier van zullen wy kortelijken gaen ontvouwen.

72. Tusschen *Edsard* en *Karel*, spreekende van *Groeningen* te ontzetten, was eerst over-gekoemen de *Vriesen* over de *Lauwers* aen te talten; aengesien die landschap naest aen Gelderland was grenzende, ende zeer bequaem om de Stad wt den brand van den oorlogh te verlossen. *Ianke Douwens* en *Sicco Galama*, ter herten treckende dat hun vaderland van de *Saxisse* boven maeten en zonder eynd vertreden en geschat wierd, ende verstaende dat Hertogh *Karel* tegen de *Saxisse* volk verzaemelde, tooghen op het ontbieden van den Hertogh naer Gelderland; waer mede en met syne Raeden sy binnen *Harderwijk* veele woorden wisselden over de wrevel-moedigheyd der *Saxisse*, raed geevende ende weder vragende om dese kevers in de beste wijse wt *Vriesland* te veriaeghen. Eyndelijken hebben sy hun lichaem en goederen aengebooden, om voor al de *Vriesen* aen te grijpen, ende der vyanden aenslaghen t'eenemael den neck te breeken: gelijk men zomwijlen in de voeten een ader opent om daer door het hoofd en d'andere leeden van de smert te ontlaffen.

Waer over *Karel* syne nieuwljx wt *Vrankrijk* over-gekoemene troppen in alle haest en stilligheyd by een trock, ende met de *Fransse* schijven noch meer volx in dienst, ende al het vaertuygh te *Harderwijk* ende daer omtrent in huer aennam; waer mede *Leenaert van Swartzenburgh*, een bedreeven krijghs-man gekoemen wt een over-oud stam-huys in *Duytsland*, de *Zuyderzee* schieljken over-zeylde, ende de zoldaeten in 't Geester-deel en schier in 't ingewant van *Vriesland* over-braght, eer noch yemant haere komst had vernoomen. Hier op is van de waerlooze en onbezette Steden, *Sloten* voor eerst over-rompeld, en 't leger daer na voor *Ylst* geslaeghen. Alsdooen heeftmen de *Vriesen*, door toe-doen en aenblaesen van *Galema*, en *Douma* ofte *Douwens* (wiens vader eertijds door den *Saxissen* Stad-houder in *Vriesland* was ont-hoofd) tot hunne vryheyd beroepen, ende hen voor ooghen gesteld, dat het onbillyk en schandigh was, dat een volk voor beenen altoos vry nu geschat en geschooren wierd; te meer, nademael nu hun nood-bulper de Vorst van *Gelder* ende sy met hem gekoemen waren, om haer alle wt de *Saxisse* dienstbaerheyd in hun vorige geluck te stellen. De *Geldersse* en verghden noch schattinghe noch iaerlijxe tollen, dan alleen een weynigh gelds tot quijtinghe van 's krijghs-volk om den vyand wt te dryven, ende den blooten eer-naem van *Beschermers*. Haer en stond niet meer te doen dan de tegenwoordighe gelegenbeyd by 't hoofs te waten, ende te kiezen, of sy vrye luyden wilden wesen ofte in de slaverny steruen en vergaen. Dit gingen sy en meer andere over al verpreyden, ende de *Geldersse* hadden by alle gezelschappen anders niet in den mond. De Hertogh † hoorende meteen innerlijk genoegende syne in veyligheyd omtrent *Sloten* ende met geluck voort daer binnen gekoemen te zijn, dat 'er daer behalven te *Harderwijk* dagelijx knechten dienst begeerden naer *Vriesland*: schickte aen *Dirk van Keppel* sijn bevel-hebber tot *Harderwijk* ende sijn Rent-meester *Maurits Pannekoek* 100. guldens, om elken knecht, zoo die maer goed en ervaeren waren, een gulden op de hand te geeven, welke sy voorts met rotten van 30. ofte 40. teffens zouden over-scheepen, ende hen een eed af-neemen van *Erkelens* in alle zedigheyd te zullen gehoorzaemen, als mede de naemen op-teykenen, om te moeghen wreten waer sijn geld was gebleeven. Wanneer hy kortz daer na een ydele maere vernam van dat de Hertogh van *Saxen Sloten* zoude berennet hebben, en vergat hy niet van *Hattem* wederom aen *Keppel* te schrijven, dat hy wat hem hier van kondigh was aen den Vorst op staende voet zoude over-brieven. Alzoo is 't leger op *Sneek* gevoerd, ende de burgerij aengezeyd, dat haer niet quaeds en zoude beiegenen indien sy maer gehoorsaemden, ende anders alle geweld. De Stad van geschut en anders onvoorzien zijnde nam de *Geldersse* binnen, ende na twee dagen insgelijx *Bolswart*. Daer na zijn 'er veele wel geleegene *Sloten* in dien streek inge-noomen, ende tegens de *Saxisse* sterk gemackt, daer behalven die heele zee-rack tot aen *Mackum*, neffens *Hindelopen*, *Worcum*, *Staveren*, het gantle gebied van *Geest* en de *Sevenwolden*, met meer *Am-bachten* en plaetsen den *Gelderssen* toegevallen.

† Ex binis Ducis autographis quae suppeditavit nobis, inter caetera, nobiliss. Iohannes Wittenius, Musarium ac nostrae deliciae.

gekoozene
elker bestel
Gelderssen
odschappen
en wijders
gh de Raed
ertogh van
is aen de
ijk ende by
neyd gele-
zijnde den
en die van
burgs kerk,
oote oute
rouw en
teen (zoo
Koningh
e woorden
eren. Dit
in *Suderhuys*
en af-gaen,
reeken die

Die van
te van den
erdigheyd,
gh van hun
as de Swarte
et Slot van
en sterkte.
ien rauwen
it-meesters
ende onder
ende tee-
elderland,
ter-haelen.
stfeld was
ft de Maer-
ayden naer

dat dit ver-
schied, niet
en, maer de
heyr-krijgh
e pael-steden
sard, syne
wt-getroc-
lagh wt den
rreyfd, om
aer te nee-
ch door de
keren, op
schap niet
aer na, wijs
van *Lenge*
speelde, is
neemende,
hop-man
elderland;
lyke over-
teelen hoop
; zondert-
nden, dan
gekoemen,
zijn.

lot binnen
n, vermits
gh hadde
e *Geldersse*
gen-gefen,
er van ook
sen waren
goed-

1514.

73. Vorft *Iurien van Saxon*, die noch met den fynen om *Groeningen* hengelde ende *Effen* dacht vast te maeken, is op dese tijdingh heel week-moedigh ende van ander beraed geworden. Want hy de bende te *Effen* leggende tot sich ontbood, ende de zelve, meer met hooghe beloften dan met geld verneoghd zijnde, naer *Vriesland* af-zond. Hy zelve is met zijn zoon ende een wt-geleefen getal van ruyteren in 't begin van den Winter-maend van *Werdenbrasse* naer 't land van *Munster*, ende voort dieper naer *Duytsland*, zonder groote eer en bulderende van gramfchap, vertrocken, ende zedert dien tijd daer niet weder gefien. Ondertuffchen en vergat onse *Karel* niet wt *Harderwijk*, daer hy doen veeltijds verkeerde, die van *Groeningen* door brieven meer en meer te verwackeren ende indachtigh te maeken, dat hy het leger met nieuwe vul-troppen had gesteeuwicht, om den vyand dien hy bereeds op de knyen had gebraght voort onder den voet te ftooten, ende alle fyne middelen aen bunne welvaert wilde te keft leggen: 't welk in haer een verfen moed, ende in den vyand een aenwas van verflauwingh en schrick heeft veroorzaekt. De *Vriefen* in *Saxiffe* en *Gelderffe* ende in tweederley gezindheeden aldus verdeyld zijnde, deden den anderen grooten af-breuk en ongelijk; voor al in *Wefter-gouw*, alwaer de land-luyden, die te vooren rond-om in de weelde ende als in een land van beloften hadden gezeeten, steeds met branden, spannen en plonderen wierden geplaeghd, ende als in een oogenblik van alles wt-gefchud. Onder andere *Lange Pier*, alzo gehheeten wegen fyne ongewoene lenghte en dick-lijvigheyd, een boeren zoon van de boerschap *Kemfswart*, die wt louteren spijt en onverduldigheyd dat hem alle fyne heerlijke middelen (welke der luyden ziel en bloed zijn) in *Franecker-deel* waren ontrioomen, de *Saxenaers* ende hun aenhangh zonder genade en op-houden (gelijk *Sangar* wel eer de heydenffe vyanden die in zijn gezicht zijn huys hadden gefchonden) wederom vervolghde. Daerna een bende over de 600. koppen wt de stoutfte en verarmde luyden by een brengende, die 't al waeghden wanneer sy op-spronghen, ende behalven de huyd niet veel en hadden te verliefen, bestond daer en boven de Noord- en Zuyder-zeen met eene vloot onzeeker te maeken, ende de *Burgondiffe* maer voor alle andere de Noord-*Hollanders* met een grooten moed ende met geen minder geluck te bespringhen.

74. Op desen tijd heeft *Lodewijk* de twaelfde, Koningh van *Vrankrijk*, een gezwooten vriend en op-wecker van Hertogh *Karel* tegen 't huys van *Oostenrijk*, in zijn weduwdom en hooghen ouder *Marie*, de zufter des Koninx van *Engeland* *Henrix* de achtte, om beyde kroonen naerder te vereenighen, ende meer acht nemende op zijn staet dan op fyne gezondheyd, tot fyne egenoot aengenoomen. Door dit verdragh zijn *Teroane* en *Doornick* weder aen *Vrankrijk* gekoemen, mids dat *Lodewijk* den *Engelander* zoo voor 't herbouwen van den *Burgh*, leeninghe der krijghs-luyden, als anders wt-reyken zoude 40000. goude lelien. *Lodewijk* liet den Vorft van *Gelder* terftond weeten, dat hy in dese vrede ook was begreepen. Onlanx daarna is *Karel*, dooreen min voorzichtighe dan roekelooze stoutigheyd, slechts met gevolgh van twee lijf-knechten in een ander gewaed

door *Vlaenderen* naer *Vrankrijk* gereeden, ende na een kleynen tijd op gelijk eene wijfe wederom gekeerd. Men doet hier by, dat die van *Namen* den snof hier van wegh hebbende, verspieters hadden op-gemaekt om den Hertogh, gelijk wel eer zijn vader *Adolf*, te onder-scheppen, ende zeeker een *Woud-monick* met gefcheurde mouwen, die *Karel* van ooghen en weefen, zoomen zeyde, niet en mis-leek, aengepactt ende op den pijn-bank geleght. Eerlangh daarna is de groot-moedighe Koningh, te weeten op den certten dagh van 't Nieuwe Iaer over-leeden, ende zijn staf ge-erft op zijn schoon-zoon ende van de mannelijke zijde naeften bloed-vriend *Francois van Valois* Grave van *Angoulesme*, een levendigh iongelingh, die *Karel* niet min getrouw en behulpzaam was, ende des zelfs landen en hoogheyd met zijn geld en gunft steeds heeft by-en voor-geftaen. *Karel* liet ook niet na op fyne in-huldighingh te verschijnen, verbyfterende al weder na zijn gebruyk de *Brabanders* en *Burgondiers*, niet zonder schijnelijk gevaer van zijn zelven en bangigheyd fyner onderzaeten. In 't verbond 't welk doen *Karel van Oostenrijk* Vorft der *Nederlanden* met den nieuwen Koningh beraemde, wierd de Hertogh van *Gelder*, volgens de duydelijke wille van Koningh *Francois*, mede gedacht en in-geslooten. Want *Aerts-hertogh Karel* effen te vooren *Henrick* Grave van *Nassouw*, *Michael van Croy* en andere fyne Raeden naer den Koningh had gestuyrt om hem geluck te bieden, die ook met eene moeyten in de *Operkerk* van *Parijs* wt den naem van hun heerschap den leen-eed aen fyne handen deden, aengaende de *Graeffchappen* van *Vlaenderen*, *Artoys* ende haer toe-behoor. Ondertuffchen beschickte *Nassouw* ook fyne eygene dinghen, sich vast maekende met de dochter van *Ian van Chalons* Prins van *Orange*, ende eenighe zufter van *Philibert*, die naderhand ongetrouwd in den *Toscaenssen* krijgh koemende te struykelen, *Nassouw* van synes vrouws wegghen Heer heeft gemaekt van zoo een vermaerd en heerlijk erf-deel als daer is het *Prinsdom* van *Orange*. De *Aerts-hertogh*, die doen in den fin had naer *Spanien* te reysen ende hier over aller fyner nabueren vriendschap ende vrede zocht, trof mede met *Engeland* een vredes-besteck. De voorwaerden, welke de Koningh van *Vrankrijk* voor Hertogh *Karel* bedongh, zijn naderhand by den *Aerts-hertogh* te Aelst in *Vlaenderen* beeedighd in 't by-zijn van den *Cancelaer* van *Gelderland*; desgelijck deed onse *Karel* binnen *Arnhem*. Het waergh hier van was, dat, blyvende alleen de *Steden* en *Sterkten* bezet, al het ander krijghsvolk over ende weder zoo in *Vriesland* als *Gelderland* zoude worden af-gedankt, ende een yder het fyne tot aen *Vlors* dagh rusteliken bezitten. Middelerwijl vermoght de Koningh een zekere plaets en dagh te beraemen, alwaer men de verschillen aen beyde kantten met verdraghzaemheyd zoude bylegghen, ofte door gerechtelijke middelen t'effens af-snyden.

75. Ende hoewel dit verbond met *Vrankrijk* den *Oostenrijker* niet zeer mede gingh, vonden het fyne Raeds-heeren niet te min voor dien tijd hoogh-noodigh; wel wetende, dat de Koningh om baets halven mede hier toe was getreeden; alzo hy voort daer na met den *Venetiaenen* maetschap, ende alles tot een in-tocht in *Italien* vaerdigh maekte; met dit oogh-merk om *Maximiliaen Sforzia* wt het Hertoghdom van *Milanen* te ver-

1515. te verdrijven, ende sich alzo een pad te baenen naer 't Rijk van Napels. De daed volghde op den aenslagh; aengesien hy in * Lombardien inbrekende, ende de Switzers in een geweldigen slag by *Marignano* in 't Milaensse gebied nederleggende, het gantse land schier in sijngeweld kreegh, zoo dat *Sfortia* door nood wt de Stad en 't Slot van Milaan week, ende sich op zeker verdingh naer Vrankrijk begaf. In des Koninx dienst ende gezelschap bevond zich doen mede syn trouwant Hertogh *Karel van Gelder*, hebbende te gebieden over 6000. Duytsse voetknechten, ende tot een Onder-hoofd den Heer van *Tavenne*. Ende nademael hy weynighe daghen voor het treffen, met believen des Koninx, ter vlucht naer Gelderland was gereeden, op een ydel gerucht en wt-stooyzel dat de Burgondische nieuw spel in synelanden hadden gemaakt, ende voort daer na binnen *Lyons* des Koninx overwinningh vernam, is hy wt enkel hert-zeer, van dat hy op dien tijd om oorlof had gesproken ende niet mede gehayr-pluckt, in een zeer bezorghelyke ziekte gevallen. Dan zoo ras hy weder syn gezond lichaem te huys had gebraght, gieng hy met den eersten *Karel van Oostenrijk* den oorlogh aendoen, ende daer in volharden den meesten tijd sijns leevens. Voor den slag van *Marignan* die in den Herfst-maend voor-viel, had *Karel*, die reene mael gefind was den Italiaenssen krijgh by te wonen, om in syn af-wesen geen ongemack after te laeten, in 't begin van 't iaer een bestand voor etlyke maenden getroffen met *Emerwijn Grave van Benthem*, met den Bisschop van *Utrecht*, ende Vorst van *Cleve*, wegh neemende ofte voor een tijt slaepen legghende de weder-zijdse oeneenigheden. Met *Emerwijn* wierd besloten, dat de Geldersse sijn Graefschap zouden verschoonen, ende by wederom de Vorstelyke landen ofte eed-geuooten, als den Grave van *Embden* ende de Stad en Om-landen van *Groeningen*. Het Saxische volk ende met naemen den swarten hoop moght hy in sijn bedrijf wel door-tocht en huys-vestingh verleenen, zoo sy maer, als voor heer, de nabueren ende paelen van *Gelder* niet en beleedighden. Doch vermits by noch aen den *Saxenaer* was verbonden, wierd hem toegelaten in 't bysonder alle plichten wt-wijfens sijn eed aen den *Saxenaer* te doen; mids dat hy, met gedachten Hertogh buyten 's lands dienende, voor vryand zoude gerekend worden; ende wederom gelijke vrydom met sijnen onderzaeten genieten, zoo haest hy van daer naer huys was gekeerd. Met de andere ende meet met den Bisschop maekte hy een wapen-stilte voor een iaer, op hoop van met hem in middels een wterlijk verdragh te beraemen. Doen is *Grave Oswald van den Bergh* met *Karel* mede gezoend, ende hem vergiffenis toeghezeyd van al 't geen hy, ofte syne voor-ouders, met naemen de oude *Oswald* neffens syne zoonen *Willem* en *Frederick*, tegens den Hertogh of synelanden hadden misdaen.

76. Als onder dit *Tiard* met gevolgh van *Thomas Keteler* en *Hertrick van Lochem* Geldersse sich voor *Doekum* vertoonde, wierd het krijghsvolk in de Stad door zoo eene menighe zoo zeer verbaesd (behalven dat de Stad van werken, geschut ende allen nood-durft slechtelyken was voor-sien, ende sy onder een en met de burgers geen eene lijn en trocken) dat de plaats zonder slagh ofte stoot over-giengh. 150. van de bezetters, wt Gelderland ofte de aenpaelende Nederlanden van daen zijnde bleeven by *Tiard* ende

Geldersse: de overige *Meysenaers* en *Saxische* verhuysden met hun bevel-hebber *Finke Boos* naer *Leeuwaerden*. Alsdien bestond *Tiard* de vaen van Hertogh *Karel* op te richten, ende de aenbuerende plaatsen te noodighen, om haere wijlen vryheyd weder te haelen, en devreemde dwingelanden wt te stobren; in voegen dat het volk met groote hoopen wt eygen drift, ende zommighde weynighe door dwangh en vervaerdheyd, de *Saxische* verzworen, ende sich op nieuws aen *Karel* verbonden, die als Hertogh van *Gelder* en *Gulich* ende *Beschermer van de Vriessse vryheyd* wierd wt-geroepen. Op den zelven tijd liep 'er een loofse bohey, dat de *Swarte Bende* door *Michaël van Bombergen* in *Franken* dienst aengenoomen, ende by *Deventer* over de *Yssel* naer *Gelderland* was getrocken. Die van *Groeningen* toonden middeler-wijl geen ongenoeghen te hebben, dat dese quanten wijd van hunne paelen wegh waeren, alzob yeder een voor die sijn-panen beede; Daer na hebben de *Groningers* zich valter met den Vorst van *Gelder* hun nood-helper vereenight, ende voor-waerden voor-geslaeghen, die *Willem van Oeyen* op het behaeghen van den Hertogh in voor-raed zoude onderschrijven: *Karel zoud het recht des Bisschops van Utrecht op de Stad in 't geheel en onverkort laeten, ende de Stad als sijne andere plaatsen en onderdaenen beschutten, de zelve ende yeder in-zaet in 't bysonder houden by hunne vrydommen, voor-rechten, gewoonten, schattingen, ende tollen, gelijk de Stad wederom onder sijne gehoorsaembeyd beloofde te volharden, zoo langh als mogelijk. Binnen de vesten moght hy een huys tot sijn gemack, dan geen Slot ofte Vestingh laeten op-tuimeren. De Stad gaf den Vorst haer recht over op Wester-gouw, Ooster-gouw ende 't Olde Ampt, ook de maght om 't vlacke land tusschen de *Lauwers* en *Eemse* te bestueren; onder zeekeeringh, dat by ofte sijne na-zaeten noot en zouden gebengen, dat de Om-landen van de Stad wierden af-gescheyden, ofte een af-gesonderden Heer hadden; ook de Stad, buyten haer bewillingh, met het land aen niemant over doen, noch Schanssen ofte bol-werken op sijn eyghen hand en goedduncken doen legghen; ende slechten alle die by desen oorlogh waren op-geworpen; zonder de wette en oude hand-vesten ergens te krenken ofte te verzerren. De Om-landen zoude by door sijn plaats-waerder wt de Stad ende vier *Hovet-mans*, iaer op iaer by de Stad te verkeusen, laeten beheeren, die mede des Stads keuren moesten be-eedighen. De markten stapel-rechten zonden alleen by de Stad bliuen, ende over de vlacke landen niet dan *Groeninge* bieren gesteeen worden. De *Groeningers* zonden in *Gelderland* gelijke voor-baeten genieten met den in-zaeten, indien de *Groeningers* by de *Geldersse* insgelijx deden. Gedaen op den 16. vande *Sprockel-maend*, ende geteykend by *van Oeyen*.*

77. Onder dit was *Edsard* Grave van *Embden* met sijn Veld-heer *Robert van Keppel* wacker doende tegens de *Saxische*, inneemende, onder andere, de *Vestinghe Dam*. Terwijl die van *Groeningen* met hem handelden om de wallen in de grafte te werpen, rees 'er tusschen *Edsard* ende *van Oeyen* een heymelyke onlust, welke naderhand wt-brack. Op dien tijd veylde de *Swarte* hoop overal haer dienst, hier ende daer door de landen om-zwervende. Wanneer de zelve, na dat de *mompelingh* liep, weder naer den *Rhinjstroom* aen trock, begonnen *Swartzenburg*, *Erkelens* ende *van Oeyen* zelfs voor *Gelderland* te duchten, *Edsard* te streelen ende op de beste wijze

den, ende wederom van *Nanen* verspieters gh, gelijk open, ende surdemou, zoo men t ende op aerna is de en op den ver-leeden, zoon ende oed-vriend *lesme*, een in getrouw landen en ls heeft by t na op syne sterende al ers en Bur-aer van sijn eten. In 't nrijck Vorst n Koningh elder, volch *François*, ant *Aerus*, k Grave van ne Raeden hem geluck n in de Op hun heeren deeden, Vlaenderen, dertusschen e dinghen, an *Ian van* ijghe zuster uwd in den struykelen, Heer heeft beerlijk erf-range. De n had naer er syner nae, trof mede De voor- nkrijck voor derhand by nderen be-ncelaer van arel binnen las, blijvende ander krijghs- s *Gelderland* bet sijne tot Middelster wijl s en dayb te n beyde kan-ten, ofte door et Vrankrijck gh, vonden oor dien tijd de Koningh getreeden; Venetiaenen ht in Italiën k om *Max*-vap Milaanen te ver-

1515.

te believen. Ende wierd voor dien tijd goed geacht, dat van Oeyen sich gerust zoude houden, ende de Raed neffens andere Geldersche arbeyden om de verzeerde gemoederen te heelen. Om welke redenen binnen *Dam* mond-spraak is gehouden in 't by-wesen van *Swartzenburgh* en *Erkelens*. Daer na verstond men in de Lente van een maghtigh getal van knechten, die sich van de Swarte Bende af-zonderende, ende om ontzagh te maeken haer ouden naem behoudende, by *Emmerick* over *Rhijn* in 't Graeffschap van *Zutveen* waren getooghen ende allenckens *Vriesland* naerderden. De Geldersche in *Vriesland* over hun aentocht verbaefd zijnde (alzo die bende wel op 5000. koppen wierd vergroot, waer onder 400. ruyteren, onder 't beleyd van *Toppagel* een edel-man wt dese gewesten) verlieten hier ende daer hun leger-steden, ende onder andere de Stad *Dockum* in *Ooster-gouw*. Hier op is *Vriesland* deerlyken om-gewroet, ende de kerk met het heerlyke Monicken Klooster te *Ludinkerken* in den grond verdorven. Het krijghs-volk te *Dockum* viel mede wt, stack het Slot *Longama* by *Roerden*, de eerste wijk van de Geldersche, in brand, ende stelde alles rond-om in roeren. Onder dit was *Swartzenburgh* van *Stellinghwerf* naer *Groeningen* verreyd, om de burgery in dese bangigheyd hert en troost te geeven. Wanneer in sijn af-wesen *Henrick de Groef van Erkelens*, voor *Sneek* beschroomd zijnde, een trop volk van *Bolswart* by hem ontbood, hebben de twee overighe benden met schier alle burgers de Stad ende zich van daer mede naer *Sneek* begeeven. *Edzard* alldoen door de Geldersche en *Groeningers* gevleyd zijnde, om den gemeenen vyand met gemeene kraght te beiegenen, stelde alle naerftigheyd te werk om het nood-lijdende vaderland wt den druck te redderen, brengende de rapste *Oost-vriesen* in de wapenen, waer by, behalven een moyen hoop huylingen, de Geldersche en *Groeningse* schaeren wt de naeste plaetsen sich vermengden. Als hy dese maght recht op *Collum* voerde, ende de *Saxisse* hier over wt *Dockum* door-liepen, nam hy zonder moeyten ofte verlies de Stad weder in. Doen was hy met de andere *Oversten* besigh, om de plaets vast en houbaer te maeken. Het werk had op *Edzards* aendrijven een spoedighen voortgangh: ende is alzo de Stad met een wijde en diepe graft, neffens een steuwighen wal met hoeken en voor-werken, wel deghelijken verzorghd.

78. *Karel van Gelder* van al dit bedrijf door schriftende booden onderweesen zijnde, verhieff die van *Groeningen* over hunne trouw en wackerheyd, ende gaf haer als opeen brieften wat sy voorders te doen ofte te laeten hadden: ten zoude haer noch aen een goed Vorst noch aen de geloofde tijdighe bystand ontbrecken: daer was wat hooghtrighs op stapel, waer van hy ze eerlangh wilde deelachtigh maeken, bevelende middeler tyd de wallen van *Dam*, om alle zwartigheyd voor te koemen, gelyk versprooken was, te veressenen. Op desen tijd heeft * *Lange Pier* eene vloot van 26. scheepen aengeklampt, welke van *Enkhuyzen* naer *Vriesland* was t'zeyl gelooopen. Dese scheepen waren niet alleen wt-geftuerd, om den over-moed van de door de zee langhs de watten kruysfende roovers in te toomen, maer ook om geschut ende allerhande oorloghs-tuygh, als rappieren, wapenen, lackens, en geld, tot ver-

* Siet op 't voorige iaer.

verfinge en onderhoud van 't *Saxisse* krijghs-volk, naer *Harlingen* over te voeren. *Pier* had dese vloot in de opene zee met syne snelle iaghten, gevuld met den wt-schor van een hoop rauwe en onvertzaeghe gafften, schier een heelen dagh na-gezet, ende na een langh en haperlijck gekamp zoo kuym en tam gemaekt, dat eyndelyken hy ende de Geldersche *Vriesen* de overhand verkreeghen. Achten scheepen met haere volle ladinghe wierden genoomen, 400. matroosen levendigh gegreepen, veele ook verflaeghen, ofte in 't water verzoopen. De andere *Fluyten* onder 't bestuer van *Ieroon Sues* hadden zich aen kant gegeeven. De over-winnere sleepen de scheepen naer de haven van *Workum*, ende deylden aldaer de rijke plunderagie onder malkanderen. Dit was een groot kruys voor het *Saxisse* volk, nademael dit geld tot hunne betaelingh was geschickt. Daer na spaerden sy vriend noch vyand; na 't in-neemen van *Workum*, 't welk de Geldersche hadden verlaeten, *Hindelopen*, *Collum* en dien geheelen zee-oever wt-roovende ofte verbrandende. *Pier* en vergat ondertuffchen niet hier en daer met syne vloot om te zwierten, vrachtschepen ende pinken, met koorn en andere koopmanschap naer *Holland* gaende, te onder-vangen ende naer de *Vriesse* havens te vervoeren. Gelyk ook *Grave Edzard*, den zwarten hoop op de haken volgende, een deel zoetelaers, iongens ende ook zoldaeten by *Meppel* de hoofd-plaetz van *Drent* gevangen nam ofte versloegh, ende schier al den tros in de kluyven kreegh. Hy had doen gaerne gesien dat *Erkelens*, de *Ruwaerd* van *Hertogh Karel* over *Groeningen*, zich met hem vervoeghd had; dan dees nam de grootheyd van 't gevaer ende den onzekeren kans van den strijd tot sijn wt-vlucht. Doch daer schuyelde wat anders. Want *Edzard*, hoewel hy de Stad voor *Karel* had in-geruymt, vermeynde nochtans sijn recht op de *Om-landen* te hebben behouden; 't welk niet alleen tegen den handel van die van *Groeningen* streed, maer ook met * *Karels* inhuldiginghe; die derhalven syne dienaers in 't oor beet, dese geheymenissen tot betere gelegenheyd voor *Edzards* ooghen verhoolen te houden, gemerkt syne vyandschap op dien tijd veel quaeds zoude konnen rockenen.

79. Die van *Groeningen* gaven den Vorst mede te weeten, dat de zwarte hoop niet inder *Franssen* eed was, ende sy, om de sterke toerustinghen vanden *Saxenaer* ende *Brunswijker*, sijn by-stand waren verbeydende. *Karel* ontbood wederom, sy behoefden sich aen dese matro niet te stooten: de *Konings* van *Vrankryk* had een volmaghtiger naer *Nederland* af-gevaerdicht om die bende band-vast te maeken, waer by noch koemen zouden over de 800. knechten, door des *Koninx* *Oversten* *Michael* van *Bombergen*, die sich rechtevoort t' *Arnhem* verhiel, geworven. Daer bebalven had by wt *Brabant* van goeder hand, dat de *Saxenaer* en *Brunswijker* noch geen gereedschap met allen en maekten. Ende hoewel hy zelden schreef, was echter sijn hert niet een ooghen-blick tyds van zorghen ledigh, dan brack steeds sijn hoofd voor 't wel-oaeren van de sijne: zeggende voorts een vast vertrouwen te hebben van een zoo wel spoedighe als voor-spoedighe wijkkomst van wapenen, ende aen die hoop bereyd te zijn al wat hy hadde ende sijn leeven zelve te kost te leggen; ende van hen wederom niet anders te verwachten. De *Saxenaer* ten laetsten ziende, dat hy niet gewoogen was beyde *Vrieslanden* tegen zoo een

* Siet op 't voorige iaer.

1515. een volk vast te houden, 'twelk op wt-heemse hulp steunende alle daghen moedigher wierd, gingh al sijn ende syns broeders Henrix aentael, dat hy door over-draght ofte gifte des Keyzers hadde op de zelve landen, aen Karel van Oostenryk over-zetten. Sijn opdrachts-brief, op den wt-gangh van de Lente binnen Middelburgh in Zeeland gegeeven, brengh mede; dat de Vriesen weghen hun aengeboorene stijf-koppigheyt teghens hun wettelyke Vorsten, af-valligheyt, t'zamen-zweeringhen, weder-berstipigheyt en meynede, een selle geestel en toom waerdygh waren, ende daer by een maghthighen strybaer Over-beer hoogh van nooden hadden; waer toe hy niemant bequaemer en mist dan Aerts-hertogh Karel, als erfgenaem zynde van zoo veel staetige gewesten, Spanien, Burgondien, Nederland, ende daer en boven zoo dicht aen de Vriesen belend. Hier by koemende, dat Karels vader Koningh Philips dese landtschappen aen Iurians vader Albert van Saxon op zulk verdingh had over-gedraeghen, dat ze Philips ende sijne erven voor 350000. goud-guldens, boven de onkosten van den oorlogh, weder van 't huys van Saxon zouden moeghen inlossen. Evenwel wierd Iurien toe-gelaeten voor 't laetste noch een proef te neemen, of hy met die van Groeningen in vriendschap konde over wegh raeken. Waer ophy, nu meer gedwee zijnde dan van te voeren, door den Grave van Benthem, Andries Phlug en andere groote en verstandighe Heeren haer dese voor-waerden liet aanbieden: De Stad ontslae sich wt de onderdaenigheyt van Edzard ende Karel van Gelder, doe den eed aen Vorst Iurien Stad-houder van Vriesland, ende behoude haere oude vrybeyd aengaende de markten en andere diergelyke dinghen. Dat Edzard sich als leen-man stelle van Iurien ende sijne erven als Heeren van Vriesland; ende Iurien, na 't segghen van onzijdighe Vorsten, aen den Geldessen vergoedinghe doe van hunne aengewende onkosten. Phlug voeghde hier by, dat nu de vrede ofte keygh in haere handen stond, ende in val van weygeringh zoo een vyand haer op den hals zoude koemen, waer aen sy met de Geldesse meer dan genoegh zouden hebben te weeren. De Stad dicke hier op, dat de Saxenaer sich al te laet versinde, ende veel bloeds en kosten hadde konnen spaeren, indien men zulk een bod by tijds hadde gedaen; nu schuylden sy ende wilden blijven onder den Hertogh van Gelder, die dit stuck belangende moeste gezocht en aengesprooken worden, ende niet sy, die langer geen maght en hadden, om op haer eyghen hand te handelen. Echter wierden, op het begeerten van den Grave van Benthem, eenighe gezanten wt de Stad en door Edzard naer Gelderland geschickt, om de wterste meeninge van den Vorst wt te vissen. Doch vermits Karel niet gefind en was Vriesland af te staen, keerden sy effen wijs wederom.

80. Op dien tijd is 'er tusschen de Franse en Burgondisse een wapen-rust voor vier maenden geslooren, aenvangende met den 12. van de Somer-maend, waerin de Saxenaer, ende Edzard met hunne mede-standers, zouden beklemd wesen, indien sy 't begeerden. De voorwaerden waren, dat een yeder ondertusschen het sijne onbekommerd zoude gebuyken, ende de verdreevene naer hun have koemen, ter tijd toe de Burgondisse en Geldesse t'eenmael met den anderen waren verdraegen. Edzard in die daghen verstaende, syne Ruwaerden over de Om-landen door den Raed te zijn af-gezet, schreef hier over zeer verwijtelyken aen van Oeyen ende den Raed, vermaenende syne

dienaers, desen ongeacht in haere Ampten te volherden. De Stads-Overigheyt ende van Oeyen bedeedt zijnde gaven echter, om Edzard niet gaende te maeken, beleefd bescheyd; dat dit verschil niet aen hen dan aen den Hertogh van Gelder bingh, die dese mis-verstanden in 't kort wel zoude weghnemen. Aldus wierd Edzard voor een wijl tijds bevreedighd, ende dit flickerend vuyr voorsichtelyken gedooft. Daer na heeft Floris van Egmond Grave van Bueren, ende Stad-houder van Holland en Zeeland, koemende wt bestel van Karel van Oostenryk naer Vriesland, de Burghten van Harlingen ende Leeuwaerden van de Saxisse volmaghtigers ontfanghen, ende het volk van bezettinghe op den eed van sijn Heer gedronghen. Met een gingh Phlug op een volen land-dagh te Leeuwaerden het verhandelde tusschen den Oostenrijker en Vorst Iurien aendienen, ende dat het henlyden tot een grooten zeeghen verstruckte, veylighlijken te moegen schuylen onder de vleugelen der Vorsten van Oostenryk; verzoekende daerom, sy zouden nu den Aerts-hertogh in stede van Iurien bezweeren. Wanneer de Staeten hier op tot antwoord gaven, dese maere haerlyden vreemd voor te koemen, ende aen niemand een nieuwen eed te konnen doen, voor dat alles in stilte was ende het land van de Geldesse ontlast; beval Egmond, om haer mack te maeken, dat de zwarte hoop by Berlekorn sich zoude neder slaen; de welke wanneer om geld bestond te schreeuwen endreyghde te plonderen, wierden de Heeren anders be-raden, ende zwooren den Aerts-hertogh in de moeder-kerk te Leeuwaerden, als Heer van Vriesland van wegen de Standen van Duytsland, hulde en gehoorzaamheyt. Den is aen de zwarte bende haere after-stallighe leeninge van 60000. Rhijnse ghud-guldens goed gedaen, de bende zelve van stonden aen in Franssen dienst verbonden, ende wt Vriesland naer Vrankrijk gevoerd, gevolghd zijnde van omtrent 1000. Geldesse, die te Sneek ende elders in bezettinge hadden geleege. Floris ontfanghen hebbende de Stad-houderschap van Vriesland, zond eerst aen Edzard ende daer na aen die van Groeningen een krijghs-boode. Den Grave liet hy aenzegghen sijn heyr op staende voor wt Duckum te lichten, indien hy de kragt van 't bestand wilde genieten. Maer hoewel hy sich zonder vertoef met den synen naer Embden begaf, hield Swartzzenburgh nochtans stand ende de Stad voor Karel van Gelder in bewaer. De Groeningers weelen Egmond op Hertogh Karel, als hun Opperhoofd.

81. Op desen tijd dreyghde de Geldesse Vorst ('twelk den voort-gangh der zacken hier ver-afterde) met de in Vriesland af-gedankte legers eerst naer Vrankrijk, ende van daer met den Koningh, die om 't bezit van Milanen met Sfortia oorlogh had, naer Italien. Waer over die van Groeningen ende de Maerschalk van Oeyen, als Edzard het oud kraekeel van de Omme-landen weder op de baen braght, den Hertogh om raed vragghden. Ende hoewel doen sijn hoofd met oneyndelijke bekommernissen was over-laeden, liet hy ze echter ende Tenke Douma een edelman van grooten aenhangh onder de Vriesen antwoorden, dat sy zouden toe-sien dat de Geldesse zaek in sijn af-wesen geen in-bicuk moghtlijden; Wanneer nu alles tot de reys gereed was, trock Karel recht toe naer Vrankrijk, vertrouwende de

te krijghs-
Pier had
nelle iagh-
een hoop
er een hee-
naperlijk
dat tynde-
overhand
naere volle
matrooßen
yghen, ofte
yten onder
h aen kant
le scheepen
lden aldaer
ren. Dit
volk, na-
h was ge-
och vyand;
e Geldesse
m en dien
e verbran-
en niet hier
n, vracht-
idere koop-
der-vangen
ron. Gelijk
op de ha-
ngens ende
plaetz van
ende schier
y had doen
waard van
h met hem
grootheyt
ans van den
chuyde wat
e Stad voor
e nochtans
behouden;
van die van
Karels in-
ers in 't oor-
telegenheid
ouden, ge-
veel quaeds
den Vorst
p niet inder
sterke toe-
brunfwijker,
Karel ont-
n dese maere
ryk had een
dicht om die
noch koemen
omnx Over-
b rechtvoort
belalven had
Saxenaer en
net allen en
, was echter
yghen ledigh,
teren van de
uven te beh-
poedighe we-
ereyd te zijn
e kost te leg-
ders te ver-
nde, dat hy
n tegen zoo
een

* Sijn-
com.

1515.

zorgh fyner landen aen *Christoffel Grave* van *Meurs*, die, om fyne krijghe-weetfchap ende andere gaven onder de fyne wel was gefien. Na *Karel*s vertreck wierd van het beftand weynigh werx gemackt (gelijk de twift-gietighe altoos lichtelijken defe ofte geene oorzaak van klaghte weeten wt de vinghers te zuyghen) ende de zee door de Gelderfche fnap-haenen (zoo men ze doen noemde) meer en meer besprongen. In den Herfft-maend is'er, op het ontbieden van *Swartzenburgh*, *Erkelens* en andere Gelderfche, te *Sneek* en wei-verzochte by-een-komft geweeft, ende een befluyt gemaekt, van eenighe volmaghtigers naer den Koningh van Vrankrijk te fchicken, die van der Vriescouwen en tegenwoordighen ftatet (met voor-weeten en door 't beleyd, zoo men gifte, van Hertogh *Karel*) aen den Koningh vertoogh en openingh zouden doen, ende hem tot een mackelaer en rechter verzoeken van alle defe verffchillen. Hier toe zijn weghen hunne bequaemheyd gekoozen *Edzard de Groef* Rechts-geleerde, een man in hooghe zaeken te vooren gebruykt en geoeffend, *Agge Aukes* ende *Haye Martens*, die beyde de tongh wel tot haere wil hadden. Hun laft was, fich voor gemaghtighde van heel Vriesland wt te geeven, ende den Koningh te onder-richten, dat de algemeene Staeten van Vriesland (wt-gezonderd alleen die van *Leeuwaerden*, *Franker*, *Havlinghen*, en weynighe edelen) den Hertogh van Gelder tot een *Befchermer* van hunne vryheyd hadden genoomen, ende by bleeven; biddende, hy wilde dese keur van waerden houden; te meer, nademaal fyne voor-zaeten de zelve Vriescouwen van de blindheyd en 't rock der ongelooovighen hadden verlicht, aen haer ryk gehecht an de Chriftelyke kennis onder-weefsen, ende laetstelyken weghen hunne heerlyke verdienften met een eeuwige vryheyd befchonken. Wijders, alzo de tijd van de gemaekte stille-zaet schier was af-gelooopen, ende van den Koningh wegen fyne meenigerley beletzen geene volkoemene vrede en was te verwachten, zouden fy om een nieuw wapen-beftand wt-zien en aenhouden; 'twelk ook voor drie maenden onlanx daer na is verlenghd, doch niet veel beter na-gekoomen, dan het voorgaende.

82. *Edzard* op desen tijd wat fcherpelyken van 't krijghs-volk om geld gemaend zijnde, sprack de Om-landen wederom aen, haer afvorderende de overighe penninghen van twee iaeren t'zacmen met het verloop van de renten. De *Stranden* in Gelderland, ende in Vriesland *Swartzenburgh* en *Erkelens*, waren hier over niet weynigh ontruft, als wel weetende dat fy aen de *Stad Groeningen* andere beloften gedaen hadden, ende andere aen *Edzard*; voor al wanneer hy laetst-leeden den *Swaren* hoop wt Vriesland veriaeghende, het Gelderfche volk met een wt den nood hielp. Waerover fy alles deden om fyne hevighde te doen bezinken, ftuerende een bekende man met laft en brieven aen de Overigheyd van Groeningen: hoe 's haer vrymat feltzaam docht, dat de *Grave* fyne woord niet en hield, maer over de Om-landen tollen en fchattingen op-ftelde, ende de maght van gebieden en verbieden aen hem trock, tot verfflooringe van den handelen gemeene ruste. Effenwel en was'er niet geraedzaener, dan noch voor een tijd, ten op-ficht van *Edzard*, den mom te fpeelen. Sy waren den Vorft wt Italien binnen kort weder 't huys wachrende, die alsdan den *Grave* lichtelijken om- ofte na fyne hand soude zetten: anders wilden fy felve naer Groeningen koemen, om alles beter te ver-

richren. Dan de in-gefflootene brieven aen *Edzard* wierden by den Raed om merkelyke redenen te rugge gehouden, ende niet befteld. Als daer na de tijd van de fchattinghe in te beuren voor de deur was, dreyghde *Edzard* fijn after-wefen te vuyr en te zwaerd den onwillighen af te haelen. Waer over de Groeningers de Gelderfche Overften *Swartzenburgh* en *Erkelens* tot de wapenen en hulp aenporden, ende geen dingh noodiger en vonden dan *Dam* te flechten, 't welk *Edzard* zoo op het medede fpreken, ende genoegh buyten gevaer konde gefchieden; alzo de burgeren en land-luyden daer na niet alleen en verlangden, maer ook die van *Dam* zelve een walgh hadden van den tegenwoordigen to-ftand. Hier over beftond *Swartzenburgh*, eer *Erkelens* met fyne troppen noch by de hand was, *Dam* met lederen en andere gereedschap zonder geluyd op het onvoortfienft in te neemen. Doch wanneer hy daer binnen, tegen de meyningh van den Raed, een hoop berftighe boeren vond ende die van *Dam* qualyken gemoed, dacht hy de plaets met verftoorenis te verlaeten, vertoevende echter noch een wijl, ende nieuw byftand van Groeningen te gemoet fiende. Dan alzo die after bleef, ende *Edzard*, na dat hy binnen *Delfzijl* volk gelaeten had, gereedftond om naer *Dam* toe te gaen, begaf fich *Erkelens* op Groeningen. *Edzard* meefter van de plaets zijnde, drongh meer ende meer op de fchattinghe, welke die van Groeningen nochtans op lijft-ltraffe lieten verbieden.

83. Daer na hielden die van Groeningen te *Post* gefpreck met den *Grave*, alwaer wanneer fijn Cancellaeer onder andere redenen op-haelde, dat *Edzard* verwonderd was over het ftijl en bedrieghlyk in-neemen van *Dam*; vertoonden de andere volmaghtighers, dat het flechten van die *Vestinghe* te vooren felfs by *Edzard* was toe-gestaen, ende fy met de Gelderfche in de'en niet tegens 't verdragh en hadden gezondigh: maer dat de *Grave* met het invorderen der ongeden niet een omme-fien tijds en tot de weder-komft van den Hertogh van Gelder hadde willen geduld hebben. Na veelte woorden en weder-woorden wierd eyndelijken beraemd, den *Grave* tot het neder-werpen van *Dam* te bewillighen. Wanneer op den zelve tijd de kerk te *Slochter*, met een wal en graft om-vaeghen, door de Gelderfche was vermeerterd; fchreef te Raed aen *Edzard*, dat dese *Stercke* hen door den Gelderfchen in handen was gegeeven, ende door den Hertogh soude toe-gekend worden aen fulke die hem beft beliefden; verfoekende, hy wilde diergelijk een beraed neemen, belangende het geen te *Post* was af-gefprocken. Hier en tuffchen gebeurde de grouweijlike flagh van * *Marignano* in Italien. *Karel* daer * Siec hier van te voeten na te *Lyon* wt fijn krank-bedde op-ftaende, ende in alle haest naer huys rijdende, en verftond zoo gauw niet de onderlinghe kraekeelen tuffchen *Edzard* ende die van Groeningen, ofte bekeef ze beyde door brieven, ende bevalze flux alle vyandfchap te ftaeken. Die van Groeningen fyne komft, voor het ontfanghen van desen brief, verneemende, zonden gemaghtighde naer Gelderland, om den Vorft van te vooren in te neemen: wel bewuft zijnde, dat *Edzard* en de *Stad*, aengaende de zaak met van *Oeyen* verhandeld, geene gelijke reekeningh en maakten: als mede, om de *Stad* voor te fpreken, ende de beloften van *Oeyen* te doen bekrachtigen. De Hertogh alles verftaende en door-vraegende, antwoorde eyndelijken, de toe-fegginghen van fijn *Maerfchall*

1515.

1515. Maerschalk in alle deelen voor goed en bondigh te houden, ende binnen kort seif naer Groeningen te zullen koemen, om aengaende de Stad en Om-landen, voor altoos yet seekers te beraemen. In 't bysonder belaste hy Priester Willem Frederix, Grave Edsard door sijn geheymen vriend Harke van Suderbuys, tot stilligheyt te vermaenen, dien hy ook door scherpe brieven berispte. Heer Willem naer huys koemende voldeed syne boodschap, ende gingh Suderbuys vaerschouwen, dat hier wt tusschen Karel ende Edsard niet dan alle quaed ende onrust soude zuyren, ende de Om-landen van de Hoofd-stad niet en konden worden af-gescheyden; biddende voorts, hy wilde, soo lief als hem de vrede en sijn vaderland was, den Grave betere sinnen en herts-ochten in-praeten. Edsard door de tweede hand ende mede door Karels brieven aldus voor 't hoofd zijnde gestooten, vond goed voor dien tijd te duyken ende te zwijgen, ende is daerom, verlaetende Dam en de land-schattinge, naer huys verrocken.

84. De Vriesen over de Lauwers, zoo veele daer onsen Vorst mede stonden, zonden mede een cietrijken tros gezanten naer Gelderland, te weeten drie wt den Geestlijken stand, drie edel-luyden, en drie eygen-geerde ofte vernaemde huys-luyden. Wt Westergoe quam Ianke Douma, wt Oostergoe Edo Jongama, ende Frederick Roorda wt de Seven wolden. Dese hadden haer aenbrenghen in het wit gestelt, om daer over met Karel raed te sluyten. Het eerste was, dat de Vriesen hunne willo-keuren en wetten meest hadden van de Keyseren ende Koningen van Frankrijk. Het tweede, dat sy haer land-stand van gemelde Koningen ontfanghen hebbende, vredelijken by haere keuren en vrheyd waren gebleeven en gelaeven. Het derde, dat alleen de Graven van Holland dese gemeene rust en eenigheyt hadden gestooten en verbrooken. Het laetste, dat de schenkinghen van Karel den Kaelen ende Lodewijk den tweeden maghteloos ende onduchtrigh waren, alsoo de Vriesen † daer in niet en hadden bewillighe. Wanneer dit alles den Vorst wel geviel; voegden de gemaghtighe hier by, hoe de spraeck in Vriesland gingh, als of de zaeck der Vriesen van den Hertogh van Gelder niet ofte niet genoegh en wierd beherighd, ende de Geldersse adel in Klein getal met Swarzenburgh en Erkelensrechtvoort op haer eygen buydel in den oorlogh voort-voeren: 't welk 'er veele van 't verbond af-keerigh maekte, ende den anderen in den negh was om met haer aen den rey te treden: waer over sy versochten, dat doch de Vorst in eygen hoofd eens naer Vriesland wilde over-koemen, ende dese laster-wolk door de straelen van sijne tegenwoordigheyt doen verdwijnen. Karel na oorlof-vraegingh in hunne woorden vallende, zeyde hier op, dat her de tegenwoordighe tijt niet mede braght, ende ook de nood niet soo dringende was, om zelf een Vriessse veys aen te neemen, ende echter de Vriesen, zoo langh hy maer de maght en 't leeven ende sy baere oude meeningh behielden, niet en zoude over de hand slaen. Sy behoorden een deel ydele zoghs-woorden en wt-stroiffelen der vyanden soo zwaer niet te weeghen; hy zoude eer langh met der daed bezoonen, dat hem dese keygh ende him welvaeren ter herten gingh. Hy langhde haer brieven mede van diegelyk beslagh, aen de Staeten van Vriesland en de Stad Sneek, ende verzeekerde ze daeren boven, dat hy ze in wey-

† Vid. Grot. lib. 2. de Iur. belli, capite quo de alienandis rebus imperij agit.

nighe dagen sijne volmaghtigers wilde toefschicken, om naerder wt te legghen ende te verhandelen 'eegen by op dit pas qualijken konde over-brieven. Dit schrijven over al in Vriesland geleefen ende met grooten yver wt-gekreeten zijnde, trock vele weyffende ende slaepende luyden aen de zijd van de Geldersse. Men doet hier by, dat 'er door listigheyt van de Geldersse een mompelingh door 't land liep ende van den gezanten gestijld wierd, dat de Hollandse Stad-bouder Floris van Egmond buyten last des Koninx van Castilien Karels van Oostenryk zich naer Vriesland had verwoeght, bekleedende sijne aenflaghen met den naem alleen van de Burgondisse ende van weynighe wt den adel, ende het volk bonigh om den mond smeerde; 't welk openlijken zoude bliken, indien Floris gesterst wierd sijne brieven van volmaght over te leveren, welke hy geene en had. Dit en meer wierd van de Geldersse te Sneek na 't volk ende den Raed van Leeuwarden over-geschreeven, om de Gemeente tegens mal-kander ende tegens den Vriessen adel en Burgondisse op te hissen. Floris zocht zoo veel hy moght dit voor-oordeel van hem af te weeren, ende alles in een openbaer geschrift te wederlegghen.

85. Daer na trock Erkelens zelf naer Gelderland, om aen den Vorst van het Vriessse werk naerder bericht te doen. In die daghen is het Slot Wardenbrasse, 't welk Edsard voor tien iaeren tot verzeekeringh van die van Groeningen had op-geworpen, den Groningers zonder weer ofte verlies over-geleverd. Doch eerst wierd 'er eene bezendingh naer Gelderland gedaen, ende met Ewerwijn Grave van Benthem een besteck gemaect. Ende alzoo is Ewerwijn in 't midden van de eerste maend op de Schants gekoemen, ontslaende het volk, na voorgaende quijtinghe, wt sijn dienst. 't Geschut, allen voor-raed, ende de losse timmeragien liet hy wegh voeren, ende leverde alsdoen den blooten wal aen die van Groeningen, om daer mede hun wille te doen. Daer tegens loofden sy den Grave tegens toe-komstigen Mey-dagh te tellen 700. Rhijnse goudguldens. Dadelijken daer na wierden 'er een deel gravers ontbooden, ende de wallen met de grafen verreffend. Met den Bisschop van Utrecht gingh Karel het voorigh bestand een heel iaer verlenghen, af te rekenen van den achtsten dagh der tweeder maend. Doch de wapen-vrede in Vriesland met de Burgondisse was qualijken van een oorlogh te onder-scheyden. Alzoo Lange Pier steeds op de Burgondisse vlammente, te water ende te land niet na en liet den vyand te after-haelen ende een voordeel af te loeren. Want als hy effen te vooren op de Zuyder-zee den Hollanderen een oorlogs-man had ontiaeght ende etlyken de voeten gespoelt, kreegh hy daer na, behalven twee adelijke vrouwen getrouwd met Hessel Martens en Ivo Bottinge, eenighe burgers van Francker in de knippe, die tot het opbrenghen van haer los-geld te Sneek in hechtenis moelsten blijven. Daer behalven stelde hy den Zuyder-rack niet alleen, maer ook de aenleggende gronden der Hollanders in vrees en toeren, menschen en vee ende al waer hy zin in hadde doorgaens mede neemende. Erkelens ondertusschen wt Gelderland weder-keerende, begon te Sneek, Collum, en Groeningen het volk wt den naem van den Hertogh verscheyde stukken voor te houden: dat het bestand nu haest ten eynde zoude loopen, en een nieuwe oorlogh voorhanden

en Edsard edenen te ls daerna voor de wesen te te haelen. Overften n en hulp n vonden phet mes vaer kon- id-luyden er ook die en tegend id Swart- noch by e gerced- nst in te en, tegen berstighe yken ge- nis te ver- tijl, ende et siende. d, na dat , gereed egaf sich ter van de de schat- chtans op

ningen te r wanneer op-haelde, en bedrie- en de an- an die Ve- laen, ende erid-ogh en net het in- tijds en tot der hadde en en we- md, den te bewil- de ketik te hen, door f de Raed Gelderssen n Hertogh m best be- een beraed af-gespro- ouwelijke Karel daer

de, ende hier van stfond zoo tusschen bekeef ze flux alle ingen syne sen brief, naer Gel- in te nee- de Stad, handeld, als mede, e belofien Hertogh antwoor- van sijn Maerschalk

mat, in dien de zack in Frankrijk niet en wierde by-geleyd: ende want het geld de zenuw en ziel was van den krijgh, moest men daer over middelelen beramen, ende om de lieve vryheid te behouden, eer het te laet werd, rijckelijken toe-legghe. Op dien tijd vermaende de Vriessche Ridderschap die 't met Burgondien hield de Geldersse bevel-hebbers door brieven, om den vrede aen haere kant zoo wel te onder-houden, als Karel Koningh van Spanien aen de syne deed: ten eynde men middeler wijl om een vaste eenigheyt moght wt-sien. Dan dit was al onniet, vermits Karel van Gelder een heel ander oogmerk had, ende den oorlogh, na 't gemeen gevoelen, liever dan de vrede. Gelijck ook Prior met syne Geldersse op-passende peck in 't vuur goot, ende de Zaydet-zee voor de Hollanders inder en meer engh en onbruikbaar maekte; aengefien hy doen ter tijd een grooten hulk, mer hier en koren geballaft, in 't gezicht van Enkhuyzen wegh haelde, ende na oude wijze den roof onder de matroofoen verdeylde. Na dat de Vriessche bood-schappers in Frankrijk een wijl tijds te Parijs vruchteloos hadden stille geleege, ende na 't eyndighen van de eerste sittings een nieuwe rechts-slagh was aenbestemd teghens Michiel, zijn sy ondertuffchen weder naer huys gereyfd.

86. Daer na liet Karel van Oostenrijk, die nu al Koningh van Spanien was gekroond, om de schadelijke geruchten haeren loop af te snijden, alle Geldersse Vriessen weeten, dat Floris van Yffelsteyn niet, zoo symeynden, op sijn eygen hand, maer wt sijn duydelyk bevel naer Vriesland was getrocken, ende sy, door 't verlaeten van den Keyser met de Saxisse ende door 't verlies van vreedende beschermers en middelaters, sich niet alleen moedwillens in groot en noodeloos gevaer hadden gestreken, maer ook het recht van haere vryheid verbroek, ende den ban verdient, indien hy op het wiesste met haer wilde te werk gaen, 't welk hy ook dacht te doen, ende haer op het onbermhartigste te vervolgen, zoo sy sijne genade door een rydigh berouw niet en om-beisden. Den tijd van 't bestand over-strooken zijnde, is Floris met eene vloot van Enkhuyzen in zee gelooopen, die by Workom een groot schip den Vriessen en Gelderssen toe-behoorende vermeerderde: in noch vier andere stack hy den brand, doodslaende, verdrenkende, ofte vangende descheepsgezellen. Doen heeft hy zich weder naer Enkhuyzen gehaest, ende Lubbert Trijk met 1500. knachten gestuyrt naer Harlingen, die van stonden aen landwaerts naer Bolswardt gevoerd zijnde de Stad over-weldighden. Dan alzoo de Geldersse dadelyken met de Vriessen sterk op de been quamen, waren sy gedwongen met verlies hunne winst weder te laeten vaeren. Alsdoo begonnen de Geldersse, wt beffel van Swartzenburgh, de Stad in 't rond met een aerden wal vaster te besluuten. Daer na wierden de gemoederen door verscheide kleyne schermutzelen tot de wapenen en haer allenxkens meer gesleepen en verhit. Die van Groeningen die Hertogh Karel alle daghen tegen zaghen, gingen, om hem en haere vryheid geene ergeris te geeven, den tooren van Edsard, welke alleen van 't Slot noch overigh was, tot den grond af-breeken, 't welk den Grave van Embden tegen de Stad op nieuws ontstack en verbitterde. Te gelijck wierd de Schants te Ferwerden, die de Burgondisse effen te vooren hadde nin-genoomen, door de Geldersse troppen aengetaft, ende met goed verdragh ver-overd,

87. Daer na zijn de Geldersche-zezinde op het vuyrigh aenprickelen van Ienke Douma ende andere Vriessen in de wapenen gebraght, het heyr voor Leeuwarden getrocken, ende daer ook twee groote stucken van Groeningen heen gevoerd. Mer een bestonden sy, doch met minder geweld, Franeker te om-ringhen. Middelerwijl schreef de Vriessche adel, als of zy met de pen de zwaarden hadden willen verstoppen en de bazuynen verdooven, wederom wt Franeker aen de Geldersse en haere lands-luyden, hen voor ooghen houdende alle onbeylen en onnijdelijke plaeghen, die het vaderland weghen hunne bals-sterkheyd over 't hoofd waren hangende, indien sy zich by rijde niet beter en verzinden, ende by de Burgondisse om vergiffenis aenbielden. De Geldersse gaeven hen wt het leger een schimpelijck en verdraeyd bescheyde, zeggende, de edele in genade te willen aenneemen, zoo sy neffens haer tegens de Burgondisse en Hollanders de erf-vranden van de Vriessen en hunne vryheid zich op-stelden: haer op-zet was hunne halven veel liever onder den beul, dan onder de doonstbaerheid der Spaniardten te buyghen, welker vermeende ryckdommen en hoogh-geroemde maght sy met hulp van den Vost van Gelder en Franssen Koningh wel waren gerouft. De edele en groote binn Franeker chiechten op dit bescheyde Hessel Martens en Kamstra naer Koningh Karel in Brabant om nieuwen en spoedighen by-stand. Doen zijn Floris van Egmond en Grave Felix van Oostenrijk (die bezijden het echte bedde was af-gevallen) dadelyken met een goed leger af-gevaertighd, neffens Grave Henrick van Nassouw, Jan van Walsenaer, Castre, Sevenberghen, Royen, ende een oneyndigh getal van Ionkers. De heele maght wierd geschat op 12000. mannen, zoo voet-als paerde-volk. Soo haest sy omtrent Harlingen waren aengezet, hebben de Geldersse, vervaerd zijnde voor zoo een hoopvolx, voor Leeuwarden en Franeker op-gebrooken, ende sich beslooten binnen de vesten van Sneek, Bolsward en Dockum. Terwijl de schrick noch versich was, gingh Floris Bolsward belegeren, doch na een korten tijd weder verlaeten; ofte om dat de Stad met nooddurft ende een nieuwen wal redelijken wel was verzorghd, ofte mede om dat de bezettingen te Sneek steeds op de beleggers wt-vielen. Daer na zijn 'er seven vaendels naer Dockum gelast te gaen, die na 't verlopen van het volk van oorlogh, als met hoozen en schoeyen daer binnen quamen. De Geldersse ende met naemen hun Over-hoofd Erkelens, over dese bloo-hertigheyt beschaemd en grijnigh zijnde, zochten de Stad weder te bemaghtighen, ten waere het wt Sneek en Bolsward gelicht: krijghs-volk zonder voorgaende betaelingh had geweygert te vechten. Erkelens in toorn wt-bulderende verftoutede sich echter met de bende van Groeningen ende weynighe andere een blauw oogh naer Dockum te waeghen, dan wierd door de Burgondisse manelijken af-geweerd, ende genoodzaekt op Collum ofte Groeningen sijn wijck te neemen.

88. Op desen tijd heeft Edsard Grave van Embden sijn langh-ingezwolghen leed ontdeckt, ende de Burgondisse vriendschap opentlijken vrijdende in de Oogst-maend met Egmond binnen Dockumt zamen-spraek gehouden. Na dat hy ter loophad verhaelt, hoehyeerst den Saxenaer mede ende daer na teghen had gestaen, met was een zwaeren krijgh hy was over-stelpt geweest ende afier-bax door den Keyser in den acht gedaen, ook na verscheide

1516. *verfcheyde voor-vallen door sijne eed-geuooten by den neus en om den tuyn geleyd; besloot hy eyndelijck, over langh een walgh gehad te hebben van zoo een verbond, ende een verlanghen om onder de vleugelen van een beter en geluckiger Heer, te wecten den Koningh van Spanien, te duiken: verzoekende derhalven Floris sijn oude kennis tot een voor-spraak, om hem daer toe by den Keyfer en Karel een luyk te openen; voor de welke hy, ook zonder vast-geleyde ende spijt sijner vyanden kenne-backen, onbeschroomd sijne zaak dorste verdedighen. Floris, na dat hy Edzard goeden moed en ook eerlijke schenkagien had gegeeven, trock van daer weder op Leeuwarden. Hier en tusschen had Felix van Oostenrijk het Slot van Eufum, door toe-doen van Epe Douwens voorheen sterck gemaakt, na voorgaend geweld door het schieten zoo gekrenkt, dat die van binnen, een haestighe bevingh op 't lijf krijgende, sich op genade en ongenade over-gaven. Felix, om dat sy het zwaer geschut hadden verwacht ende een van syne Hof-ionkers met een kogel doorschooten, heeft wreedelijck met hun te werk gegaan, eenighe op de plaets van 't Slot door den beul af-houwen, de andere wt de vensteren doen stooten ende in het hanghen verworghen. Douwens ende sijn neve Eibe Herinx beval hy, op het voor-bidden van Hessel Martens en Ivo Bortinge, welker vrouwen te Sneek gevangen zaten, naer Harlingen in de boeyen te brengen. Dan wanneer hy voort daer na door brieven van Ianke Douma gedreyghd wierd, dat het met de gegijzeldes wijven zuer zoude af-loopen, indien Douwens en Herinx op de daed niet en wierden los gelaten; heeft Felix in een op-loop van zinnen beyde Heeren, eer Floris ofte yemant anders een woord ten besten konden spreken, insgelijck voor den scherp-richter doen knielen. Soo dat Ianke syne maeghen door een roekeloosse yver zelf om het leeven hielp, ende Felix door dese ontijdighe straf-heyd de Vriesen, in plaets van schrick, tot meerder bitterheyd en weder-stand op-weckte. Daer na quam Floris van Egmond met een tamelijck maght naer Kollum, dwingende de Geldersse, zich van daer zonder gevecht op Groeningen te begeeven. Te Dockum wierd aen 't zuyder-cynd van de brugge aen den stroom-kant een valte Schants af-ge-steeken, ende aen Tiark Burmannia te bewaeren gegeeven, om daer mede van de burgers eerlijke en stemmighe luyden te maeken. Ondertusschen zond ook Floris etijckle kleyne schepen met volk naer de Zuyder-zee, die Staveten schielijck over-rompelden. Hier op volghden lanx de strand Hindelopen en Workum, daer de Geldersse na harde schermutzelen ten laetsten wierden wt-gedreeven. In voegen dat, na 't verlieven van dien heelen zee-rack, de Geldersse plaetzen, Sneek, Bolsward, en der Yfse, als bloot en open legghende, met weynigh benauwd, ende van de zee en havenen wierden af-geslooten.*

89. Op den 28. van den Oogst-maend had Karel van Gelder, ofte door syne beschickinghe, zoo men giffede, een deel van sijn volk Nieupoort tegen over Schoonboven, onvoorfiens ende zonder voorgaende ontzegginghe, vermeertert. De Grave van Nassouw zulx hoogh duydende, nam de Vestinghe met hulp der Hollanderen na den viertienden dagh weder in, ende 17. Geldersse daer binnen gevanghen, waer van et tien binnen den Haegh met den strop ende de overige met het zwaerd wierden gestraft; alzoo Karel,

liever hebbende vroom en eerlijk te schijnen dan in der daed te zijn, in 't minste niet en wilde lijden, Nieupoort met syne voor-kennis ofte door sijn bevel veroverd te zijn. Onder dit moesten de andere ofte syne trouwloosheyd, ofte hun eygen mis-bedrijf en verkeerde gehooizaemheyd met hun besten hals betaelen. Voort daer na liet Nassouw, opperste Stad-houder des Koninx in Nederland, neffens de Heeren van 't Hof van Holland overal af-kondighen, hoe Karel door bet in-neemen van Nieupoort de wapen-rust eerst had verbroomen; waerschouwende over zulx alle Koninghlyke onderdaenen, met Karel van Gelder ofte den sijnen geene handelings in te gaen, de zelve ook geene schattinghe ofte ongelden toe te segghen, op verbeurte van lijf en goed; gebiedende voort, dat alle weerbaere mannen, ende in 't byzonder de gezeetene ten platten landen zich op den klokken-slagh by de hand en vaerdigh zouden houden. Daer nevens wierden de burgers doorgaens in de Steden door ernstige bevel-brieven in de wapenen ontbooden. Die van Woerden en Oudewater ontvinghen mede last, de dicke bossen en 't geboomte buyten de poorten, om aen den vyand tot geene schuyt-plaetsen te dienen, met den eersten op eene hooghe boete af te kappen. Wanneer Nassouw daer behalven die van Nymegen zoo wel als hun Hertogh voor bond-breekers bestond te laeken, deelden sy dese brieven den Hertogh mede. Karel, die in de wol geverwd was ende zich aen een kleyn gerucht niet en stoorde, schreef wederom, sy zouden den Grave van Nassouw doen wecten, dat hy in 't minste aen desen aster-klap geen schuld noch van de in-neeminghe van Nieupoort eenighe kennis had: hoewel hy voor zeeker wist, de Hollanders met handen en voeten te hebben gearrebeyd ende geene kosten ontzien, om de Vriesen te onder-drucken, ende met geen ander wit hun krijghs-volk een stuck weeghs door Gelderland gestuert: ende dat sy ofte de Vorst, 't geen den Hollanderen was toe-gelaten, der zelve vyanden de Vriesen niet hadden moeghen weygeren, te wecten om slechts door de landen van Gelder hun vyand teghen te trecken. 't Was mede kennelijck, hoe de Geldersse handelaers, hoewel die met den Vriesen krijgh niet te schafften hadden, doorgaens in Holland, tot groote verasteringh van de onderlinghe neeringh, tegen dank wierden bezet, geschat ende geschooren. Tegens 't verwijt, dat tot de veroveringh van Nieupoort eenige huys-dienaers van den Hertogh de handen zouden hebben geleent, zeyde hy, zulx immer zoo waer te zijn, als den gemeenen roep, dat alle de Hof-gesinde des Koninx van Spanien op de been waren geweest, om de Vriesen met plonderen en blaeken 't eenemael te bederven en tot het bembde toe wt te trecken.

90. In die daghen verklaerde Karel, dat, hoewel Henrick van Brunswijk de oude, leen- en dienst-plichtigh aen 't huys van Burgondien, eertijds bittere vyandschap tegens hem, sijne onderzaeten en bond-vrienden met rooven, spannen, en dood slaen had beweesen, ende van hem Karel na alle rechte desgelijck was gepleeghd; hy echter, door voorspraak en onder-handelingh van goede vrienden, de Stad en burgers van Brunswijk niet alleen dese misdaden en vinnigheeden quijt gescholden, maer ook den zelven beschuttingh en vryen handel zoo te water als te land in sijne gewesten hadde toe-gestaen; als mede aen die van Bremen, welker Bisschop te vooren den Brunswijker de hand had geboden. Dit verdragh zoude van volle waerden blijven, schoon genoomen Karel schier ofte morghen met der zelve Vorsten ofte anderen

zinde op
uma ende
ight, het
daer ook
heen ge-
et minder
Middel-
net de pen
en en de
meker aen
ben voor
lyke pla-
sterkheyd
ch by rijd
ondisse om
teven hen
aeyd be-
willen aen-
gondisse en
en hunne
was hunne
r de dienst-
velker ver-
aght sy mee
n Koningh
te bin
el Martens
aband om
Doen zijn
Oostwijk
gevalken
raerdighd,
n van Waf-
ende een
ele maght
o voet-als
Harlingen
, vervaerd
et uwaerden
beslooten
in Dockum.
ingh Floris
corten tijd
met nood-
n wel was
ttelinghen
en. Daer
n gelast te
k van oor-
laer binnen
aemen hun
hertigheyd
en de Stad
et wt Sneek
nder voor-
e vechten.
utede sich
ende wey-
Dockum te
dijse man-
zaekt op
nen.
Grave van
ontdeckt,
opentlijken
mond bin-
. Na dat
n Saxenaer
et wat een
ende af-
s, ook na
verfcheyde

1516. deren in oorlogh vast raakte; ten waere sy bevonden werden, onder het dexel van koopmanschap ofte toever, sijne vyanden bus-kruyd, kogelen, barnassen, ofte diergelijke krijghs-gereedschap toe te zenden. Soodanigh een vry-geleyde verkreeghen ook op desen tijd die van Zutveen van Hertogh Jan van Cleve, welker kraght nochtans na ses maenden dood zoude zijn. Naderhand wierd het voorighe verbond zoo wijd wt-gestreckt, dat Karel met die van Groeningen aan d'eene zijd, ende aan d'andere zijd de Vorsten van Lunenburg en Oldenburg neffens de Stad Brunswijk en 't Stift Bremen van stonden aen gelijker hand tegen Elward en sijne onderdaenen a's verbannene oorlogh zouden voeren, ende zonder gemene bewillighingh noch vrede noch bestand met hen in-gaen: alle door verdragh ofte geweld van wapenen aen te winnen plaetsen en volkeren Oostwaerts de Rense, zonden den Lunenburger en Oldenburger toe-koemen: ende de vordere aen Karel en die van Groeningen. Dit alles was over en weder zoo wel bezegeld, dan is, zoo veel ick kan spuren, daer na in de pen gebleeven.

91. Ondertusschen was Floris van Egmond in Vriesland daer over doende, om na het in-nemen van Stavoren en de nabuyrige plaetsen, de Geldersse ook wt de andere Vestingen te verstoeten, ofte hen ten minsten alle hulp van buyten te beneemen. Weshalven hy naer de Lemmer treckende, Sloten begon te belegeren. Terwijl hy daer voor lagh, is'er t'eyndens de Slachmaend zoo een felle wind gereezen, dat de zee aldaer over alle dijken heen streek, ende dien heelen oever grootelijx beschadighde. Veele dijken en dammen in-breekende wierden door het geweld van 't water neffens menighe van vee vernield ende als in een af-grond verflonden. Het legher om sich te berghen vond sich benoedighd op de zolders en toppen der huysen te klauteren, ende aldaer, tot dat het water was gezonken, drie heele daghen met hongher en bangigheyd door te brengen. Alldoen is Floris naer Harlingen, ende van daer naer Leeuwarden verreyd, ende Felix op de oude stede met de ganse maght teghens de Geldersse gelaeten. Na 't vertreck van Floris schickte Hertogh Karel eenighe troppen door Drente, op Groeningen, sterk zijnde over de 1500. knechten en 200. ruyteren, doch in alle sieltery wt-geleerd; alzooy in Vriesland koemende zich geene moedwilligheyd ofte boeven-stucken en schaemden: tot dat sy den land-man een maghtigh geld afgeschat hebbende, tegens den wt-gangh van 't iaer haer wegh weder op Goor namen: welke Vestinghe wanneer sy insgelijx hadden wt-geplondert, zijn sy alschelmen van 't vaandel geloopen. Op den tweeden Kerst-dagh was de zee wederom zoo hollende, dat Felix hier over op den ionghlten dagh van 't iaer, na 't verbranden van de boerschappen aen de Lemmer, met syne heyrkraght op de Kynder moeste wyken. Die van Sneek en Sloten, die 't met de Geldersse hielden, hadden op desen tijd van alles de mangel, maer vooral die van Bolswaert, die den vyand en 't gevaer aller naeft waren. Ende alzooy de nood alle daghen hoogher en hoogher steegh ende het krijghs-volk te vergeefs om betaelingh riep, heeft het, wt walgh van de tegenwoordighe iammeren en benaudheyd ende op hoop van geld te beuren, op Nieuw-jaers dagh brieven ende booden naer Floris af-gevaerdighd, met beloften van de Stad op zeker verdingh in syne handen

1517. over te geeven. Floris dese tijdingh gaerne hoorende gaf het krijghs-volk van stonden aen syn vollen eysch, te weeten 8000. Rhijnse goudguldens. Sommighe meynen, dat hy door brieven en erghelift van Grave Edgard daer toe zy geraeden. Voort daer na is de bezettingh, wtgenoomen alleen honderd mannen die de Burgondisse by-bleeven, af-gedankt. De Geldersse gefinde burgers trocken elders heen, een yeder waer 't hem geliefde. Dese zoldaeten wierden by haer mede-maets voor koop-luyden gescholden, ende daer na van Hertogh Karel als veraeders opentlyken verbannen, hier en daer aengepact, op verscheyde plaetsen en stonden als schelmen gerecht, ende hun naemen aen de galgh geslaeghen. Daer na is door op-stooken van Edgard, die by sijn nieuwen Heer geloof en een plas-dank zocht, wanneer het helder winter-weder ende de vorst de weggen bruykbaer hadden gemaekt, de Stad Sneek met vier legers nauw beslooten. Alhier lieten sich, behalven Floris en Felix, vinden de Graven Joost van Hoey, Simon van der Lippe, ende Edgard met een merkelyk getal van Vriessse edel-huyden. Groote ende kleyne stucken wierden voor de Stad geplant, ende alle wt-en aen-komsten wel deghelyken bezet. Lange Pier met syne Geldersse bezettingh en vergat hier tegens niet het vyands heyr geduerigh te verstoeten, te bevechten, ende tot beschermingh van de plaetz alle verzinnelijke middelen aen te wenden. Voor al wierd de wal doorgaens met water begooten, om van 't ys glibberigh en begorffeld te worden, ende het Klooster buyten de poort, op dat de vyand daer in niet en moghte nestelen, aen koolen gelegd. Ondertusschen quamen'er gezanten, door Edgard, zoo 't scheen, op-gemaekt, die aen de Sneekenaers groote dinghen beloofden, ende hen een vrede voor-stelden: daer eenighe burgers, wt verdriet van den langh-wijlighen krijgh, met gierighe ooren na luysterden. Maer Pier en de Geldersse die met menighden daer binnen waren, hebben alle voor-waerden met den voet gestooten, ende zelfs alle t'zaemenspraek op den hals verboden. Na negen dagen belegeringh zagh men veranderingh aen delucht ende te gelijk in 'svyands leger, die met het regenachtigh weder vast aen alle kanten begon op te kraemen. Felix is met vier benden ende de Oversten Caspar van Ulm, Peter van Lutzenburgh, en Bartel van Swol, naer de Kynder, ende d'andere elders heen getrocken.

92. Van daer verhuysde Felix in de tweede maend op Vollenhoe, ende voorts een in-val doende in Gelderland, zeylde voor by Elburgh en Harderwijk, ende trad eyndelyken wt omtrent Nykerk, om het volk een weynigh te verquicken en wt te spannen. 's Anderen daeghs greep hy het Slot Hulkefeyn aen, anders Alena genoemd; vernits het door den Vorst op de grenzen van Holland aen de Zuyder-zee was gebouwd, om den vyand van 't water af te keeren. Na voorgaende stormen heeft hy de plaets bemaghtight, ende Werner Spiegel, een gellaeghen vyand van de Burgondisse, met het volk daer binnen aen banden geleyd; daer behalven de wallen om verre geworpen, ende den tooren, de vernaemste sterkte van 't Slot, die met bus-kruyd was gevuld, door den brand in de lucht doen vliegen, gelijk mede 't Ex^{te} syne scheepen. Doch de 't Vorst de wigh-tigheyd van dese plaets in bedenken neemende, ^{lister.} ende

1517. ende eenighe paelenders en graevers in sijn dienst aenneemende, heeft *Hulkefeyn* in alle vlijt vatter als voor heen van *Bentheimer* steen weder opgemaecte, ende sijn Rent-meester *Maurits Pannetok* daer over gestelt tot bevel-hebber. *Felix* koos sijn wegh op *Braband*, laetende het krijghsvolk, om haere leeningh te ontfanghen, in *Holland*; 't welk daer na hoogher aenkomende naer het land van *Kessel* omtrent de *Maes*, onder de *Gelderse* dienst gingh neemen; wt-genoomen de *Overigheyd*, die zich tegens *Burgondien* niet wilde laeten gebruyken. Daerna is *Edzard* met *Floris van Egmond* naer *Brussel* gereysd; alwaer de *Keyfer* met syne dochter *Margriet* ende *Karel* *Koningh* van *Spanien* over zaken van groot gevolg raed sloeghen. Ende al hoewel hy door zyne wan-gunnens den *Brunswijker* ende *Iuriaan van Saxon*, die daer mede by de hand waren, met den eersten wat wierd getroft en op-gehouden; heeft hy echter daer na te *Mechelen* zyne zaak mannelijken voor den *Keyfer* verdedicht. *Maxmiliaen* met den hooghen Raed alles over-weeghende vonden goed, *Edzard* van den voorighen ban en ongenade te bevryden; te meer, vermits *Karel* naer *Spanien* dreyghde, ende syne vriendschap om de *Gelderse* wt *Vriesland* te iaeghen haer rechtevoort groot voordeel konde aenbrenghen. Alsdoen wierden 'er wt laet des *Keyfers* eenighe voor-waerden voor-geslaeghen, waer op de *Grave*, laetende sijn zoonte *pand*, met de *Standen* van *Oost-Vriesland* ende syne vrienden sich moght beraeden: *Edzard* zonde iaerlijx 4000. *Rijnsse* *gulden* wt de *schattinghen* vande *Om-landen* sijn leeven langh van *Karel* ontfanghen, 't voor-zeyde land als *Stad-houder* bedienen, ende op kosten des *Koninx* sijn Leen-beers den *Gelderse* sien te ontweldighen, ende tegens de zelvo met *Floris van Egmond* aengaen. De *Koningh* zoud sijn oudsten zoon *Ulrich* tot een *kamer-dienaar* naer *Spanien* met zich neemen ende trefselijken op-trecken. *Edzard* en syne na-zaten zonden 'e gebied van *Oost-Vriesland*, indien de *Keyfer* en *Keur-Vorsten* hier toe wilden verstaen, van *Karel* als *Grave* van *Holland* en sijnne erven te leen verheffen en in-houden. Ende zoo voort. *Edzard* van *Emden* weder-keerende was nergens in weygerigh, wt-genoomen tot de leen-belijdenis sijn erf-landen, welke door syne Raedes een-stemighlijken verworpen ende van hem heusselijken wierd af-geslaghen.

93. In 't vorige * bestand-verdragh tusschen *Karel* van *Oostenryk* ende *Karel* van *Gelder*, was, als gezeghd, bedonghen, dat *Koningh Francois* den onderlinghen oorlogh in *Vriesland* en *Gelderland* door syne wt-spraak zoude nederleggen. Om daer toe te raeken is 'er eerst op desen tijd, in 't af-gaen van den *Soemer* te * *Noyon* in *Picardien* een dagh wt-geschreeven. Hier heen wierd met wille des *Koninx* van *Spanien* de *Hertogh* van *Gelder* gelaeden, om syne zaak ende te gelijk de zaak van *Vriesland* te verantwoorden. Doch *Karel* heeft sijn bastaerd-broeder *Reyner*, en *Ian Falkmeer* *Gelderse*, neffens *Edzard Grave*, *Gilmar Canter*, ende *Auke Agges* *Vriesen*, met een zeer breede maght in sijn plaats geschickt. Na dat aldaer onder de *Koningen* de vriendschap was vernieuwd, werkten de *Fransse* daer over om de verschillen weghen *Vriesland* ende *Gelderland* te middelen. Dan vermits dese zaak een langhen staert ende veele voeten in daerd hadde, wierd 'er beslooten, dat beyde

tegen-dingers tegens 't wt-gaen van den *Herft*-maend met volkoemen bewijs en bescheyd op nieuws te *Parijs* zouden verschijnen. Wanneer op den gestemden tijd de *Gelderse* volmaghtigers, ende aen de zijd des *Koninx* van *Spanien* *Dijman vanden Bergh* een bastaerd van een trefselijke stam met *Bucho Aita* *Pricster* van *Leeuwarden* voor de vijf gekoozene *Raeds-heeren* en zegggheren sich in-stelden, wierden de aenspraeken hervat, ende de eyfchen aen weder-zyden over-gelanghd. Doch in den aenvangh rees 'er twist, wt zaeke de *Spaense* last-hebbers, vreezende dat sy velligh zouden verklaerd worden ende kael daer af koemen, zoo een besluyt hadden genoomen, dat men *Karel* van *Gelder* tot hun voordeel aenlegghe, ende *Koningh Karel* verweerder zoude maeken; daer behalven over 't bloote bezit ende niet over 't geheele recht noch eygendom met den anderen stryden, noch den *Koningh* van *Frankryk* in desen als oordeel-wijser, maer slechts als raeds-max gebruyken. Doch de *Raeden* verstonden het tegendeel, dat men te weeten geen van beyden voor aenklaeggher ofte verweerder behoorde te houden, ende het ganisse kneekel aen het oordeel des *Koninx* te stellen, belastende voort, den eyfch zoo die genoomen waste veranderen. De *Oostenrykse* aldus voor de borst gestooten zijnde verzochten wistel, 't welk hen, zonder dat de *Gelderse* zulx konden weeren, tot aen den eersten dagh van de naeste *Winter*-maend wierd vergoest. Hier op zijn de gemaghtighe over ende wedet om rugge-spraak te houden, d'ene op *Braband* end' andere naer *Gelderland* verhuysd.

94. Wanneer sy daer na weder te *Parijs* quamen, zochten de *Burgondisse* staende te houden, dat de *Gelderse* hen kraght en geweld deden; alzo *Vriesland* buyten allen twyffel hun *Koningh* toe-behoorde, door op-draght vande *Saxisse*, welker rechtvaerdighe aankomst ende bezit zeder een was bekend: als mede dat de *Graven* van *Holland*, vermoegens verscheyde *Keyferlyke* vergunninghen, niet alleen recht op *Vriesland* hadden bekoemen, maer ook de gemelde landen lange iaeren afstier een met der daed beheerscht: in welker stede *Philips*, de vader van haer *Koningh*, als *Grave* van *Holland*, was getreden, die al sijn op-spraak aen *Albert* van *Saxon* den vader van *Iuriaan*, had over-gezet, ende de *Saxisse* in 't gebuyk gestelt, welke daer in volle 16. iaeren hadden vol-lard ende 't geheele land bestuert; van de welke het recht ende bezit, zoo goed als het haer van *Philips* was aengekoemen, weder op *Karel* was gekeerd. In tegendeel had de *Vorst* van *Gelder* alleen eenighe moeyt-makers ende meyn-eeidighe in haere boosheyd gestuyt, met blykelyk ongelijk ende geweld eens anders eyghendom aengetast, ende de wettighe *Heeren*, zonder van de selve verkort te wesen, in hun gerechtigheyd en bezit verstoert, steunende, in plaats van recht, op sijn rappier en wapenen. Hier tegens vertoonden de *Gelderse* met brooser te zijn dan dese schijn-redenen, ende niet zeekerder dan het recht van hun *Vorst*: Want gelijk het geensins in waerheyd bestond, dat de *Graven* van *Holland* van begin af altoos *Vriesland* hadden beheerscht; zoo was het onwedersprekelyk, dat de *Vriesen* (gelijk ook haer naem wt-wees) van alle oude tijden, tot dat sy nu onlanx van de *Saxisse* waren verdruckt en over-mand, in vryheyd gezeeten, daer voor hun bloed geplenght, ende meer als eens heerlijke palm-tacken zoo op andere vyanden als op de *Graven* van *Holland* hadden bevochten, kennende geen andere *Over-heeren* neffens de *Duytsse* *Keyseren*. Ende

me hoo- 1517.
aen syn
se goud-
oor brie-
er toe zy
ngh, wt-
de *Bur-*
heldersche-
een yeder
wierden
geschol-
als ver-
daer aen-
stonden
aen de
p-stooken
er geloof
iet helder
n bruyk-
k met vier
sich, be-
aven *Joost*
Edzard met
el-luyden,
i voor de
mitten wel
syne *Gel-*
ns niet het
n, te be-
de plaetz
len. Voor
begooten,
te worden,
op dat de
aen koo-
er gezan-
gemaekt,
en beloof-
den: daer
angh-wij-
luyfterden.
metighen
r-waerden
t'zaemen-
gen dagen
en delucht
ie met het
iten begon
en ende de
atzenburgh,
te d'andere

de tweede
-val doen-
gh en *Har-*
ent Nykerk,
n en wt te
y het *Slot*
f; vermits
n *Holland*
, om den
oorgaende
gh, ende
an de *Bur-*
anden
i verre ge-
dste sterkte
vuld, door
elijc mede † *Ex*
de wigh- rijs *Duch*
neemende, *literis*.
ende

* Siet op
het iaer
1515.

* *Novio-*
lani.

1517. wat was 'er aen belanghd, zoo de Graven van Holland de Vriesen nu ofte dan hadden over-wallen, ende ten deel met den zabel onder-gebraght? Was het dan even eens recht te hebben, ofte het recht te breeken? met minne ofte in weder-wille over de luyden te gebieden? rustelijken te besitten, ofte om 't besit aen-vechtringh te luyden? Ende wie van alle Hollandse Graven had Vriesland heel en al bezeten, ofte yet daer van zonder dwangh en wapenen? wie van hun had over 't Vlie yet bemaghticht, 't welk hem ofte sijn na-zaet niet weder en was wt de handen gewon-ghen? Wie konde ook mis-saeken, dat Vriesland tusschen 't Vlie en d'Eemse geen geheele 100. iaeren herwaerts zonder Heer ende Vorst was geweest? In woeghen dat haere zaek als stemmende op een ydelen grond-vest en verrotte plank van selfs om verre viel. Want de Graven van Holland geen meerder recht op Philips konden over-zetten dan sy selve gehad hadden, noch Philips op de Saxisse, noch de Saxisse weder op Karel van Oostenrijk. Gezwegen, dat de Saxisse noyt dit recht van op-draght, maer alleen de gifte des Keyfers ende der Standen van Duytsland, om hun gepoogh te rechtraerdighen, hadden voor-gewent, welke nochtans in der daed nietigh was; gemerke Albert van Saxon voor sijne inleydingh-brieven het besit alreede had aengevaert, ende de Keyserlijke Plac-ketten regel-recht aenlepen teghen de over-oude vry-beyd van 't volk, 't welk in desen had behooren gekend nochte ongehoord en teghen dank onder vreemde heerschappen gesteld te worden. Daer tegens was de Vorst van Gelder door de veronghelijcke Vriesen, vrye luyden, te hulp geroepen, ende tot een Beschutter van haere vrybeyd ende Heer van 't volk verkoosen; die ook dese aengebodene eer als een loon en troost van sijne moeyten met groote redenen niet en had af-ge-slaeghen.

95. Koningh Francois de zaak over-legendende, ende het eene oogh werpende op sijn toekom-menden schoon-zoon Karel van Oostenrijk, ende het ander op den Hertogh van Gelaer sijn ouden mede-ftander en getrouwen bond-genoot, zocht ze beyde wel tot vrienden te houden, maer sijn schoon-zoon meest, wiens bewijs hem nochtans niet en konde voldoen. Waer over hy best vond sijn eynd-oordeel voor dien tijd noch op te schorten. Om nochtans de gemeene rust te vorderen, te meer alzo de Keyser zelve in Nederland stille lagh; beval hy binnen Camerick een ontwerp te maeken van een nieuw bestand. Middeler tijd trachtete Karel moeye Margriet van Oostenrijk, na den aert der vrouwen die in een-standeels week-moedigh ende voor quetzuyren en bloed-stortingh vervaerd zijn, met toe-doen van de Fransse een volkoemene vrede te raemen, waer toe de andere echter kleynen trek hadden. Gelijk ook de Geldersse ende Vriesen dit, zoo wel als de voorighe bestanden, niet te wel en behertighden. Want als de Burgondisse zich naer Hindelopen hadden begheeven, om die plaets, op den oever van de Zuyder-zee niet onbillyken teghen over Holland gelegen, te vesten, ende bereeds een goed deel van 't werk hadden vol-trocken; is Lange Pier, die zulx oordeelde tegens de stille-zaet te strijden, met een deel iachten in der yl van Sneek af-gevaeren, brengende het Ste-deken in sijn geweld, hoewel het arrebeids-volk met de bezettingh dapperen weer booden. Aldaer bleeven dood onder de vuur-roers ofte rappieren, wt-genoomen over de 100. koppen van 't slechte krijghs-volk, een bastaerd wt het huys van Cleve, bchalven Bronkhorst, ende andere

die in 't water verdronken: 77. gevangens wier-den 'er naer Sneek aen banden geleyd: doch de burgers niet beleedighd, ende de op-geworpene vestinghen alleen geslecht. Karel van Gelder, by sonne-schijn op onweder ende in den bestand-tijd op de wapenen denkende, had door de Over-ften Ian van Selbach ende Ian Golsfeyn mede onder duyms volk geworven, ende op het eynd van de Bloey-maend deun by Utrecht doen vergade-ren. Men zeght, dat 'er 7000. ofte 8000. van den zwarten hoop hier by waren. Dese verbonden sich alzo aen den Vorst van Gelder, dat sy boven het geschut, kryd en anderen voor-zaed van oorlogh, yeder met eene, ofte (zoo andere voor-geeven) twee Hoornse goud-guldens zouden af-staen en te vreedden wesen, ende voort op haer buyt en eygen smeer leeven. Daer na heeft ze de Vorst niet wijd van Deventer den eed af-genoomen, ende aen Erkelens bevel gedaen om haer door de Twent en Drent naer Vriesland te beleyden. Met een wierden 'er kondschappers op Groningen geschickt, om met hand-sterkinghe van die Stad de Burgondisse over al wt Vriesland te verdrij-ven. Eenighe twijfelden, of Karel dit alles met de Fransse penninghen te weghe braght, hoewel Koningh Francois met Karel van Oostenrijk een nieuwe vrede en maeghschap had in-gegaen; gelijk doch veeltijds de Grootte, wanneer sy voordeel daer by weten, door de drie hand wt-werken, 't geen hun van verbonds ofte om 't wel-staens halven is verboden. Die van Groningen hier van verwittighd, hebben hunne stukken en andere krijghs-gereedschap voor den dagh gehaelt ende vaerdighlyken toe-gezonden.

96. Alldoen is Erkelens, te baet neemende eenige Vriessse troppen, met Ienke en Sacke Donna Vriessse edel-luyden recht toe naer Dockum ge-streken. Ende alhoewel die Stad met een Slot verzorghd ende daer behalven door 900. man-nen van wt-schot wierde verdedighd, waer van de drie deelen de Stad ende de overighe den Burgh bewaerden; bestonden sy echter die plaets aen te tasten, die ook na ses wecken bel-geringh door hongers-nood gehoor moeste gee-ven; onaengiesen de Koningse met allen ernst daertegen worstelden, ende Karel van Oostenrijk aen die van Leyden, Haerlem, Amsterdam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuyzen, en Medenblyk een strengh ver-bod had laeten wt-gaen van aen de beleggers geen toe-voer te beschaffen. De Steden van Noord-Holland, als Edam, Monikedam, Enk-huyzen, Hoorn, Medenblyk en 't dorp Schagen, voor-zagh hy ook alle met een tamelijk getal volx, om doorgaens op de onrustige Vriesen een wackend oogh te houden. De Stad is, na 't over-gaen, door Erkelens, die wt yedere rot twee man-nen wt-kipte, met 800. zoldaeten verzeekerd, waer over aen Ian Golsfeyn het bevel werd ge-geeven; na dat 'er te vooren bescheyden was, dat sy, hoewel in bezettingh leggende, voor haer aendeel met de andere in 't genot van den buyt gelijkelyken zouden in-tasten. Daer na zijn de vordere onder 't beleyd van Selbach door Vries-land en de Lemmer naer de Kaynder gevoerd. Alhier verbejede haer Lange Pier, die met alle spoed 150. schepen verzamelt hebbende, met het heyr over de Zuyder-zee is gevaeren, ende sijn loop voor by het beevende Noord-Holland ende Enkhuyzen richtende, eyndelyken by Medenblyk aenland geaen. Wanneer de eene roede aldaer tot bewaer

1517. tot bewaer leggende zich te weer stelde ende op haer aenviel, wierd de Stad die van zelfs zwack en onhoubaer was, onvoorfiens over-rompeld, ende de meeste knechten en burgers door de spietsfen geiaeghd: de overighe berghden sich ter loop op het Slot. Alldoen is de Stad, na datze Piervan alles had ontbloot ende den roof naer de schepen gebraght, op verscheyde hoeken in den brand gesteecken. De andere sich langhs de weeldige weyden verspreyde lieten Hoorn aen de linker hand, plonderende alles waer sy omtrent quamen ende onder anderen Egmond binnen-dijx; tot dat sy op het eynd van de Hoymaend de Stad Alknaer in hun geweld kreeghen, wel weetende, dat alhier wt de naefte gewestē de kostelste goederen als in een pack-huys waren by een gestaepeld. De overgroote erionwaerdeerlijke buyt deed haer een wyl tijds binnen Alknaer panne-koeken; daer na maekten sy reede vaert om noch grooter sprongh te doen. De burgers moesten met ontallijke schijven den brand af-koopen. De Raeds-heeren van Holland, om de snap-haenen te beiegenen, ontbooden middeler-wijl al den leen-plighthighen adel en den vierden man wt de weerbaere burgeren en bouw-luyden op *Haerlem*, om aldaer aen *Floris van Egmond* Stad-houder van Holland ten dinnit te staen. Alshet Geldersse leger na seven daghen draelens met al hun schat en gevangens van *Alknaer* was op-gebrooken, ende na 't verbranden van *Beverwyk* op *Sparendam* toogh; heeft haer de ruytery en 't voet-volk van *Floris* op den enghen dijk in vrees en verwerringh gebraght, ende ook veele gevangens en plonderingh ontmaecht.

97. Dit volk door *Floris* meest wt de Vrieffe Steden gelicht zijnde, gaf aen de onse bod en gelegenheyd om *Bolswaerd* weder maghtigh te worden; twelk *Tidrik Walsa* by gebreck van genogghzaemen tegenstand onvoorziens overylde, ende aen de Geldersse weder leeverde, vernieuwende daer na de bol-werken welke van de Burgondisse waren geslecht ofte verwaerloofd. De Geldersse die voort besigh waren om den Haerlemmer-dijk ten eynde te koemen, wierden daer na op den aller-enghsten hoek van den dijk voor een dam ofte borst-weeringh geschut, door die van *Amsterdam* ter loop op-geworpen. Doch dese wal wierd in den eersten ofte tweeden storm door hen vermeerderd, ende 60. mannen in die hevigheyd neder-gemaekt. Daer na traden sy, na 't bederven van Amstel-land, in 't Sticht van Utrecht; ende te *Abkoude* over-nachtende packten sich tegens den daghvoort, laetende Utrecht op eene zijd legghen; tot dat sy by *Kulenburgh* over de *Leck* itappende sich op den Gelderssen bodem neder sloeghen. Van daer een weder-keer neemende, na dat sy *Nieuipoort* en *Langerack* door 't vuyr hadden geschonden, hebben sy hunne maght gekeert teghen *Asperen*, een Stedeken aen de *Lingh* onder Holland niet verre van de Geldersse paelen af geleegen. Aldaer verlooren sy drie stormen ende by de 50. mannen. In den vierden aenloop met alle kragt ende niet zonder merkelijck verlos in den storm eenighe uyren after een vol-hardende, ende niet alleen door gramfchap maer ook schaemte aengepord, wierden eyndelijcken, als de welke in den krijg gesleept en sterk van volk waren, meesters van de Stad; na dat de rapste burgeren waren verlaegghen ende d'andere vermoeyd ofte ge-

quetst, ende van geene krijghs-knechten onderstut. Alldoen hebben sy (om quanzuys het bloed te wreeken van hunne kamer-raeden, waer van'er by de 1000. zouden gesneuveld zijn) noch ouderdom, † noch gellacht van menschen verschoont. Mans, vrouwen, kinderen; meydens, Priesters, ende Monicken, wierden zonder genade ofte onderscheyd neder-gekapt, zelfs ook de leer-lingen die sich met hun Schoolmeester in de kerk hadden verstecken. De vrouwen ofte kinderen die haer klingen ende wreedheyd niet beproeft en hadden, wierden te gader met schand wt de Stad gedreeven. In voegert dat sy te *Asperen*, als in een verstor-plaets van de Hollanders, scheenen te willen nestelen; alzoo sy daghelijx wt-loopende de land-luyden rond-om beroyd en rampzaligh maekten. De hoofden van desen onbezuysden hoop waren *Goffsteyn* ende *Selbach*; de hopmans *Albert Bosch*; *Vileken de Vries*, *Hans van Cabnis*, *Hans van Bruyssel*, *Baltasar van Tricht*, *Snoerwagh* en andere. Doch vermits voort daer na de Opper-Veldheer *Henrick van Nassauw*, een man van beroemde kloekheyd in den oorlogh, als mede *Floris van Egmond* met een geweldighe maght ten voorschijn koemende, henaen alle kanten den toe-voer af-sneeden; zoo zeer, dat sy schroomden van honger sich te zullen moeten over-geeven, ende hun voorighe moorderyen en euvel-daeden duer te bekoopen; hebben sy sich met den overigen buyt by tijds wijfselijcken aen kant gepackt, de een naer *Amersfoort*, de ander naer de *Velouw*, *Harderwijk*, *Elburgh*, ende ook elders.

98. Onder dit en vergaten de Burgondisse niet haer tot midden in de *Velouw* na te zetten, ende eenige gevangens, tot een spiegel schrick en afschouw van d'andere, na voorgaende smerten en leede-brack, een oneerlyken dood ofte veel eer honderd dooden aen te doen: nademael het meeste gevoelen was, dat de Vorst van Gelder van desen oorlogh en handel geene weetenschap en had noch daer toe last gegeven. Niet te min moesten de onnoozele luyden, als veeltijds, hier het gelagh betaelen: aengesien schier over de heele *Velouwe*, wat'er te grijpen ofte aen te steeken was, versleeft ofte verbrand wierd, ende de beesten met heele kudden wegh gedreeven. *Dirk van Keppel* † Stad-houder tot *Harderwijk*, ende de Diofstaeten *Herman van der Hel* tot *Elburgh* ende *Bamelbergh* tot *Hattem* hadden mede onderlinghen last, om, in geval d'eene ofte d'andere deser plaetsen benauwd wierden, mal-kanderen na hun wterste vermoeghen te gemoet te koemen. De voet-stad van *Hattem* zag men mede in lichten brand staen, en veele in-zaeten, om gewins halven, aen banden heen voeren. Hertogh *Karel* hield sich in dese banghe tijden binnen *Arnhem*, hebbende sijn leger geslaegghen aen den zand-bergh zuyd-waerts van de Stad. De Oostenrijxe, na 't schenden van de *Velouwe*, bestonden den over-geleegen heuvel na 't Noorden in te nemen, van waer sy zonder op-houden tegens den anderen dapper vuyr gaven met het af-branden van de zwaere stucken. Wanneer sich dit in Gelderland toe-droegh, had de

† Erasme Roterod. in dissert. de bell. Turcico: Excramur in tabulis immanitatem: sed asperiora patrata sunt in Aspera; non à Turcis sed à nostratribus, plerisque etiam amicis.

† Ex Ducis autographo.

1517. Keyser in Nederland noch vertuckende het vredes-verdragh van *Noyon* tusschen sijn neve *Karel van Oostenrijk* en den Koningh van *Vrankrijk* middeler wijl gestand gedaen, ende daer in begreepen, alsoo 't de Frans-man immers zoo wilde hebben, alle mede-standers ende bondvrienden van beyde Koninghen. Dese tijdingh in een omme-sien tijds naer *Arnhem* overwaeyende heeft de wapenen aen weder-zijden op-gebeeven, de deghens verftompt, ende het Burgondisse volk gedwonghen de *Velouw flux* te ruymen. Op desen tijd is *Philips van Burgondien*, zee-Overfte voor desen, Bisschop van *Utrecht* geworden in stede van *Frederick van Baden*. Want wanneer *Frederick* om vredes halven van eenighe was bepraet en in-genoomen, dat hy met hulp des Koninx van *Vrankrijk* sijn Bisdome tegen dat van *Mets*, als min woelachtigh, zoude konnen verwisselen, zond hy aen den Koningh om verder hier van te spreken. De Koningh die door dit middel sich achtbaer ende sijn ontzagh in *Nederland* grooter meynde te maeken, gaf hem goed gehoor; te meer vermits *Ian Bisschop van Mets*, zoon van den Hertogh van *Lotringen*, een neve was van *Karel van Gelder* wt syne zuster *Philippe*. *Maximiliaen* en *Karel van Oostenrijk* zochten desen aenflagh met mannen maght om te stooten, ende braghten *Frederick* met schoone woorden ende eensdeels met dreygementen zoo verre, dat hy tot hun keur syne plaets voor een iaerlijxe vereeringh zoude afstaen, ende alsoo geene van beyde stoelen en behield. Hier over bevoelde sich de Vorst van *Gelder* ende andere meer niet weynigh gestoord en verkort. Ende op dese wijze is *Philips*, broeder van Bisschop *David* en bastaerd van *Philips van Burgondien*, van de zee en de wapenen tot het kerken-ampt beroepen, tot kleynachtige ende groot after-deel zoo wel des Koninx van *Vrankrijk* als van Hertogh *Karel*. Op den twaelfden van de Oogst-maend is *Karel van Oostenrijk* van *Middelburgh* met een voorspoedighen wind in zee gelooopen, ende in acht daghen te *Villaviciosa* in 't land van *Asturias* aengezet. Daer na trock hy dieper in *Spanien*, om den staet van syne rijken over al te richten ende syner onderzaeten gebreeken te vervullen.

99. Effen voor sijn vertreck had de Koningh van *Vrankrijk* die onsen *Karel van Gelder* altoos in 't ooggh had, van hem verworven, dat men het geweer af-legghen, ende een plaets en stond zoude beraemen, om de onderlinghe kraekeelen aldaer dood te doen ende een eyndelyke vrede tusschen beyde *Karels* vast te stellen. Tot dese handeliugh wierd *Utrecht* verkoozen, om de wille van den nieuwen Bisschop *Philips van Burgondien* den oud-oom en eyghen vriend van den Koningh van *Spanien*, die niet liever dan eene vrede had gesien; vermits de oorlogh om de nabuerigheyd hem niet alleen lastigh maer ook hinderlijck viel. Van weghen *Vrankrijk* verscheenen hier *Roberts du Bonnes*, ende *François Roncy*; de Oostenrijxe mannen waren *Iacob van Gaveren*, *Ian de Jonge*, *Hanneton*, *Henrick van Nassouw*, en *Anthony van Lalain*: de Vorst van *Gelder* had sijn Cancelaer *Willem van Lank*, sijn Hof-meester *Henrick van Genz*, ende *Willem Quenoy* Prooft van de *Iannijten* tot *Arnhem* af-geschickt. Dan alsoo de zaek in sijn zelven zeer nevelachtigh en verwerd was ende de tijd van de wapen-stilte te nauw genoomen, wierd de zelve op den 15. van

de *Wijn-maend* noch voor een half iaer verlenghd; ten eynde de gezanten, dien ook byzondere maght van wijzen was gegeven, middeler-wijl het vonnis moghten scheppen. De wt-sprack was van desen in-houd, dat de Vorst van *Gelder Vriesland* tot behoef van Koningh *Karel* ende sijnen erven zoude af-treeden, ende sijn leger van den *Vriessen bodem* af-voeren, ontfangende daer voor 100000. kroonen, 25000. in gereede penninghen, en de overighe binnen vijf naest-komstige iaeren in gelyke deelen. De Koningh van *Vrankrijk* zoude binnen ses weeken een eyndelyk oordeel vellen over de *Stad Groeningen*. Om dit alles zoo na te koemen, zoude de Koningh van *Spanien* drie Steden in *Holland* ende eene in *Brabant* tot waerschap en onder-pand stellen; te weeten *Amsterdam*, *Dort*, *Gorichem*, ende den *Bos*. Maer Hertogh *Karel* door den mis-noegghden adel in *Vriesland*, zoo 't scheen, op-gereyd, wilde van dit vonnis niet eens hooren, ende schilderde de Richters af met zwarte koolen. Waer over als kortz daer na *Floris van Egmond* met *Willem Roggendorp* op *Leeuwaerd* was gekoemen, om hem in zyne stede de *Stadhouderschap* van *Vriesland* over te draeghen, ende met een het voorighe gewijsde van *Utrecht* aen alle Steden en vlekken van sijn gebied over-schreef ende door 't gheheele land ruchtbaer maekte; sijn de booden, brief-draegers en wt-stroyers van dese tijdinghe hier ende daer van de *Geldersse* leelyken af-gesmeerd: een hier van wierd binnen *Sloten* in 't water gedompeld en verzoopen, ende een ander door *Golsteyn* bewaerder van *Dockum* gedwonghen de zelve syne brieven op te eeten. Wanneer mede *Roggendorp* dese maere aen die van *Groeningen* met een nieuw by-hanzel te kennen gaf, hield het volk dese schriften voor verdicht en ergerlijck. *Karel* hier van onder-richt schreef terstond te rugghe, dat hy 't eenemaal niet van meeninghen was *Vriesland* af te staen, ende roemde die van *Groeningen*, dat sy dese listighe en verbloemde loghens van de Burgondisse geen plaetz noch geloof en gaven. Gelyk ook *Erkelens* door het op-leesen van de Vorstelyke brieven inde vergaderingh der Staeten te *Sneek* het volk t'eenemaal wt den droom heeft geholpen.

100. De *Vriessse* Schrijvers getuyghen, hoe *Lange Pier* op desen tijd brieven te *Sneek* ontfingh, waer by de Burgondisse maght en grootheid hemel-hoogh geroemd wierd, ende daer teghen der vyanden zwackheyd en kleyn vermoeghen voor ooghen gesteld. *Pier* liet met raed van de *Geldersse* van stonden aen den Burgondissen een belachelijck antwoord toe-koemen, gesteld op plumpe en kreuple doch zeer kluchtighe *Duytsse* rijmen, waer by hy zich zelven toe-naemde een Koningh van *Vriesland*, Hertogh van *Sneek*, Grave van *Sloten*, Vry-beer van *Hindeloopen*, ende Opper-Overste van de *Zuyder-zee*. Voorts pochte hy, dat de sijnne tegens den dood onverzaghd waren, de *Hollanders* bloede en ongesien, maghtigh van raed maer koel van daed, op-roerigh doch onweerbear, en vrots zonder over-winningshen: in tegendeel noemde hy de *Geldersse* † heerlijck in kosten ende van maeltijden, deun van middelen, grootmoedighen niet bevreest, geluckigh in 't overwinnen ende rap ter hand; ende belloot ten laetsten, dat de

† 't Iseem oud spreek-woord: Hoogh van moed, Kleyn van goed, Een zwaerk in de hand, Is het wapen van *Gelderland*.

Hollandisse

1517. *Hollandse rijkdom niet te achten en was; alzoo ben het bestand alleen verlichtingh gaf; welk teghen sijn dank noch eenighe maanden was wt-gesteld.* Hy liet sich mede verluiden te zijn een *Verwoester der Deenen*, een *wrecker van die van Bremen*, een *verraffer van de Hamburgers*, ende een *kruys voor de Hollanders*. In sijn wapen voerde hy *Galgh* en *Rad* ende anders niet. Onlanx daer na heeft de Vorst van Gelder het Slot, de Stad met alle inkomsten en thienden van Hattem aen *Michael Ernest van Bambergen* sijn Drost aldaer verzet voor 9000. ende 100. geleende guldens. Met Ridder *Osbo Schenk van Niddegen* Heer te Walbeek en Drossaet te *Wachtendonk* heeft hy mede eene handelingh in-gedaen. Want na dat *Schenk* met sijn broeder *Arend* ende sijn zoon *Henrick Schenk*, *Osbo van Bilant* Heer van Wel, *Willem van Wel*, *Geeraerd van Mekerem* en andere zoo in-zaeten als wt-beemse het huys van *Burgondien* hadden gedient en geholpen, heeft *Karel* haer de deuren van syne genade en schut wederom open gedaen, mids dat sy hem trouw zweeren ende aldan hunne goederen in Gelderland (niet tegenstaende de voorighe op-spraak van den Hertogh ofte anderen) vreedelyken zouden beheerssen. De Vorst loofde mede aen *Schenk* weder te doen geeven alle zulke zegelen en brieven, als *Margriet van Lauwijk*, belangende de Vooghdij van Gelder, van hem hadde. *Schenk* zoude daer neffens met synen erven de Stad, den Burght, de vryheijd en t'gantse land van *Wachtendonk* van nu aen besitten, ende aen geen vreemde Stad ofte Vorst over-zetten, dan aen *Karel* ofte synen na-zaeten, dien het alleen vry stont *Wachtendonk* voor 17000. goud-guldens weder in te lossen en vry te koopen. Tot verzeckeringh van alles heeft de Vorst aen *Schenk* ende *Schenk* weder aen den Vorst syne hand en zegel over-gelant.

101. Op dezen tijd had *Edzard* den oorlogh, om het over-schot van de Saxiise en Brunswijxe wt Oost-Vriesland te verftooten, af-gelegh. Dan alzoo hy geen geld en had om sijn volk na taf-danken te voldoen, schreef hy in 't begin van 'tvolgende iaer aen alle Staeten ende vlecken der Omme-landen om syne voorighe leeninghe, onder dreygementen, indien sy binnen sesdaghen dese penninghen niet naer *Enbden* en zonden, dat hy, als laft daer toe hebbende van den Koningh, zulx op haer luyden dacht te verhaelen. Hier over is dit oude krijghs-volk na hunne ontslaegingh met groote hoopen in de Omme-landen gevallen, aentaftende ende bedervende alles daer sy by ofte omtrent quamen. Wanneer sy die van Twent en Drent insgelijx hadden geplaght, hebben noch 3000. voet-knechten, by de Saxiise en Brunswijkers veroorlofd, met haer t'zaemen gespannen. Dese het hoofd by een steekende verbeydeden de wt-komst van de stille-zaet tusschen den Vorst van Gelder en de Burgondisse, om aen d'eene ofte d'andere zijd, indien het zwaerd weder getoogen wierd, hunne naemen aen te geeven. Daer na verstaende, de half-iaerighe wapen-rust binnen Utrecht tot aen den 16. Maert van het toe-komstige iaer te zijn verlenghd, hebben eerst door Gelderland, daer na door de gebieden van Cleve, Gulich en Kolen, tot merkelyken over-last haet en verloop van de luyden, om-gedoolt, zijnde over al te veel, ende zelvenergens geruft. Doch door de Burgondisse ende andere Vorsten vervolghd en gepranghd

zijnde, als sy weder naer Gelderland gekeerd en aldaer insgelijx door de bond-genooten nagezet en eensdeels geklopt waren, moesten eyndelyken, na dat sy onder de vesten en 't geschut van *Venloe* een weynigh hadden geschoolen, sich op-geeven en het geweer dael werpen. Veele van haer by de Burgondisse ofte andere gegreepen wierden zwaerlyken gestraft, ende ook eenighe, die aen 't over-geeven welcer van *Bolsward* schuld hadden, door den Vorst van Gelder opentlyken op-gehanghen. Die dese strooperen wt *Karels* bestel zegghen geschied te zijn, spaeren voorwaer de waerheyd; want hy tevooren aen die van Zutveen (die hem van deser ganten komfte eerst hadden verwittight) te rugge had geschreeven, dat hy met dit volk niet te doen en had, ende derhalven haer waerschouwde, om hier tegens aen de poorten en op de wallen zorghvuldighe wachten wt te zetten.

102. Wanneer *Golsteyn* Stad-houder te *Doukum*, om gebreck van penninghen, hoewel in den tijd van 't bestand, syne zaeken quaelyken konde wt-vorderen, schreef hy t'elkens aen de Stad en Gelderse Overigheijd te *Groeningen* om bystand. Dan aengezien die van *Groeningen* by desen toestand van tijden alles meer wt-stelden dan dadeliken te weghe braghten, ende sy van al het geen 'er met *Willem van Oeyen* in den iaere 1515. belooten was, des Hertoghs hand ofte geschrifte noch niet en hadden; verworven sy op t'laetste, dat 'er 16. mannen wt den gantsen Raed het vorigh besteck vernieuwden, waer by de Vorst onder sijn hand en zegel verzeekerde en beleed, dat de Stad *Groeningen* in den wtersten oorloghs-nood van den Bisschop tot *Utrecht* niet alleen begheeven maer ook aengevochten zijnde, ende over zulx heul en hulp moetende zoeken, zich vrywilligh en smeckende onder sijne beschuttingh had begheeven: wien volgens hy beloofst had, indien de Bisschop om sijn recht weder te haelen eenighe moeyten wilde maeken, met hem zonder quetsingh ofte bezwaer van de Stad te zullen verdraegen, ende voorts de Stad teghen alle vyanden na sijn aller beste vermoeghen te waeren, de Gemeents-luyden by haere oude Ampten, ende de in-zaeten by hunne vryheijd te laeten. Ende zoo t'voorts. Gedaen ten over-staen, aen des Hertoghs zijd, van de edele en gestrenghe mannen *Gysbert van Wisch* Heer te Avertshagen, meester *Willem van Lanck* Rechts-geleerden en Cancelaer, *Henrick Heer van Gent* Recken-meester van 't Hof, *Willem van Rossen* Heer van Soelen Maerschalk, meester *Winand van Arnhem* Wet-geleerden, *Henrick van Broekhuysen* Stal-meester. De naemen der leetiene, die den Vorst van des Stads wegen onderdaenigheijd zwooren, stonden niet onder desen brief, maer alleen het zegel van de Stad. Die van *Groeningen* dit bescheyd siende stelden haer hert geruft en op een beter plaetz, als of sy bereeds alle zwaerigheijd en rampen over waren. Doch tusschen de Lauwers en 't Vlie had de stil-stand van wapenen de bitterheyd noch niet alle wegh genoomen. Want door dien de Gelderse en Burgondisse bezettinghen zoo dicht aen den anderen laghen, konden die sich niet wel van onderlinghen hoon en ongelijk onthouden. Hier toe gaf *Golsteyn* geen kleyne oorzaak: want alzoo hy den synen den vryen teugel gaf om wt te loopen, roof te haelen, van de Bilt omtrent *Leeuward* gevangens mede te

† Siec de andere voor-waerden op 't iaer 1515.

G g 2 sleepen,

iaer ver-
n ook by-
ven, mid-
pen. De
at de Vorst
ingh Karel
e sijne legers
gende daer
ede pennin-
2-komstige
n Frankryk
deed vellen
zoo na te
drie Steden
aerschap en
an, Dort,
ogh Karel
land, zoo
vonnis niet
ters af met
ts daer na
gendorp op
zync stede
er te drae-
rwijsde van
an sijn ge-
heele land
brief-drae-
e hier ende
neerd: een
ter gedom-
vor *Golsteyn*
n de zeive
mede *Rog-
ningen* met
hield het
ergerlijk
erftond te
eeninghen
nde die van
erbioemde
laetz noch
u door het
inde ver-
olk t'eene-

ghen, hoe
Sneek ont-
en groot-
ende daer
kleyn ver-
er liet met
n den Bur-
ve-koemen,
zeer kluch-
rich zelven
d, Hertogh
van *Hinde-
zee*. Voorts
voertzeghd
magtighe
h doch on-
ben: in te-
ijk in kosten
len, groot-
overminnen
tten, dat de
b van moed,
nd, Is bet

Hollandse

1518. sleepen, ende noch grooter moedwil te pleegen, schieen hy na den oorlogh meer dan na den vrede te haeken. Op desen tijd was *Henrick de Groef van Erkelens* weder wt Gelderland afgekoemen, met gevolg van *Marten van Rossem* Heer van *Puderoyen*, ende de Vorstelijke gezanten *Henrick van Gent*, *Winand van Arnhem* ende *Arend van Gruythuyfen*.

103. Na dat *Erkelens* op den zit-dagh tot *Sneek Rossem*, als van den Vorst over *Vriesland* tot Stadhouder verwillighd, den Staeten had aengebooden, sprack hy met een van verscheyde zaeken betreffende het gemeene beste: onder andere van den land-streek van de *Bilt*, welke de geldkassé in *Vriesland* meest vulde, van de *Burgondische* te zuiveren; als mede van de tollén, gelijk het in *Holland* toegingh, af te schaffen, aengesien de koop-luyden hier door wt *Vriesland* wierden veriaeghd, gelijk ook van andere middelen om den krijg ende het land staende te houden. De *Vriesen* dienden hier op, dat het bestaend rechtevoort verhinderde om de *Bilt* aen te taffen: wegen de tollén waren sy eens van meeningh, in welker stede mende helft van de schattinghe, voor heen by den *Saxenaer* geheeven, konde toe brenghen; tot dat geheel *Vriesland* weder in vrede zat. Sy voeghden hier by, dat sy weder yets op den Vorst hadden te verzoeken, 't welk indien men hen luyden toefstond, waren sy willigh een zekere ervelyke beede aen hem ende syne nazeten als aen haere Heeren op te brengen. Hun voor-slagh was dusdaenigh: *Dat de Hertogh de Vriesen met alle maght tegens den vyand beschutte, noyt af en gae, ende tegens haer dank om geenighe oorzaeken wt het vaderland ontbiede ofte wegh en haele; stellende over dese landschap, over Groeningen, ende de Omme-landen, een vroom ende vernustigh Stadhouder, om met byvoeginghe van een Cancellar sich de rechten verstaende de gemeene zaak in eygen hoofd te bedienen; mids dat men de andere Raedsbeeren ende Richters wt den inzaeten kiese, als te weeten twee wt Oostergouw, twee wt Westergouw, ende ook zoo wele wt de Seven-wolden: dat by nochte sijn plaets-vuller eenighe Steden ofte Sloten aen yemant vertrouwe buyten toestemmingh van de Ses mannen ofte Gemeente, ende den oorlogh om Vriesland op sijne eygene kosten wtvoere; mids van den Vriesen wederom alle mogelyke hulp hebbende te verwachten, indien Gelderland wierd beoorloghd: dat hy voor al de oude herkomsten en heerlyke vrybeeden van 't volk niet en verminderde ofte besnoeye, in 't gemeen ofte ten aensien van yemant in 't byzonder; ook niemant van de Burgondisch-gesinde inzaeten in genaden ontfanghe, veel min in ampten stelle, in tegen-wille van de zes Gemeents-luyden; noch aen eenighe van de Vriesse Steden, aen dese ofte aen 's wyands zyde, tot afbreuk van 't gemeene land eenighe voor-rechten vergunne, ofte de oude keuren te niet doe. Sy beraedilaeghden mede, op wat wijze men den Vorst best zoude aennemen, alzo hy gaerne Erf-heer waer geweeft, daer nu de Vriesen hem alleen als een Ruwaerd en Beschermmer op zulk eene bepaelingh als gezeghd begeerden te erkennen. Na 't scheidén van de by-een-komst heeft sich *Erkelens* met dese stuc-ken weder op Gelderland vervoeght, die nochtans door heymelijc besteck van de Geldersse hier ende daer veranderd ofte verbaeterd wierden, ende alzo aen den Vorst behandighd. Doen is 'er mede wt beschickingh van zomnighe edelen, als *Ienke Douma*, *Amke Larles*, *Iuwe Iuvens*,*

Sicke Dourens ende andere, een eerlijc man by *Karel* gekoemen, om in gevolg van syne vorige gelofte, zoo sy zeyden, te verzoeken, dat hy de Sloten ende vestingen van *Dockum* en *Sloten* zelf ofte door haer wilde slechten; sy zouden daer op letten dat zulx hem ofte den landen geen nadeel en moght geeven. De Vorst desen voor-slagh buyten vermoeden ende op een ongelegen tijd verstaende, ende daer en boven van anderen in-genoomen, zoude hier op (gelijk hy wat heet was gebaekerd) een oneffen ofte spijtighe antwoord hebben gegeeven. 't Welk zy qualijc duydende, den Vorst als weyfelend en licht van woorden onder de hand begonnen te lasseren, ende sich allenkens wt syne gehoorfaemheyde te ontfteelen.

104. De *Soemer* liep na den Herfst toe, waerneet Hertogh *Karel* een eerlijc brand gevoelende, om eene bed-genootte, die zoet en zuer met hem moght draeghen, in ernst om-zagh. 't Gebeurde, dat meester *Olfraed* een geestelijc man (hoedaenighe tot zoo een hand-werk bequaemst sijn en meest worden gebruykt) op desen tijd af-geschickt zijnde aen den Hertogh van *Saxen*, die ook by de Vorsten van *Lunenburg* was bekend ende een woord in 't vat hadde, te gelijk een knoop heeft gemaect tusschen *Karel van Gelder* ende *Elizabeth* dochter van *Henrick Vorst van Lunenburg* en *Brunswijk*. Want zoo haest *Olfraed* wt *Saxen* weder keerende alles aen den Vorst had ontdeckt, wierd Drossaet *Erkelens* van stonden aen naer *Lunenburg* af-geftuurd, om dit houwelijc voorts te dedighen ende aen te geeven. De voor-waerden braghten mede, hoe *Karel*, door tusschen-koemen en met goed vinden van den *Aller-Christelijcsten Koningh François den eersten*, in echt treedende met *Elizabeth van Lunenburg*, de Vorstinne tot eene gifte had toe-gelegh 30000. Rhynsche goud-guldens, behalven de *Keymoedien* en vrouwelijc hirs-raed, bedraegende by de 10000. goud-guldens. Wijders wierd 'er beraemd, dat, in geval alle haere broeders zonder metlyke lijfs-geboorte quamen te over-lyden, haere kinderen ende erven aldan de naefte zouden wesen tot haere vaderlyke landen. Hier tegens be-loofde haer *Karel*, behalven een morgen-gaewe van 500. iaerlyxe goud-guldens, na de wijze van sijn vaderland, wt de in-komsten en neder-ampten van *Gelderland* 4000. guldén iaer op iaer te doen wreyken, ende te maeken dat sy aen alle plaetsen daer zulx gewoon was als Vorstin van *Gelder* wierd ingebuld; van gelyken dat binnen 't iaers na geboude bruyloft de *Koningh van Frankrijk*, neffens de Hertoghen van *Lotryk* en *Borbon*, hand-castingh zouden doen, van de Vorstinne met haer kinderen in schut en momberschap te willen aennemen. De Vorst van *Lunenburg* was met sijne erven wt kragt van dit houwelijc geboude, om Hertogh *Karel* en syne nazeten de hulp-vaerdighe hand te leenen tegens een yeder, die haer in haer recht ofte landen zochten indraght te doen, ende zulx met alle maght te keeren. Gedaeen op *Donder-dagh na Bartholom*. In den Herfst heeft de Vorst † een ruck-reys naer *Duytland* en tot sijn schoon-vader aengenoomen, ende syne gezeekerde bruyd in voor-raed bellaepen. Wanneer de Vorstin kortz daer na met een weytzen sloop van *Hovelingen* en *Staet-luffrouwen*, zoo despraek gingh, op koemende wegh was, liet *Karel* van stonden aen aen de

† Ex Caroli literis.

1518. Steden rond-om ende in 't byzonder aen die van Zutveen beveelen af-gaen (vermits sy van Lunenburg door Westfaelen reyzen ende in die Stad haere eerste intreed zoude doen) om syne bruyd alle eerlijk onthaelen dienften te bewijzen. Doch wat 'er voor burgers ende wt welke Steden aldoen in 't geweer zijn geweest, en kan ick niet onder-vinden. Hy heeft mede de gantse Ridderfchap van 't Graeffchap naer Zutven beschreeven, om aldaer te verstaen 't geen hy door ofte met haer wilde verhandelen.

105. Ondertuffchen hadden de Gelderffe in Vriesland den koeien mey van het bestand; hoewel de Grave van *Reggendorp*, Stad-honder over de Vrieffen wt den naem van *Karel van Oostenrijk*, groote bescheydenheyd gebruykende, geene moeyten en spaerde, dat het verdragh over en weder moght worden na-geleefd. Defen onaengiefen had *Lange Pier* vroegh in den Soemer twee vracht-fchepen in Duytland te huys hoorende op de Zuyder-zee genoomen, ende, hoewel het geene Hollandffe fchepen en waren, niet dan voor het aentellen van 900. goud-guldens in de Kuynderffe haven laeten vry koopen. Onlanx daer na te weeten op den 14. van de Ooghftmaend heeft hy met zyne vloot by *Hoorn* eelyke Hollanders aengepakt; alwaer de Hollanders, na een harde treffinghe de overhand krijgende, eene van *Piers* fchepen vermeersterden, ende den fchipper met alle de maets over boord wierpen. Maer *Pier* een luttel after-waerts gaende, ende den synen vuyr en moed in-fpreekende, heeft de Hollanders wederom met groot geweld aengeklampt, ende met zulke dapperheyd gehayrpluckt, dat hy de gantse vloot der Hollanders op de vlucht ioegh, ende elf fchepen. ofte nam ofte verftroyde, verdrenkende ende dood flaeende in de hitte van synen toorn by de 500. zoo matroosen als zoldaeten. Men zeght, dat 'er onder al den hoop een Gelderfch man gevonden wierd, dien hy wt erbermenis het leeven schonk. In de Herfft-maend after-haelde hy twee andere koopvaerdy-fchepen koemende wt de * Belt naer Holland, dien hy een groot stuck gelds af-dwongh, wegh voerende ofte vernielende drie Hollandffe fchepen, die onder den trop waren. Op het eynd van de maend zijnde Michiels-dagh heeft hy met 25. fchepen, op-hebbende by de 1200. boots-gezellen en knechten, wederom zee gekoofen, ende voor heen een gerucht wt-geftroyt als of hy naer *Harderwyk* wilde omfich aldaer met den Hertogh van Gelder te befpreken: maer van land af-zeylende heeft fijn loop recht toe naer *Hoorn* gericht ende fijn volk na midder-nacht op den dijk deun by de Stad aen land gezet. Van waer hy, alzo de wacht fleep ende nergens op verhoed was, fijn volk door een engh ftraetjen ('t welk noch op den dagh van heden de *Gelderffe Steegh* word gheeten) met een stille gauwigheyd in de Stad braght. De burgery onraed hoorende quam dadeliken in de wapenen. Maer alcer fy alle by de hand ofte wt-geruft konden wesen, waren de Gelderffe, na 't wt-plonderen van de naefte huysen, wederom onbeschadighd na hunne vloot wegh gefloopen. Naderhand en verzuymde *Pier* ook niet het gantffe iaer door op de Hollanders (die, als gezeghd, fijn ftuerman eerst over boord hadden gefmackt) syne wraek te zoeken, ende fteeds dan die van *Enkhuysen* dan die van *Medenblick* te vervolghen.

106. Als Keyfer *Maxmiliaen* in den Soemer-tijd by beurten meer een taeye dan vinnighe koofts in de leeden had, is hy, na 't fcheyden van den Rijx-dagh die te *Augsburgh* meest om de zaek van *Martin Luther* was wt-geichtreeven, op Wels in Over-Oofftenrijk verhuysd, om syne krankheyd met iaegen en andere oeffeninghen te verzwacken ofte wt te drijven. Dan wanneer hy op zeekeren tijd van de nacht koemende fijn dorft door het nutten van koel meloenen-fap zocht te lessen, veranderde syne voorighe quelligh in een daghelijxe koofts, die den goeden Keyfer op den 12. dagh van 'tvolgende iaer ende op het zelftighfte iaer fijns ouderdoms van 't leeven ter dood braght. *Karel van Gelder* was over fijn af-fterven meer vroolijk dan rouwigh; aengefien hy fijn zoon *Philips* en neve *Karel van Oostenrijk* fteeds had op-geroekent en op het oor gezeeten; om het Vorftendom van Gelder ende Graeffchap Zutveen aen syne Nederlanden vast te hechten. *Karel* wift ook wel, dat fijn ontzagh ende raed gefinolten by de rijkdommen van fijn neve, syne zaeken tot nu toe grootelijx hadden verafiert, ende had zoo eene hoop gefchept, dat nu de neve, fyn hoofd en rechter-hand missende, ende die daer behalven iongh en onbedreeven zoo veele wigtighe zaeken om de hand had, noch fyne Rijken op geen vafte voet gefelt, hem geen grooten deer en zoude doen; inmers zoo langh hy met den maghtighen Koningh van Vrankrijk zoo eene nauwe verbintenis en verftand onder-hield. Te min, om dat *Maxmiliaen* noch siekelijk zynde dapper had gewerkt om *Karel* fchier ofte morgen op syne stoel te helpen; ende Koningh *François* daerom door vrees ende nijd aengeprickeld de voorighe liefde teghen fyn zwagher in gal en wan-gunft had verandert; vermits *Karel* de maght van Duytland boven syne andere erf-landen te baet hebbende, over hem en alle andere lichtelyken den meester zoude fpeelen. Hier door en fchaemde hy fich niet, hoewel wt-heems zynde, opentlyken in fpijt van fyn zwagher na de Keyferlyke kroon een bod te doen. Onder dit had * de Gravin van *Egmond* door *Barent van Hacfort* een wind-moelen te *Baer* doen op-richten; welke de Hertogh, dien de voorgaende ftoomiffen van 't huys van *Egmond* noch niet en waren wt het hoofd gegaen, wt heymelyke befchickingh, door die van *Doesburgh* over oever in de *Yffel* heeft laeten werpen, ende de hier over klaegende Gravin t'zaemen met de *Doesburgers*, om quanzuys na het wterlyk de eerbaerheyd en 't recht plaetz te geeven, voor syne Raeden verdaeghen. Doch alzo fyn breyn doen ter tijd in den arrebeid gingh van hoghere aenflaghen, voor-koemende wt des Keyfers dood; heeft hy, onaengefien het gevaer en ongemackelijc winter-weder, ende dat syne bruyloft met *Elizabeth van Lunenburg* voor de deur was, om raed te houden ter vlucht naer den Koningh van Vrankrijk gereeden, ende de *Brabanders* en *Burgondijs* in een onbekend gewaed al wederom verbyftert.

107. Ondertuffchen was de zevende dagh van den tweeden maend bestemd tot de bruyloft. Ende waren bereeds veele Gelderffe Vryheeren ende edelen naer *Munfter* gezonden om de bruyd te onthaelen ende na Zutveen te geleyden. En alzo is de Vorftin, vergezelschapt

* Ex archiis *Doesburg*.

1519.

met haere moeder *Catharine*, ende eene menigte van kaminen en vrouwen getimmer, door de Gelderſſe Heeren, die alle te paerd ofte in verdeckte ſpeel-wagens zaten, naer Zutveen geleyd en deſtelyken ontfanghen. Hertogh *Karel* zelf drie dagen laeter wt Frankrijk koemende braght een groot Heer wt het Konighlyke Hof met zich, die genoodighd ende van den Koning afgezonden was om de bruyloft by te woonen. De Stede-gezanten * met hunne dienaers waren op des bruydegoms begeerte gekleed in 't geel en rood. Veele doorluchtighe geſlachten, *Smalheeren*, ende onderdaenen wierden hier mede verdaeghd, gelijk ook de Stad *Groeningen* met de Staeten der *Omme-landen*. De Stad had twee Burgemeesters *Ludolf Coenders* ende *Claes Schaffer* met Priester *Willem Frederix*, maer de *Omme-landen* Rit-meester *Rudolf van Lenep* tot dit blyde-mael wt-geſchickt. Deſe quamen alle prachtelyken ten voorſchijn in zyde kleedren ofte kemels-hayr. *Willem* zat op een pronkwaghen; de andere te paerd, van de hoofden tot de voeten toe met een blank ruyters harnas overtooghen, met gevolgh van 30. dienaers ofte ruyteren; niet zonder geiouw en opſpraek van de Gelderſſe en *Over-Yſſelſſe*, langhs de welke ſy heen trocken. Andere verhaelen, dat ſy alle in 't zwart, doch de knechten in grover ſtof gekleed waren, om quanzuys het verwijt van hoo-vaerdy voor te koemen, ende te toonen dat ſy niet als edelen in een weytz en bond gewaed, maer als treffelyke burgers ſtemmighlyken noch boven hun ſtaet waren wt-geruſt. Sy hadden voor de nieuw-getrouwde geſchenken mede genoomen, vier zilver-vergulde ende welgewrochte vaeten zwaer van gewicht, vier van de moedighſte paerden, ende zoo veele offen wel gemest en van ongemeene groote; waer van de waerdy bedroegh boven de 2500 *Rhijniſſe* goudguldens. De bruylofts-ſtaet is binnen *Arnhem* gehouden, ende korts daer na ook een land-dagh: alwaer de Vorſt, op het geſmeek der gezanten, aen die van *Groeningen* zekere voor-rechten verleende, en de oude op nieuws geſtand deed: alzooy hy deſe ſyne onderdaenen, om meerder gunſt te gewinnen, niet lichtelyken yet en dorſte ontzeggen. Doen ter tijd † hadden hem ook de aenweſende edele en gezanten der Gelderſſe Steden, op het behaeghen van hunne meesters op Maendagh na *Kiliaen* wt te brenghen, een iaerlyxe pondſchattingh in-gewilligh, ende een vyf-zer ofte drie ſtuyvers op elke vat biers, buyten de Steden getapt en binnen de Steden gebrouwen zijnde, ende ſes ſtuyvers van alle wtheymiſſe bieren; zullende middeler-wyl alle tot nu toe op het platte land gebeurde ſtaet-penninghen, boek-gelden en anderen omraad, ſy waren dan wt-gezet ofte niet, daer mede op-houden. Wyders zoude de Vorſt een yeder man by ſijne Land-Leen-Stad- en Dijk-rechten, als mede by ſijne verſchryvingh houden, noch eenighe vreemde in ſijne ampten ofte Sloten zetten: de wtgegevene ampten en renten weder in-trecken en tot ſyne tafel gebruyken, ende tot gelijk maetigheyd brenghen die hoogher verpand waren dan voor ſes penninghen reghen het honderd; noch de onderzaeten dwinghen tot buyten-landſſe beyr-vaeren ofte ruyter-rochten, die echter van de binnen-landſſe niet en zouden zyn ontlaf.

* Ex Ducis autographo.

† Ex obſoletis ſchedis.

1519

108. Eenige dagen daer na hadden de *Vrieſen* te *Sneek* een dagh-vaert; alwaer *Henrick van Gent*, *Willem van Lank* Cancelaer en andere Raeden vermaend zijnde van 't geen *Erkelens* voor ſijn vertreck naer Gelderland had beloof, voor antwoord gaven, dat alles wel vallen zoude, indien ſy den Vorſt ſijn teghen-verzoek wederom toaſtonden. De Staeten vraegende wat zulx moght weſen, wierden bericht, dat ſy hem voor hun Heer kennen, de ſchattingh aen den *Saxenaer* te vooren gegeven aen hem betaelen, ende van alles gezegelde brieven zouden over-langhen. 't Welk veele, ende voor al *Ienke Douma*, die ſyne lands-luyden de Gelderſſe bond-genoodſchap eerſt had in 't hoofd gepraet, groot wonder gaf, die ook voor andere op deſe woorden in-viel, noemende deſen eſch niet al'een onverwacht en onzedigh, maer ook ſtrijdende met des Hertoghs beſoſten, die op zich genoomen had *Vrieſland* wt de *Saxiſſe* en *Burgondiſſe* heerſchappy in ſijne oude vryheyd te herzetten, ende noyt te vorderen 't geen de *Saxenaer* had onder-ſtaen, alzooy het volk in zulke een geval de *Saxiſſe* ſlaverny met de Gelderſſe ſlecht zoude verwiſſelen: *Weshalven* het billyk was dat de Vorſt ſijn ampt en voorigh ſchryven na-quame, die alſdan de *Vrieſen* weder willigh en op-geſchort zoude vinden om hem by haer zegel niet als een *Eſ-beer*, maer voor een Heer en *Befchermer* aen te neemen. Doch het onder-lingh mis-trouwen en 't quaed vermoeden, als of de Cancelaer den Vorſt zulke aenſtootelyke voorſlaghen in de ooren blies en op-rockende, deed alles vruchteloos wt-loopen; zoo zeer, dat ook *Douma* en eenige andere yveraers ſich naer *Groeningen* begaven, ende van daer door de *Over-Yſſelſſe* Steden op *Utrecht* reyende, laetſtyken ſich met de *Burgondiſſe* vereenighden. Dan bevoorens wierden ſy by den Vorſt gerechtelyken aengeklaeghd, alwaer de *Wet-geleerde* *Winand van Arnhem* het woord voerde, ende *Douma* met ſijn aenhangh als hals-ſterke luyden wt-mackte, die de gemoederen der *Vrieſen* in hunne handen hadden ende buyghen konden waer heen ſy wilden. *Douma* zoude mede voort den Hertogh en ſyne Raeden, teghens eenen meester *Hubert* met den by-naem *van Roſſem* die hem hals-zaeken aenſtreed, ſich alzooy verweert hebben, dat hem ſyne betijgers koſt- en ſchade-loos ontsloeghen, ende de Vorſt daer en boven een aenſchouw neemende op ſijn voorigh verſchot beloopende by de 30000. goudguldens, hem aenwiſſingh deed op de dorpen van *Ezinga*, *Feerwaert* en *Gbeerwaert*.

109. Onlanx daer na gingh *Marten van Roſſem* ſyne Stad-houderschap van zelfs op-zeggen, vermits hy een onluſt en weder-zin had in de gierigheyd ende ſlinxe ſtrecken van eenighe wt den *Vrieſen* adel, die by de Gelderſſe gunſt en ampten bedelden, alleen om haere beurſen te ſtijven, en alles in hun kuyl te ſchrobben, zonder voordeel ofte aenſien van 't gemeene beſte. In ſyne ſtede is op het voor-iaer getreden *Chriſtoffel Grave van Moers* en *Sarwerden*, een man van ionghs inden oorlogh op-gebraght, wiens laſt zich niet alleen wt en ttreckte over *Vrieſland*, maer ook over de Stad ende *Om-landen* van *Groeningen*. Dees te *Sneek* koemende was meest daer over doende, om de oude Ampt-luyden en *Griet-mans* te herſtellen, ende, allenxkens wijder en van de boot op het ſchip gaende, met hen te handelen van den Vorſt tot een Grond-beer op te werpen. Doch alzooy dit geen ſteek en wilde houdt,

1519. houden, trock hy met *Ian Golfteyn* bewaerder van *Dockum* op *Groeningen*, trachtende onder andere dit fijn voor-neemen by den Vriefen, doch zonder baet, door te drijven. Op defen tijd gingh de Vorft van *Gelder* met den Biffchop van *Utrecht* *Philips van Burgondien* een verdragh in, beloovende in arven moede alle fnap-baenen en wegbe-lagery wt fijne gebuchten te keeren, ende den handel overal, zoo veel als't moegelyk ware, vry en zeeker te maeken. Een luttel te vooren was aen Heer *Lubbert van Keppel*, die fich een wijl als vyand van *Karel* had gedraeghen, na't op-leggen van zekere geld-boete ende op het gevley van goede vrienden en voor-fprekers, wederom gemade verleend. De onlanx in-gehulde Vorftin van *Gelder* *Elizabeth* gaf mede een hand-veft over, ende deed daer in geftrand alle voor-rechten, keuren en brieven met de welke t'eenigtijd die van *Nymegen* door de Koningen, Keyferen, ofte Heeren van *Gelder* waren begenadighd. Na den wt-gangh van de voorighe wapen-rufft troffen de gezanten tot *Utrecht* (te weeten aen de zijd des Koninx van *Spanien* *Maximiliaen van Hutnes* Heer te *Gaesboek* Ridder van't *Vlies*, *Geeraert Mulart* Raeds-heer in den *Hove* van *Holland &c.* ende, van wegen *Karel van Gelder*, *Willem van Lank* ende *Willem Quinoy*) op nieuws een iaerighe ftit-ftand van oorlogh; die echter niet tegenftaende de hooghe en heylighe beloften, ter zee niet wel en is onderhouden. Aengefien zecker een *Bredenbach*, voor defen *Saxiffe* tolmeester te *Sloten* ende nu in dienst zijnde van de *Burgondiffe*, den *Gelderffen* op de *Zuyder-zee* zeer laftigh viel, ende, *Lange Pier* na-aepende, hunne fchepen welke naer *Sloten*, *Workum*, *Hindeloopen*, *Mackum* en *Staveren* wilden, onder-vongh ofte elders dwongh heen te keeren. Wanneer hy op zeekeren tijd een fchip met bieren genoozen, ende by dese gelegenheyd zich met de matroozen door het fterk zuypen hadde vergeeten; gaf hy met een roekeloos hoofd aen den ftuerman laft om naer *Enkhuyfen* te zeylen. De ftuerman verneemende dat de hoppe hun allen in den top was getrocken, heeft het fchip al willens aen de *Gelderffe* kusten laeten ftanden, ende fich zelven doen met de vlucht ontflooten. De roovers in't krieken van den dagh wt-geslaepen en ontuochterd zijnde, ende de fchalkheyd merkende, wierden van de *Gelderffe*, vermits fy met geen geweld en konden vlot raeken, omringhd ende voort naer *Sloten* in den ftock gebraght. Aldaer is *Bredenbach* (alzoohy te vooren noch eens gevangen, ende onder eed van noyt tegens de *Gelderffe* te dienen was los-gelaeten) om zyne meyneedigheyd met een van zyne maets tot den baft verweesen, ende daer na op een rad geleghd. De andere 24. in't getal wierden ter nauwer nood noch verbeeden.

110. Noch was *Karel van Oostenrijk* al in *Spanien*, wanneer de *Rijx-Vorften*, na't overlijden van fijn groot-vader *Maximiliaen*, te *Frankfoort* by-een-komft houdende, *Karel* in fijn af-wefen, door aenprijsen meest van *Frederick* Hertogh van *Saxen*, die dese waardigheyd als een verdrietighen laft van fijn hals fchoof, op den 28. van den *Soemer*-maend tot vijftien Keyfer van dien naem verhieven, op het 20. iaer van fijn ouder. Hy had tot een mede-kuyper *François* Koningh van *Vrankrijk* ende Hertogh van *Lombardien*, wiens gezanten te *Coblentz* vaft leggende de *Keur-Vorften* zoo door brieven als booden

steeds aenzochten en moede mackten. Eer de kroon noch was vergeeven, had *Karel van Gelder* aen de t'zamentlyke *Keur-Vorften* een wijd-loopend bericht af-gezonden, ende van't begin tot het eynd wt-geleght: Wat al rampen en on-gelyken hem ende zynen voor-zaeten van't huys van *Burgondien* en *Oostenrijk* waren aengedaen, hoe *Karel van Burgondien* overlange, ende *Maximiliaen* daer na met fijn zoon *Philips* hadden gearrebeyd en gedraefd, om fyne erf-landen fijn vader *Adolfhem* en t'H. *Rijk* te af-handigen ende aen haere gewesten, daer fy zoo wel by voeghden, vaft te knoopen; on-aengefien fijn groot-vader *Arnald*, als nagel-naefte erf-genaem van Hertogh *Reynald* den vierden, by Keyfer *Sigismund* brieven van verly had verkreeghen, waer van het weder-kleed onder de leen-ftucken van't *Rijk* buyten twiffel noch wel zoude te vinden wesen; gelijk hy ook van Keyfer *Frederick* en fyne *Paufelijke Heyligheyd* Koninghen ende Vorften van't *Rijk*, voor een *Rijx-Vorft* ende Hertogh van *Gelder*, *Gulich*, en *Grave* van *Zutveen* was aengefien en gegroet; waer na als *Adolf* om bevestinghe van fijn leen aenhiel, ende de zelve alleen after bleef wt zaek de landen doen ter tijd rond-om in roer en ellend waren; had gemelte Keyfer dese kraekeelen en oneenigheeden gefteelt aen den Biffchop van *Trier*, en de in-leydinghe op-geheeven; vermits onlanx daer na *Karel van Burgondien* fyn vader *Adolf* by zich ontbiedende, ende tegens fyne hand en toezegginghe in gyzelingh zettende, middeler wijl met den ouden Vorft van *Cleve* de landen van *Gelder* met louter geweld had verkraght, ende daer en boven hem met fyne zafter *Philippe* in haere kindffe en onnoozele iaeren naer *Geut* vervoert. Ende hoewel na doof van *Karel*, des felfs dochter en erve *Marie van Burgondien* fyn vader tot *Veld-Overften* der *Viaminghen* teghens de *Franffe* had verkoozen ende ernstlyken en meermaels beloofte hem, ofte na fyne af-lijvigheyd fyne kinderen rustelyken in haere vaderlyke erve te herftellen, ende *Adolf* kort daer na by *Doornick* in een gevecht was om-gekoemen; wierden fy echter als voor heen in't *Burgondiffe Hof* bewaerd en op-gelooten, tot dat hy (*Karel*) na eenighe iaeren bequaem zijnde om het geweer te voeren, in dienst van *Maximiliaen* naderhand Keyfer, met den *Grave* van *Naffouw* en andere Heeren door de *Franffe* wierd gevanghen, ende na een vier-iaerighe hechtenis, zonder toe-doen en bezwaer van *Maximiliaen*, voor 200000. goud-guldens zich zelven moefte loffen: in allen welken tijd *Maximiliaen* (zonder aenfien te neemen op de gerechtigheyd, fyns vaders verdienften, ofte fyne eygene beloften welke hy fyne eegemaelic *Marie* in haer wterfte aen de hand had gedaen, van aen *Karel* fyne landen ende alles wederom te geeven) *Gelderland* onwettelyken had in-gehouden, ende, zelfs wanneer *Karel* door fyne onderzaeten al was aengenoomen ende ingehuld, alles te werk gefteelt om hem wederom, had hy de maght gehad, wt te ftooten, ende heel *Gelderland* den bodem in te slaen: welke on-menschelijkheyd fyne onnoozelheyd tot tegenweer had gedwonghen; hoewel hy liever had gefien, dat alles in minnelijkheyd ofte met recht ware af-gedaen, ende Keyfer *Frederick* en den *Rijx-Vorften* manfchappen trouw had aengebouden, ende ten laefften met dit oogh-merk zoo door Geestelyke als wereldlyke mannen op den

le Vriefen
turick van
en andere
n Erkelens
d beloofte,
llen zoude,
derom zou-
lx moght
r hun Heer
te vooren
gezegelde
k veelen,
ds-luyden
t had in't
ook voor
ende defen
b, maer ook
op zich ge-
Burgondiffe
ten, ende
nder-ftaen,
ffe flaverny
: Weftbal-
en voorigh
efen weder
em by haer
en Heer en
nder-lingh
als of de
lijke voor-
nde, deed
t, dat ook
naer Groe-
de Over-
aetftlyken
en. Dan
gerechte-
t-geleerde
de, ende
ke luyden
Vriefen in
nen konden
mede voor
ens eenen
van *Roffen*
alzoov
ers koft- en
rft daeren
jn voorigh
goud-gul-
lorpen van

en van *Roff-
p-zeggen,
had in de
enighe wt
e gunft en
beurfen te
en, zonder
efte. In
eden *Clari-
een man
ht, wiens
Vriefland,
nden van
was meest
luyden en
ens wijder
net hen te
d-heer op
en wilde
houden,**

Rijx-dagh te Worms in den iaere 1495. voor de Keur-Vorsten en Rijx-steden opentlyken betuyght, dat hy den Keyser in alles wilde believen, indien hem maer het ongestoord bezit van syne vaderlyke landen gelaeten wierd, ofte ook al het geschil vast te maken aen de wilspraak van onzijdighe Rijx-Vorsten. Dan alzoo dese billijkheyd geen plaets en konde hebben, ende de Keyser middeler wyl hem en syne landen niet na en liet te beoorloghen, had hy wt hooghen nood tot den Koningh van Vrankrijk syn toevlucht genoomen, zonder meeninghe nochtans om het Vorstendom van Gelder ofte zyne andere Heerlijsheden op den Koningh over te zetten, gelijk de Keyser teghen de Keur-Vorsten meermaels had laeten verluynen, alleen om hem verdacht en hatelijk te maken: ende vermits nu de Keyser wt de wereld geruckt was, bood hy op nieuws den Keur-Vorsten ijn dienst aen, ende bad met alle nederigheyd, sy wilden by den toekomenden Keyser zoo veel wt-werken, dat hy onder de Rijx-Vorsten moght geteld ende met syne Vorstendommen beleend worden, waer voor hy haer en 't Rijk altoos hooghelijken wilde bedanken.

1520. III. Onder desen was 'er tusschen den Bisschop van Utrecht *Philips van Burgondien* en *Gerlaek Grave van Ysenburgh* oorlogh, ofte ten minsten haperingh gereesen, zonder dat ick de waerom kan wt-vinden: Dan alleen, dat *Herzogh Karel*, op het verzoek des Bisschops, den Bisschop ende de volmaghtighers van 't Sticht in een openbaer geschrift heeft verzeekert, aen den *Grave van Ysenburgh* die met een groot gevolg van knechten na 't *Over-Sticht* was af-gedaeld, door sijn gebied geen door-tocht te zullen vergunnen noch volk by-zetten, ten waere byds niet en konde beteren: maer gaerne alle moeyten te willen doen dat dese schillinghe in vriendchap wierd geslecht en gemiddeld; des te meer, omdat des *Graves* broeder a' bet recht ende aental sijns broeders op het *Over-Sticht* over-boodigh was aen sijn vonnis te verbinden. Op den 12. van den laetsten Herft-maend had *Lange Pier*, met syne vloot ende matroosen door den Vorst op Gelderland ontbooden zijnde, na gehouden heymelijken raed, met noch eenighe andere volken een aenflagh voor op *Emmerick*, een Rhijn-stad in 't land van *Cleve*; doch zoo die van binnen sich tot tegenweer schickten, is hy onverrichter zaeken weder naer *Vriesland* gekeerd. In den Maert des naest-volgenden iaers (wanneer het bestand tusschen de Geldersse ende Burgondisse op nieuws is verwijderd) heeft *Koningh Karel van Valladolid* op *Toledo* gereyfd, alwaer hy de *Spanen* en van *Spanen* by een riep, ende om reys-geld aenhiel. Dan vermits die van *Castilien*, door den *Koningh van Vrankrijk* opgerockend, traegh in 't schieten waren, ende onder andere op de baen braghten, dat de *Nederlanders* als syne zinnen hadden betoovert, ende hoewel geen zucht hebbende tot het gemeyne best noch kennis van de rechten, meest tot des *Rijx* bedieninghen en *Bisdommen* wierden verheeven, ende de in-zaeken over de hand geslaeghen; is hy, aennemende het geld t welk de willighe Steden hadden op-gebraght, ende laetende het bewind aen sijn meester *Adriaen Florissen van Utrecht* Bisschop van *Tortosa*, eerst naer *Engeland* ende voorts op *Bruggen* in *Vlaenderen* gevaeren, daer hy van den Vorsten en Steden van *Duytsland* staetelyken wierd in-ge-

haeld. Daer na quamen hem in *Brahand* de gezanten van 't *Spaens-gefinde Vriesland* deemoedelyken begroeten ende bidden, om eyndelyken eens naer *Vriesland* om te sien, ende na 't versaeghen van de *Geldersse* de lieve vrede aldaer te doen herbloejen; Raegende met een, dat de *Geldersse* i'elkens bet bestand over-traden, ende zich noch aen belofsten noch aen eenigh besteck lieten binden. Dan voor dien tijd kreegen sy, vermits syne menighvoudighe bekommernissen, geen troostelik antwoord: doch naderhand te *Kolen* koemende deed haer door brieven verzeekeren, dat hy na 't scheyden van den aenstaenden *Rijx-dagh* te *Worms* yverighe zorgh wilde draegen om de *Geldersse* wt *Vriesland* te doen verhuysen: sy zouden middeler tyd voor bet vaderland waeken ende den tegenwoordigen nood met geduld verdraeghen. Loopende de stille-zaet liet de *Grave van Meurs* sijn kerken-dienaer, op het bioor vermoeden dat hy in den sin zoude hebben *Sneek* aen de *Burgondisse* over te geeven, aen banden legghen ende naer *Sloten* verwoeren; daer neffens *Otho van Lingen* als een mede-pligh-tigher ongenadelyken om 't leeven brengghen, vierdeelen, ende yeder stuck aen yedere poorte der *Stad* tot een grouwel en schouw-spel op-hanghen. Eenighe hadden hier over een groot misnoeghen; alzoo niet alleen de *Burgondisse* betuyghden maer ook de gemeene man gevoelde, dat sy beyde aen dit verraed onschuldigh waren.

112. In de *Hoy-maend* sproot 'er tusschen de *Steden* van *Kampen* ende *Zwol* wt een slecht begin geen slechte onrust en ontstrentenis, welke daer na op een oorlogh wt-liep, die het gantse *Sticht* in ellend ende ook *Gelderland* in roeten braght. De oorsprongh hier van was dese. De *Utrechtsse* Bisschoppen plaghten in voor-tijden, door toelact der *Keyseren*, van de koopmanschappen die over den *Yssel* voeren tol-rechten tegemeten: welke tol naderhand die van *Kampen* (die by den mond van den *Yssel* dicht aen de *Zuyder-zee* woonen) van de Bisschoppen met geld hadden aengekocht, ende niet verre van de *Stad*, zonder yemants bespeeringh, altoos ontfanghen. Wanneer daer na zeker ongesien stroomken, de *Vecht* ofte het *Swarte water* geheeten 't welk *Zwol* bespoelt, door verloop van tijden veele wateren wt de veenaghtighe gronden hier en gins tot sich treckende, eyndelijken schip-draegend was geworden ende tot een degelijken stroom gewassen, begonnen de *Westfaelise* en *Saxisse* koop-luyden, die de minste kosten en reedsten wegh zochten, ende den *Yssel* om den *Kamper-tol* schouwden, hulle waeren lanx dit water (welkers mond nu met drie sluyfen word op-gehouden en af-gegendeld) in ende wt de *Zuyder-zee* over te brengghen. Die van *Kampen* hier over gestoord, ende zoo een bot wt den schotel missende bestonden de koop-luyden niet alleen maer ook de *Zwolse* te schelden, ende aen 't *Swarte water* een nieuwen tol op te stellen, zeggende, dat beele werk te strecken tot verkortingh van hun oud recht. De *Zwollenaers* streeden hier tegen, dat die van *Kampen* tot geene tollen gerechtigd en waren dan alleen op den *Yssel* en in hun bedryf; ende niet sy door hun toedoen, maer *God* zelve den nieuwen stroom had geopend, wiens goedheyd sy met recht ende met eeren moghien gebruyken.

† Vidrus vocatur *Pisalom* eo & *Sidonis Apollinari*.

Ende

1520. Ende nademaal geene van beyden ongelijk wilden hebben, liep het zoo verre, dat die van Kampen een Zwolsch schip wt de Zuyder-zee naer hun haven wegh sleepten. Die van Zwol hier door verbitterd en gaende gemaakt, onderstonden de goederen ende luyden van Kampen wederom aen te packen, ende na haere Stad in beuaert te brenghen. De Bisschop ontroerd zijnde over dese rampzalighe voor-speelen, gaf aen beyde Steden minnelijke brieven, ende, na verhoor van zaaken, bevel, dat die van Campen het Zwolse schip met de waeren weder te Geelmuyden zouden leveren, de Swolse insgelix alles weder geuen, ende beyde hunne kvaekelen met recht ende niet gewispender hand wt-voeren. De Zwolse waren met dese wt-spraak wel te vreden; maer het grauue te Campen wilde na den raed van haere Overigheyd, tegen de welke het zich ook op't vergangen iaer driestigh hadde aengestelt ende een deel der zelve van 't kussen gestooten, niet luyftern, gelijk de Raed om sich te zuuyeren voor-gaf. Hier over liet sich alles tot een openbaere scheuringhe en krijgh aensien; zonder datze de Bisschop door sijn tusschen loopen konde vereenighen. Aengesien hier over tot Utrecht ende daer na te Hasselt in 't by-zijn des Bisschops zit-daghen zijnghehouden, doch door de onverwinnelijke stijf-hinnigheyd van de knibbelende Steeden vruchteloos gescheyden.

113. De Keyfer middeler wijl door de seven Keur-Vorsten te Aken in-gehuld, ende met de kroon van Karel den Groeten verciert zijnde, na dat hy tegens den eersten maend van 't volgende iaer een Rijx-dagh tot Worms had beschreeven, is op Colen gewecken, over-laden met veele ende diepe zorgen. Want sijn eerf-landen van Oostenrijk t'eenemaal in roeren waren, daer behalven Spanien met een burgerlijken oorlogh ontstecken, ende Fransoys Koningh van Frankrijk by desen toestand in 't Rijk van Navarre ingedrongen. Ende hoe-wel hy yet van der Fransoisen nederlaeghin Spanien had verstaen, was echter sijn gemoed niet gerust zoo langh de Fransse noch een voet in Navarre hadden. Gelijk ook etlijke Gelderse terwijl de inhuldighing tot Aken te werk gingh, zonder des Hertoghs bevel af te wachten, op Nieupoort in Holland dorsten aenvalen, ende het Stedeken, na dat al de buyt daer wt was gelleept, in brand te steeken. Etlijke hier van wierden wt de vlught te rugge gehaald, ende als vrede-breckers opentlijken door de Burgondisse gericht. Te huys had Karel van Gelre, Goossen van Raesvelt, zoon van Goossen Ritters, die met sijn broeder Ioban van Raesvelt in verschil was over het Slot van Oiltendorp, met het Huys van Empt in sijn schut aengenoomen, om het zelve t'synen dienst te gebryken, ende daer wt zoo wel syne als Goossen Raesvelts vyanden, zoo noodigh, te besoekenen af te keeren; mits dat de Vorst, in geval hy 't Huys te Oiltendorp quam te bemaghtighen, het zelve als dan in de plaets van Empt soude behouden. Dit iaer is vermaerd door den dood van den beroemden Zee-Oversten Lange Pier. Want na dat hy een ruymen tijd herwaerts, onder 't beleyd van den Hertogh van Gelre, de Burgondisse te land, maer meest te water, door heerlijke en geduerighe zeegeninghen afgeslaeft, ende laetstlijken een weder-lust in den oorlogh scheppende, een opset had genoomen van het overichot sijns levens gerustelijc te Sneek in sijn

vaderland te verslyten; is hy onlanx hier na op den 28 van de Wijn-maend aldaer van den dood versnel, zijnde in desen (om een kleyn man by eengroeter te stellen) den Keyser Diocletiaen niet ongelijk; die 't Roomse Rijk 20 iaeren met ongemene gauwigheyd bestuert hebbende, met sijn mede-heerser Maximian (die eertijds een kudde-dryver was geweest, gelijk dese Pier een bouwer,) den staf van zels afleyde, ende binnen Salone in Dalmatien, sijn lust neemende in 't hovenieren, als een slecht burgerman leefde en stierf: op de wyse mede van Keyfer Karel, die alle sijne Rijken en Heerschappyn op sijn broeder Ferdinand en soon Philips eyndelijken overdragende, binnen Spanien op syne eenigheyd is gaen woonen, ende na twee iaeren wt het leeven gescheyden. Ick vind, sonder te konnen t weeten wt welke oorzaken, dat onse Karel in den Soemer deses iaers over al in de kerken heeft laeten verkondighen, dat alle syne Smal-heeren zich van stonden aen rusten zouden tot geweer harnas en paerden, om op de tweede verschryvingh by de hand te zijn ende te doen dat sy leens en eeds-halven schuldigh waren by verlies van hun leen; ende dat sulke die om te dienen niet gesteld en waren andere bequaeme in hunne stede souden schicken, ofte hun dienst aen sijn Raed en Land-rentmeester afdraghen.

114. Onder desen schreef Hertogh Karel op Groningen, betijgende Ienke Douma en syne medestanders, sonder wt-druckingh van namen, als of sy zich zelve ende heel Vriesland aen den Keyfer zochten te verraden, ende over sulx in haere Stad niet en behoorden geduld te worden. De Keyfer schickte mede een Heerout daer heen, die tegens den Vorst ende Gelderse swaere klaghten en smaderyen in-braght, dat sy in den tijd van 't bestand weegelaghery en alle vyandschap hadden aengericht. Douma gaf den Hertogh tot antwoord, dat hy te Groningen in sijn moeder-stad niet moghende banken, elders heen wilde wijken daer het hem de Vorst niet en konde bespeeren. Priester Willem gaf hen mede te bedenken, dat hy met den sijnen by den Keyfer gehoor noch geloove zoude vinden, om dat sijne vyanden daer te groot in 't spel waren, die ook aen syne trouwe waerschouwinghen allen schijn van waerheyd zouden beneemen. Alldoen zijn Douma, Ienke Onama, Iurve van Ionsna ende andere Vriesse edel-luyden, op vry-geleyde van de Stad, naer Zwol verreyfd, van meeningh zijnde om haer vertrek wt Vriesland door brieven by den Vorst te verschoonen. Maer Karel haer verkloekende ontbood aende Stad Zwol, dat de voorzeyde edele in een onderlingh verstand en gemeenschap staende met de Burgondisse, de Steeden Hatrem, Elburgh en Harderwijk voor hadden aen den Keyser over te leveren; ende vermaende daerom die van Zwol, indien sy goede nabuerschap wilden onderhouden, dese Vriesen het geleyde in hunne Stad op te zegghen, ofte hy wilde anderen raed schaffen. De Zwolse, die tot nu toe niet veel van de Gelderse en hadden gehouden, gaven nu te eer gehoor, zoo om het verschil teghens die van Kampen, als om dat de Bisschop die van Kampen meer droegh ofte scheen te draegen dan wel haere Stad. Waer over sy haer voorighe vry-geleyds brieven van stonden aen in-ricpen. Van daer verhuisden sy op Kampen. Doch de Overigheyd

† Ex archib. Vadanorum.

aldaer

rahand de
land de
om eynde
na 't ver
aldaer is
le Gelder
b noch aen
den. Dan
e menigh
stelijk ant
koemende
dat by na
te Worms
de Vries
ddeler syd
woordigen
e de stille
en-diaer,
fin zoude
te geuen,
vervoeren;
ede-pligh
brenghen,
lere poorte
el op-han
groot mis
ondiffse be
gevoelde,
ldigh wa

tusschen de
een slicht
uis, welke
het gantse
l in roeren
dese. De
oor-tijden,
koopman
ol-rechten
van Kam
dicht aen
opp'n met
ere van de
altoos ont
ongesien
water ge
erloop van
den gronden
ken schip
degelijken
ffaelse en
koffen en
fel om den
en lanx dit
ysen word
nde wt de
n Kampen
ot wt den
uyden niet
den, ende
te stellen,
verkortingh
s streecken
e tollen ge
en in hin
maer God
viens goed
gebruyken.

no Apollin

Ende

aldaer vervaard gemaect door de Vorstelijke brieven, liet hen aensegghen niet over den drieden dagh in de Stad te verblyven. Evenwel deden Karel en de Grave van Meurs Stadhouders van Groeningen hun best, dat sy weder naer Vriesland zouden keeren. Sy gebaer maekende als of sy van daer te scheep naer Vriesland zeylden, voeren middelerwijl op Utrecht, alwaer die van den Raed haer degelijken onthaelde ende den wijn schonk. Dan de Overigheyd voort daer na door de Geldersse dreygementen ingenoomen zijnde, te meer alzo'er doen veele van de burgery tot de Deventer markt gegaen waeren, verzocht op dese nieuwe gasten, dat sy voor een tijd langh wt haere Vesten zouden wyken: zonder dat ze ook de Bisschop verseekeringh wilde geeven, ofte toe laeten sijn Sticht door te trecken. Alzo'o zijn sy op Amersfoord ende van daer door de Velouw behouden naer Kampen gekoocen; hoewel de Vorst, doch wat te laet, haer eenighe ruyters nageschickt, ende binnen Hulketeyn volk had geleght, indien sy misschien te water naer Vriesland wilden. Eyndelijken namen sy hun reys op Munsteren wyders op Kolen, alwaer doen de Keyser was, ende baden den Vorst van Gelre door brieven, dat hy doch syne beloften wilde gestand doen, zoo niet, haer wt sijnen eed ontslaen, ofte dat sy sulx doen zouden van zelfs. De Vorstelijke Rentmeester liet hier op aen Douma weeten, by zoude onder den Hertogh buyghen, ende zich gevoegblyker aenstellen; hen indachtigh maekende hoe vermetelyken hy te meis van den Vorst had gesproken. Laetttelijken beslooten de Rentmeester en Grave van Moets, dat het hen vrystoud, mids doende een nieuwen eed, weder in Vriesland te keeren. Doch Douma andere aenflaghen brouwende, en wilde met syne kamer-raeden hier na niet luyfteren.

1521.

115. Wanneer op 't volghende iaer de Standen van 't Rijk sterk te Worms by een waren geschoold, wierd aldaer de zaek van Marten Luther in 't langh en breed verhandeld. Van den Vriesen waren daer heen geschickt Kempe Martena ende Sybrand Roorda, om drie dinghen te verzoeken; dat te weeten de Keyser middelen geliefde by de hand te neemen, om de Geldersse wt Vriesland te jaegen, daer na de gerichtsbanken te herstellen, ende op 't laetst aen niemand in Vriesland voorrechten te gunnen tot inbreuk van de gemeene zaek. Dan de Keyser veel zwaerigheds teffens op den hals hebbende stelde den oorlogh noch wt, ende vernieuwde met de Geldersse het bestand. Onder dit wisselden de Vorsten van Gelre en Cleve met den anderen eenighe brieven. Karel en die van Nymegen klaegghden over den buyt ende gevanghens, die door eenighe snap-haenen heimelijken wegh gesleept, in de landen van Cleve ende der Mark vast wierden gehouden, waer uyt sy niet dan met groot geld en konden los raeken. Het deed hen mede zeer, dat sijn neve van Cleve veel bezat, 't welck het sijn niet en was, waer op hy altoos sijn aentael wilde bebouden; vermaenende daerom hem ende sijnne onderdaenen goede wacht te houden, om tot geen onrust ofte oorlogh oorsaek te geeven. De Clevenaer zeyde, niet te hebben ofte hy moght het met eeren hebben, 't welck hy, wanneer het tijden plaets gaf, wilde waer maeken: dat hy wyders van de knevelaers geene kennisse en droegh, en eenighe Geldersse insgelyx met de Cleefse omspronghen: hoewel hy sijn ampt beloofde te betrachten, gewaer wordende, de Geldersse ofte andere door de sijnne onwetelyken te

werden aengbehouden. Op den 17. van den tweeden maend liet Karel wederom aen de Keur-Vorsten brieven af-gaen, smeekende daer by om een Keyserlyke vry-geleide voor sijnne volmaghtighers, na den Ryx-dagh tot Worms af te zenden, en klaegghende dat hy sulx ook voor desen versocht had, ende in twyffel stond of de voorighe vry-brieven door sijnne wanguuners in 't Keyserlyke Hof waren verdonkerd en te rugge gehouden. Der Vorstelijker gezanten last bield, den Keyser en Keur-Vorsten in 't bysonder huns Heers schuldighe eerbiedigheyd ende alle diensten aen te bieden: daer na den Keyser te bidden, dat doch alle onrecht en geweld, tot nu toe buyten billigheyd en reden teghens den Hertogh soo menighvuldelyken gepleeghd, een eynd neemen: ook de Vorst in sijnne erf-landen moght worden beleend ende onder de Ryx-Vorsten gereekend, die daer voor overboudigh was plichte van manschap aen 't Rijk te doen: Ten laetsten souden sy den Standen het leed Karel en sijnne voorzaeten aengedien, ende de rechtmatigheyd van sijnne zaek met de breede elle wt-meeten.

116. Omtrent dien tijd is Willem van Roggendorp wt Vriesland geroepen, en Iurriaen Schenk van Tauenburgh, zoo door sijnne eyghene verdiensten als door aenpnyfinghe van Floris van Edmond, van den Keyser in sijnne stede gezet. Aisdoen is de Grave van Meurs ende met hem andere Vorstelijke last-hebbers naer Groningen gekoocen, om de Staeten der Omme-landen den eed afte vorderen. Dese op het Raed-huys verdaghaerd zijnde hebben voorgelaegghen, dat de Hertogh van haer zocht bezwooren te wesen voor hem ende sijnne erven. Sy stelden zich eerst vreemd en weygerigh, zeggende, zelszaam en onbillijk te zyn dat yemant haer op een eed drongh, die ze in val van nood niet bestendigh en was te beschutten. Dese edele zaegghen meest na 't hoogher boord ende op de klimmende maght van den nieuws gekoocen Keyser, aen wien de Saxenaer al sijn recht op beyde Vrieslanden onlanx had over-gedragen. Doch na menigerley by-een-komsten wierd 'er eyndelijken beslooten de Geldersse te besweeren; met dit onderscheyden bestek, dat de eed plaets soude grypen, zoo langh de Vorst de Stad in sijn geweld had, en het plaete land teghens den vyand en vyandlyke aenstoeten konde beschermen; anders zoud het hen geoorlofd zyn na een ander Heer om te sien: met dit bedingh mede, dat de Vorst geen indraght en zoude doen in hunne oude vrybeeden ende verbonden, die wel eer tusschen de Stad en Staeten waren getrofsen. Ten laetsten wierd de Hertogh van Gelder, op het gestaedigh aenhouden van de Geldersse, den 21. Mey by betekende brieven van de Abten, Prooften, Adel, ende eygen-geerfde der Ampten Hunselgouw, Fivelgouw, Oldampt, Langevold, Fredewolde, Humerizen ende Middach, die te gader het lichaem van de Omme-landen wt-maeken, voor hem en sijnne na-zaeten als erf-heer der Omme-landen, op nieuws erkend en aengenoomen, op het Stad-huys ten overstaen van den Raed ende den Stad-houder Christoffel Grave van Meurs. Wanneer dit de Vorst voor lief nam, zyn 'er zonder wt-stel eenighe gekoocene wt den Raed vermoegens sijn last naer de Om-landen af-geftuyrd, om de andere, die niet by de hand en waren geweeft ook aen hem met een eed te verbinden: waer over tusschen den Vorst en dese weder-zijdse verzecker-brieven zyn gemaect, by des Stads burgemeesteren Koenraed Koenders, Rudolf Hugin, Lubbert Klant, ende Klaas Schaffer onder-gelchreeven. Met een

1521. een wierd'er een iaerlijxe erkentenis van 7000. goud-guldens den Hertogh toe-geleghd, die een goed deel hier van iaerlijx weder beffeede aen eenighe hoofden van de Stad, die in 't byzonder aen hem waren verplicht, te weeten de *Hoerkens, Koenders, Hugings, Schaffers, Hulgers*, ende andere achtbaere mannen, door de welke hy lichtelijken konde weeten en wt-viisen, wat'er door den dagh om-gingh, ende syne stikken daer na steeken.

117. Middelerwijl duerde noch tusschen die van Kampen ende Zwol het vorigh kraeckel, zonder dat de Bisschop van Utrecht en de Staeten van 't Sticht, noch de Keyserlijke gezant *Frans van Kobel* dit kloen konden ontwinden. Want hoewel'er in den Maert zoo wijd in gewerkt was, dat beyde beloofden sich na de wt-spraek des Bisschops en der Staeten van 't Sticht te schicken, en onder desen het geweer af te leggen, ende dit zelve door de roepers in de Steden was om-gekondighd; heeft men echter de wapenen binnen kort weder aengenoomen; te meer, nademael de Bisschop, door andere beletzelen opgehouden, dit verschil niet tijdelijken genoegh en sleet. Waer over de Keyfer, na 't verscheyden van den Rijx-dagh te *Worms*, in 't af-gaen van den Soemer op Nederland komende, het vonnis van dese zaak hem aentrock. Dan eer hy zulx konde uyten, raekte hy in ootloogh met *Robert van der Mark* voor-stander van *Bouillon*, broeder van *Everhard van der Mark* Bisschop te *Luyk*. Ende nademael de Koningh van *Vrankrijk*, en ook onder duym's de Vorst van *Gelder* desen krijgh tegens den Keyfer koesterden en gaende hielden, ende *Robert* wt de gewelten van *Luyk* die van *Braband* en *Namen* valt op het lijf viel, was dit vuyr zoo haest niet te dempen. By welke gelegenheyd de Bisschop van Utrecht *Philips* als een gesleepen krijghs-man, om met hem raed te pleeghen, door den Keyfer naer sijn Hof wierd ontboden. Weshalven die van Kampen en Zwol, als beyde hun Bisschop niet veel betrouwende, meer ende meer een quaed vermoeden schepten, 't welk door *Kobel* ten deel was veroorzaekt, vermits hy ze beyde laetst-leden tegen-gesproken, en geene van haer gelijk had gegeven: waer wt sy namen, dat de Keyfer haere zaak niet zeer en behertighde. Het heele Sticht streck mede over dit stuck geen eenerley oordeel. Eenighe verweeten aen die van Zwol den aentwas van haer geluck, andere aen die van Kampen hunne gulzighe begeerlijckheyd, zommighe berispen ze beyde van zelf-willigheyd. Doch de meeste adel viel de *Zwollenaers* tegen. Onder-tusschen zaten de *Drossaet* van *Hattem* *Michael van Pomeran* ende de *Schouter* van *Hirde* *Jacob ten Sloze* die van Zwol steeds op het oor, dat sy onsen Vorst zouden in-hulden: gelijk ook na 't Klooster van *Klaer-water* by *Hattem* twee Vorstelijke Raeden waren af-gezonden; die haer, op dat sy moghten weeten wat sy van den Bisschop te verwachten hadden, als een groot geheymenis, onder bedingh van daer van stille tezwijghen, in 't oor luytferden, dat des Bisschops gezanten te *Regensburgh* de *Rechts-geleerde* *Henrick van Haghen* en *Adriaen van Rede* *Maerschalk* voor den Vorstelijken Cancelaer van *Lank* en d'andere betuyghthadden, dat hun Heer de Bisschop alles den Hertogh te gevalle wilde doen, noyt na *Groeningen* om-sien, ende hem van den Keyfer verly-brieven op het Vorstendom van *Gelder* vernerven; indien hy

wederom hem de gerieffelijke hand wilde bieden in het straffen van de op-roerighe *Zwollenaers*. Welke geruchten nochtans de Bisschop daer na, door het af-schicken van brieven aen de nabuerighe Vorsten syne maeghen, verklaerde verzierd en onwaerachtigh te wezen.

118. Wat hier van was, immers hebben onlanx daerna Hertogh *Karel van Gelder* ende de *Zwolse* t'zaemen een besceck gemackt van desen inhoud: Voor eerst dede *Karel* kond, dat nademael *Philips* Bisschop tot Utrecht de *Swolle* tegens recht ende reden, wegen hun verschil met die van Kampen, 't welk tot kennis van hem en 't gantse Sticht was gesteld, had verongelijkt; sy hier over syne byftand en bond-geuodschap hadden verzocht, ten eynde om die van Kampen ende eenighe wt de *Ridderschap* wederom leed te doen. Weshalven hy beleed, ten op-zicht van de hand-tastelyke rechtvaerdigheyd die van zelfs hulpverdiende, als mede van de Stad welke hy altoos wel had gemeent, haer geenfins onder het mes te willen laeten, dan de Stad, in-zaeten, en haere goederen, gelijk syne andere Steden ende in-zaeten, in syne beschuttingh te ontfanghen, ende haer twee *Princen* aen te bieden, d'een eens *Koninghs* en d'ander eens *Hertoghs* zoon, om een van beyden, tot dienst van *H. Marten* en 't *Roomse Rijk*, voor hun wettighen Heer in te willighen; op hoope, dat die schier ofte morghen Bisschop moght worden van 't gantse Sticht van Utrecht; waer toe hy neffens de Stad *Zwol* alle naerstigheyd wilde aenwenden, ende, zoo de keur aen hem quam te staen, wt die beyde den waerdighsten en deghelijxten wt-kippen, aen wien dan de Stad onderdaenigheyd zoude zweeren, ende belooven met hem te leeven ende te sterven, ten waer sy door onvermijdelijken nood anders gedwonghen wierden; gelijk hy wederom zweeren zoude, de Stad te houden by alle zulke voor-rechten, keuren, geestelijke en wereldijke rechten, waer mede sy door den *Pausen*, *Keyseren*, *Bisschoppen* ofte andere Heeren was begenaedighd, als mede by haere merkten, tollen, en keuren van de *Utrechtse* *Bisschoppen* bezegeld; mids dat hy ook binnen de vesten der Stad geene vestinghe tot ongerijf ofte na-denken der burgeren, dan wel op de plaats van 't *Bisschoplyke Hof* een huys tot sijn gebruyk moght op-werpen. Alle Steden, Landen, Sloten, en inwoonders, die met hulp van de Stad wierden aengewonnen, ofte dese zijd van zelfs koozen, zouden *H. Marten* toe-kocmen, ende haer leeven, goederen en oude vryheeden behouden; gelijk mede de Vorst en sijn neve de toekoemende Stad-houder na hun vermoeghen beloofden te heeleu en opte richten, indien wt zaek van dese veranderinghe de Stad door de *Pausen*, *Bisschoppen* ofte Steden met geweld ofte schijn van recht verdruckt wierd. Sy zouden vorders geen meerder ruyteren ofte knechten in de Stad voeren, dan na 't goed-dunken van den Raeden Schepenen; ende mede bevel doen, dat de 't hier-kotten en smockel-kroeghen wierden af-geschafft. Beloofden mede het heft te doen, dat'er tot gerief van schepen en booten een

† *Cl. Pontanus* noster vocem illam, quae popinas cerevisiarum denotat & vernaculis Belgis satis obvia est, minus capiens, ma è omnino expressit, cotinas cerevisiarum, quum curtes rectius dixisset.

1521. „ Grifte tot in den Yssel wierd gedolven , met een
 „ Sluysse voorsien , gelijk 'er wel eer was beslooten ;
 „ ende den Ruten-wegh , die in Drent naer Havelst
 „ en Groeningen loopt , door het op-haelen en
 „ verdiepen der grafen zoo te doen her-maeken ,
 „ dat het voet-pad in den former-tijd , ende by
 „ winter-daghen het stroomtjen bruikbaar moght
 „ worden : willende daerenboven haere paelen
 „ van Frankhuysen tot aen den Yssel ende de boer-
 „ schap van Itersum verbreyden , en geevende hen
 „ wyders maght , haere Iaer-merkten 8. ofte 14.
 „ daghen , na vereych van zaeken , te verlenghen ,
 „ ende alle schattinghen ende tollen binnen 't ge-
 „ bied van Zwol tot des Stads gebruyk te keeren .
 „ Ende want te vooren de Stad yemant tot het
 „ Schouten-ampt plaght voor te slaen , wilde hy
 „ hier na een van de Schepens ofte Raeden tot dese
 „ bedieningh verheeven hebben . Voorts deed hy
 „ den poorteren van Zwol dese bysondere gunst ,
 „ dat haere waeren ende goederen door syne ove-
 „ righe landen en Steden in tollen en andere lasten
 „ gelijk zouden lasten met die van den in-zaeten ,
 „ ende syne onderzaeten alzoo wederom te Zwol .
 „ Hy wilde ook des Stads vyanden in 't byzonder
 „ die van Kampen , tot sijn en des Stads oorbaer
 „ straffen , der zelver trots ende schade die van
 „ Zwol aengedaen t'syner tijd in heughenis hou-
 „ den , ende voor al den nieuws-ingevoerden tol te
 „ niet maeken . Eyndelijck was syne meeninghe ,
 „ dat de Vry-heer *Iurriaen Schenk* sijn onder-pand
 „ op Vollenhoe ende die goederen behouden , ende
 „ insgelijx *Rudolf van Itersum* te *Hasselt* noch aen
 „ sijn leeven noch aen syne goederen ninder zoude
 „ lijden ; loovende mede , dat de vier Hoofd-steden
 „ sijns Vorstendoms dese voor-waerden met hem
 „ zouden bezegelen . Gedaen op den 8. van de
 „ Hoy-maend . Dierghelyke brieven zijn van
 „ weghen de Stad ook aen den Vorst behan-
 „ dighd .

119. Dit onverwacht verbond de edele en
 Groote in die gewesten ter ooren koemende ,
 heeft de herten van alle man niet weynigh ont-
 stelt . Synochans , om in de vlucht raed te sluy-
 ten , bestonden op den 14. des zelven maends
 binnen *Ommen* , een Stedeken aen 't Swarte water
 ende al te deun by Zwol , by-een-komst te hou-
 den . Nauwlijx waren sy t'zamen gerot , wanneer
 het Geldersche krijghs-volk door de Zwolse wt-
 geschickt de vergaederingh verstoorde , ende
 cenige wt den adel gebonden naer Zwol sleepte .
 Welke daed van de Zwolse tegens die geene die
 noch geen werkelyke vyandschap betoont en
 hadden , als mede hun af-val van 't Sticht , haer by
 al de wereld in haet en af-zien heeft gebraght .
 Maer sy , om het voor hunne deur schoon te
 maeken , zeyden , dat de edele de hoofden by een
 hadden gesteecken om haer te plaeghen en te onder-
 drucken , ende de Bisschop mede de wapenen aenge-
 noomen ; ende dat het geen ongelyk en konde heeten ,
 tegens geweld , leed en naekende slaeghen by tijds een
 schut ende scherm te zoeken : dat de Bisschop , in stede
 van een harder , een vervolgher van de Stad wordende ,
 daer door zoo wel van sijne vooghdye als sy van hun
 eed ontlast waeren . Dan die van Zwol hadden
 noch een ander gezwel onder de leeden ; want
 sy , ten tijden de voorighe Bisschop *Frederick*
van Baden de Geldersche beoorloghde , ontfan-
 ghers van de schattinghen hadden gestelt , die ,
 wanneer die van Deventer en Kampen hunne
 reekeningen ten vollen zuiverden , alleen in ge-
 breeke waren gebleeven : 't welk de Ridder-

schap voor al in een quaede vouw had geslae-
 ghen , ende met des Bisschops Raeden den Bis-
 schop steeds op-gehiest , om de onwillighe tot
 haer plicht te drijven . Doch de Zwollenaers dese
 vonken gewaer wordende , zochten dan dese dan
 andere blaauwe wt-vluchten ; tot dat sy laetste-
 lyken met *Karel van Gelder* in verbond traden ,
 die over dese gemeenschap van wapenen geen-
 sins was te onvreeden , siende met een inwendi-
 ghen harte-lust , dat de schoone ende hem zoo
 wel ter hand leggende landschappen van Vries-
 land en Over-Yssel , als vaste voor-burghen ,
 zonder moeyten aen sijn Vorstendom wierden
 vast gehecht .

120. Dese voet volgende , trachtete hy aller-
 eerst *Hasselt* , een Stad noord-waerts van Zwol
 geleghen , met bedrogh te vermeerteren , ende
 dit voor-neemen hem ontvallende , voor de vuyft
 ende met openbaer geweld . 't Bevel over deze
 Vettinghe had *Relof van Eufsum* , een Vries op de
 Geldersche van ouds gebeeten , die *Sneek* verlac-
 tende alhier syne mael-stede had geplant . De
 burgers door syne aanspraek t'elkens aengeste-
 ken , stonden den aenloop van buyten zeer man-
 nelyken tegen . Die van Kampen op hunne na-
 buer-stad een zorghvuldigh oogh houdende ,
 ende duchtende dat sy door gebreck ofte anders
 sich moghte verhaeffen tot het over-geeven ,
 riepen die van *Vollenhoe* en het volk rond-om by
 een , ende tooghen alldoen , onder 't beleyd van
Rudolf van Itersum een ridder-maetigh man , de
 beiegghe onder ooghen , dien sy ook haere
 leger-plaetsen dwonghen te ruymen , ende op
 Zwol den wijk te neemen . Doen is dadelyken
 eenroede volx ende alle nood-durft , in 't af-gaen
 van de Hoy-maend , in de Stad gebraght . De
 Geldersche hierom niet treurende , zijn korts daer
 na , ontbiedende versch volk van huys neffens
 eenighe marroosen en schepen wt Vriesland ,
 met een wel-verzorghde vloot wederom tot haer
 beleghe gekeerd . In hun eerste komst onder-
 stonden sy *Geelmuyden* , in 't gesicht van *Kampen*
 en *Hasselt* , schier by 't Swarte water grenzende
 sterk te maeken ; als sy ook deeden , na dat sy eens
 ofte ander maelen met den vyand een twijffel-
 achtigh schermutzel hadden gehouden . Aldaer
 een deghelyke bezettingh laetende , ende by de
 brugge van *Hasselt* in 't aensien bykans der Stad
 een nieuwe Vettinghe op-werpde en vol-tre-
 kende , hebben te Swarte Sluys ende in 't Kloof-
 ster aldaer een andere roede volx in bewaer
 geleght , ende alzoo de Stad met vier leghers
 rond-om nauw beslooten . Terwijl die van *Has-
 selt* alles wt-stonden , begeerde de Vorst van
 Gelder , die zelf in 't leger sich verhiel ende de
 syne aendreef , op die van *Groeningen* , dat sy hem
 te hulp zouden koemen , geschut en kruid ver-
 schaffen ; neffens een deel weerbaere mannen ;
 ten eynde om op *Koeverden* een verzoek te doen ,
 ende daer door den vyand te verspreyden . Die
 van *Groeningen* schickten van stonden aen , om
 sich te quijten , een volmaghtigher tot den Vorst ,
 ende openingh doende van haer tegenwoordigen
 toe-stand , verkreegen zoo veel dat sy , in stede
 van 't ander , geld zouden by-zetten . Ende alzoo
 wierd *Koeverden* in rust gelaeten , ende daede-
 lyken 3000. goud-guldens door de *Groeningers*
 over-gemaekt . Onder dit was Keyser *Karel* in
 Nederland verwittighd , dat *Zwol* , een van de
 beroemdste en moeder-Steden in Over-Yssel ,
 door den Hertogh van Gelder was ingenoomen ;
 ende

1521. ende nademaal hy niet en konde bevroeden wat dit moght te beduyden hebben; liet hy voort op den 27. van de Hoy-maend wt den Haegh Plac-kaeten onder fijn zeghel door geheel Holland en Vriesland met fijn Ampt-man af-zenden, waer by strengelijken gelast wierden alle weerastighe luyden, haer zelven ende hunne gewesten tegens geweld en over-loop te voorsien, ende sich in allen geval gereed te houden om het vaderland de hand te bieden. Doch de Staeten van Over-Yffel, dien het vuur wat dichter voor de scheenen lagh, vonden geraed-zaam geen baeteloofse briefkens wt te stroyen, maer met alle spoed en yver een leger van ruyters ende knechten te werven, 't welk ook van De-venter, de verzaemel-stad, op Kampen en voorts naer Hasselt, om de belegghers op te slaen, is ge-voerd, dan niet hoofd-zaekelijx te weghe braght, lijdende alleen en doende wederom slechten af-breuk.

121. Wanneer daarna dit krijghs-volk voor aentellinghe van haere leeningh quaelijken op de belegghers scheen te willen bijten, wierd 'er an- dere raed verzind, ende de gantsse maght naer de aenleggende Velouw geleyd, die alles wijd en breed af-stroopte en vernielde, ende by de 5000. beesten en 200. land-luyden mede packte, loo- pende zelfs tot aen den Hyrder-beek by *Harder- wijk*: 't welk de Overfte met dit oogh-wit deden, om wt den buyt en plunderagie het volk de han- den en buykte vullen. Hertogh *Karel te Hattem* ofte omtrent *Hasselt* dese tijdingh ontfangende, is flux hier over naer *Elburgh* geruckt, mede nee- mende het meeste deel van de burgery, aengesien de vyand sterker was ofte gezeghd wierd aen ruyters en voet-knechten. Doen is hy den vyand by *Apperloe* met groot geweld aengevallen, ver- bergende bedecktelijken eenighe schutters in de naefte boeren-kooten, ende heeft, neemende voorts den wind te baet, de Over-Yffelse alzoo geklopt ende verjaeght, dat sy al den roof, die hen rechtevoort inden wegh was, neffens veele dooden, gevangens, en twee kopere stucken op de plaets after-lieten. 't Getal der gevangens was over-groot, zoo wt den adel als burgery van *Deventer*, daer men de gevangen-huysen van Zwol over al mede stoffeerde. Aen de Geldersse zijd bleeven legghen *Herman van Velen* Drofftaet van Zutveen, ende *Reyner* ofte *René Hafewijn* met weynighe slechte zoidaeten. Behalven andere, welke den Gelderssen in handenvielen, wierden *Ian Kruse* Rent-meester van Zalland, ende *Willem van Doetechem* Schoutet der Stad *Deventer* beyde binnen *Hattem* in * *Wassenaers kouw* voor een wylt tijds by beuten in-gelooten, doch na- derhand van daer naer *Arnhem* gevoerd. Dese kouw was eertijds door Hertogh *Karel*, ter eeren ofte veel eer tot spijt van fijn bitteren vyand ende gevanghen den Vry-heer van *Wassenaer*, al- zoo toe-geruft, dat sy de lenghte had van seven voeten, en zulk eene verdiepingh dat een man daer in over-eynd konde staen; hoewel geene grootere breyte, dan om een bedde met een stoel te laeten: doch was rond-om met yzere teenen en bouten niet anders verzorghd, dan of men een leeuw ofte ander wild beest daer in zoude bewaerd hebben: sy had daer behalven een ven- sterken, waer door men een schotel ofte kan konde over-langhen: zijnde in 't midden van een zeer dicken steenen tooren aldus op-gehanghen ende vast gesteld, dat men ze met touwen en wind-aesen aen 't gewelfzel op-haelen en weder

konde neder-laeten; in voegen dat sy, wan- neer de gevangen fijn middagh- ofte avond- mael zoude doen, dael geschort wierde, ende daer na weder om hoogh getrocken. Onder andere berghde sich *Ian van Twickeloe* met de vlucht naer Kampen, ende *Ian van Weelvelde* naer Deventer. Dees, die, moegeijk, te vooren noyt de lucht van 't lont hadde gerooken ofte konde verdraeghen, in de Stad koemende en gevraeghd zijnde hoe het gevecht al was af- gelooopen, zeyde met een verbaesd gemoed: *wy zijn alle vertraeden, vertraeden*. Wanneer ee- nighe quaed-gunftighe dese woorden averechts op-namen, ende door de gantsse Stad ginghen wt-blaesen, dat de Stads Overigheyd het land had vertraeden; is het Raed-huys van stonden aen over-rompeld, de schar-kisten van de wo- dende gemeente wt-geroofd, de Raeds-ge- nooten voor het meestendeel af-gezet, ende nieuwe in de plaets op-geworpen. Het huys van Burge- meester *Peter van Mouwijk* wierd in 't byzonder over-vallen en wt-geplonderd, op het bloot wt- stroyen dat hy die van Zwol voor-raed van kruid hadde toe-gezonden; waer aen hy effenwel on- noozel was, gelijk naderhand bleek, wanneer die van den Raed syne verweeringh hoorende, hem den voorighen stoel wederom lieten be- kleeden.

122. De Geldersse weder-koemende in 't leger voor *Hasselt*, ende hunne vestingen taeme- lyken bezet laetende, om den vyand geene hoop te geeven van 't beleghe te staeken, zijn vorder aen naer *Steenwijk* gewandeld (welke plaets sy in 't voorby gaen te vergeefs beloerden) van daer naer de Drente, ende voorts al plonderende voor by *Affen* en *Rolden*; alwaer sy sich neder- slaende, ende eenighe huysen aen koolen leggende om schiick te verwecken, het gantsse land alzoo schot-baer maekten. De Drentenaers, die wt vrees van over-last waren verlopen, stuyrden hier heen hunne gemaghtighe, welke by de boerschappen verdonghen. Het leg-her na dese aengenaeame beginselen naer *Koeverden* op-bree- kende, dwongh insgelijx de Tweinte tot de brand-schattingh, ende keerde van daer weder naer Zwol. Weynighe daghen daer na was 'er binnen Kampen der gelijk een op-stand, als voor desen te Deventer. Tusschen die van *Deventer* en Hertogh *Karel* hingh mede min ofte meer verschils, weghen zekere brugghe en tooren, welke sy op den stroom en in fijn gebied hadden gebouwt, ende waer over hy oordeelde hem en zyne pael-steden een grooten af-breuk geschied te zijn. Welke twiift hy door aenraedingh van goede vrienden *benoghde te stellen aen de vijf Gods-huysen van Utrecht*, ende etlyke Raeden des Bisschops, om in tegenwoordigheyd van zommighe Raeds-beeren van Zutveen daer over te wijzen; mids dat het na de wt-spraak zommighe maenden stille-stand zoude wesen; ende met dit voor-bedingh, dat sy die van Hasselt, als voor heen was gebeurd, ofte eenighe sijne vyanden, zelfs den Bisschop van Utrecht, indien hy de wapenen tegens de Geldersse op-brief, geen by-stand altoos moghen doen. Doch dese voor-waerden hebben die van Deventer niet wel gemonder. Weshalven *Karel* wt de Velouw op-trock, ende om syne meetingh naerder te uyteren, den tooren ende brugh teffens aenvingh te bestormen. Deze tooren stond op het eynd van de brugghe, waer mede de Stad, die de Oost-zijd des Yffels bebaer,

ad geslae-
en den Bis-
illighe tot
enaers dese
an dese dan
sy laetste-
nd traden,
nen geen-
inwendig-
e hem zoo
van Vries-
burghten,
n wierden

de hy aller-
van Zwol
ren, ende,
or de vuyft
l over deze
Vries op de
teek verlaet-
plant. De
aengefteet-
zeer man-
honne na-
houdende,
ofte anders
er-geeven,
ond-om by
beleyd van
hman, de
ook haere
, ende op
dadelyken
n 't af-gaen
aght. De
korts daer
ays neffens
Vriesland,
om tot haer
nft onder-
an Kampen
grenzende
dat sy eens
in twijffel-
n. Aldaer
ende by de
is der Stad
n vol-trec-
in 't Kloot-
in bewaer
ier leghers
ie van Haf-
Vorft van
ld ende de
dat sy hem
truyd ver-
e mannen;
ek te doen,
den. Die
aen, om
den Vorft,
woordigen
sy, in stede
ende alzoo
nde daede-
roeningers
er *Karel* in
een van de
Over-Yffel,
genoomen;
ende

* Ziet op
het laer
1522.

1521.

aen de Velouw aengrenst, beyde met een bolwerk ende wt-kijk verweerd zijnde, 't welk hy, na 't veriaeghen van de bezettingh, t'zaemen met den tooren in sijn geweld nam ende neder-wierp, steekende meteen het vuur in de brugge, dat de helfte daer van schier t'eenemael verbernde. De Geldersse, na dat sy die van *Deventer* zoo een poetz gespeelt hadden, waren weder af-getrocken. De Stad, om haerhart-zeer, 't welk sy niet wreeken en konde, wt te braeken, heeft een wt de zoldaeten van 't bolwerk, van verraed verdacht en aengeklaeghd zijnde, als of hy met den vyand versprooken hadde den tooren over te geeven, zoo haest hy weder binnen was gekoemen, door des beuls handen laeten ontbrengghen.

123. Onder dit was de Bisschop *Philips van Burgondien* noch van honk, ende besigh niet den Luykissen oorlogh van wegen den Keyser. Maer binnen *Antwerpen* den af-val van de *Zwolle*, ende voort daer na te *Gent*, daer hy den Keyser was gevolghd, het belegh van *Hasselt* door bange kondschappers verstaende, heeft over den Gelderssen krijg met den Keyser raed gepleeght, ende sich naer huys gehaest om sijn eyghen nest te verdedighen, mede neemende, met des Keyfers believen, tot een hoofd van sijn heyr *Willem van Roggendorp*, die, als voorighe Veld-heer in *Vriesland*, de luyden en plaetsen in dien landstreek zeer wel kundigh was. Alsdoen begaf hy sich op *Holland*, ende bleef te *Hoorn* leggen, om wapenen, volk van oorlogh, scheepen, ende andere noodwendigheyd by een te zaemelen. 't Welk op den wt-gangh van de *Hersft*-maend door de vloot van *Kampen*, die last had den Bisschop van *Amsterdam* naer *Hoorn* te voeren, den Raed van *Kampen* wierd aengediend. Dan dewijl de Bisschop te *Hoorn* langh zuckelde, ende van tijd tot tijd wt-bleef; verweckte hy niet alleen in de *Kampenaers* een kragtigh verlangen, maer ook verscheyde drollige praetiens onder het gemeyne volk. Zommighe zeyden, dat hy willens zoo langhe toefde, om daer na te wissel te koemen ende te eerder tot de over-winnigh: andere, dat hy meer verstand van de boeken, den huys-bouw, het beeld-snijden en zoodanighe snijsteyden had dan van de wapenen, ende buyten 't gevaer van goed beleyd was, maer in den nood weemoedigh: andere oordeelden hem waerdigh om te heerssen, zoo hy niet gebeerst en hadde. Dan zoo veel daer over-wooghen hoe veel de tijd en gelegenheyd in den oorlogh doet, laekten dit vooral, dat hy, terwijl de vyand in 't hert van 't vaderland sijne waenen om-zwierde, door sijn ontydigh vertucken meer gereedschap tot den oorlogh dan wel een eynd van den oorlogh maekte, ende de zaek tot schier aen den winter wt-stellende, tot nadeel van de gemeente noodelooze kosten deed. Wanneer hy eyndelijken sich genoegh hadde voorsien en beraden, is hy op den 13. van den Wijn-maend met een vloot van 40. scheepen, vergezelschap door de Heeren van *Benthem*, *Roggendorp*, *Sternebergh*, *Gaesbeek* ende andere, 's morgens met den dagh van *Hoorn* te scheep gegaen, tegens den avond onverhinderd te *Kampen* beland, ende met groote eer en geschal van yedereen ontfangen. Alsdoen schickte hy terstond eenigh volk naer de *Velouw*, ende ook eenighe scheepen om op de *Zuyder-zee* te stroopen. Daer na heeft hy syne geheele maght ende een goed deel der burgers van *Kampen* in een gefmolten, ende binnen *Hasselt* de ruymte

van alles wat 'er ontbrack, behalven wapenen, geschut, kruyd en lood behendelyken ingebraecht, verzettende ende tot geld mackende syne goude en zilvere keukens, tot quijtinghe van 't krijghs-volk. 't Welk hier door op-wackerende in de stille nacht wt *Kampen* trock, een groot boehey voor de poorten van *Zwol* aenstelde, ende den brand in de voor-stad wierp, die daer door aen alle kanten wierd geschonden. Die van *Deventer* hadden, niet verre van hunne Stad aen de zijd van *Zwol*, een schilder-tooren, met volk in over-vloed bezet. De Geldersse namen dese Vestingh voor de vuyft in, ende ioeghen door de scherpte alles wat sy daer binnen vonden. Die van *Deventer* om wrack te haelen, ginghen wederom knevelen in 't gewest van *Zutveen*; alwaer sy eenighe burgers onderschepten, gevangen mede sleepten, ende ook de Geldersse wachten wt hunne plaetsen verdreeven.

124. Wt *Vriesland* quam mede de Geldersse Overste *Christoffel van Meurs* in de naere nacht *Steenwijk* naerderen, ende tot onder de veiten onraed en vrees veroorzaeken, doch en deede boven 't verbranden van twee moelens geene wijdere schade. Des Bisschops Veld-heer *Roggendorp* hier door verbitterd, heeft met *Claes van Vilderdorp* de *Vriesen* wederom gaen bezoeken, ende ook genoegh gepleeght; dewijl hy de dorpen al-om wt-roofde en verbernde, ofte de luyden gevleugeld mede voerde, ende hunne goederen liet brand-schatten. Wanneer hy daer na op *Bosswaerd* loerende van de Geldersse niet zonder schaemte en af-breuk wierd afgeslaeghen; bestond hy hier ende daer te blaeken en moes-koppen, om den bouweren een schrickaen te iaeghen, die dese vervaernis doorgaens met gereed geld af-kofien. Van daer op *Leeuwaerd* wijkende 't welk onder de *Burgondisse* stond, zocht die van *Dongerdeel* onder schattingh te brengen; doch en konde zulx, vermits het sterck verbod van den Stad-houder te *Dockom*, niet door-drijven. Wanneer daer na de vorst de slijkerighe weggen open had gemaect, quam hy die van *Donger* vyandlijken aen boord, trekkende, na 't verwoesten en wt-plunderen van de vlecken en huysen, over de *Lauwers*, en eyndelijken naer de *Drent*, alwaer het heyr met nieuwe troppen gesteeuwighd zijnde voort de geheele landschap, die omtrent *Groenningen* tot aen de *Lauwers* lagh, schot-plightigh maekte, onder 't beleyd van *Fredrick Twickel* bewaerder van *Koeverden*, aen wien *Roggendorp* elders heen gaende van synent weggen het bevel had gelaeten. Ondertusschen was 'er in *Italien* zoo wel als *Nederland* tusschen den Keyser en Koningh van *Vrankrijk* een kostele en strenghe oorlogh. Koningh *François* *Henegouw* ende *Artoys* met een legher door-loopende, vervulde al-om die gewesten met grooten schrick en schade: gelijk mede van der *Mark*, de *Fransse* ende ook heymelijken de Geldersse aen de hand hebbende, die van *Brabaud* en *Namen* wt de landen van *Luyk* over-viel; als middeler-wijl de Keyserse *Doornijk* aen de *Scheld* in *Henegouw* na een harde belegeringh den *Franssen* wt de handen hadden gewronghen. Insgelijx had de Keyser een verbond getroffen met *Paus Leo* den tienden, de *Fransse* wt *Parma* en *Piacenza* verftooten, *Milanen* van 't *Franste* geweld verlost ende aen *Francisco Sfortia* weder gegeeven. Onlanx daer

152

* Sic
he ia
1520

152

1511. daer na is de Paus in syne bloeyende iaeren, door het in-drinken, zoo men gift, van vergif gestorven. Alzoo doen ter tijd de Koninghen van Engeland en Denemarken haperingh en verschil hadden met de Anzee-steden, wierden de Geldersse en Over-Yffelsse Steden, zoo veele daer leeden van dit verbond waren, naer Lubeck beschreeven, om aldaer voor te slaen en te helpen sluyten 't geen tot vryheyd en voor-stand van haere Steden moght dienen.

* Sicť op
1520. 125. Hoewel * voor desen Ienke Douma, Vriesland en de zijd van onsen Hertogh verlaetende, door de Geldersse ende syne maeghen 'elkens was gebedden om weder in te koemen; begeerde hy echter op desen tijd, in syne stijf-finnigheyd voort-vaerende, voor hem en sijn gevolg geweld-brieven van Edzard Grave van Enbden, om in syne paelen te koemen. 't Welk wanneer de Grave hem en syne kamer-raeds toe-stand, midts dat sy met den Gelderssen geene gemeenschap zouden houden, was dese aanslagh daer mede verbroomen. Waer na Douma (die in geen dingh bestendigher en was dan in syne zelf-willigheyd) door tusschen-werken van den Grave van Nassouw ende den Heer van Yffelsteyn zeeker geleyde hebbende verworven om den Keyfer mond aen mond te spreken, met syne mackers op Antwerpen is getrocken, ende voorts op Gent; alwaer sy den eed deden aen den Keyfer, die noch niet naer Spanien en was verreyd, ende elk voor hoofd alle maenden eene vereeringh bequamen van 32. goud-guldens. Daer na gevraeghd zijnde na een Stadhouder waer mede de Vriesen best gediend en bewaerd moghten wesen, gaven (slaende het oogh op de ionghste weldaer hen beweefen ende verwachtende de toekomende) tot antwoord: dat Roggendorp den Keyfer aldaer geen nut en konde doen, als zijnde om sijn gierigheyd ende andere gebreken by de Vriesen gebaet en ongeacht; noch ook Schenk, om dat hy een vreemdelingh was; dan alleen de Heer van Bueren en Yffelsteyn, als by de zelve wel bemind ende gesien wezende, tot desen last meest bequaem. Kort naer daer na is op des Keyzers naem binnen Amsterdam en Enkhuyzen volk ende eene vloot voor haer gereed gemaakt, om daer mede naer Vriesland te vaeren, ende Staveren neffens de aengeleegene zee-kust te veroveren. Met een is Stadhouder Roggendorp wt het Hof naer Vriesland verreyd, die Douma en syne mede-standers by de Vriesen voor schelmen en verraeders bestond te schelden: na de wijze van de Groote, in welcher schael de ontfangene dienften lichter weeghen dan een veder, ende daer teghens het onghelyk dat men hen aendoet zwaerder als lood en back-steenen.

1522. 126. Wanneer die van Groeningen zaeghen, dat Twickel sijn krijghs-volk naer de Omme-landen voerde, stuyden sy van stonden aen tot den Vorst van Gelder en Grave van Meurs om onder-stand, 'twelk ten deel op het eynd van 't iaer noch over-quam. In 't begin van 't ander iaer liet Christoffel van Meurs alle inwoonders van Oostergouw en Westergouw van wegghen den Vorst verschrieken, ende by Plackaeten verbieden, den Burgondissen eenighe schattingh te laeten volghen, noch met haer ofte de Stad Leeuward te handelen. Voort daer na wierd Michael van Bambergghen met den toe-naem van Pomeran een bespraect krijghs-man nieuws wt Frankrijk koemende met 500. voet-knechten en 200. ruy-

teren, door Karel naer Groeningen af-gevaerdighd, waer by sich de Grave van Meurs met een deel vaerdighe troppen gingh vervoegghen. Doen ter tijd liet de Vorst aen sijn dienst-volk eenighe krijghs-wetten voor-schrijven, welke hy wilde dat men ernstelijken en zonder feyl zoude na-leeven: Voor eerst moesten sijn knechten zweeren, hun Vorst en Overste te zullen gehoorzaemen, des zelfs oorbaer te behertighen en schade af te weeren: ten tweeden, zoo langh hun eed duerde, geen tocht te zullen af-slaen, ook buyten toe-laeten van hun meesters geene t'zaemen-rotingen onder een te houden: Ten vierden, stond het niemand vry, met den vyand te spreken, eenighe brieven van hem te ontfanghen noch heymelijken afier te houden; op straffe als den verraeders toe-stand: gelijk mede zonder genade getuchtighd zoude worden, die yetwes tegens de wetten hadde bedreeven. Eyndelijken was 't verboden, kerken ofte Kloosteren wt te plonderen, kraem-vrouwen, ionghe dochters, ende zoo wel oude mans als wijven te berooven, ofte eenigh letzel ofte moeyten aen te doen; ook niet by Gods bloed-gewyge ofte sijn H. lyden te bloeken. Soo 'er een ofte meer zich hier tegens vergreepen ende niet en warden aengebraght, zouden zonder genaede en onderscheyd straffe lyden, zoo wel die de misdaed had ver-zweegen als die ze had aengericht. Wanneer nu de Grave van Meurs en Michael van Pomeran te Groeningen stonden, liet de Stad haere nabueren alle de in-zaeten tusschen de Eems en Lauwers aenzegghen, om de wapenen aen te vatten, ende met de andere op Twickel aen te gaen, indien sy zelve voor geene vyanden wilden geacht wesen. Te gelijk heeft de Stad al haer volk ende rapite wt de burgeren dadelijken in 't geweer gesteecken. Ende alzoo is 't legher met allerhande zoo groote als kleynne stucken naer Dan op-getrocken. Twickel dezen lucht gewaer wordende, gingh schielijken in 't duyster van den nacht sich op Westerwolde begeeven, ende van daer, zonder langhe morgenspraek te houden, op Kooerden, alzoo hy koudschap had dat hem de vyand op de hacken zat. Als in die plaets genoeghzaeme bewaeringe was gelaeten, namen de andere onderden Oversten Wildersdorp hun wegh naer Steenwijk. Alldoen hebben de Grave en Michael van Pomeran de Groeningse naer huys laeten gaen, ende Drent door-loopende de after-stallighe schattingh ingemaent. In den aenvangh van den † Soemer had Karels Zee-overste Adriaen Thijssen te Hulke-steyn twee schepen aen land gebraght, met buffen kruyd en anderé gereedschap bevracht, 'twelk wt des Hertoghs bevel wierd op-geschreeven ende terstond aen hem naer Arnhem over-geschickt. Ten zelve tijde was men ook bezigh met de Steden hier en daer op de beste wijze te vesten: gelijk dan der twee toorens aen de Lutlike poort tot Harderwijk t'zaemen met den wal, op Karels aendriiven, zyn volmaect, tot verval van dese koften nieuwe ongelden op den drank ingevoerd, ende Rent-meester Mauritz met den Raed, de vier-en-twintighe en gemeyne burgers gelast dit werk met ernst te bevoorderen.

127. Het volk van Wildersdorp bestond daer na te Steenwijk den Oversten om haere leeningh aen te spreken, ende, nademaal hy zuymigh viel, voor hoofd van diefstal te beschuldighen, als die het geld van den Vriesen buyt gekoemen in syne zack had gesteecken. Eyndelijken wierd de za-

† E binis Ducis literis ad Mauritium.

H h z

zack

1522. zaek den Bisschop te Kampen voor-gedraeghen, ende eenighe zoldaten door de voorfichtigheyd van *Roggendorp* ontslaeghen; de andere bangh zijnde dat het op haer kap moght aendruppen, packten sich wt den wegh, etlike naer Denemarken, alwaer doen oorlogh was, veele naer Lubeck, ende ook een deel na 't Geldersse leger. 't Welk gelijk den Gelderssen hoogher moed gaf, zoo verzwackte het wederom de Stichtenaers. Voor al zaghen men het grauws als wt-gelaeten, spreekende en schrijvende smaedelijken van den Bisschop, dat hy by de *schouw en sijne boeken meer diende, dan in 't vlacke veld, ende als van een on-echt bedde gesprooten tegens oude wijze en verdiensten op den stoel was geschooven*. Waer over de Zwolfsse steunende op de hulp van Hertogh *Karel* van des vyands bodem een rijken buyt ende menighe gevangens naer huys sleepen, plonderende rond-om ofte verbrandende een hoop huysen en boerschappen. De Bisschoppe, om haer niet toe te geeven, hebben sich hier tegens in de Velouw wt-gespreyt, de brugge voor de poorten van Zutveen door 't vuur van een doen springhen, daer behalven eene van haere troppen, die omtrent *Vollenhoe* moeskopte, op het onverhoedste over-vallen, schier in 't geheel neder-gehouden, ende daer van bekoemen weynighe gevangens. Maer de Bisschop zwaer-moedighe gedachten krijgende, na dat hy ses heele maenden te Kampen had geleeghen, ende de schoone land-schappen en onnoozele luyden zoo zaghen vertreden, sijn ontzaghe verkleynd, en syne maght niet bestendigh om zoo een nabuerigh, trots, bedreeven, ende zoo wel van opzet als met de wapenen onverwinnelijk vyand wt te drijven; nam eyndelijken een op-zet sich tot den Keyser te keeren; die al noch in Brabant stille hield, ende in beraed stond of hy met *Karel van Gelder* vriend of vyand wilde wesen; hoewel hy, indien de Hertogh sijn gemack had konnen houden, liever vrede had gezocht, ende doen ter tijd om de burgerlijke op-loopen te stillen op syne Spaensse reys verdacht was. De Bisschop om hem voor te koemen toogh in alle spoed op *Brussel*, daer hy den Keyser in de vergaderingh der Staeten toesprekende, den oorsprongh en quaden voort-gangh van sijn oorlogh ontdeckte, ende tegens de trouwloose weder-spanningh vande *Zwolfsse* en ongetoomdebegeerlykheyd van hun bystander den Hertogh van Gelder dapper wt-voer; betoonende, niet alleen billyk, maer ook, tot een spiegel der nakoemelingen, hoogh-noodigh te zyn, dat de Keyser met kragtige wapenen de oproerighe weder in teugel braght. De Keyser die hem goeden moed, ende echter, om sijn aenstaende vertreck, geen bystand en konde geeven, gaf last aen *Margriet* en de Staeten van Nederland, om met ernst op dese beede te letten. Die van † *Vollenhoe*, om te verhoeden het verloop hunner in-gezeetenen en 't geraes van den oorlogh, hadden, dese vede langh, hun lijf en goed by onsen Vorst vry bedonghen, om over al te vlieten en vaeren ende hunne waeren tot geld te macken; met dit onderscheyd, dat sy de Vorstelijke vyanden spijzen noch eenigerley nood-zakelijckheyd zouden toe-voeren, vorder dan hun vry-gheleyde mede-braght. Ende nademael etlike Stedelinghen van *Vollenhoe* onlanx daer

† *Ex litoris Kettelij ad Harderv.*

na tot *Harderwijk* waren aengehaeld: verzocht *Thonis Kettel*, des Hertoghs hoofd-man en dingh-meester te *Geelmuiden*, aen den Raed van *Harderwijk*, dat sy dese luyden wilden onbinden ende het Vorstelijk dingh-tal in waerden houden.

128. De Keyser was naulijx wegh, wanneer de Bisschop, opnieuws ongemack verneemende, Me-vrouwe *Margriet*, de Staeten ende voor al den Heer van *Hooghstraeten* den oppersten van den Raed ter ooren liep: wt zaek eenighe Geldersse roeden onder *Christoffel van Meurs* en *Michael van Pomeran* naer *Steenwijk* gaende met groot doch vruchteloos geweld de vesten hadden bestormt. Ende hoewel daer binnen eene bezettinghe lagh van 300. hoofden behalven de burgery en in-gevluchte land-luyden; bestond hy echter na weynighe daghen den storm met meerder yver en hardneckigheyd te hervatten. Alldoen weerden sich de belegerde immers zoo wel; zoo dat *Michael*, terwijl hy de syne aenmende en zelf voor-trad, met een kogel wierd ter aerden geschooten; een man van verdiensten ende in Vrankrijk zoo wel als Duytland geacht ende roem-ruchtigh, aen wien *Karel van Gelder* de Vestinghe *Hattem* voor een groot deel gelds had verpandschapt, ende sijn bastaerd-broeders dochter tot eene vrouw gegeeven. Keyser *Karel*, om desen man zwart en afschouwelijk te macken, had te vooren door brieven laeten verluysden, dat hy van geloove een Iode was, ende *Iechoven* ghedoopt, welken naem hy daer na tot krijghs-bedieninghen raekende sich hadde geschaemt, ende hem *Michael Ernst van Banelbergen* hernoemen laeten. Neffens hem sneuvelden *Werner Spiegel* een kloek en vernaemd zoldat ende zommighe andere. De Grave van *Meurs* dese helden after-gelaeten hebbende braght sijn vermoeyd volk wederom te rugghe. Hertogh *Karel* om den vyand wederom te beleedighen, nam voor in de Lente, na dat van alle kanten de knechten waren op ontbooden en die van *Groeningen* ook tot hulp aengezocht, *Steenwijk* op nieuws aen te tasten. Maer van Zwol sijn legher sleepende naer *Dieveren* en *Havel*, ende verstaende, de Stad met meer volk en voor-raed voorsien te wesen, heeft sijn opzet en geweld voordien tijd gestaekt. Omtrent dat pas zijn wt Holland etlike Keyserlike over-scheept, in alles 1500. mannen; die met de Bisschoppe t'zaemen-gevoeghd, onder de aenvoeringhe van *Iurjaen Schenk*, de Geldersse Sterkte *Korf-buysen* by *Hasselt*, na dat sy die van binnen, in val van geweld te verbeiden, met den bast hadden gedreyght; met gemack en zonder verlies in-namen. De over-geevers van de Vestingh binnen Zwol koemende, wierden alle na krijghs-gebruyk als eer-vergeetene en bloode gasten van den dienst gezet, ende haer geweer voor de voeten gebrooken. Hun Over-hoofd *de Bruyn* met een ofte twee van sijn rot tot voldoeningh en schrick van d'andere op-gehanghen zijnde, moest sijn leeven, 't welk hy eerlijken had konnen verliefen ofte verweeren, dus schandelijken eyndighen. Onder dit bestonden de Geldersse met eene vloot van 20. scheepen de eylanden van *Tessell* in Holland door een onverhoed geweld vande *Vriessse* stranden te over-vallen, ende haer een geld-boete van 10000. goud-guldens ofte daer voor pands-luyden af te tocken.

Van

1522. Van daer keerden sy naer 'tby-geleegen eyland van *Woeringen*, ende dronghen de inwoonders insgelijx tot gijzelaers en ongelden.

129. Na 't slechten van *Korf-buysen* braght *Schenk* van stonden aen de syne in den Meymaend voor *Geelmuyden*, een plaets zoo van werken als bezettinghe wel bewaerd, ende waer binnen wt den naem van den Hertogh *Casper van van Merwijk* het gezagh had, een onvervaard ende gelleepen krijghs-man, die, wanneer de vyand de Vestingh trotzelijken op-dongh, een immers zoo trotzen bescheyd wederom gaf. Hier over is het leggher daer voor geslaegen ende zoo vast gemaekt, dat 'er teland noch te water eenighe hoop en was om wt- ofte aen te koemen. Men maekte ook geen anderen staet, dan dat de plaets binnen kort verlooren en over zoude gaen. De Vorst van Gelder siende, het langher draelen hier met gevaer vermenghd te zijn, gingh die van Zwol op-wecken, ende de syne met alle yl wapenen. Dit legher te Zwol t'zaemen gaderende is voort op *Geelmuyden* gevoerd, gevolghd van eenighe *Zwollenaers*, die wt enkel yver en nieuwschier waren in den krijgh geloopten. De soldaeten tot een *Sonnebergh* koemende kroeghen last, tusschen dese boerschap ende den naefsten dijk stille te houden, ende wierden voort by de 400. licht-gewapende ruyters ende bus-schieters voor wt gezonden om een aenval te doen. Die van 't leger dese volken gewaer wörende ende eene trop in de werken laetende, zijn ze in 't gemoet getrocken om den slag te beginnen. Alsdooen zijn de belegerde met groote wackerheyd wt-gevallen, ende op de gebleevende benede aengezet, welke sy wt de plaets ende op den vlucht dreeven, ende in 't vervolghen het vönder over 't water ('t welk op den dijk gelegen ende van de vlughtighe was over-gezet) af-brooken, ende alzo weder-keerden naer hun leger-stad. Ondertusschen was de *Stichtse* ruytery die den voor-rocht had dapper doende met de licht-gewapende, die zoo dapper voort-stapten ende zulk een hagel-buys verweecten, dat de ruyters veele hoofden missende het haeze-pad moesten kiesen. Dit verbaefde het voer-volk mede, ende raekten alle allenkens op den loop. De ruytery op het gebrooken bruggeken ofte plank aenlopende konde noch voorwaerts, noch te rugge, noch van ter zijden af-wijken; dan wierd te gaeder, vermits de Gelderse met de Zwolse zoo fel aendronghen, gevangen, ofte in 't water geiaeghd, ofte eyndelijken dood geslaeghen. Veele van 't voer-volk die de gruppen ende slooten over-spronghen, berghden sich ter nauwer nood te *Hasselt* en elders. Dese defughe en wonderbaere over-winninghe is door weynighe mannen te weghe gebracht; want het grootste leeggher na den aenvangh van 't gevecht eerst by de werken quam. Na 't ontzetten van *Geelmuyden* zijn de winners met vreughde naer Zwol gekeerd, mede voerende een langhen sleep van gevangens; waer onder, behalven 130. ruyteren, 2400. voer-knechten, ende by de negen krijghs-vaenen. De *Vriessse* Ridder *Tialling Bottinga* ofte *Bornia* was mede gegreepen, doch de *Veid-heer Schenk van Tausenburgh* al vluchtende ontkoemen. Dit geschied zijnde, trock een deel van 't leger naer *Drente*, ende van daer op *Groeninge-land*, zoo om zich te verzeekeren, als om de ruymte te hebben van alle be-hoeflijckheyd.

130. In *Vriesland* stonden de Gelderse zaeken op desen tijd niet te wel; ofte door verwaerloofinghe der Stad-houderen, ofte dat de in-zaeten het oogh doorgaens op den Keyzer hadden. De land-luyden kreunden, hoe sy op het vergangen iaer, wanneer de *Burgondisse* over 't vlacke land stroopten, hun have en goederen in de vaste plaetsen hadden gevlucht, ende, wanneer het onweder al over was, van de meeste Gelderse niet weder kunnen bekoemen: dat hun wt de Stad *Sneek* haere noodlust te haelen geweyzord was, ende verboden met die van *Leeuward*, *Franecker*, *Harlingen* ende de andere *Burgondis-ghesinde* hunne land-luyden bandel te drijven. Het morren der huys-luyden verweckte de Steden mede tot gemeenschap van klaghten: alzo de Gelderse gedreygh hadden, alle die in de Steden ofte op het land over hun gebreck ongeduld betoonden, gebou-den naer Gelderland te willen wegh voeren. Ende vermits die van *Sneek* een byzonderen afkeer hadden van de Gelderse, begon de *Grave* van *Meurs* doen te *Sloten* zijnde raed te sluyten, met liefde ofte leed vreemd krijghs-volk, ende ook, zoo men zeght, een *Block-huys* in de Stad te legghen. Maer vermits hem dit sijn voorneemen ontviel, nam hy voor de plaets van geschut te ontblooten; waer over, wanneer de Gelderse voor den tweeden mael gereedschap maekten om *Steenwijk* aen te grijpen, de *Cancelaer Hubert* aen die van *Sneek* met voordacht te kennen gaf, dat de Vorst der *Stads* stucken voor een wyl te leen begeerde om *Steenwijk* daer mede te beschietsen. De Raed hoewel aen de Gelderse zijd hiukende diende hier op, dit zonder bewilligingh van de ses-en-dertigh Gemeenti-luyden niet te moeghen toe-staen. De *Grave* siende liet heck over al voor sijn neus geflooten, beval den synen te *Sneek* door den roeper te doen wt-kondighen, dat alle die geene, die dienst begeerden ende onder hopen *Herman van Hel* naer het Slot van *Altena* te vertrecken, zich op *Sloten* zouden begeeven, ende aldaer twee goud-gulden op de hand ontfanghen. 't Welk hy na alle vermoeden met dit oogh-merk deed, op dat hy, wanneer de kaelste ende stoutste burgers waren wt-gewecken, des te vryer over de andere moght gebieden. De rijke den snof hier van wegh hebbende maekten van stonden aen een deel geldswt, ende zeecken *Heyn* tot een *Oversten* stellende, gaven insgelijx door den roeper yeder een in de Stad by trommel-slagh te verstaen, dat sy een goud-gulden voor hoofd toe-zeyden aen alle die in haeren dienst onder 't beleyd van *Heyn* in zee wilden gaen, ende op den vyand-vooven. Dan naulijx had de roeper aengevanghen, ofte de *Cancelaer* ende *Burgemeesters* bevoelen hem door den deur-waerder te zwijghen. Derhalven is *Heyn* met die van synen raed naer het *Stad-huys* getreden, vraegende den *Cancelaer* ende de andere met een verbolghen gemoed, waerom sy den roeper in sijn ampt hadden gestoort? was haer dan de armoede van de schamele gemeente onbekend, welke noodzaakelijken yet by de hand moeste neemen, om haere huys-gesinde te onderhouden? ofte wilden sy ze, die nu qualyken brood in de spinde hadden, voort van hongher doen vergaen? Als sy te gaeder beefden, ende de *Cancelaer* met beknootte woorden den nood van 't gemeente best tot syne verschooningh nam; trocken sy alle het rappier, zeggende niet langer te willen be-geekt en ge-uyld wesen. Met een vloeden de Raeds-heeren met den *Cancelaer* van ban-gigheyd

1522.

gigheyd wt de kamer, ende spronghen van de trappen ende door de vensteren na 't by-geleeghen Kruys-broeders huys, als naer een plaetz van veyligheyd. Alldoen quam de knods op de straet, ende wierden de sleutelen der poorten den Gelderssen onthandighd, ende een nieuwe Overigheyd, in stede van de oude die de Geldersse tot nu toe had gedraegen, op-geworpen.

131. De Grave van *Meurs* die het meerendeel van den winter te *Sloten* had gezeeten hier van verwittighd, ende op den tweeden dagh van *Mey* naer *Sneek* koemende, liet den ouden ende nieuwen Raed by een laeden. Ende na dat hy in de eerste by-komst na den oorsprongh van desen op-stand had gevraeght, beval hy ze na twee daghen wederom te vergaderen. Alldoen begonnen de iongste Raeds-genooten van vooren tot afteren wt te leggen ende als wt een boekien opte leesen, *hoo de Geldersse ende hijn mede-standers het land-volk menighmaelen hadden geplaeght, ende zommighe na geweld en harde slaghen aen boeyen naer Sneek geseept, ende aldaer, om hen geld af te smyten, in zeeheringh gehouden; zoo dat sy buyten niet vry en moghten banken: gelijk mede de scheepgezellen, te zee ende te land opbuyt loopende, de Stad zoo by hunne lands-luyden als by de wihemisse in een quaedem naem en grooten haet hadden gebraght: 't welk sy niet langher en konden verdraeghen. Daer na vraegghden sy den Grave, of hy geen raed en wist honderd lasten roggen tot behoefte van de burgers in de Stad te brengen; om tot af-slagh te strecken van de schuld, die de Stad van den Vorst, volgens sijn hand-schrift van 't voorighe iaer, moeste hebben? Daer toe, zeyde de Grave, zoude men wel middelen vinden, zoo maer de burgers den Hertogh aenkeuwend bleef, ende de sleutelen der poorten aen hem als Stad-bouder weder gaf. Dan vermits de Raed draelde ende sich op de 36. mannen beriep; wierden den Grave in stede van antwoord menigerhande cyssen voor-gehouden: te weten van zulke 33000. goud-gulden, als *Erkelens* en *Swartzenburgh* voor seven iaeren van weghen den Vorst hadden beloofst aen de Stad te betaelen, ofte het *Bloek-huys* te *Sloten* daer voor tot een onder-pand te leveren, behalven 50. lasten roggen tot af-doeningh van de schuld van 't vergangene iaer; dat mede die van *Sneek* gelijke vrydom in het trecken ende handelen moghten genieten met de Steden van *Gelderland*. 't Welk alles zoo haer gegund wierd, zouden sy getrouw blijven; zoo niet, andere weeghen in-gaen. De Grave lichtelijken speurende waer die van *Sneek* heen wilden, ende alles naerder herkauwende, heeft sich by gelegenheyt in een onbekenden draght wt de Stad verpackt. Cancellar *Hubert* is hem van stonden aen op *Sloten* gevolghd. Na eenighe daghen wierd *Hardesteyn* van *Sloten* naer *Sneek* geschickt met bescheyd van den Grave, waerby de burgers gelast wierden, aen *Hardesteyn* als des Graves mond en gezanter gehoor te geeven. Dees in sijn ampt niet sluymerende liet door zommighe Geldersgezinde de gebreekelijxte luyden noodighen, om onder den Vorst zout te verdienen, beloovende aen yeder man vier goud-guldens ter maend. Men vond ook d'een ende d'ander die haer woord over-gaven en zich op de rol lieten inschrijven. Doch die van den Raed hier van kennis krijgende, deden zulx strengelijken verbieden. Waer over *Hardesteyn* gram wordende, terwijl hy met den synen dacht op het Raedhuys te dringhen, door den meesten hoop der*

burgeren gekeerd ende in hechtenis geleyd wierd; daer hy nochtans eer langh door toedoen van syne goede bekendeis wt-geraekt.

132. Maer de Grave, na sijn vermoeghen arrebejdende dat dese af-val van die van *Sneek* de gemeene zaek of niet ofte op het aller-minst moghte krenken, vermaende ze stoot over stoot tot trouwen gebuyghzaamheyd; ende cyndelijken, dat hy tegens den tweeden van de *Soerner* maend een zit-dagh te *Bolswaerd* had wt-geschreeven, waer heen hy ernstelijken begeerde dat sy hunne last-hebbers met bestendighe volmaght wilden afschicken, om de duydelijke meeningh van syne Vorstelijke genade aldaer te verstaen. Op den bestemdendagh hebben sich in 't *Franciscaner-Klooster* in-gestelt de Grave van *Meurs*, Cancellar *Hubert*, de gezanten van alle Staeten die de Geldersse aenhinghen, ende zelfs die van *Sneek*, welker zaek ook aller eerste wierd voor-gedraeghen, ende hun gemaghtighde door den Cancellar wt den naem van den Grave gevraeghd na den ader en waerom van dese onrusten, ende wt wat reden 'er buyten des Hertoghs weeten krijghs-volk was aengenoomen. Alldoen brack de bom wt, zeggende die van *Sneek* wederom, de oorzaak hier van te zijn den grooten hongher en kommer van de onderdruckte gemeente, ende 't geen te vooren meer is op-gehaeld. Ende alzoo 't aen weder-zijden op een tieren en schreeuwen gingh, ende niemand van d'een of d'ander gunst ofte ondank en wilde behaelen; heeft ten laefften de Grave eenighe middelen van verdragh in 't wit gestelt, waer op die van *Sneek* zich moghten beraeden, te weten dese: *Al het voorighe leed zoude dood en vergeeten zijn, ende de oproer-mackers nergens dan in Vriesland voor de gewoonlijke viersebaeren te rechte staen. Die na den ryd van dese woeleryen naer Sneek ter woen waeren gekoemen zouden in de Stad mogghen verblijven, mids met op-gebeevene vingheren beloovende des Hertoghs eer ofte oorbaer niet te zullen quetsen ofte tegen-staen. De Stad-bouder vermoght vry ende vrant in en wt de Stad te gaen, ende zulx met sijn huys-gefinde ofte een gevolg van seshen hoofden ten hoogsten. Die van Sneek zouden om dit alles zoo na te koemen de Raeds-beeren van Bolswaerd stellen tot waer-borgen. De Stad Bolswaerd bewillighde hier in van stonden aen. De Sneexe gezanten wierden eenighe mannen van aensien toe-gevoeghd, om dese handelingh te *Sneek* by te woonen en door te drijven. Dan aldaer is de zaek in de pen gebleeven door hard-neckigheyd van 't volk, 't welk, na allen schijn, een weder-sin had in de Geldersse.*

133. *Ienke Douma* ende sijn aenhangh by de Burgondisse * aengenoomen zijnde hielden na * Siet of 't voorighe iaer. ende het geweld die van *Tessell* en *Wieringen* door de Geldersse aengedaen noch in verste heughenis waren) om *Vriesland* wt de dienstbaerheyd van de Geldersse te bevrijden. In *Holland* had men mede een op-zet genoomen van *Staveren* in te neemen ende te bewallen. Hier op zijn aen *Schenk van Tautenburgh* 1000. mannen ende een maghtigh getal graevers en paelenders medegegeeven, die tegader op eenen tijd van *Enkhuysen*, *Medenblich* en *Hoorn* schielijken naer *Staveren* zijn gevaeren, met gevolg van *Ienke Douma*, *Inve Invesina*, *Ienke Unama*, en *Sicke Galana*, *Vrielsse* edel-luyden. Tot *Enkhuysen* wierd

1522. werd veel weynigher volk als 'er te vooren versprooken was ende nauwelijx 400. mannen by een gevonden, daer men nochtans op 2000. gissingh had gemaakt. Wanneer daer na de zoldaeten op de over-kust van Vriesland waren aengezeer, toonde zich de Veld-heer zelf heel zwaer-hoofdigh en mis-moedigh, ende vooral aengaende de groote schaersheyd van sijn volk, 't welk den tocht in 't geheel zoude bedorven hebben, ten ware sy by louter geval een Burgemeester van *Staveren* gevonden hadden, door wiens aensprack en toe-doen sy de Stad op *Odulfs* dagh overylden. Alsdoen wierd de hand met ernst aen het werk geslaeghen, ende grafien, wallen en bolwerken af-gefteeken. De Grave van *Meurs* vreemd op-hoorende, ende niet volk genoegh ende weynigh geld by de hand hebbende, ontbood de andere benden wt *Drent* ende van elders, ende liet den Vorst op staende voet van alles waerfchouwen. Gelijck aen d'andere kant *Tausenburgh* 500. mannen, door de Staeten van Vriesland geworven tegens den in-breuk van de Stichtse zoldaeten, te baet nam, ende dapper met de zaeken voort-voer. Die in *Drent* ende te *Groeningen* waren hielden by des Stads Overigheyt aen om hulp teghens *Tausenburgh*; ende racten aldus in een ooghen-blick veele vry-willighe wt de burgers en land-luyden op de beenen, waer over de treffelijxte van *Groeningen* het bevel hadden. Dese naer *Dockum* spoedende ende aldaer twee daghen vertuckende, wierden wt de acht dorpen en die gewesten met voet-volk en mytery versterkt. Van daer trocken sy naer *Klaer-kamp* en *Mariengaerde*, ende voorts over de *Bilt* zich wt-spreyende, maekten met blaeken en rooven over al den beest. Eyndelijcken de landen om *Harlingen* en *Franker* af-gelooopen hebbende, keerden met rijken buyt weder op *Dockum*. Dit quam eenfdeels toe door de verzuymenis en slaepertigheyt van *Tiard Burmania*, die last hadde om dien streck waer te neemen. Daer na is het volk te voet, blijvende de ruyters binnen *Dockum*, naer *Sloten* vertrocken.

134. De Grave van *Meurs* aldus gesteuwigh zijnde, gingh, na dat het volk zich drie daghen after een had gekoestert, van *Sloten* op *Staveren*: dan merkende dat de vyand sich niet en verroerde, trock na vier daghen, laetende *Staveren* aen de lichter hand, naer *Workum*. Dese Stad aen de strand leggende had een gemackelijck verlaet, ende daer behalven een verspied-tooren teghen over het *Vlie*, waer van men de wt de Noord-zee in de *Zuyder-zee* over-koemende koopvaerdy-schepen konde ontdecken, ende by goede gelegenheyt aenhaelen. Weshalven sy onder anderen eene goede menighe van weyt ende rogghe te buyt maekten, 't welk doen geenzins te onpasse quam, om de over al gaepende monden en hongertighe buyken te stillen. Want de Oostersse vloot op den wegh zijnde van de Geldersse wierd aengevochten; waer tegens die van *Staveren* ende *Sicke Galis* een *Vries*, nefsens een ander *Scheeps-Overste Sebout*, ende noch een oorloghs-schip van *Amsterdam* tot beschuttingh van de vloot waeren wt-gelooopen. Terwijl men over en weder schermutzelde ende vuur gaf, wierden 'er eerst by de 50. schepen door de Geldersse veroverd; doch in 't eynd, alzo *Sebout* de syne dapper acamende, alle wederom genoomen, wt-gezonderd alleen tien met zout, koorn en andere koopmanschappen rijke-

lijken gelaeden, welke de Geldersse met een groot geuiych en gauwigheyt na de haven van *Mackum* hebben gebraght ende tot haer gebuyck gelooft. Na etlijke daghen zijn de Geldersse troppen naer de *Lenmer* gevoerd; alwaer, om die van *Over-Yssel* van den *Vriessen* bodem af te grendelen, ter bequaemer plaetsen een wal ofte borst-weeringh wierd op-geworpen ende door-gaens met volk bezet. Daer na is eenigh kriighsvolk den Hertogh naer *Zwol* te baet gezonden; ook *Selbach* van *Groeningen* met syne ruytery, ende andere van *Dockum* daer heen ontbooden. Middelerwijl was de Grave van *Meurs* in de weer om die van *Sneek*, alzo sy weyfelden ende des Keyfers vrienden zochten te wesen, door geweld ofte behendigheyt den Gelderssen weder onderdaenigh te maeken. Dan het bedroggh, schoon met grooten voor-dacht, en stilligheyt beleyd, door de burgers by ongeval gelpoord zijnde, heeft de *Sneekenaers* namaels wijzer gemaekt, ende meer geneeghen om de Geldersse gantselijcken te begeeven. Ende nademael *Staveren* ende nu ook *Sneek* den Gelderssen waren ontnoomen; had onse *Karel* in dat gewest van *Vriesland* niet overigh, dan alleen *Sloten*, *Mackum*, *Workum*, *Dockum*, ende het Slot de *Lenmer*. Waer van *Workum* ende de *Vestingh de Lenmer*, plaetsen die na de *Zuyder-zee* wt-zaghen, voor roof-gaten waeren beroemd; gelijck het gebeurde, wanneer men met geene heele vlooten, dan slechts met weynighe schepen in zeeloopt. Want het een voor oorlogh, ende het ander voor zee-schuymery word op-genoomen.

135. Dit verdroot den geenen die hier toe geen schuld en hadden, ende in 't byzonder de *Groeningers*; die, als den handel van ouds gewoen zijnde, groot geld op die scheepen staende hadden. Dese spijt verhief zich noeh meer door de bitterheyt van *Twijckel* plaets-waerder van *Koeverden*; die ook kans en bod gaf om *Koeverden* den *Bugondissen* te ontweidighen. Want na dat hy het gebuyck der Stad *Groeningen*, het wt- en in-voeren van waeren, ende voort alle handelingh met den in-woonderen van *Drente* had verbooden; heeft de Stad zulx zoo euvel genoomen, dat sy met Vorst *Karel* heymelijcken versprack, van *Koeverden* ofte voor de hand ofte met argheijft te vermeerteren. De Vorst desen aenflagh, volgens syne wijze, by hem houdende ende yet anders veynzende, terwijl de *Burgondisse* met *Edzards* believen te *Emden* volk wierden, daer zich *Twijckel* met eenighe Stichtse by vervoeghde, zond in haest ruyters en voet-knechten om *Koeverden* aen te tasten; die in 't eersst van den *Herft*-maend de Stad by nacht verkloekten, ende wijders het Slot, de byzonderste sterkte van de plaets, belegerden. *Twijckel*, een oud zoldaer, die weder in den *Burght* was gekoemen, door desen onverwachten slagh schier bedonderd, schickte etlijke stoute gezellen wt het Slot, die de Stad, op weynighe huysen na, geheel in d'as leyden, doch tot kleynen af-breuk van de belegghers, als de welke niet met stil te legghen maer met stormen dachten voort te vaeren. Waer over de Geldersse ende *Groeningers* hunne zwaere stucken in allen spoed daer voor braghten, ende met on-ophoudelijck geweld op de mueren van 't Slot aenvingen te blixemen. De belegerde hier door vervaard ende niet weetende waer zich langher te berghen, gaven sich op den 12. van den *Herft*-maend over, buyten bedingende

s geleyd
toedoen

moeghen
van *Sneek*
ller-minst
over stoot
de eynde
e Soemer-
id wt-ge-
begeerde
lighe vol-
duydelijke
aldaer te
ebben sich
de Grave
anten van
hen, ende
aller eerste
gemaght-
em van den
aerom van
buyten des
aengenoo-
ggende die
van te zijn
de onder-
doren meer
eder-zijden
ende nie-
fte ondank
de Grave
wit gestelt,
beraeden,
de dood en
nogens dan
eren te recht
naer *Sneek*
e Stad moe-
e vingheren
riet te zullen
er vermoght
, ende zulx
van seltien
zouden om
n van *Bol-
d Bolswaerd*
De *Sneexe*
an aensien
te *Sneek* by
aldaer is de
neckigheyt
n weder-sin

angh by de
hielden na
e meer ver-
zee/muyden,
ringen door
e heughenis
erheyd van
nd had men
veren in te
p zijn aen
n ende een
ders mede-
id van *Enk-*
lijken naer
h van *Ienke*
t, en *Sicke*
t *Enkhuysen*
wierd

* Siet 9
'e vorige
iaer.

1522.

gende al 'tgeen sy van gereeden huys-raed by de hand hadden. Alleen *Frederick van Twickel*, die in de over-gaewe niet en had bewillight, moett volgens verdragh blijven in hechtenis. Hier op hebben sy het Slor, daer het reddeloos en aen stacken geschooten was, met onvermoeyden yver weder op-gemackt ende vol volx geleght. De Geldersse, na 'tin-neemen van dese Vestingh, hebben voorts den vyand wt de nabuerighe plaetsen verstooren, ende door Drent tot aen *Groeningen* gestroopt. Ende als de Burgondisse daerna over de Lauwers traden, de luyden allenthalven op de vlucht ioghen, ende ook wijders zochten in te booren; bevoolen die van *Groeningen* allen in-woonderen van de Lauwers tot aen de Eems en Dollaert van stonden aen in 't geweer te verschijnen. Hier by vermengden zich met groote vaerdigheyt de Geldersse troepen inde Drent leggende, met noch eenighe Om-landers, ende tooghen als doen gemeener hand naer *Dockum*. Maer de Geldersse, hoewel nieuwljx met zoo eene maght versterkt, en derfden echter op de Burgondisse te *Klaer-kamp* niet aenbijten, noch deze wederom eenighe daghen langh op de Geldersse yet voor-neemen: het een mes hield het ander in de scheyde; tot dat de Burgondisse met hun heyr op-breekende eerst na *Mariengaert* verhuysden. Alldoen zijn ook de Groeningers in 'taf-gaen van den Herftmaend naer huys gestreeken.

136. Middeler-wyl heeft eene andere Geldersse roede wt de Drent van daen koemende, na dat die niet verre van *Groeningen* het gebied van *Hunsestouw* was in-getooghen, gelaet mackende als of sy sich by hunne mede-mackers naer *Dockum* wilde begeeven, die van *Lange-wolden* ende die nabueren als met voor-dacht menigerley leed en moedwilligheyt aengedaen. Dien volgens lieten sy over al door de *Ommelanden* tot aen de Eemse toe brieven af-gaen, waer by wt den naem van den Vorst op yeder margen lands van de geestelike zoo wel als wereldlijke Standen schattingh wierd gevorderd; tot voldoeningh, zoo sy wt-gaven, van de geldbeede welke die van *Groeningen* hadden beloof. Om dese ongelden op te beuren, hadden sy aen *Everhard van Denster* Vorstelijken Ontfanger te *Groeningen* laet gelaeten. Daer na een andere bende, welke te *Kussemser* had geleegen, tot sich treckende, sloeghen hun legher naerder aen *Groeningen*, ende plaegden de luyden over al deerlijken. Voort hier na hebben de Burgondisse, die weder naer *Klaer-kamp* waren gekoemen, een nieuwen schrick veroorzaekt, ende wt des Keyfers naem van yeder een bezweeringh en schattingh ge-eyft. Dan alzoo de Geldersse doen effen van den Vorst geld ende met het geld nieuwen moed bekoemen hebbende hen kloekelijken te keer ginghen, zijn sy onverrichter zaeken weder op *Klaer-kamp* gekeert. Omtrent dien tijd te weeten op den 16. van den Wijnmaend deedde nieuwe Stad-houder van *Koeverden* den in-zaeten van Drente op een plaets het *Grolloë* genaemd verdagh-vaerden, ende alle vlijt, om haer, gelijk hy voor desen noch eens had befocht, op den eed te dringhen van den Hertogh van Gelder; doch en konde syne begeerte wederom niet volbrengnen. Onlanx daer na verkoos Vorst *Karel* tot sijn Zee-Oversten *Cornelis de Veer* een Zeeuw, tegens syne ende syner bond-genooten vyanden, op zoodaenighe wetten en wille-

keuren als van een yegelijk ter zee wierden onderhouden. Daer behalven verkreegh hy van Koningh *François* vast geleyde ende oorlof om met syne vloot en scheepen, zoo menighmael de nood zulx vorderde, de havens van *Vrankrijk* in te loopen, ende van des Koninx dienaers, die op die zee ofte kusten de wacht ofte het gebied hadden, in alle voor-valleu bystand te zoeken ende ook te erlanghen.

137. Na 't vast maeken van *Staveren* had *Teutenborgh* voor desen alle Standen van 't land naer *Harlingen* bescheeven, ende vertoont niet buyten last des Keyfers ofte syner moeye weder in *Vriesland* te zijn gekoemen, daer nevens Keyserlijke maght-brieven van dit begrijp: *dat Ienke Douma met den sijnen van hem in genade was ontfanghen, ende alle Vriesen zich onder Keyserlijke beschermingh mochten begeeven, op dese voor-waerden: Alles zoude vergeeten ende vergeeven wesen: Het gantse land tusschen het Vise en de Lauwers zoude iaerlijx 13000. goud-guldens op-brengnen, behalven de Bilde ende andere orf-gronden en heerlijkheden van den Keyser. Gelijk mede de streek tusschen de Lauwers ende Eemse 8000. guldens, als wel eer aen Edzard ende nu aende Geldersse betaeld wierden, aen den Keyser zoude tellen; zonder eenigghen indraght van haere oude keuren ende vrydommen.* Dan de meeste adel en had hier in geen smaek; meest wt nijdigheyt tegens *Ienke Douma*, als mackelaer ende aenbinder van de heele zaak, die wt lichtvaerdigheyt eerst van de Saxisse tot de Geldersse, ende laetfelijken tot den Keyzer was over-zeloopen, ende de goederen van de andere die zich trouwen geruft hadden gehouden door snoode streeken had aen zich getrocken, aen wien ende syne mede-standers, als vogels van eenerhande veeren, sy dese eer niet en wilden vergunnen. Gelijk ook *Roggendorp* wt de borst wt-zeyde, *dat de Keyser om Vriesland te gewinnen geene verraders en behoefde, daer eerlijke luyden genoegh te bekoemen waren.* Nochtans vonden de meeste goed eenighe gemaghtighe naer des Keyfers moeye in *Brabant* af te schicken: dan alzoo de stemmen onder een verschilden, zijn de gekoozene niet gegaen. Niet te min is *Ienke*, om het eens aengevanghen werk te vervorderen, met *Iuwe* op sijn eygen raed en kosten naer *Brabant* verreyd, alwaer hy aen 't Hof sijn vonnis schriftelijken over-langhde: *dat hy voor eerst vrymer volmaght van nooden hadde, om die van Sneek ende Bolsward aen sijn lijn te krijghen: waer na men Sloten met alle maght moeste aentasten, ende voorts Dockum: dat men ook tot dien eynde Grave Edzard behoerde te ontbieden, als den naefsten en trouwsten nabuer, die ook in Vriesland best bekend was, ende in deughden en gauwigheyt boven d'andere wylonk. Vorders moest men zich benaerstighen, ombet krijghsvolk door de vaerdighe betaelingh willigh te maeken; ende voor al, om na 't bedwingen van de Geldersse de Zyder-zee tot sijne wille te hebben: dat mede de Stad-houder noch de Raed eenighe Edelen ofte Amptluyden zouden straffen ende beboeten, ten ware den Staeten te vooren van de misdad waer gebleeken: dat het volk ook sijn recht moght behouden over de goederen geschickte tot der * klerken onder-boud; * Vise ende een Priester niet meer dan een kerffel teffens vryn bedienen zoude, zelf ende niet door een ander: dat ten laetsten de Vriesen niet hoogher moghten beswaerd worden, dan andere landen schyngende onder de gehoorfaemheyd van Burgondien.*

138. Douma

1522.

138. *Douma* met zijn kamer-raed wt Brabant weder t'huys koemende braght brieven mede van *Margriet* aen *Schenk* ende te gelijk aen de Staeten van Vriesland, waer van eene in de vergaderingh te *Leeuwaerd* geleesen zijn. De mede braght; hoe sy niet zonder hert-zeer verstaen had, dat de voorrijgh bezendingh tot aefter-deel des Keyfers ende der Vriesen was aefter-gebleeuen; vermaenende daerom dat de zelue noch moghte voortgaen; te meer dewijl sy vastelyken meende, die van *Sneek* en *Bolswaerd*, zoo men zemaer noodighe onder aenbiedinghe van vry-geleyde, daer inne ook te zullen bewillighen. Dit had *Douma Margriet* in het oor geblaesen. Hier over zijn beyde Steden wel geroepen, dan die van *Sneek* alleen wt de muymen gekoemen. De gezanten droeghen over naer Brabant bykants desen last: De *Graven* van *Holland* zouden *Vriesland* wt den naem van den *Keyfer* en 't *Rijk* bebeeiffen, ende dit recht ervelyken behouden, mids laetende aen den Staeten de maght om wt het getal vande *Duyffe* Rijk-beeren een wt te kiesfen, die den naem zoude voeren van de *Moegendheyt* der *Vriesen*, ende met tien ofte twaelf destighe mannen de gemeene zaak voor den *Stad-houder* en 't *H. Roomse Rijk* bedienen ende den hooghsten stoel bekeeden. De *Moegendheyt* van *Vriesland* ende de hooghe Raed zouden, zoo tot behoeve ende eer van den *Erf-Stad-houder* als tot beschuttinghe van 't *Vaderland*, een eerlyke in-komst beraemen. Een *Priester* moest niet meer dan een *Priesterschap* waer-neemen, ende zich verhouden binnen sijn kerspel. De *Vriesen* moghten byuten *Vriesland* niet verdaeghd worden, om elders te recht te staen. Sy zouden aen *Margriet* ook mondelijk bericht doen, hoe noodwendigh het ware, dat *Karel van Gelder* door den *Bisfchop* van *Utrecht* este een ander vermoeghend *Vorst* met yzere hand-schoeyen wierde aengegheepen, om daer door sijn geweld van *Vriesland* af te wenden: dat mede de *Keyfer* met *Edzard* zulk een verbond beraemde, waer by de *Grave* niet alleen zelf, maer ook sijnne landen ende onderzaeten, tot dienst des *Keyfers* wierden verplicht. De gezanten op het eynd vanden *Wijnmaend* weder huys-waerts gekoemen zijnde, zijn de Staeten te *Leeuwaerd* verzaemeld, om der zelve weder-vaeren te zehooren; doch bevonden, hun verzoek voor'tmeeste deel te zijn goed gekend. Daer na wierd'er aen de twee boodschappers van *Margriet Jasper* van *Leeuwen Raeds*-heer van *Holland* en *Ian Huberts* *Schoutet* van *Amsterdam* gehoor, en voort ruyme maght gegeven, om met die van *Bolswaerd*, *Sneek* en d'andere *Gelderisse* *Vriesen* te dedigen, ende na de mis-slaghen in de regeeringh en andere gebreken te onder-vorffen. Men sprack mede van *Tautenburg* ende den Raed in der tijd af te zetten, ende zulk door heymelijke bedraeyinghe van *Ienke Douma*, dien het moeyde dat sy wt enkel wangunft sijn verspreck met den *Keyfer* hadden om verre gestooten. Waer over door sneeken ende kuypery het werk al zoo wijd besteecken was, dat *Margriet* ende de *Keyferlijke* Raeden hem oorlof gaven, om naer *Edzard* toe te gaen ende hem tot *Veld-heer* in *Vriesland* tegens de *Gelderisse* te verzoeken. Dan vermits de andere *Vriesen*, die met *Edzard* niet over eene leeft en schoeyden, zulk weder-sprooken; en is hier op niet meer gevolghd.

139. Als middeler-wijl die van *Over-Yffel* hoopeloos wtgeteerd zijnde in alle de moeyten ende elcinden een weder-lust begonnen te schep-pen, is de oorlogh met den *Hertogh* van *Gelder*

allenxkens verkoeld. Want onlanx na den neder-slagh van *Geelmuyden* de *Over-Yffelse* gezanten *Lubbert van Hauem* burgemeester te *Kampen*, neffens *Ian van Breda* en *Henrick Spille* *Gerechtschrijvers* van *Kampen* en *Deventer*, ook eenighe van *Utrecht* den *Bisfchop* hadden aengeweeft, om haeren nood voor hem te ontdecken ende meerder bystand te verwerven. Doch door dien de *Keyfer* met de *Fransse*, *Italiaensse* en *Spaensse* oorloghen binnen ende buyten huys was over-stolpt, waeren des *Bisfchops* handen mede gebonden; wiens naem ook, gelijk den ongeluckighen veeltijds weder-vaert, by de groote zoo wel als kleyne slechtelijken wierd op-gehaeld; weshalven mede de Steden te harder op syne voorrijgh beloften hebben gedronghen. Te diertijd was *Anthonis van Lalain* *Grave* van *Hooghstraeten*, *Opper-Raeds*-heer van *Holland*. Dees had in de vergaderingh van Staeten eerst te *Dordrecht*, ende daer na in den *Haegh* met de gemaghtighe van *Hertogh Karel* van vrede gehandelt. Maer vermits die noch niet verkrijghelijc en was, wierd'er een bestand van weynighe daghen getroffen, doch zoo heylighlijken na-geleefd, dat sich de *Gelderisse* ondertuffchen meesters maecten van *Diepenheim* een *Stad* van den *Bisfchop*. Echter werkte *Lalain* noch zoo veel wt, dat'er aen den *Bisfchop* van wegen den *Keyfer* in den *Haegh* 3000. mannen te voet ende 500. te paerd tot bystand wierden toe-gezeghd. Doch wanneer dit te *Antwerpen* den Staeten van *Brabant* wierd aengegeeven; zoud alles schier in't riet hebben geloopt, ten ware de Staeten naderhand te *Bergen op Zoom* de by-een-komst hervatende, ende aldær verstaende *Koeverden* door de *Gelderisse* te zijn veroverd, het *Haeghisse* besluyt, doch wat ontijdelyken, hadden toe-geftemt. Want de *Over-Yffelse* nu zoo menighmaelen ter loor en op den schop gezet zijnde, en bykants vertwijfelende, in't midden schier van den *Wijnmaend* met *Karel van Gelder* eene vrede ginghen maeken, niet zoo sy wilden, maer zoo sy best konden, luydende als volghet: Die van *Over-Yffel* zouden na den af-gangh van *Bisfchop Philips* geen *Heer* aenneemen, dan die looven zoude, met den *Gelderissen* vreedighlijken te willen leeven; gelijk ook de nazaten van *Philips* over alle geschillen met den *Vorst* van *Gelder* zouden verdraeghen, ofte andersins de zaak aen goede mannen verbinden. De *Over-Yffelse* zouden noch *Philips* noch den *Keyfer* tegens de *Gelderisse* beulpelijc wesen, noch hunne *Steden* ofte *Staten* voor hen ontsuyten, maer gerust ende on-zijdigh blijven; met du bedingh, dat ze *Karel* tegens alle geweld-pleeggers de vaerdighe hand zoude bieden. De *Ampt-bedienaers*, by *Karel* in de byhem veroverde plaetsen te bestellen, zouden aen die van *Deventer* ende *Kampen* den eed doen, dat sy de rechten en oude wille-keuren niet en zouden te buyten gaen. Hier onder stonden *Herman van Keppel* en *Henrick van Essen*, zoo voor haer zelve als voor de *Ridderschap* en kleyne *Steden* van *Zalland*; als mede *Reynold van Koeverden* en *Geeraert van Langen* voor haer ende de *Ridderschap* der *Stad Oldenzeel* en andere geringhe *Steden* van de *Twente*; neffens de *Stads Overigheyt* van *Deventer* en *Kampen*: *Ian Sloet* en *Geeraert van Oosterwolde* weghen de *Ridderschap* en in-zetten deslands van *Vollenboe*; ende *N. N.* wt den naem van de *Ridderschap* en in-woonderen van *Drente*.

140. Soo

erden on- h hy van orlof om hmael de inkrijk in s, die op bied had- eken ende

eren had van t'land roont niet eye weder vens Key- zrijp: dat gemade was Keyferlijke voor-waer- en wofen: le *Laumers* -brenghen, n en beer- le de streek ildens, als yff: betaeld nder eeni- de vry-dom- er in geen vke *Douma*, cele zaak, *Saxisse* tot en *Keyzer* van de an- gehouden getrocken, als vogels ten wilden vt de borst te gewinnst e luyden ge- vonden de e naer des eken: dan en, zijn de s *Ienke*, om deren, met er *Brabant* nnis *Schri- fter* ruymet *Sneek* ende ter na men ende voorn ave *Edzard* n trouwsten was, ende ere wiblonk. s het krijghs- te machens de *Gelderisse* dat mede de ofte *Ampt-* en mare den e gebleeken: den over de nder-houd; * *Vic-* spel seffens ren. ander: dat en bestaerd nder de ge-

38. *Douma*

1522.

140. Soo haest dit verdrag overal begon te klinken, belghden sich de Stichtse, de Bisschop zat treurigh en verzuft, de Burgondisse Heeren ende voor alle *Margriet van Oostenryk* Stadhouderse der Nederlanden beet op de lippen, ende beklagden haere vorige langhzaamheid. Zelfs die van Zwol vergramden in den boezem op haer Beschermers den Vorst van Gelder, wanneer sy vernamen dat haer, hoewel na't aflegghen van den oorlogh, de handel met die van't Sticht was af-gesneeden: waer over sy naderhand oorzaak namen de Geldersse bezettinghe niet alleen, maer ook den Hertogh, dien sy klaegden in plaets van een Beschutter haer tot een Heerschap te zijn geworden, door een haestigh op-zet af te wijzen. *Karel* van den Over-Ysselsen oorlogh ter rechter uyre verlicht, heeft voort syne meeste maght wt die gewesten naer Vriesland verplaest. Na het af-sterven van *Leo was Adriaen Florissen van Utrecht*, gewesde leer-meester van Keyser *Karel* en Bisschop van *Dortosa* in Spanien, tegen sijn vermoeden en half tegen sijn dank tot Paus verkoozen. Dees onder andere hooghe zorgen zich bemoevende met het het welvaeren sijns vaderlands ende van Bisschop *Philips*, sichteef op den 21. van de Slachmaend wt *Romen* onder des visschers ringh aen onsen *Karel* van Gelder; hoe hem was voor-gekomen; dat'er in't Sticht van Utrecht zwaere opvoerten en veelvoudighe ergernissen waren opgestaan, wt zaek die van Zwol met de Kampenaers over eenighe tolln krackeeligh wordende, wt de geoorzaamheid des Bisschops, die ze beyde eene vrede had op-gelegh, tot sijne beschermingh waren over-gelopen: 't welk hem, als een onwaardigh Hoofd der Christenheyd ende ook na't vleys een mede-burgher van't Sticht, heel quaelyken beviel; ende boven al, dat zoo een edel Heer ende naeste nabuyr van't Gesticht sijn voorgaenden yver tegens de Geestlyke zoo vergeeten, en sijn loslyken naem zoo zeer had bezoedeld, ende daer door den al-zienden God zwaerlyken vertoorn, die de wereldlyke hand in het minst geene maght en had gegeeven over de kerkelyke, ende ten laestmet een yzeren roede plaght te straffen, die zich dese maght met onrecht aentrocken. Ende hoewel by hier over de strenghe doemen van sijn voor-zett *Leo* met groot recht wel moght te werk stellen; zoo wilde hy nochtans den Vorst in't goede eerst vermaend hebben, de Stad Zwol wt sijne beschuttingh, ende de gevangens en ingenoomene plaetsen aen den Bisschop weder ter handen te stellen, om daer door alle vordere dreygementen en middelen van dwangh voor te koemen en af te wenden. Maer of ende wat voor een antwoord *Karel* hier op gegeeven hebbe, en kan ick niet onder-vinden.

141. Onder dit begonnen zommighe ende in't byzonder het grauw te *Groeningen* onder een te morren en klaeghen over de ongemacken van den oorlogh, ende eyndelijken hunne galle wt te schieten op die * Heeren, die van Vorst *Karel* eene iaerlijxe vereeringh genooten, als door welker schuld de krijg en moed-wil der Geldersse zoo langh bleeven duerende. Eenighe van de vermaendste door dese en dierghelike schimp-woorden aengerackt en geneepen, lieten den Vorst van Gelder door heymelijke booden de geschaepnheyd van de zaekaendienen, ende dat hy noodwendelijken zelf ter vlucht eens diende over te koemen. Hier over is *Karel* zonder langher te verbeyden wt Gelderland naer *Koeverden* vetreyfd. Doen wiert 'er te *Groe-*

ningen met op-zet een gerucht wt-zestroyd, dat de Burgemeesters en Gemeents-luyden der Stad daer heen waren geroepen; die zich ook dadelijken, te weeten twee van de Burgemeesteren ende twee Gemeents-mannen, op den wegh naer *Koeverden* hebben begeeven. De Vorst hunne koemst verneemende is van stonden aen op-geseeten, ende met haer, vergezelschapt van een langhen sleep ruyteren en voer-knechten, op den eersten dagh van den laesten Herfit-maend naer *Groeningen* vertrocken. 's Anderen daghs is hy van de Overigheyd voor de poorten in-gehaeld, ende lanx de straeten naer de Martens kerk gereden; alwaer hy van sijn paerd in de kerk tredende ende van Priester *Willem Frederix* gewelk koemd zijnde, by den zelve huys-vestingh heeft genoomen. Daeghs daer na op het Raed-huys koemende, heeft de sleutelen der poorten na de wijze over, ende den Raed en de 24. Gemeents-mannen op nieuws den eed af-genoomen. Op den 6. van de maend quam het volk met heele zwermen in de Walburghs kerk by een, ende zwoor hem in syne tegenwoordigheyd met op-gerechte vingheren wederom trouw en onderdaenigheyd. Op den tweeden dagh geschiede insgelijx van de Geestelijckheyd, adel, en huys-luyden van de heele Om-landen, die boven de andere teykens van eerbiedinghe ook een deftigh geschenk met zich braghten. De Vorst, om syne goed-gunstigheyd wederom te doen bliken, liet een deel volk gaen over de Lauwers, met last om de Burgondisse, zoo sy kans zaghen, in haer legher te *Marien-gaerd* aen te grijpen ende wt te locken. Op den 9. wanneer hy daeghs te voren binnen 't Stad-huys op een over-treffelijc mael was geweest, verliet hy de Stad, ende vernachtete te *Assen*. Den anderen dagh liet hy die van Drent man voor man naer *Grollo* ofte het Groisse woud by malkander ontbieden ende den eed afvorderen; ende aldus geluckte hem teffens, tegen de Stad-houder van *Koeverden* voor desen niet en had konnen door-drijven.

142. Op het eynd van't iaer is naer *Groeningen* af-geschickt *Caspar van Merwijk* een edelman wt Gelderland, meer weghen syne verdiensten dan deughden by den Vorst gesien, als die *Geelmeyden* tegens het geweld en de stormen van *Schenk* certijds mannelijken had tegens gehouden, weseende anders (gelijk hem de *Vriessche* Tijdschrijvers af-maelen) een onstuymigh en wispeltuigh mensch; die op nieuws met zoo een groote eer en wt-steekende ampten begenadighd, brieven aen den Raed vertoonde, waer by hem de Vorst voor Stad-houder ende Richter der *Omme-landen* verklaerde. Effen te vooren had *Merwijk* door de driede hand van twee burgeren *Bockhorst* en *Kijnder* twee schriftelyke verzoeken aen den Raed van *Nymegen* over-gelanght tegens *Henrick Vijgh*, *Joost van Randwijk* en *Sweer van Salland*; die doen ter tijd neffens *Rutger van Randwijk*, *Ian Collaert van Lijnden*, *Diderick Vank*, *Diderick Vygh*, *Ian van Dalen*, *Diderick van Mekeren*, ende *Henrick van Hactfort* den Schepensstoel aldaer bedienden. Waer over hy daer na van *Randwijk* wederom is aengheklaghd van hooghe misdaed. De Vorst verneemende van dese onlusten ende die niet gaerne eenighe kans liet voorby gaen om de vlerken van sijn ontzagh wijder wt te spreiden, verzocht op de Overigheyd der Stad, dat het dingh-tal van dese beyde voor hem moght bepleyt worden, ende zond derhalven

* Siet op
't vorige
iaer.

derhalven zoo aen *Randwijk* als aen *Merwijk* brieven van vry-geleyde. Dan dit wierd, als after-deeligh de keuren ende vryheeden der Stad, door den Raed en Gemeents-luyden belet; die eyndelijken weesen, d'een van d'ander in sijn eeren goeden naem niet te zijn verkort ofte miszeyd. Dit geheele iaer hadden de Keyzer en Koningh *François* van Vrankrijk, zoo in Italien als Nederland, een heftighen en haperlijken oorlogh d'een tegens d'ander wt-gehard. De Keyfer zelve had verscheyde zwaer-wichtighe zorgen op den hals, om de onrusten en kregelheeden in Spanien wt oorzaeke van de Nederlanders geteezen te beslechten, aen wien, door syne grootere geneegenheyd dan voorsichtigheyd, de hooghste bedieninghen van 't rijk waren toe-vertrouwd, ende voorts den heelen staet op vaste schroeven te stellen.

143. In den aenvangh van 't volgende iaer is *Iurien Schenk van Teutenburgh* Keyzerlyke Stadhouder by de Vriescen, om syne after-klappers voet by steck te zetten, en 't verwijt van de Vriescen te beantwoorden (gelijk hy hoogh-hertigh en onverduldhich van spijt was) in grootte snelligheyd naer het Hof van *Brussel* verreyd. Dewyl hy daer verblijft, had de Grave van Meurs, Vorstelyke Stee-houder in Vriesland, op den oever van *Wester-gouw* den steeuwighen tooren van *Workum* met een graft en wal beelooten, eenighe woouinghen van de Stad af-gebrooken, endeter zelve stede een Slot tegens den in-brek der vyanden op het spoedighste gebouwt, herbergende sijn volk in de naefte plaets, het Nieuwe Klooster gheeten. 't Welk in *Braband* gebodschapt zijnde, alsoo des Stad-houders tegenwoordigheyd van nooden was, de kennis van de zaake heeft versnel, ende *Teutenburgh* tot voordeel gedient; want hy van alle lasteren sijn vyanden, ende ook te gelijk de Raed der Vriescen zuuyver wierd gekend. Sijn meeste tegen-streever en benijder was geweest *Ienke Douma*, die ook niet langh daer na te *Mechelen* valt gezet wende, ende van daer na het Slot van *Vilvorden* vervoerd, na een acht-iaerighe gevanghenis wt het leeven is gescheyden; zonder dat Raeds-heer *Benningsh* van *Amsterdam* ofte syne andere goede bekende hem konden verbidden. Dit is het wterste van *Douma*, een man van hoogen moed en gedachten, ende voor al driffigh in de zacken sijnsvaderlands; hoewel hem andere voor wispeluerigh en wrack-gierigh hielden, en dierghelijc een ramp hem voor-spellende, sijn ianmer weynigh beklagghden. Het is wat zeltzams, dat hy, wanneer de dienaers naderden die hem medespakten, sijn neve te *Mechelen* by hem zijnde te vooren waerschouwde om sich aen een kant te geeven; vermits hy *Margriet van Oostenrijk* had aengedient, hoe in Vriesland de spraek gingh dat des Keyfers Stad-houder aldaer met de bastaerd-dochter van *Karel van Gelder* trouw had in-gegaen. Dan de goede *Ienke*, die dit by syne beste meeningh op een ander schoot, vermainhaest, wanneer de dieve-leyders hem by 't hoofd namen, dat hy zelve het wild-braed ende schuldighe man was. Wat een groot aensien en gezagh Hertogh *Karel* op desen tijd hadde niet alleen by sijn krijgghs-volk en syne vyanden, maer ook schier by alle Vorsten van 't Christendom, kan men hier wt af-neemen, dat de Standen van *Denemarken*, na 't veriaeghen van des Keyfers zusterlingh Koningh *Christiaan* den tweeden, des

zels oom *Frederick* Grave van *Holfteyn* 'elke reyfe aenporden om den staf van sijn neve aen te vaerden; met by-voegingh, dat de wt-heemse Vorsten ende onder andere de Hertogh van *Gelder* de kroon gecnsins en zouden verpratten; den welken, als een groot-moedigh Heer en by de *Burgondisse* dapper gevreesd, sy van zins waren te beroepen, indien hy zelf-willigh bleef in de aengeboodene eer onwaerdelyken van hem te wijzen.

144. Ondertusschen is'er op het bevel van *Margriet*, na dat men den Gelderssen in opene brieven allen handel en gemeenschap had opgezegt, in *Holland* allenthalven volk geworven, ende daer over het gebied gegeeuen aen *Ian van Wassenae* (een man in adel en strijdbaerheyd, ende, dat meer is, in een onzoenbaeren haet teghen onsen *Karel*, die hem zoo langh en deerlyken gevanghen had gehouden, wt-muytende) die in 't gezelschap van *Iurien Schenk* en andere edelen syne benden in *Vriesland* overbraght, ende voor eerst den tooren van *Workum*, die van de *Gelderse* was bewald, aengreep ende vermeerde; neder-houwende de gantse bezettinghe, wt-genoomen eenighe weynighe die hy onder den blauwen hemel spijghlyken aen een balkliet op-hanghen, om de andere die het Slot verweerden door schrick te verbaesen. Daer na keerde hy sich tot het Slot, en deed na 't los-branden van etlyke stucken die van binnen aenzegghen; dat, indien sy het wterste wilden verwachten, alle die na den storm over-bleeuen desgelijc een droogen dood zouden sterven. Sy duchtende dat het daer op mocht wt-loopen, hebben haer zelve ende de Vestinghe, zonder langher vertoef, aen *Wassenae* geleevert. Dit alles was in vier daghen inden Soemer-maend beschickt. Het Slot wierd met nieuw volk versterkt, ende de tooren die als voor een backen in de *Zuyder-zee* plaght te verstrecken, om aen het Slot geen hinder te doen, tot den grond afgeworpen. Onder dit en vergat de Vorst van *Gelder* niet syne gesleetene troppen door nieuwe wervinghen te stoppen; gelijk onder andere rechtvoort sijn dienste eed aennamen *Willem van Gent* als Overste, *Klaes van Brandenburg*, *Spook van Ruermond*, met *Ian van Beest* hop-luyden, ende zulx op de gewoonlyke wetten van syne krijgghs-pleegingh, ende met bedingh dat sy sijn vedder en Opper-Stad-houder van *Vriesland* den Grave van *Meurs* zouden believen, ende de keuren volghen die by hem onderhouden ende allen den geenen wierden voor-geschreeuen, die te water ofte land onder hem dienden. Daer na is'er te *Leenwaerd* in de vergaderingh van Staeten, in 't by-wesen van *Wassenae* en *Teutenburgh*, een voor-slagh gemackt van den ootlogh voort te zetten, ende van de middelen daer toe dienende. Na genoomen besluyt is *Wassenae*, ende met hem veele Vriese Heeren naer *Braband* afgegaen; alwaer alles voor bondigh wierd gehouden, ende daeren boven milde beloften gedaen van onder-stand. Alsdoen is *Wassenae* met grooten spoed weder naer *Vriesland* geruckt, alwaer men raed sloot om de Stad *Dockum*, die onder *Golfteyn* noch met *Gelderse* bezettingh voorsien was, voor eerst aen te tasten. Ende ten eynde de *Gelderse*, loopende dat beleggh, wt *Bolswaerd*, *Sloten*, ofte de *Lemmers*, de aenbuyrende landen niet en moghten bezecren; ginghen sy twee borst-weeringhen, d'ene te *Mackum* tusschen

troyd, dat
en der Stad
ook dade-
gemeesteren
n wegh naer
Vorst hunne
aen op-ge-
apt van een
ten, op den
maend naer
slaghs is hy
in-gehaeld,
is kerk ge-
e kerk tree-
ze gewelle-
ftingh heeft
Raed-huys
vorten na de
Gemeents-
men. Op
k met heele
een, ende
yd met op-
en onder-
h geschiede
l, en huys-
ie boven de
een deftigh
rft, om syne
en bliken,
rs, met last
nen, in haer
ende wt te
ghste voren
effelijc mael
de vernacht
t hy die van
het Grolse
den eed af-
ffens, 't geen
or desen niet

aer *Groenin-*
k een edel-
yne verdien-
sien, als die
stormen van
gens gehot-
Vriese Tijd-
gh en wispel-
net zoo een
ten begen-
nde, waer by
e Richter der
e vooren had
vee burgeren
se verzoeken
anght tegens
n *Smeer van*
s *Rutger van*
Vidrick Van,
rick van Me-
len Schepen-
er hy daer na
klaeggh van
eemende van
eenighe kans
sijn ontzaggh
p de Over-
n dese beyde
, ende zond
derhalven

1523.

tusschen twee Sluysen ende d'andere aen 't Klooster van *Woldefende* voor een haestighen inval op-werpen, ende met volk verzorgen. Daer na voerden *Wassenaer* en *Teutenburgh* hun overigh heyr bestaende in 3000. koppen naer *Klaer-kamp*, als of sy *Dockum* hadden willen aengrijpen.

145. Dan alzo sy daer toe slechte hoope zaghen, voor ende al eer de om-geleegene plaetsen in hun geweld stonden, dwonghen sy de luyden van dien streek met liefde ofte leed aen den Keyser den eed te doen ende schattingh te looven. Terwijl sy daer mede sich bemoeyden, liet *Caspar van Merwijk* den drieden man in de Omme-landen in de wapenen roepen, ende belaste de etlyke van de oude Geldersse troppen, op de wterste grenzen teghens de Vriesen haer leger te neemen. Daer na is hy zelve met den drieden burgher van *Dam* ende de vordere inzaeten, neffens de schuttery ende 150. andere inwoonders van *Groeningen*, die als waerd-gelders haere leeninghe strecken, door *Drente* (vermits de andere wegghen gebrooken ende te slijberigh waren) daer heen gewandeld. Alsdoen verstond hy wt de af-gezondene verspieters, dat de vyand naer *Berekop* was gestreken, ende door *Sigerswolde* naer *Vredewolde* wilde. Waerover hy by den Raed van *Groeningen* om by-stand aen-hield, vertoonende van zins te zijn d'eene ofte d'andere voordeeliche plaets aen dese zijd van *Sigerswolde* te neemen, ende den vyand dan recht in den mond te trecken. Met een braken de Burgondisse op naer *Sigerswolde*, met dese meeningh om slaggh te leveren; dan vermits de moerassighe en onzekere grond haer teghen-hield, weeken sy naer *Drente*; op hoope van den vyand voor te koemen ende hem den wegh van de Stad af te slijden. *Merwijk* dese lucht vernemende, braght zonder wt-stel sijn leger door *Vredewolde* te rugghe; doch had quaelyken de helft van den wegh, wanneer hy tijdingh kreegh dat *Wassenaer* het veld al in had. Weshalven hy by de 80. ruyteren voor wt liet gaen, om *Wassenaer* aen dien dijk op te houden. 't Welk wanneer sy vlietighlyken te werk stelden; is *Merwijk* met de scharen ende den tros door moeyelijke paden en sluywegghen naer *Adward*, ende eyndelijken zonder schade en verlos binnen *Groeningen* geraekt, hebbende de schuttery van *Groeningen* en etliik krijgsvolk te *Adward* gelaeten in bezettinghe. *Wassenaer* en *Schenk* niet beter konnende beftonden hier en daer te moes-koppen, ende ten laetsten, om de Stad met vrees en bangigheyd te vervullen, te *Northorn* een mijl weeghs van *Groeningen* zich neder te slaen, dwingende de luyden over al op des Keyfers eed. Op den achtsten van den Oogst-maend is het Geldersse volk en de bus-schieters van *Groeningen* van *Adward* op-getraemd, *Selwart* in-nemende, ende 's anderen daeghs naer *Essen* gaende koofen aldaer voor een wijl tijds haer leger-stede.

146. Onder dit had *Ian Gollfeyn* bewaeterder van *Dockum*, niet denkende dat *Wassenaer* van over de *Lauwers* zoo haest weder te rugghe zoude koemen, etlijke van syne zoldaeten na syne wijze ter zee laeten gaen op vrybuyt, ende daer door de Stad van volk verzwackt. *Wassenaer* dit wijs wordende heeft eenighe roeden voor wt gestuert, ende zelf met de andere volgende *Dockum* berent, den stroom door het legghen van een dwars-dijk toe-geftopt, ende alle aen- en wt-komsten om de Stad op-gegraven.

Waer na *Tiard Burmania* met een goed getal boeren, te *Mariengaerd* tegens de Geldersse knevelaers te vooren by een gerot, het legher voor *Dockum* noch meer heeft gesteeuwicht. Echter zochten de Geldersse t'elke reyse, doch altoos zonder baet, volk in de Stad te brenghen. Middeler-wijl wierden aen *Wassenaer* geschut ende andere toe-voer mildelyken by-gezet van den nabueren ende in 't byzonder van den zee-steden, wteen doodelyken haet welke sy hadden gevat op *Gollfeyn*, die nu zoo menighe iaeren teghens yeder een land- en zee-rooveryen was pleegende. Daer na zijn de vesten door het donderen wt de groote stucken als onder den voet gestort ende veele menschen neder-geschooten; tot merkelijken schrick zoo wel als gevaer van de belegherde, die ook grooten hinder leeden, vermits het water door den dwars-dijk hen was ontnoomen, ende een wegh geopend tot aen de graften van de Stad. Wanneer zich alles nu tot het stormen liet aensien, ende die van binnen van de Geldersse noch van de Groeningers eenigh ontzet hadden te verhoopen; verzochten zy t'zamen-spraek; by de welke de Stad op den 28. van den Oogst-maend na drie weeken belegeringh is over-gegaen. *Gollfeyn* die nu zedert menighe iaeren de Stad en 't Slot zoo ridderlijken als trouwelijken voor de Geldersse had verdedicht, is met het krijghsvolk, behoudende lijf en goederen, ende met zich voerende een oneyndighen buyt, wt-getrocken, blyvende alleen het geschut met sijn toe-behoor ende allen huys-raed op het Slot. De burgeren, zoo veele daer gefind waren den Keyser te zweeren, zouden haere voorige eer ende vryheyd behouden: die zulx weygerden, moghten met het krijghsvolk verhuysen. *Gollfeyn* naer *Groeningen* koemende wierd door de Heeren van den Raed, die hem buyten de poorten tegen quamen, gelast van sijn paerd af te klimmen, ende als een gevanghen man tusschen twee dieve-leiders, hoewel grooten ongeduld ende mis-baer toonende, in de Stad ende zoo naer de gijzel-kamer toe gebracht. Al sijn tros wierd mede in bewaerder hand gesteld, dan de zoldaeten en andere hop-luyden, met al hun packen, op vrye voeten gezet en ontslaegghen. Men wierphem voor, dat hy om buyt te maeken, daer de vyand in 't land was, *Dockum* door een plompe en onverschoonlyke onbedachtzaamheyd had ontbloot, ende alzo de Stad en sijn zelve verraeden: gemerkt hem geen dingh dan alleen volk had ontbrooken. Na 't veroveren van de Stad en 't Slot, zijn de werken van beyde door de Burgondisse met groote naerstigheyd weder op-gemaekt. *Tautenburgh*, die geduerende het beleggh onder sijn arm een wonde had ontfanghen, is t'zaemen met *Wassenaer* naer *Leeuwaerd*, ende het heyr door de Seven Wolden op het spoedighste ge-gaen om *Sloten* te berennen.

147. Omtrent dien tijd zijn ook die van *Bolswaerd*, gelijk die van *Sneek* haer hadden voorgedaen, den Keyser en de geluckigste zaek toe-gevallen: alzo de Hertogh van Gelder hen belooft had voor het wt-gaen van den Hoy-maend hulp te schicken. Doch wanneer die dagh wijd verstreken was, poogghden de meeste hoofden van de gemeente, die een walgh begonnen te krijghen in de Geldersse, de Stad aen de Burgondisse over te draegghen: dan en derfden, ten op-zicht van de bezettinghe, boots-luyden, ende

1523. ende verbannene Vriefen, hunne herts-tochten niet eens openbaeren. Waerover fy met *Gislick Jongama van Bolswaerd*, die over veele iaeren wt de Stad veriaeghd was en by de Keyferse lief-talligh, heymelyken versprooken, dat hy het Oude Klooster Oost-waeris dicht by Bolswaerd ge-leeghen zoude in-neemen, ende daer door de Stad aenleydinghe geeven om den Geldersden den zack te geeven. Wanneer hy dit door hand-sterkingh van eenige Waffenaerse voorspoedelyken hadde volbraght, schreef hy dadeliken aen de Raeds-heeren, ende aenbood ze gelijke voor-waerden als aen die van *Dockum* waren gegund, ende aen het Geldersse krijghs-volk ook haere after-stal-lighe leeningh. Veele hadden hier in geen mis-noeghen, ten waere de Gelders-gesinde ballingen ende de rauwe scheeps-gezellen haer hadden af-geschrickt. Dan dese ten laetsten door de andere ende in 't byzonder de zoldaeten, die op het Keyserlijke geld vlamden, in-geuomen zijnde, bewillighden in alles. Ende aldus heeft *Jongama* met den synen de Stad in-treckende de gantse burgery den Keyserlyken eed op-ge-dronghen. Onder dit had Hertogh *Karel* eenighe rootten van waegh-halsen, quanzuys op den naem van den Koningh van Vrankrijk, wt syne grenzen in het hert van Holland laeten af-gaen, die tot aen *Leyden* toe wt-liepen, ook de naest-grenzende dorpen als *Voor-schoten*, *Wassenaer* (het gebied van den Heer van *Wassenaer*) ende andere vlekken wt-plonderden; zonder zelfs met den *Haegh* door de vinghers te sien, alwaer sy een vetten buyt vonden, ende wijders in dien streek van Holland een maghtigh geld voor de brand-schattingh bedongen, tot welkers verzeekingh sy ook waer-borghen en pands-luyden mede namen. Van daer ende wt Rhijn-land vielen sy in de Dortsfewaerd, plaegghden insgelijx met rooven en branden de land-luyden; tot dat sy ten laetsten met een rijken roof be-hanghen, zonder zoo te zegghen eenighe schade weder naer Gelderland zijn in-geslaeghen. Het getal van haer en was niet boven de 700. mannen te voet ende weynighe ruyteren. De zelve ofte het meeste deel van hun bereeds op dit geluck verleckerd, hebben daer na haer wegh door de Drente geuomen, *Stellingwerf* ende de *Seven wolden* door-geloopen, dan, wt vrees van de Burgondisse, weder naer Drente keerende, wt de *Vredewolden* op de acht dorpen aen-gezet; tot dat sy op nieuws door Drente met den roof en gevangens op *Groeningen* zijn gegaen; maer aldaer de poorten toe vindende, op het laetst binnen *Zwol* in-gelaeten.

148. Onder desen had de Vorstelyke Stad-houder van *Groeningen Merwijk* een op-zet ge-noomen, van sijn krijghs-volk over de Lauwers op hoope van goeden buyt te laeten rinkel-royen: doch door de burgers verschrickt zijnde, die de poorten voor haer neus toe slooten, ende niet zeyden te willen gedoogen dat haere Stad tot een daghelijx roof-nest en loop-plaets wierde gemaekt; is daer over van voor-neemen veran-derd. Maer *Wassenaer* siende syne aenslaghen aller wegghen zoo wel en boven hoop gelucken, behertighde met allen ernst het beleggh van *Sloten*. Dit Stedeken, legghende op een broekachtighen en zijpighen grond ende derhalven alleen in drooghe soemer-dagghen bequaem tot een be-leggh, hadden de Geldersse daer en boven zedert eenighe iaeren met veele ende groote werken

rond-om vast gemaekt: 'ren ontbrack mede doen ter tijd aen geen volk ofte allerhanden voor-raed, om een belegeringh ofte aenstoot wt te harden. Het opper-bevel over de Stad hadden † *Hubert van Rossem* Vorstelyke Caniclaer, een man in de wapenen en kunsten even zeer wt-muytende, ende neffens hem twee Vriefen *Renike* en *Kempe Jongama*, als mede *Wiard van Bols-waerd*, Opper-Overfte van de zee in de plaetz van *Lange Pier* ofte *Adriaen Thijssen*; alle kloeke en moedighe zoldaeten, ende die vooreen kleyn gerucht niet zeer vervaerd en waren. De Grave van *Meurs* had, om zich zelf niet te zeer te waegghen, effen te vooren de Stad geruymt. *Wassenaer* merkende dat op een harden noest een harde beytel paste, schoor vooral alle de wind-molens der Stad om verre. Waer na hy alles met schantzen ende leger-plaetsen besloegh; het stroomtjen 't welk in de Stad loopt met scheepen toe-stopte, ende alzo de Stad als in eene kouw gingh be-sluytten. Behalven dat hy, wt de schepen zoo wel als van 't land, ende by nacht zoo wel als over dagh, met zwaerestucken op de mueren speelde; dat zelfs de dreun ende weder-klank op ver-af-geleegene plaetsen te *Deventer*, *Zutveen*, ende zelfs tot *Amsterdam* wierd vernoomen. Men wierp mede dijken en andere werken op; ende men liep met troppen tot zelfs aen de vetten der Stad. Onder dit wierden *Wassenaer* en *Schenk* beyde op eenen dagh met een kogel wt des Stads stucken gequetst, dees omtrent syne zijde ende geen in sijn rechter arm. Echter voeren sy met de zaeken voort; alzo sy kondschap hadden, dat de belegerde veele nood-durfinghe dinghen gebreck hadden, ende van buyten geene hoop altoos van ontzet ofte bystand.

149. Duerende dese belegeringh is de Stad *Steenwijk*, waer in des Bisschops van *Utrechts* volk bezettinghe hield, door een heetlijken oor-loghs-streek (indien sy maer eerlijck genoegh is geweest, voor al in den tijd van vreedde) van de Geldersse verkloekt, die te vooren menigen aen-slagh ende vergeeffse gewelden daer op hadden gebruykt. Rechtevoort hadden de Geldersse met hulp van den Schoutet van *Dieveren* en syne zoonen, die van *Dieveren* (een dorp by *Steenwijk*) met hun vader naer *Groeningen* ter woon waren getrocken, den *Groeninghsen* Stad-houder *Merwijk* in het oor geluyttert, wat daer best diende gedaen, ende welk een tijd meest be-quaem was om de Stad te verrassen: Hoe te weeten de gewoonlijke vier-daggh van die van *Steenwijk* voor de deur was; op den welken sy alle vreughd en ongebondenheyd bedreeven, ende over-zulk in hunne dronkenschap met lichte moeyten waren te over-tompelen. Der-halven schickte *Merwijk* zes gesleepen zoldaeten, naer *Steenwijk*, die een heele andere boodschap maekende zich in dienst begaven van den Bis-schop van *Utrecht*. Daer na heeft *Merwijk* eenighe volk te voet ende te paerd, zoo binnen *Groeningen* als *Geelmuyden* en *Koeverden* in der yl op-gelicht, ende tegens den 19. van de Heftit-maend, zijnde haer vier-daggh, naer *Steenwijk* af-gehuert. Dese in den donkeren nacht de Stad naerderende, ende nergens eenigen onraed ofte geluyd verneemende, zagghen teffens aen vier verscheide hoeken van de Stad, gelijk 'er ver-sprooken was, vuyten op-gaen, door de zes

† *Frisici Annales* Pedesatum vocant.

goed getal derse kne-gher voor. Echter och altoos en. Mid-schut ende t van den en zee-ste-fy hadden ghe iaeren eryleryn was or het don-er den voet schooten; gevaer van der leeden, ik hen was l tot aen de alles nu tot binnen van ers eenigh tochten zy ad op den eeken bele- e nu zedert zoo ridder- lderse had ehoudende erende een yvende al- ende allen , zoo veele ren, zouden ouden; die rijghs-volk koemende l, die hem laft van sijn gevanghen ewel groo- , in de Stad bracht. Al ind gesteld, len, met al en ontflae- om buyt te as, *Dockum* lyke onbe- e alzo de merkt hem ntbrooken. ot, zijn de ondiffe met ekt. *Tas-* a onder sijn raemen met t heyr door gegaen om

ok die van adden voor- ighste zack van Gelder in den Hoy- vanneer die n de meeste algh begon- Stad aen de en derfden, ots-luyden, ende

1523.

knechten ofte verraeders aengestookt , 't welk een wisse looze was om de Stad veylighlijken aen te tasten. Ende aldus is *Steenwyk* , terwijl de burgery van den slaep en wijn was bevanghen, geluckelijken en zonder weder-stand vermeerderd. Ondertusschen had sich de voorighe vlamme hier ende daer verspreydet, die in een korten tijd , zonder quaelyken zes ofte zeven huysen over te slaen, alles heeft vernield , ende de ellendighe Stad woest en mis-maekt gemaekt. Alsdoo is de ledighe plaets by de Geldersse bezet geworden, ende terstond van *Groeningen* hier heen gezonden , 't geen 'er tot verweeringhe van de muynen noodzaekelijck was.

150. Hier tegens verlooren de Geldersse de sterke Vestingh van *Sloten* , die zonder eenighe stormingh alleen door den dwars - dijk en 's vyands werken (hoewel etlijke anders schrijven , dat te weeten *Wassenaer* en *Schenk* in den laetsten ende selsten storm zelve zouden verwond zijn) na een hard en kommerlijck beleggh van twee maenden tot onderdaenigheyd is gedwonghen, in 't begin van den laetsten Winter-maend : bykans op dese voor-waerden : *Alle belegerde moghten verhuysen waer heen sy wilden , behalven naer de Lemmer ofte Steenwyk, ende de Vriesen zich binnen een maend tijds beraeden of hen het besteck van Dockum ende Bolsward aenstond ; indien iae, zouden sy moeghen blijven, ende anders moeten ruymen.* Over het maekken van dit besteck stonden aen de Burgondisse zijd *Wassenaer* , Opper-Veld-heer van den Vriesen krijggh wt den naem des Keyfers, ende des zelfs Stec-houder *Iuriaen Schenk van Teutenbergh* ofte *Tautenburgh* : van wegen den Vorst van Gelder, de Stad en Ridderschap, *Hubert van Rossen* Cancelaer, neffens de Burgemeesters *Renke Jongena* en *Schelio Romers*. De Vriesse Iac-boeken melden , dat Cancelaer *Hubert* en *Ward van Bolsward*, om dat sy tegens 't verdragh ende haer woord naer *Steenwyk* zich begaven, onder wegghen te rugghe wierden gehaald , ende gevanghelijck naer *Leeuward* gevoerd ; waer van *Ward* (de weder-gade van *Langhe Pier* in lenghte, dick-lijvigheyd en dulle onvertzaeghdheyd) na eenighe daghen ter dood verweesen , op een hoogh schavot by het Raedhuys met het zwaerd geslaegghen, ende voort by de galgh op een rad wierd geleyd. Doch *Hubert* tot den zack veroordeeld zijnde bequam op het voor-bidden van de Geestlijckheyd (waer van hy mede eenlid was) sijns lijfs genade, zoo langh *Wassenaer* leefde ; tot dat hy na sijn dood , wt bevel van *Margriet van Oostenrijk*, naer *Braband* in een eeuwighe gevangenis is verzonden, ende te *Rupelmond* aen de *Schelde* sijn leeven aldus eyndighde ; hoewel hem de *Vriesen*, waer van hy zoo menighe iaeren een kruys en quel-geeft was geweest , een arger ongeluck en onzachter dood waerdigh reekenden. Sijn van en † by-naem trock hy van 's moeders zijd , ende plaght in voor-tijden een scherp teghen-kanter te wesen van *Ienke Douma*. 's Anderen daeghs na 't overgaen van *Sloten* gaven sich die van de *Lemmer* op gelijk verdingh mede aen *Wassenaer* ; ende zijn al zoo de Geldersse , niet zonder moeyten en bloed-plenghen, in 't geheel wt *Vriesland* tusschen het *Vlie* en de *Lauwers* verftooten. Daer na

† *Siet effen te vooren, en op 't iac 1519. genus huic materna superbum Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat.*

is het heyt naer *Steenwyk* geleyd, daer de slechte bezettinghe wt bangigheyd zich op de vlucht, ende de Stad den Keyserissen ten besten gaf. De Grave van *Meurs* hoorende het inneemen van *Sloten* was een van de eerste die wt de Stad naer *Gelderland* ontvlood. Doch *Schenk* zoude de voor-vluchtighe met een deel volx op een draf hebben na-gezet, niet verre van de Stad † *Gelder* after-haelt, ende aldaer, terwijl de afterste weer booden, op de loopgedreeven ; bergende zich het meeste deel in de Stad en by-gelegene bosfen ; hoewel 'er by de 700. van haer (indien 't waer is dat zommighe voor-geeven) wierden neder-gemaekt , ende by de 200. gevanghens neffens eenighe vaenen te buyt bekoemen.

151. Als *Margriet* Stad-houderesse van *Nederland* dese tijdingh ontfingh, heeft sy de Standen van *Vriesland* door brieven en gezanten geluck gebooden, ende God gebedden en gedankt, dat ten laetsten *Vriesland* na zoo veele rampen en oorloghs-buysen een zalighe vrede en zoo goeden haven had bezeylt. Met een stelde sy eenighe middelen op het wit om die den Staeten van *Vriesland* voor te houden, waer by sy de Staeten bedankte voor haere trouw en onder-stand aen den krijgghs-oversten beweesen, ende te gelijk een maet voor-stelde, hoe *Vriesland* syne keuren en voor-rechten best moght genieten, ende voort-aen van allen in-val bevrijd blijven. Tot welk een eynde eene verzaemelingh van alle Standen binnen *Sneek* wierd gehouden, ende een besluyt gemaekt om voor een wyl tijds 1500. mannen in dienst te houden, wt vreesse van de Geldersse die den nabuerigen streek over de *Lauwers* ende de Stad *Groeningen* noch in hun maght hadden. In die daghen is de Verlosser van *Vriesland*, de *Vry-heer* van *Wassenaer* aen de wonde voor *Sloten* ontfanghen, die eerst niet te deghe geneesen daer na weder was op-gebrooken, binnen *Leeuward* getorven, sijn lichaem gezaelfd naer *Holland* gevoerd, ende in 's *Graven-haghe* by syne doorluchtighe voor-ouders met een ongewoone pracht en rouw begraven ; die des te grooter wierd bedreeven, om dat hy geene zoonen dan dan alleen twee dochters after liet, waer van d'eene aen den Grave van *Ligne* end andere aen den Heer van *Lumé* wt het huys van der *Mark* waren getrouwd. Voort daer na zijn de *Vriesen* door *Teutenburgh*, *Caspar van Leeuwen* Raedsheer van den hooghen Hove van *Holland* ende *Ian Huberts Schoutet* van *Amsterdam*, hier en daer in gewesten verdeyld, ende alle gewoonlyker wijze aen den Keyser verplicht met een eed die hen van gemelde Heeren wierd voor-geleesen. Op den 16. der Winter-maend verzocht de Raed van *Lubeck* heuffelyken op Hertogh *Karel*, dat hy doch hare poorters *Ian Bosem*, *Ian Schedink*, *Atend van Veten*, *Thomas ter Smede* t'zaemen met hunne goederen, door de Geldersse bezettingh omtrent *Dockum* kort te vooren aengehouden, ongeschend ende onverminderd wilde te rugghe langhen ; om redenen dat sy noyt opentlyken ofte onder duymis de Burgondisse *Vriesen* eenighen hulp ofte toe-voer hadden gedaen. Ondertusschen was 'er tusschen den Vorst en de Stad *Nymegen* geen kleyn † verschil ge-

† *Ita Heuterus valde improbabiler, ne dicam absurd. fortasse Gecluvudam intelligit, locum in vicino, Gelrico praesidio adhuc inessum.*

‡ *Siet op het verleden iac.*

booren wt het voorighe kraeckel van *Merwijk* en *Joost van Randwyck*; zoo zeer, dat *Randwyck* in des Hertoghs onghenade raekende sijn ampt, 't welk hy van des Hertoghs weghen bediende, moeste af-legghen, ende de zijd van de Stad houden. Waer over op dit iaer onder de burgemeesterschap van *Randwyck* en *Henrick van Hackfort*, *Willem Ingen Nuland* Ampt-man van de Over-Betouw met den Schoutet van het dorp *Over-Asselt*, ende eenighe paerden van den Amptman tusschen Maes en Wael door haer wierden aengegreepen, ende na 't ontloopen van den Amptman, te *Nymegen* binnen gebraght; be- loovende den Raed van des Stads weghen hen- luyden hier over te willen vrydenen waeren.

152. Als het den Burgondissen in Vriesland zoo voor stroom en na den zin ginch, begon ook de Gemeente van *Groeningen* het zeyl om- keerende in den aenvangh van 't volghende iaer de hoofden by een te steeken, ende op nieuws te morren tegens de Overigheyd, om dat eenighe Raeds-heeren iaerlijx geld treckende van den Vorst van Gelder, haer tongh en raed alleen tot nut van hem verhuurden, ende wt eyghen baet- zucht den droevigen en land-verdervelijken oor- logh sloopende hielden. Om dese quaed-rocke- naers in te binden ende de wassende op-roeren by tijds te dempen, wierd'er een algemeene wille-keur gemackt, ende aen het volk toe-gelaeten acht Gemeents-luyden wt haer midden, te weten van ieder buerschap twee, te verkiesen; ten eynde om alle vergaderinghen by te wonen, over alles wat'er om-ginch huij aessem mede te haelen, gelijker hand vonnis te scheppen, ende de gegeevens oor- deelen te weder-spreken. Boven dit klaegde de Gemeente, dat door delanghwijligheyd van den krijgh de handel en winst in de Stad stille stond, ende veele bereeds groot gebreck leeden: wel- halven sy, om de koopmanschap en neeringhe wederom in te roepen, effen te voeren by den Raed sterk hadden aengehouden, ende zoo veel wt-gewerkt dat men dieshalven om eene wapen- rust zoude wt-sien. Dan al de arrebeyd ende t'zaemen-sprack hier over te *Adward* aen- gelegd liep te niet. Onlanx daer na wierd, door aentouwen van 't volk ende niet met on- dank van de Keyfersse, het gespreck hervat in het Klooster van *Gerrikom* by de Lauwers. Al- daer lieten zich op den 12. van de eerste maend vinden *Jurriaen Sebent* Stad-houder van Vries- land, ende eenighe wt de Staeten en Ridderfchap van Vriesland, neffens de Burgemeesteren van *Groeningen* *Peter Sickinga* en *Ludolf Koenders* met des Stads-schrijver *Elderwolde*, ende de nieuw- gekoozene Gemeents-luyden. Een yeder ver- wachte yet groots en byzonders van dese by- een-komst, dan is mede al haeteloos wt-ge- vallen: nademael de Burgondisse dinghen voor- sloeghen, welke de Groeningers zonder in-breuk van haeren staet niet en konden toe-stemmen, ende die haere duer-gekofte vryheyd zouden hebben om ver gestooten. Daer na quam het weder tot de wapenen, ende vielen over en weder kleyne schermutzels voor, tot voordeel dan van d'een ende dan van d'ander. Echter hadden die van *Groeningen* noch goeden moed tot eene vrede ofte bestand. Onder de Raeds-heeren was *Rudolf Water*, wel eereen huys-geenoot ende al noch een lief vriend van *Floris van Egmond* Grave van *Bueren*, die in 't Keyserlijke Hof doen en laeten was. Dees met toe-stemminghe

van den Raed zich naer Brabant vervoeghende, liet zich zoo wijd verluuden, dat men tusschen syne lands-luyden ende de Burgondisse een vaste ruste ofte inmers een stil-stand van wapenen zoude konnen op-rechten, indien hun voor-slagh wat geschickter ware. Syne redening had by *Margriet* zoo veel kraghts, dat daer door alseen wegn wierd gebaend tot wijdere handelingh van vrede, ende ook een een-iaerighe stille-zaet ge- troffen, in geval de Vorst van Gelder daer toe maer verstaen wilde.

153. Als *Water* weder te huys was gekoemen, liet de Gelderfse Stad-houder *Merwijk*, die al sijn lust en meeste winst in den oorlogh had, de Gemeente ende daer onder den lichtsten en op- roerighsten hoop in de *Walburghs* kerk by een roepen; daer hy veel waders vuyl mackte ende als een af-schouwelijke en vreetnde zaak voor- stelde, dat de Overigheyd zich hadde verstout met den vyand, buyten voor-weeten vanden Vorst ende tegens aller volken wijze, in een after- baxe handelingh te treden. Het volk 't welk met alle winden waeyt ende zich zelve dick- wijs teghen is, niet tegenstaende het te voeren met volle monden om vrede gescheeuw had ende Raeds-heeren als aentookers van den oor- logh wt-gekreeten; bestond rechtevoort op dit verhael *Rudolf Water* te schelden, ende al zoo zelve een flock in 't rad te steeken. Maer die van den Raed en eenighe verre-siende burgers, om des Hertoghs haet en alle op-sprack te ontgaen, zonden aen hem *Hugo van Nyl*, Rechts-geleer- den, een bescheyden man, die wt den naem en mond van haer alle het woord doende, de Overigheyd in 't breede voor-sprack en verschoonde, ende de noodwendigheyd van eene wapen-rust den Vorst voorooghen stelde; verwervende ten laetsten zoo veel, dat *Karel* zich op den teghen- woordighen staet en handel weynigh verlaetende, eenighe van syne Raeden naer de Burgondisse af-vaerdighe, te weten *Willem van Rossem* Heerte *Zoelen* Maerschalk, *Henrick Kollaert* van *Linden*, Ampt-man ofte *Droft* van de *Thieler-* en *Boemeler*-weerden met sijn geheym-schrijver *Ian Vierssen*. Ende aldus is 'ert te *Heusden* in Hol- land op den 4. vanden eersten Soemer-maend tusschen Keyfer *Karel* ende *Karel* (zoo luyden de brieven) *Herrogh van Gelder en Gulich*, *Grave van Zutveen* ende *Heer van Groeningen*, een iac- righe stil-stand zoo te land als te water beraemd, om middeler-wijl met gemack van een volkoemene vrede te handelen. Hier in waren aen des Keyfers zijd begreepen *Ferdinand* Acrtis-Her- togh van *Oostenryk*, * ionghte zoon van Casti- lien des Keyfers broeder, de † Bisschop van *Luyk*, de Vorsten van *Cleve* en *Gulich*, met den *Grave van Hoern* ende alle hunne landen en in- zaeten: van weghen *Karel van Gelder*, de Her- toghen van *Lotringen*, de gebroeders *Orho* en *Ernst* Hertoghen van *Brunswyk* en *Lunenburg*. Tot waer-borghen van dit bestand wierden ge- steld *Herman* Opper-Bisschop van *Kolen* Her- togh van *Westfaelen* en *Engeren*, *Henrick* eerst- geboorene van den Vorst van *Brunswyk*, &c. Doen omtrent heeft de Overste *Ian Goltz* met *Cornelis van Veer* Vorstelijken Zee-Overste een naerder besceck in-gegaen. Dan kortz daer na is *Veer* als een zee-schuymmer, die de Embdenaers niet weynigh en niet zelden had geplaeght, door

† *Cardinalem preferunt litera.*

1524. Grave *Edgard* op zee onderſchept en gevangen. Ende vermits hy geene geweld-brieven van Hertogh *Karel*, waer mede hy ſijn doen beman- telde, en konde vertoonen; is hy wt het eyland *Rottum* naer *Emden* gevoerd, ende met ſeven van ſijne rot-gezellen, niet tegenſtaende hy een maghtigh geld voor ſijn lijf bood, wt een byzon- dere wraek-gierigheyd van den Grave ter dood veroordeeld. De hoofden wierden daer behalven op de kant van de Eemſe, om ſchrick te maeken, op hooghe ſtaeken gezet. In voeghen, dat hy na allen ſchijn ſijn * laſt te buyten ge- gaen, ende daer door deze roede op ſijn aers heeft gehaelt.

* Siet op
het iaer
1522.

154. Te vooren was'er aen weder-zijden een ſterke krijggh gedreeven. De Gelderſſe, als gezeght, hadden eerſt op de Hollanders ge- ſtroopt. Deſe, om wraek te haelen, waren in 't begin van 't iaer in de Velouw gevallen, verniel- den al wat ſy voort-drijven ofte draeghen kon- den, ende het overſchor met den brand. Dan de Gelderſſe, als ſterker van paerde-volk, hebben ze, zoo ſy met den roef belaeden waren, aengetaſt, eenſdeels verlaeghen, ende eenſdeels naer 't Sticht van Utrecht verdreeven. Waer over het gebeurde, dat de Gelderſſe van ſtonden aen met meerder maght daer heen ſtapten, ſlaende hun legher tot voor de poorten ende in de voor-ſtad van *Utrecht*, ende een gerucht laetende loopen, als of ſy naer Holland wilden ende het gantſſe land te zwaerd en te vuur verdeelghen: dan zijn na drie daghen toevens en kleyn ſtrooperyen, vermits de Hollandſſe Stadhouder met een deel gewapende omtrent *Ameſden* was aenge- koemen, weder naer Gelderland geſtrecken. Korts daer na heeft het heyr, *Braband* in-tre- ckende, de gantſſe vooghdy van 's *Hertogen-bos* door blaeken ende dreygementen gedwee ge- maekt, ende tot ſchartingh gedwonghen. Die van den *Bos*, dit voor-beeld after-volgende, heb- ben eenighe duyzend mannen geworven, daer mede in *Boemeler-weerd* over-gezet, ende hun leed en ſchade, zoo veel ſy konden, op de Gel- derſſe verhaelt. Doen ter tijd zijn ook door een ſchielyken oorloghs-buy verſchrickt en ontſteld de landen der *Vrieſen*, welke onlanx onder des Keyfers gehoorzaemheyd waren geraekt; wt zacke de Gelderſſe op die van *Stellingwerf* had- den aengevallen, die ook alle wt-gelchud ende tot buyt zouden gemaakt zijn, ten waere *Lurien Schenk* de land-luyden over al in 't geweer roe- pende zulx hadde verhindert. Op deſen tijd was Hertogh *Frederick van Holſteyn* op het ont- bieden van de Rijk-Raeden in de plaets getree- den van *Chriſtiern* den tweeden Koningh van Denemarken, die om ſyne beeftelijke wreed- heyd wt den ſtoel gezet en nu wt Denemarken, gelijk eertijds wt *Zweden*, gevlucht zijnde tot zijne vrienden in *Duytſland*, bereeds een moy getal zoldaeten in de wapenen had, meeft van die gezellen, die na 't af-kondigen van 't beſtand tuffchen den Keyſer ende Hertogh *Karel* af-ge- dankt, ende hier en daer heere-loos met heele troppen om-zwerfden. Als deſe vennooten die van *Diethmarſſen* en ook die van *Holſteyn* hadden beſpronghen; liet *Frederick* wt de *Hol- ſteyners* ende *Deenen* op een ſtel en ſprongh een leger op-lichten, om hen te keer te gaen, ende te gelijk, om ſijn nieuw Rijk vaſter te ſtellen, met wt-heemſſe Vorſten een verdragh op-richten; gelijk hy ook door tuffchen-koemen van *lonker*

Diderick van Rechten deede met *Karel van Gelder*, 'twelk het *Gelderſſe Verbond* is gehee- ten.

155. De *Zwołſſe*, die doen tertijd met de Gel- derſſe bezettingh noch belaeden ende door den oorlogh geheel verarmd en verwilderd waren, begonnen eyndelijken de Gelderſſe heerſchappy te vruchten: waer over de Stad in verdeylingh en roeren ſtoud; alzoo'er veele om een eynd van den oorlogh riepen ende den Gelderſſen mi- ſtrouwden; de andere, doch deunder gezacyd, hielden 't met den Raed ende den Hertogh. Ten laetſten liep de kloot zoo verre, dat 'er in den voor-zoemer eenighe van des Stads Overigheyd in hechtenis wierden geleyd, ende het Gelderſſe krijgghs-volk wt-gedreeven. Vorſt *Karel*, om den zynen te ontzetten, liet in deſtille nacht een ſterke roede naer *Zwoł* gaen, ende omtrent de Stad heymelijken ter ſchuyl legghen. Hy zelve after aen volgende trachtete met ſijn gewoon- lijk gezelschap in de Stad te rijden. Dan zoo haeft hy binnen de buytenſte poort was, qua- men de andere wt hunne ſchuyl-hoeken met een naer de Stad aenzetten. De burgers zulx ver- neemende lieten van ſtonden aen het ſchof van de binnen-poort neder-zacken, ende ſlooten alzoo den Hertogh met ſyne bende buyten. Alſdoen wierd het krijgghs-volk met ſteenen en ander werp-geweer van de mueren af-gekeerd, ende de Vorſt zelve ſchier in den drangh ver- ſtickt, die effenwel wt den hoop wt-worſtelende ende met wacht in de Stad koemende ſijn doen dan dus dan zoo verbloemde en bewimpelde. Daer na kondſchap krijgghende van een in-breuk der *Keyſers* in de Velouw, heeft zich by deſe gelegenheyd weder wt de Stad gemaakt, als of hy op den vyand wilde aengaen: niet zonder verwonderingh en verwijt van veele, dat ſy hem zoo lichtelyken wt hun bewaer lieten vertrec- ken. Andere verhaelen dit op eene andere wijze; dat 'er te weeten van de *Zwołſſe*, eer de Hertogh de bende had laeten gaen, eenighe waren wt- gemaakt, die van 't platte land vluchtende tij- dinghe braghten van des vyands komſte: ende dat daer op de Vorſt, gelijk hy vuyrigh en trots- moedigh was, aen het meefte volk laſt gaf den vyand onder ooghen tegaen: doch zoo haeft hy aen den na-gangh door de naefte poort aen de Stad was getreden, wierden van ſtonden aen de houte beytels neder-geſchort, ende de weterſte deuren na de Stad after ſijn rugghe toe-gegren- deld, zoo dat hy noch voorwaerts noch after- waerts heen en konde. Wanneer hy zich zelve alzoo beklemd en bedrooghen zaggh, ende den Raed verſtond gezind te weſen het overighe krijgghs-volk in de Stad af te danken, is hy, zulx met een onwillighen wille toe-laetende, weder naer Gelderland gekeerd. Daer gaet een † gemeyne praet, dat de Vorſt tuffchen twee poorten aldus benauwd zijnde (gelijk hy ge- meenlyken krom-tonghde en in de *Duytſſe* taal min was ervaeren) zich iockender wijze deze woorden zoude hebben laeten ontvallen: *Hoe zuiverlyk zit ſy nu en kijk!* Want dat men daer by hanght, als dat die van den Raed hem een zwaer los-loon zouden hebben af-geſchat ende aen al het geld hunne vingeren als blauw getelt, ende noch heden ten daghe daer van het ſpreek- woord van de *Zwołſſe blauw-vinghers* zy over-

† *Ex publico vulgi rumore.*

gebleeven,

1524. gebleeven, smaekt meer na een klucht dan na de waerheyd.

156. Wat hier van zy, altoos is't zeker, dat Hertogh Karel nu op synevrye voeten staende, ende den vyand in vrede laetende, met een degelyk heyr ende een grooten zwerm van opgeboodene boeren, om sijn eer weder te haelen, die van Zwol heeft aengetast, de Stad rond-om met een wal en leger beslooten, ende met zwaere stukken allenthalven beschaedicht; verwoestende daer behalven de voor-steden, ende een deel volx naer de vesten schickende, alzo hy verhoopte de noch onbezorgde Stad ende die van geen beleg en droomde, door een schielijk geweld te over-lyen. Dan vermits de burgers nu over veele iaeren in den krijgh gehard zijnde de Stad redelijken wel hadden versterkt, ende met een ongemeyne moed en standvastigheyd de beleggers vermoeyden, ende die van buyten met sel te schieten niet schuldigh en bleeven; heeft de Vorst after drie wecken en drie daghen, den moed verloorengegeeven, ende, na gehouden r'zamen-sprack met de vernaemdste burgeren, op Mey-avond zonder eenigh letzel opgebrooken. In 't begin van de belegeringh gingen de drie Hoofd-steden van Over-Yssel *Deventer*, *Kampen* en *Zwol*, een onderlingh verdragh in, *beloovende leden en bond-genooten te zullen blijven van H. Marten en 't Bisdom van Utrecht, ende den anderen in tijd van nood met lijf en goed by te staen; zonder te duldten dat eene van haere drie Steden inbreuk zoude liden in haere oude keuren en vryheden. Die van Deventer en Kampen loofden de Stad van Zwol ten eynde toe de vrouwe hand te bieden, ende met gemeene maght te weeren allen hinder en verderf welke haer rechtvoorts beieghenden van den Hertogh van Gelder.* Op het zelve iaer vernieuwden die van Zwol hunne wille-keur, welke door den verleeden oorlogh allenkens in ongebruik ofte kleynachtigh was gekoomen, dat te weeten zonder tegen-spreken van den Raed de Gemeente de Gemeente, ende de Gemeente wederom den Raed zoude verkiesen. In die daghen klaegden de Burgemeesters Schepeien en Raed van *Deventer* aen die van *Hardernijk*, hoe eenighe burgers en knechten leggende tot *Hardernijk* in het Kamper schip van *Hoon* af-vaerende waren gevallen, ende een van hunne poorters, *Ian Peek*, hadden gepluyftert, ende 24. Hollandise guldens mer noch andere waeren hem af-handigh gemaakt. Ende want sy niet en wisten dat sy met den Gelderssen yet wstaende hadden dan vriendschap en goede nabuyschap die sy van hunne zijd gaerne onderhielden: Begeerden sy, dat die van den Raed by den Grave van *Meurs*, als oversten bevelhebber, zoo veel wilden wt-werken, dat hun burgher weder schadeloos aen syne penninghen moghte raeken.

157. Terwijl het Over-Yssel alzo mede gaet, is de Bisschop van Utrecht *Philips van Burgondien*, van hert-zeer ende aen een teeringhe op den 7. van den Bloey-maend binnen *Wyck te Duer-steden* over-leeden. Soo haest syne dood ruchtbaer wierd, zond *Karel van Gelder* een bende voet-volx naer de vryheyd van Utrecht, om op die geene te passen die wt Holland te scheep naer Utrecht wilden, bezettende daer om de kant van den Rhijn tusschen 't *Geyn* en *Iusfaes*.

† Ex autographo Daventriensium.

Dit volk ioegh de Stad van *Utrecht* geen kleynen anxt aen; te meer alzo de zaeken van Over-Yssel noch zoo wankel stonden. Hier quam by de vrees, dat door het kiefen van een nieuwen Bisschop de onruste ende den oorlogh zoo beneden als over de Yssel niet versterven dan meer en meer zoude aenwassen, ten ware men een Gelders-gefinden Bisschop op-wierp. Sy dachten mede niet zonder schroomen op de vervaerlijke maght van *Oostenrijk*, welke haer onlanx had gedwongen om *Philips* met liefde ofte leed in te willighen. Waer over sy tegens den seften *Mey* fittinghe hielden. De burgers en wachmeesters kreeghen bevel van den Raed, scherpe toeficht te neemen, vermits de Geldersse en Burgondise aen weder-zijden in 't geweer waren. Ten dien eynde wierden de wachten op de markt van 't Raed-huys verdubbeld, ende over al aen de poorten sterk geschilderd. By desen toestand van tijden vervoeghden zich de gezanten van den Bisschop van *Munster*, Vorst van *Kleve*, Land-grave van *Hessen* en andre Heeren naer *Utrecht*. Onder de vernaemdste was wel de Bisschop van *Palermo* ende de Prins van *der Veer*, met een troppe voet-knechten wtgeschickt door *Evehard van Arenburgh* Bisschop van *Luyk*. Dees sijn teem hiervan aenvangende waerom sy dus gewapend waren aengekoemen, verklaerde, dat sy hadden verstaen ende met terdaed onder-vonden, dat de Hertogh van Gelder met sijn leghebber alle wegben om *Utrecht* geslooten hield, de verzende luyden wt *Holland* van allerhande geslachts en staet aenvannde, ende in verzeekingh braght om daer na zich zelven te lossen; ten eynde om de vryheyd van stemmen te beleten, ende de gezanten van wt-heymsse Vorsten wt de Stad te keeren, ofte op haer wegh te stuyten: waer teghens sy haer hadden moeten voor-sien. Daerna op den dood van Bisschop *Philips* een luttel stil staende, keerde zich voort tot het lof van den Bisschop van *Luyk*, zwerzende van sijne doortluchtrige geboorte, stil-zuyghende rijkdommen ende groote begaeftheid: dat hy in een nauwe bond-genootschap staende met de Burgondisse, den oorlogh van die van Over-Yssel met den Hertogh van Gelder binnen een iaer tijds zagh af te spinnen. Alshy hier over in't langh en breed had geweydet, wierd hem dit bescheyd gegeeven, dat sijne aenprijsingh aengenaem was. en des te meer, zoo de maetschap van de Burgondisse die van 't Sticht aller-meest hoogh-noodigh schieen.

158. Weynighe dagen daer na zijn de boodschappers van den Vorst van Gelder aengekoemen, ende insgelijx op het Raed-huys verhoord geworden. Dese wt den naem van haer Heer een kort voor-spel maekende, gaven de Stichtenaers de keur, of sy den zoon van den Hertogh van *Loiringen*, sijn neve van den zusters wegen, ofte een wt de Vorsten van *Lunenburgh*, ofte eyndelijken een vande Opper-dom-heeren van Utrecht tot een Bisschop begeerden. Sy voegden hier by schoone en heerlijke beloften, indien de Vorst sijns verzoeks maghtigh wierd; dat alsdan weder aen de kerk zoude keeren, 't geen sy door 't recht van den oorlogh was weer-loos geworden; ende de onoenigheyd met die van Over-Yssel ende alle vinnigheyd daer mede tessen dood en te niet zyn. Laetelijken haelden sy op, wat de Vorst van Gelder als naest-geland al niet en konde doen ten besten van 't Sticht, ende hoe trouw en weldaerigh by zich had bemogen tegens de gemeente van *Utrecht*, zoo nu als d' in.

Karel van is gheec-

et de Gel- door den id waren, erschappy rdeylingh een eynd rffen mis- gezacyd, ogh. Ten er in den verigheyd Geldersse Karel, om nachteen mtrent de Hy zelve gewoon- Dan zoo ras, qua- en met een zulx ver- schof van de slooten e buyten. steenen en if-gekeerd, rangh ver- orkelende : sijn doen wimpelde. n in-breuk ch by dese kt, als of iet zonder dat sy hem n vertrec- dere wijze; e Hertogh waren wt- atende tij- ste: ende h en trots- aft gaf den po haest hy ort aen de onden aen e dewerste, oe-gegren- noch after- zich zelven , ende den t overighe en, is hy, e-laetende, er gaet een schen twee elijk hy ge- Duytse tael wijze deze llen: Hoe t men daer ed hem een eschat ende lauw getelt, het spreek- zy over-

gebleeven,

1524.

ende in 't byzonder in den krijg van Yffelstem. Waer op de gezanten over hun goede zucht tegens de kerk ende de grootheyd van hunne beloften wierden bedankt. Men sloegh mede voor van den Bisschop van Munster, den broeder van den Opper-Bisschop van Kolen, om dat hy op de Geldersse gestoord was ende aen Over-Yffel aenbuytende lichtelijken ruyters konde werven en by-stand doen. Dan vermits de hoofden van 't Sticht de zaak anders verftonden en dreeven, en is hier niet van geworden. Eyndelijken stelden zich de gezanten van Kolen in, van de welke Henrick Palts-grave, Dom-heer van Kolen ende Opper-deken van Aken, een wt de Vorsten van Beyeren wierd voor-geslaeghen. Alle Stranden hadden in desen man een wonderlijk genoegen, ofte om dat de binnen-landse adel ongeacht was, ofte om dat sy door syne verkiesingh de andere te gevoeghlijker konden van de hand wijsen. Alzoo de Luykenaeer niet mans genoegh en was om beyde Bisdommen te gelijk waer te neemen, ende door syne Burgondisse verwantschap den Hollanderen wel licht een luyk moghte openen, om het Sticht haer iock op te legghen. *Karel van Gelder* had om syne onlanxe meynedigheid, zoo sy 't noemden, teghens die van Zwol slecht gehoor; ende scheenen syne schoone woorden en pluym-strijkery alleen hier op te dracyen, om haer met hem in een eeuwighe vennootschap van wapenen te betrecken. In die daghen hebben de Geldersse, met eenighe schaeren over Rhijn gaende, het Burgondisse legher in de boerschap *ter Meyden over-ylt*, ende, behalven de verlaeghene, veel daer van gevanghen genoomen, onder andere hop-man *Willem Turk*, die wel eer de Stad van *Utrecht* tegen Bisschop *Philips* had gediend.

159. Onder dit was de dagh van stemminghe verscheenen. De roey-draeghers stonden gewapend om het Stad-huys; ende ook het grauw met groote hoopen, vragende t'elke reys met bytter geschreeuw, *hoe de Raed gesind was; sy en begeerden niemant dan den Palts-grave, ende dreghden alles over hoop te legghen, indien sy de Geldersse ofte Burgondisse bestonden voor te trecken*. In de *Martens kerk* en was geen minder geraes van 't volk, tot merkelyk gevaer van de gemeene zaak, ten ware de Grave van *Renmenburgh*, die van Kolen voor den Palts-grave was aengekoemen, met sijn ontzagh en zedighen aanspraak de hevigheyd van de gemeente had doen bezinken, welke ten laetsten op sijn sineeken in de kavelingh bewillighde. Wanneer hier op het lot wierde getooghen, bevond men, dat de Palts-grave den Luykenaeer met twee stemmen te boven gingh. Ende aldus is *Henrick van Beyeren*, zoon van den Keur-vorst *Philips*, voor 58. Bisschop wt-geroepen, alwaer *Jacob van Appeltorn* in 't om-staen van 't volk het woord deed. Alfdoen zijn eenighe van de Opper-geestlijke naer Kolen af-gevaerdighd, die den Vorst geluck booden, ende wederom deftighe schenkagien ontvinghen. Daer na spraken sy by gelegenheyd veel van den gemeenen stand, ende voor al van den Over-Yffelschen oorlogh; vertoonende, *hoe dat het beele land een kragtigh verlanghen na hem had, ende in 't byzonder op dien tijd, wannermen vermedede dat de Hertogh van Gelder sijn blaume schieen op de Steden van Over-Yffel zoude zoeken te verbaelen: van welke onrusten men door sijn toedoen een haestighe wijkemst was verhoopende: waer*

over ook een haestighe in-buldigh des te noodwendigher was, eer de Sluten en Sterken in Over-Yffel t'eenemaal verlooren ginghen. Ende indien 'er geen vrede was te verwachten, zoud het gemeene volk de Geldersse gaerne sien beoorloghen, ende de onnoemene plaetsen ben weder onneemen. De Palts-grave diende hier op, zich na den tijd en haer oorbuer te willen richten; vertrouwende dat die krijg, als buyten sijn raed aengeheeven, met slechte moeyten zoude te middelen wesen, indien de andere Heeren van 't Sticht hunne naerstigheyd mede daer toe wilden doen, ende de Gelders-gefinde een woord ten besten spreken. De gezanten weder naer huys koemende bevonden de gemoederen over de keur van den Palts-grave noch niet een-zijdigh: alzoo de Geldersse aldaer met hun aenhangh als een twiift-bal onder 't volk wierpen, zeggende, den stam van *Jacobe van Beyeren* wederom te zijn op-gestaen, ende daer by doende, dat hy in 't slempen en galterey over-daedigh was; hoewel andere daer teghens syne beleefdheyd en openhertigheyd niet genoegh en wisten te roemen.

160. Na vier maenden is de Bisschop met zulk een sloop van gewapende, als waer mede de Vorsten pleeghen in te koemen, binnen *Utrecht* gereeden. Op den zelve tijd waren de volmaghtighers van beyde landen van Over-Yffel aldaer, hem by de mouw vattende en zmeekende, hy wilde ze doch wt den druck helpen, ofte ten minsten eene vrede verschaffen. Dit stuck wierd den Staeten van 't Sticht voort aengediend; in welcher vergaderingh de Bisschop het woord voerende, behalven andere zaeken van belangh die 'er te verhandelen stonden, van de iammeren en neder-laegh van de Over-Yffelsse een langhtemigh verroogh deed, *ende hoe sy een tijd langh teghens de Geldersse een bloedighen oorlogh hadden wt-gestaen, ende nu, wt-gezonderd Deventer, Zwol en Kampen, ten naesten by alle de kerkeijke opkomsten in des vyands geweld waren: waer teghens by geen beter middel en wist, dan de onweldighde gebuchten met geld weder in te lossen, eer het noch argher wierd, ende over zulx metten eersten door gezanten by den Vorst van Gelder om rust en eendracht aen te houden*. Als de Bisschop dit en meer op de baen had geworpen, zijn de Staeten hier over 's anderen daeghs op nieuws by een verzaemeld; alwaer sy hem eyndelijken 50000. goud-guldens toe-stonden, om daer mede Over-Yffel den Gelderssen wt de handen te breeken; mids dat men na gemaekte vrede dese penninghen aen den Gelderssen niet eer en zoude wt-reyken, voor dat die plaetsen van haere bezettingh ontlafst, ende aen de kerk weder waren in-geruymd. Dese schattingh zoude gaen over alle zoo geestlijke als wereldlijke hoofden, ende over alle luyden in 't gemeyn, geene wt-genoomen: ende tot meerder zeekerschap wierd den Bisschop hier van een gezeghelde brief verleend. Doch alzoo yeder een schot-vry wilde wesen, zijn onlanx daer na ten tijde van de in-maeninghe der penninghen, zoo in de Stad over het vlacke land, hier wt groote wertereyen en op-roerten geteeten. Doen ter tijd had Hertogh *Karel* in Over-Yffel bezet *Geelmuyden, Laghe, en Rechteren*, een vleck bequaem om die van Zwol daer wt te quellen: welke plaetsen hy, gebaer maekende van den krijg op nieuws te willen hervaten, met wallen en grafen degheelijken had verzorcht. Hy verzocht mede door brieven van syne Raeden op die van *Kampen* ende *Deventer*, dat sy het wi-

152

1524. ende in-brenghen zouden toe-staen, noch hem ver-
 letten, om kryd, kogelen ofte andere wt-rustingh van
 oorlogh ofte nooddurft door bunne stroomen 'en vry-
 heyd te verzenden, ende dat die van Hafselt en Ol-
 denzeel van gelijken zouden pleegben. Sy gaven tot
 antwoord, hier in hem gaerne te willen believen,
 ende wederom niet dan vriendschap van hem te ver-
 wachten; dan dat sy effenwel voor die van Hafselt
 en Oldenzeel qualijken konden in-staen, alzo die
 hun eyghene maesters waren. Korts daer na ver-
 droegh hy ook met die van Oldenzeel, dat'er over
 ende weder vrye handel en wandel zoude wzen, ende
 het bestand 14. daghen dueren na de in-huldigh van
 den nieuwen Bisschop Henrick; welke zoo het be-
 stand quam te verwerpen, ende die van Oldenzeel
 zulx met een letterken te kennen gaven, wilde by
 niet te min het zelve noch een geheelen maend na
 dien tijd van waerden houden.

161. Maer aengesien Karel opnieuws tot den
 oorlogh toe-reyde, schickten de Over-Yffelse
 wederom gemaghtighde naer Utrecht, om den
 vrede te bevorderen. Hunne voorighe gezanten
 hadden wel vry-geleyde van den Hertogh ont-
 sanghen, dan met dese bepaelinghe, dat sy niet
 met zich zouden nemen Adriaen van Rede, dien
 hy te vooren als een verraeder op lijfs-itraffe wt
 syne gewesten hadde verbannen. Ende vermits
 Karel naderhand wijs wierd dat hy evenwel in
 haer gezelschap was geweest, schreef hy vinnige
 brieven aen den Bisschop, dat hy, om het verbreeken
 van sijne beveelen, de gezanten met recht had moeg-
 hen aantasten, doch zulx ier eeren van hem noch ge-
 laeten, hoewel hy het voortaan niet en wilde gedoo-
 ghen; maer sijn best doen, dat Adriaen gezeepen
 wierd, ende als een verraeder na sijne werken gestraft.
 De gezanten t'Utrecht zijnde vonden alles in
 werre, ende dat men over de wt-zettinghe en
 in-manninghe van de voor al noodighe schat-
 tinghe noch niet eens en was. Terwijl de zaak
 zoo langh verloopt, koemt'er ten laetsten tij-
 dingh, dat de Gelderse allestooten aenleggen-
 den oorlogh vaerdigh maekten. Ende vermits
 het geld noch niet by de hand en was, vond men
 geraedzaam, eer Karel het rappier wt de scheidde
 trock, aen hem te schicken om verlengenis van 't
 bestand, ende om te gelijk een dagh te beraemen,
 waer op men van een verdragh en vrede zoude
 in gespreck treden. Maer nademaal de Staeten
 noch onder een knibbelden, is het werk onvol-
 toyd gebleeven. Middelerwijl zocht Merwijk,
 Gelderse Stad-houder van Groeningen, de Stad
 in roeren te brenghen, en tusschen de Gemeente,
 Overigheyd, en Vorst Karel heymelijke twee-
 draght te rockenen. Karel, om alle onheylen te
 verhoeden, zond voort eenighe mannen wt Gel-
 derland, om de zaak op te neemen ende by te
 legghen. Onder dit morde het volk al weder
 tegens die geene, die van den Vorst geschienken
 treckende het gemeene beste, zoo 't vermoeden
 was, niet wel en meenden ofte voor-stonden.
 Dit spel en had geen eynd, voor dat'er een keur
 wietde gemaakt, verbiedende een yeghelijk den
 Schepen-stoel ofte gemeene ampten te bedienen, die
 zelve, ofte wiens kinderen ofte maeghen van eenighen
 Vorst iaerlijx onderhoud ontfinghen. Op den elf-
 den van den eersten Winter-maend liet Karel
 binnen Arnhem een gebod af-leesen aengaende
 de oude gulde schilden, willende datmen, in stede
 van die, voortaan twee goud-guldens ende iaer-
 lijxe renten aen de Schepenen van Arnhem zoude
 betaelen.

162. Op den eersten dagh van 't Nieuwe
 Iaer stuyrde de Hertogh strenghe brieven aen
 Iobem Vijgh Burghe-grave van Nymeghen, met
 bevel, dat hy op sijn eed, gelijk doen het gebruyk was,
 geene Schepenen wt den naem van den Vorst zoude
 masken ofte bevestighen; doende met een verbod aen
 den Richter der Stad, van by de zelve niet te sitten
 ofte hen 'de hand te bieden: alzo by voor dien tijd
 niet van sins was eenighe Overigheyd ofte Schepenen
 te stellen, noch hen 't gebruyk van haere keuren toe
 te laeten, ende zulx om haere onrechtmaetighe han-
 delinghen, waer door hyoordeelde dat sy haere voor-
 rechten in 't geheel verbeurt hadden. De oorzaak
 hier van was hun kraekeel met die van Venloe.
 Alzo de een des anders goederen geweldelijken
 aenhiel, ende de burgers malkanderen menig-
 gerley schade toe-voegghden; zonder eens acht
 te neemen op den onderlinghen band van broe-
 derfchap, ofte op de eer en achtbaerheyd van
 syne Vorstelijke hoogheyd. Dese hapeningh is
 na eenighe maenden, door tusschen-gaen van
 Christoffel Grave van Meurs Stad-houder van 't
 Boven-vierdoel van Gelderland, Arend Schenk
 van Niddegen, ende Gooßen van Vaderick, op het
 aenhouden van den Vorst en syne Raeden, aen
 wien beyde Steden dit geschil gestelt hadden,
 zoo vergeleeken; dat die van Venloe de schade der
 burgheren en Stad van Nymegen zouden boeten met
 800. goud-guldens, yeder gulden gerekend op 30.
 stuyvers Brabands, ende het leed en verlies van Peter
 Komans, Peter van de Poll, en Ian Buyl, poorteren
 der zelve Stad, geslecht worden na het zegghen van
 twee bescheydene mannen aen weder-zijden: welke
 moeyten alzo gesleeten zijnde, zoude voorts de handel
 te land ende te water vry en ongestoord verblijven,
 ende beyde Steden op verbeurte van alle haere vry-
 heeden (baer in sijne gewesten, te land, over de stroom-
 en ofte ter zee vergund) gelooven dit alles gestand
 te doen. Op desen tijd begon de gelouterde
 Gods-dienst, van de welke Marten Luther in
 Saxen den eersten grond had geleght, in het
 Christendom ende in 't byzonder in Oost-Vries-
 land aen de grenzen van Groeningen, meer ende
 meer te gliufteren en het hoofd op te steeken;
 alwaer Grave Edzard van Embden de goede zaak
 na sijn vermoegen de hand boven hield. 't Welk
 alzo 't Karel van Gelder in de ooghen stack, be-
 duchtende mischien wt den om-keer van 't ge-
 loove eenen om-keer in den staet; liet hy aen
 Clemens den sevendenden, Paus van Rome, die doen
 effen in stede van Adriaen van Utrecht was ge-
 koemen, brieven af-gaen, waer by hy sijn blinden
 yver ende onbezuisden haer teghens de Lutheresse ge-
 noegh te verstaen gaf, biddende met een, sijne
 Heyligheyd wilde de Geestlijke zoo wel als werelds
 Vorsten, die door oogh-lykinghe dese vergiftighe leer
 in bunne landen lieten herberghen en in-wortelen,
 welke sy anders met kleyne moeyten konden wt-roeyn,
 strengelijken belasten, om dese dwael-geesten op den
 rechten wegh te leyden, ende, in val van onboetvaer-
 digheyd, met een onbermbertighen dood te straffen;
 waer toe hy sijn lijf, leeven ende middelen gaerne wilde
 te koste legghen: gelijk ook de minste vonk van
 kettery sijne landen noch niet en hadde bevanghen.

163. Ondertusschen verhiel sich de twee-
 draght en verdeydinghe tusschen * Caspar van
 Merwijk en die van Groeningen hoe langher hoe
 meer: vermits sy klaegghden, dat Merwijk wijder
 springhende dan sijn stock langh was, het recht
 van den Vorst allenxkens wijder wt-reckte, ende
 hy daer tegens den Vorst wilde wijs maeken,
 dat de

1525.

* Siet
 effen te
 vooren.

1525.

dat de Groeningers zich meer aenmaetighden dan recht toe. Waer over de Vorst gezanten vorderde met volle maght voorsien om dese verschillen te beslichten. Dan alzo die van Groeningen een Monick met naemen *Laurens* hadden wt-geschickt, een mensch vol van waen en ydelheyd, ende die daer behalven pochte op den onverdienden naem van leeraer in de Godheyd, waer mede hem die van *Parijs* zeer onlanx hadden behanghen; liet hem *Karel*, hier over toornende, alsonwichtig tot zoo een ampt zonder bescheyd wederom naer huys gaen. Weshalven *Schaffer* en *Hoeriken* beyde Burgemeesters tot dese bezendinghe wierden gemaghtighd, t'zaemen met *Ian Schatter* wt den gezworeen Raed, ende twee andere Gemeents-luyden. Doch zoo haest de Vorst vernam, dat ook dese een bepaelden last ende den zelven laet-dunkenden Monick by zich hadden, was hem dese boodschap niet zeer bevalligh, hoewel sy door een deftygh geschenk zich een pad hadden gebaent, ende voor wt-gestuyrt twee wt-geleesene paerden met haer behanxel en wt-rustinghe. *Merwijk* volghde ze van stonden aen op de hacken, om mede syne ontfingh *Karel* de Groeningers t'*Arnhem* met een stuer gesicht, versmaedende ook hunne vereeringhen. Waer over sy den Cencelaer, een man die in 't hooghste blad by den Vorst stond, door giften aenginghen, ende sich door syne voorbiddinghe een nieuwen wegh openden om haer nooddurftte zegghen. Wanneer daer na *Laurens* het woord voor hen allen op-nam: *Wel derst dy, sprack Karel, hier noch weder en ondermyne ooghen koemen? ofte meynst dy uwe meyneed my onbekend te zyn, dat ghy te weeten: (want zoo was de Vorst bericht) aen uwe meesters een averechte gicht hebt gedaen? Swijght dan, ende maekt u van hier.* Als dees verbaefd en stille staende bleef, begon *Schaffer* te spreken, doch, om dat de Hertogh gestoord was, met een drillende stemme. Daer neffens stond hun tegen-dinger *Merwijk* daer mede tegenwoordigh, die by den Vorst een witte voet had, ende over zulx op alles scherpe acht sloegh; behalven dat *Karel* als een op-sichter nu ende dan in syne reden viel. Doch wanneer het eyndelyken aen den dach quam haer last zoo ruym niet te zyn als de Vorst wel had gemeyn, beval hy al bulderende den handel te staken, ende den gezanten t'*Arnhem* te blijven legghen, en schickte *Henrick de Groef Drost* van *Erkelens* met *Herman Knopper* wt-geleerden naer Groeningen, om wt sijn naem met den Raed ende gantse Gemeente van Groeningen zich te bespreken.

164. Dese hun volmaght en geloofs-brieven vertoonende lieten door den Raed terstond by buyrtten de heele Stad by een laeden, ende in de *Martens* en *Walburghs* kerken den in-houd van de Vorstelijke zend-brieven ontwindende, hielden de heele vergaderingh mondelijken voor: eerstelijken, of sy niet gesind en waren, hun besleck met den Vorst en be-eedighde geloften zonder gebreeke na te koemen: ten anderen, haere gezanten tot *Arnhem* volle maght te geveven, om over de mis-verstanden met den Hertogh te verconigen, ofte immers andere met zoodaenighen last af te zenden. Als sy dese vraghe met eenighe bewijs-redenen hadden bekleedet, riep het volk wt eenen mond, dat alle meyn-eedighde verre van haer was, indien de Vorst maer by sijn woord bleef. Dan nadien de

t'zamentlijke Gemeente in zoo eene zwaer hoofdighe zaek qualijken op een sprongh yet bestendighs sluyten konde, wierden'er wt al den hoop eenhellighlijken seftien van de getrouwste ende vernuftighste mannen wt-gepickt; die met den Raed en acht Gemeents-luyden op het Stad-huys hier over raed houdende ende de zaak naerder door-zoekende, het verzoek van der gezanten last wt te breyden, als bezorgelijk ende verdacht, gelijker hand af-sloeghen. Wanneer *Erkelens* ende *Knopper* dit bescheyd den Vorst voor-droeghen, wierd hy noch hevigher op de gezanten, ende gebod ze niet van daer te trecken, voor en al eer sy zulke geweld-brieven van hunne meesters hadden wt-gelevert. Met een schickte hy sijn Geheym-schrijver *Willem van Mulichom* op Groeningen, met bitze brieven aen alle standen der Stad, om voor al noch haere wiersie meeninghe te nyteren: *'t welk zoo sy niet en deden, zoude hy hun stil-zwijghen voor antwoord op-neemen, ende daer na een ander sijn met hen trecken.* Doch alzo het noch door den beughel niet en wilde, ende *Karel* hier over meer en meer vergrimde; waren de gemaghtighde tot *Arnhem* in geen kleynen last: waer van'er twee met vrees bezeeeten, heymelijken by nacht eerst naer *Deventer* ende vorders naer Groeningen zyn ontsloopen. Onlanx daer na wierden (want het de Geldersse Raeden zoo geraeden vonden) *Erkelens* en *Knopper* al weder naer Groeningen af-gevaerdighd, die met wille van de Overighcyd door *Willem Frederix* en *Evert Larges*, beyde Opper-Priesteren, heufflijken onthaeld zijnde, de bedeesheyd der burgeren ende de oorzaak daer van verstonden. Alldoen zyn'er na gehoudeene t'zamen-spraek wt den Raed en 't volk negen mannen wt-geleesfen, om met de Vorstelijke gemaghtighde te handelen, ende den Raed van alles te berichten. Wanneer dit eens en meermaels was geschied, ende de Stad zoo wel als de Geldersse haere eynden vast hielden; is het gantse kraekeel ten langhenlaetsten gesteld in handen van de Geldersse, neffens aen *Willem Frederix* en *Larges*.

165. Dese vermaenden in 't byzonder de negen mannen, dat men sijn recht altoos zoo hard niet en moest drijven, te min, nademael des Hertoghs begeerte niet onbillijk was noch strijdigh met het verdragh. Dit aen den Raed, ende van den Raed aen de Gemeente over-geboodschapt zijnde, gaf de Gemeente, na een rijp beraed, aen den Raed voor antwoord, dat sy alle een walgh en af-keer van den oorlogh hadden, ende den Vorst in sijn ongelyk liever wilden te gemoet koemen, dan op nieuws in een krijgh, niet anders als in eene pijnlyke koorts, in te storten, waer over sy de geheele zaak verbonden aen het goed-dunken van den Raed. Hier op wierd *Karel* wens ende verzock, after-volgens syne brieven, aldus in-gewillighd: Die van Groeningen zouden Hertogh *Karel* voor hun Heer kennen, ende sijn recht en maght ongekenkt laeten, wt-missens de voorighe verbonden; hem daer behalven de *Onnanc-landen*, door sijn Stad-bouder ende vier *Hover-mans*, wt de burghery door den Raed verkoozen, na de wetten van 't land, laeten beheerssen, onvermindert een jeder sijn voorbaeten en oude vrheyden: ten welken eynde de *Hover-mans* den Vorst zouden bezweoren, gelijk mede de *Gericht-schrijver*, ende *Deur-waerders* van der *Hover-mannen vier-schaer*, ende de Vorstelijke teykens aen hunne klederen draeghen: eyndelijken zouden sy 't *Olde-Ampt* ten behoeve van den Hertogh t'eenemaal af-staen. Van dit verdingh, by *Erkelens*, *Knopper*,

1525.

Knipper, *Willem Frederix* ende *Evert Iarges* be-
teykend, wierden twee geschriften gemaekt, het
een daer van aen de Stad gegeven, ende het
ander voor den Vorst bewaerd. De Gelderfse
gezanten hier op huys-waerts keerende hebben
den Vorst met dese tijdingh niet weynigh ver-
vroolijkt. Ende zijn van stonden aen de Groe-
ningfse last-hebbers tot *Arnhem* vry-gelaeten;
gelijk ook *Merwijk*, hoewel by die van *Groenin-*
gen niet zeer welkeoem, haer Op den voet is ge-
volghd, ende weder in syne oude bedieningh ge-
treeden. Dit beviel *Karel* te meer, alzoohy
(t welk die van *Groeningen* noch niet en hadden
gerooken) zeeker bericht had, dat *François* Kon-
ningh van *Vrankrijk*, in *Italien* met den Key-
serfien oorlogh voerende, na dat hy * *Pavie*
een ruymen tijd nu had belegerd ende den vyand
slagh geleverd, na een bloedigh en haperlijk ge-
vecht, op den 21. van de *Louw-maend* den
Keyzer levendigh in handen was gevallen.
Welke doorluchtighe over-winnigh gelijk de
Keyserfse ende al hun aenhangh door hertelijke
blyfchap en hoogh-moed dede op-zwellen; zoo
veroorzaekte sy by de *Franse* ende hun mede-
standers, waer onder de Hertogh van *Gelder* de
kroon spande, geen kleynere bevingh en droeve-
nis. Welhalven ook *Geeraerd Mulart* Raeds-heer
in t Hof van *Mechelen*, op defentijd door *Marg-*
riet van Onstewijk aen den Heer van *Teutenburgh*
Vrieffen Stad-houder af-gezonden, onder an-
dere desen last mede droegh, dat sy de zaak van
Groeningen, gelijk die by meester *Cornelis An-*
tonijs ende andere was begomen, bedeckt zou-
den houden ende zich bevlijtighen, dat die al-
lenxkens loopende het bestand, ten besten moght
wt-vallen.

166. Daer na is de stil-stand van wapenen,
die nu zoo goed als verstreken was, tusschen den
Keyser en Hertogh *Karel* noch voor een iaer
verlenghd. Tusschen die van t Sticht, die den
oorlogh over langh moede waren, ende Hertogh
Karel (die over den teghen-spoed des Koninx
van *Vrankrijk* schier de teeringh hadde gezet,
ende syne voorighe zelf-willigheyd voor een
groot deel laeten vallen) is'er mede in den Oogst-
maend, door aenraeden van den Bisschop van
Trier, eene vrede gekoppeld, schier van desen
in-houd: Die van t Sticht zouden hunne plaetsen,
wt-gezonderd *Groeningen* en *Koeverden*, weder aen-
waerden, ende de Bisschop t geen tot het Sticht be-
hoorde na oude wijze besitzen, mids tellende aen
Vorst *Karel* 15000. goud-guldens. Alle leed zoude
over en weder vergeeten blijven, de ballingen weder
in de Stad keeren, ende voortaan alles niet met ge-
weld maer na rechten toe-gaen. Met die van *Zwol*,
die nu met de *Kampenaers* ende die van *Deventer*
een lijn trocken, wierd, ten over-staen van de
Vorftlijke en Bisschoplijke volmaghtigers, een
besteck gemaekt, dat de wt-landige Raeds-gepoo-
ten ofte burgeren, na gedaen eed aen den Bisschop,
weder in de Stad ende tot hunne goederen moghten
koemen: ofte zulx weygerende, de Stad niet anders
gobruyken, dan de vordere onderzaeten des Hertoghs
van *Gelder*. Aldus gedaen in t by-zijn van *Hen-*
rick de Groif Erf-vooghd van *Erkelens*, ende
meester *Arend van Griythuyfen* van wegghen den
Hertogh: ende t *Geeraert Suggeraed*, en *Fre-*
derick van Seldeneck Opper-kamerlingh van t
Duytse Rijk. Kortz daer na is de *Abdy* van

† *Diploma Doctorem officialem vocat.*

Hulsbergen, op de *Velouw* by *Hatterm*, door Her-
togh *Karel* voor het *Benedictijner* broederschap
op-gericht, ende door Bisschop *Henrick van*
Beyeren in den *Mey-maend* bevestighd en in-
gewijd. Ondertusschen is het verschil over de
land-scheydingh en pael-steeden tusschen den
Gelderfien Ampt-man van *Kessel*, wt den naem
van den Vorst, ende den *Grave* van *Hoern* geslee-
ten, ende beraemd; dat *Wienbeek*, *Brey*, ende een
andere plaetz geheeten *Briyds Eyke* (alwaer wel
eer, zoo men geloofst, een van de *Graven* van
Hoern, door den Bisschop van *Luyk* in den doem
gedaen, was heen geweeken, om van een herder
met zekere doorluchtighe maeghd daer mede
hy was verloofd, om dat het hem te huys niet
moght gebeuren, getrouwd en te hoop gegee-
ven te worden) aen *Gelderland* behoorden, ende
beyde gewesten op den *Maes-kant* omtrent
den *Mussenbergh* by *Sibrocht* van een waren
scheydende.

167. Na dat *Gelderland* ende het *Sticht* zoo
waren bevreedighd, namen de beyder-zijfse
Raeden de zorgh en op-sicht van den *Yssel-*
stroom by de hand, ten eynde de verschillen die
daer waren aengaende de hoofden, kribben, grin-
den ende zanden van den stroom met gemeene
bewilligingh moghten werden geholpen ofte
wegh genoomen. Hier toe waren van den Bis-
schop gelaft *Frederick van Seldenenk*, en *Dros-*
laet Geeraert van Langhen: van Hertogh *Karel*,
Bernhard van Hachfort *Droslaet*, ende *Marien van*
Roffem *Maerschalk*; in t by-wesen van *Ian*
Cruyssen *Rent-meeftter*, *Frederick Konink*, *Bernhard*
Sael Wienengh, ende *Henrick van Amerongen* wt
het *Neder-Sucht*: *Ian Vorst*, *Lubbert van Hat-*
tem, en *Ian van Vecht*, wt het *Over-Sticht*: *Rutger*
van Knuppenburgh, *Geeraert van Broikhuyfen*, ende
Arend Syndenwater, wt het *Vorstendom* *Gelder*.
Voor eerst wierd geschouwd de kribbe, welke
om den *Yssel* in toom te houden omtrent *De-*
venter buyten *Buydelof* lagh, boven ende teghen
over het huysken *ter Wolden*, ende daer na de
andere dammen daer omtrent; waer over alzoohy
die van *Deventer* ende *Geeraert Swaefken* t zaemen
krackeelden, wierd de zaak gezet aen het oordeel
van beyde Vorften. Daer na is aen die van *Henk-*
fort toe-gelaeten, haere versleetene kribben, mids
de rechte maet niet te buyten gaende, te ver-
nieuwen. De kribbe by *Wees*, als den stroom
eenigher maeten hinderlijk, wierd onnut en on-
noodigh geacht, ende besteld om op te neemen.
Maer vermits'er wel eer by *Hulsbergen* een weerd
was geleghd, zoo diep voor wt tteekende dat die
het geweld van den stroom na de zijd van t Sticht
was ruckende; wierd'er beslooten, de zelve ten
deel af te brecken, ende een kribbe met vier
specken boven dien waerd te legghen, om den
oever en aengewafsen grond by een te houden:
als mede, dat de verlaetene en woest-legghende
kribben omtrent de waerden van *Winderbent*,
Herkeleoor, ende *Hatterm* aen weder-zijden niet
vermaekt zouden worden, wt-gezonderd de
hoofden geleegeen aen de kant van *Oldeniel*, tot
bewaeringhe der in-gelanden. Wat eyndelijken
meer zwaerigheden hier over moghten spruyten,
zouden aen beyder Vorften Raeds-heeren aen-
gegeeven worden, om de Vorften van alle ge-
brecken te onder-richten. De *Haym-raeden* over
en weder wierden mede gelast, alle op-koemende
verschillen na haer vermoeghen over te sien, ende
na gelegenheyd van zacken by te legghen.

168. Alldoen

waer hoof-
et besten-
al den hoop
awfte ende
lic met den
t Stad-huys
ek naerder
t gezanten
le verdacht,
er *Erkelens*
voor-droe-
e gezanten,
n, voor en
unne mee-
schickte hy
ulichom op
lle standen
e meeninghe
oude by hun
ende daerna
oo het noch
e *Karel* hier
ren de ge-
eynen last:
, heymelij-
de vorders
nlanx daer
Raeden zoo
er al weder
e met wille
Frederix en
en, heusse-
dheyd der
verftonden.
men-spraek
n wt-gelec-
htighe de
berichten.
is geschied,
: haere eyn-
eel ten lan-
e *Gelderfse*,

zonder de
oos zoo hard
des Hertoghs
met het ver-
n Raed aen
de, gaf de
Raed voor
eer van den
gelijk liever
in een krijgh,
n te storten,
en het goed-
Karels wens
even, aldus
ouden Her-
sijn recht en
oorighe ver-
anden, door
wt de burgerij
van t land,
ter sijn voor-
n eynde de
ren, gelijk
aerders van
le Vorftelijke
eyndelijken
den Hertogh
by *Erkelens*,
Knipper,

1525.

168. Alldoen is de Bisschop, als of hy na een langh onweder een haven hadde bezeylt, met een zorgheloos hert van *Wijk te Duursteden* naer Duytland verreyd; daer nochtans het gemeene best in op-roer bereeds in-gewickeld zijnde, als een heere-loos schip, naderhand in veel gevaetlijker stormen is geraekt ende ten naefst n by verdrongen. Alzoo omtrent desen tijd de twee Burgemeesteren *Gover Worm*, ende *Evert van Soudenbalgh* wt de Stad van Utrecht waren gewecken; waer van *Soudenbalgh* de burgery menighe iaeren voorsichtelijken en wel had gedient. Dan vermits hy eenighe wt den adel op hun zeer getaft ende daerom tot benijders had, namen die hier wt gelegenheyd om den onstuymigen hoop tegens hem op te hilsen; zoo dat hy kortst daer na als een land-dief en roover der gemeener penninghen met *Worm* wierd aengeklaeghd. Hier by quam noch, dat hy, behalven andere, een van adel, om het menighvuldigh verbreeken van de vaderlijke keuren, wt de Stad had verbannen; welken ende de andere veriaeghde sy weder wilden in-geroepen hebben, als mede de scharthinghen ende lasten verlicht. Welke klaghte, wanneer *Soudenbalgh* de Stad van zelfs had geruymt, ende de Bisschop, die syne lusten liever had dan het welvaeren van de gemeente, sich in Duytland op-hield, op nieuws harder dan te vooren wierd hervat. Ende alzoo heeft de Stad, die van ouds zoo wankeligh is geweest als de weer-haan ende woelaghtigher dan de golven van de zee, wijder en wijder in muylery en voorts in een wreeden oorlogh vervallende, ten laetsten haer Bisschop *Henrick van Beieren* het geleyde op-gezegt, ende zich, door een roekeloos af-val, met den Hertogh van Gelder verklaert, die z, gelijk daer na zal bliken; by de twee iaeren tegens den Bisschop ende andere mannelijken heeft beschermt.

169. *Merwijk* wederom in sijn gebied ende naer *Groeningen* gekoemen zijnde, maekte sijn werk daer van om den Raed ende de andere als voor heen by de los-hoofdige Gemeente zwart te maeken, als of sy de geene waren, die de Stad zonder oorzaak met ongelden bezwaerd lieten, alle dazhen dieper in schulden braghten, ende de gemeene in-komsten tot hun eygen voordeel keerden. Hier toe bewoogh hem meest de wrack-lust; alzoo hy in sijn boezem boos was over den ionghsten handel tot *Arnhem*, wanneer de last-hebbers van *Groeningen* gaerne gesien hadden dat hem de Vorst den schop hadde gegeven. De bel-hamels en aenleyders van 't volk door dese en andere zeghswaerden in-genoomen, maekten eyndelijken het grauw mede aen 't hollen; 't welk binnen kort zonder voor-kennis van den Raed door *Jacob Smit* ende *Rugger Scheepe-maeker*, onstuymighe schepzels, die zich voor Gemeents-luyden wt-gaven, in het Dominikaner Klooster by een wierd geroepen, waer by zich hadden verwoeght eenighe van het brouwers gilde. Dese stemden te gader, dat men alle ongelden op het bier (wt-gezonderd op de wijnen en *Hamburgher* bieren) behoorde af te stellen, ende de Reeken-meesters een nieuwe maet en last voor te schrijven. Sy zwooren te gelijk, niet eer te zullen rusten noch den anderen te verlaeten, voor sy dit hadden door-gedreeven, al waer het schoon met gevaer van hun leeven ende goetren vermenghd. Daer na koosen sy wt het midden van haer 24. mannen van de rijxte en meest gesienste, die met twee kerk-meesters wt

haer aller naem in den Raed het woord zouden voeten, ende de zaak van des Stads middelen voor-draeghen en aenbinden. Dan dese, zonder de Raeds-heeren eens te groeten, ginghen de waerders aen alle de poorten ernstliken ende onder dreygementen van de dood belasten, niemant eenighe briefkens van koor, dat na de moelen zoude gaen, af te vorderen. 't Welk alzoo ongehoord ende zeer smadelijk voor den Raed was, sijn hier over 's anderen daeghs de Burgemeesters en Raeden t'zamen met die van den gezwooren Raed by een geschoold. De kerkmeesters ende 24. gekoozene mede boven tredende, verhaelden het voorigh besluyt, dat te weten de burgers-gilden eendragtliken hadden op-genoomen, geene dan de oude drank-ongelden toe te laeten. De Burgemeesters en d'andere door dit zeltzaam verzoek ontsteld, begeerden, sy wilden de Gemeente voor-houden, dat zulk de Stad niet voordeelig en was, die zonder schar-kost noch tollen behouden en konde blijven, ende haer onder-richten, om hier van af te laeten ofte ten minsten dit eenen dagh op te scharpen, ten eynde de Raed mocht tyd hebben om in de volle bank alles naerder te door-gronden. Maer sy vertoouende, wat voor een op-zet het volk had genoomen in dien sy zulk een bescheyd te rugghe braghten, wilden dit van stonden aen door het klock-luyden hebben af-geschaft. Veele, die in het naeste vertreck der Dominikaner dick by een waren, hoorde men morren van ongeduld. Eyndelijken siende dat men van de zaak geen eynd en maekte, zochten de deuren van de Raed-kamer met een steuwighen boom op te loopen, om den Raed ende alle die den Raed mede stonden den beck te veegen: roepende omtrent het Stadhuys: *Slaet dood, slaet dood de verraders, ende werpt ze te versteren wt.*

170. De Overigheyd hier door verbaesd keerde zich tot de kerk-meesters en d'andere gekoozene, zeggende, dat men hunne begeerte zoude voldoen: ende met een ginch een van de Burgemeesters met een deel van den Raed, na 't kleppen van de klock, het nieuw besluyt af-kondighen. Dese eerste storm-buy is op dien dagh alzoo gaen legghen. Doch wanneer 's anderen daeghs de zelve kerk-meesters ende vier en twintighe, driestigher op haer voorigh geluck, weder op het Raed-huys traden, ende met bedonderingh van de Heeren reekeningh eyschten van alle kerk-meesters, die zoo nu als voor heen deese waerdigheyd hadden bedient, ende andere drollighe dinghen meer, ook niet zonder snuyven en bulderen: heeft zulk de Raed, denkende op het gevaer van gisteren, mede toe-gefaen. Hier door gebeurde het, dat eenighe van de Heeren van zelfs de Stad ruymden, onder andere *Ian Iarges*, die voort daer na weder in-keerende om syne aenklaeghers voet by steck te zetten, echter by het woedende grauw niet en konde verwerven, zoo dat hy sich wederom benoodighd vond, om alle geweld en sinaed te ontduyken, wt de Stad te vlieden. Daer na heeft *Peter Sickinga*, die neffens andere tot de borch-tochte voor des Stads schulden was gedwonghen, speurende de ongetoomde moedwilligheyd, mede de Stad verlaeten, ende sich met *Iarges* naer Gelderland begeeven om den Hertogh hun leed te klaeghen. De twist-zoekers door haer vertreck noch meer verbittert, verzochten op den Raed, dat sy *Iarges* voor altoos wt hunne vergaderingh zouden

1525. zouden sluyten, ende sijn kussen schandelijker wijze te huys bestellen. Wanneer de Raed zich bezwaerd voelde van yemant after-bax te veroordeelen; bestonden sy zelve het kussen van *Larges* op het Stad-huys ter aerden te werpen, ende verklaerden hem voor eerloos ende een onwaerdigh Raeds-genoot. De Overigheyd en dorst onder dit niet eens kicken, wachtende dat dese buye moghte over-gaen. Maer na de voorvluchtigheyd van *Sickinga* maenden ende dwonghen de kerk-meesters de drie andere waer-borghen, om des Stads schulden op den besprooken dagh te zuiveren en af te doen. Ende alzo sy van kakelaery en herd-neckigheyd niet af en lieten, is *Merwijk* ten laetsten als scheid-man tusschen beyde gevallen; alleen om 't wel-staens halven; alzo hy ze van de schuld niet vry en sprack, maer blootelijken acht daghen wt-stel gaf, daer sy nochtans aen de Stad helder ofte penningh schuldigh en waren.

171. Wanneer de bestemde dagh was verscheenen, beval het op-roerige volk ende *Merwijk* dat de borghen voor 't licht zouden koemen, ende het geld zonder langer vertoef daer tellen. Sy daer enteghen bestonden te schoor-voeten, zeggende onchristelijck ende ook boven hun maght te zyn, dat sy onder hun drien (want *Sickinga* was door-geloopt) des Stads schulden zouden af-legghen; tot dat sy door hooghe woorden ende vrees van hechtenis eyndelijken den borgh-tocht-brief onder-schreeven. Onder dit hadden de Burgemeester *Sickinga* ende *Ian Larges* Raeds-heer, binnen *Arnhem* dit alles den Vorst aengedraegen. *Karel*, om te betoonen dat hy de billijkheyd plaets gaf, heeft terstond brieven met de hoofdstucken van de aenklacht aen de kerk-meesters ende 24. Gemeents-mannen doen af-gaen, ende haer in goeden ernst belast om zich 't *Arnhem* voor hem te recht te stellen. Sy zoo onverhoeds voor 't hoofd gestooten zijnde namen op staende voet, steunende op *Merwijk* die 't by den Vorst niet lichtlijken en konde verkeren, een anderen wt-vluicht, ende den Vorst door zend-brieven antwoordende verzochten, hy wilde eenighe van sijne Raeden naer de Stad schicken, om de mis-verstanden naekter te verstaen ende te eerder aen weder-zijden te beslichten: 't welk hen eerst wierd afgeslaeghen. Maer na dat sy de zaak hervattende ende op den ouden voet entrant voort-vaerende al wederom een deghelijck man ende by *Karel* wel geacht met brieven naer Gelderland hadden afgestuurt, wierd hunne begeerte ten laetsten toegestemd. Hoewel de gemaghtighde, die de Vorst beloofde hen te laeten toe-koemen, langhen tijd daer na eerst te *Groeningen* quamen. Eenige (met naemen *Beninga* een van de borghen, ende die van defen op-stand eenighe aenteykeninghen heeft after-gelaeten) geeven aen *Merwijk* al de schuld van dese warreryen, die, hoewel altoos op den Raed ende de Overigheyd qualijken gemoed, den laetsten handel van de gezanten tot *Arnhem* zeer euvel had genoomen, daer sy onder andere hadden getracht hem wt den stoel te stooten. Dit vermoeden wierd noch meer gestijfd, wanneer hy daer na met de dochter van *Lucas Horenken*, een vermaerd en achtbaer man binnen *Groeningen*, gingh trouwen; door wiens bestel en toe-doen de oproerte noch dieper in-kroop. Sommighe slaen dit in een andere en betere vouw, die den raed vande Gemeente voor prijselijck houden, haer doen verontschuldighen,

ende de Overigheyd een laek op-leggen; roemende daeren boven *Merwijk* van syne oprechtigheyd, toe-verficht ende yver tot het gemeene beste; ende daer by doende, dat hy met zelfs op de knyen te vallen de hollende Gemeente van haer boos op-zet had af-gehouden, der Raeds-heeren leeven verbeeden, ende zoo veel wt-gewerkt, dat de burgery sich eyndelijken gezegghelijck ende tot t'zaemen-spraak geneeghen toonde.

172. Onder dit was de Bisschop van Utrecht van *Heydelbergh* weder naer Utrecht neder gekoemen; alwaer hy alle middelen voor ende aenwendede om sijn verwerreden staet weder tot gezondheid en in rust te helpen. De zaak wierd den adelende Reeken-meesters aengediend, die alles bezeft hebbende, ten laetsten den Bisschop trouw ende eendragt onder mallanderen loofden te houden, ook na te koemen zoodanigh verbond, als hy ze zoude willen voor-schrijven, zonder yetes daer in te moeghen veranderen ofte by te doen. De Reeken-meesters op den laetsten dagh boven vergaderd zijnde, bevestighden het selve vredes-verdragh voor den Bisschop, zweerende met den mond, wt-gestreckte handen en onderteykeningh van hunne naemen, den Raed tegens de oproer-stichters ende bond-brekers op het Stad-huys te zullen by-slaen: waer tegens de Bisschop aen de Heeren van de Reekeningh toe-segginghe deed van noyt van het gemeene voordeel te zullen af-wijken. Alldoen is de Bisschop van Utrecht naer *Wijk* geweeken. Doch dit was, gelijk sich naderhand openbaerde, meer een bestand van eenighe maenden dan eene vaste ofte veylighe vrede. Want als het volk sich daer na wijs maekte, dit alzo na den sin van de Geestlijkheyd ende de Heeren te zyn besteld, ende niet tot oorbaer van de Gemeente, maer om de zelve het net over 't hoofd te trecken, begon het sich op nieuws te belghen (roepende, dat de Raed haer had by den neus geleyd, dat de slaverny der burgeren grooter was geworden, ende de heerschappy van *Soudenbalgh* wel ser veel verdraegelijker dan nu dese dwinge-landen) ende raed te slaen van weder binnen te roepen welke sy te vooren hadden verbannen. De adel ende geestlijkheyd vielen met alle maght hier tegens, schier tot vechten toe, zoo dat er aen weder-zijden twee wierden gegijzeld. Maer de Raed bangh zijnde voor het grauw, heeft den Bisschop, die doen in *Over-Yssel* was, dese onrusten door banghe brieven aengedient, op dat hy sich naer Utrecht moght spoedighen, ende het ontsteeken vuur by tijds wt-dooven. De Bisschop liet ze wederom weeten, met den eersten daer te zullen zyn: sy zouden middeler-wijl de gevangenen wel gaede slaen, alzo hy de schuldighen aen den hals dacht te straffen. Als dit door de Stad rucht-baer wierd, verdroeghen sy voor de komste des Bisschops zoo verre met den anderen, dat men de gegijzeld aen weder-zijden op haer woord zoude vrijstellen. De Bisschop daer na koemende en verstaende wat'er was om-gegaen, reed onlanx daer na met weynighe ruyters naer *Deventer*, in een onbekende kledingh, op dat hy mischien in het door-treken van de *Veiouw* den Gelderssen niet te buyt moght vallen. Vier daghen daer na is hem sijn broeder Vorst *Wolfgangh* met de overighe ruytery op *Over-Yssel* gevolghd, daer hy tot den eersten van den eersten *Lente*-maend des naefsten iaers verbleef, reyzende van daer wederom naer *Duyts-land*, zonder

rd zouden
s middelen
se, zonder
inghen de
jken ende
aften, nie-
dat na de
Welk alzo
den Raed
de Burge-
de van den
De kerk-
roven tree-
uyt, dat te
ken hadden
ngelden toe-
dere door
erden, sy
dat zulx de
er schat-kist
ende haer
n ofte ten
en eynde de
bank alles
toonende,
oomen in-
braghten,
klock-luy-
het naefte
en waren,
Eyndelij-
n eynd en
aed-kamer
open, om
de stonden
t het Stad-
ders, ende

verbaefd
n d'andere
e begeerte
een van de
Raed, na
besluit af-
is op dien
neer 'san-
ende vier
gh geluck,
le met be-
i eyschten
voor heen
de andere
ider snuy-
denkende
e-gestaen.
e van de
ler andere
-keerende
te zetten,
en konde
noodighd
ntduyken,
eest *Peter*
gh-tochte
nen, speu-
rd, mede
naer Gel-
un leed te
r vertreck
den Raed,
gaderingh
zouden

1526.

zonder aen yemant (waer over veele verwonderd stonden) sijn vertreck te melden.

173. Terwijl hy aldaer by de ses maenden vertoefde, was de muysterie binnen Utrecht zoo zeer ontvlamd, dat men beducht was de grimmgheyd en dreygementen op een oorlogh te zullen wt-loopen. Ondertusschen is hy, meermaels ontboden zijnde, in de Slacht-maend tot groot behaeghen van de Staeten weder naer Utrecht gekeerd, alwaer hy eenighe daeghen meest met brassen en hoofse groeten te schanden gemaakt hebbende, daer over in een gevaerlijke ziekte verviel, die hem weder op *Wijk* deede verhuysen; gemerkt hy sich t'Utrecht niet en vertrouwde, om het gemor van 'tvolk en de burgerlijke kraekeelen. Wt de Stad gaende stelde hy twee tot syne Stee-houders, *Jacob van Mynden* ende *Ernst van Amerongen*, om alles wt sijn naem te verrichten, ende op-zicht te neemen op de gemeene zaak. Daer na maekten de Burgondische ende Hollanders groote moeyten om de veenen: waer op noch een nieuw onweder is gevolghd. Alzoo het vredes-verdragh in-hield, dat de Reeken-meesters hunne reekeninghen zouden hebben te zuiveren: gelijk de Geestlijkheyd en Ridderchap daervan alreeds een aenvangh hadden gemaakt. Maer *Mynden*, om syne neven hier van te bevrijden, stelde sich in desen wederberstigh aen teghens de Gemeente: 'twelk de herten voor al vergalde; zoo dat sy onlanx daer na malkanderen de handen geevende t'zaemenzwooren, ende de knodse daer door op de straet koemende na een gehouden gevecht twee luyden gevanghen wierden ende een daer van aen banden geleyd. Alldoen heeft sich de Bisschop, op het ontbieden van *Mynden*, hoewel gorgh en zwackelijck, van *Wijk* naer Utrecht gehaest; alwaer hy de vergaderingh der Staeten bywoonde, en allenvlijt deed om den bouw-vallighen staet weder te onder-schooren, gevanghen zettende ende behoetende eenighe van de vernaeemste roer-vinken. Te vooren had *Karel* teghen den 19. van de Louw-maend een land-dagh naer *Arnhem* laeten beschrijven, alwaer de Ridderchap en Steden-gezanten in groot getal by een waren. In den Herfit-maend is 'er t'*Arnhem* noch een land-daghvaert gehouden weghe de penninghen welke hem van de Staeten des Vorstendoms waren toe-gestaen. Korts daer na heeft *Niclaes Grave van Teckelenburgh*, de bloed-verwant van Hertogh *Karel*, syne Stad t'zaemen met het Slot en 't gantse land van *Lingen* aen den Vorst over-gezet, om ervelijken aen *Gelderland*, *Zutveen*, ende syne andere gewesten vast en gehecht te blijven: weshalven ook de tegenwoordighe Drost van 's Graves weghe, manschap aen den Hertogh van *Gelder* doende, den zelve, zoo voor sijn hoofd als syne erven en na-zaeten, tot sijn Heer aennam ende zoodaenigh erkende, voor wien de Stad ende 't Slot zoo by nacht als by dagh zouden open staen, blyvende middeler-wyl den Grave met syne erven in hunne gerechtichheid en vruchten onverkort. Daer tegens beloofde *Karel*, den Grave sijn neve, zoo wel als sijnne andere Leen-mannen, *Vry-beeren* ende haere goederen, tegens allen over-last ende geweld, altoos na sijn vermoeghen te beschutten: wt-gezonderd dat, in geval *Karel* met den Vorst van *Cleve*, hun beyder bloed-vriend, oorlogh voerende wierd, de Grave alsdan zoude stille staen, ende niet dulden dat *Karel* wt den *Birghe* ofte het gebied van *Lingen* den *Cleve*

naer zoude beleedighen. Desen op-draghtsbrief hadden neffens den Vorst beteykent *Joost Heer van Bronkhorst* en *Borkeloe*, *Oswald Grave van den Bergh*, ende *Joachim Vry-heer van Wijk*.

174. Een luttel te vooren had een groote trop krijghs-volx heere-loos en in niemants dienst zijnde, onder den Overften *Hans van Halberstadt*, *Caspar de Langhe*, ende andere, *Vriesland* beslaeghen. Als de Overigheyd hier van, door den Stad-houder met geld besteecken, haer volk over de *Lauwers* gevoert hadde, gebeurden aldaer veele baldaedigheeden en rooveryen. Waer over men met toe-stemmen van Hertogh *Karel* door het gewest van *Groeningen* ende de *Omme-landen* etlijke benden heeft aengenoomen, om daer mede zoodaenighe invallen te verhoeden, ende zouden ten dien eynde steeds 2000. gewepende in de *Omme-landen* by de hand sijn, daer die van *Groeningen* alle oorloghs-nooddurft, geschat, met noch 300. krijghs-luyden van haer eygen zonden by-legghen, ende daer en boven de Vorst het beste doen, zoo zulx noch niet genoegh en ware. Keyser *Karel*, die rechtevoort heel *Vriesland* omtrent het *V* lie ruftelijken bezat, liet op desen tijd eene * algemeene vergiffenis * Gen-af-kondighen voor alle *Vrieffe* ballinghen; raelpov-
schoon genoomen die sijn neve Hertogh *Karel* den.
van Gelder (zoo luyden de brieven) hadden gediend ofte aengehanghen. Middeler-wyl liet hy die van *Groeningen*, loopende noch de stille-zaet, betijden, zonder de zelve anders dan door hemyelijke mackelaers te onder-kruppen. Maer *Merwijk*, Vorstclijcke Stad-houder van *Groeningen*, en vergat niet syne oude kueren te hervatten. Want wanneer men op den 22. van den Louw-maend te *Groeningen* na de oude wijze een nieuwe Overigheyd zoude kiezen, hitste hy het volk op, willende dat zulx na sijn goed-duncken en tegens den ouden sleur zoude te werk gaen. Het quam zoo verre, dat diehalven de oude Overigheyd met den Raed in de *Walburgs kerk*, ende *Merwijk* met sijn schoon-vader *Horenghen* neffens eenighe gild-broeders en gemeene burgers in 't *Predikers-Klooster* by een vergaderden. Als nu de booden een wyl tijds over en weder hadden geloopt, wierd de vrede eyndelijken gemaakt, ende de oude Raed by haer recht gelaeten. *Merwijk* was daer op wt om door te drijven, dat de burgerye en *Om-landers* sich van de Stad aen des Hertoghs Stad-houder en syne Raeden, ende voorts aen den Vorst zelve zouden moeghen beroepen ter klaeringhe: waer over het volk, door oortuytery van *Merwijk*, haere eygene vryheyd leed hebbende, zoo door brieven als boodschappers t'*Arnhem* by den Hertogh aenhiel. *Karel* hier om in sijn vuyft lachende prees de gauwigheyd van *Merwijk*, ende liet op staende voet eene wille-keur in-stellen, waer by hy verhaelende de klaghten ende beeden hem van weghe 'tvolk door de Gemeents-mannen, *Gilde-meesters* en andere volmaghtigers der Gemeente voor-gedraeghen, voorts beval, dat yemant hem by 't vonnis van den Raed bezwaerd ofte vernadeeld vindende, sich vermoght te keeren tot den Stad-houder *Merwijk* ende de richters wt de burgerye verhoesen, ofte, zoo de zaak al te diep-grondigh en boven hun begrip was, aen den Vorst zelve ofte sijnne Raeden: ende zoo 'er by geval eenighe van sijnne Raeden op zoo een tijd binnen *Groeningen* tegenwoordigh waren, zouden sy wt sijnne

zijnen naem voor-suten, ende het verschil en dingbatal met de andere op-neemen ende wt-spreken; behoudens echter de Stad ende landen alle haere vrydommen en rechten, by de Vorstelyke brieven gestadighd. Dan of dit aldus in 'tgebruik zy gekoomen, daer aen word sterck getwijfeld.

175. Na dat *François* Koningh van Frankrijk voor * *Pavie* gevangen ende by den Keyzer naer Spanien was gebracht, wierd hy niet los-gelaeten, voor dat hy na den moed-wil en 'tvoor-schrift van den vyand af-stand van sijn recht op *Napels* en *Milanen* had gedaen, ende sich met syne na-zaeten verbonden, het Hertoghdom van *Burgondien* op een gezetten tijd wederom te geeven. Hy moest mede belooven, *Karel van Egmond* Hertogh van *Gelder* zoo verre te zullen brenghen, dat hy na sijn af-lyf-vigheyt *Gelderland* ende *Zutveen* aen den Keyfer ende sijnen erven zoude in-ruymen: waer tegens de Keyfer alsdan zich wilde verplichten, des Hertoghs kinderen van echten bedde op eene treffelyke wyse te zullen op-treken ende begiftighen. Ende zoo *Karel* met de *Staeten* van *Gelderland* zulx weygerden, zoude de Koningh van *Frankrijk* hem geen onder-stand doen, maer den Keyfer tegens de *Gelderisse* op sijnne eygene kosten 300. speer-ruyters en 4000. voet-knechten te hulp schicken. Ophet volgende iaer waren des Hertoghs onderdaenen, die van *Nymogen*, *Zutveen*, *Doersburgh* en *Veenloot* doende, van hun Vorst te sneeken om vergiffenis van al 'tgeen sy tegens syne hoogheyt wt mis-verstand ofte onweetenheyt hadden mis-daen; biddende met een, hy wilde acht neemen op de verdiensten syner voor-ouderen, ende *Burgemeester* *Arend Slinderwater* doch genadelijken wt syne boeyen verlossen; waer voor sy hem voortaan gediensighe onderzaeten en leen-mannen zouden blijven. Als ondertusschen die van † *Groeningen* een ruymen tijd de Vorstelyke gezanten wt *Gelderland* te vergeefs hadden tegen-gezien, werkten sy ten laetsten zelve tot de neder-leggingh van de innerlijke twisten. De Vorst van *Gelder* hier door aengeraekt en in syne hoogheyt gequetst, schreef bitze brieven aen de Gemeens-luyden, ende vermaende ze alle tot vrede en verdraghzaamheyt. Op den zelve tijd waren de hoofden van 't volk weder tegens *Ian Lages* op-gehist, den welken sy van land-diefte beschuldighden, ende sijn vonnis boven wt de venstere van 't Raed-huys af-laeften, in 't aenhooren en om-staen van al het volk. Daer na heeft men gemaghtighde naer *Arnhem* laeten gaen, om op de Vorstelyke brieven medelijken te berichten. Om de voor-spraek en toik van syne eygene zaak te zijn, is *Lages* haer gevolghd, ende neffens *Merwijk* noch *Schellinga*, een sel beklaegher van *Lages*. *Karel*, gehoort hebbende eens yeders voor-draeghen, ende niet schadelijker achtende dan een haestigh en onrijs oordeel, stelde de heele zaak wt tot op den eersten van den *Wijn-maend*; teghens welken tijd hy zelve naer *Groeningen* wilde over-koemen; ofte syne Raeden met volmaght daer heen stuyren.

176. Maer alzo de zaeken van 't Sticht al lenzken meer over stuer liepen, de ballinghen de hoofden op-staeken, noch de straffe over de t'zamen-gezworene ofte de dreygementen tegendie van *Amerfoort*, die den ballinghen scheenen goed-gunstigh te zijn, het quaed wegh na-

† Vid. annum 1525. *ferè* sub fin.

men; raekte de Bisschop eyndelijken noch in andere zwaerigheeden: wt zaeke de *Vry-heer* van *Brederode* binnen syne Stad *Vyanen*, tot verbeteringh van de zelve, als in een vry-plaets de verdreevene d'ghelijx op-nam en hierberghde. Als dit den Bisschop niet alleen maer ook die van *Utrecht* wee dede, zonden sy aen *Brederode* om over dit ongelijk te klaegen, ende te verzoeken, dat hy de verdreevene aen die van 't Sticht weder zoude over-leveren. Doch wanneer sy na een hard gekijf *Brederode* in dit stuck onverzettelijk vonden, dreyghden sy hem met gelijke munt te betaelen. Onlanx daer na heeft de Bisschop tegens den nacht een hoop volx wt-geschickt, die het Huys *ter Meyden* by *Vyanen* met behendigheyt vernieesterde: waer over *Brederode* zeer vergramde, als de welk in sijn kleyn gebied zoo veel ende meer te zegghen hadde dan de Bisschop in sijn Sticht, die hem maet noch wetten en konde stellen. Ende hoewel *Brederode* den Bisschop niet gewooghen en was, vreesde de Bisschop nochtans, dat hy de *Burgondisse* maght en vriendschap te hulp roepen ende wederom in syne paelen zoude in-booren. Waer over de Bisschop sijn trots meer en meer vergeetende, wt over-denkingh van dit gevaer, dit sijn bestaen eerst door brieven by *Brederode* bestond te beplaesteren, ende daer na ook aen te bieden, dat hy tot weder-geevinghe zoude konnen verstaen, indien men een plaets beraemde tot t'zaemenspraek. Onder dit quam de Vorst van *Gelder* als mackelaer tusschen beyde vallen, op-gemaakt door etlijke goede vrienden van den Bisschop, niet zoo zeer wt een treck na vrede, als wel wt schroomte van de *Burgondisse* wapenen ende nabuerighe *Hollanders*. *Karel* hier door bewooghen, verzocht ze beyde door brieven in den *Mey-maend*, dat de wt-spraek van dese mis-verstanden aen syne bescheydenheyt moght gesteld worden. Geen van beyden was hier in weygerigh: nademael de Bisschop eyndelijken eene wt-komst begeerde, ende *Brederode*, merkende op wat wieken sy dreeven, sich dit vonnis goedwilligh onderwierp. Dit toe-gelaeten zijnde, liet de Vorst van *Gelder* na weynighe daghen aen den verwaerder van 't Huys *ter Meyden* door verzierde brieven bevel doen, hy zoude die Vestingh van volk ontlasten, ende het gebied van *Vyanen* voort ontruymen, alzo die van 't Sticht en *Brederode* bereeds waren verdraeghen. Hy voor vyandschap en geweld van buyten beducht, is met de bezettinghe in de nacht, eer noch yemant van dese vrede kennis had, met een stillen trommel over 't water naer *Utrecht* vertrocken. *Karel* bericht zijnde dat etlijke van syne quaedgunners † syne kleedingh na-boostten, ende onder dien schijn wel licht yet tot sijn ofte des landschaps after-deel moghten verziennen ende voor-neemen: beval in dese daghen den Raed van *Wageningen*, dat sy niemand aldaer zonden binnen laeten met syne gewoonlijke teykens en wt-rustinghe dan die sy wel kenden, ende alle andere aenhouden ende hem daer van waer-schouwen.

177. Als daer na de Bisschop ende die van *Amerfoort* een wijl tijds onder een hadden geknibbelt, ende meenighe by-eeen-komsten gehouden, wierd aldaer mede vertoogh gedaen van den strijd die'er was tusschen de *Gelderisse*

† Ex literis *Caroli ad Vagening*.

draghts-
kent Iooft
wald Grave
y-heer van

een groote
niemants
ns van Hal-
Vriesland
van, door
haervolk
beurden al-
yen. Waer
togh *Karel*
de *Omme-*
omen, om
verhoeden,
000. gewa-
d zijn, daer
moeddurf,
en van haer
er en boven
ich niet ge-
echtevoort
lijken bezat,

* Gen-
vergiffenis
ballinghen;
togh *Karel*
hadden ge-
wijl liet hy
stille-zaet,
n door hey-
ven. Maer
an *Groenin-*
hervatten.
den *Louw-*
e een nieu-
hy het volk
dunken en
verk gaen.
n de oude
burgs kerk,
r *Haren*
neene bur-
vergader-
ds over en
ede eynde-
d by haer
wt om door
anders sich
houder en
Vorst zelve
ghe: waer
n *Merwijk*,
, zoo door
m by den
n sijn vuyft
n *Merwijk*,
eur in-stel-
gthen ende
or de *Ge-*
andere vol-
draeghen,
nis van den
e, zich ver-
terwijk ende
zoo de zaak
o was, aen
de zoo'er by
en tyd bin-
ouden sy wt
sijnen

1527.

1527. ende Over-Yffelse. Geene beteeghen de Over-Yffelse ende met naemen die van Zwol als bond-breekers, die het vredes-verdragh van den Bisschop van Trier geenzins en after-volghden. Daertegens klaeghden de Zwolse, dat de Geldersse hen geen woord en hielden: de Geldersse verweeten haer het zelve. De Staeten, om dit quaed by tijds voor te koemen, vonden dienstigh, dat de Bisschop ghemaghtighde aen Karel zoude schickken om te vereenighen. Hier op zijn sy beyde tegens zeecken dagh naer Apeldoorn verschreeven en vergaderd, ende onder andere zoodanighe wt de Staeten van Utrecht die by den Vorst een woord in 't vat hadden. De Vorstelijke gezant aldaer tegen de Zwolse wt-varende, zeyde, dat sijn Heer geen dingh hoogher opnam, dan eeniger derzele klappery, ende scheld-woorden i' sijnen naedeel gesproken: dat te Zwol een zeecker burger-man behalven veele smaederen Hertogh Karel in een vol gelagh voor een verraeder had ingemaecte, die niet voor de vuyst, maer alles door bedroghe en ergh-listigheyt te weegh braght: welke openlijcke eer-dieven echter niet eens na-gespoord veel min beklaeghd en wierden: 'twelk de geheele Gemeente zoude bezuyrd hebben, zoo hy op de siecke van den Bisschop geen acht en had genoomen: by gaf ze een maend tydt tot wt-stel, om zulke schand-vecken in bechtenis ende tot behoortlike straffe te brengen. Dan alzo de Zwolse zich verontschuldighden, en den schuldighen man, zoo sy voor-gaven, nergents en wisten te vinden, ende echter haer plicht beloofden te voldoen, bleef de zaak daer mede steeken. Ende vermits de Bisschop door syne zwackheyt ende de daeghelijxe moeyten verliet was, schreef de Vorst verwijtelijcke brieven aen de Staeten, want hy het voor een kleynachtigh reekende, dat de dagh om den burger van Zwol voor de vier-schaer te roepen niet en hadde gedient: welken smaede ende spot hy door een rechtvaardighen oorlogh vermoght, ende, omde droomrigheyt en 'verzuym des Bisschops, ook gesind was binnen kort te wreken. De Bisschop om desen storm te ontschuylen, verzocht schrifteliken aen de Staeten, sy wilden door gezanten sijn krankheyt by den Vorst op de beste wijze verschoonen, ende met een tot de zaeken van Over-Yffel tijdt verwerven, waer binnen hy alles beloofde richtigh te maeken. De last-hebbers van 't Sticht hier op van stonden aen naer Arnhem kommende, ende verstaende de zwaere klaghten van den Vorst over den Bisschop, zochten syne verzuymenis vermits syne gevaerlijcke en geduyrige ziekte te verkleynen, alzo het den wjsten zelfs buyten schreef konde gaen, ende de Bisschop tot verachtigh van den Vorst zulx niet en had gedaen, met den welken hy in naerdere verbintenissen wilde treden: ende dat sy derhalven, belangende de zaak van Zwol, slechts een kleyne verlenghenis begeerden.

178. Karel diende hier op, dat 'er tusschen neus en mond wel wat konde ontvallen; hoewel hy ondertusschen speurde dat de Bisschop anders deed ende anders zeyde; welke geveynsbeyd hem wel zuerlijken moght op-breeken; aengestien hy, niet tegenstaende de vriendschap van 't Sticht, zelfs ook in weder-wil van den Franssen Koningh ende den Keyser, dit sijn leed hoogher dan een openbaeren in-val ofte af-val behertighde, ende daer van voldoeningh woude hebben. De volmaghtigers siende den Hertogh niet te vermorwen noch te breeken, verzochten eyndelijken, hy wilde dese bevigheyt en alle vyandlijckheyt zoo langh op-schurten, tot dat het

vredes-verdragh, 'twelk sy van iyr tot iyr waeren verwachtende, in geschrift wierd vertoon: 'twelk zoo hem alsdan niet aen en stond, zouden sy de Stad Zwol niet langher voor-spreken. De gezanten zulx ter nauwer nood verkreeghen hebbende zijn voort weder naer huys gekeerd. De oorzaak waerom de Vorst op die van Zwol zoo was ge-beeten gifte men te wesen, vermits hy zich met den Bisschop en 't Sticht verwoegende, ende de verbannene wt de Stad houdende, syne maght alzo zocht wt te breyden, ende metter tijdt de heerschappy te bekoemen zoo van 't Onder- als Over-Sticht. Dan naderhand verneemende dat men de ballinghen weder dacht in te roepen, ende de Bisschop met Floris Grave van Bueren Keyserisen Veld-Oversten dickmaels gespreck hield; nam een op-zet, om die van Over-Yffel op het lijf te vallen, schickende derhalven allet eerst eenighe schaeren in de vryheyt van Zwol. De Zwolse vermoedende, dat dese voorzeyde bezendinghe op haeren naem den Vorst mischien niet wel moght bevallen hebben, verspraken met den Bisschop, om wt synen Raed mannen af te vaerdighen, die Karel van de onderlinge vriendschap ende tot alle billijkheyt zouden vermaenen. Maer dese en hoorden geen zachter bescheyd dan de voorgaende. Op dien tijdt heeft sich Karel, om des Keyfers oogmerk te breeken ende in Gelderland het heck voor hem toe te sluyten, met Ian van Cleve een loffelijck en groot-moegend Vorst, stracker vereenicht; ende zijn tusschen des Clevenaers dochter Anne, ende François van Lorraine, een zusters zoons kind van Karel, beyde noch onmondigh, trouw-beloften ofte ten minsten een voor-slagh van trouw gemaect, door tusschen-handelingh van de ouders aen beyde zijden, ende ook mede van Karel; waer van in den Soemer-maend binnen Bon brieven zijn verleeden. Ten welken tijde Hertogh Karel insgelijck, by 't onvolkoemene wterste wille op de wijze van een 't volkoemene, tot een erfgenaem sijn land, indien hy zonder echte geboorte quam te over-leeven, stelde ende beleed Antonis Hertogh van Lorraine, zoon van sijn zuster Philippe; zoo nochtans, dat hy het houwelijck van sijn zoon François met de dochter van den Vorst van Cleve en Gulich bevoorderen, ende sijn recht op sijn zoon en wetelijcke kinderen by Anne te verwecken zoude over-laeten; waer van hy met sijnne erven anders effenwel in sijn geheel zoude blyven. Dan van dit heylzaem en heerlijck besluyt en is niet meer geworden; aengesien Anne, meet lettende op de ydele grootheyt dan op haer eyghen oorbaer, naderhand op 't iaer 1540. met den Koningh van Engeland Henrick den achtsten is koemen te hyliken, ende François, sich mede grootelijck ver-gheetende, met Christine weduwe van Sfortia Hertogh van Milanen, dochter van Christiern den tweeden Koningh van Denemarcken, ende nichte van Keyser Karel. De Keyser hoevaerdigh op syne verleedene over-winnighen tegens den Koningh van Vrankrijk, heft op desen tijdt gants Italien met alle haere eed-genooten geen kleyne koorts aengriaeght, ende sijn Veld-heer Bourbon recht naer Rome gezonden, die op den 5. Mey sijn legher in 't oogh van de Stad neder-sloegh, en voort op den anderen dagh, tegens alle vermoeden van syne Pauwelijcke heyligheyt, bestond storm te loopen. Ende hoewel Bourbon zelve, terwijl hy de Stad met lederen beklom, in 't begijn wierd dood geschooten; heeft nochtans

† Codic.
† Tijds-
men.

1527. tans zijn volk, met verlies van 1000. mannen, maer van 4000. aen de kant der Romeynen, dese groote Stad over-weldicht, wt-geplondert, ende tot een spiegel en spot gemaect van de heele wereld. De Paus zelve *Clemens* de zevende, die met eenighe van den synen op * Engelenburgh was gewecken, wierd cyndelijken benoodighd sich over te geeven ende op zekere voor-waerden met de Keyferse te dedighen.

* *Arx S. Angeli.*

179. Hertogh *Karel* verhoopende, dat de Paus en Keyfer daer door met den anderen aen den rey zouden raeken, schreef sijnvriendelike ende met een klaghtighe brieven aen de Staeten van Utrecht over den meyn-eed en wispeltuyrigheyd des Bisschops: dat nu alle aengewende moeyen baete-loos en om niet waren, ende geene hoop meer overigh om de landen door een zoo eerlijcke als voor-deeligh vermoetschap onder een te verbinden, waer na yeder een tot nu toe zoo bertelijken hadde ver-langht. Hy was van goeder hand bericht (ende of zulx waer was zouden sy binnen kort tot hun groot leedwesen en schade wel naeder onder-vinden) dat de Bisschop sich alleen naden raed van *Grave Floris* liet leyden en bestueren, ende in sijn hert Keyzers gesind was; hoewel hy binnen kort haere streeken wel gewaer zoude worden, ende de heer schappy van 't Sticht ende alle sijne wederen aen dese vijf-vogbels te pand laeten. Hier toe waren voor weynighe dachten aengerichte de schouw-spelen van de schuttery, ende de minnelijcke benoodighd daer toe, als mede de geduy-righe gasteryen onder beyde Heeren. Hy wilde binnen kort toonen, dese versmaedinghe en onachtzaamheyd der beloften hem onaengenaem te zyn. De Staeten na over-lesingh van dit geschrift after-denken op den Bisschop vattende, zonden den brief van stonden aen naer *Wijk* aen den Bisschop, ende gaven sich met een op den wegh om het Burgon-disse verbond, zoo het noch in de pen en ongetroffen was, om te stooten. De Bisschop speurende het ergh vermoeden van den Hertogh, zeyde tot syne verschooninghe, dat men hem de voorighe gast-maelen ende 't bezoek van den *Grave van Bueren* niet qualijker beboorde af te neemen, als wel dat de Vorst zelve zomwijlen meer dan gemeene en burgerlijcke praetiers met den Stichtsen adel maeke; dat de *Grave* meest was over-gekoemen om hem wezen sijne gezondheyd geluck te bieden; by welke gelegenheyd de burgery van *Wijk* hem beyden eenigh vermaek wt haer eyghen drift had aengedaen; waer aen hy niet sien en konde dat 'er yetwes gebreuke was; gemerke hy geene nieuwe bondschap had ingegaen, schoon hem zulx hadde vry-gestaen; alzo tusschen hem ende den Hertogh noch geene hand-tastingh was geschied, noch eenigh verdragh beteykend, maer slechts dagh van beraed genoomen: daer behalven had hy met een *Floris* den over-last van de Burgon-disse voor-gebouden, als van de welke hy niet anders dan een openbaer vyand was getrost en beleedighd. Dit met heuffer woorden opstaende voer weder aengediend zijnde braght den verstoorden Hertogh een weynigh in stilte.

180. De Bisschop daer na de zaek van de verdreevene met aendacht over-weeghende, na dat hem vertoond ende gebleeken was, dat *Soudenbalgh*, *Worm* en de andere ballingen van hunne benijders groot ongelijk was weder-vaeren, begeerde dat de t'zamentlyke Staeten hier over zouden oordeelen, ende schickte derhalven naer Utrecht, *Amersfoord* en *Over-Yssel* brieven, dat sy tegens den drien van den Oogst-maend etlijcke gemaghtighe, bescheydene en quzij-

dighe luyden, naer *Wijk* zouden afschicken. Die van Utrecht langh in twijffel staende, stuerden eyndelijken na den sin van den Bisschop (zoo veel moegelijk) zulke mannen, die, ten tijde de andere wt de Stad waren gezet, ofte heel niet ofte maer voor een korte wijl in den Raed hadden gezeeten. Niette min wierden de verdreevene, verstaende de komste der gezanten, zoo verbit-terd, dat de gezanten hun leeven niet genoegh verzeekerd achtende, alle weder naer huys keerden, over-langende haer last by geschrift. De Bisschop duchtende, dat door haer schielijk verscheyden syne onderzaten nieuwigheeden moghten beginnen, liet de Staeten opnieuws verwittighen, hoe de sprak gingh, als of hy zoude voor hebben de veriaeghde weder in hunne bedieninghen te stellen; 't welk hoewel versterd en wt de lucht geraept was, had hy effenwel verstaen, dat sy in beraed stonden van hulp en bystand van buyten te ontleenen; waer van hy gaerne de zekkerheyd en rechten grond zoude weten. Wann'er de Staeten zulx rond wt mis-saecten, heeft de Bisschop (gelijk 'er tusschen hem ende den *Grave van Bueren* was af-gesprooken, indien het hier op wt-draeyde) een gedeelte ruyteren van hem ontfanghen, de welke hy by de syne dacht te smelten, ende aldus gewapend in de Stad te koemen. Dan vermits het van ouds t'Utrecht voor een gebruyk was onder-houden, dat de Bisschop op den wegh zijnde de Staeten door syne Hof-dienaers eerst deed waerschouwen; waer op dan driemaal de belle werd geluyd; heeft een yeder hier wt vreemde en drolige gedachten geschept; te meer alzo hy after de wagens en den tros te roer met syne ruyterye aen volghde, ende schier aen de poorten was eermen van syne komste eens had vernoomen. Hier over wierden de poorten voor den Bisschop toe-gehouden; nademael hy noch door t gezanten, noch brieven, noch vrees van den Gelderssen oorlogh sich liet bekoorn, om met sijn gewoonlijken sloop en dienaers binnen te treden.

181. Derhalven trock de Bisschop met een gram en verbolghen gemoed weder naer *Duerstede*; alwaer hy het geschut wt het wapen-huys liet voeren, ende alles als tot een daedelyken oorlogh vaerdigh maeken. Dese handel stond den verdreevenen zeer wel aen, die door het middel van dese werreryen en veranderinghen weder in haer vaderland hoopten te raeken, doch vervulde die van *Utrecht* en *Wijk* met geen kleyne verslaeghenheyd; nademael 'er wt *Holland* tijdingh quam, dat de Bisschop hier en daer Burgoense ruyters en voet-volk deed op-lichten, om de Stad met verrassingh te winnen. Wt dese reden zagli men de land-luyden met hun vee, kooren, en lijf-neeringhe, ende ook veele wel-geftelde burgers met haer huys-raed naer de aenbuerighe vaste Steden vlichten. De Staeten ende Overigheyd der Stad zelve en wisten niet wat te beginnen, wanneer sy bedachten, dat 'er tusschen haer ende de *Hollanders* schier noyt een rechte grond was geweest; dat de ballinghen van buyten en der zelve vrienden van binnen daghelijx de borst meer wt-staeken; dat sy daer en boven van haer eygen Bisschop en wtersten toe-verlaet wierden verlaeten; ende de kerkelijcke goederen in 't gebied van den *Grave van Bueren* opentlyken beslaeghen; welke by in 't begin van dese verdey-

† *Vid. auctor pag. 731. 83 seq.*

uyt waren
nd: 't welk
n sy de Stad
gezanten
bende zijn
e oorzaak
oo was ge-
y zich met
e, ende de
yne maght
ter tijd de
Onder- als
mende dat
open, ende
eren Key-
reck hield;
ffel op het
allet eerft
swol. De
rzeyde be-
t misschien
praken met
innen af te
ge vriend-
en vermae-
achter be-
n tijd heeft
rk te bree-
or hem toe
loffelijk en
ight; ende
fms, ende
zoons kind
rouw-be-
van trouw
van de ou-
van *Karel*;
innen Bon-
tijde Her-
nene wter-
ilkoemene,
zonder echte
ende beled
n van sijne
er bouwelyk
n den Vorst
sijn recht op
verwecken
e erven an-
Dan van
niet meer
ende op de
oorbaer,
ningh van
oemen te
telijx ver-
ortia Her-
stern den
nde nichte
erdigh op
gens den
tijd gants
en kleyne
er *Bourbon*
n. *Mey*
er-floegh,
s alle ver-
eyd, be-
el *Bourbon*
beklom,
eef, noch
tans

1527. lingen, die van 't Sticht te gevalle ende in spijt van de verdreevene, had vry gemackt; daer hy nu immers zoo heet als de Bisschop was om ze weder in te daeghen, ende van zelfs bystand van volk beschickte. Eyndelijken vonden sy geraedzaem, den Dom-heer van Wees, neffens *Adriaen van Reness* met brieven aen Hertogh *Karel van Gelder* af te vaerdighen, die in haest voort rey-zende den Vorst oormoedelijken smeekten, dat hy ze doch rechtevoort niet in 't lijden en onder 't mes wilde laeten, maer tegens de laeghen van den Bisschop ende wankelen trouw van de Burgoensse moedelijken verdedighen; als de welk haer voor desen menighmaelen wt den modder had geholpen ende in hunne voorighe vryheyd; ende wiens kloek beleyd en veld-heerschap sy voor al van nooden hadden, zijnde anders van geld-middelen tot den oorlogh in over-vloed voorhen.

182. Dan de Hertogh, die meermaels ende noch onlanx van de Zwolfsse zoo leelijken was by den neus geleyd en bedrooghen, sloegh in den eersten stoot hun verzoek af, dan dit dan dat loozelijken voor-werpente; doch liet zich ten laetsten zoo verre in, dat hy ze bystand toezeyde, indien de Staeten ende Oppersten der Stad hem by hand en zegel verzeekingh konden toe-zegghen. De gezant dit bescheyd weder over-draegghende, vond de burgers alzoogemoed, dat zy liever alles wilden waeghen en lijden, dan van ruyters ontbloot wesen: waer op dan met groote vaerdigheyd een geschrift wierd ontworpen, ende op den 5. van den Oogst-maend onder-geschreeven. Eer *Wees* voor de tweede maal tot den Hertogh af-gingh, ried en verkreegh ook de Burg-meester *van Zuylen* zoo veel, om voor 't laetst met eenighe andere des Bisschops meeningh noch eens te peylen. Dese naer *Duer-stad* af-geschickt zijnde, wierd *Wees* middeler-wijlen gelaest, dat hy met den Vorst in 't samen-spraek treden, ende de hulp-troppen van Wageningen, eer *Zuylen* van *Wijk* weder quam, met groote gauwigheyd naer de Stad zoude voeren: welke lucht de Bisschop mede wel had gerooken. Maer de Utrechtse burgers, zoo veel'er dese zaek dreeven, bestonden de sleutels der poorten *Zuylen* met louter geweld af-handigh te maeken, ende het Geldersse krijgsvolk, zonder de gezanten van *Wijk* te verbeyden, van stonden aen in te laeten: alzooghy nu eenmael op den Bisschop een haet gevat hebbende, de Geldersse bond-genootschap en den krijg liever hadden, dan na eenighe hoewel verdraghelijke voorwaerden en verzoeningh te luyfteren. Als de Geldersse op dese wijze in de Stad waren genoomen, is'er door moedwilligheyd van de roekelooze soldaeten veel gepleeghd, anders als 't wel behoorde. By welke schielijke veranderingh zommighe van de vermoegenste inwoonders haere beste schatten aen kant zochten te brenghen ofte te verstoppen; meest zulke, die aen den Bisschop door byzondere kennis ofte anders ampts en eeds halven verplicht, ende voor plonderingh verwaerd waren; zulx dat'er ook veele hun gereede mede namen ende de Stad ruymden. 't Welk de Overste van de Geldersse ruyterye op staende voet strengelyken liet verbieden, vertoonende daer te zijn gekoemen niet om de Stad ten roof te geveven maer om ze tegens over-greepen ende roovers te beschutten, ende dat sy de gemeente door wel-doen aen sich behoorden te verbinden ende niet met sijn

ofte ongelijk te bezwaeren, om alzooghy 't zamender-hand een sterk lischeem wt te maeken. Ende alzooghy vrees had dat de Stad, door 't verhuysen van die geene die de oorloghs-lasten best draeghen konden, zoude gekrenkt worden; liet hy mede af-kondighen, dat niemant sijne goederen wt de Stad zoude verbrenghen op verbeurte van de zelve goederen, ende de wt-geweekene weder werden ingedaeghd.

183. Dan eer dit noch in 't werk wierd gesteld, had sich de Burgmeester *van Zuylen* eerst van *Wijk* naer syne land-wooninghe begeeven, van waer hy onlanx naer de Stad ende tot sijn dienst weder te rugghe was gehaald: doch voor den tegenwoordighen tijd, siende zoo eene gevaerlijke oorloghs-buy over het land hanghen, had hy sich binnen *Yffelseyn* beslooten. Waer over men op nieuws een dagh van by-een-komst op het Huys te *Beverweerd* heeft wt-geschreeven; daer de Over-Yffelse gezanten sich mede by den hoop vinden lieten. Terwijl men daer vast van vrede en eenigheyd sprekke, zijn'er in weder-wille van den Burgmeester, nicuwe Geldersse troppen in de Stad gelaeten. In de vergaderingh tot *Beverweerd* had men onder andere dinghen beraemt, dat de Bisschop die van *Utrecht* eerst niet en zoude beoorloghen. Betreffende het Gelders krijgsvolk t *Utrecht* in-genoomen, zeyden de gezanten, dat sy geen meerdere maghe waren te gemoet siende noch ook zonden binnen nemen, ten mare de Bisschop eerst breekspel wierd bevonden. Maer wanneer'er voort daer na eene maere liep, dat'er op een nieu Geldersse bezettingh binnen was gekoemen, zijn de gezanten van *Utrecht*, bereeds niet verre van de Stad zijnde, met zoo een diepe schaemte en verslaegenheyd getroffen, om dat hun beloften aen die van Over-Yffel gedaen met den handel van de burgerye niet over een en stemden, dat sy met een raed sloeghen van weder te rugghe ende niet in de Stad te gaen. Die van binnen dit speurende zonden op staende voet den gezanten teghen, die ze van der Staeten wegghen als van de vlucht zonden weder-haelen; daer by doende, dat het voor-zeyde door mis-verstand was toe-gekoomen, ende sy alles in tegenwoordigheyd duydlijker zonden verstaen. Alzooghy de gezanten, op hoope van de iongst-ingekeomene troppen weder wt te schaffen, op de waghen getreden, ende laet in den nacht binnen de Stad gekoemen; alwaer sy tweederley gesindheyd en groote verdeydingh vonden. Die den gezanten mede stonden laekten de andere, dat sy haer geloften den gezanten niet gehouden hadden, ende alzooghy eerst eene deur open gedaen tot mis-noegendheyd en een nieuwen oorlogh. Geene verschoonden het stuck, zonder te loochenen de troppe by haer ontbooden ofte in-genoomen te zijn, welke men nochtans door hooghe beloften met de andere naer huys zenden ofte ook met voot-deel behouden konde, tot dat men den Bisschop eyndelijken voor vyand ofte vriend hadde verklaert. De Over-Yffelse volmaghtigers, die als gezeghd, mede te *Beverweerd* hadden gewest, ziende de zaken alzoogeschapen, en eenigher maeten hoope-loos, ylden sich naer huys, op dat de haere met de wt-komst van de vergaderingh te verbeyden onverhoeds niet en moghten over-stelpt worden.

184. De Bisschop ondienstigh vindende langher te toeven ofte te veynsen, liet, om in de voor-

1527. voor-baet te wesen, etlijk voet-volk van wt-schot naer den mond van de Leck gaen, om Utrecht van den Rhijnallen toe-voer te onttrecken. Hier over hadden het gezagh een Pijl van Amersfoord, en Pallis van den Bos, neffens Rit-meester Frederick van Someren. Een luttel te vooren had de Bisschop den Vorst van Gelder een † klagh-brief ter handen doen stellen, meldende, dat hy het verdrag van den Bisschop van Trier had over-treden, 't welk niet toe en liet dat een van beyde des anders onderzaeten sich zoude bemoeien ofte aen-maetighen, dan veel eer de zelve onder de geboor-saemheyd gebod van hun rechten Heer weder te hel-pen brengen: dat ook de Staeten van Utrecht, twee-mael Geldersse bezettingh innemende, onder het dexel van die alleen te gebruyken tot hunne verzeer-keringh en nooddufte, sich nochtans lieten verlyden, van niet te zullen beginnen byten den Hertogh van Gelder. Karel bleef hem geen antwoord. Ichul-digh, zeggende, zelve meermaels opentlyken te hebben geklaeght, dat het Triersse verbond van haer ende in 't byzonder van de Zwolffe noyt en was af-tervolghd, als de welke niet alleen eenighe Geldersse quaelyken hadden onthaelt, maer ook hem zelve door verseyden scheld-woorden zwart gemaek, waer over hy in openbaere by-een-komsten ende noch laest te Apeldoorn veete doch baeteloze klaghten had voor-gestelt. Waer na de Bisschop met zoo wel sijne als des Sticht vyanden had in-gespannen ende t'zaemen-gebuylt, mickende daer op, om door behendigheyd ende in schijn van vriende de Stad van Utrecht endegoede inwoonders der zelve te over-lyen en in den grond te zeylen, gelyk de Keyfer onlanx met de Stad van Ro-men had om-gespronghen, die dan na 't in-neemen van Utrecht en verdrucken der burgerye voor gewis de wapenen tegens hem zoude keeren. 't Welk ook de reden was, waerom hy op het geveley van die van Utrecht eenighe rueters van sijnen dienst had vry-gelaeten, om sich tot hunne bescherminghe te spoeden, op dat hy niet een sich zelve en sijn staet meer moght vast stellen, ende ter goeder wyre wraek neemen aen die van Zwol, welker lasteren en baldaedigheyd de Bisschop ongemerke en ongestraft liet been gaen.

185. Middeler-wijl had sich de Bisschop in 't bezit gestelt van een plaets, die wonderlijken wel geleegeen was om de Stad te benauwen, te weten de Vaert, zijnde den mond en oorsprongh van den stroom die door Utrecht hecnyliet. Aldaer deed hy in weynighe daghen van knobben van boomen ende vier-kantighe aerde zooden haefte-lijken een leger-schaats af-steeken, met grafien ende holen wel verzorghd. De by-geleegeene sluyfen wierden af-geworpen, ende schuytuens vol pannen en key-steenen in den mond van den stroom neder-gezonden, om door dit middel de scheepen den wegh naer de Stad af te snijden. Wt dit bol-werk heeft men daghelijx sterke rotten over de aengrenzende gehuchten wt-gezonden, die alles wijd ende breed verdelghden. Alleen wierden de hoeven van den brand en vernielinghe verschoond; maer alle luyden van

† Ick en weet niet bescheydelijken of het dees dan of 't een ander Bisschop is geweest, die onsen Karel van Gelder zoo een klachtighen en bondighen ontzegg-hrief heeft toe-geschickte: Carole de Gelria, Quia rupisti foedera, Et abegisti pecora, Ergo pax sit extra. De rijmen ende de zin zijn beyde van zonderlinghen na-druck, te gelyk kort en overvloedigh, op de wijze en leeft van de oude Lacedemoniers.

Utrecht, geestelijke, wereldlijke, mannen, wij-ven, ionghe ofte oude onder-vanghen, ende als vyanden beieghend. Die van Utrecht riepen wederom voor vyanden wt alle die den Bisschop dienden, ofte handel met hem dreeven. Ende als de Bisschop de boerschappen ende dorpen eene schattingh had op-gelegh, hebben de zelve plaetsen wt vrees van over-val die van Utrecht insgelijx alle maenden moeten af-koopen. Dan de Bisschop, om de Stad meerder quellagie en af-breuk aen te doen, gingh eerst de koren-mo-lens by de poorten verbranden, daer na al het vee wegh drijven, ende de ganste voor-stad te schan-de maeken; belattende ook het zaed, 't welk nu op het land rijp was geworden, naer Wijk in de schuyren te brengen. Middeler-wijl sprack Karel van Gelder onder de roos met Ian Wissink, Henrick Mager, ende Mathijs Ketel, ridder-matighe en manhaftighe luyden wt Over-Yssel, die langh te vooren onder hem hadden gedient, om de Stad Hasselt niet verre van Zwol af-geleegeen metveraffingh in te neemen. Dese om voordere gunst van den Vorst ende een eeuwighen roem by de nakomelingen te winnen, namen het werk graeghelijx by de hand. Op den 14. van den Oogst-maend met het aenbreeken van den dagh lieten sy ftouwen, ende (want niemand op haer eenigh vermoeden had) binnen de Stad trecken een schip vol gewapende, doch boven met sparren en planken tor-gedeckt; om die onder de burghers, hunne goede bekenden, quanzuys te vertieren en te verkoopen. Het schip aen de merk: koemende, ende de delen met een vlucht af-geworpen zijnde, sprongh het krijghs-volk met een ysselijk gebaer, om schrick te maeken, wt haere muyten en schuyt-hoeken. De verbaesdheyd, die in syne eerste ontroeringhe alles verdubbelt ende voor ten man dickwijls tien mannen meynt te sien, dreef voor eerst een yegelijx van de straat op de vlucht. In de ver-heerde Stad en wierd niemant geplonderd ofte dood gelaeghen, wt-geuomen een van de bur-gers, die alleen (och arm!) door een bliiden drift en toorn de Geldersse van de markt zocht te veriaeghen.

186. Wy willen alhier een spelde steeken ende de zaeken van het Sticht een weynig laeten beruften, om ons te keeren tot de Stad † Doesburgh, die op defen tijd by den Hertogh in een quaed blaeden stond. Want na dat hy nu veeler zyner vyanden meester, ende allenkens (ofte door den gemelijken ouderdom ofte den aenwas van het bekoorelijk geluck) in het gebieden on-verdraeghlijker geworden zijnde, syne land-zaeten onzachter begon te handelen, ende in 't byzonder binnen Doesburgh, als tegen verdachte ofte ontrouwe luyden, de poorten en toorens door syne bestelde krijghs-knechten dede be-waeren: hebben de ingezeetene sich niet alleen over dit mis-bruyk gevoelijx ende door eenie al-gemeyne beroerte t'eenemael mis-noegend ge-toont, maer ook den Hertogh de slutelen, poor-ten en toorens weder ontweldight. De Vorst (wiens gemoed van binnen met honderd gren-dels van geveynsdheyd was toe-gelooten, ende zelfs voor syne daghelijxe vertrouwde ondoor-grondelijx) scheen sich in den eersten dit leed niet eens aen te trecken, ende zoo wel de heu-ghenis daer van wt het hoofd als de wraek-lust

† Ex sebedis Hugenanis.

Kk 3

wt liet

zamender-
inde alzo
huysen van
draeghen
et hy mede
deren wt de
an de zelve
werden in-

wierd ge-
coylen eerst
begeeven,
de tot sijn
doch voor
o eene ge-
hanghen,
n. Waer
een-komst
schreeven;
mede by
n daer vast
'er in we-
cuwe Gel-

In de ver-
der andre
van Utrecht
ffende het
genoomen,
dere magt
binnen ne-
t wierd be-
er na eene
erffe bezet-
gezanten
in de Stad
en verslaet-
aen die
del van de
lat sy met
ende niet
speurende
en teghen,
de vlucht
de, dat het
toe-gekoe-
ryd duyde-
gezanten,
te troppen
getreeden,
gekoemen;
en groot
nten mede
er gelofien
ende alzo
noegend-
verschoon-
de troppe
n te zijn,
loften met
met voot-
n Bisschop
adde ver-
ers, die, als
n gewest,
n eenighe
huys, op
e vergade-
moghten

lende lan-
om in de
voor-

1527.

wt het hert gezet te hebben: tot dat hy een wyl daer na sijn slag waer neemende op den Son-
nendagh van Vattel-avond met weynighe ruyters
en knechten onverwacht binnen *Doesburgh* is
gedronghen: wesende de burghery over die
daed niet zoo zeer verwonderd, als wel, ten
aensien van haer voorighen opstand, vervaerd en
ontfeld: te meer, wanneer sy voort daer na een
hoop land-luyden, meest wt het Droft-ampt des
Graeffschaps door den Vorst te vooren op-ge-
bood, de poorten zaghen in-koemen. Dese dan
met het ander krijgsh-volk den arrebeid verdey-
lende hebben den ouden Burgh, doemaels, na
een om-loop van meer dan anderhalf duyzend
iaeren noch over eynd staende aen de west-zijd
der Stad, ende het eenigh over-blijfel van sijn
eersten stichter *Drusus*, met onheylighe handen
ter aerden gestort, ende wt de puyn en in stede
van dien aen de Oost-zijd tegen over het Gast-
huys een nieuw en valter bol-werk op-gewor-
pen; ofiedat hy daer mede sich zelve alle vrees
ende den burgeren alle gelegenheid van op-toer
heeft willen beneemen, ofte aldus van langher
hand een grond legghen om schier ofte morgen
sijn meesten weldoener en hoofd-vriend den
Franssen Koningh meester en erfgenaem maeken
van syne landen. Want ook *Egbert Tricht* in syne
Aenteykeningh gedenkt, zoodaene bol-werken
doen ook in andere Steden by den Hertogh te
zijn op-gericht; ende dat hy, duyrende het
bouwen van dit nieuwe Block-huys, op de poor-
ten ende lanx de vesten der Stad zoo veele oor-
loghs-mannen hadde bestelt, als'er tot dwangh
van de burgery genoegh waren. Dit beschickt
zijnde, heeft hy, door onder-handelingh van
Willem van Vladorp Heer tot Goer endeenighe
geschnicke der Stad *Ruermond*, op den 11. van
de Sprockel-maend aen die van *Doesburgh* alle
voorgaende onwille niet ongaerne quijt geschol-
den: ende de Stad daer tegens, om te betoonen
haere gebuyghzaamheid, hem mildelijken ver-
eert met een edel kleyn-nood, door een der
Raeds-vrienden *Jacob Pennink* binnen Colen
op-gekocht voor 122. enkele goud-guldens.

187. Onder dit deed de Bisschop van Utrecht
een in-breuk in het Betouw-eyland, mackende
wt de luyden, beesten ende huysen een deghelij-
ken buyt. Hier over slooten de Staeten van
Utrecht raed, van den Bisschop voor al de wereld
af te zweeren ende sich vatter met den Vorst van
Gelder te vermaetschappen, legghende de min-
dere Steeden dagh om tegens den 17. van den
Oogst-maend binnen Utrecht te verschijnen.
Van *Amersfoort* quamen daer *Sege de Wilde*,
ende *Niclaes Gerritsen*. De andere schickten ins-
gelijx volmaghtigers, om hier over in geene
zwaerigheid ofte after-denken te raeken. Als-
doen begon de Opper-deken van de Martens
kerk in 't breed op te haelen, wat voor heerlijke
gunste de Staeten en gemeynte van Utrecht *Henrick*
van *Beyeren* hadden beweesen, ook haere middelen en
leeven ten besten van 't vaderland en 't sijner eeren
meermaels gewaecht: al het welk hy nu, in stede
van dankbaerheid, met het verwoesten van haere
koorn-velden en toc-sluysen van de stroomen, wel
degelijken, over schouder, beloonde: wat een af-keer
de Staeten altoos in den oorlogh hadden betoont, ende
ten dien eynde, niet om geweld te pleeghen maer om
geweld af te weeren, een slechte bezettingh in-geno-
men, ende voorts door bezendinghen, geschenken,
srijken en buyghen, zoo veel moegelijc, de vreesde

na-geiaeghd. Na dit verhael langhde hy over een
schriftelijc ontwerp, van een naerder verdragh
met de Geldersse te treffen, ende den Bisschop
te bestrijden: 't welk in de volle vergaderingh
voor-geleefen, ende voorts het weder-kleed daer
van den gezanten is mede-gedeild, om met
hunne meesters daer over rugghe-spraek te hou-
den. De Bisschop ondertusichen om sijn voor-
neemen te voorderen ende die van *Amersfoort*,
die naest die van Utrecht het hooghste woord
voerden en de meeste maght hadden, aen sijn lijn
te krijghen, deed aen haer door zend-brieven
openingh van al den handel; hoe smaedelijken by
't Utrecht was buyten geslooten; onaengesien by met
geen ander oogh-merk gewapend was aengekomen,
dan om in de Stad, gelyk voor desen wel was gebeurd,
geen gevaer te loopen, als mede om de inwendighe
knibbelinghen, die zich geduerende sijne slauwigheid
ofte af-wesigheid in *Duytsland* hadden verheeven,
af te maeken. Het slot van alles was een bede op die
van *Amersfoort*, dat sy hem trouwelijken wilden by-
blijuen, ende die van 't hooghe land naer hunne Stad
ontbieden, om in den nood mede een hand te leenen.
Onder dit is *Christoffel de Langh*, Overste van
een Geldersse beude binnen Utrecht, met 400.
voet-knechten op den eersten van de Herst-
maend wt-gelooopen, om kantsen roof te zoeken
op die van *Eemness*. De *Eemnessers*, die daeghs
te vooren noch allerley mond-kost en waeren
't Utrecht hadden gemarkt, dachten nergens
minder op dan op vyanden. Weshalven ook
weynighe sich in 't geweer vertoonden, die noch-
tans ofte verstroyd ofte verslaeghen wierden. De
overighe met schier al haer haeve en beesten heeft
men voor goeden buyt verklaerd.

188. Die van *Amersfoort* in die vleck groote-
lijx ge-erfd zijnde trocken sich dit ongelijk aen,
ende schreeven daerom berispelijken aen die van
Utrecht; die wederom tot antwoord gaven,
dat de *Eemnessers* zoo een geessel hadden ver-
dient, vermits sy te vooren geen verdingh ge-
maekt, ook haer eerst geterght, ende den Bis-
schop, zoo met graeven als arrebeyden aen de
sterkte by de *Leck*, vry-willigh hadden gehol-
pen. Wanneer sy daer na meteen rauwen hoop
volx die van *Amersfoort*, welke aen *Amersfoort*
noch veel naerder grenzen, ginghen aenrandzen,
ende insgelijx deerlijken wt-schudden, door het
wegh-drijuen van een rijken buyt aen menschen
en vee naer Utrecht; hebben die van *Amersfoort*
dit hun leed, zoo *'t Utrecht* als by den Vorst
ende zoo door brieven als bezendinghen, niet
min treurighlyken dan verwijtelijken, geklaeght;
dat sy, die zich tot noch toe onzijdigh hadden gedrae-
ghen ende al noch geen ander op-zet, met oorlogh,
over-greepen en kryghs-volk wierden geplaeghd. De
Geldersse en die van Utrecht zonden in hun boesem
eens over-denken, hoe zeer de *Amersfoorders* haer in
den weegh konden wesen, indien sy d'eene ofte d'an-
dere zyd wilden aenhanghen. De Vorst gaf aen
die van *Amersfoort* een liefdelijk bescheyd, dat
sijne meyninghe ofte last noyt anders was geweest, dan
goede nabuerschap, gelyk voor been, met haer te
onderhouden: Doch dat a temers in 't eerste van den
oorlogh, buyten weeten en 't by-wesen der Vorsten, de
kroo-waghen zoo effen niet en gingh. Niet te min
wilde hy zoo veel wt-werken, dat de bouw-man eerst-
daeghs weder moght aen 't woonen koemen, gelyk by
ook die van Utrecht door brieven had bevoolen.
Weshalven by de *Amersfoorders* wilde vermaend beh-
ben, om van 't gezn sy misten een rol en aenteykeningh
naer

152

1527. *naer Utrecht over te schicken.* Doen heeft men aen een yeder (want men niet al weder kan op-raepen dat men gestort heeft) een gedeelte van 't sijn wederom gelanght. Daer na zijn 'er over en weder zoo nu als dan menighe moes-koppery, schermutzels ende geringhe veld-slaghen voor-gevallen. Dese krijgh had nauwlijx twee maenden gestaen, ofte de Stads-kist was bereeds zoo beschimmeld, dat het volk geene leeninghe meer en konde bekoemen, ende over zulk wt trotz ende met een ledighen buyk niet langher vechten ofte wt-loopen en wilde. Hier om is *Wees* aen den Vorst af-gevaerdighd, die onder goede zeekeringh 15000. goud-guldens van hem te bruyk ontfingh: waer mede *Wees* sich van stonden aen weder op het pad heeft gegheeven, ende aen 't verarmde en hongerighe krijghs-volk, als mede aen de Stad die voor het pluysteren beducht was, een aengenaeme boodschap en gevoelijke vreughde mede-gebraght.

189. Maer de Bisschop die onder dit moed had geschept, om de Geldersse te belegghen, heeft sich op den 12. van de Herfst-maend op den hellen dagh met een deghelijck heyr op Utrecht begheeven, ende het Klooster *Vredendael* omtrent een mijl van de Stad bemaghticht; zoo dat sy alhier aen 't Ooiten, ende naer het Zuyden aen de Leck als waren toe-genageld, ende noch van *Arnhem* noch wt de Betouw konden vertrooft ofte gespijst worden. Op dit gerucht zijn de poorten voort daedelijcken in de Stad toe-gedaen; ende hoewel de bezettinghen hierom weynigh treurden, vond men nochtans goed den vyand, eer hy sich aen die stede vast had gemaekt ofte begraven, van daer te lichten ofte te verstooren. Waer over sy hem een eynd weeghs van de Stad in 't gemoet tooghen, ende eenighe hand-gevechten daer mede hielden, tot dat de nacht de vyandschap wt-stelde. De vyand had het puyk ende pit van sijn legher in 't begriep van 't Klooster aldus geschaekteert, dat hem de Geldersse ruytery niet en konde deeren ofte aankoemen. 't Welck *Marten van Rossem* Gelderssen hop-man zoo een besluyt deed nemen, om den Bisschop, het moght dan af-loopen hoe het wilde, door de om-legghende landeryen met al sijn voet-volk aen boord te koemen; om welke oorzaak hy dien nacht ook etlike veld-stucken, horden en andere krijghs-geredeenschap had laeten toe-rusten. Dan den dagh op-gestaen zijnde, heeft de dicke mist ende het daer op volghende misselijk onweder desen aenflagh in 't geheel verbrooken, ende de zoldaeten binnen de vesten gehouden. 's Nachts daer na hebben de Bisschopsse twee molens aen de Witte-vrouwen poort door het vuyr geschonden en gezenght. *Rossem* ondertusschen was in geduynghe gedachten, hoe hy best zonder merkelyk verlies den vyand wt zoo een voordeelighen hoek zoude verdrijven; tot dat men eyndelyken, de zaak met den Vorst beraedslaeghd zijnde, zoo een streck bedacht. *Karel*, die in loofsheyd en oorloghs-streken te verzinnen sijn meester niet en vond, schreef aen *Rossem*, dat hy 's anderen daghs met der zonnen op-gangh sich met 4000. voet-knechten en 1000. ruyteren op de *Bilt* woude laeten vinden: ondertusschen zoude *Rossem* met sijne onderdaenighe troppen den vyand van afieren vast terghen; by zelve wilde hem aen een anderen hoek aengrijpen. Desen brief gaf de door-trapte en strijdbaere Vorst den boode aldus mede, dat hy des vyands

leger-stad quanzuys schouwende hem zoude laeten grijpen, ende door den brief hen-luyden een kouden schrick op het lijf iaeghen. De zaak is effen zoo wt-gevallen; aengezien de boode door den schilder-wacht wierd gesien, aengepact en onder-taft.

190. De brief is dadelyken aen de Overigheyd geleverd en op-gebrooken. Ende hoewel haer anders van het nieuw-gewotven volk niet en was gebleeken, wierd 'er echter aenden verzierden brief zoo veel geloofs gegeeven, dat sy met het heele legher op-kraemden. Voor al wierd de tros met het geschut, om van de Geldersse niet after-haeld te worden, vroegh in den morgen-stond naer *Duer-stad* voor wt-geschickt. Na dit is het gantse legher in groote verwerringhe en als op een draf de voorste na-gevolghd. 't Welck door verspieters gekondschaft zijnde, hebben de Geldersse, weynigh volx in de Stad laetende, den voor-vlughtighen van stonden aen eenigh paerden-volk na-gezonden, die den vyand in den staert vielen ende een ridder-gevecht boven *Zeyft* met hem waeghden. Dan op het aankoemen van het voet-volk zijn de Geldersse; na dat 'er aen weder-zijden eenighe waren gebloedreysd, weder naer Utrecht gekeerd. Hier op heeft *Karel* de Stad met noch 400. mannen te voet versterkt: dan alzoo ze de burghery niet en wilde huysen, zijn sy lanx de voor-steden in herberghen verdeyld, met last om tot behoevinghe van de Stad vlytighen wachten te houden. Met haer quam mede een gerucht over, dat 'er twee benden in verdeckte scheepen van *Arnhem* verwacht wierden, om de Sterkte aen de Leck te vermeerteren. Om desen roep meer schijns te geeven, maekte men vast horden, ledders en ander tuygh gereed, zoo 'er om de graften te stoppen ofte om het bol-werk om verre te schieten van nooden waren. Men deed hier by, dat men ook etlike troppen ruyters wt *Gulicherland* had ontbooden, ende de Hertogh van *Gelder* eerlangh zoo veel gelds tot den krijgh zoude over-maeken, dat men daer voor den Bisschop ende sijn broeder den *Palts-grave* wel zoude verkoopen. Welke wt-ftroyzels hier mede toe dienden, om de gemeynte van Utrecht de vrees van een belegeringh ende van hongers-nood wt het hoofd te praeten. De Bisschop ziende, dat hy voortaan tegens twee noodwendelyken moefte schrap staen, is gewapender hand over den *Rhijn* getooghen, heeft de *Betouw* ten deele door-gelooopen, door blaeken en plucken alles woest gemaekt, ende die van *Mauwick* en *Rijswijk* tot schattingh gedwonghen, keerende met een rijken buyt wederom binnen *Duer-stad*. Omtrent desen tijd zond de Vorst van *Gelder*, hoewel met de wapenen en andere zaeken over-bezigh, volgens syne beloften *Ian Wijnshoren* Rechts-geleerden naer *Groeningen*, die de hoofden der Stad by een laedende, vertoonde des Hertoghs verzoek te wesen, dat men voor den eersten van de toe-komstighen *Louw-maend* in de zaak van de waer-borghen niet nieuws en zoude voor-neemen. Het volk effenwel voort-vaerende dwongh den Raed om de borghen te verdoemen.

191. Wanneer het nu laet in den Herfst en de winter op hand was, ende de zwaere stucken door de laeghe en slibberighe weggen niet wel in 't Sticht over te brenghen ofte te handelen waren, heeft men veele ontydighe kosten gedaen.

over een
verdragh
Bisschop
raderingh
leed daer
om met
k te hou-
sijn voor-
mersfoord,
te woord
en sijn lijn
d-brieven
delijken by
sien by met
gekoemen,
as gebeurd,
nwendighe
lauwigheid
verbeeven,
rede op die
wilden by-
vonne Stad
te leenen.
erfte van
met 400.
e Herfst-
te zoeken
die daeghs
n waeren
nergens
alven ook
die noch-
erden. De
effen heeft

k groote-
gelijk aen,
en die van
rd gaven,
dden ver-
lingh ge-
te den Bis-
en aen de
en gehol-
hoop
mersfoord
nrandzen,
, door het
menschen
mersfoord
den Vorst
hen, niet
reklageht;
den gedrae-
net oorlogh,
laeghd. De
vun boesem
ders haer in
ofte d'an-
ft gaf aen
neyd, dat
nceest, dan
net haer te
ste van den
orsten, de
siet te min
man eerst-
t, gelijk by
bevoolen.
naend heb-
teykeningh
naer

1527. Middeler-wijl is het hoofd van 't krijghs-volk *Lange*, om geen tijd te verzuymen, naer *Schalkwijk* gegaen, 't welk een weynigh te vooren door den Biffchop op geld was gefchar, ende van waer hy nu weder eene menigte van menfchen ende beefften heeft te rugghe gehaelt. Onder dit be- raedlaegghden de Gelderfse met yver over 't be- legheren van de Schants aen de Leck. Ende hoewel hen, behalven den tijd van 't iaer, veele dinghen ontbraken ofte in den wegh waren, von- den fy nochtans goed de handen wt den mouw te fteeken, op dat het volk van oorlogh allenxkens op de Utrechtfe pracht ende overdaed niet en moghte verwennen. Om het zelve dan gevoegh- lyken wt de Stad te leyden, vermeynden fy wt het Schutters gilde, 't welk doen wt de aenftien- lijxte burgheren bestond, 300. mannen van wt-fchor tot de belegheringh met zich te nee- men, die dan wederom twee hand-werx-ge- zellen nevens haer zouden wt-kiefen. Soo haest dit besluyt, meer loos en spits-vinnigh dan voor- fichtigh, onder het volk ende in 't byzonder de Biffchops-gefinde begon te klinken; hoorde men de gantfe Stad door een groot gewoel en fchimpighe geddeken van die geene die riepen: *Of dit het land- en fcheeps-volk was, 't welk den vyand aen de Leck zoude belegeren en den broek op- nestelen? Of dit het geld was, dat de Vorst tot behoef van den oorlogh zoude over-fchicken? Soe waren fy dan verweefen tot den flacht-bank ende om de graf- ten der vyanden met hunne lichaemen op te vullen.* De Gelderfse wel weetende dat 'er met onwilli- ghe honden geene haezen zyn te vanghen, keer- den fich wt nood tot de draeghers, graevers en ambachts-gafften, waer van fy een goeden hoop met haer wt de Stad fcepten; want zulke luy- den, tot ongemack en ftaefachtighen arrebejd fteeds gewend zijnde, hunleeven gemeynlyken niet hoogh en achten ende voor een kleyn geld te koop hanghen. Alfoen is 'er een Rit-meeftter met 200. paerden wt-gegaen, om in voor-raed een goede leggher-plaets op te fpeuren, blyvende de overighe tot bezettingh van de Stad: waer op *Roffem* tegens den 24. van de Herftt-maend met meerder maght en eenigh voet-volk is ge- volghd. Die van de Schants ontraed en haere koemft verheemende fchooten met zulk een gedruys, dat de damp fich als tot een wolkzet- tende den Gelderfien het sien van 't bol-werk benam.

192. Omtrent den zelve tijd zyn des Biff- chops troppen van de Gelderfse heerlyken be- drooghen en af-gefmeerd. Dese hadden by de 20. ruyters van Utrecht wt-gefchickt, die, om den vyand wt *Wijk* te locken, tot voor de poorten een bohey ginghen maeken, laetende de andere ruytery nae afteren in haere fchuyl-plaetsen. Des Biffchops Rit-meeftter *Frederick Saldenacher* zulx fiende, is los-hoofdigh en zonder quaed te vermoeden, den Gelderfien met eene bende van ftonden aen teghen-getrocken. De andere, als hem quanzuys niet gewooghen zijnde, fchouw- den met voordacht het gevecht, ende allenxkens fchoor-voetende vervoerden *Saldenacher* met fyne bende ter plaetsen, daer de Gelderfse ver- hooien laghen, die doen fchielyken op-rijzende door haere menigte en sterk gefchreeuw den vyand een verbaefdhed aenioeghen. De Biff- chopfse wat verre van de Stad verdwaeld zijnde, worftelden zoo veel fy moghten, om met geweld ruyme ftraet te maeken: ende na dat zy haer

een wijl hadden hartelijk gehouden, ende wey- nighe den aenloop van veele niet en konden wt- harden, wierden fy aen alle kanten bezet en gedwonghen fich te geeven. De Rit-meeftter zelf onder den kamp zyne rustinghe af-werpde om terapper te wesen, is met een hand vol volx door *Lambroek* te paerd naer *Duer-ftede* ontree- den. De overighe wierden gegreepen, naer Utrecht gebraght, volgens krijghs-gebruyk beboet, ende daer na weder los gelaeten. *Roffem* ondertuffchen, te vooren wt de verfpieders on- der-richt zijnde, waer men de Sterkte aen de Leck met de minfte moeyten en gevaerlijckheyd best zoude konnen beftryden, bestond, om fyne rot-gezellen te onderwijfen ende te verwacke- ren, met zoodanighen aenfpreek haer aen boord te koemen: 't En ware, *kloeke mackers en spits- broeders, de tijd van 't iaer my noodzaekte om het aengevanghen werk met alle gauwigheyd voort te dryven, 'ken zoude u luyden noyt by dese gelegens- heyd hebben wt-gevoert om dese Schants te beftormen, maer om des gemacks wille u alle binnen het leygher ende de wallen hebben konnen houden en oeffenen.* Quaelyken had hy noch wt-gepraet, wanneer het krijghs-volk hem met brullen ende voort met roepen in synen teem verftoorde, verzoekende eerft hand-vullingh en hunne verscheene leeninghen, waer van hy ze in het wt-treken wt de Stad had verzeekert: als dan wilden fy haer plaets en dienst gaeghlyken waer-neemen. De meefte aenftooker van dese baldaedigheyd was *Langbe*, die van fyneed ontslaegghen zijnde aen den Koningh van Vrankrijk, die den oorlogh doen tegens den Keyfer dreyghde te hervatten, met fyne bende daer nae over-gingh. Weshalven *Roffem* het over-fchor van fyne troppen, om van den vyand geen aenftoot te lijden, teghen syn dank ende niet zonder spot en geiouw van de burgery, welke hy voor dien tijd in 't hayt liet rijzen, weder naer de Stad heeft geleyt.

193. Daer na verzorghde de Biffchop het Slot *Vreland* aen de Vecht met meerder volk, om die van Utrecht wt Holland alle hoope van hulp te onttrecken. Gelijk ook wederom des Biff- chops bezettinghe aen de *Vaert* over ftoom gaende een in-val en groote verwoestinghe in de *Betouwe* heeft gedaen. Dese tydinghe t Utrecht over-vlieghende heeft de Gelderfse troppen wt den fleep op-geweckt. Dant *Aijlyk* aen 't veet vernoomen fy, dat de vyand de ponten, om van afteren niet benauwd te worden, aenden over- boord hadde verlegt en vaft gemaekt. Ende want fy zonder fchuylten den ftoom niet over en konden, keerden fy fich naer de Schants aen de Leck, op hoope van den vyand eenigh voet- deel af te loeren, die fich nochtans niet en open- baerde. Als het aen weder-zijden zoo heet af- liep, quam Vorst *Ian van Cleve* door syn Stad- houder *Pallant* fich tuffchen beyden voeghen, beraemende een stille-zact voor eenighe daghen, ende een dagh van by-een-komft teghens den 26. van de Herftt-maend binnen *Huelfen*: ende op dat niemant eenigh gevaer hadde voor te wenden, verleende men den gezanten over en weder goed en vaft geleyde. De Biffchop zond daer heen *Jacob van Mynden*, met syn Opper- fchrijver, ende de *Standen van Over-Yffel* wt de *Steden en Ridderfchap*, haere gemaghtighde: gelijk mede den Biffchop te gevalle de *Steden van 't Onder-Sticht Amersfoord, Wijk en Rheden*, die eenfdeels onder fyne gehoorzaamheyd ende eenfdeels

1527. eensdeels noch luyfsterden en op haer zelven stonden, hunne Raeds-genooten. Wt de Staeten van Utrecht ende van wegen Hertogh Karel waren hier verscheenen *Melis van Nivelte, Geeraerd Suckerode, Marcus van Wees, Frederick Koningsh*, van de Geestlijke: wt de Ridderfchap *Ian van Reness*, ende *Ian van Huchtenbroek*: wt de Raeden *Adam van Diemen* oud Burgemeester ende *Gijbert Kloetingh*. Doen begon de Opper-deken van Cleve, het woord op-neemende, het verdrag van den Bisschop van Trier, ende het iongher besteck tusschen de Geldersse, de Steden ende den Bisschop van Utrecht kortelijken te over-loopen, bestuerende alzooyne woorden, dat hy de schuld van dese op-roerten en winnigheeden niet zoo zeer op de Geldersse, als wel op de Stedenwierp, boopende dat de zelve, op dien voet sich onder een beier zouden vergeelyken. Syne slot-reden was deze, dat yeder een openingh zoude doen van de aller-beste middelen die tot den vrede moghten strecken. Waer op wanneer de gezanten ter zijden af-gaende terloop zeyden, in dank aen te neemen dat de dooluchtighe Vorst zich zoo veel aen den vrede ende haer aller wel-vaeren liet geleegeghen zijn, zijn sy na een weynigh after-blijvens weder binnen gelaeten.

194. Doen vingh de Bisschoplijke gezant voor eerst aen op te haelen, hoe noode sijn Heer de wapenen had aengerooghen, ende hoe recht vaerdelijken tot verweeringhe van sijn zelven en de sijne gebruykt. Waer na hy op het Triersse verdragh een luutl stul staende, vooris tegens de Geldersse meynedigheyd (hoedaenighe zels by de wiken en Heerden was vervloekt) dapper wt-voer; aengesien hy Utrecht in-bield, Hasselt met loos verraed had over-meldigh, de vlekken van 't Sticht verwoest, ende scharinghe af-gedwonghen. Dit alles zoude hy wederom wt-bracken, sijn volk naer buyt voeren ende wt de Steden lichten, ende de vrede zoude lichtelijken te maeken wesen. Wanneer de Geldersse en die van Utrecht daer na eene beurt kreeghen, weezen sy aen, dat, ingevalle het Triersse verbond, van den anderen niet te beleedighen, na behooren ware betracht; beyde Vorsten en landen, gelijk in de drie voorgaende iaeren, al noch in vrede hadden gezeeten; ende, na 't over-weeghen van de beweeghede oorzaken tot den oorlogh, eerst te desbe zoude bliken, op wien de naem van meynedighe best paste: gemerkt het gedachte verbond duydelijken allen boonspraak verbood, ende wijders beval dat de ballingen, wt liefde van de Geldersse verdroeven, van stonden aen hunne goederen en oude vrheyd weder zouden genieten: 'twelk nochtans niet en was na-gekoemen: een onseylbaer bewijs, dat niet de Geldersse, maer de Bisschop met sijn aenhangh aenleydingh tot den krijgh hadden gegeven. Dat wijders de Staeten van Utrecht eensdeels hier tegenwoordigh, de oorzaken zouden ontwinden waerem sy den Bisschop hadden buyten gekeert, ende bystand van ruyteren en knechten voor haer geld in buer aengenoomen. 't Veroveren van Hasselt was een wettighe waek tegens luyden van een vergiffigh tonghe-blaad, ende die hun vrienden en burgeren voor vyanden bielden, daer nevens de boerschappen in de Betouw naderhand een zwaere brand-schattighe hadden op-gelegh. Soo dat hun Vorst na geen dingh meer en verlangde dan na de rust van beyde landen, midt dat men sijn geleeden schoede en alle de laster-woorden, na 't zegghe van vrede-maekers, behoerlijken zoude boeten. Dan alzooy der gezanten reden, wt zack sy den anderen in den mond zaghen, zich te meer verheef,

vonden de Kleeffse 'sanderen daeghs noodigh, dat men een voor een in 't byzonder zoude verhooren.

195. De volmagtigters van Utrecht alleen voor de Raeds-heeren staende, begonnen wijd en breed te weyden; tekennegeevende, dat sy den Bisschop meerder gunst en goed-daedigheyd hadden beweesen, dan hunne voor-zaeren aen alle Bisschoppen te gader: dat hy naekt en beroyd aengekomen ende schier voor geld was gekoft, daer sijne andere mede-dinghers bare schatten van zels aenboonden, buyten eenigh ongemack van 't Sticht: dat men voort na sijnne in-buldighe 50000. goud-gulden hadde in-gewilligh, om daer mede de verlorene Steden en Sterkten den Gelderssen weder wt de banden te breeken: waer over, ende daer na over de verdroevene, als 'er groote scheuringh en hapery onder de burgerse was verreesen, had de Bisschop daer na gepooghe bezettingh in de Stad te leggen, ofie ten minsten de Catharijne poort op de wijze van een Blockhuys met een grast ende bol-werk verzorghen. Eerlangh hier na bevonden, dat hy, buyten voor-kennis der Staeten van Utrecht, met het Hof van Burgonden een after-bax verdragh had getroffen, ende wijders de verdroevene, die by vonnis van den Raed en by sijn eyghen vonnis voor vyanden waren geacht, met een sterke maght van ruyteren en knechten weder in de Stad dacht in te dringhen: waer over sy de poorten wel hadden toe-geslooten, doch d' eene bezendinghe voor en d' andere na gedaen, dat hy alleen met sijnne daghelijce Hovelinghen wilde binnen komen: 'twelk hy wt enkel trotz en wrevel-moedigheyd niet alleen en had af-geslaeghen, maer ook de Stad allen toevoer ontnoomen ende met krijghsvolk berent; zoo dat sy wt louter dwangh en nood geweld met geweld hadden moeten keeren; zonder effenwel met Gelderland in zoo een vast verdingh te staen dat sy niet en vermoghten op te zegghe, indien de Bisschop sijn de wapenen lieten vaeren. De Beyersse gezanten daer na binnen tredende, en verstaende de voorzyde verdediggingh, dienden hier op, van te vooren wel geweten te hebben, dat die van Utrecht hunne schorsde zaek zonden zoeken schoon en blinkend te maeken, doch dat het haer alleen wonder gaf, wat sy in zoo een maghtigh getal a'daer dedden: alzooy de Bisschop, na 't op-neemen van de wapenen, niet met die van Utrecht, hoewel die voorvechters en aenleggers van den krijgh waren, dan met den Vorst van Gelder had te schaffen, ende daer na in 't byzonder met die van Utrecht te handelen. Nu was hun eenighe last om met den Hertogh, zoo 't moezelijck ware, middelen van eendraght te veracmen. Daer na zijn de gezanten yeder voor hoofd gehoord, alwaer elk weder syne zaek in arten moede zocht staende te houden; voor al die van Utrecht, wanneer sy sich van den Bisschop verstootten zaghen; aengesien hun vermoeden was zulx te geschieden, op dat hy de Geldersse waek-honden in slaep gewieght ofie naer huys gezonden hebbeide; haer alsdan, gelijk een deel onweërbaere lammen, met kragt over-vallen ende na syne hand moghte zetten.

196. Als ten laetsten hier over eenighe dagen meer niet kliven en baffe-baissen dan met raed te slaen waren wegh gelooopen, hebben de volmagtigters van 't Neder-Sticht hun af-ghefcheyd gennoomen; zoo dat 'er weynighe alleen over-bleevert, om den handel, zoo noodigh, by te woenen; alzooy sy merkten dat de vrede qualijken te treffen zoude zijn, daer d' een Ooit ende d' ander

Wett

ende wey-
konden wt-
n bezet en
Rit-meester
f-werpande
nd vol volx
ede ontrees-
pen, naer
is-gebruyk
n. Rossen
pieders on-
kte aen de
aerlijkheyd
nd, om syne
verwacke-
raen boord
rs en spits-
tekte om het
yd voort te
ese gelegens-
te bestormen,
n het lesber
en oeffenen.
, wanneer
ende voort
e, verzoer-
erscheene
-trecken wt
den sy haer
remen. De
igheyd was
zijnde aen
en oorlogh
e hervaten,
Weshalven
en, om van
teghen sijn
ouw van de
'thayr liet
rt.
iffchop het
er volk, om
e van hulp
n des Bis-
ver stroom
stinghe in de
e 't Utrecht
troppen wt
aen 't veet
n, om van
nden over-
kt. Ende
n niet over
ichants aen
enigh voor-
ieten open-
oo heer af-
t sijn Stad-
voeghen,
he daghen,
ghens den
ffen: ende
te voor te
en over en
chop zond
yn Opper-
ffel wt de
ghighde:
de Steden
en Rhonen,
heyd ende
eensdeels

1527.

West wilde. Weshalven daer beslooten wierd, aen weder-zijden weynige hoofden tot de t'zaemen-spraek wt te kiezen, ende desen last hen alzo te beveelen, dat een yeder met syne meesters rugh-spraek zoude houden. Wt de Steden van Over-Yssel zijn hier toe gemaghtighd *Peter Manwijck* ende sijn keur-noot, Burgemeesters van *Deventer*; wt de *Ridderschap Ian van Buckhorst*, ende de *Ampt-man van Vullenboe*, t'zamen met den gezanten van den Bisschop. Dese over dit stuck zittende hadden zoodanighe middelen van vrede wt-gevonden: Voor al zoud de Bisschop een op-sieder en mede-maet neffens hem moeten gedoozen, door den Hertogh hem by te voeghen, te weeten den zoon van den Vorst van *Lunenburgh*, ongevaelijken 22. iaeren oud zijnde, ofte *Karel bastaerd-zoon van den Hertogh van Gelder*, die doen ter tyd aen 't Hof van den Bisschop van *Trier*, ende twintigh iaeren ofte een weynigh daer boven was. Dan vermits dit den gezanten van Over-Yssel ende den Bisschop, die geen kijk in de pot woude lijdén, t'eenemaal niet en smaecte, is de vergaderingh hier over op-gestaen ende al de arrebeid in rook verdweenen. Midden onder dese oproerten, te weeten in den *Wijn-maend*, zag men een zeltzaam gesternte aen den hemel, staende met een krommen arm zoo yselijken, ende als een wt-geftreect zwaerd in de hand zwaeyende, dat 'er veele van het bloot gesicht beduyzeld ter aerden vielen: een gewis voor-spook zoo van de tegenwoordighe als aenstaende droevigheeden. Loopende het bestand vonden de Over-Ysselise evenwel dienstigh, na acht dagen te *Deventer* sich met de Geldersche wederom te bespreken. Doch wanneer de voor-slagh van de *Kleefse* den Bisschop ter ooren quam, duydede hy dat aldus, als of hy sich van alle kraghten en onder-stand ontbloot voelende, den Hertogh ende die van *Utrecht* van zelfs in de handen moefte koemen, ende van elders geen trooft en had te verwachten. Waer over hy sich gantselijken tot den oorlogh schrap stelde, moegende niet te min lijdén, dat de Geldersche en Over-Ysselise den bestemden zit-dagh waer namen, of sy misfchien hun voorrijgh besluyt van een *By-Bisschop* te kiezen zouden willen veranderen. Om dese verzaemelingh by te zitten, ende te gelijk de zaeken van Over-Yssel gaede te slaen, indien de vrede moghte mis-lucken, wierd van des Bisschops weghen naer *Deventer* af-gevaerdighd *Wolfgangh van Affensteyn*, die in 't begin van de *Slacht-maend* door *Amersfoord* reyzzende en aldaer vernachtende, den Burgemeester der *Stad* by hem liet ontbieden, ende vroegh wat hem al docht van de Geldersche voor-waerden. De Burgemeester, hoewel niet twijffelende dat sy den Gelderschen Vorst te baet hebbende, niet te vaster tegens de Burgoensche, syne ende hunne erf-vyanden, zouden kunnen bestaen; zeyde nochtans, vermits den drollighen en lichtvaerdighen handel van den Hertogh, met recht te schroomen, dat hy ze met schoone woorden zoude zoeken in 't net te krijghen, ende alsdan na sijn goed-dunken beheerffen en quellen.

197. De verzaemel-plaetz was op den *Spie-toorn* een uyr buyten *Deventer* aengelegd; waer heen wt den naem van *Karel* sich gingen vervoeghen *Herman Knopper*, neffens de *Rechts-gheleerde Wmand van Arnhem*, ende van *Langh* *Oppersten Raeds-heer van Arnhem*

en Meester † der verzoeken. De *Vorstelijke* gezant een aenvangh mackende, ende verhaelende niet noodigher te zijn dan dat beyde Vorsten, de *win-nigheiden wapenen verzwuerende*, eene vaste vrede moghten in-gaen, viel tyndelijken op dese woorden, dat de *zeekerheid van zoo een verbond meest hier op berustede*, indien den Bisschop een erf-momber en *Beschermer van de kerk* wierd toe-gevoeghd. Waer op de Over-Ysselise dienden, tot eene vrede wel graegh te zyn, dan geensins te konnen bewilligen om aen den Gelderschen de erf-vooghd van het *Sticht* op te draeghen; aengesien sy onder het dexel van sich te versterken een pynelyk soek op den hals zouden haelen, ende sich metter tyd beel eyghen maeken. Welk antwoord de Geldersche volmaghtigher ten arghsten op-nam, zeggende, daermen geen nieuwen zit-dagh en hadde behoest, indien sy zulx te vooren hadden laeten blijken: onderrusschen zouden sy sich te gemoet voeren, dat sy, naderhand over-beerd werdende, dese aengeboodene weeten met noch zwaerdere lasten zouden moeten aen ende voor goed neemen: in 't byzonder alzo sy nu schier in den grond waren gezeyld, ende de Bisschop bereeds zoo veele Steden en Sterkten quijt zijnde nauwlijx sijn eenigh Slot maghtigh was te behoeden: de Vorst had haere duymen in den mond, ende kond ze nu om-leyden en mysl-banden zoo ende waer heen hy wilde. Maer *Goernaerd Swaefken* Burgemeester van *Deventer* over dit vermeedel en biz bescheyd ten hooghten ontsteld, vertoonde in 't kort, dat die van Over-Yssel niet zoo zeer ver-armd ofte wt-geteerd en waren, dat sy tot de Geldersche slaverny behoefden te verstaen, noch ook zoo veracht en verschooven, dat haer niemant de bulpelyke hand zoude willen reykén: sy waren eer gesind de kans en 't lot van den oorlogh mannelijken wt te barden, dan sich als slaven te onder-stellen, ende hadden liever de af-gebeetene duymen dan bunne heele hand en alles in den loop te laeten. Alzo is men aen weder-zijden met een verstoord en vergald gemoed van den anderen gescheyden. Men leest, dat naderhand Hertogh *Karel*, siende omlanx daer na het heele *Sticht* met Over-Yssel den *Burgondissen* in handen geleverd, het hoofd schuddende in grijnigheyd, zoude gezeght hebben, dat sijn volmaghtighers bijtend antwoord van het vast-houden der duymen beyde land-schappen hem wt de handen hadde gewronghen.

198. Hier over is de krijgh, vermits het bestand was voor-by geloopt, met alle maght hervat, ende ten zelve tijde ook eene bende voet-volx, by gebreck van vaerdighe betaelingh, van den Bisschop aen de Geldersche over-geloopt. De overighe troppen, wt-gezonderd de bezettingen aen de *Leck*, wierden gelaft naer *Duer-stede* te trecken in haere winter-rust. By welke gelegenheyd de Geldersche t'elkens bestonden de boerschappen om *Wijk* schot-plichtigh te maeken, ende den na-laetighen hun vee en gereede af te haelen. In die daghen zijn die van *Deventer* over den *Yssel-stroom* gegaen, verspreyende sich in de nabuerighe vlekken. Doch vermits sy wat langhzaem in het toe-taften waren, ende het volk van de *Velouw* onder dit sterk op de beenen quam, zouden sy te gader zijn onder-schept en neder-gemaekt geweest, ten ware sy, met after-latingh van den roof en eenighe van

† *Supplicium libellorum Magister*: maître de requestes civiles.

hunne

1527. hunne mackers, by tijds het haeze-pad hadden gekoozen. Daer na zijn 'er twee Bisschoplijke benden wt *Duer-stad* dwars door de Betouw en over de Linge getrocken, alwaer sy met moeskoppen in Thiel-er-weerd grouwzaeme schade deden. Aen het neder-eynd van den zelve Weerd leght een vleck met naemen *Gellekom*, die met Gelders krijghs-volk was beslaeghen, 't welk sterk en zonder geleeden wt-vallende; op den vyand van afteren in-drongh, ende hem eenideels syne pluysteringh ontioegh. Doch hier in ginghen sy de maet te buyten, dat sy; teghen het oorloghs-recht † van alle zedighe en bescheydene volken, de doode lichaemen aen stucken kaptten, ende boven wt de kappen van de toorens en huysen, tor een spiegel en trots van den voor-by gaenden vyand; op-binghen. De troppen over dit leed van toorn half verwoed en wt-zinnigh, zwoeren, het bloed van hunne kamer-raeden te willen wreken, ende na 'tin-neemen van de plaets alles wat sy vonden door de scherpte te iaeghen. Waer over sy de Vestingh een wyl tijds met ledderen en andere werken hebben bevochten, ende niet tegenstaende den vyetigen weder-stand, ten laetsten niet sonder bloed te plenghen; gewonnen; na dat *Orbo van Scharpenzeel* Richter van *Arubem* daer binnen met een bus was dood-gefchooten; ende noch andere Gelderse met hem gefneueveld. Doen zijn de overighe, onaenghen hun erbarmelijck verfoek dat men doch de voorgaende wreedheyt op hen niet wilde verhaelen, terwijl de wonde noch heet en bloedigh was, alle wt het Slot hier en daer voort gelleept tot by de lichaemen der verslaeghene, ende de ‡ levende by de doode geleghd. Dit beschickt hebbende, sijn sy, na 't plonderen en verbranden van de Vestinghe; weder naer *Wijk* geweeken. Niet verre van daer op de overzijde van de Linge lagh het vaste Huys *Renoyen*, 't welk sy mede in 't voor-by gaen, hoewel niet zonder groot geweld, 't effens vermeersterden ende schandelijcken bedorven.

199. Dese tijdinghe 't *Utrecht* verspreyd zijnde, heeft etlijk volk wt de Stad gelockt, 't welk als ter loop sich van het naefte veer aen de *Leck* verzeekerde. Maer de burgerye, kondschap krijghende dat de vyand aen een anderen hoek ook in de weer was, heeft de wt-gezondene weder naer *Utrecht* doen haesten. Als dese roep onwaer en ydel wierd bevonden, zijn de zelve van stonden aen het gebied van *Abkoude* in-gevallen; dan en konden, vermits den sellen weder-stand van de land-zaeten ende den veenachtighen en gebrooken grond, niet byzonders verrichten: gemerkt zy aen alle kanten bezet en beneepen zijnde, om de ongenadighe handen der boeren te ontgaen, sich in genade begaven van het krijghs-volk op het Slot: ende alzoo zijn sy, op twee na welke de land-luyden hadden gemact, weder vry-gelaeten. *Roffem* liet de andere troppen tot *Utrecht* mede niet verluyeren, maer de ledighe uyren van binnen met eerlijke tijdkorpinghen en allerley oeffeninghen, ende 'elkens met wt-loopen en plonderen, toe-brenghen. De Bisschop voelende onder dit syne middelen al-

† *Pugna suum finem, quam iacet hostis, habet. At lupus & tristis instant morientibus usi, Et quaecunque minor nobilitate fera est. Ovid.*
‡ *Neque enim lex aequior ulla est, Quam necis artifices arte perire sua.*

lenxkens versmelten, ende evenwel weygerende de Gelderse voor-waerden toe te staen, verviel ten laetsten wt wraek-lust tot een heel vreemd op-zet; alzoo hy in die daghen door heymelijke boodschappers *Floris van Eymond*, Keyserlijcken * Stad-houder in Holland, naer *Duer-stad* liet * *Capiteyn Ge-nerael.* noodighen, die ook in geen gebreek en bleef van ter loop over te koemen. Alldoen vertelde hy met veele omstandigheden wat 'er by de vergaedingh te *Huessen* was voor-gevallen, ende verfocht eyndelijcken, dat men een dagh zoude beraemen, ende daer op van by-stand en van het Sticht aen de *Burgoensse* over te draeghen, met den anderen naerder kallen; ende drongh voor alle dinghen, om het behoefstige krijghs-volk den mond te stoppen, op een spoedigh ontzet van penninghen. *Floris* over dit zoo onverwacht als langh-verwacht geluck innerlijcken verheughd, trock hier om, eer dese yver in hem moght bestallen, zelve naer *Brussel*. Weynighe daghen daer na is 'er binnen *Schoonhoven*, een Stad aen de *Leck* in Holland, tegens den 15. van de Slacht-maend een dagh van by-eenkomst wt-geschreeven, alwaer wt des Keyfers naem zijn verscheenen de *Graven Floris van Bueren*, ende *Antonis van Hooghstraten*, neffens *Geeraerd Muld* ende *Laurens Doublon* Raedsheren in den Hove van Holland: ende aen de andere zijde de Bisschop *Henrick van Beyeren* met syne Raeden.

200. Alldoen wierd den Bisschop een geschrift, van over langh in voor-raed in-gefteld; van dus-danighen in-houd, na syne eyghene finnelijkheyt behandighd: *Margriet van Oostrijck*, des Keyfers moeye en Stad-houderisse over de *Neder-landen*, schelt den Bisschop van des Keyfers wegghen middelijcken quijt al het geld 't welk sy by desen oorlogh aen syne zoldaten heeft doen tellen, ofte al noch wegghen de leeninge tellen moet. Op den 23. van de Slachtmaend sal sy aen den Bisschop tot de onkosten van den krijgh wt-reyken 16000. goud-guldens, en voor de 5. volgende maenden 25000. ende alzoo maendelijcken 5000. goud-guldens; waer mede hy 1000. knechten, zoolangh de oorlogh tegen de Gelderse in zwangh gaet, zal onderhouden. De Keyser sal met den Franssen ofte Gelderssen vrede noch bestand maeken, met wt-sluytinghe van den Bisschop, ende al eer *Utrecht*, *Hasselt*, *Rhenen* ende andere plaetsen, by de Gelderse in-geuoomen en over-yld, aen hem weder zijn in-geruynd. Indien het na vijf maenden geene vrede word, sal de Keyser op syne eygene kosten den Bisschop by-staen, ende sijn best doen dat de voorzeyde Steden weder in des Bisschops geweld koemen. De Keyser en Bisschop zullen gemeener hand gezanten schicken aen die van *Over-Yssel*, dat sy met hun vrye wille, op gelijke voor-waerden als die van *Utrecht*, sich onder des Keyfers en sijner na-zaten maght en gehoorfaemheyt begeeven. Den Keyser zal het vry-staen de goederen van de weder-spannige, zoo *Utrechtsse* als *Over-Ysselsse*, ni syne landen geleegeen, als verbeurd aen te slaen, tot dat de oorlogh zy af-geleyd ende de oproerftichters getemd. De Bisschop sal tegens zecken tijdt te werk stellen, ende daer voor behoerlijke zeekeringh doen, om van den Paus geweld-brieven te bekoemen, waer by hy de landschappen van *Utrecht* en *Over-Yssel* aen den Keyser en synen erven sal moeghen over-zetten. Dit alles

elike ge-
rhaelende
n, de vin-
aste vrede
e moorden,
eest hier op
nomben en
d. Waer
vrede mel
villigen om
et Sticht op
van sich te
ouden bae-
n. Welk
ten argh-
n nieuwen
te voeren
uden sy sich
-beerd wer-
h zwaerden
d neemen:
rand waren
le Steden en
Slot magh-
duymen in
uyl-banden
aerd Swaef-
er dit ve-
n ontfeld,
r-Yffel niet
en, dat sy
staen, noch
er niemant
y waren een
mannelijcken
der-stellen,
dan bunne
Alzoo is
rftoord en
schoyden.
arel, siende
Over-Yffel
verd, het
zoude ge-
ers bijtend
r duymen
den hadde

its het be-
lle maght
ene bende
betaelingh,
ver-geloo-
lerd de be-
gelast naer
rust. By
ens beston-
lichtigh te
vee en ge-
ijn die van
gaen, ver-
sen. Doch
taffen wa-
ler dit sterk
ler zijn ont-
t, ten ware
enighe van

aifre de re-
hunne

1527.

alles is alzo te *Schoonhoven* over en weder met handen en zeghels bekrachtighd. Merkt hier eens aen Gods ondoorgrondeijk beleyd en onnafpoorlijke voorsichtigheyd, die den staet niet alleen van beyde Stichten maer ook van andere aenpaelende landschappen in den zin hebbende te verzetten, de zelve van een heeft geruckt ende onder de vreemde heerschappy van het al verflindende *Oostenrijk* voor een korten tijd laeten schuylen; op dat hy ze, na een zond-vloet van plaeghen ende een zee van vergooten bloed, t'ijner tijd weder met waere broederschap verbinden, ende te gelijk met het onwaerdeijk loon van de gulde vryheyd ende met het licht van een onverbaeterd geloof in eeuwigheyd zoude zeghenen en beschiijnen.

201. Daeghs te vooren was de Stad *Rhenen* van de Gelderfse met verrassinghe gewonnen, door toe-doen van *Isaob Tuck* een Geldersman, die in een boerschap niet verre van *Rhenen* huys hield. Dees had onlanx wt vrees van een overval sijn huys-raed van het land in de Stad gevluht, een man die wegghen synen ouderdom en goede kennissen aldaer wel bemind was, ende om syne schoone middelen in groot aensien. Over-sulx gingh hy 'smorgens een weynigh na seffen by den Burgemeester, verfoekende, dat de Bergh-poorte, die doen om het gespoek van den nabuerighen oorlogh toe-stond, t'ijnen behoeve moghte ontflooten worden, zeggende, buyten twee voederen stroys voor syne beesten te hebben, welke hy, om voor het verbranden bewaerd te zijn, gaerne in de Stad wilde brenghen. De Burgemeester, die desen man alles goeds toe betrouwde, beval van stonden aen de poort, volgens sijne begeerte, te openen. Doch de eene waghens was met stroo soo hoogh op-gepropt, dat die midden in de poort vast en onwagghelbaer bleef hanghen. De Gelderfse die buyten de poort onder de struyken laghen gedooken, fiende de poort geopend, zijn met een vollen loop en grouwelijk geschreeuw aengevallen, ende maekten sich met kleynen moeyten meesters van de Stad. Hertogh *Karel*, die op den selven dagh dese tijdingh vernam, vertrock voort naer *Rhenen*, alwaer hy in de Kuniens kerk den goeden God, over dese zegheningh, liet dank seggen. Den volgenden dagh reed hy met alle de troppen naer het Huys *ter Hofst*, alwaer *Ernest van Amerongen* te gebieden had, die des vyands aenkomt en geweld niet dervende verbeiden, door de ayerechte poort sich met de vlucht gingh berghen. Het vorder krijgsh-volk sijn hoofd missende gaf de plaets goed-willigh over. Twee daghen laeter is hy op het Huys *ter Eem* aengetrocken, 't welk twee uyren beneden *Amerfoort* bezijden den stroom van de *Eem* sich openbaert. *Roffem* die het volk aenvoerde met twee stucken over den stroom koemende, liet, om die van binnen bangh en hope-loos te maeken, alles tot een storm vervaerdighen, ende den harder van 't Slot aendienen, hy zoude de plaets van stonden aen over-leveren, op straffe van anders de wterfte aenvechtingh en mis-handelingh af te wachten, alsoo 't sijne meeningh was den dood van *Orbo van Scharpenzeel* ende van sijn volk, onlanx te *Gellekom* vermoord, te wreken. Hy door dese dreygementen ende aen d'andere zijd door 't gevley der boeren om-gekeerd, ende op sijne maght weynigh vertrouwende, deed als hem bevoolen was. Het verwonnen Slot wierd aen

den Schoutet van *Hardertwijk*, met namen *Werner van Grol*, te bewaerengegeeven. Insegelijx zijn de Sloten van *Amerongen*, *Doren*, *Haem*, *Schoonouwen*, en *Meyert*, den Bisschop doen ter tijd van 't hert gebonden; ende eensdeels bezet, eensdeels tot puyn-hoopen gemaekt. Doch *ter Hofst* beval de Vorst te slechten, op dat het schier ofte morgen weder in des vyands handen koemende te vallen, die van *Wageningen*, alwaer het schricks teghen over lagh, niet en moghte beschaedighen.

202. Hier over begon het gtauw, met toestemminghe van de Gelderfse, den Bisschop met schertsen en oneyndelijke scheld-woorden over de tongh te haelen. Maer hy liet dit alles op sijn borst af-stuyten, ende nam onder dit een op-zet van *Utrecht* te vermeerteren: 't welk hem ook zoude geluckt hebben, ten ware de schalkheyd, door het gestommel van de geene die door verhoole wegghen in de Stad waren geraekt, aen den dagh had gekoemen, ende de burghery over al gaende en gauw gemaekt. Daer na was hy doende om die van *Amerfoort*, die sich tot noch toe met den krijg niet en hadden gemoeyt, door bezendinghen te onder-kruypen, eer sy van de Gelderfse ofte over-vallen ofte bekoord wierden. Waer over hy *Adriaen van Rhede* en *Frederick van Someren* haer toe-zond, die in den Raed koemende, haere trouw-berzigheyd en des Bisschops wel-gunstigheyd tegens de Stad grootelijx roetuden, ende ten laefsten hier op wt quamen, dat de Bisschop nergents meer voor en zorghde als voor haere behoudenis, ofte dat sy door verlockinghe Gelderfse bezettingh moghten binnen haelen; waer tegens hy verzochte, dat sy sijne ruyters ende knechten wilden ontfanghen. Dan vermits de Raed van *Amerfoort* van geen een gevoelen en was, stemden sy meest daer toe, om volk op hun eyghen beurs te werven ende daer mede den oorlogh van haere vesten te keeren. Daer na zijn sy al wederom gevrijd door brieven van Vorst *Karel* en die van *Utrecht*, die haer met alle zoetigheyd aen den rey en tot hunne vennootschap zochten te trecken. Maer de *Amerfoorters*, om alle gevaer, zoo veel doenlijk, te ontschuylen, verftonden eyndelijken hier toe, dat sy 75. voetknechten, na voorgaende trouw-zweeringhe, binnen lieten, die nochtans maendelijken van den Bisschop zouden werden betaeld, doch zoo bedectelijken, dat de vyand hier van den minsten snof niet en zoude gewaer worden. *Karel van Gelder*, om de zaeken van 't Sticht niet te verwaerloosen, aengesien hy giste de jongheyd van *Marsen van Rossen* niet ontzaghs genoegh te hebben om soo een zwaeren oorlogh te bestueren, heeft *Frederick*, ofte (zoo andere hem heeten) *Christoffel Grave* van *Meurs* met verffe troppen naer *Utrecht* geschickt, om met de opperste maght over *Roffem* en het krijgsh-volk te gebieden. Op dien tijd stond het met die van *Over-Yssel* zeer slecht, alzo de Gelderfse meest alle haere Sterkten, zelfs ook eenighe Steeden hadden veroverd, ende de overighe, ofte met steeds te rinkel-roeyen ofte met het legghen van Schantsen aen de kant van den stroom, tot de wterfte armoede en schier tot honghers-nood gebraght. Van den Bisschop hadden sy mede niet veel heyls te verwachten, ten ware sy insgelijx, waer van hun hope was gegeeven, haer toe-vlucht wilden neemen tot de *Burgondisse*.

203. Over

1528.

203. Over-zulx is'er inden aenvangh van 't volgend ende voor onsen Hertogh aen alle kanten ramp-zaligh iaer, een dagh-vaert en nieuwe by-een-komfte gehouden, ende daer op van wegghen de Burgoenfse by een geweeft *Floris van Egmond*, *Jurriaen Schenk* Stad-houder van Vrieland, *Geeraerd Mulard*, *Toost Sasbout*, *Peter Sande*, ende *Peter Gebeym*-schrijver van Holland: Wt de Ridderfchap van Over-Yffel *Ian en Lubbert Mulard*, *Burchard van Westerbolt* Drofftaet van Vollenhoe, *Burch. van Westerbolt*, *Ian Stellingh*. Van wegghen Deventer *Geeraert Cryt*, *Henrick Plaet-man*, en des Stads-Schrijver *Henrick ter Spillen*. Van Kampen *Lubbert van Hattem*, *Geeraerd Burchard*, *Ian Vecht*, *Timon Veen*, met haer Schrijver *Ian van Breda*. Van Zwol *Ian Harberden*, met hun Schrijver *Werner van Pufflingen*: alle welke hunne zegghelen hinghen aen zeecker een brief, die onder andere dingen mede-braght, dat de Keyfer op sijne kosten Vorst Karel, zoo langh by noch eenighe plaetsen in Over-Yffel in-bad, zoudt beoorloghen, ende hem met goetghed ofte quaetghed daer toe brengen om het hand-vest, waer by sich de Bisschop en die van Zwol tot eene geld-boete hadden verplicht, wederom te langhen. De beden en schattingen, welke den Bisschop tot onder-boud van den oorlogh plaghten te volgen, zoudten nu den Keyfer volgen. Hier over werd'er van den Bisschop, wegen den winter-tijd een deel volx afgedant, maer by de Gelderfse noch meer aengenoomen. Wanneer *Roffen* daer na met 2000. voet-knechten in grooten haest op-gelicht, na den beneeden mond vanden Rhijn af-quam, ende aldaer met Rit-meester *Vijt van Muyster* sich van ter zijden wat gingh vertreeden; had hem de vyand bykants beloert en op-gelicht, ten ware de syne hem ter rechter tijd hadden ontzet. Middeler-wijl quam daer tydinghe, dat die van *Geelmuyden* over den Yffel gaende in de boerschappen op de Velouw hier en daer den brand staecten. Op welke kondfchap *Roffen*, de belegeringh tot op een beter tijd spaerende, syne troppen weder naer Utrecht heeft gevoerd. Naderhand heeft hy elyke sterkten in de broekachtighe kleye van *Abkoude*, ende aen de Vechtstroom, *Han* en *Meyert* met verdragh vermeerterd. De Vorst, om aen die van Over-Yffel het ftroopen op de Velouw te verhinderen, bestond in de vryheyd van *Kampen* seekere Schuer in te neemen, al-waer de koey-harders teghens den nacht hunne koeyen gewoen waeren te stallen, welke hy in weynighe daghen met een wal en graft teghens allen aenval zoo liet bebolwerken, dat het schier een onwinbaere Veftingh geleck; de gemeene man noemde het *Koe-burgh*. Hier wt heeft men daghelijx menighe wt-vallen tot voor de poorten van *Kampen* gedaen, ende ook menigerley fchermutzelen gehouden met die van *Genemuyden*. Hertogh *Karel* was doen zelve binnen *Hattem*, ende liet die van *Elbnygh* schriftelijken beveelen, dat, vermits eenighe van de syne omtrent *Willem* zich verhoudende *Koeburgh* hadden veroverd, sy der-halven de gedachte Veftingh na hun vermoeghen met geschut ende alle behoefteghed daedelijken wilden bedenken.

204. Wanneer die van Deventer het Stedcken *Diepenheym*, 't welk de Vorst van Gelder met een sterke maght bezet hield, hadden aengevanghen te belegheren, ende het begin hier van niet wel en wilde opneemen, zijn sy weemoedelyken weder te rugge gewandeld. Maer als nu het krijghs-

volk van Utrecht een langhe wijl geen geld en had gefien, sprack het trotzelyken om zyne leeningh. Hier op heeft men voor gelaeghen, het hoofdgeld onder de burgery in te voeren, 't welk echter wt vrees van een opstand is after gebleeven, ende de Stad door beloftenen zoet spreken der Overften van de wtschuddinghe verfchoond geworden: tot dat het lieve geld onlanx daer na overkoemende het hert van yeder een ontfonkte. Daer na hadden drie zoldaeten een aenflagh voor op *Schoonhoven*, ende raecten in vrouwelijke kleederen binnen de Stad: doch hun beftaen viel averechts en vruchteloos wt; want sy by 't hoofd gegreepen zyn, naer den *Hage* gefonden, ende, na voorgaende belydenis door dwangh van pynninghe, aen den hals gestraft. De Hollanders hier door gewaerschouwd, hebben hier ende daer waerd-gelders in hunne Steden beftelt. Tegens de Lente wierden de Biffchop en de Staeten van Over-Yffel verwittighd, dat'er te *Dordrecht* eene vergaderingh was aen beftemd. Wanneer sy aldaer in degelyk getal waeren t'zaemen-geschoold, wierd'er dadelyken beflooten, met welke ende hoe sterke troppen ende onder wat Veld-heeren men de Gelderfse zoudt te lyve koemen. Voor Overften wierden aangeweefen de *Graven Floris van Bueren* ende *Willem van Rennebergh*, neffens *Jurriaen Schenk* Vry-heer van *Teutenburgh*, ende gelast, met alle vlijt volk van oorlogh te werven, te weeten 16000. mannen te voet ende anderhalf duysend te paerd. Daer behalven zoudt *Schenk* met zoo veele knechten als hy missen konde, zonder vertoef zoo haest detijd van 't iaer zulx konde lyden, in Over-Yffel een begin maeken, ende syne oude bende met nieuwe op-vullen. Daer tegens lieten die van Utrecht haere ballingen en alle die om des oorloghs wille in vreedige plaetsen waren gewecken by oentlyk dagement in-roepen, dreygende de wederwillighe met een banninghe van tien iaeren boven eene groote geld-boete. Hier nevens wierden'er voor ses maenden weekentlyken alle Vrydaghen bid-ende vast-lagen wt-geschreeven, op dat de oorlogh een voorfpoedighen wt-gangh moghte hebben. Dan vermits geen van de verdreevene ofte wt-gevluchte weder binnen keerde, syn'er door den Hertogh ofte syne gefanten nieuwe Burgemeesters gemackt. Doen is mede de *Ruytery*, welke wegghen de traeghe betaelingh op nieuws begon te morren, door de Vorstelyke lasthebbers in tilte gebraght.

205. Den Dorsien zit-dagh gefcheyden zijnde, heeft de Vorst, niet on-wetende wat'er tot syn after-deel was versprooken, met syn ganfse heyr-legher de vlecken aen de *Leek* beslaeghen, om den Biffchop in 't weder-keeren waer te neemen en op te lichten. Doch hy was onder wegghen te *Schoonhoven* verbleeven, de syne, die ziek waeren van enkel verlanghen, door brieven opweckende, dat sy goeden moed fouden hebben ende fcherpe wachten houden: hy soude binnen kort met zoo eene maght voor den dagh koemen, waer mede hy onbeschroomd midden door des vyands legher wel derfde heen trecken. Voort daer na wierd'er mede een boode van *Schoonhoven* met brieven aen de Staeten van Utrecht afgeschickt, belanghende den handel van *Dort*, die echter, tot groot genoeghen van den Hertogh en yeder een, wierd onderschept. De Vorst al wederom de geweldighe toerustingh van zoo een verfchrickelyk vyand verstaende, het, om hier tegens vervat te wesen,

L 1 insgelijx

nen *Werner* lijx zijn de *Schoonhoven* r tijd van 't *en* fdeels *Horst* beval *ofte* mor- *emende* te *et* fchricks *beschaedi-*

, met toe- *iffchop* met *orden* over *alles* op *sijn* *een* op-*zet* *k* hem ook *chalkheyd*, *e* door *ver-* *raekt*, aen *ghery* over *na* was *hy* *ch* tot noch *i* *gemoeyt*, *en*, eer *fy* *te* bekoord *n* *Rhede* en *d*, die in *evrigheyd* en *tae* *groot-* *wt* *quamen*, *zorgde* als *verlockinge* *telen*; waer *da* *knechten*

Raed van *was*, *stem-* *un* *eyghen* *in* oorlogh *zijn* *fy* *al* *Vorst* *Karel* *zoetigheyd* *ap* *zochten* *s*, om alle *wfchuylen*, *fy* *75* *voet-* *weeringhe*, *elijken* van *,* doch zoo *n* den *min-* *en*. *Karel* *nicht* *niet* *te* *e* *iongheyd* *is* *genoegh* *ogh* *te* *be-* *ndere* *hem* *s* *met* *verste* *m* *met* *de* *krijghs-volk* *met* *met* *die* *e* *Gelderfse* *ok* *eenighe* *te* *overighe*, *te* *met* *het* *ut* *van* *den* *i* *schier* *tot* *n* *Biffchop* *erwachten*, *hoop* *was* *neemen* *tot*

203. Over

1528.

Ingelijx syne maght vermeederen, ende allenthalven last geeven, om een oog in 't zeyl te houden. Ingelijx deed de Bisschop, die doen weder te sloop binnen *Duerstede* was geraekt. Onder-ruffchen was Burgondien wacker in de weer, om over al volk ende krijghs-gereedschap te verzaemelen. Boyenal was het vervaerlijk, dat *Schenk* met de Vriessen en Burgoenise naer den Ysselkant quam aenstooten. Dese roep mackte by de Gelderse niet alleen verslaegheneyd, siende dat sy den vyand nu van vooren ende van asteren te verwachten hadden; maer ook by die van Utrecht, die voor de Burgondise en nabuyrige Hollanders, daer sy zoo meenighe iaeren dan met wapenen ende altoos met haet haddentegen gevochten, niet weynigh en schroomden. In dese verbaesdheyd verhuysden 'er veele van Utrecht, geen moed hebbende dat de Stad de overhanghende oorloghs-buynen zoude konnen wt-harden, in 't besonder wanneer voort daer na al dit pack den Gelderssen op den hals quam vallen. Dese zijn als door-loopers en vyanden van 't vader-land veroordeeld, ook hunne huysen en geheele inboedel den zoldaeten ten besten gegeven. Waer over 't gemeene volk tegens de stichters van dit werk by den Stadhouder den Grave van *Meurs* met schelden en tieren zoo veel te weghe braght, dat het krijghs-volk de huysen van de voor-vluchtighe moeste ruymen, en alle geweld staeken. In die daghen wierd mede den Burgoenssen opentlijken de oorlogh aengezeghd. De Bisschopse vielen doen wederom in de Voorstad van Utrecht, ende wierpen het vuyr in eene van de molens die t'eenemael daer door in d'as raekte.

206. Middelerwijl beval Vorst *Karel* (wel weetende dat men in 't werven van een legher en versterken van een Stad aller eerst van den buyk moet beginnen, die ledigh zijnde geene ooren en heeft om na reden te luysteren) de Stad van Utrecht in allen geval by tijds met allerley voor-raed te verzorghen, laetende in de Lente-maend meenighe van koor en andere noodzaakelijcheyd daer binnen voeten. Met een trock het legher van *Doorn* beter naer de Stad toe. Doen ter tijd koos hy mede *Marten van Rossem* Heer van *Puderoijen* tot sijn Veld-Maerschaik zoo over het voet-volk als de ruytery, ende schonk aen hem (om sijne deughd, waer van hy tot nut toe meenighe proef-stucken hadde gesien, als door een nieuwen spoor kragtlijken op te wekken) de thien-den van alle gedinghen, brand-schattinghen, en gevanghens die op des vyands bodem wierden gekroegen. Hopman *Aelt van Harderwijk* wierd mede gelast, zoo veel volx ende zoo haest als 't doenlijk was by den anderen te raepen, ende voor ses maenden in huyr aen te neemen: gelijk ook de Ritmeester *Ian van Horst*, wiens tijd schier wt was, op nieuws voor een half iaer in sijn dienst bevestighd. Doen is mede des Hertoghs verwant *Ioachim* Heer van *Wisch* in 't Over-Vier-deel van *Ruermond* tot een Overste en op-ziender gesteld, schier op gelijke voorwaerden als *Rossem*. Ingelijx is *Melis van Zuylen van Nivels* tot Utrecht bewaerder van 't kleyne zegel gemackt, *Lubbert de Wail* Schoutet van *Leijden* by *Amerfoort*, *Marten Koolwagen* van *Eemnes* binnen en buyten 's dijk; ende *Marten van Scherpenzeel* tot Over-pander. De Grave van *Meurs* liet mede geen vuyr wt-gaen, ende was niet zuymachtigh in het plonderen en verwoesten der landen van

Amerfoort ende van alle de geene die den Bisschop mede-stonden: hoewel dit vernielen en plucken weynigh konde helpen tot het eyndighen ofte voort-zerten van den oorlogh, ende daer tegens veel hielp om de land-luyden over al met een vinnighen haet teghen de Gelderse en hunne heerschappy te ontsteeken.

207. Daer na heeft *Rossem*, wt zonderlingh bevel van sijn Vorst, wiens oor-biecht hy hadde gehoort, een stout ende voor altoos roem-ruchtigh stuck bestaende, syne troppen, zonder dat yemand sijn voor-neemen konde na-spooren, westwaerts aen naer *Woerden* gevoerd. Syne maght bestond in 2000. oude knechten, ende 200. ruyteren; hoewel andere van veel minder getal ende slechts van 1200. mannen in alles vermelden: voerende alle Keyserlijke vlagghen, om den Hollanderen geen after-denken te geeven ende als een doekien voor de ooghen te binden. Als dese by *Outwijk* waren t'zaemen-gerot, begon *Rossem* aldus te zweten: *Tot nu toe hebben wy, vroeme kamer-raeds, als op een hongher-kamp gewydet en magere soppen gegeeten, terwijl wy den Bisschop ende sijn schrael en verarmd Sticht bekryghen: Maer nademael wy nu twee vyanden in stede van een voor hebben, zoo is ons opzet, de Hoofd-stad van den boogmoedigen vyand aen te lasten, alwaer ghy-luyden het goud en zilver met schepels zult konnen wt-meeten, ende u zelve voor altoos rijk rooven. Doch wat ick voer een vyand en koop-stad meyne, zal ick aenwijzen wanneer wy een weynigh verder op den wegh zyn. Ghy hebt niet meer te doen, dan my uwen voorgangher ende mede-maet na te stappen. Na dese aenspraek is hy te voet door de Voorstad gegaen. Als sy een mijl ofte anderhalf van de Stad waren, bestond hy het krijghs-volk wederom zoo toe te spreken: *Wy zegghen den Hollanderen den oorlogh aen, niet als wel eer door een gezworenen krijghs-boode, maer door het swaerd ende vuyr. Voor als nu zoudet den Haghe gelden, het pack-buys van de Hollandse schatten, welke by hen t'zaemen met alle de inwoonders ten roove gaf. Dat de Hollanders in voort-tijden wel kloek en manhaftigh waren geweest, maer nu rijk, loom en bloode; daer sy in tegendeel strijdbaar en bedreeven waren, ook onder zoo een Vorst zout verdienden die alleen gewoon was te winnen ende noyt onder te legghen. De zelve Hollanders hadden verhindert, dat de Bisschop wt al sijn land niet en was gezet, ende hem onder-druymt met volk en geld-middelen onder-stut. Hier tegen moest men by tijds raed doen, eer daer yet in den wegh viel, ende in 't begin van den oorlogh zoo een meester-stuck aenrichten, daer de nakemelinghen van zonden werten te praeten, ende 't welk den vyand ofte onder de voeten ofte immers tot schrick ofte weemoedigheyd zoude brenghen. Soo 'er eenighe onder den hoop waren die zwaerigheyd macken van dat men etijke Steden van den vyand voor by moeste trecken, zulke moghten vry weder naer huys waddelen, om door hunne kleynkerigheyd desen heerlijken tocht niet te onteeren: hoewel de zaak ook genoegzaam buyten gevaer was; alzoo beyde plaatsen, die sy after haer zonden laeten, armelijken bezet waren, de eene daer-en-boven van kleynen gewicht, ende d'andere zoo geleghen dat sy geen nood van 't geschut en hadden: genoomen ook, dat het volk wt beyde Steden zich by een trock (als 'er buyten twyffel niet en was te beduchten,) zonden sy dan noch schroomen voor een hoop straet-suyers, schip-pers,**

1528. pers, palle-wevers ende diergelijk gessuyt van onweerbare Hollanders en Vlamingen? Hy wilde de dorpen aen weder-zijden van den Rhijn bedwingen om tot aenden Haghe toe alle noodwendigheyt te verschaffen. Haer en konden geene stroomen, brugghen ofte bergghen op den wegh stuyten; gelijk mede 's Graven-Haghe poorten, grachten noch wallen en bad, ende sy derhalven niet behoefden te weesen van buyten geslooten te worden ofte met bloedighe hoofden af-geweesen. Waer over s'hem nu voor al gaerne ende willigh zonden na-treedden.

208. De heele menighe riepe hem toe; sy traven bereyd hem, zelfs tot in den mond van de bel, te volgen; by zoude maer voor-gaen daer 'hem geliefde, sy wilden hem onbeschroomd en vaerdigh na-wandelen. Derhalven trock hy spoedighliken voor-by Monfoort ende Woerden, alwaer alle vlecken omtrent den Rhijn, omgeen overlafte te lijden, hem te wille waren. Het volk van bezettingh tot Leyden, onaengesien het gierigh was om wt te vallen ende een kans met de onse te waeghen, wierd teghen dank binnen gehouden. 't Welk'er veele deed gelooven ende rond wt zegghen, dat deen intocht van de Gelderse een door-gestecken werk te zijn, ende met stil-zwyghende toe-stemmingh van Me-Vrouwe Margriet aengevangen; gelijk het boosaetich volk doch gemeenliken sijne ramp-zaligheyt de Overigheyt te laet zoeken te legghen. Hoewel andere dit mede niet en wraeken; om redenen, dat de Hollanders vol geld en goed steekende den Keyfer, niet na behooren ofte na behoef van sijne zwaere oorlogen, met penningen by-stonden. Rossen in het dorp Voorschoten twee uyren van den Hage zijnde, liet een schuyt met een kot ofte twee aensteeken; ofte om dat de bouweten schattingh weygerden, ofte om aen zommighe in den Hage, dien hy wilde verschoonen, hier door een loofse en wenk te geeven. Wanneer sy daer na tot aen Rijnsijk ende voor aen 't Haeghe se woud waren gekoemen, beval hy schielijken de Gelderse vanden te ontwinden, ende Gelder wt te schreeuwen. Alsdoo begaf zich yeder op de vlucht, latende alles van verbaesdheyd in 't wilde staen. Eenighe Raeds-heeren wietpen hun verborgene schatten plotzlijken in de schuyten: andere huerden voor groot geld karren ende waegghens, om haer zoo gemunt als ongemunt goud en zilver wegh te stouwen; geevende al het ander ten besten. Veele, die haer huyd ende vryheyt boven de middelen waerdeerden; verliepen op dit gerucht haere maeltijden en alles, ende vloeden naer Delft. Rossen had de syne al zoo geschaekteert, dat sy van 't Oosten, Westen ende Zuyden in den Haghe vielen, ende niemand dan tuschen 't Westen en Noorden naer de Zee konde ontflieden. Die van Delft ziende de Haghenars met heele tropen na haere Stad vluchten, waren mede van de schrick, als van een koude 't zaegh; zoo bezeeften, ende verlieten zich zoo weynigh op haere Vesten, dat sy ze lichtlijken op de aen-komste des vyands zouden verlaeten hebben. Aldus is Marten van Rossen omtrent den midder-nacht, wanneer alle dingh eens zoo groot en yffelijc in de ooren klinkt, binnen 's Graven-Hage, den stoel van de Vorsten ende hoogen Raed, onvoorlicns en ongenoodighd gekoemen, zonder eenighen weder-stand te vinden, vermits sy geen vyand dan eer haer eyghen volk te gemoet zaghen;

zoo dat'er ook boven drie mannen niet en struykelden.

209. Weynighe huysen bleeven ongeschonden en tol-vry. De buyt was des te grooter, des te onverwachter hunne koemste was. Schier Koninghlijke schatten hebben sy in goud, kleederen, zilver ende andere cieraeden wegh gesleert: de oor-kuffens van vederen en tyker wt-geschuddet ende daer tegens met goud en zilver gevuld. Hier ende daer vond men (na dat een yeder de vreesse en zwijmeligh was aengekoemen) de sleutels in de koffieren en kassen steeken. Het Slot wierd aen Rossen met verdragh geopend, 't welk hy echter, als mede de brieven van het Hof, in sijn wesen en ongeplunderd liet, gelijk ook de huysen van eenighe edelen zijnde van 't Gelderse bloed ofte gefindheyd. Middeler-wijl schreef Marcus van Wees Prooft van Elst ende Dom-heer van Utrecht een brief (die nochtans by den Stad-houder van Woerden opgevangehen, ende te Delft op den land-dagh opgebrooken wierd) op den Haghe aen sijn broeder Christoffel, waer in hy den Maetschalk van Rossen over dwars beschuldighde, dat hy hem teghens sijne beloften in desen tocht had over-geslaeghen, ende maekte met een etlike wt den adel naem-achtigh, waer mede men in den Haghe door de vingeren zoude sien ofte straffelijken bandelen. Hy verlangde eens eenen dagh by haer te wesen, om de vernaemste roer-vinken aen te wijzen, ende onder andere den 't Opper-Raeds-beer van 't Hof, wt Zeeland ende van schippers gesprooten, die een vermaek had om den adel en eerlijke luyden te ribbe-zacken en onderdrucken, die ook de goede linkeren Broesel ende Broekhuysen ter dood had veroordeelt; gelijk mede niet veel heyligher en waren Meester Vincent ende Caspar Livens, die met * bodemerye en schip-wocker een groot goed by een hadden geschraepst. Hier tegens sprack hy voor de Renessen, voor Jan van Kullenburgh, Geeraerd van Poolgeest die buyten Leyden op sijn huys woonde, om dat die den Staeten van Utrecht minst hadden tegen gestaen; als mede voor den Heer Alkemade van Wingerden, den Heer van Assendelft, ende den Hof-schryver. Voor de andere als Raeds-heeren, voor-spraken en diergelijk volcken en wilde hy niet bidden. Sy hadden nu de broed-binne by de veeren, die over het Sticht zoo veel quacs had ge-rockerst; een plaats, daer de Hollanders al over langh gefind waren een * hooghe vergaderingh, gelijk 'er te Parijs in Frankrijk was, op te richten, ende het Sticht van Utrecht daer onder te stellen. Het krijghs-volk met roof over-laeden en dronken van weede begaf sich voort tot flempen en hoereeren, ende, geen vyand vindende, vocht tegens de tonnen en 't onweerbare vrouw-volk. Eenighe melden, dat sy 's anderen daeghs voor noens zouden zijn verscheyden; daer andere verhaelen, dat sy, voor 20000. gulden aen bedongbene brand-schattingh gijzelaers en pandsluyden mede neemende, eerst op den drieden dagh wt den Haghe vertrocken zijn, ende haer voortighen wegh weder gekeert; zonder de minste ontmoetinghe, behalven dat haer eenighe boeren van aftenen quamen bernyken ende aen-

† President. Hy schijnt hier als met een vingher te micken op Nicolaus Everhardi van Middelburgh, een man hoogher van waerdigheyt en verstand dan van geboorte, ende die naderhand boesd wierd van den hooghen Raed te Mechelen.

L. I. 2. valleri.

* Fama.

* Partic.

den Bifnielen en yndighen ende daer veral met en hunne

nderlingh hy hadde em-ruch-onder dat spooen, d. Syne ten, ende el minder n in alles vlagghen, te geeven en te binemen-ge-

: Tot nu als op een gegeeten, n verarmd twee vyand is ons op- gend vyand uid en zil- s, ende u te ick voor aenwijzen wegh zyn. men voor-

Na dese r-stad gef- dlf van de -volk we- gghen den el eer door het swaerd ghe gelden, s, welke by roove gaf. ek en man- n en bloo- reeven wa- ienden die t onder te verhindert, was gezet, d-middelen tijds raed ende in 't- fruck aen- uden wee- ofte onder reemodig- onder den s dat men oefte trec- ns wanden- e lverlijken ik genoeg- setzen, die bezet wa- n gearicht, ood van 's t het volk 'er buyten den sy daer- ers, schip- pers,

1528. vallen. Daer nevens dwonghen fy schier alle dorpen aen den wegh, om den gedreyghden brand met een gulden reghen en koude fchijven wt te bluffen.

210. Maer wanneer fy nu Utrecht naderden, wierden fy bericht dat de Biffchop in de Voorftad brand had gettoekt, ende de Burgoenffe wt haer legher-ftad omtrent den Rhijn waren op-gebrooken, om haer van vooren en afteren te gelijk aen te randzen. *Roffem* hier van onderweezen, ftelde terftond de fyne, die tot nu toe als dwaelende door een hadden gelooopen ende bangher waren voor den buyt als voor hun leeven, in bequaeme geleeden, ende bracht ze neffens zoo een kofftelen roof met fchuyten door den ouden Rhijn al iuychende en krioclede weder in de Stad, toe-gepronkt zijnde ten deel met zijde en fluweele tabbaerden, tot een vertoonzel van den buyt ende fpijt van den Hollandffen adel. Het volk in de voor-fteeden verdeeld ende in hunne fleep-fteden wat verftift zijnde, heeft daer na een deel van de plunderagie naer *Arnhem* over-gedraeghen. Wanneer de Biffchop hier op loerde, was *Roffem* voort met nieuwe troppen by de hand, fcherpelyken toefiende dat zyne voorighe eer alhier geen fchipbreuk moghte lijden. Ende aldus is de buyt behouden en wel over-gekoemen. Van de Utrechtffe burghers zeghtmen dat de meefte aenleyders tot defen tocht waren *Ian van Huchtenbroek*, *Lubbort de Wael*, *Loof van Eyk*, *Michiel de Backer* en etlyke andere. Ondertuffichen waren de gemoederen t'Utrecht noch niet gezufft ofte bevreedighd: want als fy verftonden, de Stads-kifte van den Haeghffen buyt tot voortzettinghe van den oorlogh niet te zijn geboeterd, maer dat de zoldaten ende de Vorft al den pluck onder fich behielden, daer fy daghelijx wierden gefchat en als tot de beenen toe geknaeghd; zijn hier wt zoo onder den adel als den gemeenen man geene onlufften gezuyrd. Waer over ook *Frederick Vooghd* een van de Burgemeesters tot den Vorft wierd afgefchickt. *Kavel* om haer te vriend te houden, zocht ze methonigh-zoete woorden af te zetten; voorwendende dat de buyt aen 't krijghs-volk was gelaeten, om daer na te graegher op den vyand aen te bijten: belangende het ander, daer in wilde hy tijdelijken voor-fien. Onder dit wierden de Haeghffe gijzelaers, die t'Utrecht in verzeekeringh zaten, vermits de beloofde 20000. guldens langhzaem voor den dagh quamen, met de overighe gevangens, magherlijken genoegh gediend en als met fchip-rogghe gefpijt: ende hoewel fy naderhand, op *Arnhem* gevoerd zijnde, betere zaeken hadden, hebben zy nochtans twee volle iaeren in de hechtenis en bangigheyd moeten blyven.

211. Maer *Schenk* aen d'andere zijd met fyne troppen over den Yffel-ftroom gegaen zijnde, nam voor *Koeburgh*, 't welk deghelyken van de Gelderffe † was valt gemaekt, met hulp van de Kampenaers te belegheren. Die van *Elburgh*, fiende dat *Schenk* fijn legher om die plaats bereeds had gellaeghen, ende haer-luyden Stad mede van verre dreyghde, smeekten den Hertogh om volk en alle noodzaakelijckheyd. De Vorft vermaende ze goeds moeds te wesen; hy zoude haer ofte *Koeburgh* niet verlegghen laeten. Als *Schenk* onder dit in 't belegh volhardende eyndelyken een tromme-flagher had wt-ge-

† Siet op: voorighe iaer.

ftuyrt om de Sterkte op fyne naem op te eyffen, ende dees met een bus-koghel, onvroeds ofte moed-willighlyken, was dood-gefchooten; hebben de zoldaten, wt hevighed en wraek-luft, door de verdronkene landen op twee plaetsen teffens de Veffinghe aengetaft, ten laetften, eenighe waghens met hoy in de grafen ftortende, met geweld in-genoomen, ende al het volk den beck gebrooken, wt-genoomen een ofte twee die naderhand ontfloopen. Dan onlanx daer na heeftmen dit des Biffchops volk heerlyken te paffe gebragt: 'twelk als fich met sterke hoopen over de Betouw verfpredet had, ende na een voorspoedigh gevecht de *Roffemisse* wat verre na-gezet, veele vyandyke vaenen ende een fteeuwighe maght aldaer gewaer wierd, ende over-zulx verfrickt ende beneepen zijnde tegens beloften, vermits de wreedheeden te *Koeburgh* gepleeghd, te gader is omgebragt, behalven eenighe weynighe die fich met de vlucht hadden wegh gestoolen. *Schenk*, *Koeburgh* met noch eene andere Sterkte over den Yffel-ftroom by *Winfhem* vermeeftert ende beyde geflecht hebbende, trock voort met fijn legher naer 't Swarte Water; alwaer fich insgelijx eene Veffinghe van de Gelderffe vertoonde, ten meeften deel van den ftroom om-vanghen, welke hy met fcheepen (van de inwoonders *Potten* genoemd) beftond te bevechten, ende binnen korte daghen in-nam. Daer na quam al het heyrvoor *Haffelt*. Onder dit veynsde fich *Roffem*, om den vyand af te locken, een tocht voor te hebben op de Seven-Wolden. De Biffchop defen roep te licht aenneemende, ende giffende, alle Gelderffe benden met *Roffem* bereeds over den Yffel gegaen te zijn, had 600. voet-knechten en 75. ruyteren naer de Betouw om aldaer te moeskoppen laeten wt-gaen, die schier alle (vermits *Roffem* terftond met fijn legher te rugghe geketend ende noch niet voor-by *Zutveen* was gekoemen) zoo een deerlyke neder-laghe, als gezeght, geleeden hebben. Wanneer de klank van deze over-winninghe den Burgoenffen in de ooren klaterde, is het Slot *Meyert*, 't welk de Amfterdammers zeer benauwdcn, van het belegh ontflaeghen, zoo haest fy vernamen, dat de Gelderffe nieuwelijx weder wt de Betouw van daen koemende twee benden van wifchot daer heen dreyghden te zenden.

212. Op defen tijd is *Schenk*, om dat fyne aenflaghen zoo wel wt-vielen, met groote pracht voor Stad-houder (wt den naem van den Keyfer als Hertogh van Brabant en Grave van Holland) over 't land van Over-Yffel (gelijk wel eer over de Vriefen) wt-geroepen. De Gelderffe Vorft fiende Over-Yffel bereeds in de klauwen van de Burgoenffe, liet daer en tegens in den Bloeymaend alle Stranden tot Utrecht by een laeden, ende op de gewoonlyke wijfe een nieuwen Biffchop over het Sticht kiefen, te weeten *Frederick Grave van Bichlingen*, een man van een vernaemde ftam ende Dom-heer tot Kolen. Den volgenden dagh fchickten de Staeten aen die van *Amersfoord*, die tot noch toe fich on-zijdigh hadden getoont, een brief van zulk een beflagh: *Hoe fy gefind waren, onder een Geestelijck Vorft ende de befeherminghe van H. Marren, gelijk voor been, te fchuylen. Ende mant de Biffchop Henrick van Beyren, fijn ampt en alle daeghden vergeetende, veel tegens fijn eed ende tot afstort-deel van de gemeene vrybeyd had bedreeven, ende noch onlanx aen landen*

1528.

van Over-Yffel de wereldlyke hand onderdaenigh gemaeke, ende te beduchten stond, dat hy 't by de woorden niet en zoude laeten blyuen; hier over hadden sy, om hunne vyheid ende 't recht van de kerk tegens de Hollanders te hand-haeven, als mede tot weder-behoeminge en heelinghe van 't geen bereeds ontveemd ofte verbrooken was, op gisteren in de vergaderinghe der Staeten den doorluchtighen Grave van Bichlingen met eenbellighe stemmen tot Kerkelyken Momber verkooren, om beyde landschappen na oude wyze ende daer na als Bisschop te bedienen; voor-behoudens den Hertogh van Gelder en synen erven het recht van ervelyke bescherminghe. Niet twyffelende, ofte sy-luyden zouden hier in mede bewillighe; nademaal sy tot nu toe met Henrick van Beyeren niet en hadden t'zaemen gespannen. Onder dit was Schenk al doende met het beleghe van Hasselt. De Hertogh van Gelder, de teghenwoordighe maght ofte ook de wille der burgeren ende de weynigheyd van 't krijghsvolk mis-trouwende, had daer en boven in de stille des nachts 600. gewapende in verdeckte scheepen binnen de Stad doen koemen. Ende om dat hy, aen zoo veele hoeken teffens gedreyghd zijnde, te veyligher moght beftaen; heeft hy, loopende den oorlogh, met den Grave van Buren Floris van Egmond, Vry-heer van Leerdam, Yffelsteyn en Kranendonck, in 't byzonder eene stille-zaet doen beraemen, welke genieten zouden de Vorstelyke landen in 't Boven-vierdeel, ende voor al de Heerlijkheden van Kessel en Kyck; ende zulk ten over-staen van Joachim van Wijtenhorst Land-vooghd in die gewesten, neffens den Raed van Ruermond en Venlo. Of die van Nymegen die mede nazooten besteck verlangden, hier zijn in begreepen geworden, daer van en heeft men geen bewijs. Omtrent desen tijd liet de Keyfer doorgaens in syne landen, in 't byzonder die aen Gelderland en 't Sticht aenbuerden, wt-kondighen, ende een onbepaalde vergiffenis toe-zegghen, aen allen den geenen, die wt berouw zich van de opvoerighe af-zonderen, ende sijne genade begeerden te om-belien.

213. Die van Deventer door gelijk een brief t' onder-taft zijnde als de Amersfoorders, ende genoodighd om met den Staeten van het Onder-sticht in eene nauwere vereeniginghe te treden, ende neffens hen den nieuwen Bisschop Frederick aen te kleeven; gaven, stennende op het Keyzerlijk ontzet, niet veel gehoors ende bykants zulk een bescheyd: dat sy altoos hadden beliest en voor waerd aengenoomen den Heer van ben-luyden gesteld, dan nu iaer op iaer enkel verdriet en eene grondelyke verdervenit tot een loon ontfanghen van dese hunne, hoewel aen een vreedigh en goedertieren Vorst beweexene, behoort-zaembeyd; zonder van ben-luyden, of sy wel t'zaemen aen eenen Heer met eed en hulde verplicht waren, eenighen troost ofte ontzet genooten te hebben: onaengesien sy ook steeds den vrede na-geiaeghe ende de Trerisse, verbedende dat sich d'een des anders Steden ofte luyden zoude onder-winden, met 50000. guldens hadden gekoft, ende daer toe landen, luyden en Sloten verlaeten. Dat daer en boven de Vorst van Gelder sijn krijghsvolk binnen Utrecht had geschiekt, als voor heen binnen Zwol, de onverwaerde Stad van Hasselt vermeerst, ende de ellendighe land-zaeten

† Extra epistola huius exemplum in bibliotheca Witteniana.

van Over-Yffel met roof, dood-slagh, brand-schattigh en dingh-rat vinnighlyken verwoeght; daer sy wel menighvoudighe dagh-vairten om hadden gebouden, doch met dese vrucht, dat sy in grootere ongenade waren vervallen ende wyder van de vrede en hun oogh-merk af-gedwaeld, hoe sy meer hadden gewooken en over sich genoomen: alken, om dat sy kunne eeden en wettighen Heer hadden getroegert af te gaen ende op sich te laeden eene ervelyke dienst-baerheyd. Datmen mede daer op hadde getronghen, van de Stad van Zwol, niet tegenstaende sy in de eeuwige vrede mede was bededinghd, over te geeven, om bloods hoofds, barvoets ende naekt in een linnen kleed genade te beghieren, daer toe noch een zwaeren penningh op te brenghen, ende daer voor, tot des Hertoghs keur, gijzelaers te stellen; nademaal men de zeghelen en brieven van de heele landschap geen geloof woude geeven. Dat de Bisschop door dese weder-spanninghe van sijne hoogheyd en op-komsten ontzet zynde, noch by sich zelven de maght hebbende om sijne schaermete onderdaenen voor zulke baldadigheyd te waeren, beter had geoordeelt sijne landen aen den Keyfer, sijn Over-beer ende een voor-stander en hoofd der Christenheyd, over te draeghen, dan in handen van sijne gezworene vanden: welken Keyfer sy dan ook, met voor-bedachten raed en behieven des Bisschops, voor een Erf-Vorst ontfanghen ende hem al hulde en eed hadden gedaen, ende nu noch oyt en zouden ontvallen; over-boodigh zynde dese hunne daed voor God, voor den Paus ende de gantse wereld te verantwoorden. Moegende niet te min lijden, dat die van Utrecht in haere zelf-willichheyd en verkeerde heyligheyd voort-voeren, ende sich beholpen zoo sy best konden. Geschreeven onder het zeghel Ians van Buchhorst ende Reynolds van Koevorden van weghen de Ridder-schap, ende der Stad van Deventer van weghen de Steden. Het op-schrift hield aen de Staeten des Neder-Stichts van Utrecht, ende aen den Maetschalk Marten van Roffem Heer van Puderoyen.

214. Middeler-wyl yverde Schenk in sijn aengevanghen werk, benauwende Hasselt aen alle kanten, ende het geschut op twee plaetsen plantende. Ende hoewel de muynen zoo waren in-geschooten datmen door den in-breuk hadde konnen in-dringhen, moest de vyand nochtans te rugghe wijken; gemerkt de belegerde, op het aendrijven van hun Over-hoofd Bernhard van Hackfort, van binnen zulke werken en graften hadden af-gefteeken die voor een muyr moghten verstrecken, met een hooghe wal, waer after hetvolk in sijne geleeden stond, 't welk de aenloopende met schippers-haeken ofte spieffen neder-velde, ofte wt de verborghene hockeu onder de voeten schoot, ende de graft alzoo met dooden op-vulde. Schenk sijne hoope terzijder zettende van de Stad voor dien tijd te verheeren, braght sijn volk weder in 't legher, ende zond van stonden aen, eer de verflaeghene wareit wt-getrocken, een boode, die, na verkreegene vry-geleyde, de doode lichaemen vorderde tot de begraffenis. Men liet weeten, dit hem ongeneygerd te zijn, zoo haest sy ze de kleederen hadden wt-geschudde. Ende alzoo heeft men de dooden den anderen dagh in twee schuyten wegh gevoerd. Daer na hield Schenk de syne eenighe daghen in de hutten, zoo om de gequetste te doen helpen, als om dat de schaerfheyd van kruyd en voor-raed hem tegen dank dede rusten. Dan wanneer hy voort daerna wt Holland ontzet

2528.

ontzet kreegh, onder-stond hy, veel heftigher dan te voeren, de Stad met zwaere stucken te begroeten. Maer de Burgoensse die wat te na onder de wallen quamen wierden van nergents meer dan wt de verhoolene gaeten beleedighd. Behalven dat de vrouwen ziedende terre, peckkrantsen, steenen, en vuyr-pijlen onder het vechten aendroeghen, ende zomwylen zelve van de wallen af-goyden. Waer over Schenk, door dese neder-laghe ontroerd, syne maght al wederom moest af-voeren. Doch nademael die van de Stad van kooten en kruid armelyken waren voor-sien, drongh haerde nood, eersich Schenk wederom tot een storm op-schortede, den anderen dagh om t'zamen-spraek en middelen van verdragh by hem aen te houden. Onder dit schickten sy onder de hand een boode aen den Vorst, ende gaven hem door brieven te verstaen, waer het hen aen ontbrack om het beleg staende te houden. Wanneer daer na de gezanten met wille van Schenk in 't leger quamen, bestrafte hy heusselijken der burgeren hard-neckigheyd, ende vermaende ze, *meer te letten op het algemeen welvaeren dan op den raed van eenighe weynighe in 't byzonder, eer de nood aen den man quam: by wilde ze (sy zouden 't slechts aen hem stellen) verdraghelijke voor-waerden vergunnen.* Wanneer men hem de voor-waerden af-vroegh, zeyde hy; *sy zouden, behoudende hun leven ende middelen, de Stad, ende de op-reyders van dese af-valligheyd, Wissingh en Ketel, levendigh over-geeven. Het krijghs-volk zoud in sijne daghelijxe kledingh zonder wapens ende met stockens wt-gaen. Dit zouden de gezanten in de Stad her-boodschappen, doch in zeer korten tijd hem weder bescheyd over-brenghen.*

215. Die van bintien, ende met naemen de Gelders-gefinde hielden haer zoo quaelijk en vreed, dat de gemoederen nauwlijx waren te koelen. Onder dit was de boode aen Hackfort te rugghe gezonden met bescheyd, *dat hy de Stad, als voorheen, ridderlijken zoud tegen houden, ende binnen twee daghen hulp, nooddurft en ontzet te gemoet sien.* Dan de brief-draggher door onkundighheyd van de weghen van het rechte pad af-raekende, had het ongeluck van onvoor-sien af-raekende te worden. Schenk wt de brieven verstaende wat de Geldersse in den sin hadden, maekte van stonden aen verspieters wt, om haer in het wt-koemen gaede te slaen, ende liet met een die van de Stad die hier niet van en wisten, na den wt-gangh van de wapen-rust, op nieuws door practuens onder-taften, als mede de stucken, tot vergrootinghe van den schrick, klaer maeken. Sy dan in 't legher by Schenk koemende wierden straffelijken beiegend, *dat sy ophoope van ontzet, alleen in schijn een loozelijck bestand en verlenghenis van tijd gezocht hadden; waer over by nu sijn voorigh bod niet en begeerde te veranderen.* Hier tegens verschoonden sy haer, *dat men het in-neemen der Stad ben niet en konde wjstey, maer een louter bedrijf was van den Hertogh en de Geldersse, in welker maght het gebied ende de sleutelen der poorten waren: by zoudte zachter te werk gaen, niemand wt-dinghen, ende de bezettinghen met hunne vaendelen laeten wt-trecken.* Schenk zeyde met bondighe woorden hier op, *sy zouden dan zonder kruid en koghels wt-gaen, ende in een beelen maend tegens de Burgoensse niet dienen.* Onder dit kreegh Schenk tijdinghe, dat Rossen met 2000. mannen te voet en 200. paerden naer sijn legher quam aenzetten. Derhalven heeft hy dadelijken op-gekraemt,

ende sijn legher in 't gesicht van de Stad slagh-vaerdigh gemaekt. Rossen en was mede niet weygerigh, hoewel geenins zoo maghtigh aen volk, ende liet, aengesien hy sich meest op de ruytery verliet, de syne van gelijken in geleeden verdeylen. Doch Schenk sijn geschut te werk stellende vernielde veele van de Geldersse, ende dwongh Rossen om te rugghehen, die evenwel sich dicht by de Burgoensse neder-sloegh ende al wederom een sprongh scheen te willen doen, ten ware hy voort daer na den wt-tocht van de bezettinghe ende het over-gaen der Stad had vernooimen. Een luttel te voeren hadden de Geldersse, om den vyand te verspreyden, eenighe schaeren onder 't beleyd van Henrick van Wisch omtrent Ruermond en Venloe by een gezaemelt, die behalven haere krijghs-gereedtschap voor eenighe daghen mond-kost mede-droeghen. Als dese den Maes-stroom waren over-getooghen, om in de Meyerye van den Bos te stroopen; sijn de Bossenaers, die op hunne komste verrat waren, onder Diderick van Barenburgh den Stede-houder van den Grave van Buren, van gelijken op-getrocken, die ze met zulk een geweld aenrandden, dat schier alle de vijf benden verstroyd en gellaeghen wierden, ende zalx tot wraek van de Bisschoppsse * onlanx in de Betouw ten naesten by vermoord.

216. Het overgaen van Hasselt veroorzaekte tot Utrecht ende by de Geldersse geene kleyne mis-moedighheyd; te meer alzo 'er een gerucht liep, dat Floris van Buren de krijghs-maght van Holland over al by een gaderde. Immiddels gebruykte de door-trapte Vorst zoo een spitsvinnighen strek tegens de Bisschoppsse. De Bisschop had te Duer-stad by hem twee benden voet-volx ende 200. ruyteren, die hier ende daer tot veroveringhe van de kleyne plaetsen wierden gebefighd. De Vorst om haer te verstricken heeft een bedriegher op-gemaekt, die van wapens en draght oopen Keyzerlijken boode wel geleck, met by-voeginghe van een Priester om alle vermoeden t'eenmael wegh te neemen. Dese gaf hy een loosen brief mede, waer by de Bisschop vermaend wierd, *op staende voet sijn volk naer Wijk te ontbieden, ende het te vermengen onder 2000. Keyserlyke soldaeten, die by de hand waren, om dan gelijker-band in de Over-Betouw op buyt te loopen. De looze van haere koemste zoud wesen een op-gaende vlamme.* De Bisschop telicht-geloovigh ende in den krijgh niet zeer bedreeven zijnde, beval den synen op dit vuyr-teyken over den Rhijn te vaeren; gelijk sy ook deden. Dan op den besprooken plaets koemende wierden alle verrasselijken van het aldaer ter schuyll leggende krijghs-volk neder-gehackt ofte onder-schept, ende weynighe van hungeberghd. Terwijl die van Utrecht hunne bezettinghe wt bangigheyd binnen hielden, waren de Burgoensse met groote hoopen het vlacke land al plonderende over-getrocken, ende na 't verbranden van eenighe buyten-huysen aen de west-zijd van de Stad, weder na haer legher verscheyden. Hier over lieten de Geldersse alle de stroye daken buyten de poorten af-breeken; ook de hoven, struyken en boomen om de Stad om-houwen, op dat het geboomte in het aenstaende beleggh, daer sy voor schroomden, den vyand niet te passe moght koemen, ende hen den vryen wt-sicht over de omme-landen beletten. Met een heef men het Melacten-huys buyten de vesten t'zaemen met het

* Sier 206, hoofdstuck.

1528. het Klooster *Vreden-dael* in as doen verftuyven. De Raed beval mede in die daghen de geflachtwapens van Biffchop *Henrick*, binnen de Stad op-gericht, af te werpen; ende den Beyeriffen naem wt de rolle der Biffchoppen wt te fchrabben. De dagh was om-gekoemen, dat de dorpen tuffchen *Leiden* en *Woerden* de brand-fchattinghe moeftten op-legghen: waer over het krijghs-volk hen op den hals quam, 'twelk in het rooven min ofte meer tegen-ftands vindende op den drieden dagh weder behouden binnen keerde. Daerna zijn 'er over en weder menigherley fchermutzelen en ftrooeryen voor-gewallen. Ende is de Biffchop op den 12. Mey zelve tot *Amersfoord* gekoemen, alwaer men den anderen dagh op fijn begeeren den Raed heeft gelaeden. Doen liet hy door † *Affenfteyn* een langh-teemighe reden doen tegens den onrechtvaerdighen handel van den Hertogh van *Gelder*, wiens maghtighe wapenen hem hadden benoodighe den Keyfer tot by-ftand aen te zoeken. *Vorders zeyde hy den Amersfoorders dank van wezben haere fchuldighe vrouw aen hem betoond; zullende over-zulx noys gebenghen, hoe het ook met den oorlogh moghte af-loopen, dat haere vybeeden ende keuren van yemant gefchonden ofte verminderd wierden.*

217. Onder dit is de Grave van *Buren* in het wt-gaen van de Lente wt het legher aende *Leek* op-gebrooken, treckende met de heele maght trotzelijken voor-by *Utrecht*, ende na 't aen-fteecken van eenighe huysen, naer den *Eem-ftroom*: alwaer hy het Slot van *Eem-brugghe*, na gedaen geweld, met verdragh in-nam. De bevel-hebbers van dese plaets waren *Rodolf van Itterfem* een verdreeve *Zwollenaer*, *Maurits Pannekeek* van *Nikerk* een kloek en wel belecfen man, ende *Werner van Grol* Schoutet van *Har-derwijk*. Dit Huys bezet zijnde, heeft *Floris* fijn legher en al den wos door de *Velouwtfe* heyde naer *Hattem* aen den *Yffel-kant* over-gevoert: daer hem volgens befpreck de Grave van *Emdden* ende *Schenk* tegen quamen, die hunne maght by een smeltende in den morgen-ftond met drie onder-fcheydene leghers het *Stedeken*, 'twelk kleyn van begrijp is, rond-om vast beflooten. 't Gebied over de Stad en 't Slot was by *Herman van Hell*, een man van bekende dapperheyd, die in dese belegeringh merckelijke eer heeft in-geleghet, ende een weynigh voor heen een by-ftand van 300. voet-knechten binnen de Stad hadde ontfanghen: welke des te gevoeghlijker het beleghe fcheenen te zullen wt-harden ende te meer fpeles maeken, hoe fy minder hadden te bezetten. De *Burgemeesteren* *Casim van Iffel* en *Arend Aelten* moeyden fich mede met de krijghs-pleginghe, op dat de burgerye voor zoo een geweldighen zwerm niet en moghte bezwijken. De hop-mans *Bernhard Ketel*, ende *Aelt van Har-derwijk* vermaenden ins-gelijken het volk, om door het af-fchijnzel van haere deughd lof by de na-koemelinghen ende gunft by den Hertogh te verwerven. Nauwlijx had *Floris* drie daghen met het planten van 't gefchut en leger-plaetsen te beftellen toe-gebraght, of hy deed de Stad voort op-cyflen, verhoopende,

† Pontanus noster Arnoldum Abstemium hic vocat, quem abbi resti Wolfgangum appellat, nisi forte frater vel agnatus fuerit Wolfgangi.

terwijl de fchrick in fijn eerfte beginzel was, flux tot fyne wille te koemen. Maer fy floeghen zulk † rond af, moedelijken antwoordende, bereyd te wesen voor hun Vorst en Heer te leeven ende te fterven. Hier over wierd het gefchut dadelijken vervaerdighd, ende de mueren aen twee hoeken wt vijfthigh groote ftucken van vier uyren 's morgghens tot aen de driede uyre 's achter-noens steeds dapper beftormd. Met een zijn de zoldaeten met hunne Overften door de gefcheurde mueren en wallen in-gebrooken, houdende by beurten de wacht zelfs binnen de velten der Stad, ende daer na met een sterken aenval aen alle kanten op den wal gedronghen. Doch aengefen de belegherde geen arrebeid en ontzaghden, ende den vyand wt de bol-werken verhoolene gewefften allenthalven bezeerden, quetften ofte onder den voet fchooten, ende de beleggers op dien dagh niet zonderlinx zaghen te verrichten, dan nu twee ofte drie reysen after een met bloedighe koppen en langhe neufen waren te rugghe geweeffen; was 'er aen weder-zijden als een kleyn en ftill-zwijghende ftill-ftand. Maer de *Burgondiers* voor een oneer reekende, zoo een flicht *Stedeken*, zoo sy 't noemden, en kleyn neft niet te konnen winnen, begonnen onlanx daer na veel geweldigher dan te vooren den ftorm te hervatten.

218. Terwijl het gevecht noch duyrde, is *Ernst Schenk* de broeder van den *Vrieffen* Stadhouder in het roekeloos beklimmen van de vften neffens andere met een koghel ter aerden geflaeghen, ende schier in den zelve ooghenblik *Geeraert Langhe* Bewaerder van 't Slot *Arkefteyn*. Waer over de burgerye, nu wat ledighen tijd hebbende, sterk doende was met de wallen aen te vullen, nieuwe kuylen met ftroy over-deckt daer nevens te delven, ende niet met allen te verzuymen 't welk fy eenighfins tot zekerheyd van de Stad konden bedenken. In den volghenden nacht is 'er voor de burghery een treurigh maer voor den vyanden een zaligh voorteyken verfcieenen, te weeten een *Borgoens* kruys aen de lucht, recht boven de Stad fich openbaerende; waer wt de belegghers wilden befluyten dat de plaets binnen kort in haer geweld zoude wesen. Doch eenighe *Hattemers* zochten dit te duyden op *Andries*, den *Befchermyghlygh* van de Stad, als of die haer-luyden nu zoude willen ontzetten. Dan de morgghen-ftond wees het teghendeel wt. Alzoo de *Hoenvers* poort, waer op de vyand met fchieten ende anders maghtigh geweld hadde gedaen, op dien tijd neder-ftortende, aen die van buyten een ruymen en openen wegh tot in de Stad baende. Welk ongheluck de trotsse gemoederen van de burgers, die anders tot een langh-duerigh beleghe gehard waren, t'eenemael deede verflauwen. Andere melden, dat de *Burgondiffe* op-genoomen hadden het Slot van de Stad, 'twelk van sterkes halven in *Gelderland* fijn weder-gade nauwlijx en vond, op dien dagh veel heftigher dan voor heen aen te tasten: doch dat die van *Hattem*, vreezende dat fy ten laetften onder zouden legghen, ende zoo menighe en heftighe stormen niet konnen af-weeren, na 't legher gezonden hadden om vrede te maeken. De voor-waerden waren schier dese: *De neder-laghe*

† Corpore parvus erat Tydeus, sed maximus armis.

L 1 4 van

slag-
de niet
tigh aen
ft op de
geleeden
te werk
e, ende
evenwel
ende al
n doen,
t van de
stad had
dden de
eenighe
in *Wifch*
zaemelt,
ap voor
oeghen.
r-getoo-
troopen;
te vervat
n *Stede-*
gelijken
geweld
benden
zulk tot
Betouw * *Sin q*
ber 201,
orzaakte
e kleyne
gerucht
ticht van
middels
en spits-
De *Bif-*
benden
ier ende
plaetsen
r te ver-
kt, die
in boode
Prieffet
neemen,
er by de
voet fijn
vmengen
de hand
etouw op
te zoude
telicht-
dreeven
ken over
en. Dan
rden alle
eggende
r-fchepr,
rwijl die
gigheyd
t groote
de over-
eenighe
le Stad,
hier over
i buyten
stryken
dat het
daer fy
emoght
over de
men het
en met
het

1528.

van de vyanden ende aensienlijke mannen zoude den burgheren tot geen nadeel strecken: Hattem zoud, onverkort den burgeren hun goederen en leeven, aen den Burgondissen werden in-geruynd, ende het volk van bezettinghe, mids over-loverende sijn geweer, wt de Stad verhuysen. Aldus gedaen op den 13. van den Soemer-maend, den anderen dagh na de storminghe. Daer na is het Huys te Leendael by Rheuen door 150. Bisschoplijke ruyteren, die by onghewal omtrent Rheuen moes-kopten, den Gelderssen onvoorfiens onthandighd. Maer die van Elburgh, de naeste bueren van Hattem, om niet weder de ongenade van den Vorit te smacken, lieten hem door brieven eerst raed vraeghen, wat sy in den ystersten nood te doen ende van hem te verwachten hadden. Karel ontbood weder; sy zouden (nademaal hy voor dien tijd geen volk en konde ontbeeren) de beste voorwaerden die sy moghten voor haere Stad bedingen. Alsdoen schickten sy zonder vertoef naer den vyand, die alle geweld zouden verbidden, ende sich op bescheydenheyd van Floris over-geeven. Ende alzoo hebben sy vyands volk in-genoomen.

219. Hier op hebben de Geldersse haere Sloten by Deventer aen den Yssel door een schielijke bevingh verlaeten, als daer waren *Altenae*, *Kijk inde Pot* ende de *Morgen-sterm*. Hier mede waren die van Deventer zoo in-getoomd geweest, dat hen de scheeps-vaert ganttelijken was belet, ende sy niet anders dan met karren en wagheneen haere mond-kost wt Westfaelen konden bekoomen. Waer over die van Deventer nu van dese breydelen en hand-kluysters verloft, de zelve plaetsen met grooten yver t'zaemen met de wallen onder den voet smeeeten. Het steen-werk van de *Morgen-sterm* is in de Stad gevoerd; ende daer van het Waegh-huys, 't welk noch aen de merkt staet, kortst daer na op-gebouwd, draegende tot eeuwige heughenis en verwijtinghe de vertooringhen van een *Morgen-sterm* ende een hoofd in de *Pot* kijkende. Op den zelve tijd zijn mede de vaste plaetsen *Nyenbeek* en *Tulpick* by de Geldersse van zels aengesteeken, ende alzoo geheel Over-Yssel den Keyserssen vrygelaeten. In die daghen was *Amersfoord*, zoo men geloofd, mede beloerd vanden Hertogh van Gelder, onder het bestuyt van eenen *Wester-veld*, den knecht van de *Groef Drost* van *Erkelens*, ende van *Wolf* een Geldersman. Dan het bedrogh al te vroegh aen den dagh koemende is eer den dreygheren dan den gedreyghden voor de scheenen gesprongen. Na het over-gaen van Hattem en Elburgh spoedede sich de Grave van Bueren voort op den 14. van den Soemer-maend naer Harderwijk. Het geschut was, om de moeylijkheyd van de wagheneen, met scheepen over den Yssel ende de Zuyder-zee aenstrand gebragt, ende wat laet in 't legher gekoomen: 't welk daer na aen vier verscheyde hoeken tegens de Stad wierd gericht, ende zoo wel aen de zee-kant als aen de land-zijd. Op den 28. van den maend wierd 'er van der Sonnen op-gangh tot aen 's anderen daeghs te acht uyren over eenen boegh afsgrijfselijken losgebrand. De burgers siende den muer alzoo doorboord ende aen flaters geschooten, dat het voetvolk door de graften, met puy schier toe gedempr, eene openingh naer de Stad had, zochten t'zaemen-spraek om sich over te geeven op gelijke voor-waerden als die van *Hasselt*. Dan alzoo dit door den beughel niet en konde, keerden sy weder na binnen. Ondertusschen donderde

Schenk met alle maght op de vesten en torens, doch nergens meer dan aen de zee-kust. De Raed merkende, dat sy tot langher belegheringh maght noch voor-raed ende ook van buyten geene hoop van ontzet en hadden, zond wederom eenighe van de vernaemdste naer des vyands legher, die de Stad op genade van de Burgondisse over-droeghen. Het Hollandse Jaer-boek meld, dat de Harderwijkers verstaende het over-leveren ofte goed-willigh verlaeten van de nabuerighe plaetsen, naer des vyands legher treckende, haere Stad den Grave zouden hebben aengebooden, zoo hy slechts de burgers ongemoeyd en in rust wilde laeten: dan dat *Floris* daer na vernemende, dat de burgers middeler-wyl van den Hertogh bezettinghe in-genoomen ende hun voor-neemen hadden verandert, daer op de Stad zoude hebben befooten en aengevochten. Doen is het voet-volk ende de ruyterye met stokkens na krijghs-gebruik op de wijze van gevangens wt-getooghen. De Rit-meeester *Bruyn van Schueren* wierd met eenighe van den adel aengehouden, tot verwisselingh van zommighe Groote die t' *Arnhem* noch in hechtenis zaten. Ende is voort daer na *Floris* in 't legher op den naem van den Keyser in-gehuld.

220. Onder dit was Hertogh *Karel* vast besigh tot *Arnhem* met de wallen te her-maeken en aen te vullen, ende alle behoefstighheyd by tijds binnen te haelen. Maer tot Utrecht was 'er in 't begin van dese tochten eerst oneenigheyd, ende den klood voort loopende, een groot geraes en bohey ontsaen. Alzoo de defstighste burgers zelfs de eerste op-reyders van den oorlogh, te gemoet siende dat het beroyde krijghs-volk voort om sijn geld zoude spreken ('t welk sy, de Stads-kist hol en ledigh zijnde, wt haer eyghen beurs niet en begeerden te verschieten) met menighen half hoopeloos wt de Stad verliepen. De zoldaeten zulx wijs wordende bestonden voort te tieren ende door de Stad te krijten, indien haere bezoldingh noch langher after bleef, wilden sy ze met geweld en plonderen zelve gaen in-maenen. De Stad-houder de Grave van *Meurs*, beschroomd zijnde dat de daed en slag op de dreyghementen moghten volghen, liet de Dom-heeren by een roepen, ende vertoonde, in hoe groot een gevaer de Stad stond, ende in 't byzonder de Geestlykheyd; dat het krijghs-volk meer en meer over de quade betaelingh, ende yeder een over de duerte klacghde, endemen over-zulx niet anders te verwachten en had, dan een openbaere pluisseringh, indien sy, die by de zoldaeten voor stil-zwijgende rijk berucht waren, by tijds om geene geld-middelen wt en zaeghen. Doch wanneer sy sich al mede op haere gebreckelijckheyd beriepen, ende dat sy van al het geeven ziek en verarmd waren, ende ook over langh van haere renten niet gebeurt en hadden; hield de Stad-houder haer wederom voor, dat sy zoo veele en noodeloose beelden, goude ende zilvere vaeten in de kerken hadden, welke men buyten hunne schade eensdeels tot geld konde maeken, tot behoudenis van de gemeene zaek en mond-stoppingh van 't krijghs-volk, 't welk alleen 4000 goud-guldens, zonder meer, begheerde: ende eyndelijken niet met smeeken maer met dreyghen besluytende, zeyde, dat de zoldaeten, zoo sy noch twee daghen wilden verbeyden, alsdan in haere huysen zouden vallen, ende alle eet-waeren vernielen. De Gild-heeren hier door verschrickt, lieten

1528.

1528. lieten de vergulde bekers, lichters en anderen kerkelijken huys-raed af-haelen, om daer van penninghen te munten. 't Welk by 't overge-loovighe volk ontallijke wacheleryen, ook vloeken, ende onsen Vorst over al een quaden naem heeft veroorsaekt. Gelijk men ook hier over in Holland Duytse smaed- en leugen-boeckens heeft wt-geftroyd, van des Munt-meesters beyde handen, die niet alleen gezenghd maer als gesmolten met zeecker beeld in het hanteeren zouden zijn af-gevallen. Onder dit begon het volk van oorlogh te verslappen, ende de Bisschops-gefinde vast raed te sluyten van den Gelderssen by gelegenheyd het geleyde aldaer op te zegghen; waer toe hen als een spoor en sweep gaf de vrees van 't plunderen; te meer alzo om daer in te helpen *Matthijs Ketel* (zoo de mompelingh liep) met een deel ruyters tegens een zeecker uyt van *Arnhem* werd verwacht.

221. De Amersfoorders dit verstaende, zijn in de stilte des nachts, die met sijn donker mantelkleed alle bedriighery ende het rechte wesen van alle zaeken over-schaduwte, naer de Bilt gestreeken, om niet gesien te worden, wachtende in een Iuffrouwen Klooster niet verre van de Stad op de Geldersse, welke allenxkens naerderden, ende een boode met brieven voor wt schickten, die door de Amersfoorders ondervanghen en gevraeghd zijnde, wat daer al schuyelde, hoe verre de Geldersse gekoemen ende hoe sterk sy waren, alles openbaer maekte. Als voorders de Geldersse van het sand-pad op de Steen-straet quamen, ende recht naer de Stad wandelden, deeden de Amersfoorders wt haere schuyt-steden op de voorby gaende een aenval. De Geldersse zoo hard en zoo onvoorsiens werdende aengegreeten, ende niet wetende het eygentlijk getal der vyanden gaven sich, neder-worpemde hunne sjaelsien en wapens, gevanghen, zonder in den donkeren eenighen tegenweer te bieden, hoewel sy in der daed de Amersfoorders in menighte over-troffen: alleen van de nacht en blinde vervaerdheyd over-heerd zijnde: om dat de Goddelijke voorsienigheyd bellooten had de Stad van Utrecht voortaan niet langher in handen van de Geldersse te laeten. Want voort daer na brouyden drie broeders buyten de Weerd-poorte woonachtigh, after-baxe aen-slagghen, te weeten van den Bisschop door de Witte-vrouwen poort in te laeten, die naderhand met etlijke gras-burghers omtrent de zelve poort ende voort met de verdreevene en den Bisschop heymelijck verstant houdende, aen-weesen, hoe lichtelijken dit was in 't werk te stellen, zoo wegghen de zorgelootheyd van de wachten als de slappe bezettinghe. Hier op werd' er een plaets en tijd beraemd, te weeten de eerste van de Hoy-maend, om in de wapenen voort na der Sonnen op-gangh by een te koemen. De looze zoude zijn het luyden van de Jacobs klock 'smorgens ten sessen, ende eene vrouw met een mande aen haer rechter arm, op welkers aen-spraek sy vroemelijken zouden voort-vaeren: met verzeekinghe, dat de poort-sluyter mede het best zoude doen. De t'zamen-gezwoorene hadden al over langh, vermits de nabuerschap, met den wacht-meester en de rot-gezellen van de zelve poorte groote kennis gehouden; zoo zeer, dat sy zomwijlen in het wacht-huys heele nachten al drinkende over-zaten. Wanneer nu de tijd gebooren was, beval

de Bisschop op den laetsten vande Soemer-maend t' Amersfoord teghens den schemer-avond de poorten te sluyten, ende het krijghs-volk met 400. vry-willighe burgeren sich in 't geweer te steecken, die naer Utrecht zijn gezonden, met last om zonder onderscheyd aen te houden alle die hen onder wegghen zouden ontmoeten. Wt *Duer-stad* trock mede een vaendel zoldacten; ende quam *Willem Turk*, hoewel wat laet, insgelijx van de Leck-schants haer met 400. (andere spreken van 200.) mannen te baet. De meeste drijvers en bel-hamels hier van waren de ballinghen, ende boven de andere door buyt-er-ende wraek-gierigheyd, als sterke treck-paerden, aengevoerd. De poorten in den dagheraet op den gewoonlijken stond geopend zijnde, ginghen eenighe buyten de Witte-vrouwen verspieden, of de baen daer omtrent ook klaer was. Dese hoewel sy door den dicken mist op den naefften heuvel vyandlijke schaeren vermynden te sien, zeyden nochtans dat die aldaer op hoope van roof om-zwerfden ende met kleyne moeyten te veriaegghen waren. Waer over de schelm-achtighe poort-waerder de poort t'eenmael open deed; vermits de eed-geuootten op dien nacht de schilder-wachten met wijn en bier hadden op-gevuld ende snoor-dronken gemaekt. Daer na heeft men de sluyfen en deuren vanden stroom mede open gezet.

222. 't En verliep niet langh, of de Bisschopsse begonnen de Launenrechtse poort te naeken: alwaer haer in de Voor-stad, als 'er versprooken was, een wijf beieghende met een korf aen den arm, roepende luyder keels: *Gaet voort en haefst u gezellen, de schilder-wacht is al vertrocken.* Sy door dese stemme gemoedighd, verraften in alle stilligheyd de Stad. Hier over begonnen te schreeuwen en groot geschal te maeken die van verscheydene ghesindeyden omtrent de poort woonden; zoo dat eenighe weder wt-wecken, die nochtans met bootiens daer toe gereed legghende voort daer na weder zijn over-gehaeld. Als de gantse Stad van desen klank waegghde, quamen de Geldersse met etlijke rotten op den Noele, dan wierden door de Bisschopsse tot aen de Jacobs brugghen te rugghe gedreeven: doch op nieuws by een gaderende zouden den Bisschopschen schier de markt ontwelidicht hebben; ten ware die met eene gauwigheyd hunne geleeden en 't gevecht hadden hervat. De Stadhouder de Grave van *Meurs*, om hem en de syne op de beste wijze te verzeekeren, had de poort van die plaets welke voor een bol-werk konde verstrecken, in-genoomen, welke hy ook mannelijken bescheimde; doch van de onder een kriegende menighte over-stolpt zijnde, ende hier en daer met koeghels na-geschooten, siende sich daer behalven van buyten ende van binnen omringhd, verliet het bol-werk, na dat hy voor hem ende den synen vryheyd bedonghen had van te vertrecken. Ondertusschen was *Willem Turk* met syne knechten ook binnen geraekt. Waer over eenighe van de Geldersse naer het Bisschops Hof ginghen vluchten, om sich aldaer tegens 't geweld ende een aenloop te beter te verschantzen: alle andere, die noch op het Hof niet gekoemen en waren, wierden door de eed-geuootten, die in ruyterye en voet-volk de andere te boven zeylden, van de straeten gekeerd. De Geldersse siende over al den vyand aendringhen, ende hulp noch troost aen de burgery vindende, welke

loorens,
ft. De
heringh
buyten
ond we-
saer des
van de
ollandse
ers ver-
igh ver-
aer des
n Grave
rechts de
en: dan
burgers
ettinghe
hadden
besloot-
volk
ghs-ge-
ooghen.
erd met
verwisse-
em noch
na Grave
Keyser

vast be-
teken en
by tijds
s'er in 't
d, ende,
eraes co
burgers
gh, te
ghs-volk
welk sy,
haer ey-
en) met
erliepen.
stonden
ten, in-
er bleef,
n zelve
rave van
en slagh
, liet de
toonde,
in 't by-
meer en
een over
es anders
plurste-
til-zwij-
me gelid-
t sy sich
erlepen,
erarmd
renten
houder
n nood-
de kerken
deels tot
gemeene
, 't welk
gheerde:
er met
soldaaten,
, al dan
waeren
chrickt,
lieten

1528. welke sy te vergeefs aenriepen, nameneen opzetz voor het laetst noch een kans te waeghen, schaekeerende sich in drie hoopen, zoo dat sy den vyand met 400. mannen op de Oude Graft te keer ginghen: een ander rot hadden sy in den top van een verheeven huys; weghen sijn prachtygh gebouw *Keyserick* geheeten, verdeylt: het driede was op het Hof gelaeten by de stucken. Maer de Amersfoorders merkende, dat de haere wt het huys *Keyserick* van kant aen gequetst en dood-geschooten wierden, zonden, na dat sy'er een ofte twee met busfen hadden te slaepen geleght, etlijke van de verdreevene van afteren door de huysen staende tegen over *Keyserick*, die aldus de Geldersse tot gehoorzaamheyd bedwonghen. Wanneer daer na de Geldersse, die rechtevoort weder en wind en stroom tegen hadden, de zwaere stucken omtrent den Node staende van weghen het regenachtigh en dampigh weder niet en konden lossen, waren sy benoodighd sich al aerffelende naer de Gansemarkt te begieven.

223. De Amersfoorders kreeghen hier wederom alles na wens, ende dronghen met twee troepen op de Geldersse aen. Een gedeelte keerde zich naer de Backer-brugghe, om het Hof te vermeerteren; de overighe vielen losselijken aen op den vyand. Hier over raecten sy aen weder-zijden met spieffen aen een; strijdende heftelijken, dese om de eer van d'over-winnighe, gheene om de schande te ontgaen van 't verlos der Stad: zoo dat de straeten en aensichten beyde rood van bloed geverwd waren. Dit treffen zoude langher hebben aengeloopen, ten ware de ruyterye van den vyand door hun inbreuk de Geldersse slaghyen hadde ontschaeckelt; ende haer de Gansemarkt te bangh gemaekt: hoewel sy al wederom bestonden by den anderen te rotten, ende by de Vismarkt sich al noch schrap te stellen; tot dat sy, achtende haer eer meer dan genoegh bewaert te hebben, in dichte geleeden naer de Tol-steeghs poort vertrocken. De Bisschoppe het Hof verlaetende ende sich vaerdighlijken by een schickende, booden hen wederom slaghy. De Geldersse, hoewel nu buyten gevaer zijnde, scheenen ten deel noch eens te willen aen-bijten, indien hethunne maets had goed gedocht, ofte yet tot de hoofd-zaek konnen helpen. After aen volghden de Overste *Willem van Gent*, ende hop-man *Dobbelsteen*: die beyde (vermits sy in den Betouwsen slaghy met de Wijkse leelijken hadden gehandelt) op de verste daed wierden gepriemd en neder-gelouwen, schoon sy haer leeven met groot geld zochten vry te koopen. Zeifs eenighe doode wierden van den anderen gescheurd, ende veele in de vlucht door-stooten: Omtrent 100. voerknechten, die sich in den begin binnen daex en hunne slaep-steden hadden gehouden, gevanghen, ende by de 40. ontlijfd. Andere † verhaelen, dat in den aenvangh de Geldersse op de poort, siende de troepen van verre aenstappen, den poort-wachter zouden toe-geroepen hebben om in haest de poort in 't slot te doen: die daer op, gelijk hem den voorgaenden daghy was is-gesteeken, antwoordede, dat het Geldersse waren die 's nachts te vooren op buyt hadden geloupen. Ende vermits sy hem meer en meer

† *Henricus Bommelius à Lamb. Hortensio paulum varians.*

aen-porden, quam een van 't volk aen de Vaert de Bisschoppe daer op met groote raffigheyd en opgehevene hand aen-voeren, die van stonden aen met heele hoopen in de Stad dronghen. Dat de Geldersse doen het houten schof van de poort lieten neder-zacken, om de in-gesloopenen en buytenstaende te gelijk het wt-ende in-koemen te beletten; doch dat die van de Vaert door hand-leeninghe van eenighe hen-luyden toe-gedaene burghers met bijlen en houweelen, die sy in voor-raed by de hand hadden, aen beyde zijden twee balken ofte dellen los sloeghen, ende daer door genoeghzaeme ruymte gaven aen het voet-volk ende de ruyters: tot dat eyndelijken de Geldersse na een bloedighen en weder-spannighen kamp, siende daer behalven dat devyand bereeds alle weerbaere plaetzen in had ende de meeste burghers hem waren toe-gevallen, noodwendelijken de wijk ende de Tol-steegh kooften, om sich te berghen. Daer na is ook de Witte-vrouwen poorte, welke alleen by de Geldersse noch bezet bleef, door geweld van 't geschut mede veroverd.

224. Doen is de verheerde Stad alle moedwil iammer en wreedheyd over-gekoemen. Sommighe van de vesten, daer die op het allerlaeghste waren; neder-glijdende, zaghen wt na een Over-hoofd: andere in zedigheyd naer de munt vluchtende sloepten daer heen al wat sy draeghen konden. Yeder een moest des Bisschops stam-teyken weder wt-hanghen, ende sijn naem op de deuren af-maelen, die voor de pluysteringh en wt-schuddinghe woude bevrijd wezen: gelijk wel eer alle huysen in Egypten, welker posten met het bloed van 't lam niet en waren bespreghd, door den slaenden Enghel wierden wt-geroeyd. De voortighe Stad-houder de Grave van *Meurs* die midden onder het graes na 't over-geeven van sijn werk de Stad met gemak had geruymt, wierd van het boerengespuys aen de Vecht bekend, weder naer de Stad gebraecht, met *W'araven van Weerdenburgh* en den Rechts-geleerden *Winand van Arnhem* Vorstelijken Raed aengehouden, ende eerlangh na getroffene vrede los-gelaeten. De Stad is drie daghen after een den ballinghen ten roove gegeven, ende de eerste oproer-maekers niet alleen wt-geplunderd, maer ook die naderhand eenighe ampten hadden bedient; als mede veele rijke luyden, om dat sy alleen den Bisschop te gevallie niet en waren verloopen. Voort daer na liet men af-kondighen, dat niemant eenighe van die den Gelderssen hadden de hand geboden zoude verstoppn ofte hulp bewijsen, beloovende den aenbrengher een grooten loon. Alsdoen sijn gevanghen genoomen de Deken *Gevaerd Suygraed*, de Dom-heeren *Ian Real*, *Marten van Leeuwenbergh*, *Iacob Kyol*, *Arend van Amerongen*, *Frederick Vooghd* Burgemeester in der tijd, *Arent Wulven*, *Gevaerd Sem*, *Iacob van Gent*, *Frederick Rijnvelt*, *Iacob Vermaeten*; gelijk ook veele wt den Raed en burgerye, in 't byzonder de geene die de zaak en aenhangh van *Soudenbalgh*, hoewel naderhand van gevoelen om-gekeerd, hadden bestreeden. De Opper-deken *Melis van Nyvelt* twee daghen na-gespoord en nergens betrapt zijnde (want het op verbeurte van lijf en godderen geboden was, noch hem noch yemant van de Gelders-gefinde te herberghen ofte te versteecken) na dat hy zonder beklappinghe van yemant, twee daghen in een verachte en siordighe kleedingh

1528.

kledingh door de tuynen der hoven ende over de wanden op ende neder had gekroopen en gedwaelt; heeft eyndelijken op de voor-beede van de vrouw van sijn vyand *Govert van Voorn* (door wicns beleyd en aendrijven de Stad meest was gewonnen) het leven noch behouden. Twee vande geringhste burgeren *Gysbert Outers* en *Henrick de Verken-drijver*, wierden nalange huys-zoekingh wt een mest-vaegh, daer sy zich verborgghen hadden, van 't krijghs-volk wt-getrocken, ende d'een op de Gansse-markt, d'ander by het Raed-huys, beyde te vergeefs biddende om voor recht gesteld te worden, met steek over steek neder-geleghd. De Bisschop in 't begin van de Hoy-maend zelf naer Utrecht koemende, ombod by sich Grave *Floris van Egmond* ofte wt Holland ofte wt het legher om *Harderwijk*, raed met hem sluytende, ende te gelijk een bid-dagh, om het veroveren der Stad, wtschrijvende. De Geldersse, die noch te *Rhenen* laghen, wt hunne voor-vluchtighe lands-luyden de neder-laggh van *Utrecht* verstaende, als mede om dat de Burgoensse, zoo de spraeck liep, van *Harderwijk* op-braken, ofte om andere redenen, verslieten op den zelven tijd de Stad, ende ver-trocken met pack en zack dieper in naer Gel-derland.

225. Ondertusschen beval de Bisschop tot *Utrecht*, door oor-blaesery meest van sijn Raed *Wolfgang van Affensteyn*, een stiers en bloed-pierigh man, eenighe gevangens naer de Beeste-markt te brenghen, te weten *Govert Koningh Schout* van de Stad, *Gysbert Verbaer* ofte van der *Ha*, *Cornelis Hack*, *Jacob Blom*, ende *Claes Pout-welsson Pelisser*, aen welken allen hy zonder voor-gaende aenklaghte ofte verhooringh (vermits hy ze voor de byzonderste aenstookers hield van de verleedene op-roeren) in 't gesicht van *Wolfgang* ende om-staen van de ruytery, de hooftaen liet af-slaen. De rompen der lichaemen laghen tot aen den avond opentlijken ten toon, ende sijn van de naeste maeghen door veel smee-kens en giften gelost ende ter aerden besteld. Op den 15. van de Hoy-maend heeft sich *Wolfgang* wedrom met de ruyterye op de zelve markt begheeven, ende belast insgelijx wt de boeyen te haelen *Ian Wyk* toe-genacmd *Kromvoet*, *Cornelis Vermaerten*, *Geeraert Feyt*, *Jacob Eck* ofte *Eyk*, *Peter Borduer-werker*, *Cornelis* ofte *Ge-vaert de Roy*, *Willem Kayf*, die van gelijken sijn ontaald: behalven *Peter Kopp*, die middelst-wijl door het heymelijck gemack was ontloopen. Daer na keerde de Bisschop met alle de ruyterye weder naer *Duer-stad*, treckende wt den stock mede de Ridderen *Iurriaen Salm*, *Thonis Veenrode*, *Govert Koenredorf*, ende *Ian van Huchtenbroek*; welker vrienden den Grave van *Hooghstraten* Stad-houder van Holland in de armen namen, ende baden dat men, dewijl 'er alreeds bloeds genoegh was geplenghd, de straffe van de over-nighe tot aen syne over-koemst moghte op-schorten. Doch alles om niet; alzoo de Bisschop in syne onstuymigheyd voort-vaerende, eet de brieven van *Mechelen* hem ter handen quamen, *Thonis Veenrode*, om dat hy onder de Geldersse Schoutet was geweest, ende den Rechts-gelcerden *Koenredorf*, vermits hy belangende het recht van den aengevanghen oor-logh syne pen tot afterdeel van den Bisschop had gebruykt, beyde in een lederen zack liet naeyen, ende te *Wijk* by het Slot in den Rhijn

werpen. Dese wrack-ende bloed-luft waren zoo onmaetigh, dat, ten ware dat 'er een bode wt het Hof van Burgondien te renne op een paerd brieven had gebraght van alle vordere wreedheyd te staeken, ook de over-gebleeyene, die tot over de 20. noch in het yzer zaten, ins-gelijx een toonneel-dood zouden gestorven heb-ben. Daer na heeft men aen alle poorten scher-pere wachten gehouden, ende verbod gedaen van geene Geldersse goederen op waghens ofte andersins te vervoeren. Na 'tgevangen zetten van de Burgemeesters namen de Vroedschap ende Raden een vry-willigh af-gefscheyd. Ende om dat de baldaedigheyd van 't krijghs-volk niet te zeer de over-hand en moghte neemen, ende het gemeene beste daer over in-draght lij-den; koos de Bisschop *Henrick Verburg*, *Tonis Bafland* ende *Henrick van Heusden*, ende gaf ze lait, om door-hun ontzagh voortaan alle onge-bondenheyd, geweld ende op-stand te stuyten, ende de dingh-taelen te stellen tot kennis van den Stad-houder *Affensteyn*.

226. De Schrick † van dese over-winnin-ghen, als een smet-vuyr, schielijken voort-kruy-pende, had die van *Wageninghen* mede haest be-vanghen, die derhalven om een vry-brief by Bis-schop *Henrick* aenhielden, welke hy op den 25. van den tweeden Soemer-maend binnen Utrecht heeft bezeghelt, ende daer by kond gedaen, hoe hy allen den onderzaeten van de Stad en 't Sche-pendom van *Wageninghen* sijne veyligheyd gegunt hadde, om, zoo langh dese vede duyrde, alle hunne huysen, hof-steden, erven, heyden en weyden, bos en broek, rustelijken te gebruyken, Oost-waert tot aen onse *L. Vrouwen-dijk* by *Redichem* streckende neder-waert langhs den Rhijn tot aen de vryheid van *Rhe-nen*, ende Noord-waert tot aen 't Gesticht van *Utrecht*. De onderdaenen zouden met hunne daghe-lijxe huys-geuooten, have ende zoo groote als kleine beesten vry te veld vaeren, eeren, bouwen, maeyen, zaeyen en alle acker-work doen; ende die zich met waghens, ploegh en gerom-bebielpen, hun vee in en wt de Stad te water en te weyden laeten gaen; haer koorn, hof, turf, hout, wijn en bier, ende alles wat sy behoefden binnen haelen, zoo dieck der noodigh ware: daer en boven moeghen vaeren en verkeeren buyten de zelve vryheid om hunne neeringh waer te neemen. By elken waghens zoude geveylighd sijn een dienaer, ende een schooter die een gavel ofte schup in de hand moest hebben; by een ploegh twee luyden, ende by een kar een eenigh man. Doch wanneer sy buyten ende wt hunne gerechtigheyd wouden vaeren; zouden sy, om bekend te sijn, met sijn ofte sijns Stad-houders tot *Rhenen* vry-geleyde werden verzorgbd: mits dat sy sich ook draeghen zouden als geveylighden luyden toe-stond, noch eenighe verbodighe en boom-slay-tighe doen ofte brugghen breeken die sijnen ruyteren ofte onderzaeten hinderlijck konden sijn. Mede zou-den alle land-zaeten en toe-standers van sijn oom den Hertogh van *Gelder*, ende de burghers van *Wage-ningen* geestelyke ofte wereldlyke, alle hunne binnen het Schependom van *Rhenen* gelegene goederen ge-bruyken, ende de pachten en 't koorn aldaer op-beuren en genieten, zonder eenighen in-draght. Desgelijx zoude geuyd sijn het veer-stad tot *Lexhens* met sijn ende alle andere daer toe noodighe scheepen, t'zaemen met het Veer-huys, Hof-stede en gewoon-lyke huys-gefinde: als mede die sich geneerden met netten, kerwen ofte ander tuygh om te vissen, die dan

† Ex archivi Wagening.

veyligh

1528.

veyligh vaeren en viſſen moghen op alle wateren zoo verre hunne vrybeyd was ſtreckende. Ende of'er onvoorſiens tegen deſe veylighyde eenighe over-greepen gebeurden, zoude de beſchadighe ſijn ontroofd goed aen d'andere zyde moghen vervolghen: doch dat men voor nacht-dieven en gevangenis ofte die by ontijden yet onſchaecken onbezwaerd zoude blyven: met dit bedingh nochtans, wanneer de misdaedighe was te betrappen, dat men den verongelycken het ſijn weder zoude doen hebben. Dit alles is drie daghen laeter door Floris van Egmond Grave te Buiyen, als Veld-heer over de Neder-landen, van weggen den Keyſer geſtadighd, ende ingelijck aen allen Ampt-luyden, Rit-meesters, ruyteren, knechten en onderzaeten bevel gedaen, van deſe veylighyde te houden ende te doen houden onverbreekelijck.

227. Na 't in-neemen van Harderwijk was Floris van Egmond op den 15. van de gezeyde maend door het Velouwſſe gebergte de laeghe Betouw over getrocken, beſluytende Thiel met drie af-gezonderde leggers. Dan alzoo de Stad, om den tuſſchen-loopenden Wael, rond-om niet en was te omvanghen, heeft de Hertogh van Gelder, zulx wel weetende, in alle ſnelligheyd ende eer het geſchut en ander toe-behoor van den oorlogh gereed was, 800. mannen van wſchot van Nymegen met ſcheepen in de nachtilte binnen de veſten gebragt. 't Welk tot verſcheyde praetiens ſtof heeft gegeeven, ende Floris by den gemeynen man in grooten nijd getrocken, als of hem, om ſyne verwantschap met den Vorſt, de zaak niet ter herten gingh, ende ſyne vuyrigheyd na 't vermeerſteren van Urechts waer verkoeld; zoo dat men doorgaens in 't leggher wt-riep, dat de Thielleſſe Thiel hadden belegghert; te meer, wanneer hy aen de andere Overſte en ſchier al het krijghs-volk, 't welk wt eenen mond verſocht te ſtormen, 'elkens de handen wt-ſteekende voor antwoord gaf, dat hy in d'eene hand den vrede, ende in d'andere den oorlogh droegh. Hy zelve lagh te Sandijk: de Wacien in het dorp Drumpt: Schenk met ſyne Hoogh-duyſſe te Weſt-luyden: teghen over het Tol-huys had Reyner van Bern met de Brabanders den Weerd aldaer bellaeghen. De gantſſe maght beliep over de 18000. mannen; hoewel'er ook zommighe van 36000. wilden vermelden. 't Geſchut ſtond hierende daer op voordeeliche plaetſen geplant. Van weggen den Vorſt van Gelder had binnen de Stad het opperſte bevel Gillis van Riemsdijk Ampt-man van Maes en Wael, neffens den Ampt-man van de Neder-Betouw Tooft van Sweten met ſyne troppen, ende Govers Schenk-bier. 't Burgemeſterſchap was by Evert van Steenhuyſen ende Gijsbert van Tuyl. Voor heen hadden die van binnen menigerley wt-vallen op den vyand en geluckighe toe-taſtinghen gedaen. Alles vaerdigh zijnde, heeft de vyand van hier ende daer met omtrent 1500. ſchooten de Stad doen bedonderen. Op Laurens dagh zijnde den tienden van den Oogſt-maend (andere ſtellen den 25. van de voorighe maend) geſchiedede wt het leggher van Schenk, wien zulx te lot was gevallen, by 't blaefen van bazuynen de eerſte beſtorminghe: met zulke vinnigheyd, dat de zoldaten de graſten vol ſcherpe horden leggende tot aen den navel toe door waeyden om den ſtorm aen te brenghen, die tot driemaelen toe hervat wierd, doch altoos vruchteloos wt-viel, om den

onbezwijckelijcken teghen-weer van die van binnen, die onvermoeyd ende in allen haect wederom ſtoppen ende aenvulden 't geen door het geſchut redde-loos was gemackt. Die den wal pooghden te beklimmen wierden met bouten ende koghels zoo gegroet, dat ſy met hoopen onder de voeten tuymelden. Sy hadden mede, onder deſen aenloop, eene maght van 800. voetknechten by de hand ende in 't geweer, ſtaende op de markt gereed om den vyand te keer te gaen, indien hy, na 't verdrijven van de burgherye, de wallen (moghelijck) quam te vermeerſteren.

228. Maer de goede God keerde alles ten beſten; zoo dat de vyand, die op den 17. van de Hoy-maend moedelijcken was aengekoemen, op den 16. van den volgende maend mis-moedelijcken ende niet zonder begeekingh weder moeſte op-kraemen, met after-laetinghe van over de 1500. mannen, in de hitte van het ſtormen dood gebleeven. In den af-tocht en leed hy geen minder af-breuk: alzoo'er veele in 't wegh gaen (behalven het geiouw en den ſpot die haer over al na-volghde) wt het geſchut van Thiel ſlagh over ſlagh wierden ter aerden geveld, ſtruykelende d'een blindelingh over d'ander, ende de overighe in 't wild niet zonder verbaefdhed onder een loopende. Grave Floris deſe neder-laeghe hoorende zoude met een half-lachenden mond gezeyd hebben: *Ey ſiet eens, mijne zoldaten hebben ook Thiel wilken beſtormen.* De Raed van Thiel, om den na-zaeten ſtof te leveren van hunne wackerheyd en bloedighen arrebeid te roemen, lieten tot eeuwighe gebeurghenis hier van twee † rijmtiens op een vierkanten ſteen aende Burenſſe poort wt-houwen. Schenk dan Thiel in ſijn weſen laetende gingh ſich verſpreyden over het vlacke land in 't Graefſchap Zutveen, ende aldaer moes-koppende floegh eenigh volk van oorlogh, 't welk wt de Stad hem onder ooghen dorſte koemen. Na 't ontzet van Thiel hadden de mannen van bezettingh in het dorp Megen aen de Maes eene Sterkte op-geworpen, met die meeninghe om Braband en 's Heritogen-Bos daer wt in ſtadighe onruſt en dwangh te houden: maer wanneer die van den Bos en 't volk van de Grave ſich met ſterke rotten in 't veld vertoonden, weeken de Gelderſſe ruggewaert. In die daghen beſtonden de Gelderſſe ingelijck in de vryheyd van Amersfoord te ſtroopen, dat daer over de Stad van binnen half in roeten rakte. Doch de Amersfoorders eyndelijcken wt een gevanghen Gelderſſen verſpieder der vyanden kleyn getal verſtaende, zijnze met ſterkere troppen geluckelijcken tegen gegaen, vangende en verſlaende in dat ſchermutzel veele van de Gelderſſe, zoo dat'er weynighe ruyters ende onder andere Magher en Rit-meester Wiſſingh den dans ontquamen, ende opeen draef naer Arnhem teeden. Daer na zond Margriet van Ooſtenryck Stadhouderſſe in de Neder-landen den Grave van Hooghſtraeten, de Hollandſſe Raeds-heeren den Heervan Aſſendelft, Tooft Sasbour, ende Vincent Corneliiſſen † Opper-ſchat-meester, met bevel om den Staeten van Utrecht voorte houden het wijlen beſteck tuſſchen den Biſchop en Keyſer

† Siet hier van op 't eerſte boek in de beſchrijvingh van Thiel.

‡ Threſorier generael.

gemackt.

1528. gemaakt. De Grave in de vergaderingh der Staeten het woord voerende, ende op-haelende, *hae de Biffchop door hulp van den Keyfer, als fijn eenigh plicht-anker, van de Gelderffe was verlost en wederom teghens alle hooppe in fijn stoel gezet, viel ten laetften hier op, dat men alle dese onkosten niet te vergeefs ofte zonder redenen hadde aengewendet, ende de Staeten over zulx den voorighen handel wilden voor goed ende van waerden houden.* De Staeten (wel weetende dat de Keyfer den Biffchop niet om des Biffchops maer om syne eyghene wille hadde gedient en geholpen) en ontkeuden niet, *de groote verdienften van 't huys van Burgondien, doch zeyden beducht te zyn, dat de na-lygemelingen hen mochten verwijten, indien sy zoo een end een treffelyk Biffdom onder een wereldfse heerschappy stelden: 't welk ook, byten duydelyke toefstemminghe van den Paus, haer niet toe en stond: vertoonende met een haere keuren ende voor-rechten, by verscheide Keyferen, Koninghen, en Vorsten bezegeld, welke sy begeerden bevestigd te hebben.* De gezanten dienden hier op, *dat Gods voorsienigheyt ende het nood-lot zulx rechte-voort verzyfchten; dat bunne vry-dommen geen deer zouden lijden, ende fime heyligheyt de Paus de veranderingh van den staet niet ongaerne toe-flaen.* Na zoo eene voor-spoodighe verrichtinghe trocken de Raeds-heeren weder naer Mechelen.

229. De Raed ende Gemeente van Amersfoord t'onvreeden zijnde dat sy hier in niet en waren gekend ofte bedacht, zonden eenighe gemaghtighe naer Delft, waer heen de stoel van den Hooghen Raed, na de Haeghisse plonderingh van Ruffem, was verleyd. Hen wierd, doch op het behaeghen van de Stad-houderfse, voor bescheyd gegeven, *dat de Keyfer met Karel van Gelder gene vrede zoude maeken, ofte daer in mede wt-drucken, dat men aen die van Amersfoord bunne goederen ende erven in fijn gebied geleeghen weder zoude ontleedighen, noch de zulve hoogber met schattinghen en anders bezwaeren, als de Gelderffe brugk weeren.* Men zeght, dat Karel van Gelder, loopende al noch het beleggh van Thiel, in 't heymelijck een boode met brieven aen Grave Floris zoude geschickt hebben om van vrede te handelen. Altoos is 't gewis, dat kortdaer na 2000. Spaniards by den Keyfer geworven, hoorende de sterke getuchten van de wederzijdsse genegenheyt tot vrede, daer op voort weder naer Spanien zijn in-geslaeghen. Gelijk mede Laurent Dublon Heer van Sarte, Schrijver der Ridderen van 't gulden Vlies ende * Richter van den Raed, een man van zonderlinghe bequaemheyt, dienthalven in 't voorste van den Herff tot den Hertogh van Gelder is af-geschickt. Onder het maeken van 't verbond wierd den Hertogh met voordacht (door een onoffelijke huychelaery ende ten naefsten by eelijck verraed van de Burgondiers) tot heelinghe van syne geleedene schaede vry-gelaeten, om, onverminderd den vrede, met syne geheele maght in Goy-land ende Bem-land een in-rocht ende roof te moghen doen, ende de vlecken tot brand-schattingh te dwinghen. 't Welk hy ook in twee daghen te werk stelde met 1200. mannen te voet en 300. te paerd. Ende is Soest, welk dorp haer eerst voor-quam, hier over ten deel verbrand, om de andere tot week-moedigheyt te verwecken, die om alle geweld voort te koemen, pands-luyden over-leverden om te verdraeghen. Waer na de Gelderffe, eer de Burgoenffe

t'Vreche ofte t'Amersfoord kunne volken by een konden gaderen, wederom naer huys waer gekeerd. Dubloen sprack meest met den Vorst over de voor-waerden van de vrede, ende van de verzaemel-plaets, die met onderlingh believen te Gorichem wierd bestemd. Wanneer dit op stract quam, bestonden de Burgoenffe Steden te morren, *dat zulx byten haere voor-kennis en raed toe-gingh, daer sy nochtans in dien korten tijd over de tien honderd duysend goud-guldens tot dien oorlogh bidden wt-gereykte.* De Gemeente verzweegh mede niet, *dat de neeringh van koopmanschap over al slap en slecht waren, ende de onpelden daer tegens schier onlydelyk.* Om het volk in slap te wieghen ende een balleken te geeven om te speelen, stroyde men wt, *dat de Keyferlyke brieven wt Spanien de Gelderffe vrede en vriendschap aen-rieden, indien bymaer fime Fransse verbonden wilde af-treeden; ende dat het billyk was met zoo een te handelen, die niet dan billykheyt voor en sloegh.*

230. Daer na zijn, volgens het voortigh af-gescheyd, wt het Hof van Burgondien naer Gorichem af-gevaardighd Floris van Egmona Grave van Buren, Heer van Yffelsteyn, Opper-Veld-heer, Antonis van Lalain, Grave van Hooghstraten, Heer te Kulenburgh, Opperste Stad-honder van Holland, Zeeland ende Vriesland, neffens Laurens Dubloen, verzorghd met ruyme brieven van geloof en volle maght, onder het groot zeghel van den Keyfer. De gezanten van Hertogh Karel waren Henrick de Groef Ampt-heer van Eikelens, de Rechts-geleerde Herman Key-peminge, Droft, Henrick Kollaert van Livden, ende ijn Geheym-schrijver Jan Vierffen. De handelingh wierd wat verniterd, wt zaeke men t'elke reys met den Vorst rugghe-spraek moeste houden: waer over Kollaert wegh ende weder op ende van Arnhem trock, tot dat hy op den 26 van den Herff-maend een wterlijck bescheyd over-braght; waer op eene ecuwighe vrede op den drien van den volgenden maend is getroffen, luydende schier als volghet: Hertogh Karel zal, t'zaemen met de Staeten ende Ridderfchap van fijn Vorstendom ende Graefschap, de Fransse en alle verbonden, tot af-deel van den Keyfer ende syne landen in-gegaen, voort altoos op-zegghen; desgelijck zal de Keyfer met syne onderzaeten doen, ten op-sicht van Gelderland. Waer tegens de Vorst den Keyfer trouw zal belooven, ende hem, desnood, met krijghs-volk onder-flutten, zondet dat de Keyfer Gelderland met schattinghen ofte ongelden zal moghen belasten. De Keyfer zal, onverminderd fijn vermeynd recht, gedoogen, dat Karel de heerschappy van Gelderland ende Zutveen van hem, als Hertogh van Brabant en Grave van Holland, behoude, ende dit fijn recht op syne erven, mans ofte wijven, immers kinderen van echten bedde, over-zette: tot welk een eynd de Keyfer, ofte fijn last-hebber, den Hertogh als een leen-man van 't Rijk in fijn Vorstendom en Graefschap zal bevestighen. By gebreck van echte manlijke ofte vrouwelijke geboorte, zal de Vorst Gelderland en Zutveen aen den Keyfer ofte syne wettighe erven, als Hertoghen van Brabant ende Graven van Holland, over-laeten, t'zaemen met de Stad Groeningen ende de Omme-landen, Koeverden met fijn Slot, ende de landfchappen van t'Penhem ende Drent: welker

† Ita autor è tabulis. Mibi locus viri suspectus est.

* Audeat

ten.

van bin-
haeft we-
door het
den wal
et bouten
et hoopen
den mede,
800. voet-
staende
te keer te
le burghe-
e vermeer-

alles ten
en 17. van
gekoemen,
mis-moe-
gh weder
inghe van
het flor-
ht en leed
veele in 't
n den spot
et gefchur
ter aerden
ingh over
iet zonder
rave Floris
een half-
vriet eens,
bestormen,
en stof te
bloedighen
he geheue
een vriet-
t-houwen.
nde gingh
n't Graef-
koppende
elk wt de
men. Na
n van be-
maes eene
inghe om
n stadighe
r wanneer
e sich met
wecken de
en beston-
yheyd van
er de Stad

Doch de
gevanghen
leyn getal
pen geluc-
verflaende
erffe, zoo
ler andere
dans ont-
en reeden.
ryk Stad-
Grave van
heeren den
de Vincent
met bevel
ouden het
en Keyfer

de beschrij-

gemaakt.

1528. keuren ende vryheeden de Keyser alle zal ge-
staeden. Soo 'er na aflijvigheyd van den Her-
togh wt sijn westelijk houwelijk, mans ofte
vrouwen, een ofte meer, rechte erfgenaemen der
landen van Gelder overigh blijven; zullen de
zelve door den Keyser ofte syne nazaeten aen
syne kinderen ofte bloed-maeghen ten echt wor-
den gegeven: op verbeurte, aen de zijd van de
Gelderse, van de beleeninghe haer by desen
vergoft, te weeten van het Vorstendom Gelder
en Graeffschap Zutveen wt den naem van 't Rijk
te besitten: ten ware de schuld hier van by den
Keyser ofte de syne wierd bevonden; in welk
een geval de voorzeyde kinderen dan ongehou-
den waren aen de kinderen ofte maghen des Key-
sers te trouwen. De gemelte kinderen zullen in
haere minder-iaerigheyd onder de vooghdy
staen van zulke, die in den bedrijve van Gelder-
land by den Vorst ofte anders by de Staten van
Gelder daer toe zullen worden gesteld. De
Keyser zal wt een mild hert syne volken lichten
wt *Hardevijk, Hasselt, Elburgh* en andere Gel-
dersse Vestinghen, ende de burgers van sijn eed
ontbinden, zoo haest de Vorst deze zal hebben
onder-geschreeven, ende daervan een geschrift
bondigher wijsse geleverd in handen der geener
welke de Keyser ofte *Margriet van Oostenryk*
hier toe zal noemen. Desgelijx zal de Keyzer
Montfoort in 't Over-Vierdeel binnen een iaer,
ende na de gedaene onder-teykeningh, aen den
Hertogh in 't geheel in-ruymen. Daer nevens
zal de Keyser, ten op-sicht van dese handelingh,
den Vorst voor sijn leeven eene iaerlijcke ver-
teeringh van 16000. goud-guldens, yedere helfte
yeder half iaer, doen aentellen, ende hem op
zyne kosten toe-voegen ten gewoonlijcke bende
ruyteren van 245. koppen; met zulk bedingh;
dat de Vorst daer van 50. mannen in allen geval
tot Keyserlijcken dienst gereed zal houden, ende
de overighe tot sijn eyghen oorbaer, doch niet
tegens den Keyser, gebruyken.

231. De gemeene voor-waerden waren,
dat de gevangens, geestelijke ofte wereldlijke,
in den krijg tusschen den Hertogh ende Bis-
schop gegreepen ende noch vast zittende, op-
leggende hunne mond-kosten, over en weder
zonder los-geld zouden vry-gaen; ook alle brand-
schattinghen, geloofde en noch onbetaelde pen-
ninghen, als mede pands-luyden in dien oorlogh
over-gegeeven, aen weder-zijden zoo wesen als
voor den oorlogh, op-brenghende alleen hunne
verteeringh en herberghs-kosten. De Keyser
zoude den Hertogh tusschen dien tijd ende
Jacobs dagh binnen den *Bos* in drie blocken
13000. goud-guldens ten aensien van dese ver-
bintenis af-langhen, om daer mede syne wille
te doen. Alle leen-mannen, ampt-luyden, bur-
ghers, hop-mans, krijghs- ende koop-luyden,
ende zoo voort, hebbende de zijd van den
Keyser, Vorst, ofte Bisshop gehouden, zouden
in hun staet en alle goederen her-zet worden:
behalven dat de ballinghen, vluchtelinghen, ofte
verdrevene van *Vrecht* voor den eersten van
de Bloey-maend de Stad ofte hunne goederen
niet en moghten gebruyken, ende de ballinghen
van *Zwol* niet voor het Nieuwe Iaer, mids
zweerende alsdan ofte daer na op nieuws aen
den Keyser getrouwigheyd. De goederen van
de andere, in deses ofte geenes Heers gehuchten
geleegen ende van den grond niet gescheyden,
zouden hier namaels niet zwaerder hebben te

lasten, dan de goederen van de ingezeetene
zelve. Alle luyden, in-zaeten ofte wtheemse,
van wat staet die ook waren, zouden vry ende
vrant in des anders landen ofte op der zelve
stroomen ende zeen koemen, onder betaelinghe
van de gewoonlijcke tollens ende wegh-gelden;
zonder dat 'er brieven van weder-neeminghe
daer tegens moghten gelden ofte verleend wor-
den; met zulk verstand nochtans, dat men een
yeder voor sijn eyghen schuld zoude moeghen
bezetten en aenhouden. De Vorst zoud zyne
aen de Staten van Utrecht verstreckte 16000.
goud-guldens met recht moghen weder-vorde-
ren, ende de eygenaers van 't geld weghen hunne
renten recht van vestenis hebben op de Stichtse
goederen, onder Gelderland te huys behoo-
rende. In Gelderland vermoght de Keyser op
sijn beurs ruyterye ende voet-volk te werven;
zonder dat de hier wt geboorene onlusten ofte
twisten den vrede eenighsins zouden om-stoo-
ten. Dit verbond, eerst be-eed zijnde van den
Vorst, zoude alsdan van den Keyser binnen een
iaer, ende binnen een maend wt synen naem van
de Stadhouderse syne moeye werden betey-
kend; als mede van drie *Vlies-ridderen*, drie
Neder-landse Vry-heeren, ende ses vermaend-
ste Steden van Brabant ende Holland: ende
van weghen den Hertogh van Gelder ins-gelijx
van drie Bander-heeren en ridder-marighen,
neffens van de vier moeder-steden van Gelder-
land, t'zamen met de Stad van *Groeningen* ende
Drehte, bezwooren ende bezegheld. Waerna
alsdan de Keyser sich onthouden zoude van de
nactien ofte wapen-teykenen van het Hertogh-
dom Gelder ofte Graeffschap Zutveen by ge-
schrift ofte anders te voeren, onverkort echter
sijn recht ende aentael op de gedachte landen.
De Keyser; Vorst van Gelder ende Bisshop van
Utrecht zouden binnen twee maenden na af-
kondinghe deses naem-achtigh macken haere
verwanten welke sy hier in wilden beklemd heb-
ben, die dan mede na twee maenden zulk by
opentlijke brieven zouden belijden en uyteren.
Dit vredes-verdragh zoude binnen drie ofte ten
hooghsten vijf daghen na de aenneeminghe, in
de paelen van yedere landschap, welke dit aen-
gingh; behoorlijcker wijze werden af-ghe-
lezen.

232. Men zeght mede bedonghen te wesen,
dat die van *Drehter*, om het verwy van de *Waghe*
die midden op hunne markt staet, noyt by 't leeven
van den Hertogh den *Yssel-stroom* met een brug-
ge zouden moeghen bestaen. De hoofd-itucken
van de boven-staende vrede wierden zoo stille
gehouden, dat geene ook van de maghtighste
en beroemdste Steden daer van af-schrift moghten
genieten. Als de weder-zijdse vrede-mack-
ers alles hadden beteykent, ende met een ge-
looft dat hunne meesters in 't kort dit zouden
bekraghtighen; zond de Vorst syne voorgaende
volmaghtighers *de Groef, Keys-penningh, Kollaert*
ende *Vieser*, t'zamen met *Marien van Rossem*,
onlanx daer aen naer *Meebelen*; alwaer de
Graven van *Buren* ende *Hooghstraten* met *Israen*
Schenk mede te vinden waren. *Margriet van*
Oostenryk lietze prachtelijken naer een herbergh
geleyden, ende op 's Keyfers kosten heerlijken
onthaelen, daerna met een sloop van veele Raeds-
heeren naer de Opper-kerk brenghen, daer sy
na de gewoonte den dienst ontfinghen ende van
weghen hun Vorst het vredes-verbond be-
zwooren.

1528. zwooren. Dit gefchied, zijn fy weder naer hunne fleep-fteden vergezelschapt, ende etlijke daghen hoffelijken ontfanghen. Ende zaghen men het puyk van 't Hof daghelijx daer heen rotten onder den fchijn van haer te begroeten. Eyn-delijken hun af-fcheyd neemende wierden van Vrouwe Margriet mildelijken befchonken, ende yeder met een zilveren fchael, van goude Karo-lijas op-gehoopt, ver-eerd. Van daer verreyden fy op Antwerpen, alwaer fy insgelijx vry gelagh hadden, ende voorts recht naer huys. Tot deze vrede bewoogh den Keyfer (gelijk 'er in 't hoofd van dit verbond staet wt-gedruckt) de vrede en ruft syner landen, als mede dat hy den Turk met ernst zocht te beieghenen, ende de Lutheranen in 't Rijk met liefde ofte leed weder tot het oude geloove te brengen. Onder dit wierden de Gelderfe Steeden, Harderwijk, Hattem ende Elburgh voor den Hertogh volgens 't verdragh op nieuws geopend en ontleidighd. Met een quam Dubloen van wegghen den Keyfer naer Arnhem, om onzen Karel den eed af te neemen ende het verdragh daer door te vervul-len. Daer na is het Sticht van Utrecht op den 20. van den Wijn-maend, na voorgaende harde oorloghen met Gelderland, door den Biffchop aen den Keyfer ende synen erven, als Heeren van Brabant ende Holland, zoo als het over de 900. iaeren door de Biffchoppen was beheerft, by manghel alleen van genoegzaemen weder-ftand, over-gedraeghen, wt-befcheyden alleen de Geestelijke gerechticheyd ende der zelve iaerlijxe in-komften, welke den Biffchop ende fyne na-zaeten ervelijken zouden volghen. In de andere Steden, als Amersfoord, Duor-ftad, Rbenen, ende Montfoord, is Hooghstraten op den naem van den Keyfer insgelijx in-gehuld ende be-zwooren. Daer na is door in-geeven van den Keyfer Michael, ofte veel eer t Willem, van Eirkhofort Biffchop van Tortosa, by Paus Clemens den zevenden in voor-raed tot Biffchop van Utrecht gekoozen, ende Henrick van Beyeyen daer tegens van den Paus voor-fien met den stoel van Worms, ofte (zoo men ook voor-geeft) van Mentz. Hooghstraten binnen Utrecht op koften van de Hollanders een Block-huys, met naemen Vreden-burgh, van gebacken steen getimmert hebbende, vertrock van daer wederom naer Mechelen.

233. Op a dat de onlanx gekoppelde vrede aen syne kant niet kreupel b en moght gaen, heeft Voist Karel van Gelder van wegghen den Keyfer wt fijn adel voort aengenoomen de nabefchreevene bende c ruyteren; waer van yder elk vierendeel iaers zoude hebben (zoo luyd het hand-veft) een eens-pennigher op een paerd 25. Brabantfe guldens, op twee paerden 45. gul-dens, op drie paerden 63. guldens, ende hun dienst aengaen op onfer L. Vrouwen Licht-mis-des iaers 1529. Voor aen staet de * onder-vit-meester, ende, behalven de † fchutters en baswyn-blaefers, een Schrijver, een † leger-meester, en een hoof-smid, alle zonder naem. Daer na

1529.
* Lieute-nant.
† arcbers.
‡ Forier.

† Ita refert Buchelius, à Scriptore nostro in hac parte dissentiens.

* Caput hoc de promissis è schedis Pontano quidem praetermissis, repetitis tamen inter archia Curiae Gelricae.

b Siet op het eynd van het 229. hoofdstuck.

c De bende van Ordinantien.

voight Goltfeyn Vaen-draegher dienende met vijf paerden. Na hem Ian van Keppel, Willem van Baer, Frederick van Keppel, Alard van Goer, Wal-raven van Gem, Christoffel Schenk, Iasper van Lyenden, Herman van Bonenburgh, Thomas van Beymel, Karel Key, Bomgert, Jurien van Loon, Seger van Arnhem, de Heer van Weerdenburgh, ende Henrick van Seewach, die alle gesteld waren op vier paerden, ende Walraven van Haefien op acht paerden. Dese Ridders stonden op drie paerden, te weeten Iasper van Wybe, Gysbert van den Pol, Krelinghen, Hekeren, Eck, Wachendonk, Willem Schram, Schenbier, Christoffel van Wese, Henrick van Bonenburgh, Raesfelt, Dirk van Keppel van Anilem, Oth van Haefien te Haefien, Claes Vyghe, Christoffel van Munster, Frans van Kullen-burgh, Dalen, Iasper van Kullenburgh, Frens, Boet-bergen, Baex, Hoeveler, Lambert van Salland, Rudolf van Beimbem, Ionche Scherpenzeel, de Schoutet van Putten, Hamberg, en Seewach. De op de ry volgende edelen moesten twee paerden wt-ruften, te weeten Ian van Lynden, Valken-burgh, Spier, Kaelsmy, Knypenburgh, Obvendorp, Huemen, Schraffer, Vueren, Herman van Wybe, Arenburgh, de oude Vyghe, Munster, Steprade, Joost van Lemep, Haesteyn, de Schut-meester. Dese die het heck sluyten dienden met een paerd, als daer waren Brand van der Schuyt, Smit van den Bergh, Gijken van Anholt, de Schoutet van Harderwijk, Reynjen Vuylbeck, Ieter sum Wolfs zoon, Braekhorst, Marien van Everbach, Steven Kleefzael, Peter Lieuwe, Willem van der Kerk-hof, Timonten Bos, Besten, Geerdard van Zutphen, Goort van den Pol, Aelbert Rekel, Willem van Isendoorn, Willem van Heerde, Potouwe, Marten van Doeven, Willem An-delijx, Herman Berbier, Nuliet, Heyn bolt den mond toe, Lennep, Dirk van Aerssen, Dirk van Nymegen, Ieter sum, Seraeten, Dirk van Lenneps knecht.

234. Francois Koningh van Vrankrijk nu omtrent twee iaeren wt syne Spaensse gevanghenis ontlooten zijnde, op zeeker belteck waer in onse Karel van Gelder mede was bededinghd, liet effen wel niet after de wapenen tegens den Keyfer te her-vatten. De Keyfer beschuldighde hem hier over door fijn herout van vrede-brack, met dit by-voeghel, dat het veel zaligher was onder haer beyde een hand-gevecht te waeghen, op dat 'er door de neder-laghe van een van twee zoo eene groote bloed-storinghe ende het iammer over zoo veel menschen bescheend moghte op-houden. Onder dit zijn 'er doot de Franse in 't Rijk van Napels etlijke Steden vermeerderd, Napels eynde-lijken belegerd, ende tusschen beyde een scheeps-kamp tot voordeel van de Franse voor-gevallen. Daer na is Andries Doria van den Koningh aen de Keyferse over-gegaen, ende Genua door hem in-genoomen ende aen den Keyfer geleverd: waerop te Barcellona tusschen den Paus ende den Keyfer een verdragh is gemackt, ende voort daer na binnen Kametijk eene vrede tusschen den Keyfer en Koningh Francois, door bekoppelingh en ontzagh van Margriet van Oostenrijk 's Keyfers moeye, ende de Koninginne moeder: in welk verbond de Hertogh van Gelder, bereeds met den Keyfer verzoend zijnde, mede is be-klemd: die daer na (al te zeer verzet zijnde op het geloove daer in hy was op-gevoed ende het welk hy meer voor-stond dan wel kende) op den 17. van de Bloey-maend onder syne ey-gene hand tot Arnhem een bloedigh gebod liet wt-gaen, tegens alle luyden, ionghe ofte oude, in-

ezeetene
heemse,
vry ende
er zelve
taelinghe
-gelden;
eminghe
end wor-
men een
moeghen
oud zyne
16000.
er-vorde-
en hunne
Stichtfe
s behoo-
Keyfer op
werven;
sten ofte
om-stoo-
: van den
innen een
naem van
en betey-
ren, drie
ernaem-
nd: ende
ins-gelijx
natighen,
n Gelder-
ngen ende
Waerna
de van de
Hertogh-
n by ge-
ort echter
te landen.
ffchop van
len na af-
ken haere
lemd heb-
n zulx by
n uytzeren.
ie ofte ten
inghe, in
te dit aen-
af-ghe-
te wesen,
n de Wagba
by 't leeven
een brug-
fil-tucken
n zoo stille
aghtighete
riff mogh-
rede-mae-
net een ge-
dit zouden
voorgaende
gh, Kollert
an Rossen,
alwaer de
net Iurien
argriet van
n herbergh
heetlijken
eele Raeds-
n, daer sy
n ende van
rbond be-
zwooren.

1529.

zaeten ofte vreemdelinghen, mans ofte vrouwen, die met de vermoeynde Lutherisse kettery waren besmet en bezeeeten, ende binnen deuren ofte in berberghen ende by-een-komsten yet deden ofte spraken 't welk na die kettery was smackende, ende strijdigh met de oude in-zettinghen der kerk, om de zelve zonder eenighe ooghen-luykingh, wt-stel ofte genade van het leeven ter dood te brenghen; met verbeurte daer en boven van alle haere in-komsten, waer van het eene deel zoude koemen tot sijn beoef, het tweede aen de Stad ofte plaats daer de misdad was gepleghd, ende het driede tot nut van den aenbrengher. Dit Plackaet wierd op het aller-scherpste onder-houde, ende veele menschen, die sich hier aen ofte aen 't singhen van geestlijke liedkens hadden vergreepen, op de bloote aenklaght, zonder wijdere rechts-pleeginghe 's morgens voor haere deuren, alwaer dan in voor-raed een kar met zand gestroyd lagh, door den scherp-richter † wreedelijken onthoofd. In de zelve maend is het Spierisse beslyt, spreekende van de † ver-eenigingh van 't geloove, over al wt-gekondighd. Dan vermits het alle veranderingh in het stuck van 't geloove verbood ende de aenstaende al-gemeene kerken-vergaderingh van Trenten beval af te wachten; betuyghden * de Vorsten van Saxen, Brandenburgh, Hessen en Anholt, neffens 14. Rijx-steeden, dit Plackaet niet te willen onder-schrijven ofte gehoorfaemen. Op dien tijd zijn de geleerde mannen Peter Ulfstede ende Adolff van Clarenbach, om dat sy met de Rooms-gefinden niet even eens en gevoelden, binnen Kolen, tot groote deernis en hert-zoer van veele vroomen, opentlijken aen een staek verbrand. Op dit iaer had de siekte, het Engelfse Sweed genaemd, in Vrankrijk, Duyts-land, ende over al aen den Rhijn de over-hand, 't welk op de wijze van een loopend vuur sich verspreyende ontallijke zielen binnen 24. uyren wt het lichaem dede scheidende.

235. Omtrent den zelve tijd zijn de langh-wijlighe verschillen tusschen Hertogh Karel ende den Bisschop van Munster, aengaende het kerkelijke gezagh over die van Groeningen ende de Om-landen, op den eersten van den Soemermaend, in 't by-wesen van den Stad-houder Merwijk ende de Raeds-beeren der Stad, als mede de gezanten der Om-landen, binnen Koe-verden geslecht en vereenighd, zoo verre maer het gemaect besleckte ofte ontwerp den Vorst ende Bisschop behaegden: blijvende middelertwyl alles aen weder-zijden in stil-stand en vrede. In die daghen zijn 'er mede eenighe gedinghen van edelen ende Steden af-gemaect, ende de Vorst erfgenaem verklaerd van Aleide van Landwijk weduwe van Geeraerd van der Steghen; alzoo zich niemand als erf-uyter in-stelde: welke geheele na-laetenschap Karel echter wt de vuyt wegh schonk aen sijn wel-lieven Iooft van Sweeten. Hy schreef mede onder sijn hand ende zeghel in 't eynd van de Herfit-maend aen den Keyser, betuygende gehandeld en gesien te hebben sijns Keyzers brieven van bevestingh, gegeven den drien van de Bloey-maend binnen Saragossa, weghen de vrede † van Gorichem, ende weshalven hy nu bekende vernoghd te wesen. Op den 25. van de laetsten Herfit-maend gaf hy insgelijx aen Willem van Vlodoop in-ley-

† Siet op 't voorighe iaer.

† Ita à fide dignis accepimus.

† Religions-Vrede.

* Inde natum nomen Protestantium.

dingh-brieven, raekende het besit ende Droft-ampt van Montfoord, den Vorst by het Keyserlijk verbond onlanx toe-gekend. De zaeken van Groeningen waren rechtevoort zoo geschapen, dat de Vorst, in stede van Marwijk Stad-houder van Groeningen, die by de meeste over langh sijn dank al wegh hadde, sijn bastaerd-zoon Karel, die een wijl tijds by den Bisschop van Trier gewoont ende nu een ende twintigh iaeren ouderdoms ofte een weynigh daer boven had, haer luyden toe-stuerde. Ondertusschen klaegden die van Groeningen; dat by ze op eene vreemde wijze, tegens het verdingh wegen de bedieninghe van 't Olde Ampt gemaect ende zonder weeten van de Stad, een nieuwen Beveel-beber hadde gegeven. Dan dese knibbelingh is door een heel nuuyvigen brief van den Vorst haest gedempt. Marwijk weder naer Gelderland koemende wierd van den Hertogh zeer gemeenzaemlijken beiegend, ende het twijfelachtigh dingh-tael tegens Orho van Wyllich ofte Wylack over de Heerlijckheyd van Gribbenfurst met den eersten van hem geoordeeld. Op Martens dagh trof Karel mede een bestand tusschen Oswald Grave van den Bergh ende Ioachim Vry-heer van Wisch, die beyde hunne kraekeelen aen syne wt-spraak verbonden. De Keyser, die nu seven volle iaeren sich in Spanien had verhouden, toogh op dit iaer met eene geweldige heyrkragt naer Italien; alwaer hy onder andere Francisco Sfortia in het Hertoghdom van Milanen en 't besit van Lombardy en op zeekeer voor-waerden her-stelde; terwijl de Turke Keyser Soliman, Hungarien meerendeels af-gelooopen hebbende, met syne vreeselijke maght en halve maenen voor Wenen in Oostenrijk was geruckt, 't welk hy echter na een maend belegheringhs met groot verlies moeste verlaeten.

236. Hertogh Karel, hoewel te huys in vrede sittende, betoonde sich nochtans in allen geval gereed, wanneer hem de Keyser ook in 't minste repten. Voor al, wanneer daer in den aervangh van 't iaer een kallinghe was, dat de Keyser (die noch midden in Italien stond) stillekens en met een kleyn gezelschap te Wezel beneeden Kolen was aengekoemen; schreef hier over de hooghe Raed tot Arnhem aen die van Zurveen, ende vermaende ze wt synen naem, sy zouden sich op den aenstaenden Land-dagh in bestandigh getal laeten vinden, om ten besten van 't vader-land raed te slaen. De twisten met den * Bisschop van Munster ende sijn Ampt-man over de geestelijke gerechtigheyd van Groeningen ende de Om-landen, zijn op desen tijd, ten over-staen van den Vorstelijken Stee-houder ende Raeden, 't eenemaal neder-geleghd. Onder andere heeft men den Bisschop toe-gelaeten, van de Geestlijckheyd zeekeer middel-matighe geld-boete voor de bevestingh te ontfanghen, ten ware de Abt konde vertoonen in desen vry te wesen. Voorts wierd 'er gevonnist, dat de kerkelyke voor een wereldsken Richter de wereldsken in recht zouden betrecken, de wereldsken daer teghens de geestlyke voor den geestlyken vier-schaer. De weduwen, wesen, ende dienst-booden zouden bare zaeken voor de burgerlyke banken brenghen, ten ware sy met geestlyken te doen hadden. De Geestlyke Ampt-bedieners zouden mede voor den geestlyken te recht staen: doch verschillen over de wicste willen van de wereldsken voor haere eyghene ricbiert worden verhandeld: ende in teghendeel de wicste willen der Priesteren voor hunne Gerichten, ten ware in val van erf-geederen, waer van de kennis den wereldsken

1530.

* Siet op het voorighe iaer.

1530. *wereldssen richter zoude toe-koemen. Indien 'er in 't byzonder eenighe durstberheyd ontstond over de Gerichten, die zoude staen aen den Vorstelyken plaetzwæder met by-sittinghe van de Bisschoplyke afgezanten. Ende zoo voorts. Wanneer de Vry-heer*

* Siet op 't voorrige jaer. *van Wisch met Grave Oswald vanden Bergh knibbelende van des zelfs Vestinghe ter Burghe zich met geweld hadde verzeekert, ende over dese ende andere wrevelen by den Vorst, als hoofd en Leen-heer van beyde, was aengelaeghd; is dese onwille ten laetsten door de Vorstelyke Raeden, Ridderfchap ende gezanten der vier Hoofd-steden vergeleeken, ende de helft van de Heetlykheyd Wisch den Grave van den Berghe toe-geweesen. Doen is 'er mede een hard vonnis geveld over die van Wachtendonck. Want na dat als Drost over haer was gesteld Henrick Schenk van Niddeggen Heer van Walbeek, hadden sy sich niet alleen tegens hem maer ook tegens de andere Vorstelyke gezanten ende Ampt-luyden hardneckeljk en geweldiger wijse gekant, ende daer over de heele Stad in vrees en roeren gebragt. Door welke euvel-daed alzoosy des Hertoghs hoogheyd zulx hadden gequetst dat sy aen hun leeven, goederen, ende alle hare keuren met recht straf-baer waren; heeft hier om de Hertogh, om voortaan diergelyke moed-willighe raetzeryen voor te koemen, met toe-stemmen van syne Raden, aen de zelve Wachtendonckers voor altoos de zelf-kiesinghe van hare Overheyd ende Schepenen verboden en benoemen, ende die heele moght aen syinen Drost gelasten, zonder wiens behoven die van den Raed ook geen recht en zouden hebben van te gebieden ofte verbieden.*

237. In die daghen vertoonde Walter van Plettenburgh meester vande Duytse Ridderen door zend-brieven aen Hertogh Karel, dat dit gezelschap ende syne Ridderen altoos de gerechtigheyd hadden gehad om hare verwanten van hare goederen te verbeeteren; verzochten mits dien, dat Ridder Wessel van Holbussen wedetom dit voordeel in sijn vader-land moghte genieten, die van alle syne vrienden ende bloedmaeghen alleen was over-gebleeven. De Vorstelyke Bevel-hebber Frederick van Bronckhorst Heer van Borkeloe ende de andere Raeden hielden die van Nymegen voor, dat de Hessise ruytery moghte worden af-betaeld ende ontslaeghen, vermits die de landfchap lastigh viel, ende in vreedes tijden geene diensten konde doen. Ten welken eynde men niet alleen in de vlekken ende door de Velouwe, maer ook over de Steden eene schattingh heeft wt-gezet. Die van Deventer (tusschen haer ende die Kleefse eenighe onlusten verweckt zijnde) braghten schriftelyke klaghten aen den Raed van Arnhem over de ongelijken ende schaedden, die de Kleefse koop-luyden binnen hun bedrijf ende van de Arnhemse burgeren geleeden hadden, ende baden dat men in desen by tijds een in-sicht wilde neemen, ende de schuldighe, als Quirijn Smid ende andere, straffen na verdiensten. In 't laetste van den laetsten Herfstmaend is binnen Mechelen over-leeden Margriet van Oostenrijk, dochter van Keyser Maximiliaen ende moeye van Karel, op het 52. jaer haers leevens ende 23. van haere Stad-houderschap; in welkers stede de Keyser over-stuerde syne zuster Marie van Oostenrijk, weduwe van Lodowijk Koningh van Bohemen ende Hungaryen. Christiaan de tweede, om syne over-stallighe wreedheyd wt de Rijken van Denemarken,

Sweden ende Noorwegen voor heen verftooten, ende dan in Nederland dan in Duytland om vrienden en hulp wt-siende, alzoos hy vertrouwdet het Gelderse * verbond, by sijn oom ende nazact Frederick Koningh der Deenen met Hertogh Karel op-gericht, niet zeer wightigh ende by na in 't vergeet-boek gesteld te zijn, zocht insgelijk de gunst en vennootfchap van den Hertogh van Gelder door weldaeden en kuypery te winnen, ende schonk derhalven aen hem op den 22. van de Winter-maend binnen Oldenburgh, wt in-sicht van syne goede verdiensten, het beele eyland van Heylighe-land geleegeen aen het wterfde van de Elve in Holsteyn, om het zelve voor hem ende syne erven onbespeerd en ervelijken te bewaeren. Dese schenkingh quam Koningh Christiaan daer na wel te staede. Want na dat er tusschen Grave Enno van Embden ende sijn verwant Balthasar van Esens, gebooren wt eene moeye vande Oldenburghen, langhe ende groote onlusten waren geweest, ende daerna, door tusschen-vallen van Koningh Christiaan van Denemarken ende Grave Floris van Egmond, te eene-mael begraven; bestond Balthasar eerst het besceek over te treden ende de vrede te breekken, door 't verrassen van het Slot Wirmunde 't welk aen Enno toe-behoorde. Wanneer Enno dese ende andere plaetsen weder zocht te bemaghtighen, quam Christoffel van Oldenburgh voor sijn vedder in-trededen, zoo dat 'er op nieuws eene vrede werd geslooten, met bedingh onder andere, dat Balthasar aen de Graven Enno, Jan ende haere erven, als een onderdaen, trouw zoude zweeren, ende Esens van hen te leen besitten.

238. Nauwlijx was dit beteykend ende het heyr af-gedankt, wanneer Otho Grave van Ritberghen, de zusterlingh van Balthasar, met etlyke benden na 't gebied van Oldenburgh aen-troock, om den belegherden, zoo 't doemlyk ware, te ontzetten. Doch onder weghe dese voor-vallen verstaende, verzocht op Enno vast geleyde voor den synen om naer Balthasar toe te reysen. Balthasar hield ofte veynsde sich voor een wijl gerufft, ende won daer mede zoo veel, dat hy den lichtgeloovighen Enno door bedrieghery verfloekte. Want in 't begin van 't volgende jaer verworven hebbende om Enno (die naer Brabant dachte om de nieuwe Stad-houdersse Marie te spreken) een eynd weeghs te vergezelschappen, ende van daer quanzuys sijn neve den Grave van Ritberghen te bezoeken, deed heel anders, ende van Enno sijn af-gescheyd neemende, spoedighde sich door om-weeghen zoo veel hy moght naer Arnhem ende tot den Hertogh van Gelder, met wien hy een verdingh maecte, ende op staende voet in Gelderland en de aenbuyrende plaetsen volk liet werven ende naer Vriesland voeren. Enno dese maere verneemende, deed mede door Brabant ende Holland de trommel roeren, sich benaerstighende om Balthasar te verrassen, ofte immers op eenen tijd syne maght in 't vaderland over te brenghen: 't welk hem ook zoo geluckte. Maer wanneer hy aldaer den vyand dacht onder ooghen te gaen, weygerden de Brabanters met de over-stoute ende oorlogh-gewoene Gelderse (zoo 't waer is dat de Schrijvers verhaelen) te kanssen. Grave Enno ende sijn broeder Jan over dese vreemde zaak verbaesd, moesten onder dit met goede ooghen aensien, dat hunne landen wijd ende breed wierden vertreedden. Ondanx daer na quam de verdreeven

* Siet op den jaer 1527.

1531.

* Siet op het voorrige jaer.

1531. Koningh van Denemarken over, ten eynde om het Geldersche krijghs-volk, den oorlogh nu bevreedighd zijnde, onder andere, met believen van Vorst Karel in synen dienst te trecken; te meer nademael hem de Hollanders, Zeeuwen, ende Marie van Oostemijk, die als moeye stond over syne kinderen, hoope hadden gegeven van t'lynen behoeve eene vloot wt te rusten. Ende aldus is Christiern met de Hollandse scheepen ende Geldersche knechten naer Noorweghen heen gevaeren. Maer Balthasar, tot syne oude greepen keerende, trock al wederom op Gelderland, om sich met onsen Karel te beraeden, ende, om den Vorst graegh ende hulp-vaerdigh te maeken, begaf sich onder syne beschermingh, 't welk nochtans by den gemeynen man wierd verzuft, hoewel 'er ondertusschen een mompelingh liep, dat sy zoodaene wisselingh hadden gellooten, dat de Vorst Esens, ende hy daer tegens van den Vorst Rosande, een geringhe Heerlijckheyt aen den Rhijn in Velouwen-zoom, zoude bekoemen. Alldoen heeft Karel Bernhard Hack-fort een dapper oorloghs-man met een deel volx naer Esens laeten af-gaen, ende gejaft de Stad in te neemen en t'zaemen met het Slot sterk te maeken. Hack-fort gingh lustigh met de zaeken voort, ende verschoonde ook niet de boeren, die hy met arbeyden ende schattinghen genoegh bezwaerde. Daer tegens gaf hy syne knechten al te veel wils, die ook zekere kerk in 't gebied van Enno, met lood over-deckt, bestonden te ontblooten, waer over de bueren op de been geraekt en ook dood-slaeghen geschied zijn: 't welk Hack-fort wel qualijken op-nam, doch om de menighe van de mis-doenders niet en dorste wreken.

239. Wanneer dese oorloghs-moedwillen buyten den oorlogh gebeurden, was Grave Enno heel verslaeghen, ende verfoeyde niet min de menighvuldighe meyn-teed van Balthasar, als hy schroomde voor de maght en nabuerschap van Hertogh Karel, daer hy sich meer met klaghten dan met wapenen tegen verweerde. Hier quam by, dat de gezusters van Iever Anne ende meest Marie, met hem in kraeckel zijnde, tot meerder verzeekingh een volmaghtigher naer Brabant hadden geschickt, ende sich met alle hare goederen in schut begeeven van den Keyser: 't welk voor den Grave een onge-kneed ende onrijp vonnis scheen. Hack-fort middeler-wijl besigh zijnde met het vast-maeken van Esens, ende alleen den Grave ontsiende, beval daerom Eggerick Beninga van Grimmerheyen en Tide Knypens, des Graves goede bekende, door de syne in 't Stift van Munster te afier-haelen, ende naer Geldersche plaetsen te voeren, verzoekende daer na door brieven aen Vorst Karel, dat hy ze niet en zoude loslaeten, voor ende al-eer Enno hem vrygeleyde had toe-gezeght. Waer wt de Grave nieuw stof nam van sich over den Hertogh te beklaghen. Derhalven heeft men eerstelijck t'Arnhem ende daer na te Farsum aen de kant van de Eemse gespreck gehouden, ende na veele woorden en weder-woorden beraemt, dat 'er aen weder-zijden vrede ende goede zeeckerheyt zoude onder-bonden worden, ende Beninga met Knypens veyligh na haer vader-land keeren; met bedingh ook, dat de Grave sich Marwijk, die by Hack-fort ende de Geldersche onbemind was, zoude quijt maeken.

* Siet op 't Wanneer de Vry-heer van Wisch geen genoegen hebbende aen de * wt-spraak der Staeten van Gelder, t'eikens om sijn moed te koclen in het

gebied van Grave Oswald van den Bergh in-viel, ende met blaeken, toe-tasten en dood-slaen aldaer leelijk huys hield; heeft Hertogh Karel by Plackaeten kond gedaen, dat hy sich genoodzaekte vindende om sijn verwant Oswald te beschutten, het Stedecken ende Huys ter Burgh beleghert, in-ghe-noomen, ende alle der zelver in-woonders, overminderd hunne vryheeden, als sijne andere onderdaenen in sijn scerm had aengenoomen. Op dien tijd heeft de Vorst het driede deel van de Heerlijckheyt Ehmpt aen Ian zoon van Geeraerd van Vludorp voor 700. goud-guldens boven noch 300. Philips-guldens verpandfchap: gelijk ook het Drost-ampt van 't Huys te Schuylenburgh voor 3000. goud-guldens geleevert aen Ian van der Horst: ende aen Christoffel Sebnek van Niddegen, in stede van 1000. goud-guldens, voor tien iaen vergoft het opper-gezagh ende des Graves recht te Swalm ende Assel. Daer nevens verhief hy Ian van Rifferscheyd tot sijn woud-meester van Vluym in de Vooghdij van Gelder, ende Ian van Wittenhorst Heer van Horst tot Drost van Kessel.

240. In den aenvangh van 't volghende iaer is 'er binnen Nymegen eene * vergaderingh ge-weefd van 't zelve Vier-deel, alwaer, behalven den Vorstelijken gezant Henrick de Groef Ampt-heer van Erkelens ende Drost van Hattem, ook eenighe Vry-heeren, Ridderen ende de volmaghtighers wt Nymegen, Thiel ende Salt-boemel te vinden waren. Alldoen heeft men etlijke hoofdstucken voor-geslaeghen, welke sy alle tot voordeel van den Vorst ende syne onderdaenen beloofden na te koemen. Neffens andere dinghen wierd 'er vast gesteld, binnen vier iaeren honderd duysend goud-guldens wt te maeken tot 28. Brabantse stuyvers het stuck, ofte vijf Geldersche Rijders gebeten Snaphaenen daer voor, yeder iaer 25000. guldens, eensdeels om de renten, Heerlijckheeden ende landeryen in de quaedste tijden by den Vorst verzet daer mede af te lossen, eensdeels ook om sijne kosten te verlichten en staet te onderhouden, na sijn eyghen goed-duncken: voor-behouden nochtans een yegelyk, zoo wereldlyk als geestelyk sijne oude voor-rechten: welke schattinghe vandrachtelijken gaen zoude over alle goederen van allerhande luyden, geene wt-gezonderd, zelfs niet de geestelyke; mids dat hier mede zouden op-houden alle krijghs-lasten van rusteren ende knechten, ofte hoe die anders moghten gedoopt worden, wt-genoomen het ongeld staende op yedere tonne biers, Den in-zaeten ende wt-landers zoude gelyk-maetigh recht weder-vaeren, volgens de gewoonten van de plaetz daer de goederen laghen. Omdat geld te innen ende wt te geeven zouden de Staeten een bequaem Ontfangher stellen, die gehouden was reekenschap te doen van sijn ontfangh ende wt-gifte. Dat mede alle vreedelighen, van geestelijken ofte wereldsken stand, voor dit loopend iaer van haer koorn, thienden ende in-komsten het driede deel zouden betaalen: voor de twee daer aen volgende iaeren zoo veel als de andere land-zaeten: maer op het vierde ende laetste iaer wederom het driede deel: 't zelve was mede te verstaen van de brogheren ende inwoonders der Steden Nymegen, Thiel ende Boemel, na de maer van eens yeders middelen. Alle brieven, tot afier-deel van de Vorstelijke onderzaeten en tegens den sleur van 't gemeen gebruyck gegeeven ofte ontworpen, zouden voort aen onduchtigh zijn en maghteloos. Wierd mede strengelijken bevoolen, dat geene Monicken ofte kerkelijke eenighe erf-goederen, thienden, thinsen ofte renten zouden werven en aenkeopen, by schenkinghe ofte erf-latinghe bekomen, noch eenighe Ampt-luyden, Schepenen

1532. Schepenen ofte erpachters hier over staen ofte tuyghen, by verlos van hun ampt ende op des Heers booghe-
ste keur; ende dat effenwel zulke aengenoomene er-
venis en goederen aen den Heer zouden vervallen
zijn: alzo zulke alles voor den Vorst en sijne landen
zeer hinderlijk was bevonden: ende zouden de ge-
reede goederen en 't geld van de Clooster-linghen na
haere dood wel aen 't Gods-buys koemen, dan de
vaste grond aen de rechte erven verblijven. Ende of
yemand op sijne mondighbeiaeren voor desen met sijne
goederen in een Clooster gezaen ware, zonder gericht-
telijck vestenis ofte opdraght na land- en Stād-vechten
aen de zelve Cloosters gedaen te hebben; zouden
insgelijck zulke in-gebraghte goederen na dood van
de nu noch leevende luyden wederom vallen aen de
rechte erven, ongeacht eenighe voorgaende oorlofs-
brieven van den Hertogh verkreeghen. Dergelijck
Plackaet liet de Vorst, volghende in dezen de
voet-stappen van sijn groot-vader ende vader,
mede in 't licht gaen.

241. Op † Odulfs dag hebben de Rid-
derschap en Steden van 't Arnhemse Vier-deel,
binnen Wageninghen verzaemeld, den Vorst
insgelijck zeventigh duysend goud-guldens toe-gestaen
voor den tijd van vier iaeren, beloopende iaerlijck
achtende half duysend guldens; behalven den vuyr-
zer op het vat biers over de vlacke landen van den
tapperen van in-heyms bier, ende den gewoontlijken
penningh van de vreemde bieren, hem voor desen
tot de immeragie en vestenis sijnre Steden toe-ge-
legghd; zullende daer mede zijn op-geheeven het
graenel-geld en alle andere ongelden; wt-geuomen
de te vooren wt-gezette en noch onbetaelde penning-
ghen, die men dan voort maenen ende tot des Her-
togsbehoef keeren zoude. Sy begeerden dat sijne Ge-
nade de land-schap van Velouwen voortaan niet meer
en wilde op-legghen de ongewoontlijck diensten en
beden der Ampt-luyden, Schouten, Richteren, ofte
dienaren van bus-meesters en brand-meesters; dan
een goeden brand-meester doen zetten om de velden,
landen en bossen trouwelijck te waeren voor brand
en beweidinghe, ende de zanden laeten bepooten waer
die ook in Velouwen geleghen waren, noch voor de
schaepen ofte beesten op den brand bevonden yet nee-
men dan de behoortlijck breuken. Hebben mede over-
gedraeghen, dat alle wt-heymsse in Velouwen ge-erft
tot de benoemde scharthinghen iaerlijck zouden ge-
uen den vierden penningh van hun gemas en inkomsten,
als mede die in dese iaetste vede beleent ofte mer rechte
hadden ingenoomen Overrechtse, het waren dan geest-
lijck ofte andere, goederen: met zulk een onder-
scheyd, wanneer die goederen weder warden in-geloft
en gevrijd, dat men dan desen vierden penningh te
gelijck met de hoofd-schuld zoude op-legghen. Ende
want zoo wel de Vorst als veele wt de Ridderschap en
ingezeetenen in verleedene tijden der velen hunne
renten en iaer-gelden noods halven hadden moeten
verzetten ofte verkoopen, ende iaerlijck van de hon-
derd betaelen 7. 8. 9. ook 10. guldens: was 'er nu
beraemd, dat voortaan honderd gulden niet meer
verrenten en zonden dan zes: wel verstaende, dat
de in den ionghsten oorlogh ter nood beleende en aen-
genoomene goederen zouden warden gehouden na den
araed van haere verschrijvingh. Alle die rogghe-
renten aengeloft ofte beleent hadden zouden insgelijck
zet van de honderd geuen, ofte rogghe na markes
gangh tot 6. guldens toe van elke 100. guldens, te
weeren van de 100. guldens van los-baere en beleende
rogghe-rent 10. molders rogghe. Ende of 'er in de

† Ex anti pui schedis hec compilavimus.

voorzeyde zettinghen ofte tusschen de land-beeren
pachteren ofte anders onverstand viel, zoude de
Vorst de Staeten van Velouwen te verschrijven ende
de duysterheyd door haer te laeten wegh neemen ge-
houden zijn; daer beneffens den Land-brief, die
door verloop vanden oorlogh was verloren, by raed
van sijne Raeden ende Staeten op de beste wijze te
vernieuwen. Dat mede, om gelijck beweegh-redenen,
alle die over de 30. iaeren in een ongemoejd bezit
waren geweest van eenigh erf-zal, goed ofte iaer-
renten, seboon genoomen de zeggelen en brieven
daer van verbrand ofte vervreemd waren, onbespeerd
van yemant in hun bezit zouden volharder, tot dat
men ze met land- ofte Stād-recht daer wt hadde ver-
wonnen. Daer teghens heeft de Vorst, onder
andere, getuyght en beloofd, dat dese bede t'eyn-
dens de vier iaeren langher niet en zoude duyren,
noch des landschaps oude vryheden daer door eenigh-
zins verkort zijn; ende bevel gedaen aen allen sijnen
Bevel-bebberen en onderzaeten, de boven-staende
hoofd-stucken, by de Staeten vast gesteld, zonder
eenigh vertoef ofte bepaelinghe na te koemen ende te
doen na-koemen.

242. In den Oogst-maend was 'er een vreemd
gesternt aen de lucht te sien, een onbedrieghe-
lijck voor-boode van de op-koemende dullig-
heeden der wedet-doopters, ende byzonder-
lijken van de wreedheeden tegens die geene ge-
pleeghd, die geen een iock met den Paus ende
Rooms-gefinden wilden trecken. Gelijck mede
de Turke Keyser Soliman, door het voor-wt-
zenden van etlijck troppen naer den Donauw,
het Christendom groote vrees aenioegh. Wes-
halven Hertogh Karel in de Herfst-maend door
sijne landen ende Steeden beede-daghen liet wt-
schrijven, ende andere oeffeninghen doen, dat
God de Heer het Turke geweld van het Chri-
sten-rijk genadelijken wilde af-weeren ende in
stucken breeken. In 't byzonder weckte hy die
van Arnhem op dooremtlijck brieven, dat sy de
Stad Arnhem met een wal, rondeelen en bol-wer-
ken volkoemelijken zouden vesten, ende van het
wel-begonnen werk een spoedigh eynde mae-
ken: nademael het t'eenemael sijne meeninghe
en behaeghen was geene moeyten ofte onkosten
aen te sien om die Stad in alle deelen versterke
en bewaerd te sien. Ondertusschen zat Groenin-
ghen met de landen tusschen de Eems ende Lau-
wers in goede rust, onder het gezegh en gebied
van den zeer zacht-sinnighen ende vreed-zaemen
(gelijck de Vrieffe Tijd-schrijvers zelve hem ter eere
na-geeven) Karel van Gelder, den navolger van
Merwijn ende bastaerd-zoon van den Hertogh.
In die daghen is het Slot te Wadda, geleege in
het Olde Ampt in den bevangh van de Ommen-
landen, by Vorst Karel, in plaets van 8000. goud-
guldens, aen de weduwe van Munster ende des
zelfs zoon Iurjaen over-geleeverd. Hy schonk
ook aen Jacob van Dombergen de hooghe gerech-
tigheyd over Spralend in Oistrum. Op den 27.
van de Herfst-maend is Walraven van Arkel, de
volle broeder van den Vry-heer van Heuklum,
beyde overighe spruyten wt den over-ouden en
over-edelen stam van Arkel, met Iuffrouw Catha-
rine van Gelder, onwetighe dochter van onsen
Vorst Karel, onder-trouwd; ende in 't volgende
iaer Thomas van Apeltorn met Ianneken van By-
land, in 't by-wesen enaensien van den Hertogh.
Karel liet mede een verzoeker-brief geuen aen
die van Deventer ende Kampen, dat men zulke
1000. goud-guldens, als by haer voor eenighe

M m 4 iicicn

in-viel,
-laen al-
gh Karel
b genood-
schuttent,
, in-ge-
t, onver-
re onder-
Op dien
de Heer-
aerd van
ven noch
gelijck ook
nagh voor
in van der
Niddeggen,
tien iaeren
aves recht
ief hy Ian
van Wuym
an Wuen-
el.

ende iaer 1532.
ringh ge-
behalven
ef Ampts-
tem, ook
volmogh-
boemel te
ke hoofd-
tot voor-
aenen be-
dinghen
en honderd
Brabantse
ders geboe-
5000. gul-
eeden ende
orft verzet
sijne kosten
sijn eyghen
en zegelijck
r-rechten:
zoude over
r-wt-gezou-
rmede zou-
teren ende
opt worden,
tonne biers,
ijk-maetigh
ten van de
ld te innen
n bequaem
ken-schap te
at mede alle
iffen stand,
enden ende
n: voor de
ls de andere
laetste iaer
vede te ver-
der Steden
ter van eens
deel van de
r van 't ge-
ouden voort
mede stren-
fice kerkelijck
ofte renten
kinghe ofte
npt-luyden,
Schepenen

1533.

iaeren ten behoeve van hem ende het Graefschap van Zutveen waren verstreckt, binnen drie iaeren t'zaemen met de verloopene renten zoude aflossen. Op desen tijd had de wijlen Koninginne van Hungaryen ende nu Stadhouderesse der Nederlanden *Marie van Oostenrijk* den Burght van *Iever* verzoght met eene bezettingh van 150. mannen, ende daer na noch van 28: wanneer te weeten de winter niet alleen voor de deur en stond, maer ook de Graven van Oost-Vrieland, om die van *Iever* als een bril op den neus te zetten, een ander Slot daer omtrent hadden gebouwt.

243. *Baltasar van Esens* al noch brandende van wraek-lust, gingh in de Lente, terwijl hy in Gelderland vertuckte, met *Meynard van Ham*, een beroemd Oversten aldaer, niet zonder weeten en in-luyfsteringh, zoo 't vermoeden was, van den Hertogh, een onder duym's besteck maeken, dat hy andere die den oorlogh verftonden tot sijn behulp neemende, zoo veele knechten zoude aenneemen, als hy immers wist te bekoemen, ende de zelve zoo langh het omleyden, tot dat hy eene redelyke maght by een hadde, over de welke hy dan het gebied zoude voeren. *Meynard* na zoo een geluck van zels haekende nam dien last aen, ende verzamelde in een korte wyl by de 2000. mannen: waer mede hy in 't Stift van Munster ende Graeffschap Benthem een wyl tijds huys hield en omzwierde, ende daer na dooringeeven van *Baltasar* naer *Reyderland* aen trock, om desen streck, zoo hy daer toe kans zagh, Grave *Enno* af-handigh te maeken. *Enno* door verspieters hier van onderweefen, vond geraedzaam de eerste beginfelen voor te koemen ende het paerd voord den dam te schutten: waer over hy zyne onderzaeten over al in 't geweer beval te koemen, ende sich met de *Reyderlanders* te vervoeghen; stand grijpende op de kant van de Eems aen een plaets *de Dijle* geheeten, ende zeer gevoeghlyk om die geene te stuyten die wt Munster-land die van *Reyde* zouden willen bespringhen. *Meynard* bereeds op de wterste grenzen van Westfalen gekoemen, ende van des Graves voor-zorgh bericht zijnde, gingh weder te rugghe, als quanzuys een ander oogh-wit hebbende, ende ontslogh het volk wt zynen dienst. *Enno* dit gevaer over-gebraght hebbende zoo hy meynde, is met den zynen van gelijken naer huys gewandeld: ende was het den geheelen zoemer aldaer vreedigh. Maer *Meynard* zyn voorighen aenflagh met haest ende ernst in den Wijn-maend hervatende, quam wt Gelderland, alwaer hy syn volk had geworven, de *Reyderlanders* zoo schielyken op het lijf vallen, dat hy, de tydinghe van sijn tocht voor-loopende, den in-gangh van *Reyde* al gewonnen had; eer noch yemand de lucht van syne komfte had vernoomen: alzo hy nergens bleef hanghen, voor dat hy na sijn wens tot *Iengum* was beland: alwaer het legher sich ter loop wat begroef ende verschantste. Daer na wierd 'er eene bende, die de tros-boeven en den verlooren hoop op verzeekerde plaetsen zoude leveren, door *Hoon* bewaerder van 't Huys *Levort*, t'eenmael versfroyd ende veriaeghd. *Meynard* onder dit met dezaken ylende, veroorzaekte overal een groot verloop en verwoestinghe. De Graven en broeders *Enno* ende *Ian*, siende den vyand zoo een plaets in hebben, van waer hy met geweld bespronghen zijnde, niet zonder ongemack en

konde ontkoemen, riepen haer volk wederom in 't geweer. Alle standen, edele, burgers, ende land-luyden booden den Grave hun dienst en middelen aen, niet anders als of sy de overwinningh bereeds in handen hadden. In 't byzonder die van *Norden*; welke wanneer te *Oldersbom* gekoemen waren, ende met *Enno* over de Eemse gescheept, sich alle omtrent *Iengum* nederfloeghen; niet zoo zeer met wille van den Grave als van hun aenvoerders; vermits sy met kraght de Geldersse te lyve wilden.

244. Daer na is het legher wt des Graves bevel van 't Noorden na 't Zuyden verplaest, om den vyand den wegh op Munster-land af te snyden; hoewel die van *Norden* zulx niet voor goed en hielden, wien ook de minste wtstel een iaer langh duyrde. Doen sloot men raed, hoe men den vyand best zoude aengrypen. Zommighe hadden gaerne gesien, dat de onbedreevene menighe sich wijd van een om *Iengum* zoude wt-spreyden, ende den vyand van alle kanten als een stort-reghen over-vallen. 't Welk anderen, die den krijgsh-handel na haer dunken wat beter verftonden, niet en behaegde, oordeelende, dat men met korte geleeden ende van eene zijde beboorde te naderen. Welk vonnis hoewel min vernuftigh den Graven evenwel best beviel. De Geldersse bevel-hebbers haer van de hooghten aldus siende aentstappen, keerden sich tot het krijgsh-volk, zeggende, de overwinningh is onse, toont u luyden alleen als rechtschaepene mannen. Alzo maekten sy in alle spoed sich slaggh-rede, ende beieghenden de eerste voor-vechters met zulk een geweld en wackerheyd, dat de andere wel konden gevoelen, dat sy met geene bloediens maer met krijgsh-luyden te doen hadden. Ende terwijl d'een alzo den ander van afteren aendrongh om te vechten, onstond 'er in den in-gangh van *Iengum* een heete strijd, tot verderf van veele Vriessen, die van schaemte en spijt schier meynden dul te werden, dat sy sich van den geenen over-mand zaghen van de welke sy zoo imaedelyken hadden gesprooken; te meer, wanneer de trotste mannen voor aen het spits begonnen te struykelen, de andere van alle kanten dael te vallen, ende de naeste het haze-pad te kiesen. Doen deden de Geldersse in 't vervolghen een grooten neder-slagh, alzo de een den ander op de vlucht vertrad ofte in den wegh liep. Eenighe hadden de wapenen ende ook hunne kleederen verworpen, om te rapper te loopen, ende over de waeyen en slooten te geraeken. De Graven over dit ongeval heel verbaesd, snelden sich naer de Eemse ende naer de scheepen. Onder dit afterhaelden de Geldersse veele van de vlughtelinghen, die in de graven ofte wateren verwerred waren ende malkander verdronghen, welke sy zonder gevaer ofte neder hieuwen ofte gevanghelijk mede packten. De Vriessse Tijdschryvers melden, dat 'er niet over de 400. zoud den geslaeghen ofte verdrongen zyn; daer andere van meerder getal gewagh maeken, ende daer by doen, dat de Geldersse niet over de 5000. koppen sterk en waren, ende des Gravestroppen niet onder de 15000. Na dit rampzaligh voorval waren de Oost-Vriessen niet alleen grootelijx verschrickt, maer ook weemoedigh; ende erkende alhier een yeder den goddelyken arm, die de groot-spreekers zoo eene straffe schuldigh was geweest. De Geldersse na 't verstroyen van zoo een hoop volx driestigher geworden zynde, zijn

1533. zijn daerna de Eemse over, ende op *Lebr*, 't welk een heerlyke plaets was van koop-waeren, aengegaen, ende met goede plunderagie te rugghe gekeerd naer *Iengum*: van waer sy kortelingh ('t welk veelen vreemd docht, alzo ze niemand en ioegh ofte en deerde) over hegghe overstruyk door de naeste weggen weder naer Gelderland zyn geloopen. Dese slag is voor-gevallen op den 13. van de Wijn-maend.

245. Doch alhoewel dit volk, als gezeghd, met een stillen trommel was geworven, ende schier niemand hier van en wilt, waren echter de Graven van Oost-Vriesland weynighe daghen te vooren dese lucht gewaer geworden, ende schreeven over zulx aen *Floris* Grave van Buren, dat de Gelderse zulx verzegts anders om en deden, dan dat hy ende de syne de vriendschap des Keyfers niet en begeerden af te gaen; ende dat het den Keyfer tot geen voordeel en kende dienen, indien hem lyden eenighe plaetsen wierden ontnoomen; smee-kende hemderhalven als een Vader, hy wilde in desen voorsien ende het blaeden eens om-keeren. Doch ick bevind niet, dat haer van den Keyfer ofte Koninginne *Marie* eenighe by-stand is toe-gekoemen, mischien verstoord zijnde dat de Graven de zaak tegens de zusters van *Iever* niet wilden laeten vaeren. Behalven het voorgaende ongelijk, liet *Balthasar* van *Efens*, wanneer *Meynard* ofte op-gebrooken was ofte op-breeken zoude, binnen *Arnhem* (zoo verhaelen de Vriessche Jaer-schryvers) opene brieven drucken, houdende aen alle Standen, den Keyfer, Koninghen, Vorsten, ende volkeren, ende over al in Oost-Vriesland wt-stroyen, dat hy van alle schuld ontlast was, ende *Enno* met sijn broeder (wanneer nu alles vreedigh was, ende de Koningh van Denemarken met *Grave Floris* bezigh om de geschillen by te leggen) *Wit-munde* hadden in-gehoomen: dat hy (den vrede door *Christoffel* van *Oldenburgh* ende den Koningh van Denemarken daer na getroffen zijnde) by den Vorst van Gelder ende sijnne Stad-houders door de Graven leelyken was af-geschilderd ende van meyn-eed beschuldighd, die sich nochtans zelve als bond-brekers en schelmen aenstelden, waer voor hy ook versocht dat een zeghelyk haer wilde houden en aensien. Doch *Balthasar* liep sich zelf een dooren in den voet met deze pasquillen, alzo yeder een den quaed-sprecker quaed toewenschte, en der boos-aerdighen gebruyk welkende, van eerlijke luyden met lalteren ende loghens te behanghen. In 't eynd van 't iaer was het zoo koud, dat de meeren, stroomen ende beeken over al toe laghen. Waer over de Hertogh van Gelder de nieuwelijx aengekoemene schaeren liet vervullen, ende sijn Maerschalk *Marten van Rossem*, *Meynard Ham* ende *Lurien Munster van Rhynen* in handen geeven, om *Balthasar* met die maght naer Oost-Vriesland ende sijnne Stad *Efens* te geleiden. Dzn dit volk door Vriesland moes-koppende is eyndelyken over de Eemse naer *Lebr* gestrecken, alwaer sy ende in den onleggenden streck brand stookten ende roofden, treckende wyders op *Oldershem*; in welke vleck sy dat deel van 't Slot, 't welk *Ulrich van Doornum* toe-behoorde, met verdragh in-namen, ende alles wat h.n diende en voor quam wegh sleepten.

1534. 246. Op Nieuw-laers dagh na *Pekum* sich beghevende, ende het Slot aldaer, aen die van *Kankena* toe-koemende, niet lichtelyken fiende te winnen, zonden brieven naer *Emlden*, met

dese vermetelyke weet, dat sich die Stad aenden Vorst zoude geeven. Maer wanneer sy van de Embdenaers een effen trots bescheyd ontvingen, ende niet genoegh sterk ofte voorhen waren om een beleg aen te vanghen, namen sy hun wegh weder op *Oldershem*. Hier bestonden sy, *Balthasar* te gevalle, alles wat *Ulrich van Doornum* den oom van *Balthasar* eyghen was, in stucken te slaen ende te schenden; keerende, na 't verbranden van *Ulrichs* wooninghe ende de voordere huysen, naer *Aurick*: welke Stad sy onvoorhiens ende met een groot gedruys meynden te over-rompelen, doch hebben de burgers op hare hoede ende in 't geweer gevonden. Weshalven sy *Aurick* in de nacht ende zonder geluyd voor by trocken naer *Meerhuysen*, ende van daer een deel licht-gewapende met last naer *Efens* aen *Bernhard Hackfort* af-stuerden. Wijders zijn sy met de meette maght, welke sy by sich hadden behouden, 's nachts naer *Greeb* gegaen, ende op den zevenden van de eerste maend in den morgen-sond voor de plaets gekoemen. De Vorst zelve ofte sijn dienaar *Hackfort* hadden al over langh op dese Vestingh, welke aen de Eems zeer wel ter hand leght, geloert, daer *Balthasar* mede een goed raeds-man toe was. Dan de verte, die daer is tusschen *Efens* ende *Greeb*, belette de vertraffinghe: weshalven de Overste op geweld toe-leggende na dat sy ontdeckt waren, hun legher daer voor sloeghen. De Graven van *Emlden* droeghen voor dese Sterkte, als zijnde haer stam-huys, eene byzondere groote zorg. De verwaerder van de Vestingh was *Albert Baccomarin*, een man meerstaende in de gunst der Graven, als in den oorlogh ofte belegeringhen ervaeren. De Grave had hem vermaent sijnne Stad-houderschap te verlaeten, indien hy sich zelve niet mans genoegh en kende: maer hy, die het voor een onzidderlyke daed hield aen een ander sijnne bedieninghe over te laeten, deed aen den Grave van sijnne trouw ende standvastigheyd hooghe beloften: welke hy nochtans in 't begin niet wel en behertighde; vermits hy wt de scheepen in de haven van *Greeb* gereed legghende geen kruyd ofte koghels, 't welk een licht dingh was, op het Slot hadde doen brenghen, dan aen de Gelderse, die hem daer na over-ylden, alles ten roof gelaeten. Wanneer de Gelderse in de vleck dicht onder het Slot sich hadden gelegghert, is hen op den anderen dagh *Hackfort* met de kleyne troppen ende twee zwaere stucken van *Efens* by-gekoemen, die de voorzeyde gecedschap tot sijn behoeve wt de scheepen dede lichten. Behalven *Hackfort* waren in 't legher teghenwoordigh *Balthasar* zelve, de blaes-balgh van desen oorlogh, de Maerschalk van *Rossem*, *Lurien Munster* ende andere.

247. Dese ende 't geheele legher stelden haer meeste hoop op den strenghen ende langh-wylighen vorst, welke de stroomen ende anders vuyle weeghen open, en bruykbaer hadde gemaekt. Daer na alles wel besien hebbende (hoewel ook die van binnen hunne plichten niet en vergaten) lieten die twee zwaere stucken aen den bequaemsten hoek teghens de west-zijd van het Slot planten, ende die kant met alle kraght beschieten. 't Welk den plaets-houder ende weynighe andere den moed zoo zeer dede sinken, dat sy haere voorighe pocheryen ende hooghmoed ter zijden zettende, van dien tijd af begonnes

wederom
gers, ende
dienst en
de over-
In 't by-
ter te Ol-
so over de
om neder-
len Grave
et kraght

Graves
verplaest,
land af te
niet voor
te wt-stel
nen raed,
ngrypen.
de onbe-
m Iengum
alle kanten
anderer,
wat beter
deelende,
ne zijd be-
l min ver-
viel. De
hooghten
h tot het
gh is onse,
mannen.
gh-rede,
ghers met
de andere
bloedien
len. Ende
eren aen-
in den in-
ot verderf
en spijt
y sich van
welke sy
te meer,
het spits
lle kanten
ze-pad te
ervolghen
den ander
liep. Een
anne klee-
ven, ende
ten. De
l, sneldert
en. On-
de van de
e wateren
dronghen,
rwen ofte
esse Tijd-
400. zou-
daer an-
ken, ende
r de 5000.
estroppen
igh voor-
rootelijx
gh; ende
ken arm,
schuldigh
royen van
en zynde,
zijn

1534.

gonnen te wagghehen. Doch het land- ende krijghs-volk op het Slot maecten gelaet, na al dit weer-lichten niet veel te vraeghen. Waer over hy voornaemelyken de bouweren, welker smadelijke wenken ende gebaerten hy niet en konde verdraeghen, qualyker begon te handelien, ende de kost, die overvloedigh op het Huys was, meer en meer te beknijpen, ook haer te dwinghen, om in plaets van bier water te drinken, op dat sy door de moeyelijckheyd van 't beleggh moghten verslauwen. Dan dit en benam haer den moed niet. Weshalven hy van op-zet veranderde, ende sijn dienaer in de nacht met brieven aen de Graven af-zond, vertoonende het gevaer 't welk hem over 't hoofdingh, ende dat de Vestinghe verlooren moest gaen, zonder de versterkinghe van noch etlyke rotten knechten, welke hy ook in 't duyster aen de on-belegherde zijd binnen kreegh. Doen zocht hy het krijghs-volk alleen aen te haelen en te liefkoozen, ende tegens de huys-luyden op te bissen. Onder dit beschooten de Geldersse het Slot zonder op-houden, mickende alle na eene plaets; want het veranderlijk weder in eene uyre tijds haere hoop konde om verre stooten. Hier tegens waren de belegherde over-befigh, steeds de stucken ende de lossers van 't geschut met bussen te beloeren, de breuken en holle steden weder aen te vullen; ende geene verzinnelijke middelen van teghen-weer te verzuymen. De belegghers bestonden effen stijf op de zelve wand met de grootste koeghels te speelen, ende niet af te laeten tot dat sy den muert eenmael gaterigh en doorluchtigh hadden gemaekt. *Albers* dit siende begon heel bangh en week-lijvigh te worden, alles te vergrooten, ende opentlyken tegens de land-luyden te verklaeren; *dat hy geen moed ofte maght en had om het Huys langher te houden.* Doch de andere betoonden sich immers zoo wacker als te vooten, ende maecten haer gereed om de scheuren allenthalven te stoppen. Ondertusschen schickte hy al wederom een boode naer *Emden*, dat hy benodighd was verdragh te zoeken, indien het ontzet noch drie ofte vier daghen after-bleef. Dan nauwlijx was de brief-draeger met sterke toe-zeggingh van by-stand te rugghe op het Slot gekeerd; wanneer *Albers*, om met den Gelderssen besteck te maeken, pands-luyden in 't legher had geschickt, ende daer tegens *Balthasar van Esfens*, *Roffem*, ende *Hackfort* weder binnen genoomen. Een van de bezettinghingen, met naemen *Bon*, zoud alsdoen *Albers* in 't oor gebeeten hebben, de Geldersse Oversten ende voor al *Balthasar*, den roer-vink van alle onheyten, in de gevangheniste wesen, ende de scheuringhe waer door sy waren in-gekoemen toe te maeken, 't welk hem niet veele moeytens en behoefde te kosten. Maer hy sijn woord niet willende in sijn hals haelen, ofte (moeghelijk) daer na syne trouwloosheyd met den hals betaelen; ende de gijzelaers in nood brengghen, heeft sich op den 19. van de eerste maend, behoudens een yegelijk sijn leeven, over-gegeeven. Quaelijken was het Slot gewonnen, ofte het ys begon door den schielijk op-koemenden reghen te smelten, tot merkelyke vreughd van de Geldersse, dat sy voor dese veranderingh meesters van *Greeth* waren. Doen is de plaets met Geldersse bezettinghe wel deghelyken verzorghd, ende het overigh volk door de boerschappen hier ende daer geschackeerd. Maer hoe welle-

kom *Albers* daer na te *Emden* zy geweest, en laeten de Vriessche Laer-schrijvers niet onverzweeghen.

248. Midden onder 't beleggh van *Greeth* was der Graven Veld-Overste *Everhard Ovelaker* met een sterk gevolg den *Dollart* over-getrocken, om die gewesten staende onder het Gelders bedwangh wederom te plaegghen, ende stelde het zoo bont aen, dat de Groeningers eene bezendinghe aen de Graven doende, niet alleen en klaegghden over het geen daer bedreeven was, maer ook daer in voor-zagghen dat des gelijx haer naderhand niet en beieghende. Tegens den nieuwen tijd is 'er wt *Emden* een vloot van etlyke schepen gelooopen, om aen beyde monden van de Eemse op te passen, ende den Gelderssen over al deer en af-breuk te doen, maer om met naemen te verhinderen, dat *Efens*, waer in Geldersse bezettingh lagh, eenighen toe-voert moght bekoemen. Hier door wierden de scheepen, die haer loop elders hadden heen gezet, naer *Emden* gestuert, ende de zee-handel in *Groeningen* ende de Om-landen zeer benauwd. Eene van de kloeste schepen door het Vlie sich in de Zuyder-zee geevende, heeft niet verre van *Harderwijk* eenighe koggen die op Gelderland zeyden met hare bevrachtingh after-haelt, ende naer *Emden* gesleept, daer de plunderagie by de hoofden is om-gedeyld. Onder dit had het land-volk in ende omtrent *Greeth*, om haer have te behouden, niet buyten dank van de Graven, den Gelderssen eed aengenoomen. *Grave Enno* was daer teghen doende om hier ende daer gemaghtighe wt te zenden, ende bracht sterke klagghen voor tegens de Geldersse; door syne verwanten, die in Westfalen, Oldenburgh, en de aen-legghende gewesten wijd en zijd woonden, zoo veel wterwerkende, dat hier over te *Hexter* een vergaderdagh wierd aen-bestemd. Wanneer de *Grave* alhier door sijn gezant syne zaak voor-stelde, heeft men hem voor alle dinghen voor-geworpen, dat hy *Balthasar* eerst hadde beoorloght. Dan alzo hy daer tegens door het over-legghen van verscheide zegghen, brieven ende verbonden hen allen de ooghen opende, beloofden sy te gader den *Grave* de hand te houden. Waer op al voort eenighe Overste zijn aengenoomen om volk te lichten, ende daer mede Gelderland, Drente ende de landen om *Groeninghen* te bespringhen. Dan dit quam wat laet by, aengesien de Graven ende hunne onderdaenen, die den krijgh zoo wel ongewoon als tegen syne lasten al te maghteloos waren, na vrede verlangghden: zelfs de Geldersse eenigher maeten, hoewel haer haer rechtevoort Koningh was. Want behalven dat sy van geld benodighd ende voor de *Burgoensse* niet eenmael buyten vrees en waren, vernamen sy, dat de Groeningers met de Standen der Omme-landen maendelijken, loopende den oorlogh teghen de Graven, op 16000. goudguldens geschat zijnde, sich niet alleen weygherigh zenen stelden, maer ook opentlijken tegensmorden, vertoonende, dat die krijgh haer-luyden schadelijk was, ende voor al diende af-gesneeden te worden. 't Welk hoewel den Hertogh niet wel en beviel, die van meeninghe was dit rad noch al langher voort te rollen, hield hy echter dit sijn voor-neemen bedeckt, ende liet verluuden, quanzuys om de liefde van de syne en wt mededoo ghenheyd, mede na vrede te haeken. Doen lieten de Groeninghers gins ende herfwaerts brieven

1534.

brieven af-gaen, ende wierd eerst te Oerdom, ende daer na te Farsum aen de Eemse een zitdagh beramd. Waer heen sich Hack-fort de bevel-hebber tot Efsens zullende vervoeghen, van een Embder oorlogh-schip is onder-schept, ende te Embden op-gezonden, doch voort daer na weder op vrye voeten gezet.

249. Als alhier de eerste grond was geleghd, ende de meeste rouwigheyd af-geschaefd, vonden de gezanten aen dese en geene zijd goed dat men de t'zamen-spraek te Loghe met meerder getal en pracht zoude hervatten: alwaer sich lieten vinden Grave Ian in eyghen hoofd, Hicke Kankens van Doornum, Omke Ripperda van Hintum, Hicke Hogerda, Egerick Beninga, ende de Cancellar Willem Obbens: Van weghen den Gelderschen Vorst sijn bastaerd-zoon Karel Stadhouder van Groeningen, Marten van Rossem, Bernhard Hack-fort, ende andere: tot dat men na veele woorden-kavelingh zoo eene vrede heeft getroffen: Voor eerst zouden de Graven den staet van hare kerken op zoo eene leest doen stellen, als 'er onlanx tot Augsburgh ende Spier, met toestemmingh van den Keyfer, zoo in Saxen als andere landen ende Steden van Duitsland was toegelaten, ter tijt toe de al-gemeene kerken-vergaderingh anders zoude beraemen. Indien 'er binnen 's iaers zoo eene vergaderingh niet voor en viel, zoud een van de Graven in desen deel met den Vorst van Gelder te raede gaen, om dese gebreken op de gevoeglyxte wijze te beelen. De Graven zouden den Hertogh het Slot Wis-munde voor Greeth, met effen zoo veele ende goede stucken, over-doen; daer en boven 12000. goud-guldens Embder-geld binnen vier iaeren, ieder iaer een vierde-deel, betaalen, ende daer voor goede zeeheringh stellen. Indien het den Vorst moght believen, sijn Leen-man ende vedder Balthasar tot aenlockinge van naerdere vriendschap de Vestingh Wis-munde door houwelijck ofte anderszins weder in te ruymen ('t welk echter aen sijne wille zoude staen) zult zoudt den Graven mede believen. De brieven van over-koeminghe, ten tijde van 't over-gaen van Efsens door Balthasar aen de Graven geleverd, zouden, den Vorste gevalle, door de Graven aen Balthasar te rugge gelanghd; ende 'tgeen 'er over en weder tot des anders trots ofte nadoel was geschreeven, van geener waerden ende als ongeschreeven gehouden worden. De Gravelyke onderzaeten zouden bunne goederen in 't gebied van Efsens en Wis-munde vryelyken aenvaerden ende verhuynen, ten ware Balthasar eenighe daer van hem vermat toe te koemen; in welk een geval der Graven onderdaenen hem een dagh van rechten zouden moeghen leggen, ter plaetse daer de goederen geleghen waren, tot erkenenis van den Vorst ofte des zelfs on-zijdighe volmaghtigers. Balthasar zoude sijn oom Ulrich van Odershem in sijne vaderlyke crve niet verkorten, maer den zelven recht laten weder-varen. Laetslyken zouden de Graven in alle aenlegghende ofte verweerende oorloghen, welke de Vorst ofte sijne Standen tegens ieder een moghen voor-neemen, nabun vermoeghen by-stand schicken: hare Steden, Sloten, havens ende stroomen voor hem openen: blyvande den Vorst tot gelyke diensten aen de Graven gehouden, mits dat sy eerst de oorzaken van den oorlogh aen hem zouden goed maeken: zyn-ke echter onverplicht, teghen den Keyfer, als Keyfer van 't Rijk ende tegens 't Rijk zelve, gelyk ook tegens de eed-genooten van de West-selsse ende Haer-disse Keyseren, hare voorighe bond-vrienden, de wapena op te neemen. Soo baest men weghen de

betaelingh der boven-stuende penninghen waer-borghen hadde gestelt, ende dit verdragh ten weder-zijden betekent, zouden de Sloten van Greeth ende Wis-munde zonder vertoef teghen den anderen verpangeld worden. De Graven zouden dit neffens den adel ende de Stad van Embden met byzondere brieven ende zeggels alzo bekraghtighen, dat de Vorst geen reden moght hebben van na-denken, ende ook, op sijn verzoek, bunne naestigheyd doen, dat ook andere Vorsten ende Graven dit moghten gestand doen, ende daer voor borgben staen: tot welken eynde Karel mede een zeggel ende brief zoude wileveren. Het geld aen dese of geene zijd in desen oorlogh door brieven beloofd zoude betaeld worden: ende de gevangens sich zelve lossen, ofte by wisselingh vrygaen, ten ware die voor den oorlogh en onwettelyken waren gevanghen, die dan geens los-penninghen beboefden te geeven. De onderzaeten zouden aen beyde kanten zonder gevaer ofte belesel hun handel drijven, onder betaelingh van behoorlyke tollen. Het zoude van nu af negen daghen een bestand wesen, om inniddels dit alles aen den Hertogh te gichten.

250. Daerna heeft Hertogh Karel in den Bloey-maend dit verdragh onder-gesctreeven, ende beyde Graven op nieuws in den Soemer-maend. Van weghen de Geldersse teykenden de Stadhouder van Groeningen Karel, Rossem ende Hack-fort: neffens de Graven Enno ende Ian, stelden sich als waer-borghen voor de aengetooghene geld-schuld Simon Grave van der Lippe, Iooft Grave van Hoy ende Broek-buysen, Ulrich van Doornum Heer van Efe, Wis-munde en Odersum: behalven de Burgemeesteren ende Raeden der Stad Embden, ende andere edele meer. Na behoorlyke af-kondinghe, zijn daer op de voorzeyde Sloten heen en weder verwisfeld, het krijghs-volk veroorlofd, ende de lieve vrede alzo in die gewesten her-steld. Over zoo een aenftootelijck verbond waren by de Vriesen alle lief-hebbers van 't vader-land ende den Gods-dienst niet weynigh bedroefd; voor al wanneer sy acht namen, dat, zoo men het besluyt van Spier ende Augsburgh moeste na-leeven, ende sijn geloove tichten na het voor-schrift van de kerken-vergaderingh van den Roomssen stoel ende van den Keyzer, het Pausdom alsdan weder de over-hand zoude neemen; aengesien de Hertogh van Gelder voor een sterk yveraer en drijver van de Roomse gefindheyd vermaerd was; ende zult meer om den Koningh van Frankrijk en den Paus van Romen te believen, dan wt eygene God-vruchtigheyd: waer voor hy nochtans wilde gehouden wesen, draegende sijn bastaerd-zoon Karel daerom te minder gunst toe, vermits hy na sijn sin wat te koel was in het verdedighen ende eeren van 't Pausdom. Gezweeghen, dat de zorgh over den Gods-dienst dese handelaers in 't minste niet en roerde ofte toequam, maer hen in 't hoofd was geblaesen van Henrick een Franciscaner Monick, een driffigh en yver-zuchtigh man, die nu te Embden dan te Groeningen herberghende, by de Graven, Cancellar ende andere; gelyk ook zelfs by Hertogh Karel zeer gemeenzem ende gesien was. Daer na ontboden beyde Graven; om sich by den Vorst van Gelder schoon en behaeghelijk te maeken, van des zelfs verwant Hertogh Ernst van Lunenburgh twee Roomse leeraers, om den kerken-stand na haer hoofd en vonnis over al te herstellen: ende wierden hen toe-geschickt Marten van Ondermark ende Matbys Ginderick: die

teef, en
erzwee-
eeith was
laker met
trocken,
lders be-
telde het
e alleen en
ven was,
elijx haer
den nieu-
an etlijke
nden van
rffen over
met nae-
Geldersse
noght be-
epen, die
Embden
ngen ende
e van de
Zuyder-
Harderwijk
yden met
ter Embden
oofden is
id-volk in
ehouden,
Gelderssen
aer teghen
hde wt te
n voor te-
ten, die is
legghende
o veel wt-
vergader-
de Grave
dor-stelde,
or-gewor-
oorloght.
er-legghen
de verbou-
oofden sy
n. Waer
genoomen
elderland,
en te be-
aengesien
i, die den
sijne lasten
langhden:
ewel haer
t behalven
orde Bur-
en waren,
de Standen
pende den
oo. goud-
n weyghen
ken tegen-
aer-luyden
gesneeden
ertogh niet
as dit rad
l hy echter
verluyden,
wt mede-
en. Doen
herfwaerts
brieven

1534.

die naer *Emden* over-koemende, voor alle dinghen, de *Saxifse* ende eenighsins na de *Papiftery* rekende gewoonten aldaer, zoo veel moeghe-lijk, zochten in te voeren, zonder veel te denken op het geen te *Marpurg* voor heen was be- slooten.

251. Op het voorighe iaer had *Karel*, als gezeghd, aen die van *Arnhem* verzocht, dat sy die *Stad* met een wal ende bol-werken sierlijken en na de kunst zouden voor sien, ende het bereeds aengevanghen werk voort vol-toyen. Op desen tijd gaf hy bevel, den tooren, aen de *Ians-poort* voor heen getimmerd, tot het onderste welzel af te werpen, ende van buyten een rondeel wt den grond op-gehaeld tot aen den binnensten muet, als een schutzel, daer voor te legghen; haer hertelyken aenmaenende, zulk met den eersten te verrichten. Hy liet mede in die da-ghen, met toe-stemminghe ofte eer op het aen- stouwen van die van *Nymegen* ende *Arnhem*, een *Plackaet* wt-schrijven, aengaende eene wateringh ofte *Grift* door de *Over-Betouw* te leyden; willende dat alle kerspelen, edele ende onedele, geestlyke ende wereldlyke hier toe zouden gee- ven; wt-gezonderd de slechte land-luyden die op gehuyrde erven zaten; ende belastende daer en boven den *Ampt-man Iooft van Bommel* hier op het ooghe te houden, ende alles te doen ten besten van die landen en syne erfgenaemen. De *Vorst* heeft mede de gantse vryheyd met het *Stedeken* *Slot van Batenburgh*, 't welk hy voor desen met de wapenen had aengewonnen, aen *Herman van Bronckhorst* Heer te *Batenburgh* ver- koft, om het zelve te besittien, op gelijk een voet als wel eer zalighe *Diderick* ende *Gijbert van Bronckhorst*. Kortz daerna op den 29. van de *Hersit-maend* deed gemelde *Bronckhorst* van we- ghen 't gebied van *Batenburgh* den leen-eed, in 't by-wezen van de *Heeren Domborgh*, *Knoppert*, *Kerckenbeyn*, *Boelbergh*, *Vierffen*, *Rogier* ende an- dere. In den volgenden maend lieten de *Vorsten* van *Gelder* en *Cleve* eene verklaringshe wt-gaen, belanghende de pael-steden des landchaps van 's *Heeren-bergh* ende der *Stad Emmerick*, waer over sy een wyl tijds hadden getraekeelt. Ende wierd doen vast gesteld, dat de hooghe gerech- tighheyd der dorpen ende kerspelen *Nitterden*, te *Elze*, *Wilbeese*, *Gozenshefe*, *Burbeese*, de *Spoelbergh* ende andere den *Vorst* van *Gelder* toe behoorde: ende gedachte *Hertogh*, den *Clevenaer* te ge- valle, aen die van *Embrich* te goed liet, dat zy hunne *Stad* by de *Steen-ende Leeuw-poorte* met een gracht ende wal wt-gestrickt en versterkt, hamey-boomen met yzere bouten ende dwarsse houten, ook daer en boven molens in 't *Geldersse* gebied hadden op-gericht; mits dat sy nochtans, tot een blijk ende erkentenis van 't opper-recht, iaerlijx hier over acht oude grossen, als een thiende, aen de *Graven* van den *Bergh* zouden wt-langhen. *Karel*, die den naem ende de grootf- heyd van de *Schenken* niet wel en konde lijden, betuyghde mede by brieven, bevonden te heb- ben, dat het te voren voor wettigh gehouden houwelijck tusschen *Diderick Schenk van Niddegen* ende des zelfs weduwe en kinderen, loos en erdacht was, ende de voorighe wt-spraek door onder-kruypinghe ende tot een spot van zoo eene heylighe gemeenschap, ook tot af-breuk van de weelijke erfgenaemen verworven, ende sy alzulk haer leven ende goederen verbruukt hadden: weshalven hy de rechte erven *Diderick*

van *Lip* gezeyd *Hoer*, Heer van *Gribbenfrost* en *Aeserden*, ende des zelfs echte vrouw *Aleide Schenk van Niddegen* Vrouwe te *Aerffen* met haere na- zaeten, weghen een zeker stuck gelds hem aen- geteld, alle de gereede ende ongereede goederen vanden gedachten *Schenk*, hoewel met recht aen hem vervallen, over-gaf om te besittien, zonder bespeeringhe van yemand.

252. In 't midden van de *Wijn-maend* gingh *Hertogh Karel* binnen *Gronsfort* onder de hand een verdragh macken met *Francois* Koningh van *Vrankrijk*, waer by hy alle syne landen, ook *Groeninghen*, ende hem zelve aen *Vrankrijk* over-droegh. In den eersten loofde de *Koningh*, door sijn gezant den eerwaerdighen *Abt Iacob Colin*, Raeds-heer van de armen-goederen, sijn bloed-verwant, *Karel* van *Gelder* ende des zelfs landen en onderzaeten, als sijne eyghene onderzaeten en erf-sael, in sijn schut te ontfanghen, ook hare voor- rechten ende keuren te willen gestand doen; daer-en- boven den *Hertogh* toe te voegghen een iaerlijxe ver- eeringh van 30000. ponden *Tours*, ende noch iaer- lijx 20000. der zelfver ponden tot een schenkagie en blijk van sijne gunste; sich ook verbindende, op sijne kosten binnen des *Hertoghs* landen ende tot des zelfs dienst 100. speer-voorders te zullen onderhouden, en maendelijken aen yeder ruyter te reynen 20. goud- guldens boven tien stuyvers; aen yeder voet-knecht 11. goud-guldens ende vijf stuyvers. Belofde mede voort na het slot van dit verbond, hem eene iaerlijxe ver- eeringh op de hand te geeven: blyvende den *Koningh* en sijne nazaten gehouden, zoo langh de *Vorst* in 't leeven was, de voorzeyde betaelinghe alle drie maenden binnen *Vrankrijk* aen handen van de *Vorstelijke* dienaers by stucken te doen. Waer tegent de *Hertogh* beloofde, dat hy niet alleen, maer ook sijne onderzaeten, *Sceden*, ende *Slooten* in aenleg- genden ofte af-keerenden oorlogh, te water ende te land, den *Koningh* zouden dienen, ende by zelve, terstond na de eerste betaelinghe, hier over den eed doen, neffens syne *Stad-bouwers* ende *krijghs-Oversten*, die, zelfs na sijn dood, den *Koningh* zouden geboor- zacmen, zoo als sy hem gewoen waren: hier en boven wilde hy zoo veel wt-werken, dat dese gifte onder de levende, tot voordeel des *Koninx* ende syner erven, binnen een iaer van de vier *Hoofd-steden* sijn *Vor- stendoms*, als mede van de *Stad Groeninghen* wierde gestadighd: ofte, indien dese tijd te engh viel, ten langhsten in drie iaeren. Doch alzo sijn recht ende aentael op de *Stad Groeninghen* ende andere gemesten in *Vriesland* niet sterk en bondigh genoegh en waren, om zoo eene gifte wt de hand te doen, ofte den *Ko- ningh* ten vollen te verzeekeren; verbond de *Vorst* sich wederom de zaeken zoo verre te brenghen, dat de *Koningh* binnen drie iaeren rechte eygenaer zoude zyn. Van alle plaetsen welke de *Vorst* noch moghe aentwerven, zoude by de *lijf-toght*, maer de *Koningh* den eygendom behouden. Dan indien de *Vorst* wt een wettelyk bouwelyk wettelyke geboorte quam te ree- len, ofte de *Koningh* in syne belofien te verdraeghen; zoude dese schenkagie ondeugbend en mank zyn, ende de *Vorst* niet te min een *Leen-man* des *Koninx* blyven; op zulke voor-waerden als men dan zoude beraemen. De *Koningh* vermoght dit verdragh bin- nen zes iaeren op te zegghen.

253. Tot zoo een vreemd op-zet en roeke- loozen handel dreef onsen *Hertogh* meest, be- halven een onwtbluffelijken haet teghen het huys van *Burgondien*, een innerlyke wroek welke hy eer-langh gevat had op die van *Groeninghen*, om dat sy hem laetst-leeden tegens *Grave Enno* met

1534. met ronde woorden by-ftand hadden geweyghert. Ende want ons hier van eenigh [†] blijk ter hand is gekoomen, willen wy, om de nieuwigheyt genoegh te doen, dese zaak wat breeder ontvouwen en wt-meeten. Op den dagh van Lichtmis waren binnen *Arnhem* op de Reken-kamer vergaderd de Wet-geleerde en hooghe Vorftelijke Raeden *Arend van den Gruythuyt* ende *Alexius van Harderwijk*, van weghen den Hertogh, die ziekelijk was aen eene zinkinghe en tand-zweer, geschickt om te verhooren *Ian Rekam* Abt te *Adwaert*, *Herman van Deventer* Bevel-hebber te *Warfum*, ende *Reyner van Dookum* Geheym-schrijver, als volmagthighers van de Stad en Omme-landen van *Groeninghen*, ende wederom hunne boodschap over te neemen. Na dat hun volmaght met den brief van den Stad-houder *Karel van Gelder*, als mede de brieven tusschen de Graven en de Stad weghen de oude nabuyrschap gewisseld, waren op-geleesen; heeft de Abt sijn vorder bevel mondelyken ontdeckt, dat te meeten, gelyk hier vooren drie-werf was geschied, de Stad en landen met alle nederigheyt om eene stille-zaet met *Embden* aenbieden, onder verband van t'eyndens de vede dese gunst met redelyke dankbaerheyt te zullen beloonen. De Vorft van alles onder-weezen nam het euvel, dat men den raed van dese bezendingh al gestooten had buyten voor-kennis des Stad-houders; ende al het geheymnis den zelven op het laest eerst voor-gedraegen; dat sy daer behalven sich ook bemoeyt hadden met het verbond tusschen hem en den Keyfer. De gezanten met ontsteltenis en mis-zaekinghe dit laetste verwijt van sich schuyvende, zeyden teghen het eerste, hun lust wel beraemd te zyn in het af-wesen van *Jonck-beer Karel*, die doen na buyten was gereden, doch op sijn behagen, t'welk ook daer op was gevolgtd. Dit over-staende weezen de Raeden aen, dat de Vorft, loopende ende niet t'eyndens den oorlogh, by-ftand van haer begeerde, vermits hy alreeds boven vijf maenden gekryght, ende alle maend 5000 zolde, dat is 2000 *Embder guldens*, van nooden hadde; te meer alzo het billyk en ook gebruykelyk was, dat die naest by de hand en by t'gevaer waren, den steen van t'graf stooten ende het zwaerste pack moesten draegen. Het slot van de reden was, dat de Stad en landen desen wt-gaenden maend aen de *Roffnisse knechten* zouden wt-reyken 16000 *Embder guldens*, ende elke maend loopende dese vede ook zoo veel; ten ware de krygh te vooren wierde veressend. Des zonde de Vorft daer voor sien, dat de Stad en t'land beschermd en ongezeken bleeven; ofte anders benoodighd zyn de knechten alom op de grenzen der landen te voeren, ter tyd toe sy gequeten waren: moeghende niet te min lyden, dat sy sich met sijn *Maerschalk Rossen*, die daer van naerdere onder-richtingh hadde, weghen een verdragh besprooken. Dese boodschap en klont niet wel in de ooren van die van *Groeninghen*, die daerom aenden Vorft te rugghe schreeven, ende hem de kennelyke onmoegelykheyt niet alleen voor ooghen hielden, maer ook hunne voorighe weldaeden, ende de over-komst tusschen hem en de landen gestooten, vermeldende, dat hy, boven een ljdelyken iaerlyken penningh tot sijn Hof-boudinghe, niet nieuws en zonde vorderen ofte voorneemen. Baden derhalven, dat hy met de boven-gemelde aanbiedinghe van eene betaemelyke erkenntis sich t'eyndens de vede wilde genoegen. Ge-

† Ex bibliotheca Witteniana.

geeven op den 25. van den tweedenmaend onder des Stads merk, ende de zeghelen van *Henrick Kol Abt* te *Selwart*, ende *Hidde Onsta* *Hoeverlingh* te *Sauwert*, door andere hier toe gebeden. Dit, zegghe ick, stact den Hertogh zeer in den krop, hoewel hy onder dit nasync wijze wterlijken een goed gelaet wist te toonen.

254. Op desen tijd is *Munster* in *Westfalen* belegerd, t'welk de weder-doopers met den aenhangh van den raefe-bol *Munizer* den *Bisshop Frans van Waldeck* hadden ontweldighd, ende, onder het beleyd meest van *Ian Matbiffen van Haerlem*, *Ian Boekbold van Leyden* ende *Knipperdollink*, in-genoomen. Dit getruys door strenghe *Plackaeten* in *Vriedland* ende *Holland* wtgebestemd was met heele zwermen alhier by een gerot. *Ian Matbiffen* noch in *Holland* zijnde had, als door Gods geeft in-geblaesen ende verlicht, de weder-willighe ende tegen-spreekers door een grootsaeme verkondinghe van de aenstaende straffen en plaeghen, zoo feer verbaest, dat sy wt vrees meynden de helle tegenwoordigh voor haer open te staen, ende hem als een tweeden *Enoch* schier aen-baeden. De Stad was van den *Bisshop* met drie legheers beslooten. Onder andere had hem de Vorft van *Gelder* byftand laeten toe-koomen; om dese oorloghs-vlam met haest en geweld te dempen, ende op dat dit *Duyvels-zaed* in de aenbuerende landen ende eyndelyken in de syne geen wortel moght schieten. Loopende het beleggh had de man Gods *Ian Matbiffen* sijn zelven, God wouts, tot *Koningh* opgeworpen. Dees een *Romeyns* stuck willende verrichten, was t'eikens met een deel voet-volk in t' *Gelderse* leggher in-gebrooken, alwaer hy groote verwoestingh deed ende de legghers gaende maekte, keerende met een rijken buyt weder na binnen. Wanneer dit eens en andermaal wel was af-geloopt, bestond hy, zich in-beeldende dat God sijn voor-neemen altoos zoude laeten gelucken, met 30. mannen het leggher van de *Duytse*, gelyk wel eer van de *Gelderse*, te bespringhen. Doch de *Duytse*, door het ongeluck van de *Gelderse* wyzer gemackt zijnde, hielden veel sterker wachten als te vooren, ende onthielden hem zoo, dat de goede *Koningh* met het meestendeel van de sijne in den loop bleef, niet sonder verschrickinge van de heele *Gemeente*, welke met een vaste hoop was in-genoomen, dat God dit heyligh pand noyt en zoude begeeven hebben. In sijne stede heeft men *Ian van Leyden*, een held die inmers zoo goed en edel was dan sijn voor-zaet, met over-een-luydende stemmen tot *Koningh* van *Munster* verheeven: die een geweldighen pracht voerende, nevens de andere, veele wyven tot hem nam, doch aen de weduwe van *Ian Matbiffen*, in schoonheyt en glans wt-muytende, den naem gaf van *Koningin*: vermits sy, na t'voorbeeld van den hoogh-wijzen *Plato*, onder een zoo wel gemeynschap van goederen als van wijven dreeven en oeffenden. Teghens het wt-gaende iaer sijn'er aen bequaeme oorden seven bol-werken om de Stad geleyd, om den her-doopers het wt-loopent' eenemaelf te snijden. Terwijl het beleggh langher aenliep als men wel vermoedede; zond ook de *Land-Grave* van *Hessen* ende *Bisshop* van *Kolen* hulp-troppen. Ende zyn op t' verzoek van den *Bisshop* van *Munster* in den Winter-maend ook an lere *Duytse* Vorsten ende Steden te *Colbelens* verzacmeld, welke den *Bisshop*, vermits

N n dit

urft en
Schenk
ete na-
maen-
ederen
chtaen
zonder

gingh
te hand
gh van
n, ook
ankrijk
Koningh,
ot *Jaob*
ren, sijn
des zelfs
erzaeten
are voor-
daer-en-
ijxe ver-
och iaer-
skagie en
, op sijne
des zelfs
iden, en
O. goud-
et-knecht
fde mede
iaerlyxe
ende den
o langh de
inghe alle
n van de
er tegens
maer ook
n aenleg-
er ende te
by zelve,
er den red-
-Overst;
n geboor-
ren boven
e onder de
ner erven,
sijns Vor-
ten wierde
vriely, ten
recht ende
e gemesten
en waren,
e den *Ko-*
d de Vorft
ghen, dat
naer zoude
och moghe
le *Koningh*
orft wt een
iam te rec-
vraegen;
nank zyn,
les *Konink*
dan zoude
dragh bin-
en rocke-
teeft, be-
ghen het
ock we ke
oeninghen,
ave *Enno*
met

1535. dit eene gemeene zaek was, zekere geld-beede maendelijken toe voeghden. Ende hoewel *Munster* aldus meer ende meer werd benauwd en gepranghd, wilde het zich nochtans niet geeven, dan na ses maenden, wanneer de burghers nu op het wterste waren gekoemen, ende daghelijx met hoopen van hongher verginghen. By welke gelegenheyd wanneet eene van de Koninginnen wt deernis zich een woord hadde laeten ontvallen, dat God (moegelijk) geen gevallen zoude hebben aen den dood van zoo veele onnossele luyden, liet haer de Koningh sulx wijs wordende (hoewel sijn huys van eet-waeren zelfs tot overdaed was vervuld) als in een openbaer aepen-spel na de merkt steepen, voor een hoer schelden, ende opentlijken onthalsen. Danaenghesien hy ze teghen Paessen verlossinghe niet alleen van den hongher maer ook van de belegering had verzeekert, ende de zaeken zich echter heel anders lieten aensien; maecte hy zes dagen den ziekaert, ende zich ten laetsten op de merkt vertoonende seyde, dat hy opeen blinden Ezel gezeeten, ende sijn vader de zonden van het gantse volk hem had op het lijf geschooven, om de zelve te boeten: dit was de beloofde verlossinghe, waer mede sy zich te vreedden moesten houden. Eynde-lijken is de Stad op den 25. van de Soemermaend gewonnen, de Koningh ses-en-twintigh jaeren oud zijnde, met sijn eerwaerdigh geselschap gevanghen genoomen, ende de belachelijke broeders door eene belachelijke straffe wegh-genoomen. Ende aldus is het adderen gebroedzel alhier wel eenighsins verstoord, doch niet heel en al gedempt. Eenighe hier van zijn over zee naer andere landen getooghen: daer dit † heyligh en wtverkooren volk een ander West-Munster in-genoomen, endoor Godsgehenghen, in getal en yer-zuchtigheyd zoo zeer heeft toe-genoomen: dat het niet alleen op den stoel maer ook op den neck heeft derven treden van gefalsde hoofden en Gods Stad-houders.

255. Voor twee iaeren was in Denemarken Koningh *Frederick* overleeden, van wiens verbond met de Geldersse boven terloop is gesprooken. De opene kroon had veele vryers: eenige hadden het oogh op sijn oudsten soon *Christiaan*: andere op des selfs ionger broeder, doch van een Koningh gekoemen: sommighe op den neve *Christiern*, die Noorweghen met een vloot dreyghende, door *Frederick* was gevanghen gefet. Maer *Christiaan* bereeds van den meesten adel tot Koningh gekeurd zijnde, was vast doende om het heele rijk in vrede ende onder sijn geweld te brenghen. Onder de vernacmdste stelden zich die van *Lubeck* teghens hem ter weer, die ook *Christoffel Grave van Oldenburgh* met eene vloot ende een deel volx naer *Holstejn* en *Denemarken* afschickten, om den gevangen *Christiern* te redderen. Dees over de ‡ Belt vaerende, loerde op *Schonen* ende op het slot *Helsenburgh*: waer omtrent op den 20. van de Hoy-maend tusschen de Deenen ende de Oldenburghers een bloedigh treffen is voorgevallen; in het welk nefens den Burgemeester *Meyer van Lubeck* mede gegreepen is hop-man *Peter van Gelder*, een bastaerd-soon ende in ergheyd de weder-gade van Hertogh *Karel*, die dieper in *Schonen* naer het huys *Hekebergh* werd gevoerd: tot dat hy syne

† *Si non facit, certè sacri.*

‡ *Mare Balticum.*

slaep-laekens aen riemen snijdende, ende tot een touw in een draeyende, sich zelve wt het venster dael liet, ende aldus geluckelijken het iock der gevanghenis van synen hals wierp. Tusschen Vorst *Karel* ende *Marie van Oostenryk* was op desen tijd mis-verstand over de paelen van den Rhijn-stroom, betuygende *Karel* door brieven aen *Marie*, dat voor honderd iaeren ende voor menschen gedenken, al het goen van *Yssel-oort* tot aen *Bosichem* aen geene zijd van *Wijk lanx* beyde kanten van den stroom in de lenghte lagh wt-gestrockt, altoos onder sijn gebied hadde gestaen; zonder dat de Bisschoppen van *Utrecht* sulx oyt hadden gewraecht ofte anders yemand geoordeelt; verzocht over-zulx op de Koningin, sy zoude hem ende sijn Ampt-luyden in desen door den Schoutet van *Rhenen* ofte andere Keyserlijke dienaers geene vordere moeylijckheid aendoen, dat hem ende haer-luyden sijn recht zonder stoornis en veranderingh laeten gebruyken, 't welk hy ook, gelijk andere Vorsten haer aentaelt, van meeningh was voor te staen ende vast te houden. In den Wijn-maend verhiel sich de Vorstelijke *Maerschalk Marten van Rossen* op het Slot van *Lingen*, om voornamentlijken, dewijl die van *Groeningen* waggghelden ende niet anders on zochten dan den mantel om te keeren, zoo het nood dede, by de hand te wesen en op den wind te passien: weshalven hy van daer zeer vaek booden aenden Vorst afschickte, om den zelve alle voorvallen en tijdinghen aen te dienen. In dese daghen liet hy den Hertogh weeten, door syne verspieters onder-vonden te hebben, dat de Vricke Stad-houder *Iurjaen Schenk* sijn heyr naer *Koeverden* had gevoert, ende daer omtrent geld tot quijtinghe van 't krijgs-volk ontfanghen; zijnde veele luyden van gevoelen, alzoohy alenxkens met sijn geschut ruggelde, dat hy een verzoek op die Stad dacht te doen, ofte, indien hem dit mis-luckte, die plaets ten minsten met drie bol-werken te benauwen, nademacl sijn volk tot zwaere stormen niet zeer gefind ofte bereyden was; verhaelende hy *Schenk* mede, niet te kunnen merken, dat de wal ofte het Slot zoo zeer van 't schieten was beleedighd, dat 'er hoope was van die te winnen: hoe daeren boven aen een van de geschut-meesters sijn een been wt des Stads stucken glad was af-geschooten, ende *Schenk*, vermits hy dichte by hem stond, ook geen kleyn gevaer had gelooopen van getroffen te worden. *Rossen* beloofde mede den Vorst by tijds te berichten, zoo hy yet wijders konde wt-hooren, ten eynde de Vorst last moght geeven wat hy begeerde gedaen te hebben.

256. Wt deze beginzelen heeft onse *Karel* meer ende meer een haer gefchept op die van *Groeningen*, hoewel hy syne herts-tochten zeer meesterlijken bedeckte: gelijk ook sy weder den Vorst mis-trouwden ende al overlangh van een quaed vermoeden zwaer ginghen, zoekende maer kans om van hem af te scheidende ende sich onder *Burgondien* te begeeven: 'twelk niet langh daer na op dese wijze te werk gingh. De Hertogh had eertijds wt eene weladelyke vrouw buyten echt een zoon over-gewonnen met naemen *Karel*, die nu omtrent vijf iaeren wt sijn vaders naem *Groeningen* met de Om-landen, tot grooten dank van de in-zaeten, had befluert: doch want hy in alles des Hertoghs begeeren niet en vol-deed, begon hem sijn vader voor verdacht, ende, als een hinder-pael van syne toe-koemende aenflaghen, half voor een vyand te houden.

Hier

1536.

Hier by vermengden sich de quaede klappers tonghen, die hem scholden voor een stil-zwijgend voor-stander van de Zwingliaensse kettery, ende van des zelves aenhangh; andere die noch groover zijde sponnen, zeyden, dat hy van den euvel der weder-doooperen ook niet vry en was. Waer over de Vorst beslooten had, hem af ende na syne hand te stellen. Hy desen wind van verre ruykende nam voor zelve sijn afscheyd te nemen, ende des Hertoghs dreyghementen zoo wel als syne toe-koemende schande door eene vry-willighe vlucht en af-stand voort te koemen. Wanneer hy nu wegh-vaerdigh was om quansuys na sijn vadertoe te gaen, liet hy de aenhenlijxte van de Stad by hem te gaff nooden. Over het mael een weynigh bestooven en vrolijk zijnde geworden, wanneer de Heeren sich om sijn ver-treck bedroefd gelaetende hem zoo een op-zet wt het hoofd poogden te praeten, ende hare wterste naerftigheyd beloofden om hem weder met sijn vader in eenen stal te brenghen, deed hy ze alle bedanken, syne trouwste vrienden in't oor luyfterende, dat dit verlore moeyten waren, ende sijn vader onverzettelijk. Effen tevooren had hy sijn lijf-knecht, om sijn vader van verre te onder-gronden, in syne eyghene kleedinghe naer Koeverden geschickt, die aldaer van den Slot-harder *Selbach*, daer toe van den Vorst last hebbende, wierd vast gehouden, doch voort daer na, *Selbachs* mis-verstand door het krijghs-volk ontdeekt zynde, wederom los-gelaeten: 't welk voor hem een stom onderwijs was om op syne hoede te wesen. Hier over gingh hy sich in een vreemd gewaed wt *Groeningen* wegh packen, ende reyfde door heymelyke weggen naer *Dantzick* in Pruyssen, alwaer by eene vrouw getrouwt ende het over-schor sijn levens zoude hebben versteeten. Andere willen, dat hy door sijn vader ofte veel eer door die van *Groeningen* zelve zoude zyn wt den stoel gezet. Doen is dadeliken by den Vorst in stede van *Karel* gekooften *Ludolf Koenders* een in-gebooren edelman, die altoos by den Hertogh in een goed blad had gestaan: 't welk hy na alle vermoeden dede, om van hem zelve de nydigheyd, ende van die van *Groeningen* alle after-denken te weeten, als de welk hen geen Gelderssen ofte wt-heemissen maer een inlandissen Stad-houder bestelde.

257. Hertogh *Karel* al noch indachtigh dat hem de *Groeningers* in den ionghsten oorlogh tegens de *Graven van Embden* by-stand hadden af-geslaeghen, ende zoekende met alle middelen haere, na sijn dunken, al te over-tollighe vryheyd in te toomen, nam op desen tijd te baet den krijgh in *Denemarken*. Want *Christiaan* de driede, na dood van sijn vader *Frederick* by den meesten adel over de *Ryken van Denemarken* ende *Noorweghen* in-gehuld zynde, had bereeds * *Koppenbaghen* aen alle kanten vast beleghert: welke Stad met eenighe Grooten inspannende *Albert van Meklenburgh* ende *Grave Christoffel van Oldenburgh* tot verlossinge van *Christiaan* den tweeden had ontbooden. Als het die van de Stad daer na te hard viel, is *Palts-grave Frederick*, die met des gevanghens Koninx dochter *Dorothe*, van zusters weggen de nichte van *Keyfer Karel* in echt zat, door den *Keyfer* op-gereyd om de belegheringhe te verstooren: ten welken eynde in *Holland* ende *Zeeland* een maghtighe vloot wierd wt-geruust, tot merkelyke vreughd ende verlanghen van de belegherde. De gekoozen

Koningh Christiaan een verre-siend Heer, om dese aenstaende buye te verbreeken, gingh met den Hertogh van *Gelder* (die, hoewel met den *Keyfer* verdonghen, in den boezem sijn gezwooren vyand was) een verbond maeken, 't welk seveiniaeren tegens de *Burgoensse* zoude duynen; met dit ooggh-merk, dat hy in *Nederland* spookery zoude aenrichten, ende de *Hollandse* maght, waer mede *Denemarken* gedreyghd wierd, alzoo binnen houden. Hier over zijn'er van den *Koninghlyken* gezanten *Melchior Rantzow* *Maerschalk* ende sijn *Geheym-schrijver Casper Fuchs* op het Slot te *Lingen* brieven ver-vaerdighd, ende naderhand by den *Koningh* be-zegeld. De in-houd was, dat, geduerende het belegh van *Koppenbaghen*, de *Koningh* op sijnre kosten 2000. mannen den Hertogh zoude by-zetten, ende, na't veroveren van de gemelde Stad, noch 3000: hem daer en boven met acht oorloghs-scheepen, elk met 150. gewapende ende allerhande noodwendigheyd wt-geruust, te baet koemen, ende zulx in stede van die 12000. goud-guldens, by den Vorst in't begin aen *Meynard Ham* ende sijn krijghs-volk verstrecke, welke de Vorst van den *Koningh* niet en zoude weder-vorderen. Men zoude sich met den *Grave van Embden* verspreken, dat dese vloot op de *Eemse* vry verblif ende alle gerack moght hebben. Dan indien den *Koningh*, wt zacke van den gevangen *Christiaan*, vorder geweld en oorlogh weder-voer, zoude hem de Vorst een by-stand van 1200. knaepen laeten toe-koemen, die hy van gelijken wt sijnre beurt zoude betaelen. Eer dit verdragh by *Christiaan* was beteykend, hadden etlijke *Overste* van kleynen naem (het volk noemde ze weder-dooopers) in *Oldenburger-land* ende *Westfaelen* eene tamelijke maght by een gezaemelt, welke van stonden aen *Meynard*, aldaer koemende, tot haer *Over-hoofd* aennamen.

258. *Meynard* van de verbintenis met *Denemarken* niet onweetend, ende de syne met hoope van over-vloedighen buyt op-richtende, sloegh sich in de *Omlanden* ende tot *Dam* ter neder, koemende met de *Deensse* vaenen ten voorschijn, niet zonder yfingh van de geheele buyrte, zelfs ook van die van *Groeningen*. Ondertusschen liet hy *Dam* meer ende meer vestighen, en wittroyen alles te doen wt bestel van den *Deenssen* *Koningh*, die in sijn land, als gezeghd, met den *Burgondissen* oorlogh voerde, op dat niemant nadenken moght hebben op den Hertogh van *Gelder*. Weshalven hy alle land-luyden in dien streek liet op-bieden, om tot het versterken van *Dam* hunne handen te leenen. 't Welk als die van *Groeningen* hen weder-booden, heeft men ze eene beude licht-gewapende op den hals gestuert, welke buyten de poorten brand maekte, en den gras-burgeren met plonderen ende blaeken groote ongelegenheyd aendeed. Als dit vuyr met den wind tot in de Stad over-sloegh, raekten'er ook eenighe huysen by de mueren aen'trooken. De Stad over dese onverwachte zack ontroerd zijnde ende van *Meynard* niet goeds verwachtende, liet in haest den Hertogh van *Gelder* door brieven ende kondschappers hier van berichten, daer by doende, hoe de *mompelingh* liep, dat dit alles wt sijn bestel gedaen wierde, 't welk sy tot noch toe niet en hadden kunnen aenmeemen, ende over-zulx een boode af-zonden, om de eyndelyke zaeckerheyd wt hem te verstaen. De Vorst mis-zackte daer toe last gegeeven te hebben, ofte van *Meynards* bestaen yet te weeten; dan

1536.

vermaende ende ried ze daer tegens om ophare stucken wel te letten. Middelerwijl quam *Hackfort* (door heymelijc aendrijven, zoo men wilde zeggen, van den Hertogh) van *Essen* naer *Dam*, by zich hebbende drie groote stucken. Doen heeft *Meynard* door booden aen die van *Groeningen* ende de *Om-landen* de weet gedaen, om met spaeden te koemen en *Dam* te bewallen, spottelijc daer by voegende, dat hy een *Schuppen-Koningh* was. Die van *Groeningen* des Hertoghs doel-wit wt de daed zelve genoegh afmeetende, begonnen insgelijc volk op te zoeken om sich te verweeren. Onder dit was *Grave Enno van Embden*, ofte wt ontzagh van den nabuerighen vyand ofte wt goed-hertigheyd tegens de *Groeningers*, op het spoedighste naer *Gelderland* vertooghen, om door syne gunst welke hy by den Vorst meynde te hebben den aengeheeven krijgh by te legghen. *Karel* deed hem zoo veel te gevalle, dat de opper-Rent-meeſter van *Erkelens* ende neffens hem de Prooft van *Zutveen* ende *Ian van Linden* met volkoemen bericht naer *Dam* verreyſden. Aldaer koemende zeyden maght te hebben het verreesen onweder te stillen, indien maer die van *Groeningen* met de *Standen* der *Om-landen* den Vorst de ooren wilden leenen. De *Groeningers* vonden goed, hier over in't *Klooster* te *Essen* malkanders redeningh te hooren. Aldaer verklaerden de gezanten ende *Hackfort* met haer, dat 'er geen ander raed en was om den Vorst te vernoeghen en neder te zetten, dan dat sy van binnen een *Slot*, met *Geldersse* bezettinghe bewaerd, gedulden, ende, buyten de *Stad*, *Dam* zouden laeten bemeyren. De Heeren van *Groeningen* dit verneemende riepen alle, gelijk sy dickwijſ gedreyght en daer sy langh na gehackt hadden, men zoude de *Geldersse* laeten vaeren, ende aen's huys van *Burgondien* heul en troost zoeken. Doen hebben sy op de heete daed twee Heeren naer *Braband* aen *Marie van Oostenrijk* af-gevaerdicht, die het gebied aen den Keyſer, als Hertogh van *Braband* ende *Grave* van *Holland*, opdroeghen, ende met een hulp verghden tegens de *Geldersse*, die haer onder den naem der *Deenen* allen over-laſt deden. *Marie* hun begeeren zeer gaerne toe-ſtaende, heeft de krijghsmaght, die naer *Denemarken* beſtemd was, in weder-wil van *Palts-grave Frederick*, *Iurien* *Schenk* in *Vriesland* toe-gezonden, om de zelve voort op *Groeningen* te voeren. *Schenk* een weynigh aen de *Lauwers* verbeydende, is daer na met een kleynen ſleep naer de *Stad* gereeden, ſtaetelijc onthaeld, ende, den Raed ende burgerye den eed af-genoomen hebbende, weder naer't leger gekeerd. Dit was een dubbel kruys voor onzen Hertogh, die niet alleen met goede ooghen moest aenſien dat hem nu *Groeninghen* ende te vooren zoo menighe andere landschappen en *Steden*, hoewel hy ze met tanden en klauwen zocht vaſt te houden, wt de handen wierden geruckt; maer ook van de geene ingenoomen dien hy ze het aller minſt was gunnende. Het ſcheen, dat de luck-godin hem alleen voor een wijl tijds had groot en maghtigh gemaekt, om daer na met hem te gecken ende met ſijn zweet en winſt syne vyanden groot te maeken.

259. Om haer mis-noeghen te toonen vielen de *Geldersse* al ſtroopende in *Fivelingouw*, ende *Hunſpouw* ten deel door-loopende, beſtonden over al te branden en toe te taſten. Voort daer

aen na *Poff* ſich wendende hadden een ooghmick om *Schenk*, die daer omtrent in een *Klooster* herberghde, onverhoeds te over-rompelen. Maer hy op een acuval verdacht, dwongh ze te aerſſelen. Ondertuſſchen en liet *Meynard* tot *Dam* geenen tijd verlooren gaen, zorgh draegende, dat 'er tot verſterkinghe van die *Vestingh* alle gereedschap, ook wt de ver-gelegene dorpen koorn daer binnen wierd gebracht, om een belegghen harden ſtoot te konnen wt-harden: gelijk hy mede, om den vyand af-breuk en leed te doen, de aenbuerende plaetsen beval wt te plunderen. *Schenk* ſiende *Wirdum* tegens die van *Dam* wel geleeghen te zijn, beval voor eerſt die boerſchap in te neemen ende met een wal te verzeckeren. De *Geldersse* den lieven tijd daer van hebbende onder-ſtonden niet te min wijde ende breed te moes-koppen, en bequaemen lichtelijc van *Essen*, daer *Baltazar* Heer van was, door *Delfzijl* allen toevoer. Maer *Schenk* om haer ook deſe poort te vernaghelen, gingh eerſt een wal legghen by *Transverom*, ende alſdoen het Huys te *Farſum* vermeeſteren, van waer hy een bazuyn-blaeſer zond naer het *Slot Delfzijl*. Doch alzo de bewaerder *Kollaert* geen goed gehoor en beſcheyd en gaf, quam hy met zijn volk naerder, ende het geſchut teghens de wal plantende, maekte daer door zulken ontzagh, dat ſich de plaets zonder ſlagh ofte ſtoot over-gaf. Dit was een grootetand-pijn voor de andere *Geldersse*; te meer, vermits ſy eſſen te vooren een redelijc maght naer *Ooſt-Vriesland* hadden doen gaen, om aldaer te verſtooren en te verſtroeyen eenighe noch ongewapende tropen, welke *Antonis* *Grave* van *Oldenburgh* tot behoeve van *Schenk* hadde verzaemeld: aengeſien *Antonis* de ſyne in't geweer braght ende de *Geldersse* zoo onthaelde, dat ſy ſchier lijſloos waren geweefd, ten ware de *Stad-houder* van *Grave* *Enno* op het Huys *Freburgh* de *Oldenburghſſe* had weder-gehouden. Daer na zijn de zelve door moeyelijke om-weghen op *Leer*, ende met noch meerder zwaerigheyd, om de veroveringh van *Delfzijl* en weghe-laeghery van *Schenk*, naer *Dam* gekeerd. De *Grave* van *Oldenburgh* korts daer na volgende heeft de voorzeyde benden, nu deghelyken wt-geruft zijnde, aen *Schenk* over-gelevert, ende ſijn wegh weder naer huys genoomen. Met een quam 'er tijdinghe van de 2000. mannen, door *Koningh* *Chriſtian* den *Geldersſen* toe-gezonden om *Dam* te ontzetten; wanneer nu *Koppenbaghen*, na vele geleedene iammeren, was over-heerd. Deſe maght, eer ſy wt *Denemarken* op-brack, had van den *Koningh* 2000. goud-guldens in voor-raed ontfanghen, in minderingh van een maend bezoldinghe, be-loopende omtrent 12000. van de zelve guldens: zonder welke voor-betaelinghe onſe Hertogh met haer geen roud zoude geſchooten hebben: zoo ſteegh en berſtigh waren ſy; gelijk *Holſteyn* hier van een droevighe ghetuyghe was, daer ſy vleecken, luyden, erven, ende al wat los was deerlijc hadden geſchonden, geplaeght, ende met blaeken ofte geweld bedorven en wegh-genoomen. Hier over beval *Schenk* het krijghsvolk in *Vriesland* allenthalven in de wapenen, ende omtrent *Dam* t'zaemen te rotten. Hy zelve is met de meeſte maght, laetende tot onderhoudinghe van de belegheringh een genoeghzaem getal, de *Holſteyners* tegen-gegaen, ende in't begin van de *Oogſt*-maend haer buyten alle giſinghe

1536. giffinghe by *Wester-wolde* ontmoet: alwaer hy den heelen hoop aenrandfde, neder-floegh, en verdreef, ende ook veele Overfte en groote Hansen gevanghen kreegh, waer onder *Bredo van Rantzow*, ende *Iurinen van Munster* een Gelders-man.

260. Na dit onghewal zijn 'er van de overighe etlijke rotten in Geldersfen dienst gegaen, ende hier ende daer in Vestinghen verdeyld. By welke gelegenheyd de voorighe krijghs-wetten, welke het volk bezweeren moest, door den Vorft zijn vernieuwd. Dese waren wter-maeten vinnigh, ende door de dreygementen van lijf-straffe yffelijck, voor al belangende *de tochten, byzondere hand-gevechten, op-roerten, wachten, van den landman niet te berooven, van gebeylighde plaetsen, weduwen ende maegden ongeschend te laeten.* 't Was mede op den hals verboden, *te laet by sijn vaandel te koemen ofte afster te blijven, maikanderen den voorigghen baet ofte schaede in den sin te voeren ofte te verwijten:* gelijk het ook verboden was, *by Gods naem te vloeken, ende op Vry-daghen ofte Saterdaghen, teghen de in-stellinghe van de Roomse kerk, wleyt te nutten, ende zoo voort.* Maer *Paltsgrave Frederick*, bekommerd zijnde voor sijn gevangen schoon-vader ende over den Deensfen krijgh, had sich daeghs voor den slag van *Wester-wolde* op *Groeningen* vervoeght, van waer hy in 't legher voor *Dam Schenk* gingh begroeten, om van daer dadelijck naer *Holland* ende *Zeeland* tot syne vloot te keeren, met meeningh, om naer *Denemarken* 't zeyl te gaen, ende *Koppenbaghen* te ontzetten; niet geloovende die *Stad* bereeds over te zijn. Dan noch in *Vriesland* van alles het duydelijck bescheyd verstaende, is door *Holland* mis-trouftigh op *Brussel*, ende voort, onvertichter zaeken, naer huys verreyd. Het liep na den Herft, wanneer die van *Dam* in den wierften nood steekende, bequaeme voor-waerden zochten om de Vestinghe op te geeven. Maer *Schenk*, die onder geene redelijckheyd scheen te willen buyghen, bewillighe ten laetsten hier toe, dat hem de *Overste Meynard Ham* ende *Hack-fort*, twee zwavel-stocken van den oorlogh, onder zecker besteck gebonden zouden geleverd worden, ende de andere met haer bloot zijd-geveer en barnas, draegende witte stokkens in de handen, zonder packen, plunderagie, geschut, ofte wijdere wapenen vertrecken, waer heen sy wilden; onder bedingh, van binnen drie maenden tegens den Keyfer niet te zullen dienen. De burgery zoud op gelyke voor-waerden met het krijghs-volk moeghen verbuyfen, ofte op hoope van genade verblijven. Aldus gedaen op den 12. van de Herft-maend. Dit heeft men voort naer *Brussel* aen de Koninginne *Marie* ende den Keyferlijken Raed over-gebricft. *Schenk* geen vorder last af-wachtende keerde na etlyke daghen sijn geweld teghen het Slot van *Wedde*, het hoofd van het *Olde Ampt*, waer van *Pand-heer* was *Iurien van Munster*: welke plaets hy na tiendaghen belegeringh doorzwaer geschut sich mede gehoorzaam heeft gemaekt. Daer na schickte hy syne maght voor wt op *Korverden*; hy zelve gingh naer *Groeningen*. Aldaer wierd hem door brieven wt het Hof van *Burgondien* bevoolen, dat hy de *Overste Ham* ende *Hack-fort* elk in 't byzonder (om de hoofden niet by een te steeken) naer *Brabant* zoude over-stueren: ende de overighe Sloten en Vestinghen, met Geldersse bezettinghe belaeden, met de wapenen ofte met verdragh in-neemen;

ende, dit beschickt zijnde, het legher naer *Gelderland* voeren, om aldaer wijdere onder-richtinghe te verbeyden. Belangende *Dam* ('t welk van *Koningh Christiaen* van *Denemarken* gelijcke vrydommen als *Groeningen* had ontfanghen, gelijk ook het recht van goude en zilvere munt te slaen) was 'er beslooten, dat men alle de werken tot den grond toe zoude slechten. Dan dit vonnis is naderhand, door tusschen-koemen van andere, een luttel verfacht.

261. Hertogh *Karel* siende, dat *Burgondien* sich van *Groeningen*, *Dam*, en andere plaetsen voor de vuyft gingh meester maeken, tegens het besteck van de onlanx getroffenē † vrede, nam insgelijx beraed de Keyferlijcke landen aen te tasten. Hier over is 'er van stonden aen gesprooken, van *Amersfoord* met behendigheyd te verkloeken, na dat 'er eenighe van des *Stads* waekers wt *Gelderland* geboortigh, die met andere *Geldersfen* heymelijck verstand hielden, door den ronden God ofte hooghe beloften waren omgekost. Dese waerschowden den Hertogh, tegens den 13. van de Herft-maend heel vroegh inden morgen-stond op te passen. De Vorft liet niet na op den bestemden dagh ende uyre met eenighe benden van wt-schot by de hand te wezen: dan alzoo de Raed met de burgherye onraed verneemende naer de poorten toe-rende, is de zaak vruchteloos en averechts wt-gevallen: ende zijn 'er drie ofte vier van de schilder-wachten hier over aen den hals gericht: de andere hadden het leeven hunne voeten dank te wijten. Maer *Schenk* eenighe daghen te *Groeninghen* gepleystert hebbende, is van daer naer *Korverden* by sijn legher vertrocken. Dese *Stad* in een broekachtighe landouw geleegeghen, ende schier rondom met veenen, gelijk de rat van *Pharao* met korften van slijk, verschantst zijnde, was qualyken beleghe-baer. Doch *Schenk*, om dit ongerief voor te koemen en te heelen, bestond door het legghen van horden over de modderighe plaetsen een wegh te baenen, ende alzoo niet alleen sijn volk, maer ook het geschut allenxkens onder de wallen te brenghen. Over de *Stad* ende het Slot had het bevel *Ian Scelbach* een oud krijghs-man, die den Vorft van des vyands komfte voort verwittighe; verhaelende daer by, dat hy aen drie hoeken om de Vestinghe lagh, ende met 3000. voet-knechten ende weynighe ruyters neffens de Geldersse die hier ende daer verspreyd waren; met kleyne moeyten was op te slaen: anders was de *Stad* voor een wyl noch passelyken voorfien. Doch *Schenk*, dan het *Stedeken* dan het Slot met schieten ende stormen bestrydende, spaerde arrebeyd noch yver om den belegerden die plaets haest af te dwinghen. De andere weerden sich ridderlyken zonder den vyand veel te achten; tot dat sy na twee maenden, wt gebreck van nooddurft ende wan-hoop van ontzet, sich genoodzaekt zaghen de Vestinghe op te geeven; zoo nochtans, dat *Selbach* met de geheele bezettinghe vry ende vranc naer *Gelderland* moght wt-gaen, ende alles mede draegben wat hem belieftē, wt-gezonderd de stucken in de *Stad* ende op den Burgh, en ander gereedschap den Hertogh toe-bevoorende; die middeier-wyl niet verre van *Deventer* een cierlyke maght ende als een kleyn legerken by een had gezaemelt. 't Welk *Schenk* door verspieders zoo haest niet en had onder-

† Siet boven op het 229. en volgende hoofd-stucken.

en ooghen
een Kloo-
rompelen.
ongh ze te
eynard toe
orgh drae-
e Vestingh
ene dorpen
om een be-
arden: ge-
en leed te
vt te plun-
is die van
or eerst die
en wal te
n tijd daer
min wijd
bequaemen
Heer van
laer *Schenk*
len, gingh
en, ende af-
eren, van
er het Slot
ollaert geen
am hy met
teghens de
ulken ont-
ofte stoor
sijn voor de
sy effen te
k-Vriesland
rftooren en
ende trop-
lenburg tot
ld: aenge-
raght ende
schieff lijf-
stad-houder
de *Olden-*
er na zijnde
p *Leer*, ende
de verove-
van *Schenk*,
Oldenburg
zeyde ben-
aen *Schenk*
r naer huys
nghe van de
ristiaen den
ontzetten;
geleedene
maght, eer sy
en *Koningh*
ontfanghen,
singhe, be-
ve guidens:
ofse Hertogh
ten hebben:
lijck *Holsteyn*
was, daer sy
wat los was
laeght, ende
n en wegh-
het krijghs-
te wapenen,
otten. Hy
le tot onder-
genoegh-
egaen, ende
r buyten alle
giffinghe

1534.

vonden, ofte is in der yl daer heen geruckt, verftoorende en veriaegende de nieuws-geworvene roeden. In het weder-keeren heeft hy in de Twente *Diepenbeem* over-vallen. Eene andere van hem wt-geschickte bende heeft van gelyken op den tweeden vande Winter-maend *Kinkboest* by Meppel den Gelderssen te bangh gemackt. Dese over-winningen, gelijk die *Schenk* over al ende met naemen by *Marie van Oostenrijk* een grooten klank gaven, zoo mackten sy den aenhangh van Hertogh *Karel* niet weynigh weemoedigh en verbysterd: ende was de Vorst rechtevoort by huysdoende met de zorghe van het koorn, 't welk om de schaerfheyd van het gewas was op-geslaeghen, verbiidende by Placckaeten, zonder sijn believen eenigh zaed wt syne landen te verfleepen.

262. Daer na bemoeyde hy sich om eene vrede met het huys van Burgondien te bekuypen: waer toe de Keyser ook niet onwilligh en was, alzoohy op den 14. van de Wijn-maend te *Brussel* volle-maght verleed op *Floris van Egmond* Grave van *Buren* en *Leerdam*, ende op den Ridder *Glaude Bouton*, neffens op sijn Cancellaeer *Philips de Swart* en *Lodewijk Schoor* Rechtsgeleerde, syne Raeden; ten eynde twee van haer gevoeghd by den Grave van *Buren*, met de Geldersse af-gezanten in handelingh moghten treden van een ervelijke en bestendighe vrede, ende alles verrichten als of hy zelve by de werken ware. De zaak over-wooghen zijnde, wierd 'er binnen de *Grave* een dagh beraemd, de vrede in 't begin van den Winter-maend aldaer geslooten, ende voort na acht daghen over al in de Keyserlijke en Vorstelijke landen af-gekondighd: tot merkelyke blijdschap van alle in-zaeten, die al over langh een walgh en weder-sin in den oorlogh hadden. De hoofd-stucken waren schier dese: De Vorst van Gelder zoude syne Fransse, *Holtsteynsse* ende *Deensse* bond-genootschappen, tot nadeel des Keyfers in-gegaen, af-tredenen: 't zelve zoude ook aen syne zijd de Keyser doen, ende den Vorst met syne wetlyke erven mans ofte wijven binnen 'siaers van wegghen het Rijk in 't Hertoghdom van Gelder ende Graeffschap van *Zutveen* beleenen: zonder dat hy, by 't leeven van den Vorst ofte syne rechte erven, den naem van Hertogh van Gelder ofte Grave van *Zutveen* voeren, ende hem daer neffens geheel zoude laeten sijn op-spraak tegens de landen die onder den Keyser niet en stonden. Voor sijn op-draght en af-stand van ende op *Groeninghen* ende de *Om-landen*, 't zaemen voor alle syne oude en nieuwe voor-wendinghen en aentaelen, zoude hem de Keyser tellen 35000. goud-guldens eens, met noch 25000. goud-guldens alle iaeren: maer die van *Utrecht* wegghen sijn vermeynd recht 20000. 't Verschil met die van *Deventer* over de weyden, weerden ende beemden in ofte aen de kant van den *Yssel*, ende of het opperste gezagh daer van den Keyser ofte den Vorst toe-behoorde, zouden andere Vorsten ende sckeyds-mannen wt-sprecken, ende een yeder middeler-wijl vol-harden in sijn bezit. Den *Zwolffen* zoude *Kathem* ende hun gewoonelijck veer gelaeten worden. De onderzaeten zouden aen weder-zijden, betaelende de daer toe gezette tollén, vryelyken af-ende aen-reyfen, ende de gevangens om niet vry gaen. Geene brigven van weder-neeminghe zouden plaets hebben. Aen des Keyfers zijd waren in

dese vrede in-bedonghen de Bisschoppen van *Kolen*, *Luyk* ende *Munster*: de Graven van *Embden*, *Oldenburgh* en *Tekelenburgh*: de *Vrouw van Iever* ende deszelvelanden onderdaenen. Van wegghen den Hertogh gemelde *Grave* van *Tekelenburgh*, neffens *Balthasar* Vry-heer van *Esenz* en *Wismonde*, beyde syne leen-mannen. De Vorst zoude dit verbond binnen zes weeken na de wt-roepinghe met sijn hand ende brieven gestand doen, ende door drie Bander-heeren, drie edele, ende syne vier Hoofd-steeden laeten bezegghen. De Vorstelijke volmaghtighers die dese hebben beteykent waren *Christoffel* *Grave van Meurs* en *Zerwerden*, *Ioost van Sweien* Amptman van de *Neder-Betouw*, ende sijn Geheym-schrijver *Ian van Vierffen*. Wt kracht van dit verdragh zijn ook *Meynard* ende *Hackfort* met de overighe gevangens ontslooten.

263. Daer na is tusschen den Keyser en Koningh van *Vrankrijk* zoo in *Italien* als in *Vrankrijk* de kriigh, als een mis-heelde woud, weder op-gebrooken, ende het kriighs-voik wt *Vriesland*, *Groeningher-land*, *Gelderland*, *Utrecht* ende *Over-Yssel* naer *Brabant* ende *Artoys* af-gezackt, om met den *Grave* van *Buren* ende andere Keyserlijke Overste teghens de *Fransse* te gaen: alzoohy bereeds by *Perone* en *Teroane* op de grenzen van *Picardien* alles in oorlogh en roeren was; ende de Vorst van *Savoyen* door sijn oom Koningh *Francois* hier ende daer wt syne landen op-gelicht; waer tegens de Keyser, wt *Italien* *Vrankrijk* in-treckende, *Marseille* heeft beloert, ende tot aen de *Rhone* het land af-geloopen. Op desen tijd heeft Hertogh *Karel* het lustighe Huys ofte Slot te *Rosendael* met syne hooghe gerechticheyd aen *Willem van Scherpenzeel* ende zyne wetlyke erven wt enkele mildheyd wegh geschonken. * *Henrick de Groef Drossaet* tot *Hattum*, liet ook alle Schouten en Panderen van *Velouwen* aenzegghen, die den hoofd-man, knechten en weerden binnen *Hattum* geloften gedaen hadden, dat yeder sijn aendeel daer hy op gezet was daedelyken zoude op-brenghen, ofte de schade hebben te boeten van langhet vertoef. In *Vriesland*, *Holland* ende *Gelderland* zijn de her-doopers van *Munster* door een vrywilligh af-scheyd van een gescheurd, verdeylende sich in *Hofmansse*, *Barenburghsse*, *Mennisten* ende ook *David-Ioristen*; alzoohy gedoopt van een glase-macker van *Delft* *David Ioris*, een mensch vol van een verwaende laet-dunkenheyd: wiens aenhangh naderhand, om haere losse leer ende ongebonden leeven, den naem heeft ontfanghen † van *Vry-geesten*. Aengesien voor desen *Ioost van Randwyk* in ‡ ondank ende buyten weeten van aen Vorst weder in sijn Burgh-graefschap van *Nymegen* was geschooven; liet *Karel* hier over sijn Ampt-man in de *Over-Betouw* *Olivier Hackfort* belaiten, wt syne Ampt-mannye geene lijf-neeringhe ofte yet anders in de *Stad* te laeten brenghen. Hy schreef van gelyken aen *Jacob van Rodekercken* Burge-meester tot *Kolen*, dat syne *Stad Arnhem*; die wegghen eene iaerlijxe rente aen den zelve was verbonden, zoo nu ende dan veelerley aenstooren en schade had geleeden; zoo dat hy de gedachte plaets niet alleen tot syne Hof-hondinghe had wt-geleesen, maer ook niet zonder over-tollighe kosten tegens

† van *Libertijnen*.

‡ Siet op het iaer 1522. ende 1523.

den

1537. den aenval der vyanden moeten versterken, daer alle des Stads in-komsten waten aen-gehanghen: bad over zulx, hy wilde op den bestemden dagh met dese Stad ende syne af-gezanten heuffelyken verdraeghen. *Karel* vermaende ook doen ter tijd die van *Arnhem*, sy zouden de brugge aen de Ians-poort zulx her-maeken, dat de paerden ende wagens daer over veylighlyken kondenvaeren. Hy nam ook weder in de armen van syne genade aen *Diderick van Bronckhorst* Vry-heer van *Batenburgh*, geevende hem tot een leen te besitten het Stedeken ende de vryheyd van *Anholt*, t welk de Vorst eertijds *Jacob van Bronckhorst*, wt zaek van syne weder-spanningheyd tegen het Vorstendom, door het recht van wapenen had ontnoomen: waer tegens *Diderick* beloofde des Hertoghs zijd te houden, het ware de Vorst van t Rijk wierd beoorloghd ofte zelve met het Rijk te doen hadde. Mede † schreef *Karel* aen *Willem Borre* Heer van *Doornijk* ende bevel-hebber tot *Wageningen*, dat hy t *Arnhem* over de schelinghe tusschen sijn neve den Heer van *Batenburgh* ende *Isaachim van Wybe* als een keers-man wilde verschijnen: dan vermits doen de Heeren van den *Berg* en *Wisch* d'een d'ander met over-greepen en strooeryen quelden, is de dagh van dese by-een-komst wt-gefteld. *Magnus* Hertogh van *Saxen*, Engeren en *Westfalen*, zond in dese daghen een wijd-loopighen klaght-brief aen *Karel*, die zoo veel kraghts hadde, dat de Overste *Evert Ovelaker*, gediend hebbende onder *Grave Christoffel van Oldenburgh* den Stadhouder van *Denemarken*, wtzacke van oneyndelyke moed-willen en knevelaery in des *Saxenaers* land te *Hadelen* gepleeghd, wt laft van onsen Vorst in wiens geweld hy doen stond, openlyken is onthalsd geworden. *Karel* door die van *Harderwijk* bericht, hoe aldaer eenighe van syne knechten tien ofte twaelf *Brabandisse* stuyvers wilden hebben; beval sijn Rent-meester *Mauritz* hen-luyden voor te houden, dat die des daeghs niet hoogher zouden tegen dan na de maet van hunne leeninghe: ten eynde sy tot het rooven ofte den bedel-zack niet en moghten vervallen, ende hun buydel door verquistery plat geinaekt door schelmery weder vervullen. Hertogh *Karel* verkoos mede den wel-edelen *Ian Bentink* tot sijn opper-iaegh-meester van *Velouwen*; met dit by-voeghzel, dat de voorzeyde waerdigheyd zoude erven op syne erven van mannylike geboorte. Onlanx daer na beval hy aen † *Maurits Pannekoek*, dat men syne Wild-schutten op *Velouwen* in de wt-gezette schattingh zoude over-laan; alzoo sy het oud gebruyk en syner iachten gerechtigheyd tot hun voordeel hadden.

264. Wanneer op desen tijd tot *Nymegen* een schielijke brand niet alleen den Voor-burgh maer ook de binnen-Stad deerlyken had geschonden, sijn'er by des Stads Overigheyd verscheydene keuren gemaekt, waer van eenighe in t'iaer 1534, wanneer de Heze-straet ten deel verbernde, al waren voor-geslaeghen, dan noch niet in t'werk gesteld. Ende wierd gebooden, dat niemand voortaan ofte in de Voor-stad ofte in de Stad, sijne hussen met ried ofte stroy zoude bedecken, maer een yeder larde steen, pannon ofte ley-dack daer toe gebruyken: dat men mede geen boy, stroysel, ofte

† Ex Ducis utriusque autographis.

‡ Ex literis ad Mauritianum.

koorn in eenighe schuieren met schooven beleyd zoude leggen. By welke gelegenheyd de schattinghen, ten aensien van die geene welke dese schade hadden bezuyrt, voor vijf iaeren zijn op-geschort, ofte ten minsten gemaetighd. Op den 15. van de Oogst-maend heeft men aldaer ook een land-dagh gehouden ende onder andere beslooten, den Vorst, om de oneyndelijke kosten op het voorighe iaer by hem aangewend, wt het Vierde-deel van *Nymegen* voor een iaer toe te leggen ontrent 13000. goud-guldens, de eene helft te betaelen in de *Martens-daghen* ende de andere op *Kerst-misse* daer aen volgende: met zulke bedingh, dat men middeler-wyl in rust zoude leeven, ten eynde de schier wt-geteerde in-zaten weder wat moghten bekomen: ende dat de Vorst een brief onder sijn zegbel zoude over-leveren, waer by de groote schattinghe van den iaere 1532. * effenwel gestand gedaen zoude worden, doch alle andere lasten, als ruyter-keken-en maend-gelden, hier mede een eynd neemen, ende voorts de dorpelijke, burgerlijke, ende leen-rechten haer loop hebben, welke in *Maes* en *Wael* ende de *Over-Betouw* een wyl herwaerts hadden geslaepen: dat mede de Vorstelijke land-brieven, onlanx wt-gegaen ende van de *Ampt-luyden* bezwooren, hier namaels in t' Rijk van *Nymegen* ende *Maes* en *Wael* zouden na-gekoemen, ende de wijsdommen en gerichtskosten worden vast-gesteld, zonder van den Vorst ofte yemand berdaen te worden. Van dese ongelden zoude niemant vry wesen, ende hier mede af-geschaft sijn de ongewoonlijke *Plackaeten* van wt-voer ende toe-voer, als mede de bezwaerlijke in-legeringh van knechten, ende dat niemant sijn koorn moght mercken. Voor desen was *Bernhard Hackfort* door den Vorst naer *Bremen* af-gevaerdighd, die sich, vermits *Balthasar van Esents* eenighe *Bremer-schepen* had aengeklampt, als middelaer tusschen *Balthasar* ende die van *Bremen* quam aanbieden; te kennen geevende, dat hy ze den overighen roof wiste weder te leveren, indien sy eerlijke geschenken wilden doen ende *Balthasar* de banden smeeren. Dan die van *Bremen* hier niet na luyterende bestonden wederom drie schepen van *Esents*, koemende van *Hamburg*, tevermeesteren. Die van *Bremen* hier over hun beklagh gedaen hebbende aen t' Hof-gericht van *Spier*, zochten den Hertogh van *Gelder* door vleyery ende vereeringhen daer na zoo verre te ondergaen, dat hy door sijn gezagh sijn leen-man *Balthasar* tot billijkheyd zoude dwinghen ofte beweegen. Doch de Vorst toonde sich zeer koel en geveynsd, voor-wendende, syne bond-ge-nootschap met *Balthasar*, den Koningh van *Vrankrijk* ende den Hertogh van *Loiringen* mede aen te gaen. Onlanx hier na liet hy in *Westfalen* knechten werven, niet zonder groote verschriekingh van de rondom gezeetene volken. Ende al hoewel hy met *Burgondien* ende *Oost-Vrieland* in vrede stond, waren sy nochtans voor *Karel* niet weynigh beschroomd, als de welke tot de vrede-handelingh gedwongen was, ende steeds door den *Francken* Koningh wierd aengeprickeld. Waer over de *Vriessen* met die van *Embden* ende *Bremen* aen den *Saxenaer* ende *Lunenburger* dee-moedelijken vertoonden, wat de Vorst van *Gelder*, haer luyden had gedreyghd. Dese vermaenden *Karel*, dat hy die van *Bremen* niet zoo hard zoude vallen, ende die landen, alleen om *Balthasars* wil, in een onnoodigen krijgh betrecken; maer t'geschil, zoo noodigh, aen goede mannen zetten, waer toe sy hun dienst mede waren veylende.

* Siet op
het zelve
jaar.

oppen van
graven van
de Vrouw
derdaenen
Grave van
y-heer van
n-mannen
zes wecken
nde brieven
der-heeren
eden laeten
atighers die
offel Grave
eten Ampt-
in Geheym-
cht van dit
ek-fort met

yfer en Ko-
is in Vrank-
oud, weder
k wt Vries-
trecht ende
af-gezackt,
andere Key-
e te gaen:
op de gren-
en roeren
or sijn oom
syne landen
, wt Italië
eest beloert,
af-gelooopen.
het lustighe
yne hooghe
venzeel ende
lheyd wegh
Droffsaet tot

* Ex lib-
rii ejus-
dem.

anderen van
hoofd-man,
tem geloften
deel daer hy
p-brenghea,
van langhet
e Gelderland
oor een vry-
rd, verdey-
te, Mennisten
oopt van een
een mensch
heyd: wiens
offe leer ende
stontfanghen
r desen Iooft
uyten weeten

h-graefschap
iet *Karel* hier
touw *Olivier*
nannye geene
e Stad te lae-
ken aen *Jacob*
t *Kolen*, dat
eene iaerlijxe
den, zoo nu
a schade had
te plaets niet
l wt-gelesen,
kosten tegens

1537.

265. Doch Karel, andere raed-slaghen brouwende, deed op den 22. van de Soemer-maend tot Harderwijk eene vloot van vijf schepen toereyden, ende sterk be-mannen: welke in den schemer-avond van Harderwijk af-steekende in de na-nacht Enkhuysen in't gezicht kreegh. De Hertogh wist zeer wel, dat dese Stad de wel-gelegenste haven was om heel Holland te verstooren, ende daer wt, gelijk mede wt sijne Steden van Harderwijk ende Elburgh, de gantsse Zuyder-zee ongehuyrd te maeken. Dese maght dan hier koemende, op zoo een tijd wanneer de meeste burghery met het boots-volk buyten 's lands besigh was met hare sloop-vaert, maekte voort gereedschap, om met twee schepen ende eenigh volk van wt-schot een verzoek op de Stad te doen. Doch alzoo het water haer ontzackte, ende verhinderde de haven te naerderen, bleeven sy een wijl aen anker legghen, beter kans verbejdende; tot dat sy, vermits het koelen van den wind ende het laegh water-geyt, benoodighd waren, om niet op het droogh te fitten, de anker-touwen af te kappen, ende aldus weder naer huys te keeren. De Vorst speurende het quaed after-denken van de Burgondisse, schreef den anderen dagh aen die van Amsterdam, dat dese vloot nergens anders om was wt-geloopt, dan om sijn bedaeghden verwant den Cardinael Borbon, welken hy wt Frankrijk te gemoet zagh, ende die hem voor sijn sterf-dagh noch eens verlangde te sien ende te om-belsen, aen den in-gangh van Tessel waer te neemen, staende andersins met den Keyser ende sijne landen in goede vrede; verzocht derhalven, sy wilden voor sijn vedder vry-geleyde over-schicken, om buyten gevaer te moeghen over-koemen. Die van Amsterdam, t'eenmael ingenoomen zijnde dat het de Vorst op Enkhuysen hadde gemunt, dienden hier op, dat het niet hun werk maer van de Stadhouderesse Marie was aen des Keyfers vyanden brieven van verzeekingh te verleenen. Naderhand liet Karel niet na ook andere Hollandse Steden, tegens het vredes-verdingh, te beloeren, als Gorichem ende laetstelijken Dordrecht. Doch wanneer al sijn gepoogh verkeerdelijken wt-viel, begon hy hard te dringhen op de verbintenis, welke hy voor drie iaeren met Frankrijk had ingegaen, ende daer door een luyk te openen tot sijn eyghen verderf. Want na dat Koningh Francois in den Oogst by opene t brieven de voorighe handelingh met Hertogh Karel had vernieuwt, ende zoo hem als syne landen beschuttinghe toegelooft: heeft Karel (weynigh achtende de onmaetighe heerschappy waer mede hy het land by sijn leeven hadde geplaeht, zoo hy na sijn dood geene hardere heerschappy after en liet) in den Wijn-maend de Ridderchapende Steden van sijn Vorstendom naer Arnhem beroepen, ende voor-gehouden, dat hy nu oud geworden ende sijn Son bereeds aen 't daelen was, ende over-zulx beslooten had, haer luyden by sijn leeven zoo een Heer te geeven, die haer ende sijne landen maghtigh ende ook bereyd was tegens alle vyanden en wan-gunnens te beschermen, te weeten den Koningh van Frankrijk, die na sijn over-lyden, wt kragt van een onderlinghe over-draght, het besit der zelver landen zoude aenvaerden; biddende, sy wilden hier in bewillighen, ende hem van wegghen den Koningh bezweeren. Hier tegens werd gezeyd, dat sy, asier-volgens hun voorighe eed, den Vorst voor een

† *Lit. arum exemplum unum vidi.*

Heer kenden ende eerden, ende niet van sins en waren aen yemant anders, zoo langh'er aessen in hun lijf was, eed te doen. Als Karel ondertulischen den beytel meer ende meer aendreef, ende haer op het eynd tot sijn voor-neemen schein te willen dringhen, vermits hy de Sloten ende Blockhuysen der Steden in sijn geweld en bewaer had, ia zoo zeer dat hy derfde zegghen, zoo men hem zulx weygerde, dat hy dan liever syne landen van een gereeten ofte in de zee woude sien vlotten: verzochten ende verwierven sy veertien daghen tijds om sich te beraeden. De gezanten aldoen weder te zaemen koemende ende alles over-weegende, bevonden, dat het Vorstendom ende Graeffschap in des Keyfers landen als ingewickeld laghen, ende de Koningh zoo verre van de hand, dat hy die niet wel en zoude konnen ontzetten ofte by-koemen. Waer over sy eendragtlijken beraemden, onder de Franse heerschappy noyt te zullen bucken.

266. Daer na deden sy alle vlijt, om de Torens ende Sterkten allenthalven met argheyd ofte geweld te verkloeken, gelijk als of sy makender heymelijken in't oor hadden geluyftert; voor al die van Nymegen, Zutveen, Ruermond ende Venloe, die in hunne gewesten alle Vestinghen voort ginghen in-neemen, ende tot den vloer toe slechten. De Hertogh liet van stonden aen 4000. mannen werven, waer mede hy de Steden ende burghers meynde te vervaerden. Daer tegens namen de Steden veele Burgondisse ende Kleefse in den dienst; voor alle die van Nymegen, die, behalven het voet-volk, drie benden ruyters in de Stad leyden, ende neffens die van Ruermond, Zutveen, Venloe, Thiel, Salt-bommel en Dotechem, den Vorst vrymoedelijken voor-droegghen: dat sy, zoo wel als eerijds hunne voor-ouders, niet en weygerden zelfs haer leeven ende goederen by hem op te zetten, ende niet te min eijlike iaeren herwaeris, tegens hare vryheden van den Vorst bezwooren, met veele ongewoene schattinghen, als mede verscheide in-legeringhen van knechten en nieuwe Block-huysen hadden bezwaerd gezeeten: waer nu by quam die verbintenis met een wtbeymssen Koningh, by de welke het Vorstendom met sijn aen-kleeven aen de Franse kroon was op-gedraegghen ende eyghen gemaecte; doch hadden liever als Geldersse te leeven ende te sterven, dan dit verbond te onderschrijven; bereyd zijnde de oorsaek van dese weygheringh, en 't neder-werpen der bol-wercken, door den Vorst in de Steden geleyd, by alle Vorsten ende volkeren goed te maeken ende te verdedighen. Van wegghen die van Nymegen hadden dese beteykent Ian Schink; van Ruermond, Ian Drivener, Palink van Kampbuys, Ian van Leyen, Ian Segert; van Zutveen, Ian van Voortbuys, Otho Key, Thomas van Bouk; van Venloe, Marcel ende Dirk van Beringhen, Ian van Kruchten; van Dotechem, Willem ten Holt, en Ian Vinke. De Ridderchap ende Steden van het bovenste Vierdeel te Ruermond by een zijnde, stelden mede in haer schrijven; dat de Lorringer, ofte, zoo die een ander wit had, de Hertogh van Gurse wt het zelve huys, de naefte maghe en erfgenaem was sijner landen. Die van Arnhem ende Gelder, maer in't bysonder de eerste, die des Hertoghs daghelijken omme-gangh ende het genot hadden van sijne Hof-houdinghe, den naem van den Koningh ver-zwijgende, beleeden, dat sy den Vorst wilden getrouw by blijven, ende zoet en zuer met hem wt-staen. Zwaer van Vorst schreef aen den Vorst voor

1537. voor die van *Dotinchem*, dat sy hem als voorheen wel waren toe-gedaen, ende bewillighden dat hy eene van des Stads poorten aen hem zoude behouden, ende met land-zaeten bezetten; gelijk ook de Burgemeester *Geeraed Huetink*, neffens *Herman van Holibuyten*, *Henrick van Hartebrouk*, *Ian Vinke*, *Diderick van Huesen*, ende *Reyn Renssen* hunne burghery verschoond wilden hebben over den op-loop, die door misverstand onder de zelve was onstaen. Onder dit was het by den Vorst aengenoomen volk ten deel naer het Graeffschap *Zutveen*, ten deel naer *Nymegen* ende elders heen gevoerd, op hoop van misfchien eenighe Steeden te verrassen; dan wierd allenthalven van de burghery ende bezettinghe zoo gewellekomd, dat het met verlies moefte af-wijken. Die van *Nymegen* (die zeer gevoelijk waren van de ongetoemde baldadigheyd en allerley schenderyn, door de knechten van *Roffem* effen te vooren aldaer bedreeven, die gezeyd wierden zelfs eenigh vrouw-volk geschoffteert ende van de mans zommighe voor hunne deuren te hebben op-gehangen) het *Valkhof* voor al bemaghtighende, lieten die van *Venloe* zulx dadelijk door een boode aenzegghen. Dese hebben hier op zonder vertucken de *Hel-poort*, welke van des Hertoghs weghen door *Pop* een *Vries* bewaerd wierd, met behendigheyd, ende de *Teugel-poort*, waer aen eenighe *Fransse* ende *Burgondisse* noch werkten, gewapender hand verover, ende beyde, als teugels en boeyen van hare Stad, onder de voeten gesmeeten. Tot het verzeekeren van den *Burgh* te *† Doesburgh*, liet sich gebruyken de Burgemeester *Ian Gruter*, die met een deel burgeren den zelve eerst heeft geopent en drie daghen bewakt: tot dat'er op 's Stads koften eenighe knechten met eene menighe van huys-luyden geworven ende naer binnen ontboden zijnde, de *Burgh* (die zeders sijn eerste beginffel, behalven een aerden Schants, ook met een opgemetzeld Slot was versterkt) tot den grond is geoffend.

267. *Karel* dit vernemende, deed sijn volk op staende voet te rugghe roepen, ende naer de *Velouweyden*, tot grooten over-last en beklagh van de land-luyden, ende liet de Steden door gezanten af-vraeghen, met welk eene meeninghe sy sijne *Vestinghen* in de Steeden hadden om verre geworpen, ende of sy hem voor haer Heer weygerden te kennen? Hier op is doorgaens geantwoord, dat sy by sijn leeven geen ander Heer en Vorst begeerden, ende na sijn af-sterven zoodanighen die de naeste tot sijne landen was, ende de nieuws-opgeworpene Sloten met geen ander oogb-merk hadden geslecht; dan omtegens haer dank den *Franssen Koningh* tot geen *Over-hoofd* te dulden. Ende alzoo is dese zaak een wijl rijds verzuft gebleeven. Daer na zond hy wederom aen de Steden, haer aansprekende om sijne in-komsten en anderen toe-behoor, ende met een verzoekende, dat sy hare volnaghtigers naer *Arnhem* zouden schicken; want by gesind was aldaer een land-dagbwaert op nieuws te houden. Daer tegenszeyden sy, hem niet te willen tellen noch yet voor hem te doen, voor ende al eer sijne geworvene schaeren waren afgedankt ende wt het land geschaft. Korts daer na liet de Vorst, door onder-handelingh van eenighe edelen, brieven af-gaen ende daer by te

kennen geeven, hoe hy, onlusten gereefen zijnde tusschen hem, ende tusschen *Nymegen* en andere Steden, ter eeren van God ende sijne landen, op de voor-beeden van sijne Raeden *Henrick de Groif* Erf-vooghd van *Erkelens* ende *Droft* tot *Hattem*, *Meeſter Zweer* van *Kernhem* Prooft van *Zutveen*, *Herman van Brankhorst* Vry-heer te *Batenburgh*, *Ian van Rossem* Heer van *Broekhuysen*, *Ian van Wijtenhorst* Heer van *Horft* ende Ampt-man van *Kessel*, ende *Diderick van Lippe* gezeyd *Hoen* Heer van *Gribbenfort* en *Afferden*, in de volgende hoofd-stucken had bewillight; dat yedere Stad ende alle landen der Vorstendoms by hare oude vrybeeden, rechten ende gewoonten zouden gelaeten worden, niemand in sijne gerechtigheyd verkort, ende hunne voorighe Ampten ofte de penninghen waer mede die beleend waren weder gezeeren aen wien de zelve buyten recht waren af-genoomen. Men zoude door een minnelijk verdragh sien wt te werken, dat het Huys ofte de *Burgh* van *Nymeghen* gehouden wierd, gelijk ten tijden van sijne voor-zaeten, als mede het nieuws-opgeworpene *Block-buys* tot *Zutveen*. De weghen ende handel zouden over al te water ende te land veyligh wesen, ende de huysen der burgeren en hovelinghen, in de verleedene daghen in-geslaeghen oft wt-geplonderd, vergoed en ontslaeghen worden: De Steden ende landen voortaan met geene schattinghen ofte lasten, hoe die heeten moghten, bezwaerd; ook de onlanx toe-geslaene beede, tot verlichtinghe der in-zaeten, af-gesteld, indien men op den aenstaenden land-dagb een bequaemer middel konde vinden. Het krijghsvolk by den Vorst ofte de Steden op-gelicht, zoude zonder vertoef veroorlofd worden; behalven dat by eerlijke knechten op sijne koften ende buyten ongeldenis sijn er onderzaeten tot sijne lijf-wacht onderhouden moght. Die van *Nymegen* (hoewel ben zulx niet toe en quam) zouden voor dese mael binnen veertien daghen een land-dagb wt-schrijven, om daer op naerder te handelen (gelijk'er voor tien iaeren was voor-geslaeghen) van een houwelyk tusschen sijn neve van *Lorringen* ende het huys van *Cleve*, ook van een verbond ende middel waer na de landen, by sijn leeven ofte af-sterven, konden beschut worden, ende hoe hy, zonder de minste bezwaeringhe der onderdaenen, sijn staet eerlijken voortaan moght voeren.

268. Ick vind noch eene oude *† Aenteykeningh*, waer by de Vorst beloofde, de *Vestens* binnen *Bommel* mede te laeten vallen; zoo men genoegzaeme borgben en gyzelers stelde, zoo voor de schadeloosheyd van hem als den *Grave* van *Meurs*, ten aensien van den huys-raed die daer op was. De Raeden ofte andere be-ampte over-tuyghd zijnde geene eerlijke verschrijvingh te hebben zouden voor anderen niem-stract maeken; ende die den *Franssen Koningh* gezworeen hadden hun eed op-schrijven. Dat de Vorst niet sterker in de Steden koemen zoude dan met sijne huys-gesinde, docht hem wat te bonds ende niet eerlijk genoegh; alzoo by vorstelyken na gelegenheyd wilde in-koemen, doch tot niemands vaer ofte aſter-deel. *Nieu-stad* stond by toe gestecht te worden; maer niet *Middelaer*: vermits dit vermaerd Huys, onlanx by hem van sijne pandschap gevrijd, menighe honderd iaeren onder *Gelderland* had gestaen, ende daer en boven tot een breydel diende voor den vyand. Daer neffens zijn my voorgekoemen eenighe nieuwe hoofd-stucken en gebreken, waer van de geschickte van de

† Ex sermone eiusdem urbis.

† Inter archia urbis *Vagening*.

landschap

van sijn
er aessen in
dertusschen
ende haer
heen te wil-
ende *Block-*
en bewaer
n, zoo men
er syne lan-
woude sien
sy veertien
De gezanten
ende alles
Vorstendom
den als in-
h zoo verre
zoude kon-
aer over sy
de *Fransse*

ijt, om de
net argheyd
s of sy mal-
geluyfster;
ymond ende
Vestinghen
ot den vloer
stonden aen
y de Steden
den. Daer
ondisse ende
an *Nymegen*,
den ruyters
e van *Ruer-*
-bommel en
voor-droe-
me voor-ou-
en ende goe-
e min eerlyk
en van den
chattinghen,
knechten en
d gezeeten:
n wibeymsen
met sijn aen-
raeghen ende
Gelderſſe te
ad te onder-
an dese wey-
verken, door
Vorsten ende
liggen. Van
dese betey-
an *Drivener*,
, *Ian Segers*;
Key, *Thomas*
de *Dirk* van
Dotechem,
Ridderschap
leel te *Ruer-*
haer schrij-
ie een ander
t zelve huys,
jner landen.
t bysonder
ixen omme-
sijne Hof-
oningh ver-
orft wilden
er met hem
den Vorst
voor

1537. landschap vernoegingh begeerden: Dat men te weten met de ſteenen, het hout en andere gereedschap, van den af-brek van Nieu-ſtad gekoemen, Ruermont zoude veſtigen: dat de Vorſt Steenberghe en Schimmel-penninck voor eerſt weder zoude zetten in 't gebruyk van hunne pandſchappen in 't land van Zutveen, na wt-wijſen van den verdraghs-brief in 't iaer 1496. tuſſchen den Vorſt en de weder-zijdiſſe vrienden gemaekt: aen de gemeyne erven van Iacob van Mekeren weder langhen de brieven, waer by Hertogh Adolf aen Mekereus voorzaeten twee Ampten voor 24000. guldens hadde verpandet; als mede de boeken, by den Prooſt van Zutveen gebaeld wt het huys van wijlen Ian van Holthuysen, ende de erfgenaemen van Brand van Holthuysen herſtellen in het Schout-ampt van Zutveen. Dat ook de burgers van Zutveen vergoedingh moghen hebben van de hen af-gedwonghene ofte by haer luyden verborghde penninghen, ofte dat ſy den Ampt-luyden weder moghen af-baelen; ende Ian van Barſveld verſtooringh van ſijn Huys te Saennenburgh; aen wien ook anders de vinnighe vyandschappen tuſſchen de Huysen van den Bergh en Wiſch merkelyke ongelegenheyd en hinder hadden gegeeven. Dat Ian Golſteyn, Rens van Holthuysen en andere diergelijke ſich in het Vorſtendom ongemoyd moghen verhouden; de Vry-heer van Wiſch begenadighd worden ende ſijn keackel met den Graven van den Berghe neder-geleghd. Dat alle, tot nadeel der geener die daer aen waren gerechtighd, wt-gegeevne Gemeynten wederom aen de Gemeynte zouden koemen dien ſy toe quamen. Dat men mede wt elk Vier-deel den Vorſt twee Ridderen tot Raeden zoude beſchicken, om alle zaeken te helpen belegghe en wt-werken. Doch of ende wat de Vorſt hier op hebbe geantwoord, kan ick niet verſtoemen, hoewel het tegendeel eer is te gelooven, ende dat deſe onluſten by het navolgend al-gemeyn verdragh meefftendeel zijn gemoord ofte afgemaekt. Deſe en andere nieuwigheeden en geweld-daeden maekten den Vorſt by de ſijne over al meer verdacht en min lief-taligh: in wien, gelijk der ouder luyden gebreck is, de gierigheyd en gemelijckheyd daghelijx te meer aengroeyden, te meer ſijn geluck en levenskraghten van uyr tot uyr verginghen. Hier by quam de wreede gedachtenis van 't verlies van zoo veele en deſtighe landschappen, als Utrecht, Over-Yſſel, Vrieſland, Groeninghen en Drent, daer ſich ſyn dood-vyand de Keyſer mede had verrijkt: ende nu de weder-berſtigheyd ſyner onderzaeten, die hem niet alleen wt ſyn oud bezit en keerden, maer oock (dewijlhy, 't welk hem de meeffte quael ende als een naghel aen ſyne dood-kift was, ſich kinder-loos en van echte lijfs-erven ontbloomt zagh) een ander Heer dan hem lief was, tot ſijn na-zaet dwonghen aen te neemmen, wiens voor-zaeten hem en ſijn vader zeer hadden geplaeght, ende by ſijn leevend lijf een goed deel van zyne hoogheyd wt te trecken.

269. Tegens den 12. vande Winter-maend zijn op deſen land-dagh mede verſcheenen de gezanten ende Raeden van Hertogh Ian van Cleve, Ian Vlaten Prooſt van Zanten, Ian Gogref Cancelaer, Weſſel van Loe Hof-meefter, de Maerſchalken Herman van Wachendonk ende Raboth van Plettenburgh, neffens Orbo van Wylich Ampt-man van Gemep: welker aenbrengghen was, dat de verſochte vereenigingh ende beſchermingh der landen van Gulich ende Cleve met het Vorſten-

dom Gelder ende Graeffſchap Zutveen, teghens het geweld van yeder een, volghens des Rijx keuen en vryheeden haer van ouds verleend, van hun Vorſt wierd aengenoemen. Die mede gaerne toe-lier, dat 'er tuſſchen Franſois den oudſten zoon van den Hertogh van Lotringen, ende ſyne tweede dochter Vrouwlij Anne van Cleve, ofte veel eer (om dat Lotringen wat te wijd van Gelderland ende wat te na aen Vrankrijk was gelegghe, ende de eene landschap zwaerlyken de andere in tijd van nood zoude konnen beſchermen) tuſſchen ſyn zoon Willem ende eenē dochter van Lotringen een houwelijck wierd geſlooten; op dat Gelderland en Zutveen met Cleve, Gulich, den Bergh en Ravensburgh (landen, die alle te roer aen een ende elders door een laghen, daer neffens door maeghſchap en allerley koopmanſchap aen een verbonden) eene ſchaeps-koy moghten worden onder eenen harder, ende als een half Koninghrijk wt maeken, om ſich niet alleen tegen 't huys van Ooſtenrijk maer ook van Valois, zoo 't nooddede, te betei te verweeren, en in welvaert en eendraght by malkanderen te blyven. Na langh beraed is 'er op den 27. van den eerſten maend des volgenden iaers een zeeck beſteck gemaekt, ende van hen allen beteykend: Dat, Hertogh Karel zonder echte geboorte koemende te over-lyden, het Vorſtendom en Graeffſchap van Gelder ende Zutveen met alle haere gerechtigheyd, pandſchappen en toe-behoor op niemant anders zouden koemen en vererven dan op Willem zoon van Gulich ende Cleve; ende Hertogh Ian met ſyn gedachten zoon, de voorzeyde landen, by 't leeven van Vorſt Karel, als een Rijx-Vorſt ende beſchermer; maer na dood van den zelve, als een Erf-Vorſt in ſijn ſchut zoude aenneemen, bedienen, geheel en onverdeyd laeten, ende houden by hare oude vrydommen en verſchrijvinghen: al het welk de gemelde Vorſt by eed ende zeghel aen yeder Vierdeel zoude toe-zegghen, en wederom van de alinghe landſchap, Ampt-luyden ende Richteren eed, brieven, ende huldingh ontfanghen: blyvende echter Vorſt Karel ſijn leeven langh Heervan de landen ende van de noodighe renten en op-komſten der zelve: ten welken eynde hy van den Vorſt van Cleve 42000. goud-guldens eens, ende iaer op iaer 22000. zoude ontfanghen: van de landen van Gelder 18000. Brandenburgse goud-guldens eens, ende iaerlijx 15000. behalven 2000. guldens wt den tol te Lobed: mitſ dat daer mede de andere ongewoonlijcke laſten zouden beruſten en af-wefen. De Vorſtin van Gelder Elizabeth zoude haer houwelijck-goed ende renten, zoo langh ſy in 't leeven bleef, behouden; ende aen Antonis Hertogh van Lotringen, na den af-gangh van Karel, eene zeeckere vereeringh in geld, na 't goed-dunken van de landschap, toe-geleghd worden; te meer, vermits ſyne moeder Philippe, de zufter ende rechte erfgenaeme van den Vorſt, van de landen tot noch toe weynigh ofte niet en had genoeten. Wierd mede goed gevonden, dat de oudſte zoon van Lotringen (gelijk 'er voor-gellaegghen was) met Anne anderde dochter van Cleve vereenighd zoude blyven, alwaer het zoo dat de dochter van Lotringen (die, zoo de ſpraek gingh, met den Prins van Orange in onder-trouw zat) dat haer houwelijck quam te volbrengghen. Alle verkeerde beduydinghen ende mis-verſtanden tuſſchen Hertogh Karel ende ſyne Steden, ofte zoo daer

1538. „ daer yet quaeds gemeend was, zouden, den Vorft
 „ van Cleve te gevalle, aen kant gezet ende ver-
 „ geeten worden; zoo dat noch de Steden noch de
 „ onderzaeten, buyten ofte binnen de beslootene
 „ plaetsen, te land ofte te water yet voor den Vorft
 „ hadden te schroomen: anders zoude de Cleve-
 „ naer met den adel ende syne Steden zulk onge-
 „ lijk sich aentrecken, ende van den Gelderffen af-
 „ weeren. De Hertogh en vermoght (wt kracht
 „ van het besteck, ten tijde van sijn groot-vader
 „ Arnold gemaekt, ende by Adolf ende hem zelven
 „ bevestighd) geene koopinge, verkoopinghe,
 „ ofte verzettinghe te doen zonder believen van de
 „ landschap; gelijk ook beyde Vorsten van Gelder
 „ en Cleve, hunne erven, ofte yemand van hen in 't
 „ byzonder, geen oorlogh zouden aenvaerden
 „ buyten wil van de Staeten, noch knaepen werven,
 „ ende de bereeds geworvene laeten vaeren ende
 „ wt het land wijfen, ten ware de nood zulk vor-
 „ derde.

270. Sy zouden mede alle de ingezetenen by
 „ haere oude wille-keuren en 't vreedigh genot
 „ hunner goederen laeten verblijven; daer en
 „ boven een yeder in syne gerechticheyd, aen-
 „ gaende middel-weerden, stroomen, visseryen,
 „ iaghten, vogel-vangh, en dijk-schouwingen, niet
 „ moeyen; zorgh draeghen, dat de oude verschrif-
 „ vinghen der Ampt-luyden ende Ampten boven
 „ de nieuwe moghten gelden, ende weder haere
 „ bedieninghen aenvaerden, die te onrecht daer
 „ wt waren verstooren, tot naerdere kennis. Doch
 „ yemant sich in dat stuck meynende vernadeeld
 „ te wesen, zoud sijn beklagh aen den Vorft moe-
 „ ghen doen: ofte ook voor een anderen Richter
 „ en vier-schaer, zoo hy diehalven eenighe op-
 „ spraek hadde op een van de Vorsten, ofte op des
 „ zelfs Ampt-luyden, dienaers, ofte leen-mannen,
 „ ende wt vrees van den Vorft sijn recht tot nu toe
 „ niet en had in 't werk gestelt. Een yeder zoud
 „ sijn koor, have ende waeren binnen ofte buyten
 „ Gelderland, zonder eenige onbehoorlyke lasten,
 „ moeghen markten ende verkoopen, behalven in
 „ tijden van oorlogh ofte duyrt, met voor-weeten
 „ der vier Hoofd-steden: onverkort nochtans een
 „ yedere Stad hare voor-rechten. Het brouwen
 „ en wt-slijten der bieren in de dorpen zoud na
 „ oude gewoonte toegaen. Geene der Vorsten
 „ ofte hare na-zaeten zouden eenighe ongewoon-
 „ lyke werken in de Steeden legghen, toorens ofte
 „ poorten met volk verzeekeren, ofte vast maeken,
 „ dan met voor-kennis der Steden. Die van hare
 „ huysen, penninghen, brieven ende schuld-ken-
 „ nissen met geweld beroofd waren, zouden zulk
 „ ter rechter plaetsen aengeeven, ende daer over
 „ recht verwachten; gelijk de bezwaernissen van 't
 „ Over-Vierdeel ende der Steden Beemel en Thiel,
 „ als mede de over-slagh van 't geen de Steden
 „ van den Vorft hadden te vorderen, tot op den
 „ aenstaenden land-dagh, na de in-huldighe van
 „ den nieuwen Vorft, bewaerd wierden: waer
 „ heen wt yeder Ampt ende Hoofd-stad twee,
 „ maer wt de mindere Steden een gezant zouden
 „ beschreeven worden, alle luyden van eeren, om
 „ alles met aendacht en rijp beraed te begiinnen.
 „ Dat men in alle Gerichts-banken niet alleen
 „ voor den middagh, gelijk zulk opveele plaetsen
 „ het gebruyk was, maer ook na den middagh
 „ recht zoude pleeghen: met by-voeginghe, hoe
 „ men in recht treden zoude, als mede van het recht
 „ van versterf, boeten, straffen, van syner huys-
 „ vrouwen goederen niet te vervechten ofte te

„ verbreuken, van het af-doen der ongewoon-
 „ lyker schattinghen ende dienften: van het Vor-
 „ stelijk gebod, verbod, dienst en kloeken-slagh:
 „ van het weeren van steeuwighe bedelaers, ge-
 „ weldenaers, guchelaers ende andere vormomde
 „ menschen: van geene ketters, scheur-mackers,
 „ ofte der zelve leeraers in het Hertoghdom ofte
 „ Graeffschap te dulden: dat men alleen in-zaeten
 „ tot des lands-ampten zoude op-schuyven, ende
 „ de Geestelijke geene erf-goederen aen-kooppen,
 „ op verbeurte van de zelve goederen: dat cyn-
 „ delyken Hertogh Willem, na dood van Karel,
 „ tot syne Raeden zoude aenneemen geboorene
 „ Geldersse, schild-beurtighe ofte andere deu-
 „ gendlyke luyden. Al wat 'er tegens dese over-
 „ koemingh ofte eenighe stucken van dien moghte
 „ geschieden, zoude maghteloos en van geener
 „ waerden zijn. Indien 'er tusschen den Vorft van
 „ Gelder ende syne landen eenighe ongenoeghte
 „ sich naderhand verhief, die zoude by den Vorft
 „ van Cleve geslecht worden: ende in tegendeel
 „ by den Vorft van Gelder de gebreken tusschen
 „ de landschap en den Clevenaar: doch de on-
 „ lusten tusschen beyde Vorsten, tot wt-sprak
 „ staen van drie ridder-maetighe middelaers, wt
 „ de Stiften van Kolen, Trier, ofte Munster te
 „ verkiesen, ende de zelve een Over-man tot sich
 „ moeghen neemen, indien sy het verschil niet en
 „ konden vinden. Dit verdragh hebben de Vor-
 „ sten Karel van Gelder ende Jan van Cleve voort
 „ haer ende hare erven beteykent ende bezeghelt:
 „ als ook de ionghe Prins van Cleve met sijn va-
 „ ders zeghel, ofte sijn vader met sijn zeghel voor
 „ den zelve sijn zoon ende synen erven bekrach-
 „ tighet. Gelijk mede hunne zeghelen hier onder
 „ hinghen de Banner-heeren Joost Grave te Bronk-
 „ borst en Heer te Borkeloe, Oswald Grave van den
 „ Bergh ende Heer van den Byland, Herman van
 „ Bronkborst Heer te Batenburgh. Van weghen
 „ de Ridderfchap van Nymegen Wabraven van
 „ Arkel Heer tot Weerdenburgh, Jan van Rossem
 „ Heer tot Brockhuysen, Willem van Rossem Heer
 „ tot Zuylen, Jan van Bonenbergh gezeyd Housleyn
 „ Heer van Ubbergen, Lijffterd Heer tot Oy,
 „ Jacob Piek Heer van Isendoorn, Casper van Linden
 „ Heer te Hymmen, Willem van Genth Heer te
 „ Loenen, Wabraven van Genth, Reynier van Asoijn,
 „ Wabraven van Haefien, Wabraven ende Henrick
 „ Piek, Staets van Hemer, Jasper van Wybe, Gijbert
 „ van den Pol, ende Adriaen van Balvoeren. Wt het
 „ Vier-deel van Ruermund, Geeraert van Vlodyp
 „ Erf-vooghd tot Ruermund, Cornelis van Borbergh
 „ Erf-Maerschalk der landen van Gelder, Christoffel
 „ Schenk van Nidoggen Heer van Hillemade, Dide-
 „ rick van der Lip gezeyd Hoen, Heer van Grebben-
 „ fursi en Aefferden, Ariaen van Byland Heer te
 „ Well, Willem Heer van Kessel, Alard van Goir,
 „ ende Arend van Wachtendonck. Wt het Graef-
 „ schap, Diderick van Bronkborst en Batenburgh
 „ Heer van Anholt, Jan van Pallant Heer van Voult
 „ en Keppel, Evert van Helegen, Willem van Bair,
 „ Christoffel ende Vijt van Munster, Evert van Lin-
 „ teloe. Wt de Velouwe, Jan Bentink, Zegher van
 „ Arnhem, Henrick van Middachten, Arend van Bukop,
 „ ende Reynier van Apeldorn. Hier na volghden de
 „ zegels van alle zoo groote als kleyne Steden van
 „ Gelderland.

271. In een nieuwen door-gestecken brief
 „ zagh men de zeghels en handen blinken van de
 „ Ridderfchap ende Steden der Vorstendommen
 „ en Graeffschappen van Gulich, Cleve, Berghe,
 „ Mark

teghens het
 „ ijk keuren en
 „ an hun Vorst
 „ rne toe-lier,
 „ en zoon van
 „ syne tweede
 „ ofte veel eer
 „ Gelderland
 „ s geleeghen,
 „ de andere in
 „ ermen) tuf-
 „ dochter van
 „ slooten; op
 „ eve, Gulich,
 „ die alle te
 „ aghen, daer
 „ y koopman-
 „ schaeps-koy-
 „ er, ende als
 „ om sich niet
 „ naer ook van
 „ verweeren, en
 „ lkanderen te
 „ n 27. van den 1538.
 „ s een zeeke-
 „ beteykend:
 „ eboorte koe-
 „ om en Graef-
 „ et alle haere
 „ de-behoor op
 „ vererven dan
 „ Cleve; ende
 „ on, de voor-
 „ Karel, als een
 „ aer na dood
 „ in sijn schut-
 „ tel en onver-
 „ tre oude vry-
 „ het welk de
 „ el aen yeder
 „ lerom van de
 „ ende Rich-
 „ ontfanghen:
 „ leeven langh
 „ dighe renten
 „ elken eynde
 „ 10. goud-gul-
 „ 2. zoude ont-
 „ 18000. Bra-
 „ erlijx 15000.
 „ l te Lobed:
 „ gewoonlijke
 „ De Vorstin
 „ uweijx-goed
 „ en bleef, be-
 „ gh van Lotrin-
 „ eene zeeke-
 „ nken van de
 „ e meer, ver-
 „ er enderchte
 „ le landen tot
 „ ad genooten.
 „ e oudste zoon
 „ laeghen was)
 „ ve vereenighd
 „ at de dochter
 „ k gingh, met
 „ ouw zat) dat
 „ en. Alle ver-
 „ rftanden tuf-
 „ den, ofte zoo
 „ daer

1538.

Mark ende Ravensbergh: waer van wy, om den defnighften adel van die landen als in een kleyn bondel by een te begrijpen, tot voldoeningh van de nieuws-gierighe eene op-tellinghe zullen doen. Voor aen stond *Albert van Pallant* Erf-Maerschalk des lands van Cleve en Drofftaet te *Huessen*, *Dirk van Wylink* Erf-hof-meeſter, Droft van *Dinſlaken*, *Dirk van Boizelaer*, Erf-schenker en Droft van Cleve, *Wessel van Loe*, Hof-meeſter en Droft van de *Lymers*, *Herman van Wachten-donk*, Maerschalk, Droft te *Kranenburgh*, *Dirk van Bronkhorst* en *Batenburgh* Heer te *Hoeneſel*, *Dirk van Wickede*, ende *Ian van Aldenboekum*, *Oisbo* en *Henrick van Wylick*, Drofftaeten te *Goch*, te *Gup* en in de *Hetter*, *Niclaes Tegnagel* Wald-grave te *Monebergh*, *Roelerman van Byland*, *Frans van Loe*, Heer te *Wilsen*, Droft te *Hoit*, *Dirk van Hetterſcheyt* Ampt-man van *Ringel-bergh*, *Adolf Stael van Holſtejn*, Wald-grave van *Nergena*, *Sander van Ulſt*, *Evert van Meverden*, *Ian van Eyk*, *Robert van der Capellen*, *Ian van Bueren*, *Borgh-zaet* te *Lobed*: neffens de Burgemeesters *Schepenen* en *Raeden* der *Steden Cleve*, *Wexel*, *Emmerick*, *Kalkar*, *Santen* en *Rees*. Wt de *Ridderſchap* des *Graefſchaps* van der *Mark* vind ick dese naemen: *Dirk Wennemar* en *Evert van Reck*, *Ian van Loe*, *Thijs van Aldenboekum*, *Henrick van Mark*, *Ernest van Bolſwingh*, *Chriſtoffel van Plettenbergh*, Drofftaeten: *Melcher van Belwich*, *Barent van Lap*, *Juriden van Syborch*, *Ian van Viermonde*, *Dirk van Nybem*, *Victor Knippink*, *Barend van Nienhaven*, *Wessel Haefenkamp*, *Frans Frydagh*, *Schotten van Elvervelde*, *Bernard van Romborgh*, *Thonis van Galen*; neffens de *Overigheyd* der *Steden Soest*, *Lip-stad*, *Ham*, *Unne*, *Kamen*, *Iserloon*, *Swiert*, *Luynen*, &c. Van weghen het *Vorſtendom Gulich*, *Wericher* Heer te *Bintſfeld*, Droft te *Nydecken* en *Schonfort*, *Willem van Bongert*, *Ridder*, Erf-kamerlingh, Ampt-man te *Norvenich*, *Willem van Harf* te *Alſtorp*, Erf-hof-meeſter, *Werner van Hoſteeden*, Hof-meeſter en Drofftaet te *Grevenbroek* en *Gladbach*, *Warner van Palant* te *Bredenbent*, *Warner van Plettenbergh*, *Stal-meeſter* en Ampt-man te *Berchem*, *Willem Heer van Sierartzenburgh*, Droft te *Es-wijler*, *Willem Scheffart van Merode*, *Ridder*, *Geeraert van Palant*, Ampt-man te *Gladbach*, *Willem van Smitzich* en *Niclaes van Harf*, dees Droft te *Gelekirchen* ende geen te *Munſtereyſel*, *Reynervan Vlasten*, *Ian van Merod* te *Slosbergh*, *Ian van Ohmesbem* gezeghd *Mulſtro*, *Stadhouder* te *Hensbergh*, *Willem van Bergh* genoemd *Blense*, *Geeraert van Frankenbergh*, *Sieven van Stommel*, *Emond* en *Jacob van Ruysſenbergh*, *Casſelis van Verken*, *Frans Spies van Bulleshem*, *Frans van Hauxter*, Ampt-man te *Milhem*, *Bertraem van Wuerden* gheeten *Droif*, *Godart van Meteringh*, *Ian van Brigel*; behalven de *Burgemeesters*, *Schepenen* en *Raeden* der *Steden Gulich*, *Duren*, *Munſter-eyſel*, en *Euskerken*. Daer na volght de *adeidom* des *Vorſtendoms* van den *Bergh*; *Wijnrich van Dhuin*, *Grave* van *Valkeſteyn* en *Lunborgh*, Heer te *Oberſteyn* en *Broek*, *Godart Keteler*, *Ridder*, Droft te *Elverveld*, *Willem van Neſſelrod*, Ampt-man te *Windeck*, *Ian Gogref*, *Cancelaer*, Droft te *Angermond*, *Radbood van Plettenbergh*, Heer te *Lands-kroon*, *Maerschalk* en Droft tot *Heynibach*, *Geeraert van Troſtorp* en *Rutger van Scholer*, de eerste Droft te *Kalter* en d'ander te *Soiingen*, *Willem Quaed*, Erf-schenker, *Bertraem van Neſſelrod*, Erf-kamerlingh, *Herman*

van *Winkelhuysen*, kamerlingh, *Ian van Rodelenbergh*, gezeghd *Kessel*, Ampt-man te *Medmen*, *Bertraem van Lutzewod*, *Kerſpel-vooghd* te *Blankenbergh*, *Barend van Velbruggen*, *Willem Stael* te *Sultzem*, Ampt-man te *Welleſinghen*, *Adolf van Wienhorst*, Droft te *Steenbergh*, *Adolf van Hal*, *Ian van Swijvel* te *Wijthem*, Droft te *Sybergh*, *Willem van Nienbove* gheeten *Leye*, *Willem van Rod*, wapen-meeſter, *Willem van Stanbeym*, *Ian van Huys*, *Herman Quered*, *Ian van Buur*, *Bertraem van Landsbergh*, en *Geeraert van Kalchen* gezeghd *Luchmar*: beneffens de *Stads-Overigheyd* van *Duffeldorp*, *Ratingen*, *Lennepe* en *Wipperfuerde*. Ende van weghen de *Ridderſchap* des *Graefſchaps Ravensburgh*, *Willem* de *ionghe* te *Kennebergh* en *Zuylen*, Heer te *Palferkamp*, *Henrick* en *Ian Ledebur*, *Juriaan van Kerſebroek*, *Henrick Smifink*, *Alard Nagel*, ende de *Kaed* der *Stad Byleveld*.

272. Op desen land-dagh was ook een voor-werpsel gedaen van een houwelijk tuffchen Vorſt *Willem van Cleve* ende de weduwe van den *Hertogh* van *Milanen*, de *nichte* van den *Keyſer*, *Christine* dochter van den *Koningh* van *Dene-marken* *Christiaan* den *tweeden*; ende zulx miſchien niet in *onwille* van den *Keyſer* ende ook van haer zelve; alzooy ſy den *Koningh* van *Engeland* *Henrick* den *achtſten* ſijn verzoek had afgellaeghen, voor wiens bekende *ſtraffigheyd* en *zeltzaeme lichtvaerdigheyd* in het om-brenghen ofte *verwerpen* van *zyne wijven* ſy niet *zonder reden* beſchroomd en was. Doch om *veelerley* *zwaerigheeden* die wt dat houwelijk ſtonden te *beduchten*, en is daer van niet *vorder* geſprooken: *vermits* de *verwantſchap* van den *Keyſer* haer *oom*, ofte van haer *vader* (die door *Koningh* *Christiaan* den *drieden* in *verzekeringh* wierd *gehouden*) den *landen* van *Gelder* niet *zeer* te *baet* konde *koemen*, ende de *Keyſer* by zulke *gelegenheyd* meer *ſijns zelfs*, als het *voordeel* van den *Vorſt* van *Gelder* en *Gulich* zoude *betracht* hebben; behalven dat de *tegenwoordighe* *Koningh* der *Deenen*, om het *vaſt-houden* van haer *vader* ſijn *vyand*, ende ook om de *wijdigheyd* van *plaerſen*, *weynigh* *luſt* ofte *kans* zoude hebben om *Gelderland* de *hand* te *bieden*. Voorts was 'er *vaſt* geſteld, dat de *in-huldigh* van den *nieuwen Hertogh* op den *drieden* van den *tweeden* *maend* tot *Nymegen*, op den *tienden* daer na te *Ruermond*, ende op den *18*. binnen *Zurveen* zoude *voort-gaen*. Dan *aengeſien* *Hertogh* *Karel* binnen *Arnhem* ſijn *Hof* hield; wierd het te *keur* gezet, of *men*, in *plaets* van *Arnhem*, tot de *gemelde* *in-huldigh* de *Stad* *Nymegen* ofte *Zurveen* zoude *verkiezen*; *mids* *verklaringhe* *doende* aen die van *Arnhem*, zulx niet te *geſchieden* tot *in-breuk* van haer *oud recht*, maer *alleen* om *tijd* te *winnen*. Men *braght* mede op het *woord*, of de *Hertogh* van *Gelder* daer toe zoude *willen* *verſtaen*, dat *Hertogh* *Willem* in *voor-raed* ſijn *woon-plaets* nam op het *Valkhof* tot *Nymegen*; ende aen de *landſchap* by *nieuwe* *brieven* *toe-ſtaen* 'tgeen hy te *vooren* had *toe-geſtaen* *belangende* de *wtſchrijvinghe* en *houdinghe* der *land-daghen*: of het hem *geraedzaem* docht, dat *men* de *werken* van *Nieu-stad* neffens de *Block-huysen* van *Harderwyk* ende *Elburgh* zoude *ſlechten*, ofte *liever ongetichend* en *over eynd* laeten; *vermits* die *Verſtinghen* de *Burgoeniſſe* *landen* *aller naeft* *roerden*: de *Vorſt* zoude mede *believen* te *gehengen* den

1538. den onderlinghen handel met die van Utrecht; ten eynde hy ende de andere hun after-ftallighe ſchuld, ende die van Utrecht hunne goederen weder in de hand moghten krijghen. Al het welk op den naem van den ionghen Vorft (die als een rijfende Son rechtevoort, meer dan de daelende, wierd aengebeeden) door de Staeten, Hertogh Karel is voor-gehouden. Wanneer korts daer na Willem met 300. paerden binnen rijdende te Nymeghen wierd in-gehuld, daer hy op het Valk-hof * Dirk Singendonk ſtelde tot ſijn Stad-houder; was Karel mis-trooftigh naer de Velouw geweecken, vergezeld alleen van twee van ſyne trouwſte hovelinghen, tegen de welke, wanneer daer van deſe in-huldigh gewach wierd gemaect, hy deſe woorden zoude geſprooken hebben: *'t Is zoo al wel, gaet maer zoo voort; hoewel ghy-luyden het ſpel noch niet gewonnen hebt; ick hope, dat wy ook eens een beurt zullen hebben.* In 't begin † van de Wede-maend wierd Willem (wanneer de oude Vorft ſyne ooghen al geſlooten had) ook binnen Doeburgh door de gewapende burgery in-gehaeld, omſchantſt en verzeeld zijnde met veele Grooten, waer onder de kroon wel ſpanden Iooft Banner-heer van Bronckhorſt, Land-droſſaet des Graeffſchaps Zutveen, ende zelfs ('t welk doen veelen groot wonder gaf) met den Maerſchalk Marten van Reſſem. Die van den Raed hebben den nieuwen Hertogh over-vloedelijck beſchonken met Rhijnſſen wijn, ende een over-grooten os, behanghen met de wapenen van de Stad, ende (gelijk in de offer-handen der ouden de wijze was) met overgulde hoornen degelyken op-gepronkt. Daer na is hy ook te Wageninghen en vervolgens in alle andere Steden in-gehuld. Dan die van † Hattem, die ſich op de hooſſe gewoonten niet zeer en verſtonden ende vaſt bekommerd waren hoe ſy hun eer in dit ſtuck beſt zouden bewaeren, ſchickten een brief-draegher naer Wageninghen, ende baden den Raed dat ſy haer-luyden van alles, ende hoe ſy ſich aengaende de geſchenken en andere zaeken te draeghen hadden, wilden onderwijſen. Karel was mede op de Gelderſſe, ende in 't byzonder die van Nymegen en Zutveen, zeer vergramd, ende t'eenemaal van meeningh, om in ſtillegheid naer Vrankrijk en 't Hertoghdom van Bourbon te vertrecken, 't welk hem van den Koningh voor ſijn leeven was vereerd ende waer heen hy ook ſijn Raeds-heer Herman Kruser had af-gevaerdicht, met volkoemene maght om wt ſijn naem de huldighete ontfanghen. Op dien tijd verzoekt de Overigheyd van Elburgh door brieven op Karel, de ſleutelen van des Stads Block-huys, ende oorlof om het zelve Slot te ſlechten, ende aldus ene eeuwighs ſlavernye en eyghendom te ontgaen, waer mede na dood van den Vorft ſijne na-zaeten haer moghten verdrucken. Karel diende hier op, dat ſy hier wt tot noch toe niet en waren beleedighd, noch ook namaels beleedighd zouden worden: ſy zouden hem deſe Stercke voor ſijn leeven tegens den vyand vergunnen, onder verzeekingh, dat haer na ſijn dood de poorten ende ſleutelen wel zouden worden. Een maend tevooren, wanneer de Harderwijckers den horſel in 't hoofd hadden, ende de Block-huysen onder den voet wilden hebben; beleeden die van Elburgh, dat ſy den Vorft mede-ſtonden, ende aen ſijn Stec-houder

† Ex chartis Hugenianis.
‡ Ex literis Senatus Hattemensis.

Godart Schenk hier een goed genoeghen hadden; waer voor ſy van den Vorft met dank en roem geloond zijn.

273. Hertogh Karel ondertulſchen bedenkende, hoe hy nu wierd geribzackt ende getreeden, die wel eer voor Keyſeren en Koninghen niet en had gewicht, is van enkel hertzeer in een ſiekte gevallen, ende binnen Arnhem wt de wereld geſcheyden. Een weynigh voor ſijn dood waren dit ſchier ſyne laetſte woorden: * *Canis Canis* (dees was Burgemeester tot Nymegen) *du looſer bond, du hebſt my gebeeten.* In ſyne oude daghen verlangde hy, gelijk een tweede Aſon, weder leughdigh te worden, ende ſijn gerimpeld vel af te moeghen legghen. Ende had zeecker † guy-chelaer groot geld geſtrecken, hem wijs makende door het toe-maeken van drink-baer goud zoo te zullen vertheughen, dat hy nauwelijck een man zoude gelijken van 40. laeren. By ſyne gemaelin Elizabeth van Lunenburg had hy, tot zijn ongeluck, geene kinderen verweckt, dan buyten echt eenighe zoonen ende dochteren: welke tot ſtraffe konnen dienen van de geete, die het huys van Burgondien niet veel goeds verouwende, half derven gelooven, dat hem in ſyne iongheyd door de Burgoeniſſe ſyne teelballen zouden zijn gebrooken ofte in ſtucken gewreeven. Dit ongeval had hy gemeyn met zyne voor-zaeten Reynald den drieden, ende met beyde broeders Willem en Reynald van Gulich, die inſgelijck by hunne vrouwen geene wettighe lijfs-erven, dan buyten echt eenighe ſpeel-kinderen hebben geteelt. Schier vijfſigh iaeren over eenen boegh heeft hy met de Hollanders, Burgoeniſſe, ende aenbuerende volken zoo te water als te land dapper † geworſtelt, ende die van Over-Yſel, Groeningen ende Utrecht ofte onder ſijn geweld gebraght, ofte in ſijn ſchut aengenoomen: als mede de Vriefen, waer over voor zoo veele honderdiaeren Radbod, de vermeynde voor-zaet der Graven van Egmond, een Koninghlijck gebied hadde gevoert: dickwijls gedruckt maer noyt onder-druckt, ende meermaels winner dan verwonnen zijnde. Want de maghtigſte Koninghen Maximiliaen, Philips ende Karel hem zulx hebben over-wonnen, dat hy den oorlogh altoos met meerder hals-ſterkheyd ende kragt heeft hervat, ende vreeselijcker is geworden door ſijn verlies: over-treffende ofte op-haelende in deſen deel Mithridaet Koningh van Pontus; die inſgelijck 46. iaeren geoorloght hebbende met den Romeynen, na duyzend vreemde voor-vallen en harde ſtooten goed ouders is geſtorven. Ende gelijk deſes Koninx toe-komende heerlijckheyd, ten tijde zoo van ſyne geboorte als in 't begin van ſyne hertſinghe, door zeltzame hemels-teykenen was voor-gebeeld: zoo is ook Karel, niet alleen op de wereld

† Refert Georg. Sabin. in *Observat. ad Metamorph. Ovidij.*

‡ *Belli quod nobis tot annos fuit cum Gelris mysterium satius est non attingere: nimium est quod sensimus. Erasm. in Dissert. de bell. Turc. Et Strada lib. 1. belli Belg. Comit. Egmontio praecipue officiebat infauſta Caroli Egmontij Gelriae Ducis memoria: quem factio Galum, hostemque Austriaci nominis indomabilem, Carolus V. Caesar leges accipere, ejusque heredem Gelria Zuphaniaque cedere tandem coegit.*

* Paulus aliter auctor.

* In Tef-macberus.

van Rodelen- te Medmen, -vooghd te rgen, Willem Vefelinghen, bergh, Adolf m, Droft te theeten Leye, Willem van tered, Jan van Geeraert van ens de Stads- en, Lennep en Ridderſchap en de ionghe Palſerkamp, n Kerſtebroek, de Kaed der

ook een voor- uſſchen Vorft van den Her- den Keyfer, h van Dene- nde zulx miſ- ſer ende ook ington van En- verzoek had le ſtraffigheyd het om-bren- rijven ſy niet t. Doch om dat houwelijck an niet vorder ſchap van den der (die door verzeekingh n Gelder niet de Keyfer by , als het voor- Gulich zoude e tegenwoort- valt-houden ok om de wij- luſt ofte kans and te bieden. le in-huldigh t drieden van op den tienden n 18. binnen engeſien Her- ſhield; wierd s van Arnhem, Stad Nymegen mids verklac- , zulx niet te r oud recht, n braght mede in Gelder daer ertogh Willem n op het Valk- landſchap by hy te vooren t-ſchrijvinghe e of het hem e werken van n van Harder- ofte liever on- rmits die Veler naect roer- n te gehengen den

1538.

koemende maer ook daer wt gaende, door een nieuw gesternte voor-beduyd geweest: waer op in 't volgende iaer, wanneer Vorst *Ian van Cleve*, de vader van *Willem* den na-zaet van *Karel*, quam te over-lijden, noch eene andere vreemde sterre is gevolghd. 't En is niet min gedenk-waerdigh, dat *Karels* Opper-iaegh-meester *Ian Bentink* in den Ooght-maend des verganghen iaers op de Velourw een hart ghevanghen hebbende, welkers hoorens alle naer onderen gebooghen waren; wanneer hy het zelve daer na bestond te slachten, om het beenen-kruys (hoedanigh men gelooft op desen tijd binnen het hert van dit beest te worden gevonden) daer wt te haelen, in plaets van het kruys een beckeneel van been gevonden heeft, 't welk hy neffens het hart met verbaefdhed den Vorst gingh vertoonen, ende daer by doen, dat dit een wisse voor-spook was van des Hertoghs ofte sijn eyghen dood. Doch het hart heeft, als gebleeken, op den Hertogh geweefen.

274. Ende want het der Tijd-schrijveren ampt is niet alleen te loopen over het bedrijf van doorluchtighe luyden, maer ook hun inborst en inwendighe herts-tochten te door-peylen: vinden wy ons benoedighd, van al dat in ofte omtrent hem is geweest een woord ofte twee op de baen te brenghen: vermits hy al noch by syne lands-genooten meest bekend, bemind en verwonderd word, ende by haer gehouden voor den laetsten Vorst van 't rechte bloed, ende voor den eersten van syne voor-zaeten in grootheyd en menighe van daeden. *Karel* dan was van aengebooren aert zeer onrustigh en door-trapt, tot bedrogh ende geweld effen vaerdigh, los ende ongestadigh in beloften, een gezwore voorstander van de Fransse, ende noch vinnigher vyand van de Burgoensse, die hem ontzagh te terghen ofte aen te grijpen, ende niet anders dan voor een blixem en donder, voor hem schrickten; met naemen die van Braband en Holland; des te meer, om dat sy over al open leggende niet en wisten aen welken hoek hem te verwachten: zoo dat sy, wanneer de Geldersse leeuw begon te brullen en sijn staert te roeren, al om waekend en in de weer ende nergens genoegh verzeekerd waren. Maer hoewel hy dese syne vyanden de broek dickwijls heeft op-geneestelt ende alle moegelijke leeden aengedaen; zoo is nochtans dese schade geensins te weegen tegen de voordeelen die het huys van Oostenryk van hem heeft genooten, als het welke door de wapenen ofte gewapende verdraghen sich ten laetsten meester heeft gemaekt van al dat hy 't oyt by sijn leeven hadde bezeeten, zelfs ook van sijn eyghen erf-goed. Daerom waren dese gebreken van lichtvaerdigheyd in hem te verschoonen, ende ook eensdeels noodzaekelijk ten aensien van dien tijd ende zoo menighe geweldighe vyanden, die hem met recht ofte ongelijk wt den stoel ende syne vaderlijke landen zochten te lichten. Ende waerom en zoude hy tegens zulke wereldd-heeren, als *Maximiliaen*, *Philips* ende *Karel van Oostenryk*, die hem steeds met openbaeren krijgh ofte eene bedrieghelyke vredee poo ghden te overvallen, geen hulp hebben moeghen zoeken aen sijn bloed-erwant en eed-genoot den Koningh van Vrankrijk, ende wederom het vossen-vel aentrecken? Daer nef-

fens was hy vol van ontzagh en achtbaerheyd; straf in sijn daghelijx omme-gangh; van weynighe, ende, vermits het aenwenstel van de Fransse tael, veel-tijds gebrookene woorden; ende, aengaende syne binnenste gedachten, zelfs voor zyne naeste vrienden en daghelijxe Raeden ondoorgrondelijk: voor het wterlijk, weyds en hoovaerdigh genoegh in syne kleedingh; draeghende zomwijlen een hoed met allerley vederen en schier doorgaens met edele steenen bezet: ende bedeckende doorgaens sijn hoofd, op de wijze van de oude heydensse Priesteren, met een * gulden huyve ofte treck-net: vermits hy niet alleen sijn hayr op den kam liet afscheeren; maer zelfs ook geduyrigh, nabootzende wederom in dit stuck de oude Romeynen, een kaelen kin droegh, daer hy met een nijp-zyertien alle de hayren wt den grond liet wt-rucken: gelijk de mieren in hunne holen het kooren af-knabbelen, dat het niet weder groen en levendigh werde. Hoewel men ook leeft, dat de oude niet alleen den baerd, maer zelfs de † borst, armen en beenen hebben laeten wt-plyfsen, ende daer toe zomwijlen gebruykt krijt ofte eenighe andere zalvingh: hoedanigh by ons is de boter ofte Spaensse zeepe. De wt-vaerd is met grooten pracht binnen *Arnhem* gehouden, het lichaam aldaer in de hoofd-oste Sebis kerk neder-geleghd, maer het hert, zijnde rouw en van een ongewoonlijke grootte, in de Broeders-kerk; gelijk in den iaer 1630. eerst aen den dagh is gekoemen, wanneer men een silveren kistjen met loode plaeten van buyten toe-gedeckt, waer in een sleutel stack met zijde om-wonden, aldaer heeft gevonden, vertoonende twee eensdeels vergulde leeuwen zijnde het wapen van Gelderland, neffens dit op-schrift: **HIER IS HET HERT VAN DEN DOORLUCHTIGHSTEN VORST KAREL HERTOOGH VAN GELDER IN HET IAER MCCCCXXXVIII BEGRAVEN.**

275. Anderfins is dit sijn gemeen Graf-schrift: *Een Vorst van wonderbaerlijke groot-berijghheid, van vaders weggen door de Egmondten gesprooten wt den over-ouden ende altoos mannelijken stam der Vriessse Koninghen, maer van moeders zijde wt het Koninghlijke ende hoogh-beroevende huys der Hertoghen van Borbon in Vrankrijk; Karel de onoverwinnelijke, Vorst van Gelder en Gulich, ende Grave van Zutveen, Heer van Vriessland, Groeninghen, Koeverden, en Drent, gelijk een tweede Hercules (zijnde ook met de Egmondten van de Erkeis af-komstig) om ramp te over-winnen gebooren, ende al den tijd sijn leevens in verscheide stormen en woeleryen geoessend, die tegens alle ongelucken een vidderyk en onbezwecken gemoed gezoont heeft, ende de Christelijke kerk in de Nederlanden, welke vermits de verkerde meeninghen ende verschillen was waggbelende, op sijn Christelijke borst alsop een anker gevestight, is na ontalliche eerdaden eyndelijken wt berten-leed in sijn sinnen gequeest, ende in den Heer ontslaepen op den iaer 1538. den laetsten van den Soemer-maend, na elf*

* *Vittasque resolvit Sacrați capitis. Et alsbetenties tam apud Maronem quam alios Poetas.*

† *Quod pectus, quod crura tibi, quod brachia vellit. Martial.*

† *Sic vos non vobis mellificatis apes.*

1538. *uyren in den nacht.* † Andere stellen, dat hy geleest heeft, *zeventigh iaeren, zeven maenden, drie mael zeven daghen, ende tweemaal zeven uyren.* De wt-vorderaers van syne ionghste wil, by sijn Geheym-schrijver *Augustijn Panneloek* ingesteld, te weeten syne verwanten de *Graven van Bronckborst* ende *Meurs*, neffens *Segev van Arnhem* hadden last, sijn lichaem in 't Klooster van *Monickhuysen* te doen onder-delven, syner op zeekeren tijd van 't iaer met geschenken aen den armen eerlyken te gedenken, aen de Vorstin syne gemaal de *zilverre keuken*, na wt-wijsen van de houwelijx-voorwaarden, te laeten volgen: syne vier bastaerd-zoonen, twee *Karels*, *Peter* ende *Adolf*, die tot noch toe niet genooten en hadden, wt syne onroerende zoo wel als roerende goederen, deghelyken te verzorgen: syne huysgenooten en trouwe dienaers te voldoen ende staetelyken wt te zetten, als mede syne wijn ende winkel-schulden te betaalen: dat mede de ionghe Vorst van *Cleve* dit sijn wterste beslyt zoude helpen wt-richten, ook syne oude Raeden en *Hovelingen* alle gunst bewysen; ernstelyken bevelende, dat de *Standen* sijn neve ende naghel-naefften erf-genaem den *Her-*

togh van *Lotringhen*, wegen sijn op-spraak ende aentael op de landen, eene betaemelyke vergeldingh zouden doen. Dan sijn lichaem en is niet te *Monickhuysen*, maer in de groote kerk van *Arnhem* ter aerden besteld; alwaer tot op huyden sijn pronck-graf met syne geslacht-wapens en af-beeldinghe te sien is; als mede sijn ende synes vrouws, beyde op een kussen knielende, schildery, in een groot glas staende in 't Noorden van de zelve kerk: hoewel sy ook alleen binnen de moeder-kerk van *Zurveen* in een glas cierlyken is af-gemaeld. Sijn kostelste huys-raed was dese; verscheyden on-geslaeghen goud ende zilver, twee goude klooten geschat op 12000. goud-guldens, zes goude lepels: zes tafel-borden van goud: twee becken van goud, ende andere diergelyke huys-raed gewaerdeerd op 6000. goud-guldens: een goude aerd-kloot ende dexel, beloopende t'zaemen tot 2322. goud-guldens. Doch het zilver, 'twelk eenfdeels verguld ende eenfdeels niet verguld en was, heeft de weduwe *Elizabeth* meest na sich genoomen: het overighe, gerekend op 4000. goud-guldens, is na de munt-winkels besteld, ende tot geld gemaekt. Hier nevens sijn 'er in geslaeghen geld gevonden 14000. goud-guldens, ende 7000. goude Franse kroonen. De iuwelen ende goud-guldens wierden de Vorstin gelaeten. Al het welk in een gesmolten zijnde ongevaerlyken 65147. goud-guldens zoude bedraeghen. Onder andere by den over-leeden after-gelaetene vreemdigheden was 'er mede een leeuw en leeuwijn; dieren die niet gaerne in dese koude gewesten maer gemeenlyken in warmere landen sich geneeren, ende daerom, als een gewoonlijk vermaek van de Grooten en gaep-spel van den gemeynen man, aen yzere banden worden bewaerd. *Philips* Land-grave van *Hessen* was op dese nieuwigheyt zoo verliefd, dat hy niet en vergat den Keur-Vorst van *Saxen* *Ian Frederick* op te maeken: die derhalven by een † hoofsen brief onder syneyghen hand op *Her-togh Willem* verzocht, dat hy dese beesten voor eene eerlyke belooningh tot behoef van den Land-grave zoude willen af-staen. Doch of hem dese syne bede zy toe-geslaeghen, daer van en vind ick nergens eenigh bescheyd.

† Extat in bibliotheca Witteniana.

† Noch is hem dit latijns eet-dicht gemaekt:

*Carolus en breviter quidnam Dux Gebrius egit,
Et quis, dum vixit, discit viator, erat:
Dux pugil, ulcor, herus; tenuit, tulit, auxit, abegit;
Ius, decus, arma, lupos; vi, sude, lege, rogo.*

Dit en luyd noch zoo heel vreemd niet. Maer de gemeyne latijnsse rijmen, die omtrent sijn graf geleesen worden, sijn zoo lam en luyfgh, dat ick de eer van dit boek ende de gedachtenis van zoo een grooten Heer daer mede niet en derve bevlecken.

Sacer est locus, extra Meiete versifici.

Op sijn af-zetsel heeft de Heer *Pontanus* al zoo gespeelt:

*Quem spectas veteri Carolum de gente Sicambra,
Alcidem nostri temporis esse puta.
Illi vix puero, juvenique viroque senique
Omnis in erumnis transit adha die.
Vincula quid bellumve loquar patri, eque ruinam?
Omnibus est par bis, major illa fuit.*

baerheid;
angh; van
enifel van de
e woorden;
gedachten,
n daghelijxe
het wterlijk,
n syne kleen
en hoed met
ns met edele
oorgaens sijn
ydenisse Prie-
te trek-net:
den kam liet
uyrigh, na-
de oude Ro-
daer hy met
vt den grond
honne hollen
t niet weder
wel men ook
baerd, maer
hebben lae-
omwijlen ge-
lvingh: hoe-
paenisse zeep.
racht binnen
aldaer in de
hd, maer het
ngewoonlijke
jk in den iaere
emen, wan-
loode plaeten
n sleutel stack
eft gevonden,
ulde leeuwen
l, neffens dit
ERT VAN
EN VORST
GELDER
XVIII BE-
emeen Graf-
vlyke groot-ber-
de Egmonden
alzoos manne-
maer van moe-
hoogh-beroemde
ankryk; *Karel*
lder en *Gulich*,
van *Vriesland*,
ent, gelijk een
Egmonden van
e over-winnen
ent in verscheide
die regens alle
zwecken gemoed
erk in de Neder-
zeeninghen ende
sijne Christelyke
ia ontalylke eer-
in sijne sinnen
oen op den iaere
-maend, na elf
apitis. Et alibi
tem quam alios
i, quod bravbia
uyren

Alhier vinden wy dienstigh, de * Stam-boomen, zoo der Graven als Hertogen van Gelderland in te voegen, ende (op dat met een magh blijken van hunne verwantschap met andere Grooten) after aen te vertoonen, welke Vorsten en Koninghen van 't Christenrijk wt haer ende hare stammen zijn af-gedaeld.

* De Stam der Vooghten van Gelder ende Graven van Zutveen is te vinden after het vijfde Boek.

De GRAVEN ende HERTOGEN van GELDER wt het Huys van NASSOUW, volghens de beschrijvingh van den Heer PONTANUS.

Otho gebooren Grave van Nassouw (zoon van Ian, neve van Everhard, after-neve van Philips) Veld-heer in den Hongerissen oorlogh onder Keyser Henrick den * Vooghelaer, in den iaere 972. na onses Salighmaekers geboorte te † Neurenbergh begraven. † Vid. Hist. ad an. Chr. 1061.

Wabraem, zoon van Otho, Grave van Nassouw, insgelijx te Neurenbergh begraven in den iaere 1020.

Wabraem van Nassouw te Neurenbergh over-leeden 1068. van wien het hoogh-beroemde geslacht tot op dese tijden is voort-geteeld.

Adelbeyd dochter ende erve van Wichard den drieden, zevenden Vooght van Gelder, welke in den iaere 1068. is gestorven, laetende aen haer man Otho, tot een versterck, de Vooghtye van Gelderland, welke hy, met hulp van Keyser Henrick den drieden, tot eene Graeffschap heeft verhooght.

ОТНО Grave van Nassouw, achtste Vooght ende eerste Grave van Gelder, heeft in allesgeheest 46. iaeren, ende in echt gezeeten met twee vrouwen

Syne tweede a gemaci was Sophie eenige dochter en erf-uyterste van Wichman Grave van Zutveen; na dat haer oom b Gerlaek by Yssel-mond was gebleeven.

Gerlaek laetste Grave van Zutveen.

GEERAERT de eerste, toegenaemd de e Langhe, Grave van Gelder ende Zutphen, in den iaere 1131. te Zutveen begraven. Syne

Hedwigh dochter van Floris Grave van Holland. vrouwen waren

Ermgard van Namen.

HENRICK d Grave van Gelder ende Zutveen, over-leeden op het iaer 1162. Syne by-slaepe Seimare (andere noemen ze Marie) van Lotringen, gebooren wt Godefroy van Bouillon Koningh van Ierusalem, braght tot houwlijx-goed aen haer man den Velouwrack. Dat Henrick een zoon zy geweest niet van Hedwigh, maer van Ermgard, is * elders aengeweesen.

Salome getrouwd aen Henrick Grave van Oldenburgh. Alber, ofte (zoo eenighe spellen) Albert 30. Bisschop van Luyk. Andere noemen hem verkeerdelijken niet een zoon, maer een broeder van Geeraert. Isop't iaer 1151, 1146, ofte 1155 (want hierover verschil is) te Ordingen geruft. Dees is wt Hedwigh gebooren, als * elders kan blijken.

* Siet op de iaeren 1131. en 1134.

a Wy hebben elders geen onwaerschijnlijk bewijs by gebraght, dat Sophie bes eerste wijf moer geweest zijn van Otho, ende eene dochter niet van Wichman, maer van Godschalk Grave van Zutveen: om reden, dat Wichman in 't iaer 1370. onder ofte over is gestorven, ende de vader van Sophie in 't iaer 1049. gespetard word noch geleest te hebben.

b Nergens vind men daer blijk van, maer is eene bloote gissinghe, dat Sophie een oom met naemen Gerlaek zoude gehad hebben.

c Sommighe vooghten hem noch andere broeders toe: te weten Henrick, den eersten Heer van 's Heerenbergh, Albert Dom-beer van Luyk, ofte, zoo andere verbaelen, Proost van den Dom t' Utrecht; als mede (zoo men Miræus magh gelooven) eenen anderen Henrick Grave van Zutveen.

d Of de drie eerste Graven van Gelder, Otho, Geeraert en Henrick ook den naem van Graven van Zutveen hebben gevoert, ofte moeghen voeren; siet daer van onse op-merkinghen op het 9. hoofdstuck van 't sesste Boek. Miræus geeft aen Henrick mer recht ofte onre. It ook een zoon Diderick en dochter Catharine. Siet onse Aentekeningen op het 15. hoofdstuck van 't aengetooghen Boek.

GEERAERT

* Siet op't iaer 1134.

GEERAERD de tweede, Grave van Gelder ende Zutveen, is in't iaer 1180 kinderloos gestorven. Syne voortighe vrouw was *Margriet* Gravin van Spanheym ende Hasbanien: de tweede *Ida*, dochter van den Grave van *Boulogne*.

Arnold 31. Op- per † bisschop van Kolen, ontslaepen in't iaer 1169. Siet van hem in Grave *Henrick*.

OTHO de tweede, Grave van Gelder en Zutveen, is over leeden op het iaer † 1202. Syne bed-genoote was *Richardo* dochter van *Geeraert* Grave van *Gulich*.

Margriet gepaerd met *Engelbert* vijfden Grave van den *Beige* en der *Mark*, die moeder wierd van *H. Engelbert* Bisschop van *Kolen*, een bloed-getuygh van 't geloove. Andere stellen ook eene *Marje*, getrouwd aen den Grave van *Loon*, ende *Agnes* tweede vrouw van *Henrick* den blinden, Grave van *Namen* en *Luxemburgh*, tot voortdochteren van *Henrick*.

† Eenighe maeken desen *Arnold* een zoon van *Geeraert* den eersten en broeder van *Henrick*, ende stellen ook sijn overlijden drie iaeren vroegher, te weten op het iaer 1166.

† In stede van 1202. schrijft 1204. Siet elders op sijn tijd.

Henrick Grave van Gelder is voor sijn vader ende zonder lijfs-erven gestorven, ende met syne vrouw *Adelbeyd*, dochter van *Diderick* den sevenden, Grave van *Holland*, te *Rhijnsburgh* by *Leyden* begraven.

GEERAERD de diede, Grave van Gelder en Zutveen, een goed oorloghs-man, heeft *Keyser Frederick* den tweeden in *Italien* gedient: te *Ruermond* drie Cloosters opgericht, ende is in den iaere 1229. goed ouders gestorven. had tweevrouwen

Otho 33^e. *Adelbeyd*, gepaerd met *Willem* den tweeden Grave van *Holland*. 1213.

* *Margriet* vrouw van *Adolf* Grave van der *Mark*. *Mechteld* (zuster ofte dochter van *Geeraert*) getrouwd aen *Henrick* van *Nassouw*, groot-vader van *Keyser Adolf*.

Richardo dochter van *Robert* Grave van *Nassouw*.

Margriet dochter van *Henrick* van *Braband*.

* Andere willen, dat dese *Margriet* geweest sy de vrouw van *Engelbert* den eersten Grave van den *Bergh*, die in 't iaer 1189. is overleeden.

OTHO de diede, met den by-naem van *Krom-voet*, Grave van Gelder ende Zutveen, heeft aller-eerst *Ruermond*, *Arnhem*, *Boemel*, *Goch*, *Harderwijk* ende *Wageningen* bemuert, 's *Graven-dal* gesticht, gestorven zijnde in den iaere 1271. Heeft in echt gezeeten met tweevrouwen

Henrick op het iaer 1246. tot Bisschop van *Luyk* gehuld, was tot den oorlogh en allerley wellusten wtermaeten geneeghen, heeft den *Afaenssen* tocht teghens de *Saraceenen* by-gewoent, ende is eyndelijken door *Paus Ioris* den thienden wt den stoel gezet, ende te *Ruermond* begraven.

Margriet dochter van *Diderick* den seften Grave van *Cleve*, ende niet (200 andere voor-geeven) van *Gulich*, welke onvruchtbaer was. Siet op het iaer 1249. ende 1251.

Philippe, Gravinne van *S. Paul*, ende dochter van *Willem* Grave van *Ponthieu*.

REYNALD de eerste, toe-genaemd de *strijdhaere*, Grave van Gelder en Zutveen, is in een slagh tegens *Hertogh Ian* van *Braband* gegreepen, naderhand vry gesteld, ten laetsten van sijn eygen zoon gegijzeld, ende op het Slot *Montfoort* in den iaere 1326. overleeden. Syne eerste gemaale *Ermgard* † Gravin van *Limburgh*, vockte geene kinderen. Wt de tweede *Margriet* dochter van *Guido Dampiere* Grave van *Vlaenderen*, ende weduwe van *Alexander* Koningh van *Schotland*, zijn dese kinderen gesprooten

Philippe, na hare moeder geheeten, getrouwd met *Walraem* Vryheer van *Valkenburgh*. Siet op het iaer 1276.

Marie, huysvrouw van * *Adolf* Grave van den *Bergh*, die ook genoemd word *Marie van den Bergh*. Siet op het iaer 1297.

N. † dochter, is misschien de zelve met *Marie*. Siet op de iaeren 1264, ende t'eyndens het leeven van *Otho* den dierenden.

† In een oud hand-boekien van *Velpen* heet sy *Isabelle*, *Abdisse van Elten*. Siet voor been op het iaer 1298.

† 't Is waerschyjnlyk, dat sy de zuster sy geweest van den laetst-overleeden *Hertogh Henrick*. Siet onse *Aenteyk*.

REYNALD de tweede, gezeghd de Swarte, is in het iaer 1339. door Keyser Lodewijk van Beyeren, welken hy in den Italiaenschen tocht was gevolght, te Frankfort aen den Meyn tot Hertogh van Gelder geschaepen: heeft verscheyde oorloghen gevoert, over-leeden zijnde in den iaere 1343, ende verweckt by

Margriet, Philippe, Isabelle, anders Bele, Gusaó is Philips is
vrouw fiet van haer op den iaere 1318. van H. Claerte Colen. iongh mede
getorven. in syne
kindf. heyd
geitorven.

SOPHIE dochter van Floris van Barthour, laetsten Heer van Mechelen

ende

ELEONORE, vleesselijke zuster van Eduard den dierenden, Koningh van Engeland twee zoonen:

* Vid. Pont. pag. 244.

* Margriet Mechteld getrouwd met de Graven 1. Goovert van Looz, 2. Ian van Cleve, 3. Ian vā Blois, domint is op het iaer 1380. zombraught. der kinderen Siet van haer op sijne plaets.

Isabelle †, Abdiffe van 's Graven-dal, in den iaere 1376. overleeden, was met Frederick Hertogh van Oostenrijk ondertrouwd maer niet getrouwd. Siet op het iaer 1343.

REYNALD den dierenden, tweeden Hertogh van Gelder, die zonder eenighe kinderen te teelen by sijne gemael Marie dochter van Hertogh Ian van Brabant, in het iaer 1371. is overleeden.

EDUARD den eersten, dierenden Hertogh van Gelder, die hoewel verloofd met Catharine dochter van Albert van Beyeren Grave van Holland, echter voor het bevestighen van syne trouw in den iaere 1371. kinder-loos is gestorven.

† Dese Isabelle, eerst getrouwd aen Adolf Gr. van den Bergh, ende, na sijne dood, ondertrouwd met Frederick van Oostenr. was eyndelijken, wt spijt en berts-zeer in een Clooster geloopen. Maer noch de voorighe Marie, dochter van Otho den 3. noch dese Isabelle, en worden in de Stam-rolle der Graven van den Berghe gevonden. Siet t'eyndens het 6. Boek.

Johanne bedgenoot van Ian Vry-heer van Arkel.

WILLEM Hertogh van Gelder ende Gulich, wiens huylvrouw Catharine van Beyeren onvruchtbaer was. Van syne speel-kinderen, twee Willemen, Ian, Marie, Lutte, ende eene dochter die getrouwd was aen Heer Ian van Kuyk, fiet hier voorens t'eyndens sijn leeven.

REYNALD Hertogh van Gelder en Gulich, getrouwd met Marie van Harcourt, die mede geene moeder wierd. Van sijn onechten zoon Everhard van Gulich fiet op den iaer 1418. ende elders.

Ian van Hattem word als een bastaerd-zoon in een brief van den iaere 1371. Reynald den 3. toe-geschreeven.

Willem van Arkel, te Goricem verlaeghen.

Marie van Arkel, vrouw van Ian Heer van Egmond. Wt dit geslacht zijn gebooren,

ARNOLD van Egmond, Hertogh &c.

Willem Vry-heer van Yffestejn, Heer van Bueren ende Leerdam.

DE HER-

DE HERTOGEN VAN GELDER
wt het Huys van EGMOND.

ARNOLD van Egmond Hertogh van Gelder ende Grave van Zutveen, is op sijn vijftiende iaer getrouwd met *Catharine van Cleve*, een weynigh boven de acht iaeren oud zijnde : wt welk houwelijk zijn voort-gekoemen

<i>Eduard</i> (andere noemen hem <i>Willem</i>) die in syne kindheyd is wtgegaen.	ADOLF zevende Hertogh ende na-zaet van sijn vader, wiens bed-genoote was <i>Catharine van Borbon</i> , welkers zuster <i>Karel</i> Hertogh van Burgondien had tot een huys-heer.	<i>Marie</i> , egade van <i>Jacob</i> den tweeden Koningh van Schotland.	<i>Margriet</i> gehoulijkt aen <i>Fredrick</i> , Paltsgrave aen den Rhijn.	<i>Catharine</i> , die vryster is gebleeven. Siet van haer in 't breed op het tiende Boek.
--	--	--	--	--

<i>Ian</i> ende <i>Reyner</i> van Gelder, bastaerd-broeders van <i>Karel</i> . Siet op de iaeren 1508. 1513. en 1517.	KAREL van Egmond achtste Hertogh van Gelder, wiens gemaelin <i>Elizabeth</i> Vorstin van Lunenburgh, noyt en heeft gebaert.	<i>Philippe</i> , huys-vrouw van <i>René</i> Hertogh van Lotringen, van wien hier na zal gesproken worden.
---	---	--

Twee *Karels* † syne zoonen van bastaerdyen, waer van de een is geweest Stad-houder van *Groeningen*, neffens noch twee bastaerden *Peter* ende *Adolf* van Gelder. Van de welke op de iaeren 1535. 1536. en elders word vermaend.

† Siet de *uyterste wil* van den Hertogh.

Catharine van Gelder in den iaere 1532. getrouwd met *Walraven van Arkel*.

STAM-BOOM der Graven van * EGMOND,
af-gereekend van

Willem den vierden, Vry-heer van Egmond &c. die vader was van

<p><i>Ian</i>, die door gunst van <i>Maxmiliaen</i> in den iaere 1492. eerste Grave van Egmond is gemaekt.</p> <p><i>Frederick</i>, Grave van Egmond was getrouwd met <i>Adelheyd</i>, dochter van <i>Geeraert van Kylenburgh</i>.</p>	<p><i>Maxmiliaen</i> ende <i>Willem</i> zijn ongetrouwd gestorven, en <i>Ian</i> tweede Grave van Egmond mede in den iaere 1528. te Milanen.</p> <p><i>Jurriaen</i>, <i>Philips</i>, ende vijf dochteren.</p>	<p><i>Karel</i> is in Italien overleeden.</p> <p><i>Lamorael</i> driede Grave van Egmond is in den iaere 1568. binnen <i>Brussel</i> onder den Hertogh van <i>Alba</i> onthoofd, afteriaetende 12. kinderen.</p> <p><i>Margriet</i> vrouw van den Grave van <i>Vaudemont</i>, welker dochter <i>Loyse</i> met <i>Hemick</i> den 3. Kon. van <i>Vrankr.</i> naderhand inecht heeft gezoeten.</p>	<p><i>Maxmiliaen</i> Grave van <i>Bueren</i>, &c. Stad-houder van <i>Vriesland</i>, en Ridder van 't gulde <i>Vlies</i>, is in den iaere 1548. overleeden. Sijn vrouw was <i>Francoise van Lanoy</i>.</p> <p><i>Anne van Egmond</i>, vrouwe van <i>Ioseph van Momorancy</i> Grave van <i>Hoorn</i>. N. getrouwd met <i>Robert van der Mark</i> Heer van <i>Arenbergh</i>, moeder van <i>Robert</i> den eersten, Grave van <i>Arenbergh</i>.</p>	<p><i>Anne</i> van Egmond, Vrouwe van <i>Ysselstein</i>, <i>S. Martensdijk</i>, <i>Gravinne</i> van <i>Bueren</i>, waer by <i>Willem van Nassouw</i> Prins van <i>Orange</i> verweckt heeft</p> <p><i>Phil. van Nassouw</i> Grave van <i>Bueren</i>, Heer van <i>Ysselstein</i>, <i>Leerdam</i> en <i>Martensdijk</i>. <i>Anne van Nassouw</i> gepaerd met den Grave van <i>Hohenloe</i>.</p>

* Siet voor heen op het 7. Boek t'eyndens het leeven van *Reynald* den tweeden eens andere *Geslacht*-rolle van de *Egmond*, *Graven van Bueren*.

Hier dient geweten, dat'er in de Geslacht-boom der Graven geen gewach is gemaakt van
 † *Clementia*, dochter van een Grave van Gelder, getrouwd met *Walter* den eersten van
 dien naem Heer van Egmond, gelijk zeeker Getijd-boek der Heeren van Egmond
 openbaert, zonder echter den naem van den Grave wt te drucken.

† *De Stam-rolle der Heeren van Egmond die by my gesien is, en meldt niet van dese Clementia.*

't Geen wy insgelijx op de baen hebben gebracht, als zoude *Mechteld*, gemaelin van *Henrick*
 van *Nassouw* Groot-vader van Keyser *Adolf*, eene zuster ofte dochter zijn geweest van
Geeraert den drieden, en gaet mede niet alte vast; aengezien haer de Schrijvers bloote-
 lijken noemen eene dochter van een Grave van Gelder, zonder meer. Tot naerdere
 openingh zullen wy hier onder stellen zekere

STAM-TAFEREEL getrocken wt de schriften van *Werner Saulheym* Minder-broeder, die geschreeven heeft omtrent het iaer 1314.

HENRICK Grave van Nassouw: wiens eegade was MECHTILD, eene
 dochter van den Grave van Gelder. Waer wt gebooren zijn

WALRAEM. Syne vrouw was *Mechtild*
 dochter van *Diderick* Grave van *Catzen-*
nellebogen. Wt haer zijn voort-ge-
 koemen

OTHO, met wien *Wabraem*
 sijn eyghen broeder het
 Graefschap heeft af-ge-
 deelt.

Richarde haer dochter,
 eene *Begijne* van
 heylighe *Claer*.

Dierber de oudste zoon, van
 der *Predickers* gezelschap,
 ende naderhand *Oppet-*
Bisschop van *Trier*.

Adolf op den iaere 1292. tot het
 Keyzerdom verheeven. Syne
 vrouw *Beelken*, dochter van *Ger-*
laek Grave van *Limburgh*, wierd
 moeder van

Henrick den
 eerst-ge-
 booren.

Adelheyd is door hare groot-moeder
Adelheyde Ments in een *Clarissen*
 Klooster geslooten.

Rupert. *Beelken* haers
 moeders
 genaede. *Wabraem*.

DE GRAVEN van HOLLAND wt het Huys van GELDER.

ADELHEYD (waer van op den iaere 1218. word gedacht) zuster van *Geeraert*
 den drieden, ende dochter van *Otho* den tweeden, Graven van Gelder, getrouwd
 met *Willelm* Grave van Holland.

FLORIS de vierde, Grave van Holland.

WILLEM de tweede, Grave van Holland,
 ende naderhand Keyser, die tot eene bed-
 gezelle had *Elizabeth van Brunswijk*.

ADELHEYD gepaerd met *Ian*
 Grave van *Avesnes*, ende mede
 Grave van *Henegouw*.

FLORIS de vijfde, Grave van
 Holland, heeft by *Beatrix* van
 Vlaenderen gewonnen

IAN van *Avesnes*, Grave van *Henegouw*, *Hol-*
land, ende *Zeeland*, man van *Philippe van*
Lutzenburgh, ende vader van

IAN Grave van *Holland*
 ende *Zeeland*, die zon-
 der geboorte is gestor-
 ven.

Willem,
Diderick,
Floris, voor hun
 vader gestorvẽ.

WILLEM den drieden, gezeyd den *Goe-*
den, Grave van *Henegouw*, *Holland* ende
Zeeland.

WILLEM de vierde,
 is kinderloos af-
 gestorven.

MARGRIET houwelijk in-gaende met
 Keyser *Lodewijk van Beyer*, heeft het
 Graefschap over-gezet aen *Beyer*.

WILLEM de vijfde, Hertogh *ALBERT* van
 van *Beyer*, Grave van *Hol-*
land en *Zeeland*, heeft geene *van Holl.* en
 kinderen voort-gebracht. *Zeeland*, was
 vader van

WIL-

WILLEM den ſefsten met den bynaem van den Goeden, Grave van Holland ende Zeeland.

IACOBE van Beyerem, Gravinne van Holland ende Zeeland, heeft, hoewel vier maelen getrouwd zijnde, geene lijfs-erven gewonnen.

IAN MARGRIET, welke trouwende aen Ian den Onverſaegbden, Hert. van Burgondien, de Graeffſchappē door het recht van ervenis heeft vaſt gemaekt aen den ſtam van Burgondien.

CATHARINE, onder-trouwd eerſt met EDUARD Hertogh van Gelder, ende daer na ghetrouwd met WILLEM Hert. van Gelder ende Gulich, heeft geen vrucht aſter gelaeten.

DE KONINGEN van SCHOTLAND ende GROOT-BRITANIEN wt het Huys van GELDER.

IACOB de tweede wierd, qualijken noch zeven iaeren hebbende, binnen Edinburgh voor Koningh wt-geroepen. Was in den aenvangh ſijns Rijx met in-landſſe op-roerten van de Grooten ſteeds en boven maeten geplaeghd: welke baeren als hy te boven was gezeyld, heeft hy, om het verbreeken van de ſtille-zaet, vyandlyker wijze Engeland in-getooghen, ende Rosburgh in ſijn eerſte komſte vermeertert en geſlecht. Maer alzoohy allen yver te werk ſtelde om het over-sterke Slot van de zelve plaetſe te gewinnen, is hy by ongeluck door het los-berſten van een yzeren ſtuck in zyn gedermtē gequetſt ende daer over dood ter aerdengeſtort, op het iaer 1460. ende het 29^e. van ſijn ouderdom. Was man van MARIE van EGMOND, dochter van Hertogh ARNALD van Gelder. Waer wt zijn af-gedaeld

IACOB de drieide, Koningh van Schotland. Dees had een geheel ander lot dan ſijn vader, ende zat in de eerſte iaeren in goede ruſt en weelde; tot dat hy op het laetſte, door de tzaemen-zweeringh van ſijn zoon ende den adel, op het iaer 1488. by Sterlingh iammerlyken is om-gekoemen. Was getrouwd aen Margriet, dochter van Chriſtiaan den eerſten, Koningh van Denemarken, Noorweghen en Sweden.

Ian. Alexander.

Catharine, ofte, zoo andere ſtellen, Marie.

IACOB de vierde heeft, na over-lijden ſijns vaders, het Schotſſe Rijk 25. iaeren met redelyke kloekheyd bedient, ter tijd hy den Franſen te gevalle tegen de Engelſſe den oorlogh aennam, ende, om de Engelſſe maght welke doen met ſterke hoopen Vrankrijk beſtormde af te loeken, by Flidto in Northumberland, in den Herſit-maend des iaers 1513, met het puyk van ſijn adel manneliken is geſtruykeld; boetende alzoohet ſtraffe van den vrede-brack, ende van de tegens ſijn vader gepleegde Godlootheyd, welken hy, eertijds met de weder-ſpannighe edelen in-ſpannende, van ſijn Rijk ende leeven had berooft. Syne by-ſlaepe was Margriet, dochter van Henrick den ſevenden, Koningh van Engeland.

Alexander Aerts-Biſchop van S. Andries is met zyn broeder in den Engelſſen krijgh om te leeven gekoemen.

IACOB de vijfde, Koningh van Schotland, is heel iongh aende kroon gekoemen, ende op't begin van ſyne heerſinghe, in't beleyh van Edinburgh, neffens ſyne moeder in handen gevallen van Atſbald Douglas, van daer naer Falk-land gezonden; tot dat hy, op't volgende iaer 1527. ſyne wachters ontglippende, ſich binnen Sterling tegens geweld verzeekerde. Daer na van de Franſſe tot den Engelſſen oorlogh op-geſtoekt zijnde, wanneer het geluck hem niet te deegh wilde dienen, is binnen korte daghen in ſijn gemoed zoo wel als lichaem krank geworden, ende onder de leevende wegh geruckt. Syne eerſte vrouw was Magdaleen, dochter van François Koningh van Vrankrijk; de anderde, Marie van Lotringen, waer wt een eenighe dochter geſprooten is,

MARIE Koningin van Schotland, welke in Vrankrijk onder mombers ſittende, in den iaere 1559. eerſtelyken getrouwd is met François den tweeden, Koningh van Vrankrijk, ende naderhand in den iaere 1564. met haer zuſterlingh Henrick Stuard, die by haer teelde

IACOB

IACOB den zefften, Koningh van Schot-land, ende naderhand van Engeland en Yrland, die in den iaere 1564, zijnde een kind van drie maenden, het Rijk aenvaerdede, ende door een Onder-Koningh bestuerde. Dees heeft op het iaer 1589. in den Oogst-maend bruyloft gehouden met *Anne*, dochter van *Frederick* den tweeden, Koningh van Denemarken ende Noorweghen.

Henrick is voor zijn vader gestorven.

KAREL Koningh van Groot-Britanien en Yrland, is in den iaere 1625. syn vader gevolgd, die geleest heeft als een heyligh en gestorven is als een Martelaer, maekende met zijn deerlijkeynde het oude spreek-woord waerachtigh, dat de Koningh in Engeland een Koningh is niet van menschen maer van een deel over-vleyschte Duyvels.

Elizabeth getrouwd met *Frederick* Palts-grave, ende Koningh van Bohemen.

KAREL de tweede, sijns vaders na-zaet en rechte erfgenaem, *sed magna ex parte Pulsus ob invidiam regno sceptrisque paternis.*

De PALTS-GRAVEN ende KEUR-VORSTEN des Roomssen Rijx, wt het Huys van GELDER.

FREDERICK de tweede, Palts-Grave aen den Rhijn, Grave van Obrink ende Spanheym. Syne gemaelin was **MARGRIET** van **EGMOND**, dochter van **ARNOLD** Hertogh van Gelder.

IAN de eerste, Palts-Grave aen den Rhijn, van Zimmeren ende Spanheym, is op het iaer 1509. over-leeden. Syne vrouw *Iohanne*, dochter van *Ian* Grave van Nassouw en Sarbruggen, heeft in 't iaer 1503. af-geleest.

IAN de tweede, Palts-grave, Grave van Zimmeren ende Spanheym, op het iaer 1557. over-leeden, was getrouwd met *Beatrix* van *Baden*.

FREDERICK de driede, Keur-Palts-Grave, op den 27. van den Wijnmaend 1576. binnen Heydelbergh wt de wereld gehaald; had tot eene vrouw *Marie* van *Brandenburgh*.

Richard Palts-grave aen den Rhijn, Grave van Zimmeren.

LODEWYK de vijfde, Keur-Vorst ende Palts-grave aen den Rhijn, gestorven in 't iaer 1583. was gepaerd met *Elizabeth* Land-gravinne.

IAN CASIMIR momber ende bedi-naer van den Keur-Palts, op den seften van den eersten maend des iaers 1592. ontlaepen.

FREDERICK de vierde, Keur-Vorst ende Palts-grave. Syne gemael *Loyse* van *Nassouw*, dochter van *Willem* Prins van Oranje.

FREDERICK de vijfde, Palts-grave, Koningh van Bohemen, getrouwd met *Elizabeth* eenighe dochter van *Jacob* den seften, Koningh van Groot-Britanien.

KAREL LODEWYK, Keur-Vorst en Palts-grave, zit rechtovoort aen 't roer ende in eche met eene Land-gravin van Hessen.

DE HERTOGEN van LOTRINGEN wt het Huys van GELDER.

RENÉ Koningh van Sicilien, Hertogh van Lotringen ende Grave van Vaudemont, door *Karel van Burgondien* met groote oorloghen en heyr-kraghten geterghd zijnde, heeft den Burgondier eyndelyken by *Nancy* op het hoofd geslaeghen, ende na het verstootten van de dochter van den Grave van *Tancarville*, in den iaere 1485. houwelyk ingegaen met **PHILIPPE** dochter van **ADOLF** Hertogh van Gelder, ende daer by verweckt 12. kinderen. Inden iaere 1508. afstervende, heeft vijf levende kinderen after-gelaeten

* <i>Glande</i> , wiens stan in't bysonder zal volghen.	<i>François</i> Grave van <i>Lambasse</i> en <i>Orgon</i> , in't iaer 1525. voor <i>Pavien</i> gebleeven.	<i>Ian</i> <i>Cardinael</i> van <i>Lotringen</i> .	<i>Antonis</i> Hertogh van <i>Lotringen</i> , die by <i>Renée</i> dochter van <i>Engelbert van Borbon</i> Hertogh van <i>Mompensier</i> heeft gewonnen	<i>Lodewijk</i> Grave van <i>Vaudemont</i> , in't iaer 1527. gestorven.
---	---	--	--	---

François Hertogh van *Calabrien*, *Lotringen*, *Barende* *Gelderland*, in't iaer 1546. overleeden. Heeft by *Christine*, dochter van *Christiern* den tweeden verdreeven Koningh van *Denemarken*, ende weduwe van *Sforria* Hertogh van *Milanen*, dese kinderen geteelt

Nicolaes van *Lotringen*, eerst *Bisschop* van *Metz*, ende, na 'top-zegghen van desen dienst, Hertogh van *Merecour* ende Grave van *Vaudemont*, is man van drie vrouwen ende vader van veele kinderen geweest.

<i>Renée</i> vrouw van den Hertogh van <i>Beyeren</i> .	<i>Karel</i> Hertogh van <i>Calabrien</i> , <i>Lotringen</i> , <i>Barende</i> <i>Gelder</i> , <i>Mark-grave</i> van <i>Pont a Mousson</i> , <i>Grave</i> van <i>Provence</i> , <i>Vaudemont</i> , <i>Zutveen</i> ende <i>Bitz</i> , is ophet iaer 1559. in syn vijftiende iaer getrouwd met <i>Glande van Valoys</i> , dochter van <i>Henrick</i> den tweeden, Koningh van <i>Vrankrijk</i> , waer wt gebooren zijn	<i>Dorothee</i> , 1575. in echt treedende met <i>Erick</i> Hertogh van <i>Brunswijk</i> .	<i>Anne</i> is ophet iaer 1542. gehouwelykt met <i>René van Chalons</i> Prins van <i>Oranje</i> ende Grave van <i>Nassouw</i> , ende naderhand met <i>Philips</i> Hertogh van <i>Arschor</i> . <i>Ian</i> , <i>Antonis</i> , ende <i>Elizabeth</i> , zijn iongh gestorven.
---	---	---	--

<i>Henrick</i> , Hertogh van <i>Lotringen</i> , <i>Bar</i> , ende <i>Gelder</i> , &c. wiens voorvrou was <i>Catharine</i> zuster van <i>Henrick</i> den vierden, Koningh van <i>Vrankrijk</i> : de tweede <i>Margriet van Gonzaga</i> .	<i>Karel</i> <i>Cardinael</i> van <i>Lotringen</i> , <i>Bisschop</i> van <i>Mets</i> , ende <i>Domeer</i> van <i>Kolen</i> .	<i>Christine</i> , ofte <i>Catharine</i> is in den iaere 1589. getrouwd aenden Grooten Hertogh van <i>Florentien</i> <i>Ferdinand</i> .	<i>Elizabeth</i> vrouw van <i>Maximiliaen</i> Vorst van <i>Beyeren</i> , <i>Antonette</i> van <i>Hans Willem</i> Hertogh van <i>Gulich</i> ende <i>Cleve</i> .	<i>François</i> van <i>Lotringen</i> , <i>Grave</i> van <i>Vaudemont</i> , man van <i>Christine van Salmes</i> .
---	--	---	--	--

Nicolaë van *Lotringen*, eenige dochter van haer vader heeft sich in den echten staet begeeven met *Karel*, den zoon van haer oom *François*.

Karel van Lotringen Grave van *Vaudemont*, is daer na, vermits het houwelyk met synsooms dochter, geworden Hertogh van *Lotringen*, *Bar*, ende *Gelder*, &c.

* *Glande* Hertogh van *Guyse*, getrouwd met *Antonette van Borbon*, dochter van den Hertogh van *Vendosme*, wierd vader van

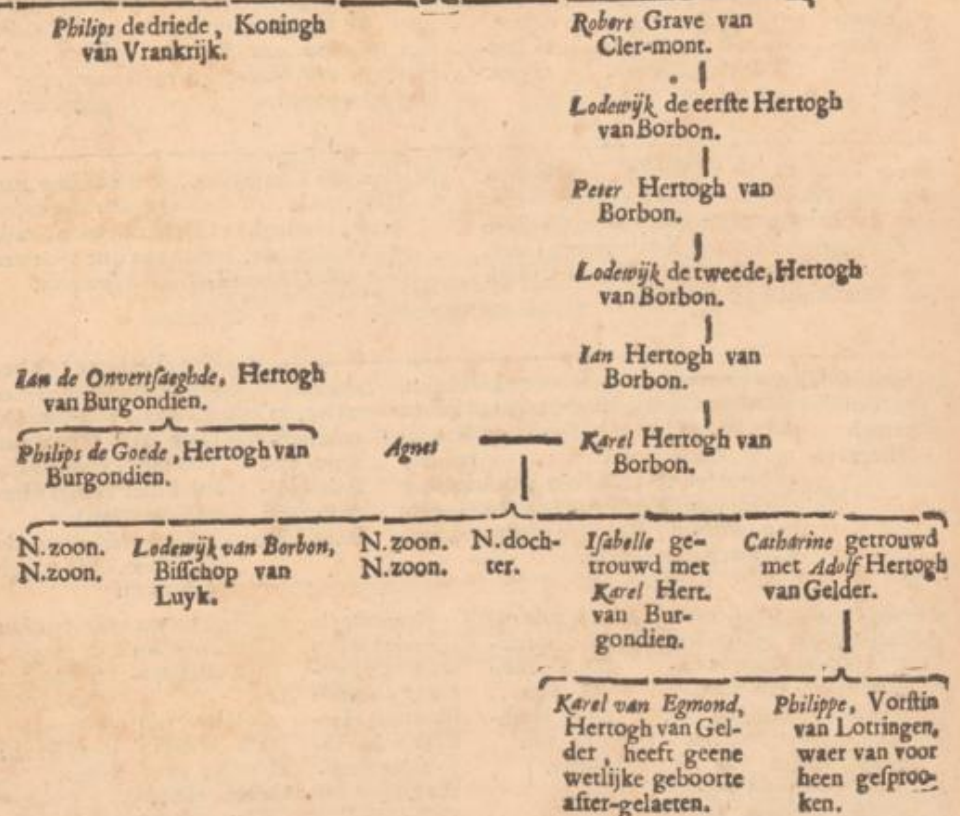
<i>François</i> Hertogh van <i>Guyse</i> , wiens vrouw was <i>Anne</i> dochter van den Hert. van <i>Ferrara</i> .	<i>Karel</i> <i>Cardinael</i> .	<i>Glande</i> <i>Mark-grave</i> van <i>Ma-jenne</i> .	<i>Lodewijk</i> <i>Cardinael</i> .	<i>François</i> Ridder van <i>Rhos</i> .	<i>René</i> <i>Mark-grave</i> van <i>Bou-vine</i> .	<i>Marie</i> is, na 't overlijden van haer eersten man den Heer van <i>Longueville</i> , met den Koningh van <i>Schorland</i> , ende voor de driede reyse aen den <i>Dolfin</i> ende naderhand Koningh van <i>Vrankrijk</i> getrouwd.
<i>Henrick</i> Hertogh van <i>Guyse</i> .	<i>Karel</i> Hertogh van <i>Mayenne</i> .	<i>Lodewijk</i> <i>Cardinael</i> .	<i>Catharine</i> huysvrouw van <i>Lodewijk van Borbon</i> Hertogh van <i>Mompensier</i> .	<i>Antonis</i> , <i>François</i> en <i>Maximiliaen</i> zijn vroegh wtgegaen.	<i>Marie</i> moeder van <i>Jacob</i> den seften, Koningh van <i>Schorland</i> .	

STAM-

STAM-BEELDENAER
VAN
CATHARINE VAN BORBON,
Vorstin van Gelder, huysvrouw van Hertogh ADOLF,
zedert heylighen * Lodewijk Koningh van Vrankrijk tot aen
Karel van Egmond' laetsten Hertogh van Gelder
vervolghende.

* Sainct
Loys.

HEYLIGHE LODEWYK.

CORN. NEPOS in Vitâ T. POM-
PONI ATTICI.

Quòd difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexit, ut ex eo clarorum virorum propagines possimus cognoscere. facit hoc idem separatim in aliis libris, ut M. Bruti rogatum Iuniam familiam à stirpe ad hanc atatem ordine enumeraverit; notans qui à quoque ortus, quos honores quibusque temporibus cepisset: quibus libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitia clarorum virorum.